

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Державний заклад “Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”

Віктор Ужченко, Дмитро Ужченко

ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ
СЛОВНИК

*СХІДНОСЛОБОЖАНСЬКИХ
І СТЕПОВИХ ГОВІРОК
ДОНБАСУ*

Видання 6-е, доповнене й перероблене

Луганськ
ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”
2013

УДК 808.3–087(477.61/.62)

ББК 81.2 Укр–5Я2

УЗЗ

Рецензенти:

Глуховцева К. Д. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української філології та загального мовознавства ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Загнітко А. П. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови та прикладної лінгвістики Донецького національного університету.

Калашиник В. С. – доктор філологічних наук, професор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Ужченко В.

УЗЗ Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу / Віктор Ужченко, Дмитро Ужченко. – Вид. 6-е, доповн. й переробл. – Луганськ : Вид-во ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – 552 с.

ISBN 978-966-617-310-5

Словник уміщує фразеологію, записану на території українського Донбасу (Луганська та Донецька області). У ньому розкривається значення фразеологізмів (ідіомів), дається їхня стилістична характеристика. Усі вислови паспортизуються і за потреби ілюструються контекстами (найчастіше – реченнями). Широко подаються історичні, етимологічні та культурно-національні коментарі. Характер словника – науковий, диференційний. Словник містить 8112 фразеологізмів.

Для студентів гуманітарних спеціальностей закладів вищої освіти.

УДК 808.3–087(477.61/.62)

ББК 81.2 Укр–5Я2

*Рекомендовано на засіданні Вченої ради
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 5 від 23 грудня 2011 року)*

ISBN 978-966-617-310-5

© Ужченко В., Ужченко Д., 2013

© ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013

СІЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Патріарх нашої Філології професор Борис Олександрович Ларін, розгортаючи широкі перспективи досліджень у галузі української народної фразеології на X Республіканській діалектологічній нараді в Києві, розпочав свою доповідь епіграфом: “Якби в мене було пшона та сіль, то я б зварив кашу, та жаль, що нема сала”. Тоді, у далекому травні 1959 року, дійсно у фразеологів України ще не було ні пшона, ні сала, ні навіть солі, – тобто “матеріальної субстанції” для поважного заглиблення у світ української народної фразеології. Були, звичайно, велетні нашої пареміології – М. Номис, І. Франко, Б. Грінченко, були монументальні збірки приказок, прислів'їв, “і такого іншого”, які дають і тепер багато матеріалу для розуміння таємниць яскравих образів народного слова. Традиції такої пареміографії продовжує тепер М.М. Пазяк, котрий видав одну з найповніших та методологічно досконалих збірок українських прислів'їв та приказок у трьох томах – “Природа. Господарська діяльність людини”, “Людина. Родинне життя. Риси характеру”, “Взаємини між людьми” (К.: Наук. думка, 1989 – 1991).

Але довго ще ці традиції залишалися суто етнографічними та фольклористичними. В етнографів і фольклористів, однак, є свої цілі дослідження пареміології, свій метод її опису, котрі склалися ще в минулому столітті. Прислів'я та приказки при таких методах опису даються, як правило, в одному ряду, а намагання уловити “дух народу”, його поетичну “душу” штовхає упорядників пареміологічних збірок до помилкових історичних та етимологічних тлумачень, котрі, за характеристикою Б.О. Ларіна, залишаються на рівні середньовічних фантазій.

Фразеологія ж за останні півстоліття стала окремою елітною лінгвістичною дисципліною зі своєю точною методикою аналізу фразеологічних одиниць (ФО) у просторі й часі. Особливого значення для проникнення у святе святих національного фразеологічного фонду набуває *діалектна, народна фразеологія*. Фіксація ФО у просторі, у конкретному мовному ареалі, має документальну істо-

ричну цінність. М.І. Толстой не випадково назвав ареальну характеристику слів і словосполучень “діахронією, покладеною на географічну сітку”. Це особливо важливо саме для фразеології української мови: у ній – на відміну від лексики – на відсутність ареальної паспортизації часто хибують не тільки ранні, але й відносно пізніші фіксації багатьох виразів. Ось чому завдання упорядкування словників діалектної української фразеології вже в 1959 році Б.О. Ларіним було висунуте як одне з найголовніших.

Теоретична фразеологія в Україні з самого початку її появи принесла й багаті практичні результати. Українська фразеографія, тобто укладання фразеологічних словників, одразу ж у нас почала бурхливо розвиватися. Згадаймо хоча б “Фразеологічний словник” Н.О. Батюк (К.: Рад. шк., 1966), “Фразеологічний словник української мови” Г.М. Удовиченка (К.: Вища шк., 1970; 1984), академічний “Фразеологічний словник української мови” (К.: Наук. думка, 1993), “Фразеологічний словник української мови” В.Д. Ужченка, Д.В. Ужченка (К.: Освіта, 1998), “Німецько-український фразеологічний словник” В.І. Гавриця, О.П. Пророченко (К.: Рад. шк., 1981), “Словник фразеологічних синонімів” М.П. Коломійця та Є.С. Регушевського за ред. В.О. Винника (К.: Рад. шк., 1988), “Словник стійких народних порівнянь” О.С. Юрченка та А.О. Івченка (Х.: Основа, 1993) та ін. На фоні такого багатства українська діалектна фразеографія вразила своєю бідністю. Лише недавно з’явилися перші ластівки діалектної фразеографії. Ця трійця продовжує залишатися самотньою – “Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини” Н. Вархол, А. Івченка (Братислава – Пряшев, 1990), “Ідеографічний словник поліських народних порівнянь з компаративними об’єктами – назвами тварин” Г.М. Доброльожі (К.: “Волинь”, 1997) та “Матеріали до фразеологічного словника східнословобожанських і степових говірок Донбасу” В. Ужченка (Луганськ, 1993), друге видання яких уже переросло у “Фразеологічний словник східнословобожанських і степових говірок Донбасу” (Луганськ, 1997). Різні за ареалом, обсягом, широтою та деталізацією опису, усі ці словники об’єднуються своєю лінгвістичністю, прагненням авторів вичерпно й точно паспортизувати, семантизувати й характеризувати ФО обраного діалектного простору.

Словник В.Д. Ужченка в названій фразеографічній “трійці”,

мабуть, найдинамічніший. Динамічний він як за його формою, так і за змістом. Навіть суто технічно він віддзеркалює сильний поштовх, здійснений нашою видавничою справою всього за одне десятиріччя. Перше та друге видання словника (1993, 1997) були видрукувані самим автором на машинці та “розмножені” тиражем всього в 100 примірників з того “набору”. Третє ж видання, котре тепер пропонується читачеві, зверстане на комп’ютері, що дає можливість значно досконаліше відбити яскравий блиск народних мовних перлин.

Ще динамічнішою стала змістовна частина словника. Про це свідчить не тільки його значно більший обсяг (у першому виданні 112 машинописних сторінок, у другому – 143, у третьому – 198 комп’ютерних), але і його лексикографічна якість. Удосконалилася й форма словникових тлумачень, граматична та стилістична характеристики ФО, їх ілюстративна частина, розширені елементи історико-етимологічного коментування, образна характеристика, тлумачення ключових (маловживаних) слів, подається мовний коментар до становлення ФО. Розширена також система позначок, які вказують на сферу функціонування, хронологію, ареал, стилістичну характеристику східнослобожанських і степових говірок Донбасу, чітко підкреслена “виробнича” та локальна специфіка деяких із них. У третьому виданні читач знайде не тільки записи традиційних для Слобожанщини старих народних виразів, але й чимало свіжих, ядерних ідіом, породжених найновішим – нехай і невеселим, але вільним від застою життям, напр., записатися в депутати – байдикувати; займатися пустопопорожньою балаканиною.

Заховалися у словнику й сліди недавнього минулого, сама жартівливо-іронічна оцінка якого і є його суттєвою характеристикою: *ні в колгосп ні в Красну Армію* – ні до чого не здатний; *ні в шахту ні в Красну Армію* – ні до чого не здатний; *проситися на сватівське Останкіно, жарт*. – ставати дурнуватим, пришелепуватим; *змінити прописку* – померти; *[як] їжак у тумані* – дуже п’яний. Звідси також і залучення до нового словника певної дози жаргонізмів. Вони вже – спадщина сучасності з її кримінальними підтекстами, на жаль, не тільки мовними: *мати велику лапу* – вигідне знайомство, зв’язки. – Та він же, мабуть, має велику лапу, то й не горює (ВерхМ); Кір, Лисич, Луган, Осин. *Мати волосату (волохату) лапу* – те саме, що *мати велику лапу*. – Він у правлінні об’єднання, бо має

волосату лапу; з *вальтами* [в голові], *жарг.* – придуркуватий; *жмурика зіграти* – померти; *ласти завернути* (склеїти, сплести, здвинути, скласти, звернути), *жарг.* – померти; загнути; *шевелити пориннями* (матнею), *жарг.* – швидко йти, поспішати; *забивати* (набивати) *стрілку* (стрілки) – планувати щось або домовлятися про що-н.; *давати халяву* – байдикувати, нічого не робити.

Дуже добре, що між таким матеріалом знайшлося місце й професійній мові шахтарів – шахтарському аргю: *іти до Лариси, жарг.* – їсти (“тормозок”). – Хлопці, час іти до Лариси (Кіп); Лисич.

- **Лариса**, *гірн., жарг.* – пацюк; тормозок, *прост.* – їжа, яку шахтарі беруть із собою в шахту з дому; *давати гусака кому, гірн., жарг.* – вручати шахтарям гроші за те, що за домовленістю з адміністрацією вони перевиконали денну норму видобутку вугілля; *шахтна муха, гірн., жарг.* – запальник, який отримав путівку на вибухові роботи, але цих робіт не провадив, тобто нічого не робив; *нішу сторожити, гірн., жарг.* – нічого не робити, байдикувати; *розпил по голові торохнутий, гірн., жарг.* – дурнуватий.; *свистун прийшов, гірн., жарг.* – поява в лаві метану, газу, який видає характерний звук (свист); *лякати* (полякати) *штрек, гірн., жарг.* – блювати і т. ін.

Знайдуться, мабуть, читачі, які дорікатимуть укладачам за включення до словника жаргонізмів та за відбиття в ньому українсько-російських взаємовідносин. Їх доцільність аргументує сам проф. В.Ужченко в передмові. Дійсно, у східноукраїнському діалектному просторі без мовних сходжень не обійтись, така є реальна мовна ситуація. Її і відбили – як літописці – укладачі словника.

Мені хотілося б підкреслити й іншу цінну рису цих жаргонних матеріалів. Деякі з них (а мабуть, і дуже численні) дають можливість подивитися на “слобожанський” діалект ширшими – славістичними очима. І тоді вирази, котрі самим носіям діалекту здаються русизмами, виявляться українськими джерелами добре відомих російських ідіом. Так, ціла низка ФО – *баки заганяти* – обманювати, брехати; *заливати [у всі] баки*. 1. обманювати, брехати. 2. заморочувати, задурювати голову кому; *баньки ганяти* (дути) – пильно видивлятися; *беньки* (бені) *витріщити* (вилупити), *зневажл.* – дивитися широко відкритими очима, здивовано, заздрісно – дає уявлення про першообраз популярних російських жаргонізмів: *вкручи-*

вать/ вкрутить (воклачивать/ вколотить, заколачивать) баки кому 1. врать что-л., отвлекать разговором чьё-л. внимание. 2. *вор.* отвлекать внимание жертвы пустыми разговорами (о действиях карманного вора); *забивать/ забить баки* кому. 1. обманувать, намеренно отвлекать чьё-л. внимание пустыми разговорами. 2. превосходить кого-л. в чьём-л., перешеголять. Слово *баки* в українських та південноросійських (ворон.) діалектах значить ‘очі’, що прояснює дослівне значення ФО – “заліплювати кому-н. очі, щоб не давати побачити що-н.”. Отже, напрямок запозичення є інший, ніж здавалося б: не з Росії до України, а – навпаки, з України до Росії, що також свідчить про недооцінений навіть самими українцями вплив української мови на російську.

Зрозуміло, що жаргон – тільки мала частка скарбів, надійно зхованих у надрах української народної мови. Словник В. і Д. Ужченків є великим внеском у розшифрування таємниць слов’янської фразеології. Дійсно, такий слобожанський вираз, як *зуби на камін (на комин) закинути (класти)* – не маючи харчів, не їсти; голодувати, дозволяє пояснити етимологію рос. *положить зубы на полку; як Меланія (Меланья) на обіді*, зі сл. *наїстися* – дуже, добре, досита та *як на Меланину свайбу (свальбу, свадьбу)*, зі сл. *наготувати* – дуже багато – рос. *(наготовить) как на Маланьину свадьбу; одним маслом мазані (змазані), ірон.* – однакові, схожі, подібні (перев. про людей з однаковими вадами); *одним кремом мазані, ірон.* – дуже схожі між собою (перев. в негативному); однакові (про людей) – рос. *одним миром мазаны* і т. ін. (див. протилежні та нерідко фантастичні виклади цих ФО у різних російських джерелах – Бирих А.К., Мокиенко В.М., Степанова Л.И. Словарь русской фразеологии. Историко-этимологический справочник / Под ред. проф. В.М. Мокиенко. – СПб.: Изд-во СПбГУ “Фолио-Пресс”, 1998). Багато виразів, зареєстрованих В. і Д. Ужченками, має “далекобійну” проекцію в багатьох слов’янських мовах, що допомагає увявити історію образотворчості (творення образів) наших предків, реконструювати їх матеріальну та духовну культуру. Коли слов’янський читач загляне до таких вокабул словника, як *свиня, заєць, чорт*, він знайде чимало свіжого матеріалу для підтвердження цієї думки.

Письменники та журналісти, учителі та студенти – усі, кого цікавить яскраве народне Слово, знайдуть у цій книжці джерело

натхнення. Багатством синонімів діалект Слобожанщини може перевершити деякі “великі” літературні мови. Ось вам тільки ряд на тему “бити, лупцювати”: **бобелів надавати** кому – побити кого; **бобехи справляти**² – бити кого; **давати боженят** – сварити, бити; **набити бриндзали** кому, *грубо* – побити кого-н.; **дати в роговий відсік, жарг.** – ударити; побити; **вуха намилити** кому – побити кого-н.; **мурцонуті по гризлу, грубо** – ударити по голові, побити; **годувати зуботичками** кого – бити в лице; **дати по кабачку** – ударити, побити; **давати ремінних капель** – бити, карати; **на кулаках носити** кого – часто бити, знущатися з кого; **приміряти кулак до вуха** – бити кого-н.; **кунделів навішати** кому – побити кого-н.; **лисканців надавати** кому – побити кого, дати ляпасів; **дати (причепити) лички** кому – побити кого; **люльку дати** кому – побити кого; **дати маку** – побити, покарати; **виписати (дати) мемелів** кому – побити, відлупцювати кого; **дати пам’ятник** – побити, покарати (щоб пам’ятав); **у потилицю заглядати** – карати, бити; **зробити профілактику** – побити; **давати прочухрана** кому – бити, лупцювати, сварити, гостро критикувати кого; **вставити роги** кому – покарати, побити кого; **давати поміж ріг** – бити, сварити кого-н.; **почесати роги** кому – побити кого; **дати рогача** – побити; **дати рубля** – побити; **дати сала; дати в сало** кому – побити, вдарити кого; **знаходити селезінку** – бити; **дати по сосці** – ударити, побити; **відміряти з стелі до підлоги** – побити, покарати, відшмагати; **дати тирси (тирсів)** – побити; **навішати товкачків** кому – кого-н. побити; **кругом хати ганяти** – сварити, бити (про жінку); **заглядати під хвіст** – сварити, бити, карати; **заглядати в холку** кому – бити кого, сварити; **розбити хрюшку** кому – утихомирити кого, розбивши лице; **всіпати по заднє число** – покарати, побити; **дві шкури отягти** кому – побити кого...

Кожний із цих виразів має свою історію та образність. Наприклад, **давати прочухрана** кому має корені у старих звичаях українців, поляків та білорусів – у так званій “межевій покрі”, коли молодих хлопців сікли на межі, щоб вони пам’ятали границі своєї ділянки. Забуття цього звичаю породило його новий варіант – **дати пам’ятник** – побити, покарати (щоб пам’ятав), котрий також зареєстрували упорядники нашого словника. У цьому ряду є ще декілька яскравих виразів, котрими зацікавиться кожен, хто любить народне слово.

Дійсно, сучасне та давно минуле в нашій мові постійно пере-

плітаються, витворюючи нові реалії й нові парадокси. Зберігаючи все, що в ній криється, ми ліпше розуміємо й наших предків, і себе самих. Тому що, кажучи сучасним крилатим фразеологізмом, тільки в мові ми й *маємо все те, що маємо*. І за укладання цього майна до словникової скарбниці треба подякувати авторам – Батькові і Синові. І святому Духові нашої живої, як життя, мови, сіль якої – народні прислів'я та приказки.

Проф. В. М. Мокієнко
завідувач кафедри україністики,
директор Інституту славістики
Грайфсвальдського ун-ту
(Німеччина)
20 вересня 2000 р.

ІЗ ПЕРЕДМОВИ ДО ТРЕТЬОГО ВИДАННЯ

3-є видання підготовлено на базі картотек В. Ужченка та Д. Ужченка – останній додав і обробив 867 ФО переважно з Додатка до кандидатської дисертації (2000 р.).

Основні принципи укладання діалектного матеріалу залишилися тими ж. Його об'єктом є вислів як семантико-фразеологічна цілісність, а не як відбиття системних регулярних говіркових фонетичних і граматичних особливостей, а тому наголошуються лише форми, що можуть викликати утруднення. Словник охоплює вирази, пов'язані з традиційним побутом, із різними видами господарської діяльності, звичаями, віруваннями, обрядами, науково-технічним прогресом, живим мовленням сіл, селищ і великих промислових міст. Останнє спричинило проникнення російських мовних – особливо субстандартичних – елементів до усталених висловів і витворення своєрідних живомовних гібридів: **Ваня Ветров, ні в колгосп ні в Красну Армію, сквозняк у голові в кого, грузити дим на платформу** тощо.

До реєстру Словника входять вирази: 1) які не фіксуються лексико- і фразеографічними працями літературної мови: **у лису середу** “ніколи”, **спустити сокиру** “заспокоїтися”, **воду на язик лити** “брехати, говорити неправду”, **злягти в короб** “померти”, **крейду косити** “бути пришелепуватим, дурнуватим”, **хоч курчат паси** “про

веснянкувате обличчя”, **не випасти з горшкового віку** “поводити себе по-дитячому”; 2) які відрізняються від фіксованих у нормативних працях ФО семантичною структурою чи формальними ознаками, як-от: а) вирази з діалектними словами: **глабазища вилупити** (пор. **очі витріщити**), **набити бриндзали** (бриндзали – губи), б) вирази, які компонентним складом відрізняються від нормативних: **залити жиру за шкіру** (звичайне **залити сала за шкіру**), **після дощика в четвер на сухую п’ятницю** (пор. **після дощика в четвер**), в) вирази з іншою проти літературних ФО семантикою: **язик поза вухами теліпається** в кого “хто-н. бреше”, ори, мели, їж “робити щось швидко, проте абияк, усе звалювати до купи; говорити що завгодно, без системи”, **усміхнутися на кутні** “померти”, г) **ні дна ні покришки!** “добре побажання”, звичайно ж – “лихе побажання”.

Третє видання, отже, як і попередні, є словником диференційного типу, тобто містить фразеологію, характерну для мовлення носіїв цих говірок і яка не увійшла до основного фразеологічного складу української літературної мови. Для порівняння взяті такі праці: Словник української мови: В 11 т. (К.: Наук. думка, 1970 ? 1980); Г.М. Удовиченко. Фразеологічний словник української мови: В 2 т. (К.: Вища шк., 1984); Н.О. Батюк. Фразеологічний словник (К.: Рад. шк., 1966); Фразеологічний словник української мови: У 2 кн. (К.: Наук. думка, 1993); В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко. Фразеологічний словник української мови (К.: Освіта, 1998).

До цього видання вводиться дещо більше ФО, що відбивають мікролокалії, тобто реалії, що знайшли вербально-фразеологічне вираження в одному (кількох) селі (селах), зокрема евфемістичні замітники понять “поховати; померти”. Такі ФО представляють названі поняття метонімічно: що росте на кладовищі, де воно розташоване, хто живе біля нього, хто його сторожує і под.: **віднести в дерезу, піти за переїзд, відправити за путя, віднести за посадку** тощо, особливо ж сполуки з онімами: **з Бірюківки втік хто, Альоша з Бугаївки, віднести за Бутове, за горою Білою, жити в Сватовім** і т. ін.

Основу реєстру складають метафоричні словосполучення (речення), які традиційно розглядаються як ідіоми (фразеологічні зрощен-

ня та фразеологічні єдності): **зустрітися з предками** “померти”, **п’яти парити** “швидко бігти”, **віжки розкручувати** “посилювати вимоги”, **обсмалити вуса** кому “осоромити кого”, **терти по вухах** “брехати”, **до білих віників** “дуже довго”.

Статті розробляються за алфавітом компонентів-вокабул й одночасно за стрижневим принципом: вирази вводяться і тлумачаться на перший іменник, а в разі його відсутності – на слова інших частин мови в такому порядку: прикметник, дієслово, займенник, числівник, прислівник. Паралельно ФО групуються в окремі гнізда навколо стрижневого слова. Таке розташування дає можливість легко “вилучити” той чи інший етнокультурний компонент, показати фразеотворчу активність певних слів.

ФО подаються у вихідних формах. Структура статті включає: 1) реєстрову одиницю, 2) елементи граматичної та стилістичної характеристики, 3) словникову дефініцію, 4) при потребі – ілюстративну частину, найчастіше окреме речення, яке паспортизується літерним скороченням населеного пункту, де воно записане, 5) перелік пунктів (у скороченому запису), де побутує названий вислів, 6) історико-етимологічну довідку (у цьому виданні вона дещо розширена), образну характеристику, тлумачення ключових (маловживаних) слів, певні елементи етнокультурної конотації, мовний коментар до становлення ФО і под., які поміщаються за символом •. Дослівна мотивація в інтерпретації інформаторів наводиться в лапках. Окремі значення полісемантичної ФО рубрикуються й – найчастіше – ілюструються; омоніми, варіанти, факультативні частини ФО оформляються за загальними фразеографічними правилами. Порівняно з попереднім виданням (1997) розширена система позначок, які вказують на сферу вживання, хронологію (*заст*), поширення виразу (*рідко*; крім того, про це свідчить і кількість населених пунктів, указаних у статті), стилістичну характеристику (*зневажл*, *лайл* і т. ін.), виробничу специфіку (особливо – *гірн*) тощо. Внутрішня єдність статей забезпечується відсилачем *див.*, а зв’язок їх з виразами літературної мови – відсилачем *пор*. Збільшена кількість реєстрових ФО – 3522 проти 2060; залучений матеріал із 115 нових населених пунктів Луганської (переважно) й Донецької областей.

ПЕРЕДМОВА

ДО ЧЕТВЕРТОГО ВИДАННЯ

4-е видання підготовлене на основі реєстру третього. У виборі об'єкта лексикографічного опрацювання, розробці статей за алфавітом компонентів-вокабул й одночасно за стрижневим принципом, у порядку виділення компонентів-вокабул, загальної структури статті, системи відсилачів автори керувалися тими ж принципами. Характер словника диференційний.

Порівняно з останнім, 3-ім, у цьому виданні зроблені такі виправлення, зміни, доповнення й нововведення.

1. Значно розширений реєстр ареальних фразеологічних одиниць (АФО) – з 3522 до 4727. Так, уперше введені вислови *козирна баба*, *барабан набити*, *білини об'їстися*, *зняти білочку з лівого плеча*, *як із-за бугра*, *хоч буряк сади (садови)*, *з бур'яну вискочив*, *надуті (одкопилити) вареники*, *вата у вухах у кого та ін.* Збільшена кількість фіксацій (особливо для висловів з 1 – 3 локалізаціями), уведений матеріал з 93 нових населених пунктів.

2. Помітно розширений реєстр етнографічних висловів: *іти батькам ноги мити*, *іти похмелять весільного батька*, *іти до старшого боярина обідать*, *іти кашу*, *іти на кладовище*, *комин довбати*, *комин обдирати*, *гуляти вареники*, *викурювати гостей*, *горох молотити* і под.

3. Поповнені синонімічні фразеологічні ряди із значенням “товстий”: *як бомбовоз*, *як бочонок з пивом*, *у двері не вписується*, *сім чоловік не обхватять*, *краще переплигнути*, *чим обійти*; “народитися”: *бабуся від зайців з лісу принесла*, *з базару принесли*, *у буряках сидів*, *на городі бігав*, *на городі зловили (ловили, піймали)*; “худий”: *як гілка при дорозі*, *як глист*, *як глист в обмотках*, *як у горобця локоть (лікоть)*, *вітер переломить*; “низький”: *горобцю по хвіст*, *по грудну виточку*, *метр на кирпичині*, *дихати в груди кому*, *із-за руля не видно*; “дуже далека рідня”: *Василь бабі не Тетяна*, *Петро бабі рідний Федір*, *через дорогу навпрямки розсипала баба висівки*, *сват бабі хрещена мати*, *ваші двері нашій хаті троюрідний погріб*; “збожеволіти”: *черемхи надихатися*, *білини об'їстися* та ін.

4. Зросла кількість АФО зі стрижневими словами **бик**: *бики мичать і мухи хекають*, *бігає як куций бик по череді*, *як бик по загороді*, *як биками по гряді*, *як божий бик* та ін.; **Вася**: *Вася з*

водокачки, Вася з трудовнями, Вася з Фенівки; горобець: горобцю по хвіст, горобцям дулі крутити, сміливий як горобець, як горобець з димоходу, як горобець з конопель; дорога: на дорозі, убраться в дорогу, дорогу собі пробирає, дорога одкрита, уже одна дорога та ін.

5. Суттєво збільшена кількість частотних жаргонних висловів як одного з основних джерел оновлення фразеологічного складу й ареалів, і загальнонародного мовлення. Так, уперше введені до реєстру ФО *батон на вуха кришити, стріха здвинулась у кого*, пор. ФО зі стрижневим словом **криша**: *криша поїхала в кого, криша поїхала разом з фундаментом у кого, криша потекла в кого, криша протікає в кого, криша підтікає в кого*. Окремі з них були наявні і в 3-ому виданні, проте не мали лексикографічної позначки “жарг.”: *гнилий базар, вдягнути дерев’яного бушлата* тощо.

6. Уточнена розробка (подача) структури й семантики АФО, зокрема наведені варіанти висловів: *балда солона (сольона), у бур’янах найшли (знайшли)*; виділені окремі семими полісемантичних АФО: *бабки збивати, бикам хвости крутити*; додані історико-етимологічні довідки: *бабки збивати*; уточнена пунктуація: *ходити на балон, роздавити банку*; уодноманітнений порядок подачі висловів, об’єднаних стрижневим словом (строго за буквеним складом лексем). Фразеологізм як одиниця лексикографічного опису становить собою не тільки структурно-семантичну константу, а й змінну величину, що й повинно дістати своє фразеографічне втілення.

7. Частіше використовується система позначок для характеристики конотативного аспекта семантичної структури АФО та сфери їх уживання.

Зірочкою (*) позначені АФО, зібрані й опрацьовані Д. Ужченком.

Автори висловлюють подяку рецензентам докторові філол. наук, професору В. С. Калашнику, докторові філол. наук, професору Л. А. Лисиченко, кандидатів філол. наук, старшому науковому співробітнику Інституту української мови НАН України В. М. Білоноженко, які прочитали рукопис і подали цінні поради щодо його удосконалення.

Проф. В. Ужченко
Березень 2002 року.

ПЕРЕДМОВА

ДО П'ЯТОГО ВИДАННЯ

Актуальними завданнями сучасної лінгвістики є виявлення національно-культурної специфіки окремої мови, особливостей світобачення, світорозуміння й вербального реагування на навколишню дійсність, у тій чи іншій мірі реалізованих в ареальних фразеологічних стереотипах. Вивчення мовної картини світу (МКС) однієї говірки можливе лише при наявності окремого словника чи картотеки. Вивчення МКС говірок певного регіону забезпечується регіональними словниками й картотеками, причому хоча б відносно повними. Складовою (і суттєвою) частиною тезаурусного висвітлення культури східноукраїнського ареалу є диференційні словники, зокрема, і пропонуване видання.

Показово, що реєстр попередніх чотирьох видань регіонального словника стає базою для авторитетних загальномовних словників. Так, окремі ФО (*перерізати хліб, етн., Хрїстя в намісті, ірон.; ні шість ні п'ять, розм.; ні шкури ні шерсті, у свинячий писк, зневажл., фам., язик до землі* в кого та ін.), які фіксувалися лише в східноукраїнському ареалі, увійшли до реєстру нещодавно виданого великого академічного «Словника фразеологізмів української мови» (К.: Наук. думка, 2003 / Укладачі: В.М. Білоноженко та ін.). Значною мірою на основі реєстру попередніх видань словника підготовлена монографія В.Д.Ужченка «Східноукраїнська фразеологія» (2003), захищена кандидатська дисертація Р.В. Міняйла (2001). Частково Л.В. Мельник (2001), І. Мілевої (2005). Готується ряд інших дисертаційних досліджень, монографій і посібників. Матеріали словника регулярно обговорюються на міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях.

1. У 5-ому виданні продовжувалася робота над лексикографічним опрацюванням реєстрових статей. Так, додаткова перевірка живого функціонування численних виразів, польові записи, цілеспрямована робота з інформаторами дозволила уточнити структуру й семантику багатьох ареалізмів, зокрема, виявити їхні фонетичні, морфологічні й лексичні варіанти, факультативні компоненти тощо, пор.: *батон на вуха кришити* (4-е вид.) → *батон [на вуха] кришити (крошити)* (5-е вид.); *як собака язиком зликала* → *як собака [язиком] зликала; дві волосини в три (у чотири) ряди* →

дві волосини в три (у чотири, у чітирі) ряди; що вишир що вздовж → що (шо) вишир що (шо) вздовж; вузька вулиця → вузька (узька) вулиця (улиця) – і відповідно весь «спектр» зі стрижневим словом вулиця: вишивати по вулиці (улиці), понести по мертвій вулиці (улиці) тощо.

2. Додані до реєстру численні (1294) ФО; реєстр 5-го видання складає 6021 фразеологізм. Наприклад, тільки на букву „Б” реєстр поповнився висловами як в консервній (в концерній) банці; усі дома, тільки (тіки) батька нема в кого; башка дубова, башка стоєросова, башка ялинова, у башку трахнутий; [як] двоветрова башня; як бджоли (бжолі) покусали; одважить бебеха; берези білити; бігає як всраний бик по череді; білка на плече скочила кому; білка напала; білку ганяти; блоха в панамці; дружить як блоха з котом; тридцять два з ботинками (з ботінками); бочка в панталонах; дві бочки пиона; з бочки зліз; пусті бочки котити (гнати) на кого; брат і сват; брат через п'яте коліно; не всі дома, брат в армії в кого та ін.

3. Доповнений список численних населених пунктів до таких уже зафіксованих у попередніх виданнях ФО, як плести батька з матір'ю; [і] бика з'їв (проковтнув) би; бики мичать і мухи хекають; як бик по загороді; давати дари; знайшли в капусті; жити як кіт у маслі; ставити на кладовищі прозули та багато інших. Особливо важливі відомості для АФО з незначною кількістю фіксацій, що дає підстави говорити про органічність їх для говіркових систем чи про їх «занесення», випадковість, зважаючи на інтенсивну міграцію мовців.

4. Цікаво простежити за еволюцією у фразеологічному складі ареалу, зокрема колишнього Старобільського повіту, який включав декілька районів Луганщини в межах сучасного адміністративного поділу. Так, вилучені з найбільшої етнографічної роботи В.Іванова «Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии: Очерки по этнографии края» (1898) й додані до реєстру цього видання ФО, наприклад, засиджувати вечори, іти на закоски, оставити Петрові на бороду та ін. Названі вислови позначені в 5-ому виданні спеціальним шрифтом й оформлені за таким зразком: **Засиджувати вечори** [Иванов 1898: 115], Кам'ян.

5. Уведено ряд нових жаргонних висловів чи висловів жаргон-

ного розмовного мовлення, „що є достеменним знаком взаємодії соціальних і територіяльних діалектів” (Л.Ставицька). Такі ФО позначаються, як і в попередніх виданнях Словника, ремаркою „жарг”

6. Вузьке місце у фразеографії – стилістичне розпрацювання фразеологізмів. Загальна нерозробленість цього аспекту в лексикографії, належність більшої частини їх до розмовно-просторічної стихії, перевага пейоративних утворень (негативна оціночність вторинних надслівних одиниць кваліфікується вже практично як фразеологічна універсалія), а також динамізм у фразеологічному складі та підвищений поріг конотації в семантичній структурі цих емоційно-експресивних мовних одиниць значно утруднюють їх функціонально-стилістичну кваліфікацію. Для діалектних ФО вона ще ускладнюється й тим, що в словнику говіркових виразів є багато прив’язаних до ареалу «вузьких» культурологічних вербалізмів. У багатьох випадках укладачі словників просто відмовляються стилістично кваліфікувати реєстрові одиниці. Значною мірою тут міг би прислужитися метод лінгвістично-психологічного експерименту, проте він вимагає часу й значних зусиль.

7. Зроблені деякі технічні зміни в оформленні реєстрових статей. Так, наприклад, лексикографічна формула типу «Те саме, що **Дихати землею**» замінена на «Те саме, що **дихати землею**»; замість формули «з сл.» подається евфонічно досконаліша – «зі сл.» та ін.

Проф. В. Д. Ужченко,
доц. Д. В. Ужченко
Травень 2004 р.

ПЕРЕДМОВА ДО ШОСТОГО ВИДАННЯ

1. Шосте видання успадкувало свою структуру від попередніх видань. Воно поповнилося 2097 фразеологічними одиницями.

1. Із цього видання реєстр не поповнювався жаргонними (жаргонізованими, сленговими, арготичними) висловами, хоч ті, що були в попередніх (1 – 5) виданнях, залишилися. У 2009 р. один з авторів, Дмитро Ужченко, видав матеріали до „Словника жаргонних фразе-

ологізмів Східної Слобожанщини”, куди ввійшли відповідні вислови попередніх видань, а також жаргонні ФО, зібрані й опрацьовані автором протягом 2005 – 2009 рр.

2. Збільшена ареальна база фразеологізмів на 110 населених пунктів.

3. Доповнений список населених пунктів до таких уже зафіксованих у попередніх виданнях ФО, як *плести батька з матір'ю*; [*i*] *бика з'їв (проковтнув) би*; *бики мичать і мухи хекають*; *як бик по загороді*; *давати дари*; *знайшли в капусті*; *жити як кіт у маслі*; *ставити на кладовищі прогули* та багато інших. Особливо важливі відомості для АФО з незначною кількістю фіксацій, що дає підстави говорити про органічність їх для говіркових систем чи про їх „занесення”, випадковість, зважаючи на інтенсивну міграцію мовців.

4. Поміщена низка найуживаніших ФО, які були зафіксовані в найбільшій етнографічній східнослобожанській пам'ятці „Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии” (1898) за ред. В. Іванова. Вони подаються напівжирним курсивом з відсилкою (із зазначенням населеного пункту й сторінки у праці за ред. В. Іванова), напр.: ***В вербах***. Мик [Іванов 1898: 316], тобто с. Микільське Міловського р-ну, у праці В. Іванова, 316-а сторінка. Таким чином актуалізується діахронічний аспект фразеологічного словника.

5. Із цього видання збільшена кількість ілюстрацій і вперше вони подані спрощеною фонетичною транскрипцією. Структура і склад ілюстрацій уточнена, проведена значна робота з метою їх оптимальної подачі (скорочення, вибір найуживанішого варіанта і т. ін.). Значно збільшена кількість варіантних реєстрових одиниць: *куці обіймати (обнімати)*, *викинути гроші – викинути гроші [дурно]* тощо.

6. Обрана лаконічніша відсильна формула „Те, що...” замість „Те саме, що...”; уведена позначка „*знев.*” замість „*зневажл.*”; „*несхв.*” замість „*несхвальн.*”; „*обр.*” (для позначення акціональних об'єктів і номінантів обряду). Частіше застосовується формула „Те, що...”, оскільки це унаочнює системний характер багатьох ФО.

Проф. В. Д. Ужченко,

доц. Д. В. Ужченко

Жовтень 2011 р.

СПИСОК ОСНОВНИХ УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

<i>вульг.</i> – вульгарне	<i>зі сл.</i> – зі словами
<i>гірн.</i> – гірницьке	<i>ірон.</i> – іронічне
<i>грубо</i> – грубе вживання	<i>лайл.</i> – лайливе
<i>діал.</i> – діалектне	<i>міліц.</i> – міліцейське
<i>евф.</i> – евфемістичне	<i>місц.</i> – місцеве
<i>етн.</i> – етнографічне	<i>несхв.</i> – несхвальне
<i>жарг.</i> – жаргонне	<i>перев.</i> – переважно
<i>жрм.</i> – жаргонізов. розм.	<i>обр.</i> – обрядове
<i>жарт.</i> – жартівливе	<i>прост.</i> – просторічне
<i>заст.</i> – застаріле	<i>рідко</i> – рідковживане
<i>з дієсл.</i> – з дієсловами	<i>снт.</i> – селище міського типу
<i>знев.</i> – зневажливе	<i>схвальн.</i> – схвальне

ІНШІ СКОРОЧЕННЯ

Див. – позначка означає, що аналізований фразеологізм якимось співвідноситься з іншим фразеологізмом, згаданим у цій праці.

Іванов 1898 – Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии / под ред. В. Иванова (1898).

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови : в 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; редкол. О.С. Мельничук (головний ред.) та ін. — К. : Наук. думка, 1982.

ИЭСВЖ – Грачев М. А. Историко-этимологический словарь воровского жаргона / М. А. Грачев, В. М. Мокиенко. – СПб. : Фолио-Пресс, 2000. – 256 с.

СКСИ – Отин Е. С. Словарь коннотативных собственных имен / Е. С. Отин. – Донецк : Юго-Восток, 2004. – 412 с.

ССТАВ – Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови / Л. Ставицька. – К. : Критика, 2003. – 336 с.

СТЛБЖ – Словарь тюремно-лагерно-блатного жаргона (речевой и графический портрет советской тюрьмы) / авт.-сост.: Д. С. Балдаев, В. К. Белко, И. М. Исупов. – М. : Края Москвы, 1992. – 526 с.

СФУМ – Словник фразеологізмів української мови / уклад.: В. М. Білоноженко та ін. – К. : Наук. думка, 2003. – 1104 с.

Пор. – позначка означає, що аналізований фразеологізм якомсь співвідноситься з іншим літературним або діалектним виразом.

СПИСОК

населених пунктів та інформаторів

Назви населених пунктів подаються за станом на 01.01.1987 р. за довідником “Українська РСР. Адміністративно-територіальний устрій. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1987”, тобто в той час, коли йшла інтенсивна підготовка до першого видання. Виняток зроблений для великих центрів – Ворошиловграда (подається Луганськ), Комунарська (подається Алчевськ), Сєверодонецька (подається Сіверськ-кодонецьк – згідно з чинною редакцією “Українського правопису”), Жданова (подається Маріуполь).

Буква “Д” означає Донецьку область, “Х” – Харківську, “Р” – Ростовську (Російська Федерація), “В” – Воронежську (Російська Федерація), “Л” – міста обласного підпорядкування. Відсутність позначки свідчить про належність населеного пункту до Луганської області.

Скорочення	Населений пункт	Місто, район, область	Інформатор
Адр	Адріанопіль	Перевальськ. р-ну	<i>Голобородько В.</i>
АйдМ	Айдар-Миколаївка	Новоайдарськ. р-ну	<i>Колосова Л.М.</i>
Алек	Александропіль	Білокуракинськ. р-ну	<i>Меренкова С.І.</i>
Алм	Алмазна	м.Стаханова	<i>Луганська Л.М.</i>
Алч	Алчевськ	Л	<i>Герчак О.М.</i>
Амвр	Амвросіївка	Амвросіївськ. р-ну Д	<i>Федчук Л.В.</i>
Ан	Анадоль	Волноваськ. р-ну Д	<i>Чабан О.О.</i>
Анд	Андріївка	м. Сніжного Д	<i>Колибаба З.І.</i>
Андр	Андріївка	Сватівськ. р-ну	<i>Войтович З.О.</i>
Анош	Аношкіне	Троїцьк. р-ну	<i>Романенко О.</i>
Антрац	Антрацит	Антрацитівськ. р-ну	<i>Пеліфосова О.А.</i>
Ануф	Ануфріївка	Міллерівськ. р-ну Р	<i>Вірченко Н.О.</i>
Ар	Артемівка	Костянтинівськ. р-ну Д	<i>Пушко В.Ф.</i>
Арап	Арапівка	Троїцьк. р-ну	<i>Шабанова С.А.</i>
Арт	Артемівськ	Артемівськ. р-ну Д	<i>Заморська Т.М.</i>
Артем	Артемівськ	Перевальськ. р-ну	<i>Нечасва Ю.П.</i>
Баб	Бабичеве	Троїцьк. р-ну	<i>Сільченко В.І.</i>

Баг	Багачка	Троїцьк. р-ну	<i>Приходько О.С.</i>
Байд	Байдівка	Старобільськ. р-ну	<i>Токар Н.Е.</i>
Байр	Байрачки	Перевальськ. р-ну	<i>Міхно Г.І.</i>
Бар	Бараниківка	Біловодськ. р-ну	<i>Вергун Н.</i>
Бахм	Бахмутівка	Новоайдарськ. р-ну	<i>Говоров В.М.</i>
Безім	Безіменне	Новоазовськ. р-ну Д	<i>Дроботенко В.Ю.</i>
Бер	Березівка	Новопсковськ. р-ну	<i>Верховод О.В.</i>
Берез	Березівське	Попаснянськ. р-ну	<i>Козинко В.Н.</i>
Біл	Біле	Лугугинськ. р-ну	<i>Литвин І.А.</i>
Білг	Білогорівка	Попаснянськ. р-ну	<i>Реутова О.І.</i>
Білиц	Білицьке	м. Добропілля Д	<i>Клименко Н.Б.</i>
Білк	Білокуракине	Білокуракинськ. р-ну	<i>Роменко-ва О.П.</i>
Біллуц	Білолуцьк	Новопсковськ. р-ну	<i>Бутенко О.В.</i>
Білов	Біловодськ	Біловодськ. р-ну	<i>Полторак Ю.В.</i>
Білр	Білоріченсь-кий	Лугугинськ. р-ну	<i>Мальцева О.М.</i>
Білс	Білоскелювате	Краснодонськ. р-ну	<i>Короткова Л.І.</i>
Бір	Бірюкове	Свердловськ. р-ну	<i>Бондаренко В.П.</i>
Бла	Благовіщенка	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Латиніна М.А.</i>
Благ	Благівка	Свердловськ. р-ну	<i>Галкіна Л.П.</i>
Благод	Благодатне	Амвросіївськ. р-ну Д	<i>Дроботенко В.Ю.</i>
Бн	Бондареве	Кантемирівськ. р-ну В	<i>Сухарева Н.І.</i>
Бо	Боровеньки	Кремінськ. р-ну	<i>Лізозуб С.Г.</i>
Бобр	Бобрикове	Антрацитівськ. р-ну	<i>Орлянська Г.І.</i>
Бобрик	Бобриківка	Свердловськ. р-ну	<i>Кальмаз Ю.В.</i>
Богд	Богданівка	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Комарова О.О.</i>
БокП	Боково-Платове	м. Антрацита	<i>Косогор Т.О.</i>
Бон	Бондареве	Старобільськ. р-ну	<i>Івченко Г.М.</i>
Бонд	Бондарівка	Марківськ. р-ну	<i>Лізозуб С.Г.</i>
Бор	Борівське	Попаснянськ. р-ну	<i>Колеснікова Ю.Г.</i>
Браж	Бражине	м. Сніжного Д	<i>Рябоконт Л.П.</i>
Брус	Брусівка	Біловодськ. р-ну	<i>Фесенко В.М.</i>
Брян	Брянка	Л	<i>Піскунова С.А.</i>
Бу	Булавинське	м. Єнакієвого	<i>Клюшник Ю.О.</i>
Буг	Бугаївка	Перевальськ. р-ну	<i>Хворостян А.П.</i>
Бул	Булавінівка	Новопсковськ. р-ну	<i>Пономарьова Н.В.</i>
Булг	Булгаківка	Кремінськ. р-ну	<i>Британова Т.В.</i>
Бунч	Бунчуківка	Білокуракинськ. р-ну	<i>Скрипник І.М.</i>
Бут	Бутківка	Старобільськ. р-ну	

Бутов	Бутове	Старобільськ. р-ну	<i>Шпота С.І.</i>
Вал	Валуйське	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Чернядєва Л.С.</i>
Вар	Варварівка	Кремінськ. р-ну	<i>Ткаченко Л.М.</i>
Вас	Василівка	Амвросіївськ. р-ну Д	<i>Андрєєва С.В.</i>
Вахр	Вахрушеве	м. Красного Луча	<i>Примак О.О.</i>
Вел	Верхньокам'янське	Артемівськ. р-ну Д	<i>Тимчак А.М.</i>
Велик	Великоцьк	Міловськ. р-ну	<i>Мірошник Л.В.</i>
Велк	Великокам'янка	м. Ровеньок	<i>Драгунова І.О.</i>
ВелН	Велика Новосілка	Великоновосілківськ. р-ну Д	<i>Молтабар О.І.</i>
ВелС	Великий Суходіл	Краснодонськ. р-ну	<i>Самохіна Л.О.</i>
ВелЧ	Велика Чернігівка	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Чумак С.О.</i>
Вер	Вербівка	Антрацитівськ. р-ну	<i>Нестеренко І.</i>
Верг	Вергулівка	м. Брянки	<i>Острогляд І.С.</i>
Верх	Верхньошевірівка	Краснодонськ. р-ну	<i>Балалайкіна І.О.</i>
ВерхД	Верхня Дуванка	Сватівськ. р-ну	<i>Горяник Н.В.</i>
Верхдер	Верхньодеревечка	Краснодонськ. р-ну	<i>Будняк М.М.</i>
ВерхК	Верхня Краснянка		<i>Левченко І.Ю.</i>
Верхкам	Верхньокам'янське	Артемівськ. р-ну Д	<i>Тишко І.М.</i>
ВерхМ	Верхній Мінченко	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Кузьміна О.О.</i>
ВерхН	Верхній Нагольчик	м. Антрацита	<i>Гордієнко Н.М.</i>
ВерхОріх	Верхня Оріхівка	Лутугинськ. р-ну	<i>Нікітіна Н.Д.</i>
ВерхП	Верхня Покровка	Старобільськ. р-ну	<i>Деревецька К.Ю.</i>
Вес	Веселе	Старобільськ. р-ну	<i>Первова В.В.</i>
ВесГ	Весела Гора	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Старцева Н. О.</i>
Весел	Веселе	Марківськ. р-ну	<i>Коваленко О.М.</i>
Весн	Весняне	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Безкровна А.Г.</i>
ВесТ	Весела Тарасівка	Лутугинськ. р-ну	<i>Ісаєва Л.М.</i>
Вискр	Вискрива	Попаснянськ. р-ну	<i>Падій А.П.</i>
Виш	Вишневе	Старобільськ. р-ну	<i>Свистула С.О.</i>
Вівч	Вівчарове	Троїцьк. р-ну	<i>Жиліна Н.С.</i>
Вік	Вікторівка	Попаснянськ. р-ну	<i>Білякова В.</i>
Вільн	Вільне	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Глуховцева К.Д.</i>
Вільх	Вільхове	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Сапельникова І.М.</i>
Вігр	Вітрогон	Біловодськ. р-ну	<i>Воробійова О.М.</i>
Влас	Власівка	Краснодонськ. р-ну	<i>Нікітенко Н.В.</i>
Во	Володарськ	м. Свердловська	<i>Стешенко Д.В.</i>
Вовк	Вовкодаєве	Новоайдарськ. р-ну	<i>Кутас В.І.</i>
Вовч	Вовчоярівка	Попаснянськ. р-ну	<i>Науменко В.В.</i>

Вод	Водяне	Сватівськ. р-ну	<i>Жильцова О.</i>
Восв	Восводське	Троїцьк. р-ну	<i>Шинкарьова Н.В.</i>
Вол	Волноваха	Волноваськ. р-ну Д	<i>Олексієнко О.О.</i>
Волод	Володарське	Володарськ. р-ну Д	<i>Дроботенко В.Ю.</i>
Вор	Воронове	м. Сіверськодонецька	<i>Андрєєва Т.О.</i>
Вр	Врубівка	Попаснянськ. р-ну	<i>Головчанська О.М.</i>
Вруб	Врубівський	Лутугинськ. р-ну	<i>Гонтар І.П.</i>
Вугл	Вугледар	м. Донецька Д	<i>Гайдаш Т.</i>
Вуглег	Вуглегірськ	м. Єнакієвого Д	<i>Азарова Л.В.</i>
Гай	Гайове	Лутугинськ. р-ну	<i>Сухарева Н.І.</i>
Ган	Ганнусівка	Новопсковськ. р-ну	<i>Якушина О.І.</i>
Гар	Гармашівка	Біловодськ. р-ну	<i>Блоус С.В.</i>
Гарас	Гарасимівка	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Д'якова Т.О.</i>
Геор	Георгіївка	Мар'їнськ. р-ну Д	<i>Міняйло Р.В.</i>
Георг	Георгіївка	Лутугинськ. р-ну	<i>Єгорова С.О.</i>
Гер	Герасківка	Марківськ. р-ну	<i>Скалах О.М.</i>
Гірн	Гірник	м. Ровеньок	<i>Божко Н.Я.</i>
Гірник	Гірник	м. Донецька Д	<i>Міняйло Р.В.</i>
Гірс	Гірське	м. Первомайська	<i>Рокач В.Ф.</i>
Гл	Глинка	Старобешівськ. р-ну Д	<i>Третякова Л.О.</i>
Глад	Гладкове	Білокуракинськ. р-ну	<i>Потапенко Л.М.</i>
Глаф	Глафірівка	Лутугинськ. р-ну	<i>Стригіна Ж.М.</i>
Го	Городне	Біловодськ. р-ну	<i>Тодорова К.</i>
Гов	Говоруха	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Лук'янцева Н.Є.</i>
Гол	Голубівка	Кремінськ. р-ну	<i>Суханова Є.П.</i>
Голуб	Голубівське	Попаснянськ. р-ну	<i>Головатюк О.А.</i>
Гонч	Гончарівка	Сватівськ. р-ну	<i>Поліщук Г.В.</i>
Гор	Городище	Біловодськ. р-ну	<i>Діденко О.М.</i>
Горл	Горлівка	Д	<i>Федотова Л.М.</i>
Греч	Гречишкіне	Новоайдарськ. р-ну	<i>Гречишкіна О.О.</i>
Гриц	Грицаївка	Білокуракинськ. р-ну	<i>Забайрачна О.М.</i>
Гриш	Гришине	Красноармійськ. р-ну Д	<i>Міняйло Р.В.</i>
Груз	Грузьке	Добропільськ. р-ну Д	<i>Дроботенко В.Ю.</i>
ДавМ	Давидо-Микільське	Краснодонськ. р-ну	<i>Мітченкова Г.С.</i>
Дан	Данилівка	Біловодськ. р-ну	<i>Воробйова О.М.</i>
ДарЄ	Дар'їно-Єрмаківка	Свердловськ. р-ну	<i>Крумздорова Г.Ю.</i>
Де	Деменкове	Новоайдарськ. р-ну	<i>Говоров В.М.</i>
Деб	Дебальцеве	Д	<i>Ситник Е.І.</i>
Дем	Дем'янівка	Білокуракинськ. р-ну	<i>Гришина О.М.</i>

Демо	Демино-Олександрівка	Троїцьк. р-ну	<i>Герасимен-ко С.П.</i>
Ден	Денежникове	Новоайдарськ. р-ну	<i>Ярославецева І.В.</i>
Дзер	Дзержинськ	Д	<i>Носко О.М.</i>
Дібр	Діброва	Міловськ. р-ну	<i>Бабенко Н.О.</i>
Дмит	Дмитрівка	Шахтарськ. р-ну Д	<i>Кречуняк Т.Ю.</i>
Дмитр	Дмитрівка	Новоайдарськ. р-ну	<i>Слухаснко Т.В.</i>
Добр	Добропілля	Добропільськ. р-ну Д	<i>Дроботенко В.Ю.</i>
Довг	Довге	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Сердюкова А.Ф.</i>
Довж	Довжанський	Свердловськ. р-ну	<i>Васильченко І.М.</i>
Док	Докучаєвськ	Волноваськ. р-ну Д	<i>Нікітіна О.С.</i>
Дон	Донецький	м. Кіровська	<i>Германчук Т.А.</i>
Донец	Донецьк	Д	<i>Пепель Л.М.</i>
Донц	Донцівка	Новопсковськ. р-ну	<i>Семеняченко Н.М.</i>
Дру	Дружне	Краснодонськ. р-ну	<i>Будняк М.М.</i>
Друж	Дружівка	Д	<i>Гришко Н. А.</i>
Дуб	Дубівський	Антрацитівськ. р-ну	<i>Сапегіна С.А.</i>
Дяк	Дякове	Антрацитівськ. р-ну	<i>Чумаченко Л.П.</i>
Євсуг	Євсуг	Біловодськ. р-ну	<i>Коваль О.В.</i>
Єлиз	Єлизаветівка	Мар'їнськ. р-ну Д	<i>Міняйло Р.В.</i>
Єнак	Єнакієве	Д	<i>Очкас С.Г.</i>
Єсаул	Єсаулівка	Антрацитівськ. р-ну	<i>Бекляшева Т.А.</i>
Жд	Жданівка	м. Харцизька Д	<i>Єфремова Н.В.</i>
Житл	Житлівка	Кремінськ. р-ну	<i>Кошелева Т.А.</i>
Жов	Жовте	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Ялуїна</i>
Заайд	Заайдарівка	Новопсковськ. р-ну	<i>Недовесова Н.В.</i>
Зав	Заводянка	Білокуракинськ. р-ну	<i>Писаренко Г.А.</i>
Заг	Загір'я	Троїцьк. р-ну	<i>Гавриленко С.В.</i>
Зайк	Зайківка	Білокуракинськ. р-ну	<i>Нещерет А.Ю.</i>
Зак	Закотне	Новопсковськ. р-ну	<i>Соболь С.М.</i>
Зал	Залиман	Кремінськ. р-ну	<i>Кальницька В.</i>
ЗапМ	Запаро-Мар'ївка	Олександрівськ. р-ну Д	<i>Волошина І.В.</i>
Зах	Західне	Лутугинськ. р-ну	<i>Скорофатова А.</i>
Захід	Західне	Старобільськ. р-ну	<i>Сахань С.Д.</i>
Зач	Зачатівка	Шахтарський Д	<i>Фомічова Н.</i>
Зван	Званівка	Артемівськ. р-ну Д	<i>Міняйло Р.В.</i>
Збір	Збірне	Лутугинськ. р-ну	<i>Кузьменко Н.Ю.</i>
Зел	Зелеківка	Біловодськ. р-ну	<i>Адаменко О.І.</i>
Зелен	Зеленодільське	Антрацитівськ. р-ну	<i>Ускова Н.В.</i>
ЗелЯ	Зелений Яр	Володарськ. р-ну Д	<i>Москаленко О.А.</i>

Зим	Зимогір'я	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Фаустов Ю.І.</i>
Знам	Знам'янка	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Руденко І.М.</i>
Зо	Золотарівка	Шахтарськ. р-ну Д	<i>Ярханова О.О.</i>
Зол	Золотарівка	Попаснянськ. р-ну	<i>Костенко О.А.</i>
Золот	Золоте	м. Первомайська	<i>Жигар І.В.</i>
Зор	Зоринськ	Перевальськ. р-ну	<i>Друкова О.П.</i>
Зорик	Зориківка	Міловськ. р-ну	<i>Гармаш Т.І.</i>
Зугрес	Зугрес	м. Харцизька Д	<i>Літвінова С.О.</i>
Іван	Іванівка	Антрацитівськ. р-ну	<i>Грабчак О.А.</i>
Ізв	Изварине	м. Краснодона	<i>Будняк М.М.</i>
Іл	Іллірія	Лутугинськ. р-ну	<i>Морозова Н.В.</i>
Ілліч	Іллічівка	Троїцьк. р-ну	<i>Калашиник О.М.</i>
Ілов	Іловайськ	м. Харцизька Д	<i>Белоусова І.</i>
Ін	Індустрія	Антрацитівськ. р-ну	<i>Бабахова І.Л.</i>
Інд	Індустріальне	Кремінськ. р-ну	<i>Нагорна М.В.</i>
Ка	Кам'янка	Старобільськ. р-ну	<i>Рибка О.В.</i>
Каб	Кабичівка	Марківськ. р-ну	<i>Жук О.А.</i>
Калин	Калинове	Попаснянськ. р-ну	<i>Закишевська С.П.</i>
Калинов	Калинове	Красноармійськ. р-ну Д	<i>Ліщинська Т.І.</i>
Калін	Калінінський	м. Свердловська	<i>Д'якова Т.О.</i>
Калм	Калмиківка	Міловськ. р-ну	<i>Безгодова Н.С.</i>
Кам	Кам'янка	Лутугинськ. р-ну	<i>Ливаренко Є.П.</i>
КамД	Кам'янка	Дворічанськ. р-ну Х	<i>Міняйло Р.В.</i>
Камиш	Камишуваха	Попаснянськ. р-ну	<i>Косінова І.В.</i>
Кам'ян	Кам'янка	Новокововськ. р-ну	<i>Приколота О.В.</i>
Кап	Капітанове	Новоайдарськ. р-ну	<i>Примак О.О.</i>
Кар	Карпати	Перевальськ. р-ну	<i>Дроговозова Ю.Ю.</i>
КарпН	Карпово-Надеждинка	Амвросіївськ. р-ну Д	<i>Балакірева О.І.</i>
Карл	Карло-Лібкнехтівськ	м. Артемівська Д	<i>Щербань О.І.</i>
КарлЛ	Карла Лібкнехта	Лутугинськ. р-ну	<i>Качаловська Л.В.</i>
КарС	Караван-Солодкий	Марківськ. р-ну	<i>Чернишова О.М.</i>
Карт	Картушине	Антрацитівськ. р-ну	<i>Семеняста А.П.</i>
Кас	Каськівка	Марківськ. р-ну	<i>Буза Ю.П.</i>
Кір	Кіровськ	Л	<i>Нужнова О.Л.</i>
Кіров	Кіровське	м. Шахтарська Д	<i>Іванова О.П.</i>
К-к	Кіровськ	Д	<i>Максимова І.М.</i>
Кл	Кленівка	Амвросіївськ. р-ну Д	<i>Дяченко С.О.</i>
Клен	Кленовий	м. Ровеньок	<i>Старунова Т.А.</i>
Клим	Климівка	Кремінськ. р-ну	<i>Лось Л.Г.</i>

Клу	Красний Луч	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Солодун Т.М.</i>
Кю	Комісарівка	Краснодонськ. р-ну	<i>Каюда В.А.</i>
Ков	Ковалівка	Сватівськ. р-ну	<i>Несховайко Т.А.</i>
Ковп	Ковпакове	Антрацитівськ. р-ну	<i>Кисильова І.О.</i>
Коз	Козаківка	Антрацитівськ. р-ну	<i>Кобзіна С.С.</i>
Кол	Коломийчиха	Сватівськ. р-ну	<i>Кислиця М.В.</i>
Коляд	Колядівка	Новоайдарськ. р-ну	<i>Школьнік Л.Ю.</i>
Ком	Комишуваха	Попаснянськ. р-ну	<i>Субботіна Н.М.</i>
Комиш	Комишуваха	Лутугинськ. р-ну	<i>Косінова І.В.</i>
Ком-не	Комишне	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Д'якова Т.О.</i>
Коміс	Комісарівка	Перевальськ. р-ну	<i>Попова О.М.</i>
Комс	Комсомольський	м. Свердловська	<i>Бурикіна Л.В.</i>
Комсом	Комсомольське	Старобешівськ. р-ну Д	<i>Соколова С.Й.</i>
Комун	Комунарівка	Старобешівськ. р-ну Д	<i>Міняйло Р.В.</i>
Кон	Кононівка	Біловодськ. р-ну	<i>Романенко С.В.</i>
Коно	Коноплівка	Білокуракинськ. р-ну	<i>Верховод О.В.</i>
Кос	Костянтинівка	Мар'їнськ. р-ну Д	<i>Семенова І.Л.</i>
Кост	Костянтинівка	Костянтинівськ. р-ну Д	<i>Святошенко Т.Г.</i>
Коч	Коченове	Троїцьк. р-ну	<i>Верховод О.В.</i>
Коч-Роз	Кочине-Розпасіївка	Білокуракинськ. р-ну	<i>Верховод О.В.</i>
Кр	Краснодон	Краснодонськ. р-ну	<i>Шапавалова О.В.</i>
Кра	Краснодон	м. Краснодона	<i>Горелова О.М.</i>
Крам	Краматорськ	Д	<i>Гришко Н.А.</i>
Крас	Красне	Краснодонськ. р-ну	<i>Домбровська О.О.</i>
Красд	Краснодарський	м. Краснодона	<i>Бойко Н.О.</i>
Красл	Краснолуцький	Антрацитівськ. р-ну	<i>Шевчук А.А.</i>
Красн	Красноармійськ	Красноармійськ. р-ну Д	<i>Міняйло Р.В.</i>
КрасП	Красне Поле	Марківськ. р-ну	<i>Писаревська Н.М.</i>
КрасГ	Красна Талівка	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Кирилюк О.А.</i>
КрасПо	Красна Поляна	Великоновосілівськ. р-ну Д	<i>Калафат Г.Ф.</i>
Крем	Кремінна	Кремінськ. р-ну	<i>Землянуха Г.І.</i>
Креп	Крепи	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Коробейко Л.П.</i>
Криз	Кризьке	Марківськ. р-ну	<i>Забавська Т.Г.</i>
Крим	Кримське	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Мірошникова Т.В.</i>
Кріп	Кріпеньський	м. Антрацита	<i>Хлабистіна Г.С.</i>
КрК	Красний Кут	Антрацитівськ. р-ну	<i>Єршова К.І.</i>
КрЛ	Красний Луч	Л	<i>Кочергіна М.</i>
КрЛуч	Красний Луч	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Онуфрієнко О.С.</i>

КрО	Красний Октябрь	м. Макіївки Д	<i>Бурлакова О.В.</i>
КрП	Красне Поле	Марківськ. р-ну	<i>Писаревська Н.М.</i>
Кррч	Красноріченське	Кремінськ. р-ну	<i>Глуценко Л.М.</i>
Круг	Кругле	Сватівськ. р-ну	<i>Шадрунова Л.П.</i>
Кругл	Круглик	Лутугинськ. р-ну	<i>Акімова А.А.</i>
Кряк	Кряківка	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Лантєва В.В.</i>
Ксен	Ксенівка	Володарськ. р-ну Д	<i>Дворянкін В.</i>
Ку	Курячівка	Старобільськ. р-ну	<i>Міняйло Р.В.</i>
Кудр	Кудряшівка	Кремінськ. р-ну	<i>Біловол Л.П.</i>
Куз	Куземівка	Сватівськ. р-ну	<i>Коваленко Н.О.</i>
Кул	Куліковка	Кантемирівськ. р-ну В	<i>Сухарева Н.І.</i>
Кур	Курячівка	Білокуракинськ. р-ну	<i>Сердешина О.М.</i>
Курах	Курахове	Мар'їнськ. р-ну Д	<i>Міняйло Р.В.</i>
Куряч	Курячівка	Марківськ. р-ну	<i>Шпак І.В.</i>
Лан	Лантратівка	Троїцьк. р-ну	<i>Богатирьова Н.П.</i>
Лат	Латашеве	Шахтарськ. р-ну Д	<i>Вакуленко В.Ф.</i>
Ле	Леніна	Лутугинськ. р-ну	<i>Кучер О.В.</i>
Лен	Ленінське	м. Свердловська	<i>Житник І.М.</i>
Лес	Леськине	Антрацитівськ. р-ну	<i>Небритова Н.О.</i>
Ли	Лимарівка	Біловодськ. р-ну	
Лиз	Лизине	Білокуракинськ. р-ну	<i>Лізенко Л.М.</i>
Лим	Лиман	Старобільськ. р-ну	<i>Манько О.В.</i>
Лис	Лисиче	Амвросіївськ. р-ну Д	<i>Габік Л.О.</i>
Лисич	Лисичанськ	Л	<i>Ладига І.М.</i>
Лисо	Лисогорівка	Новопсковськ. р-ну	<i>Британова О.В.</i>
Литв	Литвинівка	Біловодськ. р-ну	<i>Лисак Н.Г.</i>
ЛісП	Лісна Поляна	Марківськ. р-ну	<i>Лященко В.О.</i>
Лоз	Лозівський	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Сиромолотова О.В.</i>
ЛозО	Лозно-Олександрівка	Білокуракинськ. р-ну	<i>Доценко А.М.</i>
Лозов	Лозовівка	Старобільськ. р-ну	<i>Водолага Т.В.</i>
Лом	Ломуватка	м. Брянки	<i>Бондаренко Н.І.</i>
Лот	Лотикове	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Сторож В.О.</i>
Луб	Луб'янка	Білокуракинськ. р-ну	<i>Гордієнко І.Й.</i>
Луган	Луганськ	Л	<i>Комісаренко Н.О.</i>
Лут	Лутугине	Лутугинськ. р-ну	<i>Тараканова Т.М.</i>
Ма	Маринівка	Шахтарськ. р-ну Д	<i>Алексєєва С.Е.</i>
Мак	Макіївка	Д	<i>Ненашева С.І.</i>
Макар	Макартетине	Новопсковськ. р-ну	<i>Волкова І.В.</i>
Макед	Македонівка	Лутугинський	<i>Вихляєва М.О.</i>

Макіїв	Макіївка	Кремінськ. р-ну	<i>Школьник Л.Ю.</i>
Малів	Малоіванівка	Перевальськ. р-ну	<i>Іванова С.С.</i>
Малм	Маломиколаївка	Антрацитівськ. р-ну	<i>Григоренко О.М.</i>
Малорл	Малоорлівка	Шахтарськ. р-ну Д	<i>Сисоєва С.М.</i>
Малр	Малорязанцеве	Попаснянськ. р-ну	<i>Харханова С.</i>
МалЮ	Мала Юр'ївка	Лутугинськ. р-ну	<i>Скорофатова А.</i>
Малх	Малохатка	Старобільськ. р-ну	<i>Танцюра Н.В.</i>
Ман	Маньківка	Сватівськ. р-ну	<i>Христос Т.О.</i>
Ману	Мануйлівка	Шахтарськ. р-ну Д	<i>Парфьонова А.В.</i>
Мар	Мар'яни	Чертківськ. р-ну Р	<i>Наливко С.М.</i>
Мари	Маринівка	Шахтарськ. р-ну Д	<i>Пронська Ю.</i>
Маріуп	Маріуполь	Д	<i>Красновська О.Б.</i>
Мар'їн	Мар'їнка	Мар'їнськ. р-ну Д	<i>Семенова І.Л.</i>
Марк	Марківка	Марківськ. р-ну	<i>Денисенко І.В.</i>
Мар'ян	Мар'янівка	Старобешівськ. р-ну Д	<i>Ненашева С.С.</i>
Матв	Матвіївка	Свердловськ. р-ну	<i>Курбатова М.В.</i>
Мед	Медвежанка	Свердловськ. р-ну	<i>Жаркова І.О.</i>
Мет	Металіст	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Ринкова І. М.</i>
Меч	Мечетка	Антрацитівськ. р-ну	<i>Нестеренко І.В.</i>
Ми	Михайлюки	Новоайдарськ. р-ну	<i>Михайлюк Н.Г.</i>
Мик	Микільське	Міловськ. р-ну	<i>Косенко О.М.</i>
Ми-ка	Миколаївка	Волноваськ. р-ну Д	<i>Дроботенко В.Ю.</i>
Микіл	Микільське	Волноваськ. р-ну Д	<i>Шутов В.В.</i>
Микол	Миколаївка	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Арсенченко В.А.</i>
Мир	Миронівський	м. Дебальцевого	<i>Міняйло Р.В.</i>
МирД	Мирна Долина	Попаснянськ. р-ну	<i>Ткаченко А.В.</i>
МирДо	Мирна Долина	Олександрівськ. р-ну Д	<i>Дроботенко В.Ю.</i>
Мирн	Мирне	Краснодонськ. р-ну	<i>Савенок В.О.</i>
Мих	Михайлівка	Шахтарськ. р-ну Д	<i>Фурик Н.П.</i>
Миха	Михайлівка	Перевальськ. р-ну	<i>Лепішєва С.М.</i>
Михай	Михайлівка	Новоайдарськ. р-ну	<i>Сорокіна І.В.</i>
Михайл	Михайлівка	м. Ровеньок	<i>Потапенко О.О.</i>
Міл	Мілуватка	Сватівськ. р-ну	<i>Жукова Л.С.</i>
Мілов	Мілове	Міловськ. р-ну	<i>Семенченко Н.М.</i>
Мілр	Міллерове	Р	<i>Морозова Д.В.</i>
Міст	Містки	Сватівськ. р-ну	<i>Петренко С.В.</i>
Міус	Міусинськ	м. Красного Луча	<i>Шибєцька Т.А.</i>
М-ка	Миколаївка	м. Харцизька Д	<i>Дроботенко В.Ю.</i>
Мож	Можняківка	Новопсковськ. р-ну	<i>Маняха Н.В.</i>

Молгв	Молодогвардійськ	м.Краснодона	<i>Скрипніченко А.В</i>
Мороз	Морозівка	Міловськ. р-ну	<i>Мороз Л.М.</i>
Мур	Муратове	Новоайдарськ. р-ну	<i>Азаркова О.</i>
Мус	Мусіївка	Міловськ. р-ну	<i>Комарова Н.О.</i>
НагГ	Нагольно-Тарасівка	м. Ровеньок	<i>Жутєєва І.В.</i>
Нев	Невське	Кремінськ. р-ну	<i>Перевознюк Т.П.</i>
Нещер	Нещеретове	Білокуракинськ. р-ну	<i>Ганжа Н.М.</i>
Ниж	Нижне	м. Первомайська	<i>Позднякова Т.М.</i>
Нижб	Нижньобараниківка	Біловодськ. р-ну	<i>Шевченко Н.М.</i>
НижВ	Нижня Вільхова	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Гаврицька О.П.</i>
НижГ	Нижня Гарасимівка	Краснодонськ. р-н	<i>Шабанова Ю.І.</i>
НижД	Нижня Дуванка	Сватівськ. р-ну	<i>Ємельянова В.Б.</i>
Ниждер	Нижньодере-вечка	Краснодонськ. р-ну	<i>Будняк М.М.</i>
НижК	Нижня Кринка	м. Макіївки Д	<i>Андрєєва І.А.</i>
Нижкр	Нижньокринськ	Амвросіївськ. р-ну Д	<i>Пономарьова І.Р.</i>
НижМ	Нижній Мінченко	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Калініна І.Б.</i>
НижН	Нижній Нагольчик	Антрацитівськ. р-ну	<i>Рухля Т.М.</i>
Нижп	Нижньопокровка	Старобільськ. р-ну	<i>Кононенко О.В.</i>
Нижт	Нижньотепле	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Міриша Г.Ю.</i>
Ю	Новоборове	Старобільськ. р-ну	
Нов	Новодар'ївка	м. Ровеньок	<i>Купрюшина Н.М.</i>
Новайд	Новоайдар	Новоайдарськ. р-ну	<i>Перова О.В.</i>
Новастр	Нова Астрахань	Кремінськ. р-ну	<i>Ольшанська В.І.</i>
Новб	Новобіла	Новопсковськ. р-ну	<i>Барилка Н.В.</i>
Новбор	Новоборовиці	Свердловськ. р-ну	<i>Кононова В.В.</i>
Новган	Новоганнівка	Краснодонськ. р-ну	<i>Груненко С.М.</i>
Новгр	Новгородівка	м. Донецька Д.	<i>Міняйло Р.В.</i>
Новд	Новодружеськ	м. Лисичанська	<i>Тарасова О.А.</i>
Новдар	Новодар'ївка	м. Ровеньок	<i>Тищук Д.</i>
Новжд	Новожданівка	Д	<i>Мержєєва Т.А.</i>
Новзн	Новознам'янка	Троїцьк. р-ну	<i>Слюсар Т.В.</i>
Новк	Новокраснівка	Володарськ. р-ну Д	<i>Кострова Л.А.</i>
Новкр	Новокраснянка	Кремінськ. р-ну	<i>Колосова Л.Ю.</i>
Новкрас	Новокраснівка	Антрацитівськ. р-ну	<i>Нагібіна Л.Д.</i>
Новл	Новолимарівка	Біловодськ. р-ну	<i>Кобика І.В.</i>
Новм	Новомикільсь-ке	Міловськ. р-ну	<i>Полторак Ю.В.</i>
Новми	Новомихайлівка	Мар'їнськ. р-ну Д	<i>Семенова І.Л.</i>
Новн	Новониканорівка	Сватівськ. р-ну	<i>Величко О.В.</i>
Новол	Новоолександрівка	Троїцьк. р-ну	<i>Лугова Ю.В.</i>

Новолек	Новоолександрівка	Краснодонськ. р-ну	<i>Задороженко С.І.</i>
Новом	Новоомелькове	Старобільськ. р-ну	<i>Сирова Н.І.</i>
Новохт	Новоохтирка	Новоайдарськ. р-ну	<i>Агаркова О.</i>
Новп	Новопавлівка	Лутугинськ. р-ну	<i>Скорофатова А.</i>
Новпск	Новопсков	Новопсковськ. р-ну	<i>Скребецова В.М.</i>
Новр	Новорозсош	Новопсковськ. р-ну	<i>Холоденко Т.</i>
Новс	Новоселівське	Сватівськ. р-ну	<i>Борисенко Г.С.</i>
Новсв	Новосвітлівка	Краснодонськ. р-ну	<i>Кривунченко Ю.О.</i>
Новсел	Новоселівка	Старобільськ. р-ну	<i>Лобанцева В.Ю.</i>
Новт	Новотошківське	м. Кіровська	<i>Лук'яненко О.І.</i>
Новтр	Новотроїцьке	Волноваськ. р-ну Д	<i>Палюх Н.О.</i>
Новф	Новофедорівка	Лутугинськ. р-ну	<i>Д'якова Т.О.</i>
Новч	Новочервоне	Троїцьк. р-ну	<i>Харламова Л.В.</i>
О	Олександрівка	Олександрівськ. р-ну Д	<i>Дроботенко В.Ю.</i>
Обор	Оборотнівка	Сватівськ. р-ну	<i>Цінко О.М.</i>
Ол	Олексіївка	Новоайдарськ. р-ну	<i>Козлова Г.І.</i>
Оле	Олександропіль	Білокуракинськ. р-ну	<i>Меренкова С.І.</i>
Олек	Олексіївка	Білокуракинськ. р-ну	<i>Ведмеденко Р.М.</i>
Олек-сандр	Олександрівка	Мар'їнськ. р-ну Д	<i>Пузина Л.</i>
Олп	Олексіївка	Перевальськ. р-ну Д	<i>Лепішева С.М.</i>
Ол-р	Олександрівка	Свердловськ. р-ну	<i>Леонова О.О.</i>
Ольг	Ольгинка	Волноваськ. р-ну Д	<i>Філоненко Н.В.</i>
Ольх	Ольховатка	м. Єнакієвого Д	<i>Мітьолкіна О.В.</i>
Ор	Оріхове	Старобільськ. р-ну	<i>Шипуліна Л.І.</i>
Ордж	Орджонікідзе	Краснодонськ. р-ну	<i>Кривошея О.О.</i>
Орлв	Орлово-Іванівка	Шахтарськ. р-ну Д	<i>Шакурова Н.О.</i>
Оріх	Оріхове	Попаснянськ. р-ну	<i>Хутренко Г.М.</i>
Оріхів	Оріхівка	Лутугинськ. р-ну	<i>Благушина О.В.</i>
Оріхов	Оріхове	Антрацитівськ. р-ну	<i>Коляда Н.Ю.</i>
Орл	Орлівське	Антрацитівськ. р-ну	<i>Кобзіна С.С.</i>
Осин	Осинове	Новопсковськ. р-ну	<i>Зажарська Г.П.</i>
П	Петрівське	Старобільськ. р-ну	<i>Солонина С.В.</i>
Па	Павленкове	Новопсковськ. р-ну	<i>Скнар Л.П.</i>
Пав	Павленкове	Новопсковськ. р-ну	<i>Старцева К.С.</i>
Павл	Павлівка	Білокуракинськ. р-ну	<i>Ромашенко Ю.Л.</i>
Павлів	Павлівка	м. Свердловська	<i>Заремба С.С.</i>
Пант	Пантюхине	Новопсковськ. р-ну	
Паньк	Паньківка	Білокуракинськ. р-ну	<i>Коваленко Т.В.</i>

Парн	Парневе	Біловодськ. р-ну	<i>Щербина С.М.</i>
Парх	Пархоменко	Краснодонськ. р-ну	<i>Третьякова Н.В.</i>
П-в	Павлопіль	Новоазовськ. р-ну Д	<i>Біла О.О.</i>
Пе	Петрівське	Старобешівськ. р-ну Д	<i>Міняйло Р.В.</i>
Пер	Перевальськ	Перевальськ. р-ну	<i>Яценко Н.М.</i>
Перв	Первомайськ	Л	<i>Манжелеєва Н.Г.</i>
Перво	Первомайське	Ясинуватськ. р-ну Д	<i>Міняйло Р.В.</i>
Пере	Переможне	Новоайдарськ. р-ну	<i>Газарян Н.К.</i>
Перед	Передільське	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Ліхобабіна С.В.</i>
Перем	Переможне	Лутугинськ. р-ну	<i>Федорова О.М.</i>
Перш	Першозванівка	Лутугинськ. р-ну	<i>Яришева І.В.</i>
Пег	Петрівка	Сватівськ. р-ну	<i>Белік В.А.</i>
Петр	Петрівка	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Кондратова В.І.</i>
Петрів	Петрівське	Волноваськ. р-ну Д	<i>Міняйло Р.В.</i>
ПетрМ	Петро-Миколаївка	Лутугинськ. р-ну	<i>Благушина О.В.</i>
Петров	Петровське	м.Красного Луча	<i>Єрмоленко О.П.</i>
Петровен	Петровеньки	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Білецька Н.В.</i>
Петроп	Петропавлівка	Білокуракинськ. р-ну	
Пис	Писарівка	Новопсковськ. р-ну	<i>Протасова Т.М.</i>
Пів	Півнівка	Міловськ. р-ну	<i>Братко Т.І.</i>
Підг	Підгорівка	Старобільськ. р-ну	<i>Бур'ян О.М.</i>
Підл	Підлісне	Попаснянськ. р-ну	<i>Губар Я.В.</i>
Піон	Піонерське	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Аксенченко В.А.</i>
Піс	Піски	Новопсковськ. р-ну	<i>Гетьман Л.І.</i>
Піщ	Піщане	Старобільськ. р-ну	<i>Косолап Т.О.</i>
Плот	Плотина	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Бородіна Н.П.</i>
ПлП	Плахо-Петрівка	Білокуракинськ. р-ну	<i>Якубовська Л.М.</i>
Плуг	Плугатар	Біловодськ. р-ну	<i>Гнатенко О.О.</i>
Пю	Попівка	Краснодонськ. р-ну	<i>Будняк М.М.</i>
Поб	Побєда	Новоайдарськ. р-ну	<i>Рубашка Н.С.</i>
Покр	Покровське	Троїцьк. р-ну	<i>Стрільцова Т.М.</i>
Покров	Покровка	Амвросіївськ. р-ну Д	<i>Літвінова С.О.</i>
Полов	Половинкине	Старобільськ. р-ну	<i>Сергієнко О.Г.</i>
Полт	Полтавське	Троїцьк. р-ну	<i>Левенець О.Ю.</i>
Поп	Попасна	Попаснянськ. р-ну	<i>Литвинова Н.І.</i>
Попів	Попівка	Білокуракинськ. р-ну	<i>Кордюкова О.М.</i>
Пр	Просторе	Білокуракинськ. р-ну	<i>Зеленська О.В.</i>
Пр-р	Переїзне	Артемівськ. р-ну	<i>Сідова Л.А.</i>
Преоб	Преображенне	Сватівськ. р-ну	<i>Васильченко Н.М.</i>

При	Привілля	Слов'янськ. р-ну Д	<i>Дроботенко В.Ю.</i>
Прив	Привілля	м. Лисичанська	<i>Байдіна О.Г.</i>
Привілл	Привілля	Троїцьк. р-ну	<i>Кула Ю.А.</i>
Приш	Пришиб	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Сулова М.А.</i>
Пров	Провалля	Свердловськ. р-ну	<i>Грошева Н.О.</i>
Проїж	Проїждже	Старобільськ. р-ну	<i>Лисак І.В.</i>
Прок	Проказине	Старобільськ. р-ну	<i>Гребенюк Р.О.</i>
Прос	Просяне	Марківськ. р-ну	<i>Абраменко С.Є.</i>
Прост	Просторе	Білокуракинськ. р-ну	<i>Зеленська О.В.</i>
Ра	Раївка	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Шуст І.В.</i>
Рай	Райгородка	Сватівськ. р-ну	<i>Приходько О.Є.</i>
Райг	Райгородка	Новоайдарськ. р-ну	<i>Губанова О.М.</i>
Раф	Рафаїлівка	Антрацитівськ. р-ну	<i>Коробко О.</i>
Ребр	Ребрикове	Антрацитівськ. р-ну	<i>Козел Н.Г.</i>
Респ	Республіка	Володарськ. р-ну Д	<i>Дворянкін В.</i>
Риб'ян	Риб'янцеве	Новопсковськ. р-ну	<i>Буйнова Л.О.</i>
Різн	Різниківка	Артемівськ. р-ну Д	<i>Семенихіна Н.О.</i>
Ров	Ровеньки	Л	<i>Кіндрат О.З.</i>
Рог	Рогове	Новопсковськ. р-ну	<i>Зінченко Л.І.</i>
Род	Родакове	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Додонова В.О.</i>
Родн	Родники	Амвросіївськ. р-ну Д	<i>Кісель Л.</i>
Розд	Роздольне	Старобешівськ. р-ну Д	<i>Золото О.В.</i>
Розк	Розкішне	Лутугинськ. р-ну	<i>Васильченко О.С.</i>
Розкв	Розквіт	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Козицька І.</i>
Розп	Розпасіївка	Троїцьк. р-ну	<i>Пишна Л.П.</i>
Розс	Розсохувате	Марківськ. р-ну	<i>Шкиря О.М.</i>
Рубіж	Рубіжне	Л	<i>Волковська Т.А.</i>
Руд	Рудівка	Сватівськ. р-ну	<i>Шевченко Н.М.</i>
Саб	Сабівка	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Лук'янцева Н.Є.</i>
Сад	Садки	Старобільськ. р-ну	<i>Сахань С.Д.</i>
Св	Свердловка	Сватівськ. р-ну	<i>Василевська І.О.</i>
Сват	Сватове	Сватівськ. р-ну	<i>Шаповалова Л.П.</i>
Свердл	Свердловськ	Свердловськ. р-ну	<i>Зубенко Н.М.</i>
Свист	Свистунівка	Сватівськ. р-ну	<i>Жукова О.В.</i>
Світ	Світле	Старобільськ. р-ну	<i>Мірошниченко Н.В.</i>
Світл	Світленьке	Білокуракинськ. р-ну	
Сел	Селидове	Д	<i>Клименко Н.Б.</i>
Сем	Семикозівка	Біловодськ. р-ну	<i>Верховод О.В.</i>
Сєв	Северний	м. Краснодона	<i>Гожа О.В.</i>

Сир	Сиротине	Троїцьк. р-ну	<i>Васильєва С.В.</i>
Сич	Сичанське	Марківськ. р-ну	<i>Лисак І.В.</i>
Сів	Сіверськ (м)	Артемівськ. р-ну Д	<i>Дорошенко О.О.</i>
Сіверс	Сіверськодонецьк	Л	<i>Грабовська Н.Р.</i>
Сім	Сімйкіне	Краснодонськ. р-ну	<i>Афанасенко А.С.</i>
Скарг	Скаргівка	Кремінськ. р-ну	<i>Набока С.М.</i>
Слз	Селезнівка	Перевальськ. р-ну	<i>Кисіль Л.М.</i>
Слов'ян	Слов'янськ	Д	<i>Горбачук В.Т.</i>
Слсрб	Слов'яносербськ	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Набока В.В.</i>
Сміл	Сміле	Слов'яносербськ. р-ну	
Смол	Смолянинове	Новоайдарськ. р-ну	<i>Ржевська С.В.</i>
Сніж	Сніжне	Д	<i>Онищук В.В.</i>
С-не	Степне	Новопсковськ. р-ну	<i>Верховод О.С.</i>
Сок	Сокільники	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Рибалкіна В.З.</i>
Солон	Солонці	Троїцьк. р-ну	<i>Радькова Г.С.</i>
Соф	Софіївський	м. Красног. Луча	<i>Вальчук О.М.</i>
Спів	Співаківка	Новоайдарськ. р-ну	<i>Шеховцова Т.В.</i>
Ст	Стельмахівка	Сватівськ. р-ну	<i>Несховайко Н.А.</i>
Старб	Старобільськ	Старобільськ. р-ну	<i>Обуховська Л.Я.</i>
Старм	Старомихайлівка	Мар'їнськ. р-ну Д	<i>Семенова І.Л.</i>
Стармл	Старомлинівка	Великоновосілівськ. р-ну Д	<i>Міняйло Р.В.</i>
Стах	Стаханов	Л	<i>Мельник Л.В.</i>
Ствч	Стативчине	Білокуракинськ. р-ну	<i>Молчан І.І.</i>
Сте	Степанівка	Шахтарськ. р-ну Д	<i>Прись О.О.</i>
Степ	Степове	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Калам бет В.І.</i>
Степо	Степове	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Підсаднюк Г.В.</i>
СтЛ	Станично-Луганське	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Мостепанова І.М.</i>
Стр	Стрільцівка	Міловськ. р-ну	<i>Харківська С.С.</i>
Сух	Суходільськ	м. Краснодона	<i>Мороз Г.А.</i>
Тал	Талове	Краснодонськ. р-ну	<i>Балінченко Т.В.</i>
Там	Тамара	Антрацитівськ. р-ну	<i>Дацюк Л.В.</i>
Тан	Танюшівка	Новопсковськ. р-ну	<i>Нехаєнко Т.О.</i>
Тар	Тарасівка	Троїцьк. р-ну	<i>Гнура О.М.</i>
Тац	Тацине	м. Ровеньок	<i>Потапенко О.О.</i>
Теп	Тепле	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Гаврюшенко Л.О.</i>
Тетян	Тетянівка	Слов'янськ. р-ну Д	<i>Курганова Л.Г.</i>
Тим	Тимошине	Білокуракинськ. р-ну	<i>Стативка Л.А.</i>
Тимон	Тимонове	Троїцьк. р-ну	<i>Гнура О.М.</i>

Тиг	Титарівка	Старобільськ. р-ну	<i>Давиденко О.О.</i>
Топ	Тополі	Троїцьк. р-ну	<i>Лемзякова І.О.</i>
ТопД	Тополі	Дворічанськ. р-ну Х	<i>Міняйло Р.В.</i>
Тор	Торез	Д	<i>Бартош Н.М.</i>
Тошк	Тошківка	м. Первомайська	<i>Шнипко В.В.</i>
Тплг	Теплогірськ	м. Стаханова	<i>Линкевич В.І.</i>
Тр	Троїцьке	Троїцьк. р-ну	<i>Калашник О.М.</i>
Трем	Трембачеве	Новопсковськ р-ну	<i>Верховод О.В.</i>
Трег	Третяківка	Біловодськ. р-ну	<i>Воробійова О.М.</i>
Трьохізб	Трьохізбенка	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Дмитрієва В.Б.</i>
Улян	Улянівка	Свердловськ. р-ну	<i>Міняйло Р.В.</i>
УрК	Урало-Кавказ	м. Краснодар	<i>Карпекіна М.Ю.</i>
Ус	Успенка	Амвросіївськ. р-ну Д	<i>Носов О.В.</i>
Усп	Успенка	Лутугинськ. р-ну	<i>Швець Н.М.</i>
Утк	Уткине	Перевальськ. р-ну	<i>Пузирьова Л.В.</i>
Фащ	Фащівка	Антрацитівськ. р-ну	<i>Зима Т.М.</i>
Фащів	Фащівка	Перевальськ. р-ну	<i>Маркотенко Т.С.</i>
Фр	Фрунзе	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Турченко О.В.</i>
Хар	Харцизьк	Д	<i>Петрова О.В.</i>
Хв	Хворостянівка	Старобільськ. р-ну	<i>Саломеха Ю.В.</i>
Хмель	Хмельницький	м. Свердловська	<i>Волкова С.В.</i>
Хом	Хомівка	Сватівськ. р-ну	<i>Кожушко О.І.</i>
Хор	Хороше	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Волосатова О.І.</i>
Хруст	Хрустальне	м. Красного Луча	<i>Вірченко Н.В.</i>
Хрящ	Хрящувате	Краснодонськ. р-ну	<i>Дмитрієва Н.Г.</i>
Цар	Царівка	Новоайдарськ. р-ну	<i>Говоров В.М.</i>
Центр	Центральний	Перевальськ. р-ну	<i>Дорма І.Г.</i>
Ціл	Цілуйкове	Білокуракинськ. р-ну	<i>Поронікова В.В.</i>
Чаб	Чабанівка	Новоайдарськ. р-ну	<i>Горбенко Ю.І.</i>
Черв	Червонопопівка	Кремінськ. р-ну	<i>Міняйло Р.В.</i>
Червг	Червоногвардійське	м. Кіровська	<i>Сівер Л.М.</i>
ЧервЖ	Червоний Жовтень	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Бледнова В.М.</i>
ЧервЗ	Червона Зоря	Міловськ. р-ну	<i>Полторак Ю.В.</i>
ЧервЗі	Червона Зірка	Міловськ. р-ну	<i>Полторак Ю.В.</i>
Червон	Червоноармійське	Білокуракинськ. р-ну	<i>Чала Т.М.</i>
Червп	Червонопартизанськ	м. Свердловська	<i>Комарова Н.Г.</i>
ЧервП	Червона Поляна	Антрацитівськ. р-ну	<i>Кулагіна Т.М.</i>
ЧервПр	Червоний Прапор	Перевальськ. р-ну	<i>Гутиря М.М.</i>
Черк	Черкаське	Слов'янськ. р-ну Д	<i>Дроботенко В.Ю.</i>

Черт	Черткове	Чертковськ. р-ну Р	
Чир	Чирський	Советськ. р-ну Р	<i>Голованьова О.М.</i>
Чмир	Чмирівка	Старобільськ. р-ну	<i>Філіппова Т.О.</i>
Чорн	Чорнухине	Перевальськ. р-ну	<i>Новікова О.В.</i>
Чортк	Чорткове	с. Донської Р	<i>Хоршева Н.С.</i>
Чуг	Чугинка	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Великохацька О.М.</i>
Шап	Шапарівка	Білокуракинськ. р-ну	<i>Бугайова С.Є.</i>
Шар	Шарівка	Білокуракинськ. р-ну	<i>Зосіменко І.В.</i>
Шах	Шахтарське	Свердловськ. р-ну	<i>Данилюк О.В.</i>
Шахт	Шахтарськ	Шахтарськ. р-ну Д	<i>Варавка С.О.</i>
Шейк	Шейківка	Борівськ. р-ну Х	<i>Лемзякова Т.М.</i>
Шел	Шелестівка	Міловськ. р-ну	<i>Скорофатова А.</i>
Ший	Шийківка	Борівськ. р-ну Х.	<i>Устименко О.О.</i>
Шимш	Шимшинівка	Лутугинськ. р-ну	<i>Петрук В.Г.</i>
Шир	Широкий	Станично-Луганськ. р-ну	<i>Гайворонська С.Г.</i>
Шишк	Шишкове	Слов'яносербськ. р-ну	<i>Беспалова Т.В.</i>
Шнур	Шнурки	Слов'янськ. р-ну Д	<i>Шитько О.К.</i>
Шовк	Шовкунівка	Білокуракинськ. р-ну	<i>Шовкун Н.В.</i>
Шпот	Шпотине	Старобільськ. р-ну	<i>Остапенко К.О.</i>
Шт.	Штормове	Новоайдарськ. р-ну	<i>Зубар К.М.</i>
Штер	Штерівка	м. Красного Луча	<i>Міняйло Р.В.</i>
Шул	Шуліківка	Біловодськ. р-ну	<i>Михайлюк Р.А.</i>
Шульг	Шульгинка	Старобільськ. р-ну	<i>Половинко В.В.</i>
Щас	Щастя	м. Луганська	<i>Лисогор Є.А.</i>
Щот	Щотове	м. Антрацита	<i>Кучеренко О.О.</i>
Юр	Юр'ївка	Лутугинськ. р-ну	<i>Жарова В.А.</i>
Яковл	Яковлівка	Ясинуватськ. р-ну Д	<i>Попова В.І.</i>
Ям	Ями	Троїцьк. р-ну	<i>Дрокіна Л.О.</i>
Ясен	Ясенівський	м. Ровеньок	<i>Кирилюк О.В.</i>
Ясин	Ясинівка	Троїцьк. р-ну	<i>Шавлюк В.Г.</i>
Ясинув	Ясинувата	Ясинуватськ. р-ну Д	<i>Міняйло Р.В.</i>
Ящ	Ящикове	Перевальськ. р-ну	<i>Кожевнікова В.Г.</i>

А

АВТОБУС На одінадцятому автобусі, зі сл. *їхати, поїхати, прибути* і т. ін., *жарт*. Пішки. – Тролейбуси не^в *ход'ат'* / поїїдем на одиндз'ц' атому аўтобус'і (Сіверс); До вас добиралас' на одинадз'ц' атому аўтобус'і / бо маршруткі ўже не^в *ход'ат'* (Свердл); Голуб, Зим, Кір, КрЛ, Луган, Лут, Новт, Рубіж, Сват, Сіверс, Степ, Юр.

***Робити / зробити з автобуса троллейбус**, *евф., жарт*. Зраджувати в подружньому житті. Луган, Тр. • Вислів мотивується тим, що в троллейбуса є зовнішня „рогата” штанга, а роги традиційно символізують зрадженого чоловіка.

Як два автобуси вперек, зі сл. *тупий*. Зовсім (неграмотний). Піс, Риб'ян.

АВТОПЛОТ Добиратися (приходити) на автопілоті, *жарг*. Рухатися, покладаючись на інтуїцію (перев. про п'яного). – *Наш сус'ід уч'ора так нас'в-атку'ваўс'а / шо додому добираўс'а на аўтоп-ілот'і* (Свердл); БокП, Брян, ВелС, Вівч, Гар, Голуб, Док, Єсаул, Зим, КрЛ, Луган, Лут, Микіл, Мороз, Новт, Плот, Ров, Сім, Сніж, Сте, Червг, Шах, Шахт.

АЕРОДРОМ *Аеродром на голові в кого, *жарт*. Те, що голова боса. Гар, КрЛ, Микіл, Сніж, Тет.

Запасний аеродром, *евф*. Позашлюбні інтимні стосунки, які можуть перерости в наступний шлюб. Луган, Лут.

АЇСТ *Аїст круг почоту зробив, *евф*. Про новонародженого. – *А шо там у Дмитра? / айїст круг поч'оту зобиў?* (Вест); Антрац.

Аїст прилетів до кого, *евф*. Хто-н. народив дитину. Вес, Луган, СтЛ, Чорн.

***Аїст приніс**, *евф*. Те, що аїст прилетів (перев. у розмові з малими дітьми). – *Те^вбе нам айїст прин'іс* (Брян); *Титаренкам уч'ора айїст |д'іўч'инку прин'іс* (Ниж); Алч, ВелН, Георг, Голуб, Донец, Жд, Жов, Зак, ЗапМ, Калм, Кр, КрасТ, Крем, КрЛ, Кррч,

Лен, Лоз, Луган, Ма, Марк, Мет, Мик, Микіл, Миха, Мус, Новбор, Новн, Новсв, Пер, Перв, Перш, Петр, Петровен, Підл, Пров, Ребр, Ров, Розк, Сват, Свердл, Сев, Сіверс, Сім, Старб, Степ, Сух, Тит, Урк, Хар, ЧервП, Шул, Щас, Юр, Ясен. • В основі виразу – вірування, що аїсти (журавлі, лелеки, чорногузи) приносять дітей.

Аїст приніс на крилах, евф. Те, що **аїст приніс**. Алч, Ар, Артем, Зор, Луган, Ма, Мет, Новт, Осин, Пер, Петровен, Полов, УрК, Стах, Сте, Топ, Хар, Хор.

***Аїст пролітав, евф.** Те, що **аїст приніс**. КрЛ.

***Аїст у клюві приніс, евф.** Те, що **аїст приніс**. (перев. у розмові з малими дітьми). – *Нам |айіст у кл'ув-і ди|тинку при'н'іс* (Алч); Арт, Бон, Тар.

Аїст упустив, евф. Те, що **аїст приніс**. – *|Айіст упус|тиў у наш дом ди|тину* (Свердл); Щас.

Аїста зловили, евф. Те, що **аїст приніс**. Вес.

Аїста ждати, евф. Бути вагітною, чекати дитину. – *Моло|д'і ўже |даўно |айіста ждуть'* (Білов); Антрац, Білк, Брян, Булг, Весн, Гірс, Зим, КрЛ, Лисич, Лоз, Луган, Марк, НижВ, Ор, Оріхов, Род, Рубіж, Свердл, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, СтЛ, Тор, Юр, Ям.

Аїсти принесли, евф. Те, що **аїст приніс**. Луган, Лут, Мілов, Сіверс.

Щоб не довелося вам довго аїста ждати! Добре побажання народити дитину. Анд, Брян, Донц, Зим, Зол, Кл, Коміс, Лисич, Луган, Пер, Свист, Стах, Тр.

АКВАРІУМ Акваріум проковтнути. Бути дуже товстим. Гірс, Сват, Юр.

АКУМУЛЯТОР Акумулятори заряджати. Настроюватися на що-н. Бобр, Дзер, Довж, Кір.

АЛМАЗНА *В Алмазній вихідний (виходний). Те, що з'їхати з Алмазної. ЧервГ.

З Алмазної втекти (приїхати). Те, що з'їхати з Алмазної. Алч, Весн, Кір, Слерб, Стах, Тплг, ЧервПр. • **Алмазна** – місто, де раніше була психлікарня (зараз частина м. Стаханова).

З'їхати з Алмазної. Бути божевільним, дурнуватим, пришелепуватим; дивним. Зим, Перв.

Їхати в Алмазну кліти коробочки. Те, що з'їхати з Алмазної. Новт, Фр, Шахт, Ясен.

Пора в Алмазну кому. Те, що з'їхати з Алмазної. – *Шо за с'ім'н'а? / йім у'с'ім в Алмазну по'ра* (Лоз); Весн, Голуб, Кір, Ниж, Стах, Усп. Див. **пора в Сватове.**

АЛЬОХА Альоха запальонний. Дивна людина; недоумкуватий, дурень. Кр, Лисич, Осин, Сніж, Фаш.

Альоха Мігін брат. Те, що Альоха запальонний. Старб.

Альоха (Альоша) з водокачки. Те, що Альоха запальонний. Анд, Антрац, Брян, Вугл, Єнак, Іван, Кір, КрЛ, Лот, Луган, Малорл, Поп, Тор, Трьохізб, ЧервП, Юр.

Альоха (Альоша) з мильного заводу. 1. Неакуратно одягнена людина. Зим, Кір, Фр. 2. Недоумкуватий, дурень; дивний. Гірс, Кір, Ор.

Альоха (Альоша) з трудоднями. Те, що Альоха запальонний. Зим, Зор, Кір, Лисич, ПетрМ, Свердл, Старб, Ствч, ЧервП, Ям.

Альоха (Альоша) пітерський. Те, що Альоха запальонний. – *Ех ти / Ал'оха п'іте"ре'киї / шо не" з'робиш / у'се не" так!* (Старб); Анд, Білк, Зим, Карт, Кір, Ков, Крем, КрЛ, НижД, Обор, Пер, Старб, Стах, Червп, Чорн.

Альоха припечений. Те, що Альоха запальонний. Лут, Ниж.

Альоха припудрений. Те, що Альоха запальонний. Амвр, Білк, Луган, Мак, Нещер, Ор, Прост, Рубіж, Чмир, Ясен.

Альоха з хімзаводу. Те, що Альоха запальонний. Кр, Сіверс.

АЛЬОША Альоша білогорівський. Те, що Альоха запальонний. Лисич, Степ. • **Білогорівка** – смт. Попаснянськ. р-ну. Пор. повідомлення інформатора: „Є село Біла Гора, де був хворий на голову Альоша” (Лисич).

Альоша гулий. Те, що Альоха запальонний. Степ.

Альоша-гуморист. Дурень. Вес, Луган, Тан.

Альоша (Альошка) з Бугаївки (з Бугайовки). Те, що Альоха запальонний. – *Тоб'і / йак Ал'ош'і з Бугаїїўки / поїас'н'уї сто*

раз // Про дурного / не^ддо^умкуватого так і кажуть / Ал'оша з Бугаїовки (Пер); Алч, Артем, Велик, Зим, Луган, Слз, Степ, Утк, Юр. • **Бугаївка** – смт. Перевальськ. р-ну. В основі виразу – віддаленість певних пунктів від якогось (напр., районного) центру. Див. ще: **Альоша з Булавинівки**.

Альоша з Булавинівки. Те, що **Альоша з Бугаївки**. Білк, Марк, Новпск, Осин. • **Булавинівка** – село Новопокровськ. р-ну.

Альоша з мильного заводу. Те, що **Альоша з Бугаївки**. Брян, Горл, Дон, Кір, Коміс, Комсом, КрЛ, Лиз, Попів, Шахт, Юр.

Альоша з психушки. Те, що **Альоша з Бугаївки**. Алч, Вес, Луган, Сват.

Альоша з трудовнями. Дивна людина, недоумкуватий. Юр.

Альоша заторможений. Дивна людина, недоумкуватий. Дмитр.

Альоша зі Сватового. Дурень. Вес.

Альоша митькуватий. Те, що **Альоша запальонний**. НижН.

Альоша пітерський. Те, що **Альоша запальонний**. КрЛ, Ям.

Альоша прибамбурений. Дивна людина, недоумкуватий. Амвр, Кар.

Альоша (Олекса) приморожений. Те, що **Альоша запальонний**. – *Чи т'рохи п-ід морозом по^вбу^у / ч'и зо^ус'ім примороже^ний / та / мат' / й Ал'ошойу звут'?* (Комсом); Білов, Брян, Дон, Зим, Калин, Кір, Лом, Стах. • Імена **Альоша**, **Альошка**, **Альоша** звичайно пейоративно забарвлені, пор. ще: **не будь Олексієм** “не будь дурним” (Криз), і постають символами дурнуватої, пришелепуватої, недалекої або принаймні дивної людини, формуючи досить просторий ряд усномовних фразеологізмів. Див. **Олекса приморожений**.

***Альоша прицюцькуватий**. Те, що **Альоша запальонний**. Анд, Крем, Луган, Осин, Пер.

Як Альоша. Про людину з якимись вадами в характері. Зим, Лисич, Новл, Степ.

АЛЬОШКА **Альошка зі Степного**. Те, що **Альоша запальонний**. Кам'ян, Луган.

АМБАЛ **Як амбал**, *жарг.* Дуже високий, міцний, плечистий

чоловік. – *Оце вир'іс! / йак амбал!* (Макар); Брян, ВелС, Гірс, Голуб, Луган, Новайд, Олек, Підл, Розк, Рубіж, Руд, Щас.

АМЕРИКА Аж в Америку видно. Дуже високий. Глад, Новайд, Рай.

Другу Америку відкрити (одкрити), ірон. Повідомити про щось давно відоме. Адріан, Вівч, Георг, Калм, Кар, Кір.

Як з Америки приїхав. Не розуміє, не знає чого-н. очевидно-го; прослухав. Кр, КрЛ, Луган, Лут, Марк, Сніж, Старб, Тан.

АНАТОМІЯ Можна анатомію вивчати по кому, *ірон.* Хто-н. дуже худий. – *Ну / Максиме / сороч'ку скинеши / по тоб'і можливо анатом-ійу виуч'ат'* (Вуглег); Брян, Новт, Сім.

***Ходяча анатомія, ірон.** Дуже худий. Берез, Крем, Лоз, Луган, Новсв, Оріхов, Сіверс.

АНГЕЛ Ангел на крилах, ірон. Людина, яка вдає з себе невинного. Щас.

Ангел на крилах спустив, евф. Про народження дитини (перев. в розмові з малими дітьми). Калм, Новкр.

Ангел небесний. Про добру людину. Адр.

***Відправитися (полетіти) до ангелів.** Померти. Брян, Кір, Кр, КрЛ, Луган, Марк, Сват, Свердл.

Ангели літають. Тихо (перев. про відсутність дітей). – *У галаслив-ій до ц'ого хат'і стало тихо / ангели л'ітайут'* (Михай); Де, Тор, Цар.

Ангели прилетіли по кого. Хто-н. помер. Алч, Кір, Павлів, Свердл.

***Ангели принесли, евф.** Те, що ангел на крилах спустив. Пер.

***Як антена.** Дуже високий і худий. Вест, Піс, ПлП, СтЛ, Тошк, Ям.

АНДРЮШКА Ждати Андрюшку від Гаврюшки, евф., жарт. Завагітніти. Біл, Луган, Тор.

АПТЕКА В аптеці купили, евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Георг.

В аптеці чергу (бчірідь) займати, евф. Скоро, незабаром народити дитину. – *Ч'и скоро ў мене буде брат'ік? / уже скоро! / в аптеці ч'ергу зан'али* (Кррч); *В аптеці оч'ір'ід' зан'али? / ч'и скоро будем ми д'ідом і бабойу?* (Литв).

Робити на аптеку. Бути тривалий час хворим або побитим. Брян, Буг, Верг, Греч, Зол, Клим, Кругл, Новкр, Червп, Щот.

***Як в аптеці на вісах.** Дуже точно. – *Пе^нре^ни·ч^и/тала з^{рош}·і / ^точ^но / ^йак в аптец^и'і на в^ісах (Брус).*

АРБУЗ Арбузів наїстися (наковтатися). 1. Бути дуже товстим. Луган. 2. Завагітніти. Сverdл.

АРМАТУРИНА Як арматурина. Дуже худий (перев. про дівчину). Міус, Молгв, Нещер, Тан.

АРМІЯ В армію не беруть кого. Те, що деякі в армії. Вес, Луган.

Деякі в армії в кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Ор.

***Красна (Червона) армія, евф.** Місячні в жінок, менструація. Алч, Бір, Золот, Кам, Лен, Кр, Луган, Мар, Марк, Мілр, Риб'ян, Ров, Шир.

Не всі дома – в армію забрали в кого, *знев.* Те, що деякі в армії. Чуг.

Один в армії в кого. Те, що деякі в армії. Голуб, Лисич, Лут, Прив.

***Приїхала Красна (Червона) армія, евф.** Місячні в жінок, менструація. Білк, Гонч, Заїк, Луган, Новдар, Оріхов, Поп, Риб'ян.

***Хтось в армії** в кого. Те, що деякі в армії. Сніж.

АРТЕМ Коли Артем руку опусте, *місц.* Ніколи. Артем, Пер.
• В основі виразу – пам'ятник Артему з піднятою рукою.

АРХИП Як в Архипа на городі, *місц.* Так собі, не дуже добре. – *Йак д'іла? / та йак в Архипа на город'і / дош·ч' іде / картошка ^роде / ^нада з ^рота поли^ват' (Кррч); Нещер.*

АРШИН Аршин з шапкою, *ірон.* Низький на зріст. – *Х·іба то му^жик? / так / аршин ^ш:апкоіу (Кррч); Білк, Зор, КрЛ, Кудр, Лисич, Луган, Маріуп, Новт, Ров, Сverdл, Стах, Тр, Юр. Див. метр з шапкою.*

***Аршин проковтнув.** Дуже худий. Велик.

АСФАЛЬТ [Аж] асфальт (асвальт) підіймається (піднімається). Дуже п'яний. Білк, ВелС, Гірс, Зим, Ниж, Старб, Степ, Червп.

Асфальт (асвальт) в лоба (в потилицю) вдарив кому. Хто-н. упав п'яним на спину. Дмитр, Молгв.

***Асфальт (асвальт) до пики прилип** у кого. Хто-н. дуже п'яний. Байд, Білк, Дмитр, Кріп, Кряк, Молгв, Старб.

Асфальт (асвальт) обіймати (обнімати). Бути п'яним. Білов, Голуб, Макар, Новт, Сват, Свердл, Сніж, Степ, ЧервПр, Юр.

***Асфальт (асвальт) під ногами хитається** у кого. Хто-н. дуже п'яний. Сніж.

***Асфальт (асвальт) підіймати (піднімати)**. Бути п'яним. Бобр, Вес, Дяк, Кам, Лоз, Луган, Новкрас, Павлів.

Асфальт (асвальт) по голові вдарив кого. Хто-н. п'яний. Вес, Щот.

Асфальт (асвальт) тікає (тіка) від кого. Хто-н. іде п'яний. – *Он іде Паўл'іўна / од неї шос' і асфал'т т'ікає* (Тан); Артем, Міус, Молгв, Нещер, Сват, СтЛ, Ус.

***Асфальт (асвальт) цілувати**. Бути п'яним. Алч, Док, Кір, Луган, Мак, Сват, Сніж, Старб, Чуг.

Гризти асфальт (асвальт). Сваритися. Кір, Лут, Марк, Старб, Стах.

Здороватися (здоровкатися) з асфальтом (з асвальтом). Падати п'яним. Артем, Зим, Лен, Мак, Нещер, П-р, Тор.

***Зрівняти з асфальтом (з асвальтом)**. Перемогти, знищити, подолати. – *Куди ти л'ізеєш? / в-ін те^мбе з'р'іўн'а з асфал'том* (Луган); ВелС, Голуб, Зим, Кр, Лисич, Марк, Новт, Сіверс, Стах, ЧервПр, Юр. Пор. зрівняти з землею.

На асфальті (асвальті) розмітку робити. Повзти п'яним. Вес, Луган.

Хтось розгойдав асфальт (асвальт). Дуже п'яний. Кругл, Мак, Міус, Молгв, Нещер, Новжд.

АФРИКА *Африка приїхала, жарт. Кучерявий. Луган, Новган.

В Африку за бананами, евф. Те, що до баби Кудичихи. Білов, Луган, Юр.

В Африку пісок кидати, евф. Те, що до баби Кудичихи. Червп.

Б

БАБА *Баба-жаба, *знев.* Жадібна жінка. Лен, Міус, П-в, Тор, Ус.

*Баба Настя **напала**, *евф.* Розлад шлунку. Мороз.

Баба Пихтя, *знев.* Дуже товста жінка. Бар, Єнак, Лисич, Мед, Риб'ян, Юр. • **Пихтя** – іронічне віддієслівне утворення від *пихтіти* (?).

Баба Полька телевізор, *ірон.* Жінка, що знає всі сільські новини; пліткарка. ВесТ, Лут.

***Баба Триндичиха**, *знев.* 1. Балакуча жінка. Білк, Брян, Зовр, Ілліч, Кір, Новган, Новр, Старб. 2. Пліткарка. КрЛ.

***Бабі кума хрещена мати**. Дуже далека рідня. ВесТ.

Визивати бабу Веклу, *евф.* Блювати. – *На|пи|с'а так / що ї|бабу|Веклу|хо|ди|у|визи|ват'* (Бонд).

Від баби Моті, *фольк., жарт.* З дороги, з поля, з подорожі (про гостинець для дітей). Кір, Тан, Тар, Тр. Пор. **від зайця**.

До баби Кудичихи, *евф.* Відповідь на запитання “куди йдеш?”, коли не хочуть признаватися. – *Ку|да так|рано? / до|баби|Ку|ди|ч'ихи!* (Тал); Брян, Булг, Старб, ЧервП. • В основі виразу – каламбурне обігрування слова *куди*. Див. **на кудикину гору**.

До баби Кудичихи насіння лускати, *евф.* Те, що **до баби Кудичихи**. Старб.

До баби Сані, *евф.* Те, що **до баби Кудичихи**. Верг.

***Згадала баба дівера**. Пригадав давноминуле, яке вже не повернеться. Біллуц, Лисич, Марк, Піщ, Стах.

Згадати бабу Веклу, *евф.* Те, що **зустрічати бабу Веку**. Ков, КрЛ, Литв.

Зустрічати (стрічать) бабу Веку (Веклу), *евф.* Блювати. Св, Тан, Трет. • **Века** – від *векати*, власне, блювати (звуконаслідувальне утворення).

Козирна баба, *фам.* Бідова, жвава, завзята дівчина чи жінка. Петр. • Пор. оповідання Г. Квітки-Основ'яненка “Козир-дівка”.

На сім баб один прораб, *жарт.* Дівчачур. Алч, Анд, Антрац, БокП, Вівч, Гар, Кр, КрЛ, Луган, Ма, Мет, Мороз, Новт, Пер, Перш, Петровен, Плот, Ров, Руд, Сєв, Сіверс, Сніж, Сте, Хар, Черв, ЧервПр, Шах.

Не всі дома: баба в армії в кого, *знев.* Те, що один в армії. Воев, Лисич, Луган, Сніж, Степ.

Ніде гарній бабі сісти, *жарт.* Про малу площу. – *Ну і го'род!* / *н'іде гарн'їй баб-ї с'їсти* (Лисич); Гар, Єсаул, Кр, Мороз, Ров, Свердл, Сніж, Червг.

Ніде худій бабі сісти, *жарт.* Про малу площу. – *Зе"м'л'ї було* / *н'іде худ'їй баб-ї с'їсти / а с'їч'ас дали над'їли* (Єсаул); Вал, Мороз.

Одна баба сказала, *ірон.* Непереверені чутки. Пер, Сніж.

***Піти до баби Векли**, *евф.* Те, що зустрічати бабу Веку. Алч.

Піти до баби Векли через Ригу, *евф.* Те, що зустрічати бабу Веку. – *Шос' ме"н'ї па'гано / мат' / п'їду до баби Векли ч'ере"з Ригу* (Луган); Вес.

***По бабі свояк.** Дуже далека рідня. Лут.

***Помогти бабі вмерти**, *жарт.* Нічим не допомогти кому-н. Іл, Крем, Кррч.

Серед баб один прораб, *жарт.* Дівчачур. – *Ц'о'го ро-ве"н'к'їс'кого їс'ї знайут' / в-ін же се"ре"д баб о'дин прораб* (Ров); Артем, Білов, Зим, Зол, Калм, Кр, Крем, КрЛ, Кррч, Лисич, Луган, Лут, Марк, Мус, Новт, Оріх, Род, Рубіж, Руд, Сад, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Степ, Стр, Трет, Усп, Чорн.

***Ще баба Вера коров не вигнала.** Дуже рано. – *Ш-ч'е баба В-ера ко'роу не" вигнала / а в-ін у'же своїім дирч'и"ком рос-тарахт'їс'а* (Свердл).

Як баба з перелазу, зі сл. *стрункий, стройний, ірон.* Дуже, сильно (кривоногий). – *Оце найшла! / строїний йак баба с пе"ре"лазу* (Білк); Антрац, Гірс, Євсуг, Карт, Кр, Криз, Перед, Сіверс.

Як сто баб (бабів) пошентало. Допомогло; хтось одужав. Верг, Ган, Євсуг, Зол, Зорик, Клим, Кр, КрЛ, НижД, Пер, Проїж, Прост, Сич, Тан, Фр, Чорн.

БАБАЙ *До бабая, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Зим, Кір, Кр, Крим.

До бабая в гості, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Алч, Ма, Малорл.

БАБА-ЯГА*А баба-яга проти. Вередливий. Бон, Кір, Пер, Плот, Сніж, Червг.

Бабу-ягу кликати. Починати лякати дітей. Вес, Кругл, Луган.
До баби-яги в гості збирати кості, евф. Те, що до баби Кудичихи. Брян, Кір, Кр, Лисич, Стах, Сух, Тал.

***Як баба-яга без гриму, ірон.** Негарний, дуже страшний (перев. про жінку). Алч, Арт, Бон, Тар.

БАБКА *Бабка Йожка. Стара жінка. Криз, Крим, Лисич, Луган, НижГ, Осин.

БАБКА *До бабки не ходи. Про щось уже відоме. – *Та тут і так їсе їясно / до бабки не^у ходи* (Свердл).

БАБКИ Ба́бки забивати, жарг. Заробляти гроші (перев. нечесним шляхом). Вес, Кругл, Луган, Тан.

Ба́бки збивати. 1. Байдикувати, нічого не робити. Гірс, Зим, Кр, КрЛ, Лот, Сват, Степ, Тр. 2. Жити випадковими заробітками. Зим, Кр, КрЛ. 3. Силою забирати гроші. – *‘С’од’н’і на ба’зар’і з ‘дейаких кру’тих збили бабки* (Рубіж). • Первісно “збивати гральні кості влучним ударом”. Той, хто виграв, одержує збиті бабки, а той, хто програв, може їх у нього виграти. Звідси й переносне значення слова *бабки* – „гроші” (В. Мокієнко).

БАБОЧКА Простора ба́бочка, ірон. Дуже товста жінка, ледве ходить. Трьохізб.

БАБУСЯ Бабусі двоюрідний Сенька, жарт. або *ірон.* Дуже далека рідня. Лисич, Юр.

Бабуся від зайців з лісу принесла, евф. Те, що аїст приніс. Баб, Білк, Вар, Дмит, Кас, Крим, Молгв, Нещер, Нижт, Рубіж, Щас.

Бабуся за ногу впіймала, евф. Те, що аїст приніс. Стах.

БАБУШКА Не всі дома: бабушка в армії в кого, *знев.* Те, що деякі в армії. Стах.

Не всі дома: бабушка в армії, а Мишко на (в) окопах в кого, *знев.* Те, що один в армії. КрЛ, Лисич, Ман, Мар’ян, Міус, НижД, Сват.

Не всі дома: бабушка в нічну зміну пішла в кого, *знев.* Те, що один в армії. Сват.

***Не всі дома: бабушка на фронт пішла** в кого, *знев.* Те, що один в армії. Ілов, Лисич, Мак, Новган, Хар.

Не всі дома: бабушки немає (нема) в кого, *знев.* Те, що один в армії. Каб, Лисич, Марк, Новган. • Наведені вище вирази утворені за семантичною моделлю якоїсь недостачі серед членів сім’ї (відповідно в голові).

БАГЛАЇ Сіли баглаї на шию кому. Хто-н. лінується. – *Олен'ї ўже не^а хоц':а робити / бат'ко ї каже / наш'ї Олен'ї баглаїї с'їли на шийу* (Піс); Риб'ян.

БАЖАНІВКА З Бажанівки втекти. Те, що з Алмазної втекти. НижК. • Бажанівка – місцевість із психлікарнею.

БАЖАНОВА Поїхати на Бажанова. Те, що з Алмазної втекти. Мак. • Бажанове – шахтарське селище із психлікарнею.

БАЗАР *Базар (базарь)-вокзал, жарг. Незатишно, гамірно; загальний гомін. – *Шо це за ба'зар во'зал у вашому клас'ї?* (Молгв); *Та шо ви тут ба'зар'во'зал уст'ройили?* (Міус); Алч, Брян, Кррч, Лоз, Луган, Мед, Перв, Ров, Сват.

Віїхати (з'їхати) з базарю (базару), жарг. Припинити розмову. Антрац, Брян, Верх, Кір, Лоз, Луган, Михайл, Міус, Перв, Ров.

***Гнилий базар (базарь)**, жарг. Пуста чи несвоєчасна балаканина. – *Усе це гнилий ба'зар* (Снак); Біллуц, Вес, Гірс, Зим, Кір, Кр, КрЛ, Кругл, Лисич, Луган, Лут, Марк, Новб, Новт, Саб, Сват, Сіверс, Старб, Степ, ЧервПр, Юр. 2. Брехня. Вес, Луган.

***Жити з базару (з базарю)**. Не маючи городу, закупати всі продукти, овочі на базарі. – *Сутужно при^аходиц':а / жи^авем т'їки з ба'зар'у* (Марк), Петров.

З базару (з базарю) принесли, евф. Те, що купили на базарі. Антрац.

***Купили на базарі**, евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). – *Де ме^ане ўз'али? / купили на ба'зар'ї* (Брус); Алч, Берез, Білов, Горл, Каб, Кір, Кр, Лисич, Лоз, Луган, Лут, Марк, Міус, Новсв, Сват, Сєв, Сіверс, Тр, Шульг.

На базар (базарь) витрішками торгувати, евф. Те, що до баби Кудичихи. Верг, Греч, Кругл, Луган, НижД, Прост.

На базарі листям (насінням) торгувати, евф. Те, що до баби Кудичихи. Анд, Антрац, Білк, Булг, Вахр, Зим, Іван, Лисич, Лут, Новайд, Новт, Ол, Пер, Перем, Сіверс, Старб, Стах, Тал.

На базарі піймали (поймали), евф. Про народження дитини. Лут, Трьохізб.

***На базарі по рублю відро**, знев. Не дуже гарний; нічого не вартий. – *Та таких мужи^ак'їў / йак у мене / на ба'зар'ї по рубл'у в'їдро* (Марк); Новган.

На базарі руб кіло, знев. Не дуже гарний; нічого не вартий. –

Таких же^нни^х-і^й на ба^зар'і руб к-іло (Ден); Кррч, Луган, Плуг, Тан, Тр, Трьохізб.

Не в'їхати в базар (в базарь), жарг. Не зрозуміти суті розмови. Лоз, Лозов, Перв, Прост, Хв.

Не всі дома, а на базарі в кого, *знев.* Те, що деякі в армії. Мик.

***Повний базар (базарь)** в кого. Безлад, непорядок; захаращеність. – У Ми^еколи ї хат'і по^уній ба^зар' / розве^рнутис' н'іде (Литв); Вахр, ВесТ, Греч, Дмит, Ков, Крем, Хар, Чорн.

Пустий базар (базарь), жарг. Те, що гнилий базар. Греч, Кам'ян, Лоз, Луган, Сніж, СтЛ, Тан, Щот, Ясен.

Розводити / розвести базар (базарь). 1. Довго не прибираючи в помешканні, допускати безладдя, захаращати. Малорл, Міст, Новт. 2. Багато й активно розмовляти. Вахр, ВесТ, Греч, Дмит, Ков, Крем, КрЛ, Литв, Парх, ПлП, Сніж, Тошк, УрК, Хар, Чорн, Шах.

***Сім (сем) базарів обгризе й восьмого прихопе, ірон., знев.** Сварлива людина (перев. про жінку). Булг.

БАЗАРНИК Базарника (базарники) брати, *заст.* Одержувати хабарі. – Ус'і во^ни там ба^зарни^еки бе^нрут' (Шахт). Пор. базаринку брати, *заст.* Із тим же значенням є в “Енеїді” І. Котляревського.

Базарника давати, заст. Вручати хабарі. – Шоб Олена усту^пила до тех^н'ікуму / бат'ко да^й ба^зарни^ека (Шахт); Лут.

БАЗІ Базі та базі. Говорити про дрібниці; судачити. Антрац, Іван, Кр, Лисич, Луган.

БАЗІКАЛО Закрити базікало, *грубо.* Замовкнути. Руд.

БАЙБАК *Піти пасти байбаків. Відчепитися, відстати. – Ч'о прич'е^нни^с'а? / іди пасти байба^к-і^й.

БАЙДАКИ Байдаки бити. Нічого не робити, ледарювати. – Ц'ілий год байдаки би^й / а те^нпер по^тилиц'у чухайиш (Зим); Кр, Луган, Лут, Новт, Ом, Сав, Сват, Сніж, Стах, Степ, Тар, Юр.

БАЙДИКИ Байдики ганяти. Те, що байдаки бити. – Приїшли та ї байдики га^н'айут' / а картошка не^н копана (Лут); Антрац, Біллуц, КрЛ, Луган, Новб, Ствч, Теп, Трьохізб. Пор. байдики бити.

Байдики заколотити. Те, що байдаки бити. Вес, Кр, Олександр, Пер, Сєв, Топ, Щас.

БАЙДУКИ Байдуки бити. Те, що байдаки бити. Марк, Сух.
БАЙКА Розказати байку Крилова. Обманути. Адр.

БАЙКИ Байкі бити. Те, що байдаки бити. Горл, Кр, Лут, Рубіж.

БАКИ *Баки бити. Те, що байдаки бити. ВелС, Шахт.

*Баки заганяти. Обманювати, брехати. – *Н'ікому не" вір' / ус'і во"ни |баки заган'айут'* (Сіверс); Артем, Біллуц, Кір, Кр, КрЛ.

Баки парити. Говорити неправду, брехати. Вес, Влас, Кр, Молгв, Новган, Сев, Тал, Щот.

Баки зафармазолити. Обманути, збрехати. – *Він ме"н'і ус'і |баки зафарма'золиў так / шо йа трохи не" по'ірила* (Брян).

Заливати [у всі] баки. 1. Обманювати, брехати. – *Там і к'рихти праўди не"ма* (Білов); Бір, Вільх, Зим, Кр, КрЛ, Лоз, Луган, Малорл, Мар'ян, Міус, Молгв, Петров, Попів, Ребр, Сіверс, Старб, Степ, ЧервП. 2. Заморочувати, задурювати голову кому. – *Ка'жи то"му / хто не" знає / ти |баки не" зали'ваї ме"н'і* (Лисич); Анд, Кр, Марк, Оріх, Рубіж, Руд, Сіверс, Стах, Шахт. Пор. **забивати баки**. 3. Пити горілку; пиячити. Обор, Оріх, Сніж, Ствч, Степ, Ям. • **Баки** – тут “очі”. У слові *заливати* актуалізуються семи “говорити, мовити” і “брехати”.

БАКЛУЩІ Баклущі бити. Нічого не робити; ледарювати. Білов, Голуб, Гірс, Зим, Кір, Кр, Лисич, Луган, Новпск, Новт, Саб, Сіверс, Сніж, Старб, Степ, Юр. • **Баклущі** – можливо, перекручене рос. *баклуши* (**баклуши бить**).

БАЛАГАН *Кончать балаган, *обр.* Закінчувати весільне гуляння. Артем, Байд, Білк, Білов, Білс, Дмит, Кас, Кріп, Кряк, ЛісП, Луган, Молгв, Новжд, Свердл.

Ламать балаган, обр. Те, що кончать балаган.

Розбивать балаган, обр. Те, що кончать балаган. Дуб, Ман, НижВ, Новт, Прост, Стах, Степ, СтЛ, Фр, Червп, Юр.

***Розводить балаган.** Влаштовувати розгاردіаш. – *Д'іти та'кїї балаган розве"ли / шо два дн'а із'рушки соби'рала* (Литв); Білк, Брян, Вахр, Греч, Калин, Крем, Кріп, КрЛ, Литв, Луган, Марк, ПлП, Плуг, Розп, Свердл, Сім, Сніж, Тар, УрК, Хар, Чорн, Шах, Штерн.

БАЛАЙ На балай, зі сл. *говорити* і т. ін. Абищо, абияк; пусте. Олек, Райг, Сіверс.

БАЛАКАНИНА *Пускати балаканину. Поширювати чутки про щось. – Пускали балаканину по селі про свад'бу (Марк).

БАЛАКАТИ І балакати нічого. Усе й так зрозуміло. НижД.

І не балакай (і не балакайте). Уживається для вираження згоди із співбесідником. Брян, Вівч, Молгв, НижД, Свердл.

БАЛАЛАЙКА Податись з балалайкою (з балабайкою). Кудись побігти. Бобр, Дяк, Новкрас, Павлів, П-в, П-р.

БАЛАНДА Ганяти баланду. 1. Брехати, обманювати; говорити неправду. Гірс, КрЛ, Кудр, Новт, Свердл, Сніж, Степ, Тац. 2. Їсти погану страву. Білс, Калм, Кріп, Молгв, Новжд.

Баланду їсти. Перебувати у в'язниці, бути засудженим. – *А де Микола? / та / баланду їс'т' (Сіверс);* Кр, Лисич, Луган, Степ, Юр. • **Баланда**, розм. – дуже рідка пісна юшка.

БАЛАЧКА Іде балачка (ідуть балачки). Ведуться розмови. – *'Тіки случ'илос' / а ўже їде пагана балач'ка (Вівч);* Брян, НижД.

БАЛДА Балда городня (огородня), лайл. Дурнуватий, пришелепуватий, розумово нерозвинений. Білк, Біллуц, Горл, Донец, Новт, Старб, Степ, Шахт. • Фразеологізм постав у результаті нарощення слова *балда*. Додатковий компонент *городня* конкретизує шаблонність метафори “опудало – людина”. Те ж і в наступних виразах.

Балда горохова, лайл. Те, що **балда городня**. Білк, Зим, Кір, Кррч, Марк, Новб, Сад, Сніж, Тит, Трет, Хв, ЧервПр, Юр.

***Балда Іванівна (Івановна)**, лайл. Те, що **балда городня**. – *Уч'илас' / у'ч'илас' / а йак була Балда Іваноўна / так і осталас' (Трет);* Гов, Голуб, Горл, Донц, Зим, Кр, Крас, Лисич, Луган, Петр, Саб, Сніж, Старб, Степ, Трьохізб, Хв, ЧервПр.

Балда садова, лайл. Те, що **балда городня**. – *Балда садова / снач'ала нада намоч'ит' горох / а потом варит' (Тр);* Брян, Вахр, Горл, Дон, Иван, Кір, Крем, Кррч, Луган, Мар'ян, Обор, Ор, Пер, Поп, Сват, Сіверс, Стах, Червп, Шахт.

Балда солона (сольона), лайл. Те, що **балда городня**. Иван, Луган, Червп.

Балда ясенова, лайл. Те, що **балда городня**. Білк, Сніж.

Балду ганяти. Те, що **байдаки бити**. Білк, Гірн, Зим, Кір, Кр, КрЛ, Кур, Лот, Луган, Ман, Марк, Мар'ян, Пер, Поп, Ров, Сіверс, Ствч, Сух, Тал, Теп, Тор, Трьохізб, Чорн, Щас.

Балду травити. Вести пустопорожні розмови. Марк.

[Як] балда сторубльова. Дурнуватий, недалекий. – *Ти сво́йе хоч'єш зроби́т' / Йак балда сторубл'ова* (Вискр).

БАЛКА Віднести в (за) балку; віднести до балки. Поховати; померти. – *Не́ма ў́же Дол'і́ненка / ш-ч'є на Спаса в-іднесли ў'балку* (Алм); Брян, Зим, Кр, КрЛ, КрП, Луган, Мет, Пере́м, Сіверс.

***На балку дивитися.** Бути близьким до смерті. – *Баба Ма́р'і́я ў́же на 'балку 'дивиц':а* (Новган); Кр, Лисич, Степ.

БАЛКОН З балкона вправ. Недоумкуватий, пришелепуватий. Білов, Кр, Маріуп, Юр.

БАЛОН Ходити на балон, гірн., жарг. Випивати, відзначаючи якусь подію. – *Де тв-її? / та на балон п-їшоў!* (Лисич); Гірс.

• Од звичаю шахтарів деінде пригощати перед відпусткою. **Балон, жарг.** – трилітрова банка.

БАНАН Як банан на помідор, зі сл. *схожий*. Зовсім не (схожий). Рубіж.

Банани у вухах у кого, жарг., жарт.-ірон. Хто-н. не чує, недочуває. – *У тебе шо / банани у вухах? / трет'її раз поўтор'уйу* (Луган); Новт, Пере́м, Сіверс.

БАНКА Банки побити на кому. Переплутати кого-н. з ким-н. – *Йа / Петро / на то'б-ї банки по'биў / темно / хоч' око 'викולי / 'думаў на Миколу* (Поп). Див. **горшки бити**.

Іти на банку, гірн., жарг. Випивати. – *Геї / Іване / ти їдеш на 'банку?* (Шахт); Кір, Кр, Новт. • **Банка** – тут і далі означає “трилітрівка”.

Назбирати банки, склянки і портянки. Тримати непотрібні речі, забити голову різними дрібницями. Жд.

Роздавати банку, гірн., жарг. Відзначити випивкою якусь подію (відпустку, день народження, премію тощо). Зим, Кр, Новт, Сіверс, Сніж, Старб, ЧервПр, Юр.

Ставити банку, гірн., жарг. Пригощати спиртним. – *Іване / ч'и 'думаєш ти за 'сина 'ставити 'банку?* (Шахт); Вівч, Кр, Луган, Новт.

Як в консервній (в концерній, у канцерній) банці. Дуже тісно. Велик, Вівч, Лоз, Луган, НижД, Розс, Слсрб, Старб.

БАНТИК *Нарядний, аж бантики нікуди чіплять. П'яний. Кр, Лисич, СтЛ.

БАНЬКИ Баньки ганяти (дути). Пильно вдивлятися. Нижд, Новк, Сват.

Баньки дути. Пильно видивлятися. Новк.

БАНЯ Як голий у баню, зі сл. *нестися, бігти, поспішати*. Дуже швидко. Кір, Кр, Луб, Луган, Мар, Марк, Новт, Сніж, Старб, Юр.

БАРАБАН Барабан набити. Наїстися так, щоб живіт був тугий. Калм, Кр, КрасТ, Луган, Мет, Перв, Свердл.

Бити в барабан. Хвилюватися. Велик, Горл, Лисич, Луган, Маріуп, Новр, ОлП, Петровен, Розкв.

Під барабаном не стояти. Бути чистим. – *Йа п-ід бараба-ном не стоїау* (Гриц). • З мовлення комбайнерів. **Барабан** – частина комбайна.

БАРАБОЛКА Як бараболка. Про балакучу жінку. Алч, Вал, Каб, Коміс, Лоз, Новсв, Прост.

БАРАН Баран безрогий, лайл. Дивна, пришелепувата людина. Біллуц, Білов, Брян, Булг, Воев, Георг, Горл, Зим, Іван, Калм, Кір, Кіров, Ков, Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Мар'ян, Міус, Мус, Новб, Обор, Оріхів, ПетрМ, Полов, Рубіж, Сіверс, Стах, Сух, Тал, Тац, Тор, Фр, Шахт. • **Баран** здавна служить символом дурної людини.

***Баран крутолобий, лайл.** Те, що **баран безрогий**. Виш, Луган, Ор.

***Баран лисий, лайл.** Те, що **баран безрогий**. Кр, Підг, Петр.

***Баран тупорилий, лайл.** Дивна, пришелепувата людина. Алч, Амвр, Артем, Вівч, Кір, Луган, Мак, Нещер, Ор, П-р, Сват, Тан.

***Гнати баранів.** Брехати. Петр.

Лізти як баран на нові ворота. Прямувати поперед усіх. Зим, Луган, Нещер, Прост, Сват, Ус.

***Як баран в апельсинах (книзі, математиці, танцях, фізиці, фінвідділу),** зі сл. *розбиратися, ірон.* Зовсім не (розбиратися). Алч, Білр, Кір, Крем, Луган, Обор, Підг, Ров.

Як баран з жита, зі сл. *вискочити*. Раптово (з'явитися). Луган.

Як баран на нові ворота рябого собаки, зі сл. *дивитися*. Здивовано. Адр.

*[**Як**] **баран стрижений.** 1. Змерз. Трет. 2. Невпевнено себе почуває. Трет.

Як баран у (по) Біблії, зі сл. *розбиратися, ірон.* Зовсім не (розбиратися). Біл, Марк, Ниж, Новган, Новтр, Проїж, Сад, Сич, Сте.

Як баран хвостом трясє, зі сл. *співати*. Погано; не маючи голосу. Лисич, Сіверс.

***Як барану окуляри**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Калм.

БАРБАРИС **Вирости в барбарисі**. Стати відлюдькуватим. – *Ч'ого такиї насупле"ниї? / мат' / у барба|рис'і |вир'ис?* (Оріх).

Побувати в барбарисі. Побитися, бути подряпаним. – *Ч'ого под|р'апаниї? / та ў барба|рис'і побу|ваў* (Оріх). • **Барбарис** – колючий чагарник.

БАРБОС **Вирости [як] у барбосі**. Те, що **вирости в барбарисі**. Вугл, КрЛ, Рог, Сіверс, Тор, Чорн, Юр. • “**Барбос**, *діал.* – кущувата рослина, утворює зарослі” (із розповідей інформаторів). Очевидно, *барбос* тут перероблене на народноетимологічній основі слово *барбарис*.

БАРВІНОК **Стелитися барвінком**, *несхв.* Запобігати перед ким; підлещуватися. – *Ч'о це |Катр'а |пере"д ку|моїу бар|в-інком стелиц'а? / мат' / грошеї |хоч'е по|зичити* (Там); *Огидно / як зразу бар|в-інком стел'ац'а / а |пот'ім |воўком |диўл'ац'а* (Сват); Зим, Зол, Кір, Кр, Лисич, Луган, Сніж, Юр.

БАРИНЯ **Бариня нечесана**, *ірон.* Лінива, неакуратна жінка. *Оце ш-ч'е |барин'а не"ч'есана! / п-їд'н'а |возис':а / і як |мара с'в-іто'ва* (Вискр); Білов, Кр, Луган, Свердлов, Юр.

БАРЛІГ **Виріє у барлозі**. Відлюдькуватий. Ров, Руд, Червг.

БАРОМЕТР **Розбити барометр**. Посваритися. – *Хот-іў по-просити |друга ў |гос'т'і / так в-ін з |нашими розбиў |бароме"тр* (Горл). Пор. **розбити глек (горщик, макітру)**.

БАСІКИ **Басіки пускати до кого**. Кокетувати, залицятися. – *В-ін даўно ўже до |нейі |бас'іки пускає* (Сніж); Донец.

БАТАЛЬЙОН **Бабський батальйон**, *ірон.* Одні дівчата чи жінки (про якийсь колектив). Буг, Верг, Ган, Євсуг, Зел, Зорик, Іван, Кр, КрЛ, Луган, Пан, Проїж, Прост, Пер, Перв, Сич, Трьохізб, Фр, Червп, Чорн.

БАТАРЕЙКА **Батарейки сіли в кого**. Хто-н. бездіяльний, нічого не робить. Зим, Луган, Мак, Міус, П-в, П-р, Сват, Тан, Ус.

БАТАРЕЯ **В батареї засохлий**. Дуже худий. Зим.

Заряжать (заряжати) батареї, *ірон.* Спати. – *П-їду / зар'а-жу |бата|реїї* (Кір); Кр.

Як багарея, зі сл. *ребристий*. Дуже худий. Кір, Кр, Кррч, Лисич, Луган, Юр.

БАТІГ Батіг до задниці, *грубо*. Справа, з якою людина найкраще обізнана і якою повинна займатися; яка підходить, влаштовує. Поп. Пор. **до руки**.

***Батога вловити (піймати)**. Бути покараним, побитим. – *Уран'ц'і батога ўловіў / а 'зараз 'робит' не" покла'дайучи рук* (Кір).

***Батогом не розженеш кого**. Не розлучиш, не роз'єднаєш когось; дуже дружні. НижД, Новбор, Прох, Щот. Пор. **водою не розіллєш**.

[**Як**] **батогом під хвіст**. Несподівано, неждано, раптово (побити, покарати). – *На'ч'ал'ниєк дэ'во'ниў / і йак бато'гом п-ід хв-іст / у виход'ній на роботу* (Сват); Голуб.

[**Як**] **батогом по воді**. Невідомо (як буде). Білк, Гірс, Кр, Крем, Луган, Малорл, Микол, Піон, Сіверс, Старб, Юр. Пор. **вилами по воді**.

БАТОН Батон [на вуха] кришити (крошити) кому, чії, *жарг*. 1. Обманювати, дурити. Алч, Ден. 2. Задирається. – *На 'кого ти ба'тон к'ришиш?* (Перем); Дмитр.

БАТЬКО Батько в гості поїхав у кого, *знев*. Те, що **один в армії**. – *'Можно з ним і не" балакат' / у 'н'ого 'бат'ко ў 'гос'т'і по'й'хаў / та так і не" пове"р'тайе'ц':а* (Фр) Лисич, Тр. • Вираз утворений за продуктивною базовою метафорою “не вистачає когочого”: **не всі дома: бабушка в армії; брат у командировці; не всі дома: поїхали крейду косить**.

Батько матері сестра, *жарт*. або *ірон*. Дуже далека рідня. Весел.

***Батько не старався, мати не хотіла**, *жарт*. Некрасивий. Ков, Крим, Луган.

Без батька в голові. Неслухняний. Алч, Амвр, Артем, Кір, Кр, Луган, Мак, Новжд, Новайд.

Без батька нажитий. Придбаний самостійно, без допомоги, за свої кошти, своєю працею. Горл, Кр.

***Відправитися до батьків**. Померти. Ган, Кір, Кр, Лисич, Риб'ян, Степ.

Іти батькам ноги мити, *етн*. Відправлятися другого весіль-

ного дня на частування до батьків молодого (про родичів молодії). Алч, Вес, Микіл, Мороз, Осин, Полов.

Гти похмелять весільного батька, *етн.* Викупати право на участь у післявесільному гулянні. Брян, Герг, Кір, Лисич, Лут, Ма, Новастр, Новкр, Сіверс, Сніж, Стах, Тплг.

Катати батьків, *етн.* Весільний обряд і вислів. Дмит, Док, Новт, Розп, Степ, ЧервПр, Чмир, Юр, Ясен. • “На другий день весілля батьків катають на возику, а наречені їх викупають” (Шульг); “На другий день весілля везуть у крамницю на тачці матерів молодих; там вони повинні щось купити – як викуп – для тих, що везуть. Усе це супроводжується піснями, танцями, жартами, по дорозі частують усіх зустрічних” (Павлів); „На возику катають батьків нареченої та нареченого по вулиці. Потім везуть до водоймища й кидають у воду” (Луган); „Гості катають батьків, щоб бачили, шо це свати” (Перв).

Кутьків батько, *гірн., жарг.* Стволовий. – *Сходи до кут'кового бат'ка / хаї кл'іт' подайє* (Поп). • “У нього тепло, і всі собаки гріються” (Поп).

***Лізти поперед батька в телевізор**, *жарт.* Випереджати інших у чому-небудь; вискакувати наперед. Заайд, Міст, Прив.

***Не найдеш ні батька, ні матері** в кого. Те, що **повний базар**. – *На стол'і не найдеш н'і бат'ка / н'і мате^р'і* (Литв); Білк, Вахр, Дмит, Калик, КрЛ, Луган, Плуг, Сім, Старб, СтЛ.

Одкланятися (кланятися) батькам, *обр.* Почастувати (частувати) в хаті молодії ранком після першої шлюбної ночі. – “Після того, як молоді розписалися, вони дякують своїм батькам і кланяються їм” (Кр); Алч, Ар, Кол, Луган, Осин, Свист, Ст, Шульг.

Піти до батька молитися. Померти. Тетян, Шевч.

Плести батька з матір'ю. Вигадувати. Брян, Луган.

Поклонитися батькам, *етн.* Подякувати батькам по закінченні весілля.

Усі дома, тільки (тіки) батька нема в кого. Хто-н. дурнуватий. Вес, Кругл.

Як у батька за пазухою, зі сл. *жити, почуватися* і т. ін. Без усяких турбот, у достатках, затишно. – *Ц'і д'іти живут' йак у бат'ка за пазухойу* (Ров); Ан, Білов, Іван, Кір, Кр, Крем, Лут, Марк, Рубіж, Сіверс, Смол, Старб, Стах, Степ, Тор. Пор. **як у Христа за пазухою**.

БАТЬКО-МАТІР *Понімати батька-матір. Ставитися з пошаною, слухати. – *‘Ран’ч’е пон’їмали ‘бат’ка ‘мат’ір / звали на ви / а с’їч’ас?* (Проїж).

БАТЮШКА Як батюшка, зі сл. *ходити*. У довгому вбранні. Єсаул.

БАЧИТИ Нічого й бачити (бачить). Дуже мало. Алч, Брян, КрЛ, Луган, Мик, Пер, Перв, Петров, Тит, Хар, Ясен.

Себе не баче. Своїх недоліків не помічає, а в других бачить. Алч, НижД, Сіверс, Сніж.

БАШКА Башка дерев’яна, *грубо*. Хто-н. недоумкуватий, дурень. – *Ну ти ї башка де“ре“їїана / ти хот’ шос’ пон’їмайе“ш?* (Свердл); Алч, Луган, Підл.

Башка дубова в кого, *грубо*. Хто-н. недоумкуватий, дурень. Лоз, Луган.

Башка стосросова в кого, *грубо*. Хто-н. недоумкуватий, дурень. Артем, Луган, Пер.

Башка ялинова в кого, *грубо*. Хто-н. недоумкуватий, дурень. Луган, НижД, Тор.

***Лиса башка** [дай пирожка], *фам.* Те, що голова боса. Антрац, Алч, Біл, Булг, ВесГ, Гірс, Зал, Золот, Ниж, Калм, Кір, Кр, Крим, КрЛ, Луган, Лут, Новайд, Піс, Пер, Поп, Сніж, Сте, Тор, Щас.

У башку трахнутий. Дурнуватий; дивний. Артем, Калм, Луган, Міус, Скарг.

БАШНЯ*Башню знесло в кого, *жарг.* Хто-н. дурнуватий. Арт, Бір, Бон, Новпск, Тар.

***[Як] без башні**, *жарг.* Дурнуватий, дивний. Бір, Бон, Золот, Новпск, Свердл.

[Як] двометрова (двохметрова) башня, *жарт.* Дуже високий. Новсв, Рай, Усп.

БАШТАН*Знайшли (найшли) на баштані, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). – *А Васил’ка на баштан’ї знаїшли* (Кр); Молгв, Сух.

БАЯН*Порвати баян. Дуже весело щось відзначати. Білов, Велик, Кір, КрЛ, Луган, Молгв, НижД, Старб.

Чудить без баяна. Чимось дивувати, робити незвичайні речі. Міст, Молгв.

БДЖОЛА

Як бджоли (як бжолі) покусали. Дуже товстий. Луган, Нецер, П-в.

БЕ *Без б́е. Без брехні. Кр.

БЕБЕКИ Бебеки (бебики) витріщати. Широко відкривати очі. Гірс, Попів.

Білі бебеки (бебики) начепити. Померти. Буг, УрК. • **Бебеки (бебики)** – взуття.

БЕБЕЛІ Бебелів надавати кому. Побити кого. Біл, Вугл, Лот, Луган, Полов, Руд, Тор, ЧервП, Чорн.

БЕБЕХИ Бебехи справляти¹. Купувати новий одяг, обнову. – *Уже купила ўсе / ʼбебе^нхи сп^нравила / ʼможно ї зам^н-їж іти* (Кррч); Крем, Старб, Ям.

Бебехи справляти². Бити. – *Та ўже сп^нравиў ʼбебе^нхи / так розмал^нуваў йо^нго / шо ї р^нідна ʼмати не^н ўзна* (Дмит); НижД.

Забрати [свої] бебехи. 1. Розлучитися; розійтися. – *Лайалис^на во^нни доўго / а потом в-ін забраў своїй ʼбебе^нхи / уже два ʼгода живе ў ʼмате^нр^ні* (Слерб); Гірс, Трет, Юр. 2. Скласти свої речі. Руд.

Одвжить бебеха. Сильно вдарити. НижД.

Тягти бебехи. Перевозити посаг до хати жениха. Кррч.

БЕБУХИ Перевозить бебухи, *етн.* Перевозити посаг до оселі молодого. Черг, Шепт.

БЕВТУХ Гладкий як бевтух, *знев.* Дуже ситий, угодований; товстий. КрЛ.

БЕГЕМОТ *[І] бегемота з'їв би. Дуже голодний. Антрац.

Худенький як бегемот, тоненький як бочка, жарт. Дуже товстий. Вес, Луган.

БЕЗБАТЬКІВЩИНА *Бути безбатьківщиною. Без допомоги, без рідних; про сироту. – *І у фе^нзе^но була / с^нк^нр^ніз^н попи^нхали / бе^нз^нбат^нк^ні^нуш^нч^ниноу була* (Заайд).

БЕЛЕНА Белени об'їстися. Збожеволіти. – *Ми^нколо / ти шо / бе^нле^нни об^нїўс^на? / куда ти п^н-їшоў?* (Шпот).

БЕЛЬКИ *Вилупити бельки, *знев.* Дивитися широко відкритими очима, здивовано, задрісно. Прок.

БЕЛЬМЕ Ні бельме (більме), зі сл. *не знати, не розуміти.* Зовсім, абсолютно, нічого. Іван.

БЕЛЬМЕСА *Ні бельмеса, зі сл. *не знати, не розуміти.* Зовсім, абсолютно, нічого. Шахт.

БЕЛЬМИ Бельми витріщати, *знев.* Дивитися широко відкритими очима, здивовано, заздрісно. Гл, Кір, Кр, Новб, Трьохізб, Юр.

БЕЛЯ *Як беля. Дуже п'яний. Вел. • „Від белькотати (тільки белькоче)”.

БЕНЬКИ Беньки (бені) витріщати (вилуплювати), *знев.* Те, що бельми витріщати. – Ч'о |бен'ки |випр'іш·ч'уї / |н'іби не^н уз'наї? (Комсом); Ч'о |бен'і |вилупії? / |я ше |в·ідра не^н |вис·лобонії / |по'том |воз'міш і |будеш масте^нрити (Воев); Антрац, Біллуц, Білов, Брян, Вовк, Деб, Дмит, Дон, Заайд, Иван, Калм, Кір, Кр, Крем, КрЛ, Лисич, Луган, Мак, Марк, Мар'ян, Міст, Мус, НижД, Новб, Новпск, Обор, Ор, Підл, Прос, Рубіж, Саб, Сват, Сіверс, Сніж, Старб, Степ, Тр, Трет, Фр, Червп, Чмир, Шахт, Ям.

***БЕНЬКИ** Беньки витаращати, *знев.* Дивитися широко відкритими очима, здивовано. Арт, Новпск, Тар.

***Беньки** витріщити, *знев.* Дивитися широко відкритими очима, здивовано. Лоз, НижД.

Беньки (бені) ганяти, *знев.* Видивлятися. НижД.

Беньки (бені) заливати, *знев.* Пиячити. Зим, Кір, Кр, Луган, Маріуп, Марк, Мус, Олександр, Поп, Ров, Сад, Сніж, Стах, Хруст, Юр.

Беньки продерти, *знев.* Прокинутися. – Не^н їс'н·ії |про|дер·ти |бен'ки / |а ўже за с'топку! (Марк); Білов, Гірс, Дон, Зим, Иван, Калм, Кір, Кіров, Кр, Крем, Кррч, Лоз, Луган, Марк, Мар'ян, Обор, Оріх, Род, Рубіж, Сіверс, Старб, Степ, Тр, Червп, Ям.

БЕРДО Хоч (хоть) у бердо тягни (тяни). Дуже худий. – |Зоїс'ім з'в·іїс'а ч'олов·ік / |хоч' у |бердо т'ани (Марк); Луган, Новр. • **Бердо** – вид гребеня в рамці ткацького верстата, крізь зуби якого проходять нитки основи. Образна основа виразу ґрунтується на тому, що крізь щільно розташовані зуби берда “можна” протягти тільки худу людину. Пор. хоч крізь тин тягни.

БЕРЕГ Виходити з берегів. Товстіти, поправлятися. – |Лва·нова |ж'інка |зоїс'ім з |бе^нре^нг·ії |виїшла / |скоро н'іч'ого не^н |од'агне (Марк); Кр, Лисич, Луган, Новб, Сіверс.

***Як на березі жаба**, зі сл. *сердитися, гніватися* і т. ін., *ірон.* Дуже, сильно. Карт.

БЕРЕЗА Берези білити, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Біл, Чмир.

***Бути за березу**. Виступати в чомусь головним. Луган, Марк, СтЛ.

З берези впає. Дурнуватий, пришелепуватий. Калм, КрасТ, Лим, Луган, Міл.

БЕСИДА *Іти на бесіду, *етн.* Відправлятися домовлятися про весілля. Луган, СтЛ.

БЕЦИКИ *Бецики б'ють кого. Хто-н. сердиться, нервує. – С'о'год'н'і Іван бе"з настрою / видно / його бецики б'ють' (Арт); Лисич, Сніж.

БЗДЮШКА *Стара як бздюшка, аж сиплеться, *знев.* Дуже стара бабуся. Оріхов. • „Бздюшка – гриб-дощовик. Якщо наступити на стиглу бздюшку, вона лопне, розсипавши жовтуватий, неприємний на запах попіл”.

БИК Бикам хвосту крутити. 1. *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Біллуц, Брян, ВерхД, Кр, Крем, Луган, Марк, Новб, Сіверс, Сніж. 2. *жарт.* або *ірон.* Байдикувати. Луган, Новт, Олександр, Петр. 3. Робити брудну, некваліфіковану роботу. Док, Макар, Новжд.

Бики (биків) красти, *етн.* Назва весільного обряду. • “На другий день весілля гості стараються забрати зі столу молодих “бики” (пляшку шампанського, горілки, дві ложки, гілочку калини, тобто “украсти бики”), а дружка й дружок повинні їх викупити, тобто виконати завдання тих, хто забрав “бики”, – заспівати, затанцювати тощо” (Марк); “Дружок і дружка викупляють “биків”, виконавши гумористичні завдання тих, хто викрав “биків” (Шпот); „Гості на весіллі крадуть дві бутылки горілки, які зв'язані стрічкою, щоб потім свідки викупили їх. На годовщину свайби молоді розпивають цю горілку” (Луган); „На столі перед молодими стоять бики – шампанське з горілкою і дві ложки. Коли їх крадуть, то дружка з дружком повинні брати участь у різних конкурсах, щоб їх викупити” (Дмитр); Кр, Лисич, Новб, Осин, Сіверс, Юр. Див. ще **бики поставити**.

Бики мичать і мухи хекають, *жарт.* Дуже жарко. Зел, Макар.

Бики поставити, *етн.* Відкласти з дня весілля певні предмети – символи весілля – з тим, щоб через рік до них повернутися. – Наші молод'ята бики поставили іс свад'би (Обор); Антрац, Брян, Булг, Зим, Іван, Кір, Кр, КрЛ, Лисич, Лут, Оріх, Оріхів, ПетрМ, Перем, Сад, Сіверс, Тр, Червп. • “На весіллі в перший день зв'язують одну пляшку горілки, одну шампанського та дві дерев'яні ложки до купи блакитною та червоною стрічками й цього “бика” відкла-

дають” (Марк). Див. **бики розпивати.**”Подвоєння” (символ молодят) під час весілля займало чільне місце й раніше. Так, у повідомленні М. Інноквої з Танюшівки Новопокровського р-ну говориться, що на столі лежить коровай і калач, на ньому лежать “дві дерев'яних ложки, связанная лентой” [Іванов 1898: 92].

Би́ки (би́ків) розпивати (пити), *етн.* Назва весільного обряду. – У не^мд'іл'у Б'їлови ¹будут' би́ки роспи́вати (Лом); ¹С'од'н'і ўже год ¹пос'л'і с'ваїби / от і ¹добре / ¹буде^м би́ки ¹пити (Бу); Адріан, Алч, Антрац, Брян, Булг, Верг, Євсуг, Захід, Зим, Іван, Калин, Кр, КрЛ, Кругл, Луган, Лут, НижН, Новайд, Оріх, Пер, Перв, Перем, Прос, Прост, Розп, Сад, Св, Сват, Сіверс, Старб, Тал, Тр, Усп. • “Через рік після весілля (див. **бики поставити**) відкорковують горілку (для чоловіка й друга – почесного свідка) та шампанське (для дружини та дружки)” (Марк); “Першу пляшку розпивають рівно через рік після весілля, а другу – на хрестини” (Тр). Див. **колоськів розпивати.**

Бігає як всраний (сраний) бик по череді. Непосидливий. Ниж, Новган.

Бігає як куций бик по череді. Непосидливий. БокП, Луган, Ма, Руд.

***Дивитися биком.** Поглядати неприязно, спідлоба. Вахр, Греч, Дмит, Калин, Крем, Литв, УрК, Хар, Чорн, Шах.

***Зв'язувати (в'язати) биків,** *обр.* Зв'язувати на весіллі дві пляшки: горілки й шампанського. Білов, Мілов.

***[І] бика з'їв (проковтнув) би.** Дуже голодний. Білов, Бір, Велик, Власв, Гірс, Євсуг, Кр, Лисич, Луган, Новган, Перв, Петров, Підл, Ров, Сєв, Смол, Степ, Ціл.

Тягнути (тянути, тягти) бика за роги (за хвіст, за язика).
1. Дуже повільно працювати, щось робити. – Ч'о ¹т'ане^ш би́ка за ¹йази^ка? / ўже с'ім раз ¹можно не^ре^ко^пати з^р'адку (Кррч); Там нагор'і ше ¹т'анут' би́ка за ¹роги (Осин); Анд^р'її два ¹года ¹т'а^ну^ў би́ка за ¹хв'іст / н'їяк не^м браў ¹Ол'ку ¹зам'їж (Білов); Білк, Біллуц, Брян, Вахр, Єнак, Жд, Захід, Зим, Іван, Калм, Кір, Кр, Крем, Луган, Малорл, Новб, Петр, Підг, Ров, Сад, Сват, Сіверс, Тор, Шахт. 2. Дуже повільно йти. – Ч'и не^м ў До^нец'к хо^ди^ў? / с'к'іл'ки ¹можно т'анут' би́ка за ¹йази^ка? (Дмит); Єнак, Кір, Лут, Новт, Сват, Степ, Сух.

Ще бик води не пив. Дуже рано. Марк, Микіл, Ров.

Як бик по дорозі. Дуже криво, нерівно. Кр, Лисич, Новтр, Трет.

Як бик по городі, зі сл. *бігати*. Дуже швидко. Лут, Молгв, Підг, Тр.

***Як бик по загороді,** зі сл. *бігати*. Дуже швидко. Лисич, Підл.

***Як бик постяв (посцяв, посяв).** Зроблено криво, абияк. Бобр, Дяк, Новкрас.

Як бик походив. Зроблено криво, абияк. – *Tu no's'iiay / йак бик походиў* (Зим); Алч, Горл, Дем, Кр, Лисич, Тор.

Як биками по гязі, зі сл. *розказувати*. Дуже повільно. Бір, КрЛ.

Як божий бик. Про людину, яка нічого не розуміє; тупий, недалекий. Калм, КарС, Міст, Підл, Стр.

Як всраний бик по череді, зі сл. *бігати*. Дуже, надто. Ниж.

Як [дикий] бик по череді, зі сл. *бігати*. Дуже, надто. Білов, Марк, Ол, Пflug, Сіверс.

Як куций бик по череді, зі сл. *носитися*. Безперервно. – *Ш-ч'о ти / куме / носис':а / йак куций бик по ч'е'ре'д'і* (Обор); Тан.

***Як три дні бики лизали кого.** Дуже брудний. Хом.

БИЛО Хоч у било бий кому. 1. Хто-н. глухий, недочуває. – *Та йо'му ўже два годa хоч' у било бий* (Кррч); Алч, Кр, Кррч, Луган, Осин, Стах, Тр, Чмир. 2. Хто-н. упертий, не хоче слухати. – *Ш-ч'о за дитина! / йо'му хоч' у било бий / а в-ін сво'йе* (Кррч); Алч, Кір, Кр, Луган, Слсрб, Тр, ЧервЖ. • **Біло** – предмет (підвішена рейка, дошка, серце дзвона тощо), у який б'ють, сигналізуючи про щось.

БИСТРЯЧОК По-бистрячку [за п'ять секунд]. Дуже швидко. – *Дон'у/ ану з'б-ігаї побис'тр'ач'ку за п'ят' се'кунд* (Шахт); Крим, Лисич, Луган, Ма, Ребр, Свердл, Сев, Стах, Теп, Тплг, Трьохізб, Червп.

БИТИ Бурла бити. Нічого не робити, ледарювати. Лисич.

БИТОК Хоч в битка граї, жарт. Те, що голова боса. – *Та з ним на Паску хоч' у битка граї бе'з йа'йец'* (Білк); Антрац, Гірс, Новган. • Очевидно, за асоціацією з гладеньким яйцем.

БИЧКА *Включати/включити бичку. Поводитися дивно, нечемно. – *Та в-ін ото йак укл'уч'ит' бич'ку / так не' п-ід'ї'ти* (Луган).

БИЧОК *Як скажений бичок, зі сл. *бігати*. Дуже, надто. Зол.

***Бичкам хвосту крутити**. Робити брудну, некваліфіковану роботу. Ясен.

БІВ Боби розводити у вухах. Мати дуже брудні вуха. Баб.

БІБІСІ * Месне бібісі, *знев.* Пліткарка. Кррч.

БІГОТНЯ Мишина біготня. Возня. Артем, Луган, Мак, Міус, П-в, Прост, Ров, Тор.

***Бігти далі, чим бачити**. Швидко бігти. Алч, Артем, Білов, Білс, Дмит, Кр, КрЛ, Кряк, Лан, ЛісП, Молгв, Новдар, Свердл, Сіверс, СтЛ.

БІДНИЙ *Бідний хутір, *ірон.* Те, що бідняцький район. Сніж.

БІДНЯЦЬКИЙ *Бідняцький район (хутір), *ірон.* Уживана в багатьох н.п. іронічна назва вулиць чи районів „нових українців”. Новдар, Свердл.

БІЙКА *Два в бійку, третій в дірку. Про зайвого. Хом.

БІК Боки м'яти. Байдикувати. – *Ч'о / |Петре / |боки мнеш / ко|ли с'т'іки роботи?* (Стах); Антрац, Брян, ВесГ, Вовк, Гірс, Дон, Донец, Іван, Ілов, Калм, Кір, Кр, Кудр, Луган, Лут, Мар'ян, Новбор, Ор, Осин, Перем, Свердл, Сіверс, Слсрб, Старб, Стр, Сух, Тал, Талов, Тор, Червп, Черт, Щас, Ям.

***Боки позлипались**. Дуже голодний. Велик, Луган, Старб, СтЛ.

***Віднести (однести) на той бік життя**. Померти; поховати. Шир. • „У людини два боки життя: цей і той”

Встати з лівого боку. Бути в поганому настрої. – *Вале"н'т'іна / |видно / |ўстала |с'од'ні з |лівого боку / |ходе надута* (Білов); Анд, Біллуц, Брян, Кр, Крем, КрЛ, Лисич, Луган, Марк, Міус, Пер, Рубіж, Сіверс, СтЛ, Тор, Шахт, Щас. • **Лівий** – символ неправого, неправильного, нещасливого, нечистого і под. Пор. **встати з лівої ноги**.

***Встати не з того боку**. Бути в поганому настрої. Лисич.

***Дать б́ока**. Помилитися. – *Ку|ди на Зимо|г-ірія? / Е / даў |бока / |нада |йїхат' |обратно* (Хор).

***Наїсти бока́ (б́ока́)**. Стати товстим. – *Ку|ди ти |його |йїси / |ўже |так |на|йї |боки* (Булг); Марк, НижГ, Новган, Осин.

***Не з того боку вітер**. Сказати щось недоречне, неправильне. Гірс, Кр, КрЛ, Лисич, Марк, Сіверс, Сніж, Тор.

Огризаться на всі боки. Давати відсіч одночасно кільком противникам. НижД.

***Позлипалися боки** в кого. Хто-н. дуже голодний. Велик, Горл, Маріуп, Новайд, Петровен, Полт, Привіл, Род, Розкв.

***Смотря з якого боку вітер подус.** Пристосовуючись до обставин. – *Ну шо 'будеши робит'?* / *смотр'а з йа'кого 'боку 'в-іте"р по'в-ііе* (Новпск); Арт, Біл, Бон, Луган, Тар.

***Стрибати боком.** Бути дуже радісним. Амвр, Білов, Велик, Луган, Лут, НижД, Старб, СтЛ.

***Топтати боки.** Довго спати. – *Марино / 'сонце даўно ўже ўстало / а ти ўсе 'боки 'топч'еши* (Калм); Брян, Вахр, Кріп, Луган, Плут, Сніж, Чорн.

***[Як] на лівому боці спав.** У поганому настрої, недобре себе почуває. – *Ти йак на 'лівому 'боц'і спаў* (Єнак); Алч, Бар, Єнак, Луган, Микіл, Сіверс, Стах, Хв.

БІЛЕТ Виписати білет на небо (до Бога) кому. Померти. Пил, Площ, Розс.

БІЛИЙ Дивитися самим білим. Бути дуже сердитим, розгніваним, поглядати неприязно. – *Приїшоў із ри'балки / а 'ж-інка 'дивиц'а самим 'б-ілим* (Бонд); Біл, Вугл, КрЛ, Лот, Руд, Тор.

БЛИНА Білини об'їстися (наїстися). Збожеволіти. Алч, Біл, Білов, Брян, Вівч, Зел, Зим, Золот, Зугрес, Кам'ян, Кір, Кпл, Лан, Лес, Луган, Лут, Мак, Малм, Марк, НижД, Новкр, Молгв, Пер, Перш, Підг, Поп, Род, Свердл, Сєв, Сім, Слєрб, Сміл, Смол, Сніж, Старб, СтЛ, Фр, Шахт, Шимш, Шир.

БІЛКА Білка в голові в кого, жарг. Хто-н. дурнуватий, пришепелуватий. Білк, Біллуц, ВерхД, Кр, КрЛ, Лисич, Марк, Новб, Осин, Перв, Сіверс, Юр.

***Білка в гості завітала** до кого, жарг. Хто-н. допився до білої гарячки. Бутов, Гірс, Кр, Лисич, Луган, Степ, Юр. • **Білка, білочка, жарг., жарт.-ірон.** – від білий (біла гарячка).

***Білка на плече скочила** кому, жарг. У кого-н. почалася біла гарячка. Вес, Луган, СтЛ.

Білка накрила кого, жарг. Хто-н. запив. Лен.

Білка напала на кого, жарг. Кого-н. переслідують галюцинації. Лоз.

***Білки голову гризуть** кому. Хто-н. здурів. Гірс, Чорн.

Білки прибігли до кого. Хто-н. перебуває в поганому настрої. – *П-ішли / Микола / додому / бо до Васил'а ўже б-ілки при-бігли* (Топ); Кр, Прос, Сад.

Білку ганяти¹. Бути божевільним; дурнуватим. Білк, Збір, Кр, Луган, П, Павлів, Петр, Рубіж, Усп, Хор.

***Білку ганяти**². Брехати. Антрац, Велик, Лисич, Мус, Петрове, Род, Рубіж, Усп.

***Струшувати (пострушувати) білок**. Отямлюватися. – *Ти снач'ала б-ілок пострушуї / а потім будем балакати* (Єнак).

БІЛОЧКА Білочка (білка) б'є (накриває) кого, *жарг.* Хто-н. допився до білої гарячки. – *Микола поїхаў на л'єч'єн'їє / бо його ўже б-ілоч'ка б'є* (Калм); Білк, ВерхД, Кр, Лисич, Луган, Пер, Пров, Сіверс, Стр, Трет, Юр.

Білочка в очах стрибає в кого, *жарг.* У кого-н. почалася біла гарячка. Луган.

Білочка на плече скочила в кого, *жарг.* У кого-н. почалася біла гарячка. Луган.

Білочка на плечі сидить у кого, *жарг.* У кого-н. почалася біла гарячка. Вес, Вівч, Луган, Новкр, Ясен.

Білочка напала на кого, *жарг.* У кого-н. почалася біла гарячка. Вес, Вівч, ЛісП, Луган, Новкр.

Білочка наскочила на кого, *жарг.* У кого-н. почалася біла гарячка. Луган.

Білочка стрибає на кого, *жарг.* У кого-н. почалася біла гарячка. Луган.

Білочку спіймати (уловити), *жарг.* Допитися до білої гарячки. – *Кажут' / Андр'її б-ілоч'ку ўловиў! / ос' до ч'ого доводе гор'їлка* (Оріх); Кр, Лисич, Луган, Марк, МирД, Новт, Поп, Сват, Сіверс, Степ, Тор.

Зняти білочку з лівого плеча. Перестати брехати. Осин, Сте, Тан, Хар, ЧервПр.

БІЛЬМЕ Ні більме (ні бельме). Нічого не говорити. – *Стоїїт' і н'ї б-іл'ме / не'ре'м'їнай'є'ц':а з но'ги на 'ногу* (Старб); Брян, Иван, Кр, КрЛ, Кррч, Лот, Луган, Марк, Ор, Сіверс, Сніж, Тер, Тит, ЧервП.

БІЛЬМЕС Ні більмеса. Нічого (не розуміти). Воев. Пор. ні більмеса.

БІРЮКІВКА *Від'їхати у Бірюківку (у Бірюковку). Божевільний; недоумкуватий, дурнуватий. Сух.

***З Бірюківки (з Бірюковки, Бірюково) втік (збіг, прибіг, приїхав) / втекти.** Божевільний; недоумкуватий, дурнуватий. – *Ти шо / з Б-ір'у'к-і'юки їт'ік / не" їс'і дома?* (Лут); Антрац, Біл, Біллуц, Бір, Вал, ВелЧ, Верхб, Вільх, Зим, Кам, Кл, Кр, Крас, КрЛ, Лут, Новбор, Новган, Петров, Род, Свердл, Смол, Усп, Хмель, ЧервП, Чорн, Щас, Юр. • **Бірюківка, розм.** – смт. *Бірюкове* із психіатричною лікарнею (18 км від м. Свердловська Луганської обл.).

З'їздити в Бірюківку (в Бірюковку) в гості. Бути божевільним; недоумкуватим, дурним. Бобрик.

***Нада в Бірюково кататься на форточках кому.** Те, що з **Бірюківки втік.** – *Та во'на та'ка ст'ран:а / шо т'іки 'нада ў Б-ір'у'ково на 'форточ'ках катац':а* (Свердл).

Пора в Бірюківку (в Бірюковку) кому. Те, що з **Бірюківки втік.** Бір, ВелЧ, Кам, Кр, Новбор, Петров, Род, Свердл, Трьохізб, Усп, Червп, Щас.

Пора в Бірюківку (в Бірюковку) на воротах качатися кому. Те, що з **Бірюківки втік.** Род, Свердл, Шир. • Психіатрична лікарня в Бірюковому обгороджена високим забором з риштаками й великими ворітьми. Психлікарня, отже, асоціюється з великими ворітьми.

***Пора на Бірюково.** Божевільний. Ров.

***Тобі на Бірюково.** Божевільний. – *Тоб'і на Б-ір'у'ково / це про л'удину / у йа'койі не"хва'тайе* (Свердл).

У Бірюківку (в Бірюковку) треба відправити (одправить, відвезти) кого. Хто-н. божевільний; недоумкуватий, дурнуватий. – *По їс'ому 'видно / шо 'нада його отпра'вит' ў Б-ір'у'коў-ку* (Кр); Антрац, Вільх, Лут, Новган, Род, Усп, Червп, Щас, Юр.

БІС Біс копійку шукав, жарт. Неакуратна зачіска. Перв.

Біси напали кого, на кого. Хто-н. перебуває в поганому настрої. – *Те'бе / Се'мене / 'б-іси на'пали?* (Топ); Біллуц, Кір, Кр, Сват, Сіверс, Тор, Червп, Юр.

Гнати біса. Говорити неправду, вигадувати. – *Ми'коло / х'вате то'б'і гнати 'б-іса* (Топ); Білов, ВерхД, Вільх, Гл, Ковп, Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Міл, НижК, Новб, Перв, Перем, Петр, Підг, Ров, Сват, Сніж, Степ, СтЛ, Тор, Трет, Трьохізб, Усп, Чорн, Шахт.

Гнати біса вокруг ліса. Даремно звинувачувати кого. Луган.

Як біс по коробу б'є. Швидко й голосно говорить. ВесГ.

БІСИК *Бісики б'ють у кого. Поганий настрої. – *Ч'о крич'иш?* / *Шо / б-ісики б'ют'?* (Руд); Баб, Білов, Дмит, Кас, Кріп, Лан, ЛісП, Молгв, Нещер.

БЛЕКОТА Блекоти об'їстися. Збожеволіти. Баб, Білов, Бобр, Брус, Зак, Зорик, Кудр, Лот, Ниж, НижД, Червон, Шульг.

БЛИН Блин на голові носити, *жарт.* Бути лисим. Ілов, Мак, Хар.

БЛОХА Блоха в скафандрі, *жарг.* Дуже суха, низька на зріст людина. – *Дивис' / Ми'кола сам бло'ха ў ска'фандр'і / а сум'ки йак-і носе* (Кррч); Лисич, Луган, Нев, Сіверс, Тор, Тр, Щас.

*Блохи по голові на коньках їздять у кого, *жарт.* Те, що голова боса. Єсаул.

*Ганяти бліх (блех). 1. Повільно щось робити. Бон, ДемО, Плот, Червг, Щот. 2. Чухатися. Антрац, Ануф, Білк, Бон, Кр, Лисич, Новбор, ОлП, Полт, Привіл, Род, Шульг.

Дружить як блоха з котом. Зовсім не (дружить); паразитує. Вес, Кррч.

*[П] блоху зажме. Хто-н. скупий. Підг.

*Як бліх у сивой кобили, *грубо.* Дуже багато. Бір, Гарас, Кр, КрЛ, Марк, Новб, Сніж, Тор.

*Як блосі аеродром, зі сл. *потрібний, нужен, нада, ірон.* Зовсім не (потрібний). Антрац, Крем, Перв, Степ.

*Як блосі кеди, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Сіверс.

*Як блосі лижі, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Дмитр.

*[Як] блоха в панамці. 1. Дуже худий. Вес, Луган. 2. Дуже низький. – *Олена ви'сока / а Тра / йак бло'ха ў па'намці'і* (Луган).

*Як блоха на гребінці, зі сл. *сидіти.* Незручно. – *Сидит' / йак бло'ха на гре'б-ін'ці'і* (Тор); Іван, Кр, Луган, Марк, Новт, Шахт.

*Як блоха на кілочку, зі сл. *вертітися.* Неспокійно, постійно. Сіверс, Сім.

*Як блоха у чемодані, зі сл. *крутитися.* Дуже, сильно. Алч, Тор.

БОБИК *Як бобику дзвінок (зв́оник, звонóк), зі сл. *потрібний*, *ірон.* Зовсім не (потрібний). Антрац.

БОБИЛЬ Принести бобиллям, *риб.* Нічого не вловити під час риболовлі. Берез, Дібр, Крем, Сіверс.

Як бобику стоп-сигнал, зі сл. *потрібний*, *ірон.* Зовсім не (потрібний). Єсаул, Лисич, Мик, Петров, Род, Слсрб, Теп, Шир.

БОБУН *Як бобун, зі сл. *голий*. Зовсім бідний. Антрац, ВесГ, Калм, Новайд, Тар, Свердл.

Як бобун, зі сл. *зелений*. Дуже молодий, недосвідчений. Булг, ВерхД.

БОГ Бог копійку шукав, *жарт.* Неакуратна зачіска.

Бог любить кого. Кому-н. щастить. Брян, Ган, Кр, Степ.

***Бог побачив її (його) ноги та зробив колесо**, *жарт.* Те, що **колесо між ніг**. Булг, ВесТ, Греч, Дяк, Ілліч, Калин, Ков, Крим, Кррч, Лисич, Лоз, Луган, Мілов, Міст, ПлП, Плуг, Ров, Сніж, Стах, Тан, Тошк, Тр, Трьохізб.

Бог подарив кого, *евф.* Те, що **Бог послав**. Луган.

Бог послав кого, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Брян, Луган, Олек.

***Бог серед блох, знев.** Хто-н. виділяється серед незначних осіб. Піщ.

***Богом даний**. Гарний; про гарну людину. Білк, Кр, Кріп, Луган, П, Петр, Рубіж, Усп, Хор.

Богом обділений (обіжений). 1. Дурнуватий. Верхб, Горл, Кр, Крем, Ров, Сіверс, Степ, Тр, Юр. 2. Не має якихось потрібних якостей (краси тощо). Брян. 3. Людина з якимись фізичними вадами (горбата тощо). Алч, Верг, Ган, Зим, Ілов, Кр, КрЛ, Оле, Сват, Сте. 4. Не щастить. – *Ус'ім ве^мзе / а ти 'нач'е 'богом обд'іле^нний / не^м можеш на роботу ўстройц^ь:а* (Крем).

***Боже не допоможе**. Необхідно надіятися лише на себе. Білов, Карт, Лисич, Луган, Маріуп, Пере.

***Віднести (однести) до Бога (до чорта)**. Померти; поховати. Шир. „Людина після смерті попадає до Бога або до чорта”.

***Дав Бог та ще й кинув** кого. Про когось невдалого від природи чи за життя. – *Даў Бог р-ід'н'у та ш-ч'е ї 'кинуў* (Оріхов); Луган, Новсв.

***До Бога засватати.** Померти. Зор, Слов'ян.

До Бога проситься. Хто-н. близький до смерті. Брян, Луган.

До Бога сторожем записатися. Померти. Гірс, Лиз.

***Корчити Бога.** Викаблучуватися, виламуватися. – *Ти що с себе |Бога |корч'иш?* (Зим).

Насилу дав Бог силу. Нарешті вдалося зробити, довести до кінця. Ар, Вес, Ма, Мик.

Немає Бога в пазусі в кого. Хто-н. безсовісний. Верхб, Кр, Лут, Марк, Сіверс, Тор, Юр.

***Ні до Бога свічкою, ні до чорта кочергою.** Мовчкувата людина, ні до чого не здатна, „ніяка”. Зав, Ков, Лисич, Луган, Лут, Піс.

Од Бога взятий. Розумний, добрий, гарний. Амвр, Бон, Велик, Влас, Кір, Кон, Марк, Новган, Плот, Сев, СтЛ, Тал, Ціл, Щот.

***Од Бога пішки прийшов.** Розумний. Велик, Влас, Новган, Сев, Тан, Ціл.

***Однести до Бога** кого. Поховати; померти. Зал, Крем, Лут, Миха, Шир.

Ставити (корчити, удавати) [з себе] дерев'яного Бога. Викаблучуватися, хизуватися, виламуватися. Білк, Білов, Велик, Захід, Зим, Ілов, Крем, КрЛ, Кррч, Кудр, Лисич, Мак, Ман, Микол, НижД, НижН, Новдар, Пів, Піон, Піщ, Род, Сад, Сват, Свердл, Хар, Чорн, Юр.

*** Ставити (корчити, удавати) [з себе] олов'яного Бога.** Викаблучуватися, хизуватися, виламуватися. Баб.

***То Боги, то блохи.** По-всякому. – *Живе^ммо ї не^м з'най^м / йак |дал'і |буде / то |Боги / то |блохи* (Білк).

Як побий його, Боже. Про щось негарне, погане, неакуратно зроблене. – *Ох і |вир'адиўс'а! / йак побий його / |Боже!* (Білк); Луган, Міст, Плуг, Тан.

Як у Бога в пелені, зі сл. *жити*. Те, що як у Бога за плечима. Білк, Кррч, Лисич, Луган, Лут, Плуг.

Як у Бога за пазухою, зі сл. *жити*. Те, що як у Бога за плечима. Луган, Малорл, Новт.

Як у Бога за плечима, зі сл. *жити*. Безтурботно, привільно, у найкращих умовах. Зугрес, Ма, НагТ, Сев, Сім.

***Як у Бога під боком**, зі сл. *жити*. Те, що як у Бога за плечима. Білк, Брян, Вахр, Кріп, Плуг, Сім, Тар, Чорн.

Як у Бога під бородою, зі сл. *жити*. Те, що як у Бога за плечима. Білк, Біллуц, Вільн, Гарас, Луган, Марк.

Як у Бога трудонів. Зовсім нічого немає. – У *Ми¹коли пй¹ат'орок / йак у ¹Бога трудод'н'і¹ў* (Ям); Велик, Зим, Сіверс, Сніж, Старб, Сух, Фаш, Юр, Ям.

БОЖЕНЯ Давати боженят кому. Кого-н. сварити, бити. – *Зав'їйаўс'а на вес' ден' / так йа йо¹му давала боже¹н'ат* (Гов).

БОЙ Не в бой, не в строй, не в Красну Армію. Нікуди не гожий. Адр.

БОКА *Бока запороть. Зробити щось погано або не зробити зовсім. – *Йо¹му це пору¹ч'или / а в-ін бо'ка запо'роў* (Луган).

БОКАЛ *Розхекати (розбити) бокал. Посваритися. Бір, Марк.

БОКОВИЙ *Збиратися на Бокову. Готуватися спати. Іван.

Йти до Бокового; йти на Боковий; іти на Бокову, жарт. Готуватися лягати спати. – *Не¹ ка'жи ўже н'іч'о до н'ого / в-ін п-ішоў до Бокового* (Тр); Алч, Андр, Брян, ВерхД, Іван, Кр, Крас, Лисич, Лом, Луган, Марк, Пів, Підг, Свист, Сіверс, Сніж, Старм, Стах, Степ, Тр, Щас, Юр. • Каламбурне обігрування слова *бік* (пор. **лягати на бік**).

***Лягати на Бокову.** Іти спати. Луган, Новт, Перем.

БОЛІЗНЬ Дівоча болізнь, *евф.* Менструація. Велик, Влас, Лисич, Молгв, Полов.

БОЛОТО У болоті не без чорта. Завжди і скрізь знайдеться погана людина. Алч, Пер, Слз.

***Як болото до штанів**, зі сл. *пристати, причепитися*. Дуже, сильно, нав'язливо. Луган, Тор.

БОЛТ Болта [в голові] не хватає (не хвата) в кого. Хто-н. дурнуватий. Алч, Вес, Донец, Осин, Підг, Сніж, Тр, Чмир.

Болти підкручувати. Посилювати вимоги. ВерхД, Кр, Лисич, Луган, Пер.

Болтів [в голові] не хватає (не хвата) в кого. Хто-н. дурнуватий. Алч, Вес, Кр, КрЛ, Лисич, Ма, Мороз, Осин, Підг, Полов, Ров, Чмир.

***З одкурученим болтом.** Дурнуватий. Зал, Крем, Крим, Кір, Тар, Чорн.

БОЛТИК *Болтика загубив. Дурнуватий, пришелепуватий. Бобрік.

БОЛЬНИЦЯ Купили в больниці, *евф.* Про народження дитини. – *Ми тоб-і брат'іка купили ў бол'ниц'і* (Луган); Кам, Лоз, Луган, Лут, Новсв, Павлів, Свердлов.

БОЛЯЧКА Ходяча болячка. Про людину, яка часто хворіє. Єсаул.

БОМАГА *Як з бомаги викутана. Ошатна, пишна жінка. Гриц.

БОМБА *Як бомба. Товстий (перев. про жінку). Білов, ВерхД, Гірс, Кір, Кр, Луган, Осин, Ров, Сіверс, Степ, Тор.

БОМБОВОЗ Як бомбовоз. Дуже товстий. Гірс, Кррч, Луган, Підл, Рубіж, Щас.

БОРИС *Борис Савці рідний Федір, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Заїк.

БОРОДА Мати велику бороду. У кого-н. багато боргів. Лоз, Перв, Червон.

*Пускати бороду. Проростати. – *Часник собі^ерайут' до Петра Паўла / бо буде пускат' бороду і наново рости* (Мож).

БОРОТИСЯ За що боролись, на те й напоролись. Про неприємний, небажаний результат.

БОРЩ *Борщ з таким варим. Хто-н. живе дуже бідно. – *Та йак жи^евем? / у нас б'іл'ше борш-ч' с' таким* (Гарас).

Борщ (борщі) помішати. Виявити пропажу курки, качки і т. ін. Білов, Лисич, Міл, Сват, Старб. • В основі виразу – побутовий факт перевірки борщів у сусідів, яких підозрюють у крадіжці.

Борщ сімнадцятого году, *ірон.* Несвіжа страва. Кр, Кррч, Підг, Тор.

***Борщу не звариш** з ким. Не можна з ким-н. мати справу. Горл, Кр, Луган, Маріуп, Мус, НижД, Новайд, Новбор, Новр, Павлів, Петровен, Полт, Род, Розкв, Рубіж, Старб, СтЛ, Шульг.

Гадити в борщ. Бути невдячним. Бар, Ка, Хв.

***Знати, що в борщі кипить** у кого. Обізнаний у всіх подіях (перев. про жінку). – *Вона зна / ш-ч'о ў нас і ў борш-ч'і ки^пит'* (Вес).

І борщ жиром запливе. Дуже довго щось робити. – *Іа луч':е сама зб'ігайу / а ти йак н-ідеш / так і борш-ч' жиром запливе* (Луган); Лисич.

***Пустий борщ їсти.** Жити дуже бідно. Вільн, Ком-не.

***У борщі вуха (носа) мочити.** Не хотіти їсти. – *Доўго ти будеш у борш-ч' 'носа мо'ч'ити?* (Сніж); Луган, Щас.

***Хотіти до борщу.** Про бажання йти додому. КрЛ, Тор.

БОСИЙ Босий, голий і підперезаний. 1. Бідна, але з певними вибриками людина. Новом. 2. Одягнений не по сезону. Тан.

БОСОНІЖКИ Виходити заміж у босоніжках (у босоножках). Не мати багатства в подружньому житті. Тан. • На основі прикмети: “Коли наречена виходить заміж у взутті з відкритими пальцями чи п'ятами, то майбутня сім'я не буде бачити багатства й достатку в житті” (Тан).

Тридцять два з босоніжками (з босоножками), ірон. або *жарт.* Дуже худий і низький. Кр.

БОТВА Гнати ботву, жарг. Базікати, говорити не по суті, нісенітницю. Ден, КрЛ, Луган, Ров, Тан, Тор, Трьохізб. • **Ботва́** – наркотична рослинність.

БОТИ Боти двинути (здвинути), жарг. Померти. Горл, Лисич, Тор, Тплг.

БОТИНКИ *Ботинки (ботінки) погнути. Померти. – *Ти ч'увє? / Вал'єрка Ла'зутк-ін бо'т-інки пог'нуў* (Крас).

Тридцять два з ботинками (з ботінками), ірон. або *жарт.* Дуже худий і низький. – *Куда то'б-і ў крут'і? / мат' / т'ридз'ц'ать два з бо'т'інками?* (Фр); Білов.

БОЦАКИ Витріщати боцаки. Дуже уважно дивитися, широко відкриваючи очі. Ствч.

БОЧКА Бочка в панталонах, знев. Дуже худий. Кр, Луган.

Бочка сала, знев. Дуже товстий. Старб.

Бочку гнать на кого. Сварити когось, наговорювати, обвинувачувати кого-н; виявляти агресію щодо когось. – *За мноюу н'іч'о не^дма / так шо н'іч'ого 'боч'ку гнат' на 'мене* (Юр); Білк, Верхб, ВерхД, Гірс, Кр, Міл, Новт, Осин, Сіверс, Тор, Тр, Трет, ЧервПр, Юр. Пор. **бочку котити.**

***Бочку котять/покотити** на кого. Сварити когось, наговорювати, обвинувачувати кого-н; виявляти агресію щодо когось. Верхб, Зим, Тр.

З бочки зліз, знев. або *ірон.* Про людину з кривими ногами. Сverdл.

З бочки не злазив, ірон. Те, що колесо між ніг. Білк, ДемО, Дяк, Кр, Тан, Трьохізб.

[П] **в бочку не влізе, ірон.** Дуже товстий. – *Та в-ін та/киї тоўс-тиї / шо і ў 'боч'ку не" ўл'ізе* (Макар); Шпот.

[П] **в бочку не всадиш кого, знев.** Хто-н. дуже товстий. Ан, Брян, Велик, Кр, Щас.

На бочку садити кого, знев. або *ірон.* У когось криві ноги. – *Йо'го можна на 'боч'ку са'дити* (Новган); Лисич.

***На бочці сидів, знев.** або *ірон.* Те, що колесо між ніг. Бір, Сух.

Пусті бочки гнати (котити) на кого. Те, що бочку гнати. Лисич.

***У бочку лізти, жарт.** Сердитися, гніватися без достатніх на те підстав; бути запальним. Донец, Кір, Кр, Луган, Сніж, Тор, Юр. Пор. **лізти в пляшку.**

*[У] **кожній бочці затичка, знев.** До всього є діло; втручається в усі справи. – *Та цей Іван у 'кожн'її 'боч'ці'і 'затич'ка* (Поп); Кр, Кругл, Луган, Лут, Марк, Новт, Осин, Рубіж, Сіверс, Сніж, Тор, Трет, Юр.

***Як бочка.** Дуже товстий. Алч, Бір, Греч, Єнак, Ков, Підг, Риб'ян, УрК, Червп, Шт.

*[Як] **бочка з варенням, знев.** Дуже товстий. КрЛ, Луган, Ров, Сіверс, Сніж, Стах, Усп.

*[Як] **бочка з дустом, знев.** Дуже товстий. Золот, Лисич, Пер, Старб.

*[Як] **бочка з жиром, знев.** Дуже товстий. – *'Кат'ка ўже йак 'боч'ка 'ж:иром / 'йел'ї не"ре"ве"р'тайе'ц':а* (Підг); Вес, Луган, Мик, Мороз, Полов, Сват, Стах, УрК, Хар, Щас.

*[Як] **бочка з кавунами, знев.** Дуже товстий. Зал, Ков, Крим, Піс, СтЛ.

*[Як] **бочка з медом, інколи схвальн.** Дуже товстий. Луган.

[Як] **бочка з пивом, знев.** Дуже товстий. – *Ти / 'Петре / роз'їй'с'а / йак 'боч'ка з 'пивом* (Зим); Біллуц, Брян, Велик, Георг, Голуб, Горл, Дібр, Єнак, Камін, Кір, Ков, Комс, Лисич, Марк, Обор, Петров, Поп, Риб'ян, Свердл, Сіверс, Смол, Сніж, Старб, Стах, Сух, Тр, Червп, Шахт, Щас.

[Як] **бочка з салідолом (солідолом), знев.** Дуже товстий. –

Бач'ила даўн'у подругу / вона йак боч'ка с:ол'і'долом (Тар);
Пос'л'і сваїби Грина с'тала йак боч'ка с:ал'і'долом (Новсв);
Білг, Білк, Бонд, Дем, Крем, КрЛ, КрП, Кррч, Кудр, Лисич, Марк,
Нижд, Новпск, Олек, Ор, Осин, Перв, Піщ, Полов, Смол, Старб,
Стах, Топ, Усп, Чмир, Шап.

*[Як] бочка з салом, знев. Дуже товстий. Зим, Кам'ян, Мет,
Нещер, Сіверс.

[Як] бочка з тістом (з кістом), знев. Дуже товстий. ВерхП,
Марк, Рубіж, Шир.

[Як] дві бочки пшона, знев. Дуже товстий. Алч, Бу.

*Як на бочку посадили кого, знев. або ірон. У когось криві
ноги. Бобр, Дяк, Новкрас.

[Як] на бочці сидів, знев. або ірон. Криві ноги. Ков, Лисич,
Марк, Новган, Тор.

Як пивна бочка, знев. Дуже товстий. Баб, Куряч, Рубіж.

*[Як] сорокова бочка, знев. Дуже товстий. Крем, Кррч, Ли-
сич.

Як у бочку вітра пустити. Сказати щось недоречно, нісеніт-
ницю. – Ну ти ї сказаў! / Йак у боч'ку в-ітра пус'тиў (Білк);
Міст.

[Як] у бочці огірків. Дуже багато; дуже тісно. – А народу в
аўтобус'і / йак у боц'і: ог-ір'к-іў (Зим); Білк, Білов, Гарас, Зол,
Іван, Кір, Лом, Ман, Марк, Новк, Сват, Слсрб, Сміл, Старб, Степ,
Топ, Тор, Усп, Юр.

БОЧОНОК [Як] бочонок з пивом, ірон. Дуже товстий. Алч,
Гірс, Зугрес, КарС, Лут, Мет, ОлП, Сіверс, Сім, Сте, Щас.

БОЯРИН Іти до старшого боярина обідать, етн. Частува-
тися після весілля у старшого боярина. Луган, Міст.

БРАГА *Купатися у бразі. Часто випивати, пиячити. Кр, Ли-
сич, Тор, Усп.

БРАЖКА *Бражку потягувати. Випивати спиртне. Влас, Нов-
ган, Сев, Старб.

БРАТ Брат з півночі приїхав. З'явилися гроші. Марк, Новт,
Перв, Старб.

Брат і сват. Кожний, усякий. Адріан, Кругл, Луган.

Брат мінінгіту. Дурень, людина, що робить дурниці. Ілов, Мак,
Хар.

Брат Нібенімеда, *жарт.* або *ірон.* Той, хто нічого не знає, не розуміє. – *Та це ж брат Нібен'імеда! / н'іч'ого не^м може ска'зати* (Антрац); Білк, Вугл, Зим, Іван, Клен, Кр, КрЛ, Лот, Тор, Чорн. • Вираз постав на основі лексикалізації компонентів фразеологізму **ні бе ні ме** (не знає).

Брат у командировці (у командіровці) в кого. Хто-н. недоумкуватий, дурнуватий. Білов, Вугл, Сніж.

Брат через п'яте коліно. Не рідня або далека рідня. – *Ти ка'заў / шо зуст'р'іў / родич'а? / та в-ін ме^н'і брат / ч'ере^з п'яте кол'іно* (Луган); Вес, Кар, Щот.

Не всі дома, брат в армії в кого, *знев.* Те, що один в армії. Дяк.

***Материного брата жінка, а її сестри племінниця**, *жарт.* або *ірон.* Не рідня або далека рідня. Новпск, Піс.

Четверонігі браті. Шахтарі очисного забою. Во. • В основі назви – метафоричне перенесення, оскільки гірникам доводиться працювати „на чотирьох”.

БРАТИ Брати, що (шо) до тебе посміхається. Красти. Бобр, Дяк, КрЛ, Новкрас, П-р.

* **Брати, де погано (пагано) лежить.** Красти. Новк.

***Брати, що (шо) погано (пагано) лежить.** Красти. – *Он'іат' не^ш-ч'ас'т'а / ўз'али ўсе / шо пагано ле^жит'* (Ров); Антрац, Весн, Вільх, Зол, Іван, Кір, Клим, КрЛ, Лисич, Лоз, Лут, Микол, Новт, Оріхов, Піон, Рубіж, Сіверс, Степ, Тор, Тр, ЧервП, Ям.

***Брати, що (шо) скраю лежить.** Те, що брати, що погано лежить. Кір, Клим, Кр, Лут, Підг, Старб.

БРЕВНО ***Просидіти на бревні, несхв.** Згаяти час за пустопорожніми балачками. – *Баба просид'іла / пен'с'ію на бре^в'н'і* (Новдар). • У селищі колода по вул. Транспортній, де сидять і пліткують, використовується замість лавки.

БРЕДОВИНА **Нести бредовину з маком.** Обманювати, брехати. Новайд, Новпск, Сіверс, Чмир.

БРЕХНЯ ***Як брехня по деревні**, зі сл. *піти*. Брян, Калин, ПлП, Шах.

Як брехня по кутку, зі сл. *піти*. Те, що як брехня по хутору. Сват.

Як брехня по слободі, зі сл. *пiти*. Те, що **як брехня по хутору**. Виш, Ор.

Як брехня по селу, зі сл. *пiти*. Легко, без перешкод; приємно. Амвр, ВерхД, Голуб, Грнч, Гриц, Єнак, Кір, Крас, Лантр, Марк, НижН, Орiхов, Перв, Поп, Прив, Сват, Сiверс, Старб, Щас, Юр.

***Як брехня попідтинню**. Те, що **як брехня по хутору**. Прив.

Як брехня по хутору, зі сл. *пiти*. Легко, без перешкод; приємно. – *Ц'а* ¹ч'арка *пiшла* / *йак брe"хн'а по" хутору* (Луган); ВерхД, Голуб, Марк, НижН, Сват, Старб, Щас, Юр.

БРИГАДА **Переїхати на четверту бригаду, місцi**. Померти; бути похованим. – *Так* / *у"ч-ора наш д'ід М-інай пe"рe"їїхаў на ч'e"т"верту бри"гаду* (Спів). • “Село поділене на три бригади, а четверта – то кладовище” (Спів); КрЛ.

П'ята бригада, знев. Ледацюги; п'яндиги. – *Ос' і п'ята бри"га-да їде* / *ц'ілий ден' один за одним* ¹ход'ат' (Луган); Алч, Артем, Тар, Тимон.

БРИНДЗАЛИ **Набити бриндзали кому, грубо**. Побити кого-н. Гонч, Кр, Сват. • **Бриндзамли, діал.** – губи.

БРИЧКА ***Бричкою їхати**. Довго не повертатися. Бон, Кон, Прох, Старб.

БРОВА ***Прийти на бровах**. Дуже напитися, бути п'яним. – *Ос' ди"вис'* / *знову м-її при"шоў на бровах* (Тор); Амвр, Білов, Вільх, Горл, Иван, Кір, Кр, КрЛ, НижН, Ров, Старб, СтЛ.

БРОВКА **Іти на бровку, гірн.** Перебиратися на початок або на кінець лави. – *Іди на броўку* / *там те"бе бригадир жде* (Свердл).

БРОЙЛЕР ***Як бройлер**. Дуже товстий. Вес, Кар, Кр, Луган, Марк, Ров, Сiверс, Степ, Трет, Трьюхiзб.

БРОНЕПОЇЗД **Для тих, (шо) хто на бронепoїзді (броні-поїзді), жарг., ірон.** Звертання до тих, хто погано чує або не розуміє. – *Поўто"р'айу д'л'а тих / хто на броне"пойїз'д'і* (Заайд); Булг, Карт, Лут, Плуг.

БРОНЕТРАНСПОРТЕР **Для тих, (шо) хто на бронетранс-портері, жарг., ірон.** Звертання до тих, хто погано чує або не розуміє. Кас, ЛісП, Старб, Лан, Луган, Молгв.

БРУС **Брусом сідає**. Невипечений хліб. Лисич, Сват.

БРЮХАТА Ходити брюхатою, *евф.* Бути вагітною. Лисич, Луган, Новсв, Ров, Сіверс, СтЛ.

БУБ Плести смаженого буба. Говорити нісенітниці. – *Не^м слухай його / пле^мте смаже^много буба* (Гонч); Вугл, Лот, Слерб, Сніж, Тор, Чорн. • **Буб**, *діал.* – квасоля.

БУБИРЬ *Бубирів попумкати. Почистити дрібну рибу (верховодку та ін.). Крас. • Коли надавлюють дрібній рибі на живіт, вона видає характерний звук.

БУБЛИК Бублика можно з'їсти (здісти) і діркою закусити, зі сл. *поки обійдеши, жарт.* Про дуже товсту людину. КрЛ, Щас.

Бублики в голові в кого. У кого-н. немає розуму; не все гаразд із розумовими здібностями. – *Та їй його т'їки бублики їголов'ї* (Марк); Верхб, Зор, Кр, Мак, Сіверс.

Бублики ногами малювати (рисувати). Іти заточуючись, бути п'яним. – *О / сус'їд уже бублики ногами мал'уйе* (НижК); Лисич, Луган.

Вішати бублика (бублики) на носа кому. Обманювати, брехати кому; заморочувати кого. Біл, Бонд, Кр, КрК, КрЛ, КрП, Луган, Руд, Сніж, Старб, Тор, Тр, Шахт, Ям.

[П] **бублик з'їси.** Дуже товстий. – *Стаї на дороз'ї такий шо поки об'їдеши / і бублик зїїси* (Білов); Ящ.

Корчиться як здобний бублик у помиях. Про людину, яка хоче привернути до себе увагу. Єсаул.

Кришити бублик на кого, *жарг.* Казати неправду про кого-н. – *Чого на мене кришиши бублик?* (Мілов); Кір, Сіверс, Старб, ЧервЖ, ЧервЗ.

Хоч бублики на голові рівняй кому. Уживається для підкреслення неможливості переконати вперту або нетямущу людину. – *Йїшо не^м кажї / а вона їсе одно своїе / хоч' бублики йїї на гол'ов'ї р'їїн'аї* (КрЛ).

Хоч бублик чіпляй. Кирпатий, задертий угору (про ніс). – *У н'ого н'їс / хоч' бублик ч'їп'л'аї* (Марк); Криз, Прос.

Як бубликами обкиданий. Який має синяки. Міл, Сват, Сніж.

Як житний (житній) бублик у помийниці, зі сл. *чванитися, ламатися.* Дуже, надто. Жд, Смол.

Як здобний бублик, зі сл. *ламається, пишатися*. Дуже, надто. БокП, Дуб, Луган, Ма, Микіл, Петров, Род, Слерб, Щас.

***Як яшний бублик у помийниці**, зі сл. *чванитися, ламатися* і т. ін. Дуже, надто. – *Шо ти викаблудч'уйе'с':а / йак 'йашний бублик у помийниці'і* (Крем).

БУБЛИЧОК З бубличка кружечок. Нічого; ніщо. – *В-ін с'о'год'н'і при'н'іс з 'бублич'ка кру'жеч'ок* (Райг); Зим, Кір, Кр, Лисич, Сіверс. Пор. **дірка від бублика**.

БУБНО Бути (остатися) бубном. Про людину з низьким інтелектом. – *'Нада ўчитис'а / шоб не" 'бути 'бубном* (КрЛ); *Ро'ману 'даже ін'с'т'ітут не" пом'іг / так і ост'аўс'а 'бубном* (Алч); Стах.

БУБОН Дати в бубон (у бубен), *жарг.* Ударити, побити; ударити по голові. Алч, Анд, Артем, Білк, Булг, Велик, Док, Зор, Ілліч, Карт, Кір, КрЛ, Луган, Ма, Малорл, Нижб, Новган, Парн, Петровен, Підг, Плуг, Риб'ян, Різн, Тор, Тр, УрК, Хар, Ціл.

***Під бубон**, зі сл. *підстригати*. Наголо. – *Малому споўниўс'а год / і йо'го п-ітстригли п-ід 'бубон* (Молгв).

***У бубон**, зі сл. *п'яний*. Дуже, сильно. Алч, Антрац, ВесГ, Гірс, Нижб, Підг, Поп, Сніж, Щас.

БУГАЙ Бугаї під колінами (під колінками) повиростали в кого. Хто-н. дуже ледачий. Горл, Тор.

Бугаїв красти, *етн.* Те, що **бики красти**. Верг, КрЛ, Луган, НижН, Перв, Ясен.

Бугай без (на) прив'язі, *знев.* Дурнуватий. ВерхД, Іван, Кір, Лисич, Луган, Сад, Сіверс, Щас.

Бугая викупати, *етн.* Весільний обряд: викупати украденого „бугая”. Антрац, Верг, Кр, Перв, Розп, Стах.

Бугая поставити, *етн.* Те, що **бики поставити**. Вахр.

Бугая (бугаїв) розпивати, *етн.* Те, що **бики розпивати**. – *Ми ўже і буга'йа роспили / а ти ўсе зби'райіс':а* (Вахр); Іван, Кр, КрЛ, НижН.

На бугая, зі сл. *робити*. Задарма. Кр, Луган, Стах.

***Як бугай на прив'язі**, *грубо.* Дуже розлючена людина. Іван, Сніж.

БУГОР *З-за бугра. Здалека. Алч, Амвр, Велик, Луган, Новбор, Полт, Прив, Сват, Старб, Шульг.

Піти (відправитися) за (на) бугор. Померти. Зим, Кіров, Кр, КрЛ, Крем, Кррч, Лисич, Міус, Новт, Старб, Сух, Хор.

Упав з бугра. Дурнуватий. Адр.

Як із-за бугра, зі сл. *вискочити*. Неждано, зненацька. Бір, Гарас, КрЛ, Малм, Род, Старб, СтЛ.

БУГАЙОВКА Піти на Бугайовку через Чутино, місц. Піти кружним шляхом. Стах.

БУДА Гав і в буду (в будку). Сказати безвідповідально; вихопитися зі словом. Верхб, Вівч, Ган, Кр, Кррч, Старб.

БУДУН З будунá; з бодуна, *жарг.* З похмілля, у стані похмілля. Білк, ВерхП, Вес, Вівч, Глад, Калм, Кррч, Лоз, Лозов, Марк, Осин, Прост, Рубіж, Стр, Хв, Червон, Чмир, Шульг. • **Будун (бодун), жарг.** – стан після п'ятики.

БУДЯК *Наїжачитися як будяк. Розізлитися. Білк, Біллуцк, Велик, Карт, Лисич, Луган, Спів, Тар, Усп.

*У будяках найшли (знайшли), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). – *А ми се"стрич'ку ў буд'а'ках нашли* (Тит); Лут, Мик, Сєв, Топ, Ясинув.

БУЗИНА Наїстися (об'їстися) бузини, *знев.* Збожеволіти; чинити необдумано, безглуздо поводити себе. Антрац, Біл, Білов, Бір, Велик, ВелН, ВелЧ, Гар, Золот, Кл, Кр, Крем, Кррч, Лисич, Луган, Марк, Молгв, НижН, Петров, Підг, Риб'ян, Ров, Род, Сніж, Старб, Тор, Тр, Чорн, Шахт, Ям.

БУЗІВОК Як б'узівок, зі сл. *товстий*. Дуже. – *Наш агро'ном стаў тоўстий / йак б'узі'вок* (Ол); Трет. • **Б'узівок, діал.** – однорічне теля; бузімок.

БУЗЛИКИ Піди бузликів поїж. Про людину, яка й сама не знає, чого хоче. Оріхов. • **Б'узлики** – рослина, борщівник.

БУКВА Бути (сидіти, стояти) буквою зю. Перебувати в незручній позі. – *С'ад'р'і'уно! / не" сиди'буквою з'у!* (Малорл); Вес, Вівч, Кар, Кругл, Луган, Ниж, Новт, Ров, Степ, Тан.

БУКЕТ Букет з костями, *ірон.* Дуже худий. Кррч, Лут.

БУКСА Загорілася букса в колесі. Про захоплення якоюсь справою. Бла, Тор.

БУЛАВИНІВКА Чи ти з Булавинівки? Про дурнуватого. Виш, Марк, Сад, Старб. Див. Альоша з Булавинівки.

БУЛИГОЛОВА Як булигорова. Дуже високий, але розумово обмежений; ні до чого не здатний, невмілий. – *Вир'іс / йак булигорова / н'і до праці / н'і до н'іс'н'і* (Крк); Вугл, Кл, Крем, КрЛ, Кррч. • **Булігорова, діал.** – трава-бур'ян з порожнистим стеблом. Вираз, імовірно, ґрунтується на тому, що й у голові таких людей “порожньо”.

БУЛКА Шевелити булками, жарг. Швидко йти. – *Шевели булками / ми не уєп-ійемо* (Луган); Вес, Калм, СтЛ, Щот. • **Булки, жарт.** – сідниці.

БУЛЬБА Аж бульби схоплюються (схвачуються). Міцно спить. Горл, Єсаул, Марк, Старб, Степ.

Бульби [з рота] пускати. Міцно спати. – *Ото д'ід спит' / аж бул'би з рота пуска / а каже / шо заснути не може* (Крем); Велик, Верхб, Виш, Вільх, Влас, Гов, Кр, Кіров, Лисич, Лоз, Марк, Міл, Молгв, Мороз, Новган, Сєв, Сіверс, Старб, Степ, Стр, Тал, Тр, Юр.

БУЛЬДОГ *Як бульдог на носорога, зі сл. *схожий, ірон.* Зовсім не (схожий). – *Та ми з ним так схоже-і / йак бул'дог на носорога* (Ров); Лисич, Брян, Сіверс, ЧервПр.

БУЛЬКА Пускати бульки. Бути чимось невдоволеним, скривдженим. – *Сашко сид'іу моу'ки / пох'н'упиушис' / і пус'каю бул'ки* (КрЛ); Євсуг, Стах.

БУМАГА *Чи скоро бумага кончиться в кого? Чи скоро допише хто-н. (Сват).

БУР Буром гнути. Нападатися, не давати слова вимовити. – *Не гни буром! / у'с'і знайут' / шо це непраўда* (Іван); Лисич, Тр.

Буром перти. Йти, лізти напролом. – *Ти ч'ого ч'ере"з увес' ау'тобус буром преш?* (Брян); Анд, Білов, Булг, Вахр, Велик, Верхб, Горл, Зим, Єнак, Іван, Кіров, Лисич, Луган, Осин, Перем, Сніж, Стах, Сух, Тр, Чмир, Шахт, Щас.

БУРАТИНО Багатенький Буратино. Заможна, багата людина. Алч, Брян, Буг, Греч, Євсуг, Зол, Клим, КрЛ, Кругл, Луган, НижД, Новкр, Пер, Прост, Щот.

БУРДЮК *Вивалити бурдюк, грубо. Розпустити пузо, послабити пасок. Бунч, Гонч, Оріхов, Риб'ян, Род.

БУРКУНИ Буркуни справляти (слухати). Бути дуже голодним. Зим.

БУРУЛЬКА Бурульок об'істися. Збожеволіти. Ясинув.

БУРЯК [Аж] буряки у вуха лізуть у кого. Хто-н. дуже напився, п'яний. Свист, Словг. • Натяк на бурякову горілку.

Буряк з вуха (з вух) росте. Про дуже брудні вуха. – *Ти диви / йакиї гр'азниї / уже бур'ак з вуха росте* (Луган); Алч, Гірс, Мет, Підг, Сніж, Старб, Трет.

Буряк зварити. Дуже почервоніти. Поп, Старб.

***У буряках найшли (знайшли, нашли)** кого, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). – *Мама сказала / що найшла ме^не ў бур'аках* (Дяк); Вал, Вівч, Зав, КрЛ, Ман, Миха, Сніж, Юр.

У буряках сидів, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). – *Та ти у бур'аках сид'іў / ми те^нбе ї забрали* (Сват); Калм, Луган, Мет, Новсв, Перв, Поп, Сіверс.

***Хоч буряк сади (садови); можна буряки садити.** Про брудну частину тіла. Голуб, Кол, Полов, Трет.

БУР'ЯН І бур'ян не росте. Дуже запушений (про город). Кір, Лисич, Лут, Луган, Старб, Тор, Тр, Хмель, Юр.

*[П] **бур'яну в кармані немає** в кого. Хто-н. дуже бідний. – *У ц'ого голодриш-ч'е^нка ї бур'яну ў карман'і не^нмає* (Лут); Антрац.

Проблукати в бур'янах, *евф.* Зрадити в подружньому житті. Зим, НижН, Старб.

***Рости бур'яном.** Жити без користі для інших. – *Та у Фен'ки ўс'і д'іти бур'я^нами вирости* (Міус); *Шо за ўт'іха рости бур'я^ном у жит':і* (КрЛ); Алч, Луган, Павлів, Перв, Прост, Свердл, Стах.

***У бур'янах вовки виють.** Запушений огород. Антрац, Булг, Калм, Кр, Ниж, Новайд, Марк, Підг, Слерб.

***У бур'янах найшли (знайшли)** кого, *евф.* Те, що у буряках найшли. Алч, Бул, Гірс, Зел, Зугрес, Лисич, Луган, Ма, Миха, Сват, Сіверс, Юр.

У бур'яні зростати (рости, вирости). Жити безвиїзно у глухому селі; бути обмеженим, затурканим. Лисич, Новол, Сіверс, Старб.

***Як бур'ян на городі,** зі сл. *потрібний, нужен.* Зовсім не (потрібний). – *В-ін такиї ^нужен / йак бур'я^н на город'і* (НижН).

***Як бур'ян при дорозі**, зі сл. *остатися*. Самотня, одинока. Ман.

[Як] з бур'яну [вискочив]. 1. З'явився раптово, несподівано. – *Ну ти пр'ам йак з бурй'ану |вискоч'иў / де ж ти буў?* (Луган); Пер. 2. Про людину, яка нічого не знає. Антрац, Тан.

БУТИ Уже з його (з нього) нічо (нічого) не буде. Хто-н. близький до смерті. Біл, Білг, Білс, ВесГ, Гов, Євсуг, Луган, Нижт, Райг, Слерб, Петр, Усп.

БУТИЛКА *Приговорити бутилку. Випити пляшку спиртних напоїв. Білк, ВерхК, ДемО, Док, Кір, Криз, Крим, Кррч, Лут, Нижб, Розс, Сніж, Тор.

***Роздавити бутилку**. Випити пляшку спиртних напоїв. Луган, Мак, Свердл, Тан, Тит, Трьохізб, Щас.

БУТИЛЬ Ставити бутиль, *гірн., жарг.* Відзначати якусь подію, випивати (перев. у шахтарів). Сніж.

БУТИЛЬОК Сидіти на бутильку, *гірн., жарг.* Пиячити. – *Ч'ого це ў тебе голова болит'?* / *та ўч'ора сид'іў на бутил'ку* (Оріх); КрЛ, Сіверс, Старб, Тор, Шахт, Юр.

Ставити бутильок, *гірн., жарг.* Відзначати якусь подію, випивати (перев. у шахтарів). Брян, Крим, Свердл.

БУТКІВКА *Поїхати на Бутківку. Збожеволіти. Заїк, Старб.

БУТОВЕ Віднести (відпровадити) на Бутове, *місц.* Поховати; померти. Кір, Піщ, Старб. • За назвою села, у якому розташоване кладовище. Подібні метонімічні назви трапляються дуже часто: віднести на Кипучу (Брян), віднести на Прохладне (Свердл), відправити на Грачики (Кр), піти на Кіровку (Новл) та ін.

БУХЕНВАЛЬД ***[Як]** з Бухенвальда. Знесилений, худий. Білк, Бунч, Єнак, Заїк, Новдар, Оріхов, Риб'ян, Старб.

БУШЛАТ Вдягнути (вдягти, надягти, надіти, одіть) дерев'яного бушлата, *жарг.* Померти. – *М-її сус'ід у́же ўд'аг де"ре"ўйаного бушлата* (ЧервЖ); Лисич, Юр.

Зіграти в дерев'яний бушлат, *жарг.* Те, що вдягнути дерев'яного бушлата. – *Та ў́же та'киї зробиўс'а / шо / мат' / з'іг'райе ў де"ре"ўйанїї бушлат* (Шап); Тор. • *Бушлат* – труна.

В

ВАВКА Вавка в голові в кого. Хто-н. дурний, недоумкуватий. Антрац, Білк, Білов, Вар, Велик, Верхб, Калм, Кір, Ков, Комс, Кр, Крас, Лисич, Луган, Лут, Марк, Міст, Міус, Мус, Новб, Новт, Осин, Перв, Прив, Прос, Ребр, Род, Рубіж, Сват, Сіверс, Сніж, Старб, Степ, Тал, Трет, Усп, Чмир, Шахт, Щас.

ВАГОН *Як вагони розгружав. Дуже втомився. Артем, Байд, Білк, Білов, Дмит, Кріп, Кряк, ЛісП, Лут, Молгв, Нижт, Новжд, Підг, Ров.

ВАГОНЕТКА Об вагонетку малим ударився. Дурнуватий, пришелепуватий. Біл, Лисич.

ВАЖКИЙ *Ходити важкою, *евф.* Бути вагітною. – Олена ¹б·іл'ше ¹дома си^едит' / бо важкою ¹ходе (Луган); Берез, Велик, Лоз, Маріуп, Новбор, Новр, ОлП, Петровен, Піс, Полт, Привіл, Розкв, Старб, Тор.

ВАЗЕЛІН [Як] вазеліном помазаний, *ірон.* Те, що голова боса. Білк, Бір, Вр, Гірс, Комсом, Кр, Крем, Поп, Ров, СтЛ, Тр.

ВАЛЕТ Валет (валет) за даму зайшов у кого, *жарг.* Хто-н. збожеволів, з'їхав з глузду. – Була така ¹гарна л'у¹дина / а це валет за ¹даму зайшоу у ¹ного (Коміс); Ін, Лисич, Старб, Стах.

Валет (валет) у голові в кого, *жарг.* Хто-н. дурнуватий, недоумкуватий. Артем, Голуб, Марк.

Два валети (валети) і ті в бтпуску (в отпуску) в кого, *жарг.* Хто-н. дурнуватий, недоумкуватий. Кр, Миха, Молгв.

Вальти в голові [бігають] у кого, *жарг.* Хто-н. дурнуватий, недоумкуватий. Антрац, Велик, Зим, Іван, Новт, Поп, Сніж, Старб, Стах, Тор.

Вальти включати, *жарг.* Робити щось не так, як треба. Зим, Старб.

Вальти врозбіг у кого, *жарг.* Хто-н. діє нерозумно, нерозважливо. Гол, Кр, Луган, Сніж, УрК.

Вальти оставили (покинули) колоду в кого, *жарг.* Те, що вальти в голові. КрЛ. • Фразеологізми зі словом вальти (валет), можливо, прийшли із жаргону картярів; пейоративне забарвлення виразів можна пов'язати з одним із значень слова валет – “дурисвіт, спритний, шахрай” (Словник А. Кримського).

Вальти крейду косять у кого, *жарг.* Те, що **вальти в голові**. – *Нан'йеу':а / н'іч-о не^н пон'іма / у н'ого вал'ти крейду 'кос'ат'* (Новр); Білк, Лиз, Попів.

Вальти прилетіли у кого, *жарг.* Те, що **вальти в голові**. Білк, КрЛ, Лут, Ров.

Вальти стьобають у кого, *жарг.* Хто-н. нічого не розуміє (не вміє) або прикидається дурником. – *У Паи-і вал'ти с'т'обайут' / а бе^нреу':а справити т'іл'ів-ізор* (Піщ).

Вальтів ганяти, *жарг.* Прикидатися дурним, нерозуміючим. – *Хлопці'і / х'вате вал'т'іу'ган'ати* (Луган); Зим, Марк, Сніж, Старб.

Два вальти в командирівці (в командіровці) в кого, *жарг.* Те, що **вальти в голові**. Алч.

З вальтами спав, *жарг.* Те, що **вальти в голові**. Малорл, Полов.

З вальтами [в голові], *жарг.* Те, що **вальти в голові**. Алч, Брян, Гірн, Єнак, Зим, Зол, Іван, Калм, Луган, Марк, НижД, Новб, Ребр, Сват, Свердл, Сніж, Старб, Стах, Сух, Тал, Тор, Шахт.

Одного вальта в колоді не хватає (не хвата) в кого, *жарг.* Те, що **вальти оставили колоду**. Зим, Луган. • За відомою моделлю передавати розумову неповноцінність через нестачу чого-н.

П'ять валетів у колоді в кого, *жарг.* Те, що **вальти в голові**. Алч, Вес, Сніж.

Шість (шесть) вальтів і всі козирні в кого, *жарг.* Те, що **вальти в голові**. Білк, Старб.

ВАЛЬС Гуляй вальсом!, *жарг.* Іди звідси! Вівч, Голуб, Крем, Лут, Ма, Макар, Микіл, Новт, Павлів, Перш, Проїж, Ребр, Сич, Сім, Сте, Щас.

ВАЛЯ Валя з хозтовару. Неакуратно одягнена жінка. Луган, Чорн, Щас.

Прикидатися Валею (Вальєю). Корчити з себе дурника. Алч, Лен, Мак, Нещер, П-в, Тан.

ВАЛЯНОК Бабський валянок, *знев.* 1. Дівчачур. Вівч, Калм, Лисич, Старб, Стр. Див. дівчачий ополоник. 2. Підкаблучник. Вес, Кругл.

***Валянки на зиму не видавать** кому, *жарт.* Хто-н. волосатий. Луган, Сіверс.

***Валянком прибитий**, *знев.* Хто-н. недоумкуватий, дурень. Білов, Підг, Риб'ян, Сват, Сніж, Шир.

Валянком прикидатися. Удавати з себе дурня. – *Йа продаўш¹ч¹иц¹'і ка'жу / шо да'ваў два'дз¹'ц¹'атку / а во'на 'вал'анком при'кинула'с' / де'¹с¹'атку!* (Калм); Артем, Вівч, Голуб, Лозов, Луган, Мак, Ниж, Пер, Прост, Сват, Сніж, Старб, Там, Хв, Чуг.

Лінивий валянок, *знев.* Ледащо. Адр.

***Носитися як босий з валянком.** Приділяти надмірну увагу чомусь незначному. Підг, Тр.

***Піти за трьома валянками**, *несхв.* Довго не повертатися. Дібр.

Старий валянок, *знев., ірон.* Літній чоловік, який не проти позалицятися до молодих дівчат. БокП, Кр, КрЛ, Ма, Мороз, Плот, Ров, Сніж, Сте, Трет, Шах, Щот.

***Як валянок**, зі сл. *дурний*. Дуже, зовсім. Баб, Білк, Білов, Дмит, Єсаул, Кас, Крим, Кріп, Лан, ЛісП, Молгв, Нещер, Нижт, Рубіж, Свердл.

ВАНЬКА Ванька Ветров, *евф.* Незаконнонароджений. – *'Л'убко / х'вате гу'л'ат' / а то 'Ван'ка 'В-етроў ш-ч'е з'явиц':а* (Вівч); Фр, Щас. • Можливо, асоціація до вислову **вітром навіяне** – про дитину в незаміжньої дівчини.

***Ванька Ветров приніс**, *евф.* Те, що від Ваньки Ветрова. Крим.

Ванька дома (є), [так] Маньки немає (нема) в кого, *знев.* Хто-н. дурнуватий, пришепелуватий. – *У'н'ого йак 'Ван'ка 'дома / так 'Ман'ки не'¹ма* (Новайд); Вільх, Кір, Луган, Марк, Старб, Трет, Хом, Шпот, Юр.

Ванька з Бугаївки (з Бугайовки), *знев.* Дивакувата людина; недоумкуватий, дурень. Старб, Стах, Чмир. Див. **Альоша (Альошка) з Бугаївки.**

Ванька з гори, *знев.* Те, що Ванька з Бугаївки. Алч, Сват.

Ванька пітерський, *знев.* Те, що Ванька з Бугаївки. Вес, Кір, Міус, Старб. Див. **Альоха (Альоша) пітерський.**

Ванька, третій син, *знев.* Те, що Ванька з Бугаївки. Білк, Вахр, Калм, Ков, Старб.

Ванька шарапівський, *знев.* Те, що Ванька з Бугаївки.

Свердл, Сніж. „**Шарáпове** – район у м. Свердловську, колись там жив пришепелуватий чоловік Іван”.

Ваньку валяти. Байдикувати. Вівч, Кр, Лут, Новт, Підл, Ров, Щас.

Ваньку ганяти. Прикидатися таким, що нічого не знає, не розуміє. Білк, Дяк, Калм, Кррч, Луган, Лут, Марк, Плуг, Прив, Старб, Стах, Степ, Стр.

Ваньку-Дуньку валяти. Те, що **Ваньку ганяти.** Коміс, Трет.

Від Ваньки Вєтрова, евф. Невідомо від кого (вагітна). Вес, Вівч, Калм, Кррч, СтЛ, Стр.

***Надуло від Ваньки Вєтрова, евф.** Невідомо від кого завагітніла. Лоз.

ВАНЬКО Ванька́ валяти. Прикидатися таким, що нічого не розуміє, не знає. НижН. Пор. **валяти дурня.**

ВАНЯ Ваня Вєтров, ірон. 1. Бабій. Вес, Калм, Стр, Щот. 2. Легковажний, несерйозний. Білк, Бір, Брян, Гірн, Голуб, Ден, Кір, Кр, Лиз, Луган, Лут, Марк, Осин, Пер, Петр, Попів, Ребр, Старб, Степ, Тал, Тор, Шахт, Юр. 3. Невідомо хто. – *А по'суду хто мит' /буде? / |Ван'а |В-єтроў?* (Ров). • **Вєтров** – каламбурне обігрування синтаксично зумовленого значення слова *вітер*. Пор. ще: **вітер у голові** в кого.

Ваня вітрогон, ірон. Те, що **Ваня Вєтров** 1, 2. Анд, Вес, Малорл, Петровен, Шахт.

Ваня з Булавинівки; Ваня булавинівський, знев. Те, що **Альоша з Булавинівки.** – *Не" буд' |Ване"йу була'вин'і'с'ким / не" бе"рис' за це* (Виш); Новом, Новпск, Старб, Чмир.

***Ваня з 22-4 біс, знев.** Божевільний. Біллуц, Карт, Кр, КрЛ, Луган, Лут, Сух.

***Ваня з мильного заводу, знев.** Дурнуватий, пришепелуватий. Кір, Лут, Тор.

Ваня з терикона, знев. Те, що **Ваня з мильного заводу.** Кір, Кіров, Піщ, Старб.

Ваня, морозом придавлений, знев. Те, що **Ваня з мильного заводу.** Бір.

Ваня Розпилов, гірн., знев. Ледар. Кіров, Тор, Шахт. • **Розпилов** – персоналіфікована назва апелятива *розпил* “широка дерев’яна

дошка, на яку шахтарі лягають спати в III–IV змінах”. Див. **сушити спиною розпили**.

Носитися як Ваня з дверми. Приділяти незначному надмірну увагу. Калм, Раф.

ВАРЕНИК Вареники-мученики [боки сиром набивали, очі маслом заливали]. Примовка під час готування вареників (щоб смачними вдалися). Ілліч, Лут.

Гуляти вареники, *етн.* Весільний обряд: святкувати сватання неодруженими учасниками весілля. Луган, Мет, Мороз, Пан.

Надути (одтопирити, одкопилити) вареники. Розсердитися, розгніватися; образитися. Алч, Білов, БокП, Буг, Верг, Вівч, Гар, Дуб, Зол, Кір, Клим, КрЛ, Луган, Ма, Микіл, Пер, Петров, Ров, Род, Сміл, Сніж, Чорн, Щас, Щот. • **Варєники**, *розм.* – великі губи.

Наїстися вареників, *евф.* Одержати відмову при сватанні. Велик, Луган, Старм. Пор. **одержати гарбуза**.

Намазати вареника дьогтем (дьогтьом) кому. Зіпсувати стосунки. – *Хот'їу Дмитро ме^нне ўз'ати ў ком'пан'їю / но ѝа намазаў ѝо^нму ва^рени^ка ѝд'охтем* (Горл); Сніж, Старб.

Пригощати варениками з дьогтем (з дьогтьом) кого, *ірон.* Приймати негостинно. – *Нас у Дмитра пригош-ч'али ва^реника-ми з ѝд'охтем* (НижМ); Горл.

Як вареник. Дуже товстий. Новган.

***Як вареники**, зі сл. *товсті, повні*. Повні (про губи). Баб, Байд, Білк, Білов, Вівч, Дмит, Кас, Крим, Лан, ЛісП, Молгв.

***Як вареник у помиях**, зі сл. *ламаються, виламуватися*. Дуже, надто. Бір, Мар.

ВАРТА *Нічна (ночна) варта, *жарт.* Риболовля вночі. – *На ноч'ну варту ѝбат'ко зби'рає с'нас'т'ї за'ран'ї* (Новдар).

ВАСИЛЬ Василь бабина сестра, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Тит.

Василь бабі не Тетяна, *жарт.* або *ірон.* Те, що **Василь бабина сестра**. Крем, Піс, Шах.

Василь бабі рідна сваха, *жарт.* або *ірон.* Те, що **Василь бабина сестра**. – *Оце так р'їд'н'а / Ва^сил' ѝба^б-ї р'їд^на с'ваха* (Карт).

***Василь бабі [рідна] тітка (тьотка)**, *жарт.* або *ірон.* Те, що

Василь бабина сестра. Білов, Жд, Калм, Кір, Марк, Новл, Сват, Сіверс, Усп, Шульг.

Василь бабі рідний Федір (Федька), жарт. або *ірон.* Те, що **Василь бабина сестра.** Біл, Док, Зим, Іван, Кр, КрЛ, Лот, Руд, Сват, Тор, Чорн.

Василь бабі сестра вперше, жарт. або *ірон.* Те, що **Василь бабана сестра.** Смол.

***Василь бабі сестра двоюрідна, жарт.** або *ірон.* Те, що **Василь бабина сестра.** Заїк.

Василь бабі сестра і рідний Федір, жарт. або *ірон.* Те, що **Василь бабина сестра.** Ниж.

Василь бабі сестра [рідна], жарт. або *ірон.* Те, що **Василь бабина сестра.** – *Та во!ни ж 'родич'і! / йа'к-і? / Ва'сил' 'баб-і се'стра 'р'ідна* (Гірн); Біл, Свердл, Марк, Прос.

Василь бабі тьотка, жарт. або *ірон.* Те, що **Василь бабина сестра.** Артем, Баб, Ілліч, Нещер, Новкр, Сват, Тр, Ус.

Василь бабі хрещена мати, жарт. або *ірон.* Те, що **Василь бабина сестра.** Алч, МирД, Піщ.

ВАСИЛЬКИ **Вже васильками тхне** від кого. Хто-н. старий, німецький; скоро помре. Зим. • На основі поховального обряду: у труну покійникові клали сухі васильки.

ВАСЬКА ***Васька з дураковки, знев.** Дурний. Новган, Шир.

***Ваською звати.** Безслідно пропасти. Зор.

ВАСЬОК **Васьок хутірський, знев.** Забита, пришелепувата людина. Ров, Старб, Стах, СтЛ.

ВАСЯ ***Вася з водокачки, знев.** Дивакувата людина, недоумкуватий. Алч, Зор, Зугрес, Калм, КрЛ, Тар, УрК, Хар, Ясен. • **Вася** – пейоративно-комотативний антропонім, частіше уживаний у просторіччі чи жаргоні із значенням *дивакуватий, децю наївний, довірливий, непрактичний, часом недоумкуватий; узагалі чоловік, якого не поважають.*

***Вася з Коноплянівки.** 1. Простуватий, наївний. Арт, Луган. 2. Наркоман; обкурена людина. Білк, Бір, Заїк, Лут, Молгв, НижД, Пере, Род, Спів, СтЛ, Шт. 3. П'яниця. Бір, Лут, СтЛ.

Вася з грудоднями, знев. Дивакувата людина, недоумкуватий. Луган, Ма, Пер, Усп, Хар, Ясен.

Вася з Фенівки, знев. Дивакувата людина, недоумкуватий. Зим.

Вася пітерський, *знев.* Дивакувата людина; недоумкуватий, дурень. Білов, Вахр, Іван, Лисич, Луган, НижД, Ор, Старб, Чмир.

Вася приморожений, *знев.* Те, що **Вася пітерський**. Сніж, Степ, Шахт.

Вася сватівський, *знев.* Те, що **Вася пітерський**. Вес, Старб, Степ, Хом.

Голий Вася, *жрм.* Кінець чомусь; от і все; нічого немає; про повну відсутність чого-н. Алч, Кррч, Луган, Ма, Пер, Ров, Сіверс, Сват, Стах, Ясен.

***Голий Вася в босих туфлях**, *жрм.* Кумедна людина. Док.

***Носитися як Вася з трудноднями**. Приділяти надмірну увагу чомусь незначному. Велик, ВерхК, Лисич, Підг, Тал, Тор, Тр.

Прикидатися Васью (Васею). Удавати з себе простодушного чи дурнуватого. – *Прикинуўшис' 'Вас' ойу / 'можно не' мат' багат'ох проблем* (Лисич); Кір, Лозов, Луган, Міус, Пер, Сват, Сніж, Хв, Чуг.

***Робити на Васю**. Трудитися на чужого. Антрац, Білов, Брян, Булг, Велик, Вр, Єнак, Заайд, Кір, Крем, Луган, Молгв, НижД, Новган, Новсв, Перед, Ров, Старб, Тр.

Розказувати Васі, почом рубероїд. Говорити нісенітницю. Алч, Вівч, Ган, Клим, Кр, Щот.

ВАТА Вата у вухах у кого. Хто-н. недочуває. Лисич, Луган, Підл, Сіверс, Сте, Теп, Червп, ЧервПр.

ВАШ Ні вашим ні нашим. Про не впевнену в собі людину. Новт, Проїж, Сич.

ВБИТИ Легше вбити, чим прогодувати (прокормити), *ірон.* 1. Дуже товстий. Буг, Вівч, Гірс, Євсуг, Зел, Зол, Зорик, Клим, Луган, Новт, Підл, Рубіж, ЧервПр, Щас. 2. Про людину, яка багато їсть. Білк, Брус, Булг, Тан, Трьохізб.

Легше вбити, чим прокормити, *ірон.* Дуже товстий. Іван, Руд.

ВБУТИСЯ *Не (ні) вбуťся не (ні) вдіťся. Про велику бідність. – *Во|но ж в-її|на / не^н у|буц':а / не^н у|д'їц':а / іак |ка-жут'* (Білов).

ВДОХ Бути на останньому (на послідньому) вдосі (вдохі). Бути близьким до смерті, помирати. Влас, Карт, Кр, Новган, Сніж.

ВЕДМІДЬ *Ведмідь клишоногий, *несхв.* Те, що колесо між ніг. Шах.

Ведмідь приснився кому. Хто-н. довго спав. Луган, Мак, Сват.

*Водити ведмедя. Напиватися спиртних напоїв. Ясен.

Повертається як ведмідь за зайцем. Невправний, неповороткий. Луган.

ВЕКЛА Веклу водити, *вульг.* Блювати. Бон, Велик, Єсаул, Кон, Луган, Плот, Прох, Рад.

Веклу ганяти, *вульг.* Блювати. – *Та м-їй так набраўс'а / ўс'у н'їч' Веклу ган'аў* (Проїж); Трет.

Веклу звати (прозвати, кликати), *вульг.* Те, що Веклу ганяти. – *Ус'у н'їч' прозвала Веклу* (Голуб); ВерхД, Кір.

ВЕЛОСИПЕД За велосипедом (за лісопéтом) стане й не видно. Дуже худий. Біллуц, Сєв.

Як велосипед (лісопéт). Дуже худий. Брян, Вовк, Воєв, Іван, Ін, Кір, Клим, Крас, Кр, КрЛ, Луган, Марк, Пер, Перем, Поп, Попів, Ребр, Руд, Сніж, Старб, Стах, Тр, Хар, Чорн, Шахт, Ям.

*Як у велосипеда колесо. Те, що колесо між ніг. Антрац, Білк, Брян, Вр, Золот, Карт, Комсом, Кр, Крем, Плуг, Ребр, Риб'ян, СтЛ.

ВЕНЗЕЛЬ Виводити вензеля. 1. Танцювати, викидаючи всякі колінця. Луган, НижН. 2. Іти заточуючись, будучи п'яним. Луган, НижН.

ВЕРБА Більше (білше) верби. Дуже високий. Луган, СтЛ.

*В вербах. Скрізь, де ростуть дерева, куші; у заростях, гаях. Мик (Ив, 316). – *Нада сходить' у |верби / бо Кле^мч'ал'на їде* (Ман).

*Верба в одному місці (місті) виросте в кого, *жарт.* Прохання закінчити купатися. – *Хвате ку^ппац':а / а то ве^рба в одному |м-іс'т'і |виросте ў |тебе* (Дяк); Луган, Лут, Проїж, Степ, Юр.

*Верба за вушима росте в кого. Хто-н. довго купається. Луган, Мет, Мус.

*Верба на спині виросла в кого, *жарт.* Хто-н. замерз від довгого купання. Сніж, Тор.

Верби у вухах ростуть (поросли) в кого, *жарт.* Хто-н. має дуже брудні вуха. Білк, Старб, Тан.

На вербі найшли (знайшли) кого, *евф.* Про народження ди-

тини (перев. у розмові з малими дітьми). – *Те^мбе^м мати мален'ким на ве^р'б-і у Шкил'іу найшла* (Луган); Старб, Щас.

Під вербою найшли (знайшли) кого, *евф.* Те, що на вербі найшли. Урк.

У трьох вербах найшли (знайшли) кого, *евф.* Те, що на вербі найшли. Вес.

Як верба. Дуже високий і худий. Гірс, Кррч, Мілов, Новган, Сіверс, Старб, Хар, Ям.

Як з верби петрушки. Зовсім нічого. – *Добра / йак з ве^р'би пе^т'рушки* (Дмитр); Поб.

***Як верба на дворі.** Дуже високий. Калін.

Як суха верба. Дуже високий і худий. Заїк.

ВЕРБИНА Як вербина. Дуже високий. Калм, Луган.

ВЕРБЛЮД *Верблюд розказав, *евф.* Відповідь на запитання „звідки (откуда) ти знаєш?“, коли не хочуть признаватися. Луган, Лут, Новпск, Павлів, Ров, Старб, Тар.

Ловить верблюдá, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. – *Ти кудá? / ловит' ве^р'бл'удá* (Сніж).

***Од верблюда,** *евф.* Відповідь на запитання „звідки (откуда) ти знаєш?“, коли не хочуть признаватися. Луган.

Пасти верблюдá, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Новт, Ствч.

***Як верблюд,** зі сл. *робити, працювати.* Дуже важко. ВерхК, Марк, Оле, Тор.

ВЕРЕСК У свинячий вереск. Пізно; несвоєчасно. Де, Глад, Зак, Луган, Михай, Піщ, Цар.

ВЕРЕТЕНО *Як [бабське] веретено, зі сл. *крутитися, вертїтися* і т. ін. Постійно, увесь час. Розд, Сніж, Трьохізб.

ВЕРСТА За версту (за верству, за верстою) видно кого. 1. Дуже високий. Гар. 2. Можна впізнати здалека. КрЛ, Луган, Сніж, Стах, Трьохізб.

За сім верст киселю хльобать, та ще й своєю ложкою. Дуже далеко. Обор.

На три версти одні могили та хрести. Немає близько нікого; безлюдно. Ковп, Сніж.

Сім верст не кривулька. Ще довго йти пішки. ВесТ, Іл, Сух.

Сім верст потилицю чухати. Дуже довго збиратися щось робити. – *Пе^т'ро с'ем верст по^т'тилиц'у^ч'ухаў / поки ї на^п'ойїзд не^п'ос'п-іў* (Сват).

Через три версти (верстви) коліно, жарт. або *ірон.* Те, що Василь бабина сестра. Лисич, Луган, Старб, Степ, Фр.

***Як верста (верства).** Дуже високий і худий. Сніж, Тор.

ВЕРХ Брати верхи. Перемагати. Адріан, Алч, Амвр, Артем, Вівч, Кар, Мак, Міус, Молгв, СтЛ.

Малювати верхами по дорозі. Ити й заточуватися, будучи п'яним. Горл.

ВЕРША Одзяпити (одцибенити) вершу, *грубо.* Голосно говорити, кричати, повчати інших. – *Ган:а ўже йак отци^{ел}бенит' вершу / н'іх'то й'ійі не^е стине* (Прок); Проїж, Хв. • **Верша, знев.** – рот.

***Розкатати вершу, грубо.** Голосно говорити, кричати, повчати інших. – *Роска'тала 'вершу / аж у Брус'іўц'і ч'ут'* (Литв); Дмит, Крим, КрЛ.

ВЕРЬОВКА Тягнутися як мокра верьовка (вірьовка). Повільно робити, рухатися. Ган, Лут, Старб.

ВЕСІЛЛЯ Весілля правити, *жарт.* Сваритися. – *Наш'і сус'іди ўч'ора о'п'ат' ве^е'іл':а п'равили* (КрЛ); Риб'ян, Сніж, Старб.

***Жаб'яче весілля влаштувати.** Пити горілку, співати на березі ставка (річки, озера). КрЛ.

Мале весілля. Заручини. Зим.

***Одпити весілля (свайбу).** Закінчити обрядодію. Кір, Луган, Перв, Сир.

***Як на весілля (на свайбу),** зі сл. *наставити, наготувати.* Дуже багато (перев. про страви). – *С'к'іки ти тут наставила? / йак на ве^е'іл':а!* (Брян); Велик, Кір, Лисич, Луган, Мілов, Ребр, Род, Свердл, Сіверс, Смол, Старб, Степ, СтЛ.

***Як на Марусине весілля,** зі сл. *наготувати.* Дуже багато (перев. про страви). Шахт.

ВЕСЛО Братися за весло. 1. Сідати їсти. Зим, Луган, Щас. • **Весло** – ложка. 2. Починати справу, братися до роботи. – *Ой 'д'ад'ку / бе^е'рис' за ве^е'сло / зіма на по'роз'і!* (Крим); Луган, Сніж, Старб, Стах, Шахт.

Сушити весла. 1. Байдикувати, нічого не робити. Кр, Лисич, Луган, Сіверс, Стах, Юр. 2. Закінчувати якусь роботу. Іван, Червп.

Сховатися за весло, ірон. Бути дуже худим. Старб, Тор.

ВЕСНА Тут весна, там зима, а тут шариків нема. Дурнуватий, розумово неповноцінний. Сіверс. Див. тут літо, тут зима, а тут шариків нема.

ВЕЧЕРКА *Носити / нести вечерку (вечірку), *обр.* Іти з обрядовим пригощанням на Різдво найчастіше до близьких людей. – *Молод'іж нар'а'жайіц':а і носе ве^ч'ер'ку у'с'ім п'ідр'ад* (Білов).

ВЕЧЕРЯ Нести вечерю, *обр.* Частувати в домі молодої після першої шлюбної ночі. Ар, Кррч, Сніж.

ВЕЧІР Засиджувати вечори. Починати працювати вечорами при вогні. • “1-го вересня. Семена, “Семен-день”, початок осені. У цей день “засиджують вечори”, тобто починають працювати вечорами при вогні” [Иванов 1898: 115], Кам'ян. – *Поч'алас'а л'ім'н'а с'ес'іѣа / і ми поч'али засиджувати ве^ч'ори* (Луган); Кам'ян, Лозов, Павлів, Хв.

Не всі дома, [а] до вечора зберуться (соберуться) в кого, *знев.* Те, що один в армії. – *У твого д'руга / ка'н'еино не^у їс'і 'дома / а до 'веч'ора збе^ч'руц':а* (Чмир); Білк, Велик, Дон, Зим, Калм, Кір, Кудр, Лисич, Лоз, Луган, Лут, Марк, Новб, Пер, Перв, Поп, Ребр, Сіверс, Старб, Стах, Степ, Тор, Тплг, Тр, Шахт, Щас, Юр.

***Не всі дома і на вечір не сходяться** в кого, *знев.* Те, що один в армії. – *У Волод'і не^у їс'і 'дома і на 'веч'ір не^у с'ход'ац':а* (Брус).

Не всі дома, на вечір зйдуться (з'ідуться) в кого, *знев.* Те, що один в армії. Вар, Джем, Кір, Проїж, Сич, Сіверс, Старб.

ВЕТР *Од Ветра Ветрового, *евф.* Невідомо від кого (завагітніти). • Ветр, Ветровий – русифіковані відапелятивні власні назви, пор. *вітер*.

ВЕТРОВ У Ветрова маховик крутити. Перебувати невідомо де. – *Пе^т'ра не^у 'бач'или? / у Ветрова махо'вик к'руте* (Крас); Новган, Старб.

ВЗЯТИ *Взяти напрокат, *жарт.* Украсти. Лисич.

*Взяти, щоб ніхто не бачив. Украсти. ВесТ, Підг, Щас.

*Дорого не взяти. Зробити не задумуючись. Лисич, Луган, Сіверс.

ВИБИРАТИСЯ **Вибиратися** (збиратися) додому. Бути близьким до смерті. Алч, Біл, Бір, Луган, Мілр, Нижт, Ров, Рубіж.

ВИБУХ ***Вибух на макаронній фабриці, жарг.** Про неакуратну зачіску. Арт, Білк, Бон, Вір, Збір, Іван, Кр, Кріп, Луган, НижН, П, Павлів, Петр, Усп, Тар, Хор.

ВИБУХІВКА ***Закрити вибухівку.** Чинити перешкоди у виконанні важливої справи. • Первісно гірницьке – не дати дозволу на проведення вибухових робіт у шахті.

ВИВОДОК **Усім (всім) виводком.** Усією родиною, зі всіма родичами. НижД, Сут.

ВИГІН **На вигін віднести, місц.** Поховати; померти. Марк. • Один із численних евфемізованих виразів, що називає дію чи стан особи за місцем розташування кладовища. Див. **віднести на зелений клин** (за березняк, за ліс, за переїзд, за підстанцію, за посадку, за путя, за п'ятий участок, за сади, у сосни, за терикон та ін.).

На вигін дивитися, місц. Бути безнадійно хворим, близьким до смерті. Марк.

ВИД **Брехать і виду не подавать.** Намагатись надати брехні правдоподібності. НижД, Сут.

Набратися (напитися, нажертися) до поросячого виду (визгу). Сильно напитися, бути дуже п'яним. Білк, Велик, Зим, Ін, Кір, Крас, КрЛ, Кррч, Лисич, Луган, Мілов, Оріхів, Перв, Поп, Сват, Свердл, Сіверс, Сніж, Старб, Степ, Сух, Теп, Тр, Чмир, Шахт, Щас, Ям.

Свинячий вид у кого, *грубо.* Хто-н. неакуратний. Артем, Зим, Мак, Міус, Молгв, Прост, Сват.

ВИДЕЛКА **З виделкою на паровоз.** Про якісь дії, зарані приречені на невдачу. – *Битис'а з та'ким здоровим 'д'ад'ком / йак Ва'сил' / це ўсе одно / ш-ч'о з виделкою на пар'воз* (Горл).

ВИЗГ **До свинячого визгу.** 1. До знемоги. – *Робили ўч'ора до свин'ач'ого 'визгу.* Міус, Новкр, Осин. 2. Дуже напитися. Адріан, Калм, Лоз, Лозов, Луган, Новом, Петров, Поп, Стр, Хв, Шульг.

***Набратися до поросячого визгу.** Дуже напитися. Білк, Док, Лоз, Луган, Сух, Усп.

***У поросячий визг (свист, слід).** Дуже пізно, несвоєчасно. –

Мало то|го / шо при|перс'а ў поро|с'ач'иї визг! / ти ж у|с'іх побуд|иї (Сіверс); Білов, Жов, Тар.

*У свинячий визг (крик). Дуже пізно, несвоєчасно. Велик, Луган, Михайл, Слєрб, Сміл, Старб, Степ, Шир, Шульг, Щас.

ВИЙТИ На те й вийшло. Один і той же результат. – Та на те і вийшло / шо ми не^н робили (Сніж); Алч, НижД.

Не всі дома – вийшли погуляти в кого, знев. Те, що один в армії. КрЛ.

ВИКИСАТИ Не викисати¹. Постійно пити спиртні напої. – Ре^нше^т'н'аки пйут' не^н викисайч'и (Дяк); Калм, Кр, Луган, Марк, Ребр, Свєрдл, Старб, Степ.

*Не викисати². Постійно десь бувати. – Оп-ат' лван поб'із у ч'и|талку / і не^н викисайе (Трет); Марк.

ВИКРАСИТЬ *Викрасить і вибросить. Про невартісну річ. Ясен.

ВИКРУЧЕНИЙ *Як викручений. Втомлений. Алч, ДемО, Крем, Кррч, Лоз, Луган, Марк, Осин, Сух, Тор.

ВИКУП *Платити викуп за кого, обр. Весільний обряд. – А там / де сидит' н'єв-єста / то |викуп за |нейі |плате же^нних (Нижб).

Требувати викуп, обр. Весільний обряд: вимагати плату за молоду перед вінчанням. – Требуйт' за н'єв-єсту |викуп у же^нниха (Нижб); Алч, Анд, Бонд, Вівч, Гер, КрЛ, Луган, Ма, Мєт, Мик, НижВ, Петровєн, Пер, Ребр, Рєв, Сіверс, СтЛ, Тит, УрК, Хар.

ВИЛА *Вилами писано. Некрасиво, неакуратно зроблено. Євсуг, Криз, Лисич, Марк, НижГ, Ор, Осин, Тар.

Вилами по воді мальовано. Невідомо, чи буде. Білов, Вес, Гарас, Золот, Зор, Марк, Олександр, Петров, Підг, Полов, Риб'ян, Слєрб, Сміл, Смол, Сте, Топ, Щас. Пор. вилами по воді писано.

[Як] вилами скидана. Неприваблива, некрасива (про жіночу статуру). – Та|ка во|на і в-ід |роду / йак со|кирою ст|ругана / як |вилами скидана (Кррч); Білов, Велик, Луган, Плєщ, Смол, Сніж, Старб, СтЛ, Тр.

Як вилами скидана, сокирою (топором) тєсана. Те, що як вилами скидана. – |Л'єнка / |мєнше йїж / а то йак |вилами скидана / со|кирою |тєсана (Вівч).

*Як на вилах, зі сл. спати. Незручно. Білк, Вахр, Литв, Луган.

ВИЛКА Як вилка. Дуже худий (перев. про жінку). Зал, Кррч, Луган, Площ, Руд.

ВИНТ Винта не хватає [в голові] в кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Алч, Арт, Вес, КрЛ, Луган, Маріуп, Мет, Мик, Міл, Петровен, Підг, Свердл, Стах, Сте.

***Винтом ходити/піти.** Бути напідпитку. – *Пос'л'і заб'ігал'іўки п'ішли паруб'ки винтом* (Білк).

ВИНТИК Винтиків не хватає [в голові]. Те, що винта не хватає. Алч, Арт, Брян, Вес, Вівч, Кр, КрЛ, Луган, Підг, Полов, Ров, Свердл, Сніж, Сте, Топ, Тр.

ВИП *Як вип на болоті, зі сл. *вити*. Дуже, голосно. – *Ну шо ти вийеш / йак вип на болот'і?* (Ден); Артем, Луган, Новган, Сух, Черт.

ВИПАДОК Випадком випасти. Пропасти, щезнути. Білк, Рубіж, Чмир.

ВИПЛАТА На виплату. У кредит. Алч, КрЛ, Луган, Ма, Ров, Хар, Щас.

ВИПОРОЖНІ Випорожні ловити. Бути неуважним, роздивлятися навкруги; нічого не робити. – *Фед'а знову не" прац'уваў / зошит пустий / ц'ілий ден' випорожн'і ловіў* (Мих).

ВИРУЧИТИ Своїх не виручити. Не втекти. ВесТ, Гай, Зах, Сніж, Тор, Ушак, Яс.

ВИСЕЛ З висела. Дуже багатий. – *Кругом золота / а один з висела* (ЧервЖ). • **Висел** – від *виселяти*. “Раніше деяких людей виселяли за село, і вони там розбагатіли” (ЧервЖ).

ВИСПАТИСЯ Хоч (хоть) виспись на кому. Хто-н. спокійний, тихий. Білов, Брян, ВесТ, Вовк, Гай, Зах, Іван, Крас, Крем, Кррч, Лут, Марк, Микол, Міст, Новган, Перв, Перем, ПетрМ, Поп, Руд, Сміл, Смол, Старб, Сух, Ушак, ЧервП, Юр, Яс.

ВИСТАВИТИ *Виставити [всі] тридцять два [зуби]. Засміятися. Шахт.

ВИТКНУТИ Виткнути [всі] тридцять два. Засміятися. Велик, Зим, Лот, Сват, Старб, Суход, Щас, Ям.

ВИТОЧКА По грудну виточку. Дуже низький на зріст. Лут.

По леву виточку. Дуже низький на зріст. Алч, Вал, Новпск.

ВИТРЕБЕНЬКИ *Витребеньки б'ють кого. Хто-н. капризує, вередує. Гірс, Дон, Кір, Луган, Міл, Мороз, Старб, Тор, Юр.

Кóз'ячі витребеньки. Учинки капризної людини; примхи. Білк, Кір, Лиз, Новб, Попів, Самс, Старб, Шахт.

ВИТРИШКИ *Витрішки пускати. Приваблювати. – *Ох і Оксана / одно |витр'ішки пус'ка* (Сват).

*За витрішками іду, *евф.* Те, що до **баби Кудичихи**. НижН.

ВИТРИЩАКИ Піти на витріщаки́. Прийти куди-небудь з метою показати себе (одяг, взуття). Старб, Шахт, Щас. • Пор. **вигрищатися**.

ВИТЯЖКИ Пошити витяжки. Померти. Антрац, Дяк, НижД, Оріхов. • Не виключено, що фразеологізм постав на основі хибної образності: *витагну́тися* – *вита́жки* (людина після кончини витягується) й подальшого зближення з мовною сферою шевців (*вита́жки* – чоботи особливого крою). Відоме й інше припущення: звання покійника є важливою частиною традиційного поховального ритуалу слов'ян.

ВИХИЛЯСИ *Вихиляси корчити. Танцювати. Ман.

ВИХІДНИЙ *Ні вихідних (виходних) ні празників. Ніякого перепочинку. – *Не^н було ў нас н'і виход^них / н'і п'разни^кк'іў* (Кул).

ВИШЕНЬКА Витріщати вишеньки, *ірон.* Широко розкривати очі, виявляючи здивування, безтямність, гнів і т. ін. Гірс, КрЛ.

Вишенька пузата. 1. *ірон.* Товста людина. КрЛ, Сніж. 2. *евф.* Вагітна жінка. Біл, КрЛ, Піс, Сніж.

Найшли (знайшли) у вишеньках кого, евф. Те, що на **вербі** знайшли. Свердл.

Перебратися (піти) у вишеньки. Померти. Антрац, Свердл. • На основі метонімічного зближення назви кладовища, порослого вишнями, із фактом смерті. Див. **віднести в сосну (в сосни), віднести в жерделі, віднести в тополі** і т. ін.

ВИШКА *Зірватися з вишки. Бути дурнуватим, пришелепуватим. Старб, Степ, УрК.

Стрибнути з вишки. Розпочати якусь ризиковану справу. Сват. [Як] **телевізійна вишка.** Дуже високий. Підг.

ВИШНЕВСЬКИЙ Запрошує (приглашає) **Вишневський** кого. Хто-н. скоро помре. Свердл.

Перевестись до Вишневського. Померти. Кр, Свердл. • **Вишневський** – псевдовласне ім'я, що постало на основі за-

гальної назви *вишня* внаслідок персоніфікації. Див. **перебратися** у вишеньки.

ВИШНЯ *Найшовся (найшлася) у вишні, *евф.* Те, що на вербі знайшли. Прох, Свердл, Сніж.

Сидів на вишні, *евф.* Те, що на вербі знайшли. Свердл.

ВИШНЯК Найшли (знайшли) у вишняках кого, *евф.* Те, що на вербі знайшли. КрЛ.

ВІВТОРОК *У вівторок годин через сорок. Ніколи. Білк, Бон, Литв.

ВІВЦЯ *Вівця неотесана. Дурнуватий, недалекий. Алч, Артем, Вівч, Зим, Кір, Луган, Нещер, Ор, П-р, Прост, Сват, Ясен.

*Спокійна вівця. Покірنا людина. Лисич, Сіверс, Хор.

*Як вівця під лопухами. Про людину, якій не личить головний убір, одяг. Артем, Кррч, Плуг, Старб, Степ, Шульг.

[Як] вівця шльонська. Жінка з неакуратною зачіскою. Новб, ПлП, Світл, Старб. • “Вівця такої породи завжди закудлана, шерсть висить пасмами” (Старб).

ВІДВЕДЕНИЙ Відведене (одведене) кончається / кончилось кому. Хто-н. близький до смерті. Луган.

ВІДКУПАТИСЯ *Своє відкупатися. Утопитися. Білов, Луган, НижД, Світ, Старб.

ВІДМАЗКА Ліпити відмазку, *мол., несхв.* Викручуватися з якої-н. складної ситуації. Зим, Кар, Кр, Кругл, Прост.

ВІДРО Відро із свистом пролітає в кого, *жарт.* Хто-н. щербатий. Алч, КрЛ, Луган, Прив.

Голий, босий і з відром, *ірон.* Голий. Маріуп, Марк, Міл.

ВІДСІК Дати в роговий відсік, *жрм.* Ударити; побити. Іван.

ВІДХОДИТИ Одходить додому. Помирати. Алч, Бу, Верхкам, Луган, Мілр, Усп.

ВІДЧЕПНИЙ *Аби відчепного. Про зроблену абияк, поспіхом справу. Крас.

ВІДЬМА Відьма конотопська, *лайл.* Зла жінка. – *З ц'їйейу в'ід'мойу конотопс'кої н'іх'то не" хоч'е ї балакат'* (Обор); Білк, Бір, Булг, Велик, Вільх, Ковп, Кр, Крем, Кррч, Лисич, Марк, Новб, Перем, Петров, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Тр, Усп, ЧервП, Шахт, Щас, Юр.

Відьма на язиці в кого. Хто-н. злий (перев. про жінку). Крем, Кррч, Нев, Новастр, Сіверс, Щас, Ям.

Відьма підколодна, *лайл*. Підступна, зловмисна людина. – *От 'в-ід'ма п-іт'ко'лодна / п-іт'кинула ме'н'і на'їхужу ро'боту* (Луган); Бір, Кр, Лисич, Марк, Новт, Пер, Сіверс, Старб, Шахт, Щас. Пор. **гадюка підколодна**.

***[Ще] відьми навкулачки грають**. Дуже рано (3 год. ранку). Нижб.

Як відьма в коноплях, зі сл. *страшний* (про жінку). Дуже, надто. – *Ц'а 'баба страш'на / йак 'в-ід'ма у' ко'нопл'ах* (Свердл).

Як відьма на мітлі, зі сл. *крутиться*. Дуже, енергійно. Вал, Каб, Новсв, Там, Усп.

ВІЖКА Розпустити віжки, *грубо*. Розголошувати таємниці. – *Оп-ат' своїй 'в-іжки роспус'тила? / н'іч'о не' 'можно до'в-іри-ти* (Поп); Сніж.

ВІЗ *Був віз, та з'їздився. Хтось (щось) відпрацював (відпрацювало) свій вік. Білов. Пор. **був кінь, та з'їздився**.

Великий Віз. Велика Ведмедиця. Дем, КрЛ, КрасП, Прост, Свердл.

Возом їхати¹. Не зачиняти за собою дверей. Лисич, Луган, Новт, Підл, Сват, Сіверс, Старб, Щас.

Возом їхати². Ідучи, зачіпати все, розкидати. Білк, Дяк, Карт, Лоз, Макар, Мілов, Міст, Обор, Плуг, Прив, Сніж, Тал, Тан, ЧервП.

Возом їхати³. Повільно щось робити. Ор, Проїж, Сич.

Возом переїханий. Дурнуватий, пришелепуватий. Поп, Сіверс, СтЛ.

Гадити під возом, *несхв*. Бути невдячним. – *'Ч'ере'з те те'бе ї на ба'зар' не' бе'рут' / шо п-ід 'возом 'гадиш* (Петр); Сніж, Старб.

З воза впав, колесо переїхало. Захворів одночасно багатьма хворобами. Кр, Лут, НижД, Сват, Сіверс, Сніж, Стах, Шахт.

[П] возом не об'їдеш кого, *ірон*. Хто-н. дуже товстий. – *Ми'ро-на ї 'возом не' об'їдеш / ста'у у'же с'ім на 'віс'ім* (Воєв); Анд, Біл, Білк, Білов, Брян, Вар, Велик, Вівч, Гірс, Дон, Иван, Калм, Кір, Кл, Ков, Крем, Лисич, Лоз, Лот, Луган, Марк, Мик, Микол, Міус, Молгв, Нещер, Новб, Ор, Пер, Підг, Піон, Поп, Проїж, Прос, Рубіж, Руд, Сич, Сіверс, Старб, Степ, Тетян, Тор, Тр, Трет, Усп, ЧервП, Чорн, Шахт, Щас, Юр, Ям.

[П] на воза не вбереш. Дуже багато. Єсаул, Кр, Микіл, НижД, Руд, Тан, Трьохізб, Червг.

Лізти (перти) возом. Те, що буром перти. Калм, Новпск, Підг, СтЛ, Шахт.

***Наїжджати возом** на кого. Загрожувати кому. Алч, Вол, Луган, Ма, Слов'ян, Тар.

Не воза возити. Жити добре, легко; не працювати важко. – *А шо йїї за Васи^елем / не^у воза во'зити / в·ін у'се зробе* (КрЛ); Сніж.

Хоч (хоть) возом об'їжджай кого. Те, що возом не об'їдеш. Велик, Иван, Калм, Марк, Новб, Поп, Сіверс, Словг, Старб, Стр, Тетян, Шахт, Юр, Ям.

Як возом їхати. Дуже повільно щось робити. – *Ну / ти й умівайе'с':а / Петре / йак возом йїдеи* (Крем); Лисич, Нев, Ол, Піщ, Проїж, Сім, Сич.

Як возом просунутися (проперти, пролізти). Пройти напролом, необережно. Марк.

Як з воза вилами скидана. Неприваблива, некрасива (про жіночу статуру). Луган, Микіл, Пер, Сіверс, Топ, Шульг. Див. **як вилами скидана.**

[Як] з воза впав. Не розуміє очевидного. – *Ти йак з воза ўпаў / ска'зали же йасно* (Білов); Андр, Білов, Вовк, Иван, Кр, Пер, Свердл, Старб, Степ, СтЛ.

ВІЙНА Не всіх війна (война) забрала (вбила). 1. Дурнуватий, недалекий. Амвр, Антрац, Білк, Бобр, Велик, ДавМ, Ден, Дяк, Заайд, Заїк, Збір, Кр, Кріп, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Марк, Новган, Новкрас, Новпск, Новр, П, Пер, Петр, Підг, Сіверс, Сніж, Старб, Степ, СтЛ, Тор, Усп, Рубіж, Центр, Шахт, Щас. 2. Негарний, некрасивий. Булг, Євсуг, Карт, Лисич.

***Не всіх війна (война) забрала, деяких покалічила.** Дурнуватий, недалекий. Алч, Білк, Брян, Зор, Євсуг, Ілліч, Карт, Кір, Лисич, Луган, Новган, Сир, Старб.

***Не всіх війна (война) забрала, тебе оставила.** Дурнуватий, недалекий. Амвр, Білк, Луган, Тар.

***Не всіх війна (война) побила.** Дурнуватий, недалекий, пришепелуватий. Амвр, Білов, Кір, Карт, КрЛ, Лут, НижД, Род, Усп.

Не всіх війна (война) стороною обійшла. Дурнуватий, неда-

лекий, пришелепуватий. Бобр, Гірс, Дяк, Кам, Лозов, Луган, Лут, Новкрас, Осин, Свердл, Хв.

***Не всіх війна (война) убила.** Дурнуватий, недалекий, пришелепуватий. Алч, Горл, Молгв, Новр, Петровен, Род, Розкв, Сват, Сніж, Тор, Шульг.

***Не всіх війна (война) убила: кой-кого контузила.** Дурнуватий, недалекий, пришелепуватий. Вахр, ВесТ, Дмит, Ков, Крем, КрЛ, Литв, ПлП, Розп, Сніж, Тошк, УрК, Чорн.

Не всіх дурних війна (война) забрала. Дурнуватий, недалекий. Амв, Антрац, Вахр, ВесТ, Дмит, Калин, Ков, Крем, Криз, Крим, КрЛ, Лисич, Ниж, Осин, Парх, ПлП, Розп, Слсрб, Сніж, Тор, УрК, Чорн, Шах.

***Не всіх дурних війна (война) забрала, тебе залишила.** Дурнуватий, недалекий. Свердл.

ВІК Віка не буде. Про довговічність чого-н. НижД.

На моєму (твоєму) віку. За мого (твого) життя. Алч, Анд, Кр, КрЛ, Луган, Ма, Мет, Мик, Пер, Ров, Сіверс, Стах, Щас.

Не випасти з горшкового віку. Поводити себе по-дитячому. – *Уже |робе на завод'і / а ш-ч'е не^м |випаў з горшкового |віку* (Єнак); Кр, Старб.

ВІКНО *Висіти на вікні, несхв. Видивлятися у вікно з метою поширення пліток. – *Те^мтана вис'іла на в-ікн'і / ди|вилас' / с ким п-іш|ла су|с'ідка* (Новдар).

***Вікна вставляти.** Смітити. – *Шо ў |комнат'і? / |в-ікна ўстаўл'аў?* (Новдар).

Вікно гризти. Голодувати. Кр, Лисич, Лут, Новпск, Сіверс, Старб, СтЛ.

З вікон замазку їсти. Голодувати. Зугрес, Кррч, Луган.

Закрити (зачинити) вікно (вікна). Померти. Кр, Луган, Фр. Див. закрити віконниці.

Ні в вікно ні в двері. Про незвичайне, дивовижне. Лисич, Ясен, Щас.

Сиділа на вікні за ширмою і пищала, евф. Те, що зозуля принесла. Лисич.

ВІКОННИЦЯ Закрити віконниці, етн. Померти. – *Диўл'ус' у Митра ў двор'і в-ікон:иц'і закриті / не^мма ўже його / закрили в-ікон:иц'і / |доўго ж в-ін бол'іў* (Луган); Слсрб. • Згідно зі звичаєм зачиняти віконниці, коли в хаті покійник.

Зачинити віконниці, *етн.* Те, що **закрити віконниці**. Луг, Щас.

ВІЛ *Волам хвости крутити, *знев.* 1. Байдикувати. Луган, Михай, Новт, Прок. 2. Виконувати примітивну роботу. Прок, Свердл.

***Гнати вола¹**. Говорити неправду. Антрац, Сніж.

***Гнати вола²**. Поспішати. Ров.

До вола́. Дуже багато. Антрац, Луган, Піщ, Полов, Стар, Сух, Червп.

***[П] вола з'їв би (ковтнув би)**. Дуже хочеться їсти. Кр, КрЛ, Луган, Мілов, Сіверс, Старб, Тар, Трет.

[П] на волах не об'їдеш кого. Хто-н. дуже товстий. Білов, Кл, Молгв, Руд, Старб, Тор, ЧервП, Чорн.

***[П] на волах не під'їдеш**. Хто-н. неприступний. – *У су^с'ід'іу та^{ка} 'д'іука гонориста / і на волах не^н п-ід'їде^ш* (Крем).

***Тягти вола за хвіст**. Не поспішати, зволікати з чим-н.; повільно говорити. Білов, Бір, Гарас, Кр, Куряч, Новт, Старб, Степ.

Хоч (хоть) у воли запрягай кого, *знев.* Хто-н. здоровий, міцний. – *Ч'о ле^нжиш на д'іван'і? / бол'ний? / та те^нбе хоч' у воли запр'агай* (Білк); КрЛ, Кррч, Лоз, Луган, Міст, Обор, Сніж.

***Як віл**, зі сл. *ревти*. Дуже голосно. ДемО, Кір, Кр, Марк, Різн, Розс.

Як віл возом, зі сл. *поїхати*. Дуже повільно, тихо. Ор, Старб.

***Як віл з калюжі**, зі сл. *пити, прикладатися* і т. ін. Довго, жадібно; пирхаючи. – *Остау́ і ме^н'і / а то приклау́с'а / йак в-іл до кал'ужі* (Вест).

***Як віл по дорозі**. Те, що **як бик по дорозі**. Новб.

***Як у вола хвіст**, зі сл. *теліпатися*. Дуже, сильно (про одяг; про щось погано закріплене). Род.

ВІЛЬЦЕ Носити вільце, *етн.* Назва весільного обряду. Єсаул, НижН, Оріхов. • „Невеличке деревце (частіше сухе) прикрашають паперовими квітами, різнокольоровими стрічками й несуть попереду молодих, танцюють навколо нього” (НижН); „Найвищий хлопець носить деревце, прикрашене стрічками й квітами, у яких заховані гроші. Кілька хлопців охороняють вільце, інші – підстрибують, щоб зірвати квіти”. Вільце, можливо, – символ нареченої, її молодості, краси, незайманості.

Як вільце. Гарний, красивий (перев. про дівчину). НижН, Сніж.

ВІНЕЦЬ Запивати вінець, *обр.* Частувати молодих і гостей у хаті молодого після вінчання або після того, як розписалися. Литв, Луган, Мороз, Новолек, Новсв, Сніж, СтЛ, Щас.

ВІНИК Віники розсипані. Дуже багато чого-н. СтЛ.

Віником не розметеш кого. Не розлучиш, не роз'єднаєш когось. – *Цих д'іу'ч'ат в'іником не^н розме^нтеш / йак 'сестри* (Ям); Бір, Лисич, Старб, Чуб, Шахт, Ям.

Віником обмести кого, *жарт.* Побажати дівчині не вийти заміж. – *Т'ікаї / не^н м-і'шаї / бо обме^нту в'іником і не^н виїдеш 'зам-іж* (НижН); Луган, Новпск, Новр, Сіверс, Старб, СтЛ, Трет, Щас.

Дерев'яний віник. Дурнуватий. Новпск, Полов, Старб.

До березових віників. Дуже довго. Алч, Анд, Вес, КрЛ, Луган, Мик, Мікил, Мороз, НижД, Новт, Осин, Пер, Петровен, Полов, Прост, Сте, Чаб.

До білих віників. Дуже довго. – *Поч'али ко'сит' / х'вате до 'б-ілих в'іник-іу* (Крим); Арт, ВелН, Зол, Комс, Комсом, Кош, Кр, Лисич, Луган, Лот, Малорл, Марк, Новб, Новк, Новпск, Поп, Прос, Сіверс, Сім, Сніж, Старб, Степ, СтЛ, Тор, Тр, Чорн, Юр, Ям. • Можлива контамінація висловів **до нових (зелених) віників + до білих мух.** Див. **до білих пряників.**

До десятих віників. Те, що до білих віників. – *Те^нбе жд-тиму до де^нс'атих в'інік-іу* (Пер); Біл, Білк, Білов, Вугл, Кл, КрЛ, Лисич, Лот, Луган, Марк, Нешер, Новпск, Пров, Сіверс, Сміл, Старб, СтЛ, Тор, Чорн.

До п'ятих віників. Те, що до білих віників. Артем, Брян, Вес, Зор, Луган, Ма, Мет, Ров, Слсрб, Топ, Чмир.

До синіх віників. Те, що до білих віників. Адріан, Антрац, Деб, Калм, Луган, Марк, Степ.

До третіх віників. Те, що до білих віників. Білк, Вуглег, Марк, Новпск, Старб.

До Фенькиних віників. Те, що до білих віників. Лисич.

До червоних віників. Те, що до білих віників. Лисич.

З віника вбитися, *жарт.* Упасти на рівному. – *Упау^н на ас'вал'т'і? / да / з в'іні'ка у'би'єс'а* (ВесТ); Брян, Георг, Калин, Луган, Поп, Старб.

За віника бути; бути віником. Виконувати чорну роботу; бути на побігеньках. КрЛ, Сніж.

Зів'яли віники в кого. Хто-н. розірвав шлюб. – *В Андр'їя та Те^м'ани ўже даўно з'іў'яли* ^{в-іники} (НаГТ); Крас, Сніж.

Мести у два віники. Скандалити (про чоловіка з жінкою). Ган, Деб.

Прибитий мокрим віником. Дурнуватий. Сміл, Старб.

Спіймати віником у кутку кого. Підстерегти на місці злочину, викрити когось у чомусь осудливому. – *Нашого Васи^л'а с'п-і^л'мали* ^{в-іником у кутку} (НаГТ), Крас.

Тримати (держать) віник під образами. Бути поганою, неакуратною хазяйкою. Криз, СтЛ. • Місце під образами звичайно шанується.

Хоч (хоть) віники в'яжи. Дуже спокійний. Антрац, Велик, Кір, Марк, Род, Смол, Старб, Степ.

***Як віник по базару (по базарю),** зі сл. *мотатися, бігати.* Дуже швидко. Крем, Тор.

Як віник по хаті, зі сл. *мотатися.* Дуже швидко. Зим, Ков, Кр, Луган, Молгв, Новпек, Перв, СтЛ.

Як драний віник, зі сл. *розходиться, ірон.* Дуже; сильно. – *Ш-ч'о це в-ін розходиўс'а / йак драний* ^{віни^к?} (Крем); Кр, Марк, Новр, Сніж, Стах, Степ, Тр.

***Як мокрий віник по базарю,** зі сл. *бігати, носитися.* Заклопотано, перелякано, безупинно. Алч, Булг, Вахр, Гірс, Іващ, Іл, Калм, Сіверс, Сніж, Тор, Щас.

Як сраний (всраний) віник, зі сл. *носитися, мотатися.* Дуже швидко, не знаходячи собі місця. Білк, КрЛ, Пер.

ВІНОК Вінками воняє від кого. Хто-н. близький до смерті. Луган, Фр.

Вінками пахне від кого. Хто-н. близький до смерті. – *Од* ^{баби} *в-ін'ками* ^{пахне / а вона ўсе кудис'} ^{йіде} (Луган); Анд, Нижт, Новт, Стах.

ВІНЧИК *Приготує вже вінчик (вснчик) кому. Хто-н. скоро помре. Луган.

ВІРЬОВКА *Вірьовку ковтнути, *евф.* Випорожнитися в туалеті. Гонч, Карт.

ВІСІМ Вісім (восім), вісім (восім), вісім (восім), *жарт*. Дуже товстий (про людину). Кіров, Крем, Кррч, Лисич.

Вісім (восім) на вісім (восім). Те, що **вісім, вісім, вісім**. Зим, Кр, Крем, Кррч, Лисич, Новпск, Ор, Пер, Старб, Стах, СтЛ, Сух, Шахт, Щас.

ВІСК Як з воску викопаний. Дуже схожий, подібний. – *Кат-р'а / сп'раўжн'а мати / йак з воску викопана* (ВесГ); Біл, Кл, Кр, КрЛ, Лисич, Лот, Лут, Мар'ян, Міус, Новб, Новр, Руд, Тор, Шахт, Чорн. • Становлення виразу пов'язане з процесом ворожіння на воскові: його на що-небудь накапували, а потім візерунки “тлумачили”. **Викопаний** – від *викапаний* (на основі народної етимології): унаслідок забуття процесу ворожіння й зближення зі словом *викопаний*.

Як з воску вилитий (виліплений). Гарний, красивий. – *Йул'ки же^них / йак з воску вил'іпле^ний / та^кий кра^саўч'ик* (Білов); Крем, Лисич, Луган, Новпск, Новр, Старб, Степ, СтЛ.

Як з воску зроблені. Дуже схожі. – *Во^ни сто^яят' поруч' / йак з воску з^робле^н'і* (Поп); Лисич, Новпск, Новр.

ВІСНИК Сільський вісник, *ірон*. Людина (перев. жінка), що знає всі новини; балаболка, пліткарка. – *О / с'іл'с'кий в'існик у^же біл'а хати* (Ям); Алч, Білк, Зим, Кір, Лисич, Луган, Новб, Старб, Степ, Тр, Шап.

ВІТАМІН *Виписати вітамін Ре, *жарт*. Дати ременя, побити. Дмитр.

ВІТЕР *Балакати з вітром. Говорити даремно, безрезультатно. ДемО, Кр, Марк, НижГ, Осин, Сух.

Брати вітра в брати. Швидко йти, тікати. КрЛ, Марк.

***Вітер в голові** у кого. Несерйозний, легковажний. Бобрик, Марк, Оріхов.

Вітер в спину. Однаково, байдуже. – *Йа йо^нму ка^жу / а йо^нму в'іте^р у спину / і вухом не^н ве^нде* (Свердл); Воєв, Кр, Лисич, Марк, Новб, Стах.

***Вітер в спину, він в димину**. Хто-н. дуже п'яний. Крас.

Вітер вулицями ганяти (ганяць, гонить). Нічого не робити, байдикувати. – *З^нм-іну одроби^т та ї п-ішо^у в'іте^р вулиц'ами га^н'ати* (Луган); Ма.

Вітер ганяти (ганяць, гонить). Безцільно бігати, нічого не робити. – *Хвате в'іте^р по хат'і га^н'ат'* (Свердл); Крем, Лисич, Луган, Міл, Підл, Руд, Сват, Свердл.

***Вітер з моря дув і живот надув.** Завагітніти. Білов, Бір, Брус, Кр, Лисич, Молгв, Новайд, Піс, Старб.

Вітер наганяти (нагунити). Не приносити ніякої користі. Вугл, Мілов, Сніж, СтЛ.

Вітер переломе. Тонкий і худий. – *Ме^лланка Йаўтух·іўс'ка іак д'рохва / ос'ос' 'в·іте^р пе^рре^ломе* (Воєв); Брян, Вівч, Микіл.

***Вітер по хаті ганяти.** Те, що вітер вулицями ганяти. Бобр, Дяк, Новкрас.

Вітер солому крутить (круте) [в голові] у кого. Хто-н. недоумкуватий. Зим, Ков, КрЛ, Марк, Сіверс.

Вітром задуло (надуло, підвіяло і т. ін.) кого, *евф.* Невідомо від кого стала вагітною. – *Мат' / 'Ол'з'і ўже ї 'н'іч'о їти до ўра'ч'а / і так 'видно / шо жи^ев·іт округ'лиўс' / ч'и 'в·ітром п·ід'в·ійало?* (Степ); *А хто 'бат'ко? / мат' / 'в·ітром на'дуло* (Свердл); Антрац, Білк, Брус, Горл, Зим, Калм, Кр, Крем, КрЛ, Кррч, Лисич, Лоз, Луган, Марк, Миха, Ниж, Новн, Новсв, Павлів, Петров, Піс, Поп, Прив, Род, Руд, Сват, Свердл, Сіверс, Старб, Стах. • За О.Потебнею, „всяка хвороба з невідомої причини прикидається „з вітру”. Вітер так само й „приносить людину”.

Вітром навіяне, *евф.* Про дитину в незаміжньої дівчини. ЧервПр.

Вітром носе (носить, зносе) кого. Хто-н. дуже худий, виснажений. – *Поїїхала на уч'обу та так поху'дала / шо 'в·ітром йїї зносе* (Бунч); Брян, Дем, Крас, Крим, КрЛ, Новт, Старб, ЧервПр.

***Вітром питало** кого, *безос.* Про голодне життя. – *Ме^лне то'д'і 'в·ітром пи'тало / та'ка ху'да бу'ла / аж с'в·ітилас'* (Велк).

Вітром підбите, а морозом підшите. Благеньке, тонке (про одяг). – *Пе^рре^би'рала ўсе / нашла пал'те^ч'ко / 'в·ітром п·ід'бите / морозом п·іт'шите* (Бул).

Вітром підперезаний. Легковажний, несерйозний. ВесТ, КрЛ, Лисич, Лот, Полов, Сіверс, Тор, Чорн.

Вітру вхопити. Утекти. Ков, Литв, Луган, Ман, Новр, Ям.

Віють вітри з-під макітри в кого, *знев.* Хто-н. легковажний, несерйозний, недосвідчений. – *Не^л 'думаў / ш·ч'о так 'вііде! / ух / 'в·ійут' 'в·ітри сп·ід ма'к·ітри!* (Лисич); Рубіж, Сіверс, Ям.

Давати вітру в решеті. Нічого не давати. Чмир, Шахт.

Дуй-вітер, *знев.* Ледар, людина, яка нічим не займається, нічого не робить. Алч, Луган, Новн, Поп, ЧервП, Щас.

З вітром боротися. Робити неможливе, марно тратити сили. УрК.

За вітер триматися (держатися). Не мати опори, почувати себе невпевнено. Лисич, Луган, Свердл, Старб, Стах, Усп.

***За вітром бігає.** Дуже худий, слабкий. – *Нада то'б-і ўже попраўл'атис' / а то ўже за в-ітром б-ігайе'ш* (Крем); Арт, Луган, Новпск, Новсв, СтЛ.

*** За вітром гнеться.** Дуже худий і слабкий. Амвр, Гонч, Дібр, Лантр, Ров, Сіверс, Старб, Шахт, Шейк.

***За вітром качається.** Дуже худий, слабкий. Зим, Луган, Новпск, Свердл, СтЛ, Трет.

***За вітром носе кого.** Хто-н. дуже худий, слабкий. Вес, Вівч, Луган, Лут, Тан.

За вітром ходе. Дуже худий, слабкий. – *То'б-і нада й'істи / а то буде'ш за в-ітром ходити* (Рубіж); *Гал'ка ўже за в-ітром ходе* (Шпот); Білк, Зим, Ков, Лут, Міл, Нижб, Старб, Степ, Трет.

Крутитися як вітер по полю. Метушитися. Ган, Лисич, Мет, Сім.

Молоть без вітру. Говорити багато й про дрібниці; теревенити. – *В-ін ўс'ігда меле бе'з в-ітру* (Щас); Зугрес, Мик, Сніж, Стр, Ясен.

Не той вітер. Обставини в житті, що змінилися на гірше. Кр, Лисич, Луган, Мус, Гал.

Ні вітру ні хвилі. Нічого, ніяких турбот, перешкод. – *У жи'т':і й'ого не' було н'і в-ітру н'і х'вил'і* (Новайд); СтЛ.

***Од вітру хитається.** Дуже худий, немічний. Вахр, ВесТ, Греч, Дмит, Калин, Ков, Крем, Крим, КрЛ, Парх, ПлП, Розп, Сніж, Шах.

Плювати проти вітру. Чинити собі гірше. Вес, Калм, Кар, Кір, Кррч, Луган, Новкр, Сват, Чуг.

У вітер веслами робити. Виконувати важку роботу. Кр, Старб, УрК.

***[Ще] вітер у полі.** Несерйозний, легковажний. – *Малого не' п'ітай / там ш-ч'е в-іте'р у пол'і* (Крем), Сіверс.

***Як вітер у полі.** Несерйозний, легковажний. – *В-ін йак в-ітер*

у ¹пол'і / а ви йо¹му се¹р'йозну сп'раву дали (Луган); Білов, Кр, Марк, Новб, Новр, Підг, Старб, Стах, Степ, СтЛ, Юр.

Як вітром задуло кого. Хто-н. неждано приїхав чи прийшов. Гер, Новайд, Ор, Червон.

Як вітром злизало. Несподівано зник. Біллуцк, Велик, Карт, КрЛ, Луган, Новайд, Полт.

Як чотири (читирі) вітри в полі, зі сл. *густі*. Швидко, негайно (розносити вісті). – У ¹нейі не¹ у¹держиц'а / зразу ж гуде йак ч'отири в-ітри у¹ пол'і (Лут); Кр, Луган.

ВІТРОГОН *Погнати вітрогоном. Поїхати (побігти) дуже швидко, не зупиняючись. Луган.

***Як вітрогон,** зі сл. *ходити*. Дуже швидко. Золот, Кір, Род.

ВІШАЛКА *Стати (бути) вішалкою, *евф.* Мати позашлюбні інтимні зв'язки. Луган.

Як вішалка. Дуже худий (частіше про високу людину). – *Та ти п-іс'л'а служби йак в-ішалка стаў* (Луган); Антрац, Білк, Брян, Велик, Вівч, Зим, Іван, Калм, Кір, Крас, КрЛ, Кррч, Лисич, Лут, Марк, Мар'ян, Мус, Новб, Новбор, Новдр, Новпск, Новт, Ор, Осин, Пер, Поп, Попів, Ребр, Риб'ян, Саб, Свердл, Сем, Сєв, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Степ, СтЛ, Стр, Сух, Тал, Тр, Трет, ЧервП, Шап.

Стара вішалка, знев. Неодружена дівчина. Алч, Арт, Брян, Вес, Донец, Дяк, Кір, Ко, Кудр, Лисич, Луган, Микіл, Новкр, Новол, Новсв, Пер, Підг, Полов, Попів, Ра, Ров, Сніж, Старб, Топ, Трет, Усп, ЧервЖ, Чмир.

Як на вішалці. Одяг не пасує; завеликий. Калм, Кар, Кругл, Новкр, Прост, Тан.

ВКРАСТИ Ні вкрати ні посторожити. Безтурботний. – *Си¹дит' соб-і на не¹ч'і і н'і за ш-ч'о не¹ думає / це не¹ Й'ухим / цеї н'і у¹крати н'і посторожити* (Сват); БокП, Єсаул, Мороз.

ВЛИВАННЯ Зробити вливання кому, *жарг.* Покарати, висварити кого-н. БокП, Вівч, Гар, Єсаул, Кір, Кр, Луган, Плот, Сніж, Сте, Червг, Щот.

ВМЕРЛЕЦЬ [Як] живий вмерлець. Виснажена, змучена людина. – *Шо с то¹бої? / не¹ л'удина / а жи¹вий у¹ме¹рлец'* (Свердл); Кр, КрЛ, Лисич, Лот, Луган, Міус, Стах, СтЛ, Тор, Чорн.

ВМ'ІСТИ *Не вм'ім не вп'ю. Дуже важко на душі. Білк, Криз, Марк, Тр.

ВОВА *Вова з Тамбова. Дурнуватий, недалекий. Алч, Білов, Велик, Кір.

ВОВК *Битий вовк. Бувала, з досвідом людина. Дем, Тар, Сніж, Тор.

***Вовки з'їдять і не побачиш**. Густий, зарослий, занехаєний. – *Аїдар / наїб-іл'ша |р'іч'ка / та ўсе позаростало / воўки з'їїд'ат' і не побач'иш* (Заайд).

***Вовки з'їли (зділи)** кого. Хто-н. десь шез, пропав. Кр.

***Вовкі в ганяти, знев**. Ходити без діла; байдикувати. Бір, Калм, КрасТ, Лен, Луган, НижД, Перв, Підг, Ров, Сніж, Слсрб.

З вовками жити. Бути злим. – *Йо^уму б з воўками |жити* (Луган); Зим, Кр, Марк, Новр, Сніж, Степ, СтЛ.

***[І] вóвкá з'їв би**. Те, що **[і] бика з'їв би**. – *Так |хоч'у |їсти / ш-ч'о / |мабут' / |воўка зїї би* (Рубіж); Золот, Кр, Міл, Ниж, Новпск, Новр, Свердл, Смол, Стах, Степ.

Не бачити смаженого вовка. Не бути досвідченим, не зазнавати труднощів, випробувань у житті. Велик, Лисич, Новр, Сіверс, Стах. Пор. **не бачити смаленого вовка**.

***Приший вовку вухо**. Про зайве, непотрібне. Сніж, Трет. Пор. **приший кобилі хвіст**.

Як вовк із собакою, зі сл. *жити*. Постійно сварячись, не миритися. – *|Т'іки поже^нилис' / а жи|вут' |як воўк з собакоюу* (Свердл); Білк, Велик, Горл, Зал, Іван, Калм, Комс, КрЛ, Лисич, Луган, Малорл, Марк, Мар'ян, Міл, Мус, Новр, Обор, Род, Свердл, Сіверс, Сніж, Стах, СтЛ, ЧервП, Шахт, Ям.

Як вовк на зірки, зі сл. *дивитися, глядіти*. Нічого не розуміючи. Зар, Кір, Міл, Петровен, Сват, Степ, СтЛ.

***Як вовк на корову**, зі сл. *заглядати, дивитися*. Ласо, пристрасно. Арт, Зор, Луган, Сніж.

***Як вовк на ягня (теля)**, зі сл. *заглядати, дивитися*. Те, що **як вовк на корову**. Зор, Кір, Сич.

***Як вовки гнались**. Дуже швидко. – *Ти |бистро при|б-іг / |як воўки за то|бойу |налис'* (Булг); Євсуг, Криз, Лисич.

Як вовку жилетка, зі сл. *потрібний*. Зовсім не (потрібний). Алч, Зим, Пер, Хар.

ВОГНИК Загорівся вогник у печінці. Чого-н. дуже захотілося. – *Він такий / що йак загощи':а 'вогник у пе^н'ч'ін'ц'і / так увес' с'в-т об-їде та знайде* (Свердл); Гар, Кр, Пер.

***[Як] вогник у полі.** Самотній, одинокий. Вахр, Велик, Новган.

ВОГОНЬ Вести через вогонь (огонь), *етн.* Весільний обряд: проводити молодих через розкладений вогонь з метою очищення. Кр, Кругл, Стах.

Всі вогні (огні) горять з кого. Непосидливий, шкодливий (частіше про дитину). – *С 'тебе ўс'і огн'і гор'ат'! / а'ну заспо'ко-с'а!* (Лут); Горл, Луган, Новр, Старб, Тор.

З вогню та в воду. З однієї біди та в іншу. Алч, Артем, Вес, КрЛ, Луган, Мороз, Нещер, Осин, Стах.

Лизнути вогню. Зазнати випробувань; попасти в скрутне становище. Брян, Жд, Міл, СтЛ.

***Очищатись вогнем**, *обр.* Переходити через вогонь у ворота двору молодого (про молоде подружжя). Марк.

Переносити (нести) через вогонь, *етн.* Весільний звичай: молодий повинен перенести молоду через вогонь на руках. Вогонь розпалюють біля хвіртки (воріт) (Трьохізб); Греч, Сте, Фр.

Переходити через вогонь, *обр.* Переступати через вогонь у воротах двору молодого (про молоде подружжя). Ар, Кр, Розп, Стах.

Очищатись вогнем, *обр.* Переходити через вогонь у воротах двору молодого (про молоде подружжя). Білов, Дяк, Новдон, Новолек, Свердл, Сте, Гар.

Через вогонь не стрибав. Ще не одружувався. ДавМ, Оріх.

ВОДА Вісімнадцята вода вмиє (змиє). Про негарну з лиця дівчину, яку заспокоюють, що потім покращає. Білк, Велик, ВесТ, Калм, Марк, Мус, Стр, Сух, Шахт.

Вогненна (вогняна) вода. Горілка. Луган, Ясен.

Вода в роті не держиться в кого. Хто-н. має звичку розголошувати таємниці. Білк, Білов, Брян, Велик, Гірс, Зор, Іван, Кір, КрЛ, Марк, Мус, Пер, Перв, Перем, Проїж, Сич, Сіверс, Стах, Ствч, Степ, Сух, Теп, Тр, Трет, Хв, Червп, Юр, Ям.

***Води напиться.** Утопитися. Новган, Старб.

Водою не розігнати кого. Неможливо розлучити, роз'єднати

кого-н. із кимсь. Білк, Білов, Глад, Зак, Золот, Лоз, Петров, Розе, Сіверс, Сміл, Шир, Шульг.

***Воду в решеті дарувати.** Нічого не давати. Сніж, Старб, СтЛ.

***Воду в ситі носити,** *ірон.* Даремно робити, марно витратити час на що-небудь. Заайд, Зор, Новпск, Новр, Новт, Свердл, Старб, Степ, СтЛ.

***Воду качати.** Вести пусту, беззмістовну розмову. Новайд.

Воду на язык лити. Брехати, говорити неправду. – *До самого маи́заводу / не^у не^уре^устай^уч^уи / воду на йа^узик ли^у* (КрЛ); Зор, Крем, Новзн, Старб, Тор, Фашів, Хруст.

Гавкати на воду. Дуже хотіти пити. – *Найі^ус^а осе^улед^уц^уі^у / а те^упер га^уйка^у на воду* (Білр); Вовк, Іл.

Гаряча вода. Горілка. Луган.

***Гнати воду.** Обманювати, брехати. Кр, Молгв.

Заводитися на воді. Швидко ставати запальним, гарячкувати. Білк, Іван, Кір, КрЛ, Проїж, Сич, СтЛ, Хруст, ЧервП.

***Запити холодною водою.** Забути. – *В-ін то^б-і дол^{же}н? / то ўже за^пий холодно^у водо^у / не^у да^с'т'* (Заайд); Плуг.

Зливати воду. 1. Відчувати безсилля перед чим, здаватися. – *Ўсе / прі^уйхали / зли^ва^у воду* (Ям); Білк, Біллуц, Кір, Комиш, Новдр, Новом, Перв, Старб, Червп, Шимш. 2. Закінчувати. – *На с^од^н'а х^вате / зли^ва^у воду* (Старб); Вівч, Новом, Сват.

Лий воду, роби грязь, *жарт.* Запрошення до роботи. Біл.

Можна воду возити на кому. Про сильну людину. Адріан, Луган.

На дурних воду возять. Хто-н. користується плодами чужої праці. Брян, НижД, Тит, ЧервПр.

***Налити води в олію.** Посваритися. – *Олена з Мит^ром у^же год / йак нали^ли водо^у в ол^уію* (Литв); Білк, Брян, КрЛ, Луган, Сніж, Чорн.

Огненна вода. Горілка, самогон. Брян, Молгв, Рай, ЧервПр.

***Одихнути у воді.** Утопитися. Полов.

Піти за водою. 1. Померти. Бунч, Ма, Мус. 2. Довго десь ходити. Дем.

Пішла вода в хату в кого. Хто-н. говорить нісенітницю, будучи п'яним. – *О / ўже у Волод^ки п-шла вода ў хату* (Зугрес); Тит.

[По воді] батогом писано. Невідомо, як буде. – *Во^но тво^йе*

за м-іж:а по вод'і батогом писано (Анд); Бір, Велик, Зим, Зор, Ка, Крем, Кррч, Малорл, Марк, Новн, Новпск, Новр, ОлП, Осин, Старб, Стах, СтЛ, Стр, Тан, Хв, ЧервП, Шахт.

По воді пером писано. Невідомо, як буде. Амвр, Артем, Бла, Гола, Зим, Нешер.

П'ята вода на киселі (на кісілі), жарт. або *ірон.* Те, що **Василь бабина сестра.** Адріан, Кругл, Луган, Петровен, СтЛ. • „Бо п'ята вода на кісілі вже зовсім не кисіль, а якась бурда. Тому й людина вже зовсім не рідня” (Трьохізб).

***Свиняча вода, ірон.** Горілка. Зор, Сват.

Сидіти на воді. Мало їсти, пити переважно чай; голодувати. Калм, Кругл, Луган, Новкр, Стр.

***Сімнадцята вода вмис (змис).** Про негарну з лица дівчину, яку заспокоюють, що потім покращає. Єсаул, Кон, Новган.

Сімнадцята вода на киселі (на кісілі), жарт. або *ірон.* Те, що **Василь бабина сестра.** – *Прийїхала родич'ка / с'імнадз'ц'ата вода на к-іс'іл'і / но ўсе ж* (Свердл); Зор, Кр, Луган, Марк, Новр, Новт, Стах, Степ, СтЛ, Тор, Шахт.

Скажена вода. Горілка. Ясен.

***Сходити за водою.** Утопитися. Новайд.

Тепла вода не держиться в кого. Те, що **вода в роті не держиться.** Петр, Стах.

Точити воду, етн. Носити молодій воду решетом як знак нецнотливості. Вес, Кір, Луган, Мороз, Новсв, Чмир, Шовк.

У воді найшли, евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Луган, Теп.

Хоч (хоть) воду лий на кого. Хто-н. дуже спокійний. Золот, Кір, Лисич, Марк, НижД, Петров, Руд, Скарг, Слсрб, Смол, Старб, Старм.

Як вода болотна, зі сл. *набриднути.* Дуже, надто. Сніж, Тал.

Як вода в ситі, зі сл. *ламатися, капризувати.* Дуже, надто. Білк, Калм, Малорл, Мус, Новайд, Сніж, Степ, Тр.

Як з води, зі сл. *вирости.* Дуже, сильно, високо. Луган, Руд, Сват, СтЛ.

***Як по воді батогом,** зі сл. *ляпнути.* Не обдумавши, зненацька. Алч, Зор, Ка, Карг, Лисич, Новпск, Новр, ОлП, Осин, Стр, Тан, Хв.

Як п'ята вода на киселі (на кісілі), зі сл. *потрібний, треба, нада* і т. ін. Зовсім не (потрібний). – *Та воно ме^{дн}'і т'реба / йак н'йата вода на к-іс'іл'і* (Петровен); Трьохізб.

Як у воду вмочений. Дуже похмурий, сумний. Біллуц, Зор, Рай, СтЛ, Юр.

Як у воду глянути. Точно сказати. Дем, Кррч, Новт.

Як у воду плюнув. Збулося те, про що раніше казав. Ден, Зорик, КрЛ, Луган, Лут, Підг, Свердл, Тал, Центр.

ВОДИЧКА *Пороссяча водичка, *ірон.* Горілка. – *А шо 'бат'ко робе? / та порос'ач'у водич'ку п'є* (Лут); Сват, Сніж.

*Храбра водичка, *ірон.* Горілка. Новн.

ВОДЯНИЙ *Водяний покликав кого. Хто-н. втопився. Сіверс.

Водяного лякати. Топитися, тонути. КрЛ, Сніж.

*Оженитися з водяним. Утопитися. Лисич.

*Стати водяним. Утопитися. Старб.

*Сходити до водяного в гості. Утопитися. Пров.

ВОКЗАЛ *На жеде вокзал, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Лоз, Сіверськ.

ВОЛОДЯ Володя шарапівський. Дивна, недоумкувата людина. Бір, Луган, Ор, Сверд.

Володя Шаранов. Дивна, недоумкувата людина. ЧервПр.

Вроді Володі. Дурнуватий. Луган, Раф.

ВОЛОСИ Кучерявий без волос, *жарт.* або *ірон.* Те, що голова боса. Білк, Білов, Бонд, Брян, Вовк, Дем, Зим, Зорик, Кір, Кіров, КрЛ, Лут, Марк, Молгв, Новб, Новт, Сніж, Старб, Стах, СтЛ, Тр, Трет, Юр, Шпот, Юр.

Кучерявий без волос, а спереду гичка, *жарт.* або *ірон.* Те, що голова боса. Кррч.

ВОЛОСИНА *Була одна волосина, та й ту блоха (гнида) одкусила, *ірон.* Те, що голова лиса. Крас.

Волосина вроздріб, *ірон.* Те, що голова боса. – *З'ат' у'ходе у 'кепц'і / у 'його волосина ўроз'др'іб* (Бонд); Марк.

*Дві волосини, *ірон.* Те, що голова боса. Білов, Гарас, Золот, Кір, КрЛ, Молгв, НижД, Ребр, Род, Старб, СтЛ, Червп, Шахт.

Дві волосини в два ряди, *ірон.* Те, що голова боса. Білов, Гарас, НижД, Род, Слсрб, Сміл, Старб, Шир.

***Дві волосини в коси заплів, ірон.** Те, що голова боса. Сніж, Старб, Степ, Тр, Шахт.

Дві волосини в три (у чотири, у чітирі) ряди, ірон. Те, що голова боса. – *Кра|саве"ц' / д'в-і воло|сини ў ч'і|тир'і р'а|ди* (Новт); Андр, Білов, Комс, Кр, Луган, Марк, Нев, Рубіж, Сват, Свердл, Старб, Степ, Трет, Юр.

Дві волосини в шість рядів, ірон. Те, що голова боса. Бунч, Лисич.

***Дві волосини на переділ, ірон.** Те, що голова боса. Свердл.

Дві волосини на три переко́сини, ірон. Те, що голова боса. Білк, Велик, Лисич, Сіверс, Сніж, Стах, Гал, Тет.

П'ять волосин на голові, ірон. Те, що голова боса. Кір, Луган, Сват, Сніж, Старб, Чуг.

Три волосини, ірон. Те, що голова боса. Брян, Дем, Іван, Макар, Ниж, Старб, Червп.

Три волосини в два (у три) ряди, ірон. Те, що голова боса. Білов, Брян, Велик, Горл, Кір, КрЛ, Луган, Марк, НижД, Петров, Ребр, Свердл, Старб, СтЛ, Червп, ЧервП.

Три волосини в коси заплів, ірон. Те, що голова боса. Ан, Дмит, Калин, Крем, ПлП, Розп, Шах.

Три волосини в кучу збились, ірон. Те, що голова боса. Молгв, Ор.

Три волосини в чотири (в чітирі) ряди, ірон. Те, що голова боса. Луган, Міл, Рубіж, Сват, Свердл, Сніж, Юр.

Три (дві) волосини в шість рядів, ірон. Те, що голова боса. Антрац, Білк, Білов, Брян, Велик, Гірн, Кір, Кр, Кррч, Кудр, Луган, Лут, Марк, Новдар, Новпск, Перв, Підг, Рубіж, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Сух, Тор, Трет, ЧервЖ, Шахт.

*** Три волосини на голові, ірон.** Те, що голова боса. Перв.

ВОЛОССЯ Видирати лисому волоссю, жарт. Виконувати даремну роботу, чинити щось неможливе. Марк, НижК, Ольх, Полов.

***Волоссю диборем у кого.** Хто-н. злякався. Амвр, Гірс, Іващ, Ллов, Калм, Кір, Мирн, Ниж, Підг, Поп, Свердл, Сіверс.

Волоссю обтер об чужі подушки, ірон. Те, що голова боса. Біл, Новкр.

***Волосся пішло гулять** у кого, *жарт*. Те, що голова боса. Кр.

Як в лисого волосся (волос). Зовсім мало; нічого. – *Йаблук у ц'ом год'і ўродило / йак ў лисого волос':а* (Старб); Вес, Кір, Лозов, Луган, Мак, Сват, Хв.

ВОРОН **Вóронів хапати**. Позіхати. – *Хлонц'і ўс'у н'іч' ро' били / а те^нпер 'ворон'іў хапайут'* (Кір); Калм, Луган, Перв.

ВОРОНА ***Бита ворона**, *фам.* Бувала людина. Брян, Клен, Микіл.

***Влетить ворона** кому. Хто-н. широко позіхає. Заайд.

***Ворон ковтати**. Бути неухажним. – *Слухаї / а то си'диш ворон коўтайе'ш* (Марк); Кр.

***Ворона каркнула**. Нічого не залишилося. – *Хл'іб ш·ч'е ос'таўс'а ў мага'з'ін'і? / ворона |каркнула* (Нов).

Ворону проковтнути. 1. Надто довго позіхати. – *Ворону прокоўт'неш / мат' / не^н 'виспаўс'?* (Луган); Брян, Лут, Новб, Стах, Шахт. 2. Сміятися, широко відкриваючи рота. – *Не^н і'накше / йак ворону прокоўт'нуў / зали'вайе'с':а / йак |циган си'роваткой* (Іл); Брян, Кам, Клен, Луган, Стах.

Ганяти ворон. Байдикувати, нічого не робити. Алч, Кр, КрЛ, Луган, Ма, Мет, Пер, Ров, Сім, Сніж, Стах.

***Стріляна ворона**. Досвідчена, загартована життям, була, витривала людина, яку важко перехитрити, обдурити. Кр, Кррч, Луган, Марк, Стах. • Ворона, у яку не раз стріляли, а отже, вона стала обережною. Пор. прислів'я: **стріляна ворона і куща боїться**.

***Хапати ворону**. Позіхати. Антрац, Вахр, Ілов, Кір, Кірс, КрЛ, Мирн, Підг, Сіверс, Тор.

***Як ворона на золото**, зі сл. *дивитися*. Уважно. Лут, Сніж.

***Як вороні намисто**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон*. Зовсім не (личити). Білов, Степ, Трьохізб.

***Як ворона наплакала**. Дуже мало. Гірс, Іл, Калм, Кр, Трьохізб.

ВОРОНОВЕ ***Жити на Воронове**. Померти. – *Йа п'іду |жити на |Воронове / йак'шо 'буде^нте ме^нне гн'івити* (Сіверс).

***Поглядять на Воронове (на ворон)**. Бути близьким до смерті. Піон.

Поїхати на Воронове; віднести на Воронове, місц. Поховати; померти. – *Све^нк^руха ўже поїїхала на Воронове (Сіверс).*

• **Воронове** – місце, де багато вороння, а поряд кладовище.

ВОРОТ *Заложити за вóрот. Напитися спиртного. – *Ти о^п·ат' зало^жиў за вóрот?* (Карт).

ВОРОТА Відкрилися ворота в кого. Хто-н. помер. – *У су^с'ід'іў ўже в·ідк^рилис'а вóрота / в·ідлuch'иўс'а хаз'айін* (Луган); Золот, Крем, Кррч, Лисич, Новр, Старб, Стах. • В основі виразу звичай відкривати ворота на подвір'ї, де хто-н. помер.

Відправити (одправить) за ворота кого. Хто-н. помер; когон. поховали. Зор, Слсрб, Топ.

Закрити ворота. 1. *грубо.* Замокнути. – *Зак^риў своїй вóрота / у вухах дзвє^нит'!* (Зим); *Зак^риў своїй вóрота / шоб не^н вон'ало з'рота* (Тор); Вал, Кр, Крам, Лоз, Лозов, Луган, Міус, Петров, Сват, Трет, ЧервПр. 2. *жарт.* Застебнути ширінку. – *Зак^риў своїй вóрота / с'од'н'і не^н субота* (Руд); Білк, Дмит, Кас, Крим, Луган, Нижт, Рубіж.

Нашим воротам двоюрідний сарай, жарт. або ірон. Те, що Василь бабина сестра. Антрац, Новб.

Не в свої (не в ті) ворота вскочити (заїхати, в'їхати). Втрутитися не в своє діло. Ан, Білк, Велик, Вовк, Гірн, Дон, Калм, Кір, Ков, Кр, Кррч, Лот, Луган, Марк, Мар'ян, Мик, Міус, Мус, Ниж, Новбор, Новр, Новт, Осин, Пів, Сіверс, Сніж, Старб, Стр, Талов, Тор, Тр, Шап, Щас, Ям.

Одкрити (одчинити) ворота в кого. Хто-н. помер. – *Одк^рили ўже ў Сашка вóрота / не^н інач'е / йак бат'ко по^мер* (Луган); Марк, СтЛ, Фр, Шахт.

Переходити [через] ворота, етн. Очищатися, переходячи вогонь, розкладений на воротах у молодого. Ар, Кр, Стах.

Стояти на воротах. Чатувати, ждати (про душу покійника). ВерхМ, Лисич, Луган, Новб. • За народним віруванням, душа людини після поховання стоїть на воротах кладовища доти, доки не поховують ще когось.

У ворота не проходить (не влазити). Бути дуже товстим. – *Та в·ін не^нмоў гарбу^за зійў і в·о^рота не^н про^ходе* (Луган); *Клаўка розйїлас'а ў столов·ій і в·о^рота не^н ўлазе* (Бунч); Тан, Червп.

ВОРОТНИК За воротник закидати. Випивати спиртне. – *По*

х'лопц'у було видно / що в-ін за воротник закидає (Старб); Вівч, Калм, Кір, Луган, Мак, Сніж, Старб, Там, Чуг.

ВОСЬМЬОРКА Восьмьорки по дорозі пописав (покрутив). Про ходу п'яного. Ган, Ка, Ма, Мет, Топ, Хв.

ВОША *І воші покинули кого. Хто-н. дуже бідний. Трет, Сніж.

*Як воша в ополонці, зі сл. *крутиться*. Швидко, безперервно. Кон, Луган, Новган, Плот, Прох, Червг, Щот.

*Як воша (вош) на гребені (гребіні, гребінці), зі сл. *виламуватися, знев*. Дуже, сильно (виламуватися). – *Ўч'ора на дека Кос'т'а тан'ц'уваў йак вош на греб-ін'і* (Кр); Біллуц, Луган, Новт, Петров, Род, Свердл, Старб, Стах, Хрящ, Шир.

*Як воша на гребінку, зі сл. *крутиться, метушитися, метатися*. Дуже, сильно. – *С'к-іки можна крутитис'а йак воша на греб-ін'ку / ти ўже даўно должен с'пати* (Крем).

ВПАСТИ *Хоч (хоть) впади і плач. Уживається для вираження скрутного або безвихідного становища, відчаю, досади і т. ін. – *Хот' впади і плач'! / Не' докаже'ш ц'о'му Б-іж'ков-і* (Брус).

ВРЕМНЯ Времня (врем'я) не вийшло. Ще не настала пора. Зим.

ВРЕМЯ *Через время (врем'я). Через деякий час. – *Ч'ере'з вре-а р'ішили ми з'нову т'ікат'* (Кул).

ВРЕМ'Я *Його время прийшло. Хто-н. скоро помре. – *Шо плакат' по 'д'іду / його ўрем'я прийшло* (Гарас).

ВУГІЛЛЯ Вугілля мити (перемивати), *гірн*. Робити зайву, нікому не потрібну роботу. Брян, Кр, Лисич, Лоз, Перв, Сніж, Стах.

Притоптувати вугілля [у вагонетці], гірн. Те, що вугілля мити. Свердл.

ВУГОЛ З-під вугла черевиком прибитий. Дурнуватий. Амвр, Артем, Калм, Мак, Молгв, Нещер, Новкр, П-в, П-р, Ус.

Хоч став у святий вугол та молись, жарт. або *ірон*. Про гарну людину. Євсуг, Кір, Луган, НижД, Тор.

Як з-за вугла вдарений (шарахнутий). Дурнуватий. Амвр, Міус, Молгв, Нещер, Новкр, П-в, Пр, П-р, Прост, Тан.

Як із-за вугла, зі сл. *вискочити*. Неждано, раптово. Лес.

ВУДОЧКА Сховається за вудочку (за удочку). Дуже худий. Ниж.

ВУЖ *Витися як вуж у траві. Спритний; здатний виходити зі складної ситуації. Білов, Велик, Кір, Луган, Тан.

***Як вуж на скóвороді**, зі сл. *вертітися*. Неспокійно, постійно. Антрац, Зор, Лисич, Марк, Свердл, Юр.

ВУЗЛИК *Вузлик готувить кому. Хто-н. близький до смерті. Білк, Луган, СтЛ.

ВУЗОЛ *Вузла приготувити. Бути близьким до смерті. Зак, Збір, Іван, НижД, Новбор, Петр, Ров, Шульг.

Зав'язувати вузли, *етн.* Бажати молодим мати дітей. • В основі виразу весільний звичай: “дружок і дружка в'яжуть на весільній хустці (нею зв'язували руки молодих) вузли. Дітей буде стільки, скільки вузлів на хустці” (Тан).

***Зав'язати вузол (вузлом)**. Покінчити з чимось. – *Кон'ч'иў полоти? / та ўже заўйа'заў вузол* (Гонч); Лисич, Луган, Марк, Новр.

***Зв'язати вузли**. Зібрати речі. – *Об'идиўшис' / Мар'їа зўй'зала вузли / шоб покиннути дом'їўку* (Білк); Криз, Марк, НижГ, Осин.

***Сидіти на вузлах**. Зібравши й склавши речі, чекати від'їзду (переходу). – *Ш-ч'е б'їлети не" купили / а вони ўже сид'ат' на вузлах* (Рубіж); Білов, Зор, Кр, Луган, Марк, Новр, Попів, Стах, Степ. Пор. **сидіти на чемоданах**.

***Хоч на вузол закручуй** кого. Хто-н. дуже худий. НижК.

ВУЛИЦЯ *Викинути на вулицю. Насильно позбавити житла. Бунч, Дібр, Гонч, Крас, Лан, Нижт, Новдар, Оріхов, Риб'ян.

Вузька (узька) вулиця (улиця) для кого, *ірон.* Хто-н. дуже п'яний і йде заточуючись. Вес, Зор, Лисич.

Вулиця Дем'яна Бєдного, *ірон.* Вулиця, де розташовані розкішні будівлі „нових українців”. – *Та ў його грошеї / кури не" кл'ўїут' / он і 'в'їл:у соб-ї ст'ройт' на 'вулиц'ї Де"м'їана Б'єд-ного* (Білк); Кр, КрЛ, Лисич, Луган.

Вишивати по вулиці (по улиці). 1. Дуже часто ходити в гості. Білов, Лисич, Луган, Марк, Новр, Пів, Фащ. 2. Часто безцільно ходити сюди-туди. Білов, Розп. 3. Швидко ходити. Вівч.

***Збиратися на вулицю**. Готуватися йти на розваги (про неодружену молодь). Антрац, Брян, Гарас, Горл, ДемО, Іл, Карт, Лоз, Луган, Марк, Молгв, НижГ, Осин, Старб, Сух.

Найшли (знайшли) на вулиці (на улиці), евф. Про народження дитини. Луган, Павлів, Свердл.

***Нульова (в)улиця** – кладовище. Новбор. • У селі є *Перва вулиця* (вул. Чапаєва) і *Друга вулиця* (вул. Калініна).

Понести по мертвій вулиці (улиці). Поховати; померти. Хор.

***Прийти/приходить з десятої вулиці.** Прибути здалеку. – *Оп-ат' з де^мс'атойі 'вулиц'і прийшли не^мз'ван'і* (Новдар).

Розірвана вулиця (улиця). Безладдя, розгардіяш у хаті. – *В Олени ї 'хат'і 'ладу не^мма / не^м 'хата / а роз'ірована 'вулиц'а* (Сват); Ниж.

Спішить як голий на вулицю (улицю). Зовсім не поспішати; повільно збиратися, іти і т. ін. Луб, Марк.

Як на розбитій вулиці (улиці). Безладно, брудно. Бір, Золот, Малм, Міл, Род.

Як на розідраній вулиці (улиці). Безладно, брудно. Новган.

Як на розірваній вулиці (улиці). 1. зі сл. *жити*. Бідно, незатишно. – *Жи'вут' вони йак на роз'ірован'її 'вулиц'і* (Білк); Антрац, ВерхК, Ор, Оріхов, Пер, Поп, Стах, Тор. 2. Брудно в хаті. • „Як на розірваній вулиці кажуть того, що в такої людини все порване, вона не слідить за собою” (Кр); „Як на розірваній вулиці того кажуть, що дома пов'язані номерами, а як розділити (розірвати), порядку вже не буде” (Ясен); Лисич, Тар. 3. Голосно. – *У вас 'дома / йак на роз'ірован'її 'вулиц'і / у 'мене ўже голо'ва роз'кол'уйе'ц':а в-ід 'шуму* (Крем).

Як на обідраній (на зарваній) вулиці (улиці). 1. зі сл. *жити*. Бідно, незатишно. Біл, Білк, Біллуц, Білов, Бір, Брян, Вахр, Велик, Вес, Кр, КрЛ, Луган, Лут, Ма, Марк, Міус, Мороз, Новб, Олександр, Осин, Пер, Підг, Піщ, Полов, Прос, Сват, Свердл, Сте, Чорн, Шахт. 2. Безладно, брудно. Білк, Білов, Брян, Вахр, Велик, Гарас, Дібр, Док, Кір, Кр, КрЛ, Лисич, Лут, Малм, Марк, Міус, Нижб, НижД, Новб, Новр, Новт, Пер, ПетрМ, Піщ, Проїж, Прос, Риб'ян, Сват, Свердл, Слсрб, Сміл, Смол, Старб, Сте, Хар, Чорн, Шахт, Шир. Пор. **розірвана вулиця.**

ВУС Вуса смоктати. Не знати, що відповідати. – *Досит' 'вуса смоктати / роз'казуїте / йак це т'рапилос'* (Шахт); КрЛ, Фащ.

Закрутити вуса. Бути готовим до чогось. – *Закрути 'вуса на'заўтра / 'п-іде^ммо ї 'поле 'с'іна збирати* (Горл); Лисич.

І в вуса не дме. Ні на що не зважає. НижД.

Крутити вуса. Чепуритися. Ілов, Мак, Хар.

Накрохмалити вуса. Зібратися на побачення (про чоловіків).

Андр, Гірн, Дмит.

Обламати вуса кому. Осоромити кого-н. – *Йа ц'о'му ч'олов'іку обламала вуса* (Сух); Свердл, Сніж.

Обсмалити вуса кому. Те, що **обламати вуса**. Арт, Білр, Жов.

ВУТКА **Вумний як вутка**, *жарт*. 1. Про того, хто виявив свій розум, чого від нього не ждали. Білов, Білс, Вівч, Дмит, Кас, КрЛ, Лисич, Луган, Ма, Мик, Микіл, НижН, Павлів, Ребр, Рубіж, Сім, Сте, Теп, Шульг. 2. Нерозумний, дурний. Баб, Білк, Єсаул, Крим, Молгв, Новд, Райг, Рубіж, СтЛ.

Вумний (грамотний) як вутка [а плаваєш як утюг], *жарт*.

Те, що **вумний як вутка** (2). Білк, Вівч, Крим.

***Вумний (грамотний) як вутка [а тупий як валянок]**, *жарт*. Те, що **вумний як вутка** (2). Антрац, Білк, Кр, Луган, Мус, Павлів, Ров, Рубіж, Усп, Хор.

***Вумний як вутка [та тільки отрубей не клює]** *жарт*. Те, що **вумний як вутка** (2). Бір, Мари.

Вумний як вутка [та тільки не несеться], *жарт*. Те, що **вумний як вутка** (2). Бір.

***Вумний як вутка [тільки не кряка]**, *жарт*. Те, що **вумний як вутка** (2). Алч, Амвр, Білк, Заїк, Кас, Крем, Лан, ЛісП, Луган, Маріуп, Ниж, Прох, Рад, Род, Сте, СтЛ.

***Вумний як вутка [тільки яйця не несе]**, *жарт*. Те, що **вумний як вутка** (2). Зак.

Доходе як вуткі (вутці) на п'яті сутки. Не скоро хто-н. починає розуміти порівняно прості речі. Крем, Кррч, Новган.

Доходе як до вутки (до утки) [на треті сутки]. Не скоро хто-н. починає розуміти порівняно прості речі. Кругл, СтЛ, Шир.

ВУТЯ *Умний як вутя: воду п'є, а не счить. Дурнуватий, пришелепуватий. Мороз.

***Умний як вутя: воду п'є й назад падає.** Дурнуватий, пришелепуватий. Ков, Литв, Луган, СтЛ.

ВУХНАЛЬ *П'яний на вухналь. Дуже п'яний. Амвр, Бон, Велик, Єсаул, Кір, Кр, КрЛ, Луган, Лут, Новган, Плот, Прох, Рад, Род, Старб, Сте, СтЛ, Черв.

Сточити на вухналь. Знищити, з'їсти, перевести; покритикувати, насварити. Біллуц, Зим, Лисич, Нижб, Новган, Сіверс, Сніж, Степ.

ВУХО *Аж вуха повилазило. Переїв, багато поїв. Булг, Криз, Крим, Марк, Новган, Плуг, Степ, Тор, Ціл, Шахт.

Аж вуха холодні, зі сл. *дурний*. Дуже, надто, безнадійно. – *Ти такий дурний / аж вуха холод'н'і* (Сват); Лисич, Луган, Сніж, Старб.

[Аж] з вуха (з вух) пар вале в кого. Хто-н. дуже швидко біжить. – *Хлопці'і б'їгли так / шо ў них аж з вух пар вале* (Новсв); Біллуц, Іван, Кір, Лисич, Лут, СтЛ, Фащ.

В одне вухо віє, а в друге вивіває. Неуважно слухає. Міл, Петров.

***Вивести за вухо.** Прогнати геть. Білк, Ков, КрЛ, Луган, Новсв, Піс, Гар.

Вливати у вуха. Брехати, наговорювати, обманювати. Зор, Лисич, Луган, Сват, Старб, Сух.

Вуха в трубочку згортаються (скручуються) в кого. Кому-н. неприємно слухати непристойне. – *Послухайу те'бе / так вуха ў трубоч'ку згортайуц'а* (Кр); Антрац, Білк, Білов, Брял, Велик, Зор, Іван, Комс, Крем, Лисич, Луган, Лут, Марк, Мар'ян, МирД, Міус, Новбор, Новпск, Новт, Обор, Пів, Пер, Поп, Проїж, Род, Рубіж, Сват, Свердл, Сніж, Старб, Ствч, Степ, Сух, Тал, Тор, Трет, Усп, Чмир, Щас, Ям.

***Вуха в трубочку складуються** в кого. Кому-н. неприємно слухати непристойне. Новом, Св.

Вуха відказали в кого. Хто-н. не розуміє сказаного. Зор, Фащ, Шахт.

Вуха горять в кого. Ніби хто-н. згадує або обмовляє. Вес, Греч, Заайд, Калм, Кар, Кругл, Луган, Новкр, Прост, СтЛ, Стр, Щот.

Вуха жужалкою (жужелицею) треба (нада) чистити (про-чистити) кому. Хто-н. недочуває. КрЛ, Луган, НижН, Проїж, СтЛ, Трет, Фащ.

Вуха маслом мазати (змазати). Не вірити, не слухати брехні. – *Розказуї / розказуї / у мене вуха маслом змазан'і* (Свердл); Смол, Фащ.

Вуха накрохмалити. Уважно прислухатися. – *Ти гл'ан' / йак*

Іван ¹вуха ²накрох³малиў (Крем); *А ти шо* ¹вуха ²накрох³малиў? / *а ну марш у сво*¹йу ²комнату / ³ўзрослим не⁴ м⁵ішаї (Крем); Алч, Антрац, Білк, Брян, Зим, Іван, КрЛ, Кррч, Лисич, МирД, Міст, Новбор, Оріхов, Пер, Прос, Рубіж, Св, Сніж, Ствч, Сух, Червп.

***Вуха намити** кому. Побити кого-н. Брян, Зор, Кр, Лисич, Луган, Марк, Свердл, Степ, Фащ.

***Вуха опускаються** в кого. Кому-н. неприємно слухати. Лисич, Новпск, СтЛ.

Вуха щєбьонкою нада мити кому. Хто-н. недочуває. Алч, БокП, Гар, Єсаул, Кр, КрЛ, Луган, Мик, Мороз, Осин, Пер, Ребр, Ров, Сім, Стах.

Вухами ляпати. Нічого не робити. КарС, Ма, Сім.

Гребти вухами в очерет. Втручатися в чужі справи. Вес, Луган.

***Грїти вуха.** Підслуховувати. – *Під две*¹р²ми *во*³на *ўс*⁴іг⁵да *зр*⁶їе ⁷вуха (Мілов).

З вухами посваритися. Стати глухим. – *Дід* ¹глу²хиї / *з* ³вуха⁴ми *посва*⁵рїу⁶с⁷а (Вискр); Зор, Лисич, Луган, Лут, Поп, Степ, СтЛ.

За вуха з грязі витягти кого. Допомогти кому-н. стати на ноги. – *Йа ж* ¹йїй *за* ²вуха *з* ³р⁴аз⁵і ⁶вит⁷агла / *у* ⁸л⁹уди ¹⁰виве¹¹ла (Михай); Білк, ВерхП, Глад, Новайд, Новпск, Осин, Рай, Розс, Червон, Чмир, Шульг.

Заглядати у вуха кому. Виганяти, карати кого. Булг, Вуглег, Зор, Крем, Новн.

***Заїстися по самі вуха.** Загордитися. Амвр, Велик, Кір, Маріуп, Новайд, Новр, Полт, Привіл, Род, Розкв, Сват, СтЛ, Усп, Шульг.

Заячі вуха в кого. Хто-н. чуткий. Калм, Ман, Пер, Перв, Пил, Сват, Сніж, СтЛ.

Знаходити (находити) пусті (вільні) вуха. Обманювати, вигадувати, брехати. Алч, Антрац, Брян, Зим, Золот, Кір, Кіров, Кр, Крим, Лисич, Марк, Ров, Саб, Свердл, Стах, Степ, УрК, Фащ.

І вуха в кісті. Забруднений, неохайний. – *Ман*¹ка ²с³од⁴н⁵і *варени*⁶ки *вар*⁷ила / *і* ⁸вуха ⁹ў¹⁰к¹¹іс¹²т¹³і (Білк).

[П] вуха сміються в кого. Хто-н. широко посміхається. – *У*¹сина *і* ²вуха *с*³м⁴їйу⁵:а / *за*⁶їн⁷аў ⁸перше ⁹м¹⁰ісце *на* ¹¹ол¹²ім¹³їаді *з* ¹⁴ф¹⁵ізи¹⁶ки (Шпот); Джем, Зорик, Нижб, Сніж, Старб, Трет.

[П] на вуха не натягнеш. Нісенітниця. Амвр, Білов, Велик, Карт, КрЛ, Луган, Лут, Руд, Старб, СтЛ, Усп.

Їздити (проїхати) по вухах (по ушам); кататися по вухах. Обдурювати. – *Ш·ч’о ти по |вухах |їздиши? / Не^н ста^{ра}їс’а!* (Новд); Брян, Вес, Док, Єнак, Заайд, Ілов, Карт, Кір, Коміс, Комсом, Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Мак, Марк, НижК, Новбор, Новт, Перв, Петр, Рубіж, Свердл, Смол, Степ, СтЛ, Тр, Фащ.

Кидати вуха (вухо). Підслуховувати. Кір, Малорл, Сніж.

Клепати вухами, жарт. або *ірон.* Нічого не робити, ледарювати. Вільх, Вугл, Кір, Новб, Рубіж, Сніж, Стах, Тплг, Тр, Шап, Щас.

Коло вуха. Скоро, незабаром. – *З’їма ўже |коло |вуха / тут тут заку|рит’* (Щас); Міл, Шпот.

Коло вуха золотуха й на три вершки лепу в кого. Хто-н. неакуратний (перев. про хазяйку). Орхів.

***Мишачі вуха** в кого. Хто-н. першим узнає всі новини. Маріуп.
• “Фразеологізм постав на основі того, що в миші дуже тонкий слух” (Маріуп).

***Нада прочистить вуха вугіллям (угіллям, угльбм)** кому. Хто-н. погано чує, глухуватий. Хом.

***[Нада] чистити вуха щепенем (щєбіньом, щєбньом)** кому. Хто-н. погано чує, глухуватий. Лисич, Новл, Фащ.

Наїжджати на вуха кому. Обманювати кого. – *Сус’ідз’с’к·і х|лоц’і |л’убл’ат’ найїж|д̃жати на |вуха нам* (Єнак); Зор, Кір, Фащ.

***Ні на які вуха не натягнеш** чого. Якась дурниця. Бон, Кон, Луган, Мороз, Плот, Прох, Сте, Червг, Щот.

Перемкнуло між вухами в кого, *жарг.* Хто-н. говорить дурниці. Усп, ЧервД, Шт, Щас.

Підібрати вуха. Бути уважним, не ловити гав. КрЛ.

Пробігтися по вухах. Обдурити. Анош, Лисич, Старб.

Пройтися по вухах. Збрехати. Стах, Фащ.

Пропускати через вуха. Не реагувати на те, що говорять. Брян, Кір, Кр, Луган, Саб, Свердл, СтЛ, Фащ, Шульг.

Пускати/пустити з вуха у вухо. Не дуже прислухатися до

сказаного, не звертати уваги на що-небудь. – *Ус'у балач'ку Ми-кола пус'тиў з вуха у вухо* (КрЛ); Кір, Кр.

***Самі (одні) вуха видно** у кого. Хто-н. дуже добре заховався. Луган.

Самі (одні) вуха стирчать (торчать) у кого. Хто-н. дуже худий. Алч, Бул, Гірс, Зел, Зугрес, Ка, КарС, Лисич, ЛозО, Луган, Мет, ОлП, Покр, Риб'ян, Сіверс, Хв.

Терти по вухах. Брехати. Брян, Зор, Стах, Трьохізб, Фр.

Топтатися (їздити) по вухах чиїх, у кого. Хто-н. бреше. Брян, Зор, Лисич, Новб, Новбор, Новпск, Павлів, Пер, Ров, Тор.

***Тягати за вуха.** Вітати з днем народження. Булг, Заайд, Ілліч, Крим, Кррч, Лут, Плуг.

***Тягти за вуха, знев.** Допомогати всіма способами. Обор.

У вухах вовки побували в кого. Хто-н. має дуже брудні вуха. Мус.

***Узяти вуха в руки.** Слухати уважно. Білк, КрЛ, Луган.

Хоч у вуха стріляй кому. Хто-н. дуже спокійний. Алч, Ар, Вуг-лег, Греч, Кір, Кр, КрЛ, Ма, Новт, Осин, Підг, Полов, Сват, Стах, УрК, Хар.

***Чесати за вухом.** Думати. Лоз, Перв.

***Чухати вуха.** Повільно робити.

***Як котячі вуха на морозі,** зі сл. *блистіти*. Дуже, яскраво. Алч.

ВУШКО *Лисячі вушка в кого. Хто-н. дуже хитрий. – *Та не слухай їйїї / у нейї лис'ач'ї вушка* (Луган); Сніж.

ВЧОРА Наче вчора. Зовсім недавно. НижД.

ВЧОРАШНІЙ Ти шо, вчорашній? Здивований, розгублений. Кір, Кррч, Лисич, Лозов, Луган, Мак, Нещер, Прост, Сват, Сніж, Хв.

ВШИР Що (шо) вшир що (шо) вздовж. Дуже товстий, повний. Білов, Дем, Прив.

***Що (шо) вшир що (шо) ввись.** Дуже товстий, повний. Білк, Іл, Крем, Криз, Лоз, Луган, Лут, Марк, Молг, НижГ, Осин, Риб'ян, Сир, Старб, Тор, Чир, Шахт.

В'ЯЗИ Звернуть в'язи чому. Поламати що-н. Біл, НижД.

Г

ГАГАРИН *Відправити до Гагаріна в гості кого. Хто-н. божевільний. Єнак.

ГАД Гад твоїй морді! Оце ж треба. Док, Луган, Трьохізб.

З'їли гади гусака! Емоційний вигук у випадку, коли щось пропало. Поп.

ГАДСТВО От гадство! Уживається для вираження досади, розчарування, невдоволення. Біл, Бір, НижД.

ГАЄЧКА *Гаєчки повипадали в кого. Хто-н. дурнуватий. Арт, Біллуц, Бон, Карт, КрЛ, Лисич, Луган, Новайд, Полт, Сух.

ГАЗЕТА Месна газета, *жарт.* або *ірон.* Людина, що все знає; пліткар. Білк, Дяк, Карт, Крим, КрЛ, Кррч, Луган, Обор, Міст, Сніж, Трьохізб.

Світиться як газета. Дуже худий. – *Подивис' на себе / с'в-ітис':а йак газета* (Шап); Луган, Свердл, Щас.

ГАЙ *Аж гай завалився, зі сл. *понестися*. Дуже швидко. КрЛ.

Лігати над гаєм. Думками бути десь далеко, про щось думати, неуважно слухати. Коз, Орл.

ГАЙДИКИ Гайдики бити. Нічого не робити, ледарювати. Ан, Дон, Зим, Иван, Кір, Кл, Луган, Новб, Новпск, Осин, Плот, Поп, Сніж, Стах, Усп, Фащ, Щас. Пор. **байдики бити**.

ГАЙДУКІВКА У Гайдуківку на фестиваль, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Тит. • “Поряд з Титарівкою (7 км) є село Байдівка, а в нас говорять “Гайдуківка”, бо означає “далеко”, “гай-гай” (Тит).

ГАЙКА Буцати гайки. Байдикувати, нічого не робити. Саб, Свердл.

***Вкрутити гайки.** Провчити. Єнак.

Гайка відлетіла в кого. Хто-н. придуркуватий. Єнак, Сіверс, Хар.

Гайки злетіли в кого. Хто-н. придуркуватий. Лисич.

Гайки розкрутилися в кого. Хто-н. чинить не зовсім правильно, ненормально, не як звичайно. – *У тебе шо / гайки розкрутилис'а? / ч'о пришоў?* (Кр); Гар, Єсаул, КрЛ, Мороз, Сніж, Сте.

Гайку впіймати. Напитися п'яним. Луган.

Гайок у голові нема в кого. Хто-н. дурнуватий. Вес, Луган.

[П] **ніяка гайка**. Ніяк не вдієш, ніщо не допоможе. Біл, НижД.

Не та гайка в голові в кого. Хто-н. дурнуватий. Біл, Горл, Кір, Кіров, Нижб, ОрІв, Свердл, СтЛ.

***Одкотилась гайка од болтика** в кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Вахр, Литв, Лисич, Луган, Піс, Плуг, Ров, Сніж, Чорн.

Однієї гайки [в голові] не хватає в кого. Хто-н. придуркуватий. Алч, Артем, Брян, Вес, Георг, Дяк, Зим, Іван, Кір, Кл, Ко, КрЛ, Кудр, Лисич, Луган, Мет, Міл, Мороз, Новолек, Новсв, Підг, Полов, Ров, Свердл, Сєв, Сіверс, Слєрб, Сніж, Старб, Стах, Степ, Топ, Фащ, Чаб, Чмир, Шахт.

***Повкручують гайки** кому. Заспокоїти, приструнити кого. – *Шос' в-ін ве^лселиї? / нада йо^лму поўкруч'уват' гайки!* (Арт); Зор, Кр, Кір, Луган, Свердл, Степ.

***Попідкручувати гайки**. Провчити, приструнити. Білк.

Як сто гайок перекрутити. Дуже втомитися. Антрац, Біл, Вугл, Дяк, Кір, КрЛ, Тор.

ГАЛКА Галок ловити. Стати неуважним. Іван, КрЛ, Луган, Мик, Стах, Топ, Штер.

ГАЛСТУК Голій, босий і при галстукі. 1. Одягнений не по сезону. НижД, Свердл. 2. Дуже бідний. НижД, Свердл.

***Мінять галстук, евф.** Зраджувати дружині. Луган.

ГАЛУШКА Наїстися галушок. Бути дуже товстим. Зим, Луган, Перв, Рубіж, Старб, Стах, Тр, Трет.

ГАЛЬКА Галька в голові в кого. Хто-н. дурний, пришелепуватий. Гірс, Кір, Луган, Мілов, Новзн.

Гальки в голові не хватає в кого. Хто-н. дурний, пришелепуватий. Алч, Брян, Вес, Луган, Ма, Топ.

ГАЛЬОНИКИ [Аж] гальоники перед очима літають у кого, жарг. Хто-н. дуже стомився. Білк, ВерхП, Ор, Чмир. • **Гальоники** (галюоники, гальоньки, галюони) – галюцинації.

Гальоники (гальоньки) б'ють (пробивають) у кого, жарг. 1. Хто-н. бачить те, чого насправді немає. – *Чи у тебе гал'оники б'ють?* (Мир); Антрац, Білк, Біллуц, Брян, Велик, Зим, Іван, Кіров, Кр, КрЛ, Лиз, Лисич, Луган, Малорл, Міус, Нижб, Новб, Новбор,

Обор, Ор, Пер, Перв, Перем, Попів, Рубіж, Сват, Свердл, Сніж, Старб, Тал, Тор, Тр, Трет, Фащ, Шахт. 2. Хто-н. пришелепуватий, чмелений. Кір, Ков, КрЛ, Марк, Мик, МирД, Пер, Саб, Старб, Талов, Усп, Шап, Шахт.

ГАЛЮНИ *Галюни (глюки) пішли, жарг. Бачити, чого насправді не було. – *Такого не^н було / це ў тебе гал'уни п'ішли* (Рубіж); Вахр, Зор, Кр, Луган, Лут, Марк, Степ.

ГАЛЮНИКИ Галюники б'ють кого, жарг. Хто-н. робить таке, чого інші не розуміють. – *Зноў На|талку гал'уни^{ки} б'іут'* (Шпот).

ГАЛЯ Галя в гості прийшла до кого, жарг. Кому-н. щось увижається, здається. Амвр, Зим, Тан, Ус. • **Галя**, нарк. – гашиш.

ГАННА Як Ганна в квасі, зі сл. *возитися*. Дуже довго. Луган, Червп.

ГАРБУЗ *Винести гарбуза. Відмовити сватам. Дем, Новган.

Гарбуза проковтнути (з'їсти). 1. Бути дуже товстим. – *Гарбуза в-ін з'д'іў / у ворота не^н проходе* (Луган); Булг, Ден, Зим, Кр, Лисич, Новом, Рубіж, Саб, Сіверс, Старб, Тор. 2. *евф.* Бути вагітною. – *На|тал'а гарбуза прокоўтнула / н'і ў йаке плат':а ўже не^н ўлазе* (Св); Білк, Ден, Єнак, Кір, Лисич, Луган, Малорл, Марк, Миха, Петр, Піс, Поп, Сват, Сіверс, Степ. 3. Одержати відмову при сватанні. Кам, Лут, Свердл, Сіверс, Чмир.

***Гарбуза роздавити**. Одружитися. – *Микола з |Ган:ойу гарбуза роздавили / поже^ннилис'* (Луган).

На гарбузи гною дасть. Який має дуже брудні вуха. Стармл.

***Найшли** (знайшли) **в гарбузах** кого, *евф.* Про народження дитини (у розмові з малими дітьми). Гірс, Захід, Зим, Кр, Марк, Сад, Сват, Сніж.

Посадити гарбуза. Упасти. – *Поки наўч'ис':а ходит' / не^н одного гарбуза посадиш* (Нижб); Сніж.

Серед гарбузів найшли (знайшли, сидів), *евф.* Те, що **найшли в гарбузах**. Гол, Золот, Новган, Перв, Сад, Сіверс, Сніж.

Як великий гарбуз. Дуже товстий. Хом.

***Як виросте гарбуз на вербі**. Не скоро; ніколи. Кррч.

Як гарбуз. Дуже товстий. Трет.

ГАРБУЗИННЯ Найшли (знайшли) **в гарбузинні під листочком**, *евф.* Те, що **найшли в гарбузах**. Трет.

ГАРЬОНИКИ Гарьоники б'ють у кого, жарг. Те, що гальоники б'ють. Зор, Новбор, Усп, Шт.

ГАРЯЧИЙ Ні гаряче ні холодне. Непевне, невизначене, ніяке. Алч, КрЛ, Кррч, Луган, Мик, Петровен, Сім, Хар.

ГВИНТИК Гвинтика (винтика) в голові не хватає в кого. Хто-н. дурнуватий. Антрац, Вівч, Калм, Кар, Новкр, Прост, Тан.

Гвинтиків не хватає в кого. Хто-н. дурнуватий. Ниж, Рубіж, Центр.

*Прикрутити гвинтика кому. Посилити вимоги до кого. Антрац, Баг, Брян, Вр, Зак, Ілліч, Комсом, Крем, Крим, Новсв, Пр, Ров, Стах, СтЛ.

ГВІЗДОК Забивати гвіздки. Ледарювати, нічого не робити. Петр.

Забивати гвіздки у воду. Займатися справою, яка не принесе ніякого позитивного результату. Ілов, Калм, Кр, КрЛ, КрасТ.

Як гвіздок. Дуже худий. Луган.

ГВІЗДОЧОК Як гвізdochок. Бадьорий, свіжий; стрункий. – Уч'ора на город'і не розгивналас' / а |с'од'н'і йак зв'ізdoch'ок (Тан); Алч, Артем, Луган, Мак, Міус, П-в, П-р, Ус.

ГВОЗДИК *Як на гвоздик накручене. Кучеряве (про волосся). Білов, Білс, Дмит, Калм, Кас, Молгв, Нещер.

ГВОЗДЬ *Гвозді жарить. Голодувати. Ков, Крим, Лисич, Пер, Піс, СтЛ.

*Забивати гвоздь, обр. Весільний обряд. Алч, Зол, Свердл.

Ні гвоздя (ні гвізда) ні жезла! Добре побажання водію. – Ма'шину не^рв'іриу? / ну з |Богом! / н'і гвоз'д'а н'і |жезла! (Гл); Зор, Крем, Луган, Проїж, Прос, Род, Самс, Сич, Старб, Степ. • Пряме значення: щоб ні гвіздок не попав у колесо, ні натрапив на причіпливого інспектора ДАІ (із жезлом).

ГЕНИ *Гени пальцем не задушиш. Дуже схожий у діях на своїх батьків чи родичів. Білк, Дяк, Трьохізб.

Не туди генами. Про недоречне. Лот, Чорн.

ГЕРАКЛ Геракл засушений, жарг., ірон. Дуже худий. Антрац, Зим, Кр, Крам, Кррч, Луган, Лут, Перв, Свердл, Сніж, Стах, Фаш.

ГЕРОЙ Герой у бабиній кохті (кофті), ірон. Хвалькувата, але боягузлива людина. Старб, Тр.

ГИЧКА Як гичка. Дуже худий. Кір, Трет, ЧервП.

ГІЛКА Гілку гнати. Рости. – *Йа ўже ў 'кор'ін' п-ішла / у мене ший'с'ат три / а ти 'г-ілку 'гонииш* (Вівч).

З однієї гілки. Однакові. Біл, Луган, Ма, Петров, Сніж.

***Як гілка.** Дуже висока дівчина. Кір, Луган, Проїж, Сич, Степ.

***Як гілка при дорозі.** Худий. Лут.

ГІЛЛЯ Гіллям махати. Задиратися, приставати. Луган, Ол, Піщ.

ГІЛЛЯКА *Як гілляка. Дуже високий. Білк, КрЛ.

Як з гілляки, зі сл. *говорити, верзти.* Абищо, нісенітницю. – *Ш-ч'о ти ве'р'зеш йак з г-іл':аки* (ВесТ); Луган, Марк.

ГІЛОЧКА Іде й гілочки щита. Про ходу п'яного; п'яний. Біл, Калм, Кр, Лен.

ГІЛЬЦЕ Прикрашати гільце, *етн.* Випивати горілки перед весіллям. Трет.

ГІМНО *Як гімно на цідилку, зі сл. *остатися.* Самотньо, не захищено, без засобів до існування. – *Ч'олов'ік у'мер / і ост'алас' йа йак г-ім'но на ц'і'дилку* (Руд).

ГІРЧИЧНИК *Як мертвому гірчичник, зі сл. *допомогло.* Зовсім не (допомогло). Горл, Зор, Кір, Марк, Перв, Свердл, СтЛ.

ГІРЧИЦЯ *Як гірчиці (горчиці) в носки насипали кому, зі сл. *бігти.* Дуже швидко. Оріхов.

ГІСТЬ Був у гостях, пішов додому. Помер. Лисич, Луган, Усп.
• “На цьому світі ми не вічні, а ніби в гостях” (Усп).

Викурювати гостей, *етн.* Сигналізувати про завершення чагування за весільним столом (запалювати в горщику гіркий перець). Брян, Георг, Жовт, Кір, Ко, Лисич, Луган, Лут, Міл, Мороз, Новсв, Підг, Полов, Свердл, Слсрб, Ст, Старб, Стах, Чмир.

***Гості з Красного Лимана,** *евф.* Місячні, менструація. Горл, Кон, Прох, Рад, Смол, Сніж, СтЛ.

***Гості на красних „Жигулях” [приїхали],** *евф.* Місячні, менструація. – *До 'мене 'с'од'н'і приї'хали 'гос'т'і на 'красних Жигул'ах* (Золот); Жд, Карт, Марк, Старб, СтЛ.

***Гості на красній машині,** *евф.* Про народження дитини (у розмові з малими дітьми). Лен.

***Гості на червоній (красній) машині приїхали,** *евф.* Місячні, менструація. Крем, Кррч, Новолек.

Гості приїхали, *евф.* Місячні, менструація. Антрац, Білк, Білов, Бір, Золот, Кр, Луган, Молгв, Новолек, Петров, Ребр, Риб'ян, Червп.

Гості прийшли, *евф.* Місячні, менструація. Мілов, СтЛ.

Гості-довгохвості, *жарт.* Небажані відвідувачі, гості. – *О / пришили* *ʒos't'i doʒgox'vos't'i / ce na'doʒgo* (Сват); Антрац, Калм, Луган, Міус, Стр, Тор.

***Красні гості**, *евф.* Місячні, менструація. Куз.

Не всі дома, а в гостях в кого, *знев.* Те, що **один в армії**. – *Та ʒ Пётра спраʒд'и не ʒс'и |дома / а ʒ ʒos't'ax* (Луган); Алч, Велик, Вільх, Єнак, Зор, Иван, Лисич, Марк, Новб, Пер, Піщ, Саб, Сват, Сіверс, Старб, Ствч, СтЛ, Сух, Шахт, Шт, Щас, Юр.

Не всі дома – розбіглись по гостям в кого, *знев.* Те, що **один в армії**. Вар, УрК.

Пішло (пішов) у гості в кого, *знев.* Те, що **один в армії**. – *Та ʒ н'ого п-шло ʒ ʒos't'i* (Малорл).

***Приїхали гості на красній машині**, *евф.* Місячні, менструація. Білов, Бір, Карт, Кр, Криз, Лоз, Лут, Мар, Мілр, НижГ, Осин, Ребр, Ров, Старб, Тор, Шахт, Шир.

Умивати гостей, *етн.* Весільний обряд. Антрац, Бу, Верг, Євсуг, Зор, Кр, Стах, Сте, Тан, Фр. • “Коли хто-н. запізнився на весілля й не хоче платити за це викуп, його на воротах “умивають” (Шульг); Марк; “Стоять на воротах свати й не пускають гостей, поки вони не вмиються, а за умивання треба платити” (Лен); “На другий день гості приходять до молодих, у коридорі стоїть вода, усіх умивають і беруть за це гроші” (Сух); „Умивають гостей, які запізнились на другий день свальби” (Перв).

***Червоні гості прийшли**, *евф.* Місячні, менструація. Куз.

ГІТАРА Як плакуча гітара. Дуже сумний (перев. про жінку). Луган, Новпск.

ГЛАБАЗИЩА Глабазища вилупити, *грубо.* Дивитися з широко відкритими очима. Арап, Кош. • **Глабазища**, *діал.* – очі.

ГЛАЗ *Глаза друг друга посилають у кого. Хто-н. п'яний. Новн.

***Плохий на глаза**. Урічливий. – *Йе так-і !л'уди / плох-і на гла'за* (Павл).

ГЛАС Не своїм гласом, зі сл. *кричати*. Дуже голосно. Макар, Ниж, НижД, Перв, Рубіж, Руд, Шпот.

ГЛЕЧИК Глечик лопнув у кого. Хто-н. посварився. – *Та́к-і дру́з'і бу́ли / а це ў них глеч'ик лопнуў / і не^м диўл'ац':а о́дин на о́дного* (Проїж); Луган, Сич.

Глечики полоскати, *етн.* Відзначати кінець заговин [Иванов 1898: 114], Кам'ян; Павлів. • “Травень. Петрів піст – “Петрівка”. У понеділок, після заговин, “жінки глечики полощуть”: збирається декілька жінок і, зробивши “складчину”, “п’ють горілку”. Кам'ян.

***Глечик пустий** у кого, *знев.* Хто-н. нерозумний, нетямущий. Ган, Сніж.

***Побити (розбити) глечики (глечик)**. Посваритися. Білк, Вар, НижД, П, Павлів, Петров, Ров, Род, Старб, Хор.

Склеїти глечики. Помиритися. – *Т'іки ў к-ін'ц'і жит':а Марус'а і Катр'а склейіли ко́лис' розколот'і глеч'уки* (Стах); Алч, Лоз, Перв, Прост.

ГЛИНА Зарити в глину кого. Хто-н. помер. Луган, Плуг, СтЛ.

З однієї глини. Однакові, подібні, схожі. Антрац, Біл, Білк, Брян, Гарас, Дзер, Єнак, Кір, Кл, Кр, КрЛ, КрО, Лисич, Луган, Марк, Нещер, Новбор, Новпск, Ор, Руд, Сват, Свердл, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Степ, Тал, Тор, Тр, Хор, ЧервП.

З однієї глини зліплені. Однакові, подібні, схожі за характером. – *Ото йім і жыти ўдвох / з од'н'ітейі глини з'л'ипле^н'і* (Дем); Білов, Бір, Кір, Кр, Луган, НижД, Ор, Петров, Підг, Род, Свердл.

***За білою глиною збирається**. Скоро помре. Чуг.

Кинути (вкинути) в глину кого. Хто-н. помер. Плуг, Пшен, Тр.

Мазати глиною кого. Погано говорити поза очі про кого. Зор, Марк, Сніж.

[Як] з однієї глини замішані (замішені). Однакові, подібні, схожі. Булг, Лисич, Міст, Сват, Сніж, Сух.

ГЛИСТ Як глист, *знев.* Дуже худий, тонкий, неприємний на зовнішність. Алч, Голуб, Ров, Стах.

[Як] глист в обмотках, *знев.* Дуже худий. Кір, Луган, Марк, НижД, Павлів, Сев, Сім.

[Як] глист на підтяжках, *знев.* Дуже худий, усе на ньому висить. Білк, Бір, Кр, Лисич, Лут, Пер, Петров, Руд, Саб, Свердл, Сніж, Старб, Червг.

***[Як] глист обморочний; [як] глист в обмороці**, *знев.* Те,

що **як глист на підтяжках**. – У нас багато ¹гострих ^пприказок / ^йяк глист на ^{п-іт':ашках} / ^йяк глист ¹обмороч'ний (Марк); Іван, КрЛ, Луган, Марк, Новб, Новган.

***Як глист під мікроскопом**, *знев.* Дуже низька людина (перев. про чоловіка). Новпск.

[**Як**] **глист у корсеті**, *знев.* Дуже худий. Алч, Зим, Луган.

[**Як**] **глист у панамці**, *знев.* Дуже худий. Вес, Зугрес, Ка, КарС, Кррч, Луган, Ма, Міл, Новкр, Пе, Сіверс, Сте, Тит.

[**Як**] **глист у скафандрі**, *знев.* Те, що **як глист на підтяжках**. Антрац, Брян, Велик, Дзер, Іван, Ков, Кр, КрЛ, Кррч, Лисич, Луган, Міст, Мус, Оріх, Пер, Рубіж, Св, Сват, Сіверс, Сніж, Тор, Тр, Хар, Шахт. • “Глист довгий і худий, але скручений, і тому його довжину й товщину відразу не пізнаєш. Людина у скафандрі відразу розпрямляється. Так і глист у скафандрі (уявімо) розпрямляється. Він стає ще довшим, худішим і тоншим” (Руд).

[**Як**] **глист у фракці**, *знев.* Те, що **як глист на підтяжках**. Антрац, БокП, Кр, Пер, Пет, Плот, Ров.

[**Як**] **глист у шапці**, *знев.* Дуже худий. Ма, Сіверс, Сніж.

[**Як**] **глист ходячий**, *знев.* Дуже худий. Білк, ВерхП, Вес, Вівч, Глад, Дем, Кррч, Лисо, Лоз, Марк, Новайд, Ор, Осин, Рай, Червон, Чмир, Шульг.

ГЛИСТА [**Як**] **глиста в обмороці**, *знев.* Дуже худий, усе на ньому висить. Алч, Зугрес, ЛозО, Луган, Лут, Сіверс, Сім, Сте, Стр.

Глисти в карти грають (ріжуться) в кого. Хто-н. дуже голодний. – *Йак йа йісти хоч'у!* / *Ўже і глисти ў карти г'раіут'* (Трет); Луган.

[**Як**] **глиста на підтяжках**, *знев.* Дуже худий, усе на ньому висить. Молгв.

*[**Як**] **глиста ходяча**, *знев.* Дуже худий, усе на ньому висить. Антрац, Бір, Горл, Золот, Крим, Петров, Ребр, Старб, Червп.

ГЛОБУС **Глобус носити (з'їсти, здісти, ковтнути, проковтнути)**. 1. *ірон.* Бути товстим. – *Ўже ў д'вер'і не" по'тоўпиц':а / глобус носе* (Поп); Вес, Ган, Дзер, Житл, КрО, Кругл, Лисич, Лоз, Луган, Лут, МирД, Перв, Рубіж, Сніж, Старб, Стах. 2. *евф.* Бути вагітною. – *Нас'т'а от от родити"ме / там та'киї глобус носе / шо і носа не" видно* (Осин); *Л'енка / не" інач'е / глобус з"д'іла*

/ a ʼmʼiki sʼem ʼm-isʼauʼiʼu (Вугл); Алч, Амвр, Антрац, Вес, ВесТ, Вруб, Вугл, Гарас, Гонч, Горл, Дзер, Золот, Кір, Кіров, Кол, Комсом, Крас, КрЛ, КрО, Лот, Луган, Лут, Молгв, Новган, Новсв, Ор, Осин, Пер, Пров, Прост, Род, Саб, Свердл, Сіверс, Старб, Топ, Тор, Чорн.

***Глобус носити попереду**. 1. *ірон.* Бути товстим. 2. *евф.* Бути вагітною. ВесТ, Дмит, Парх, ПлП, Сніж, Тошк, Чорн, Ям.

[**Як**] **глобус на підтяжках**, *знев.* Дуже товстий. Гірс, Ка, Кір, Ма, Сіверс.

ГЛУХАР ***Глухар Тетерович**, *жарт.* або *ірон.* Глухий, недо-чуває. Брян, Вахр.

ГЛУХИЙ ***Глухих на гору повезли**, *жарт.* або *ірон.* Людині, яка не дочекала. Тар.

***Глухих повезли**, *жарт.* або *ірон.* Про того, хто не дочув. Вахр, ВесТ, Греч, Дмит, Калин, Крим, КрЛ, Лисич, Макар, Парх, ПлП, Розп, Сніж, Тошк, Чорн.

Глухих повезли [і сказали, що іншим разом (другий раз) тебе везуть], *жарт.* або *ірон.* Про того, хто не дочув. Луган, Ма.

Глухих повезли [одного забули], *жарт.* або *ірон.* Про того, хто не дочув. Донец, Ма, Мик, Микіл, Перш, Сім, Сте.

***Глухих повезли [тебе забули]**, *жарт.* або *ірон.* Те, що Глухих повезли. Біллуц, Бунч, Вахр, Зор, Кір, Кр, Лисич, Луган, Новб, Саб, Свердл, Стах, Степ, Ст, СтЛ, Трет, Хв.

***Глухих повезли [сказали, за тобою зайдуть]**, *жарт.* або *ірон.* Про того, хто не дочув. Арт, Бір, Бон, Новпск, Тар, Червон.

***Глухі поїхали [на зворотному (на обратному) шляху заберуть]**, *жарт.* або *ірон.* Те, що глухих повезли. Зор, Кір, Кр, Криз, Лисич, Луган, Марк, Перв, Свердл, Сніж, Старб, Стах, Степ, Трет.

ГЛУХІВ ***Глухих повезли в Глухів**. Коли хтось перепитує. Євсуг, Золот, Калм, Мар, Мілр, Перед, Ров, Шир.

ГЛУШНЯК **Глушняк даве (задавив)** кого, *жарг.* Хто-н. погано чує. Алч, Амвр, Артем, Вес, Зим, Калм, Кар, Карт, Криз, Крим, Кругл, Лисич, Луган, Марк, Міус, Молгв, Новган, Новкр, П-р, СтЛ, Тан, Щот.

***Глушняк напав** на кого, *жарг.* Хто-н. недочуває, глухий. – *П'ятий раз кажу / ч'и на тебе глуш'н'ак на'паў?* (Ров); Біллуц,

Буг, Виш, Вільх, Євсуг, Зол, Кір, Клим, Лисич, Луган, Новкр, Пер, Сніж, Тан.

Глушняк обняв кого, *жарг.* Те, що глушняк напав. – *Те^мбе шо / глушн'ак обн'аў?* (Брян); Кір, Кр, Лисич, Лут, Новб, Перв, Старб.

Глушняк прийшов у гості до кого, *жарг.* Те, що глушняк напав. Сват.

ГЛЮКИ Глюки пішли, *жарг.* Бачити те, чого немає насправді. Адріан, Вес, Кругл, Луган, Тан. • **Глюки** – від галюцинації.

ГЛЯНУТИ *Глянеш – і моторошно стає. Близький до смерті. Біллуц, Карт, КрЛ, Луган, Лут, Новайд, Пере, Полт, Привіл, СтЛ, Хрящ.

ГНАТИСЯ *Хто там жениться? Щось упустити, розбити; чимось грюкнути. Амвр, Ануф, Білк, Луган, Мус, Род, Хор.

ГНИДА *Як гнида. Дуже низький на зріст. Білк, Ілліч, Кір, Криз, Лисич, Лут, Розс, Тар, Тор, Тр, Ціл.

ГНІЗДО *Дворянське гніздо, *ірон.* Квартал, де розміщені розкішні будинки колишніх привілейованих партпрацівників. Луган, Свердл.

Одного гнізда виводок, *несхв.* Однакові. НижД, Підл.

Як у сорочиному гнізді. Шумно, великий гвалт; тісно. – *У^хат'і йак у сороч'и^ному гн'із'д'і* (КрЛ); Біллуц, Степ.

ГНІЙ Гноєм гать городити. Виконувати даремну роботу. Олександр.

Гної носити, *етн.* Гуляти в останній день весілля. Ствч.

ГОД В одних годах. Ровесник. Алч, Кр, КрЛ, Луган, Мет, Мик, Сіверс, Стах, УрК, Хар.

***В своїй года.** Вчасно, коли треба було. – *До ш^коли ми не^н п^нишли ў своїй года* (Павл).

Года вийшли в кого. Хто-н. досяг певного віку. – *Уже йо^нму года вийшли / по^нра б і же^ннитис'а* (Новк); Лисич, Луган, Нижб.

Годи накривають. Про літніх людей зі своїми примхами. – *Ба^ббус'а каже ш^чос' не^нйасне / та шо ж / ^нгоди накривайут' ій'її* (Трет); Вітр, Дан.

Де мої сімнадцять год. Про людину в літах, що згадує свою молодість. Білов, Брян, Вільх, Зор, Кір, Кр, Луган, Новб, Плот, Свердл, Сіверс, Степ, СтЛ, Шульг.

За три годи не об'їдеш кого. Хто-н. дуже товстий. Антрац, Луган, Петр, Шах.

***На год старше од Леніна**, *ірон.* Дуже старий. Нов.

На той год в оце времня. Ніколи. Гов, Зим, Проїж, Трет.

***Третій год на дев'ятому місяці**, *ірон.* 1. Про жінку, що ніяк не завагітніє. Луган, Род, Червг. 2. Про товсту людину. Амвр, Кар, Кір, Плот, Прох, СтЛ, Червг, Щот.

***Третій год на п'ятім місяці**, *ірон.* 1. Про жінку, що ніяк не завагітніє. Криз, Крим, Лисич, Парн, СтЛ, Тор, Тр. 2. Про товсту людину. Білк, Булг, ВерхК, ДемО, Іл, Карт, Лут, Миха, Тижб, Трьохізб.

Третій год на третім місяці, *ірон.* 1. Про жінку, що ніяк не завагітніє. Виш, Зор, Кір, Лисич, Луган, Осин, Піс, Старб, Степ, СтЛ. 2. Про товсту людину. Білк, Ден, КрЛ, Лут, Миха, Род, Стах, Шахт.

***Тридцять три года больна, а ні разу не вмерла**, *ірон.* Про жінку, що любить удавати із себе хвору. НижН.

У год раз. Дуже рідко. Антрац, Білк, Вівч, Глад, Зак, КрЛ, Кррч, Лоз, Луган, Новпск, Рай, Свердл, Шульг.

ГОДНИЙ [Уже] не годний. 1. Хто-н. близький до смерті. Гов, Лисо. 2. Хто-н. не здатний щось робити. Біл, Білс, Гов, КрК, КрЛ, Лисо, Луган, Мед, Нижт, НижД, Новкр, Петр, Ров, Рубіж, Слсрб, Усп, Червп.

ГОЙДАЛКА Як на гойдалках. Крутиться голова. Сніж.

ГОЛИЙ Голий, босий, в рукавицях, *ірон.* чи *жарт.* 1. Дуже бідний. ВесТ, Лисич, Луган, НижД. 2. Одягнений не по сезону. ВесТ, Лисич, Луган, НижД.

Голий, босий, а в кожусі, *ірон.* чи *жарт.* 1. Одягнений не по сезону. Білов, Лоз, Осин. 2. Дуже бідний. Марк.

Голий, босий і в носках. *ірон.* чи *жарт.* Одягнений не по сезону. Алч, Вал, Новсв, Розс.

Голий, босий і (зате) підперезаний, *ірон.* або *жарт.* 1. Дуже бідний. Антрац, Гар, Дібр, Єсаул, Луган, Мороз, Риб'ян, Смол, Шах, Петр. 2. Одягнений не по сезону. Білк.

***Голий, босий і при галстусі (при галстукі).** 1. Дуже бідний. Бір, Смол. 2. Одягнений не по сезону.

Голий, босий і при шляпі, *ірон.* чи *жарт.* 1. Дуже бідний. Зим, Лисич, Сіверс, Стах, Трет. 2. Одягнений не по сезону.

Голий, босий і при часах, *ірон.* або *жарт.* Про людину, яка одягнена не так, як слід. Білк, Зак, Лоз, Ор, Рубіж, Червон, Шульг.

***Голий, босий і фінка за халявою**, *ірон.* або *жарт.* Те, що **голий, босий, в рукавицях** 1, 2. Зор.

Голий, босий, простоволосий, *ірон.* або *жарт.* 1. Дуже бідний. – *Куди нам до них / ми 'гол'і / 'бос'і / простоволос'і* (Луган); Алч, Анд, Білов, Біллуц, Вал, Велик, Вівч, Калб, Кр, КрЛ, Лисич, Лут, Микіл, Мікил, Мороз, Новайд, Новл, Олександр, Пер, Петров, Підг, Полт, Риб'ян, Смол, Спів, Стах, Усп, Хар, Шт. 2. Одягнений не по сезону.

Голий-підперезаний; голий і підперезаний, *ірон.* або *жарт.* 1. Дуже бідний. Білк, Білов, Біллуц, Зим, Ков, Лисич, Луган, Марк, Міст, Новб, Рубіж, Старб, Сміл, Чмир. 2. Одягнений не по сезону. Білк, Луган, Малр.

***Хоч голий (голяком) бігай**. Безлюдно. Антрац, Білк, Брян, ДемО, Зак, Золот, Ілліч, Карт, Кір, Ковп, Крем, Лисич, Лут, Марк, Мілр, Нижб, Пер, Перед, Слсрб, Сніж, Тар.

***Що голому підперезатися**, зі сл. *одягатися*. Дуже швидко; легко. – *Б'ідолаз'і од'івац'а / шо 'голому п-ідпе"ре"затис'а* (Сват); Лисич, Плот, Степ, Трет.

***Як голий купатся**, зі сл. *бігти, нестися* і т. ін. Дуже швидко. Брус.

ГОЛІВКА З гадючих голівок (головок) [зроблений] хто. Хто-н. злий, лихий, підступний. – *'Важко з ним 'жити / з гад'уч'их голівок з'робле"ний* (Петров); Новган, Новдар, Петр, Свердл, Степ, Юр.

[Як] гадюча голівка (головка). Дуже зла, лиха людина. Голуб, Піщ.

ГОЛКА Виставляти голки. Дуже злитися. – *'Виставила голки / і не" п-ідход' до 'нейі / не" знайу / йак до 'нейі ї п-ітсту"питис'* (Маріуп); Зор, Кір, Луган, Старб.

Голки в роті в кого. Хто-н. дуже злий. Гірс, Тр.

За голкою не видно кого. Хто-н. дуже худий. Кір, Луган, Новб, Сніж.

Ніде голки встромить. Дуже тісно, немає вільного місця. Біл, НижД, Підл, Рай, Руд.

За голкою сховається. Дуже худий. Брян, Вуглег, Зим, МирД, Пер, Сват, Сніж, Старб.

***Підкладати голку** кому. Робити кому-н. неприємність. Міст, Сват.

ГОЛОБЛЯ Вловити (піймати) голоблю. Загавитися. • “Коли чоловік їхав по ярмарку волами (кіньми), то кричав: “Стережись!” Люди давали дорогу, але часто хтось натикався на голоблю. Найчастіше це й був той, хто зазивався” (Прок); Біл, Білг, Вугл, КрЛ, Лисич, Тор, Шульг.

Голоблі (оглоблі) випрямити (витягти). Померти. Жов, Кам, Сів.

Голоблю (оглоблю) заїхати кому. Зробити прикрість тому, хто загавився. Марк, Рубіж, Руд, Сніж.

Проковтнути голоблю, жарт. або *ірон.* Ходити, сидіти неприродно рівно, виструнчено або застигти в неприродній позі. Коміс, Пшен, Степ. • В основі виразу – жартівливе уявлення про те, що голобля, яку проковтнула людина, заважає їй прийняти природну позу.

ГОЛОВА Бита голова. Бувала, з досвідом людина. Пер, Смол, Чорн.

Больний на всю голову. Хто-н. дурнуватий. Адріан, Арт, Бір, Бон, Вес, Кар, Крас, Кррч, Луган, Новпск, СтЛ, Тан, Тар, Червон.

В голові вавка, а в кармані справка. Хто-н. пришелепуватий, розумово неповноцінний. Ниж.

В голові валети [гуляють] у кого, *жарг.* Хто-н. пришелепуватий, розумово неповноцінний. Брян, Велик, Донц, Іван, Лисич, Новб, Сват, Сіверс, Старб, Юр, Ям.

В голові дірка в кого. Те, що **в голові валети.** Вільх, Дмит, Зим, Калм, Кір, Ков, Кр, Крас, Крем, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Новб, Риб’ян, Сват, Свердл, Сіверс, Сніж, Старб, Степ, СтЛ, Стр, Тр, Фащ.

В голові кісіль у кого. Хто-н. пришелепуватий, розумово неповноцінний. Кр.

***В голові маргарин** у кого. Те, що **в голові валети.** Зор, Лисич, Сіверс.

В голові снаряд у кого. Хто-н. дурнуватий. ЧервПр.

В голові снаряд: спати на боці заважає, стирчить у кого. Хто-н. дурнуватий. Слерб.

В голові солома в кого. Те, що **в голові валети**. Ан, БокП, Гар, Ссаул, Кр, КрЛ, Луган, Лут, Мик, Микіл, Плот, Ров, Руд, Сіверс, Сніж, УрК, Хар.

В голові солома з половою б'ється в кого. Те, що **в голові валети**. Лисич, Луган, Сніж.

В голові цепка спала в кого. Те, що **в голові валети**. Анд, Горл, Донц, Єнак, Кудр, Новпск. • За аналогією до велосипеда. “Коли у велосипеді спадає цепка, від нього немає ніякої користі. От і в голові в дурня” (Донц).

В голові февраль у кого. Те, що **в голові валети**. – *Ш·ч'о не^м кажи / а коли ў голов·і фе^мўрал' у |н'ого / то н'іч'ого ўже не^м зробиш* (Чорн); Біл, Єнак, КрЛ, Лот, Руд, Стах, Тор. • Можлива подвійна образна основа виразу: 1) лютий (февраль) – неповний місяць, що зближується з виразами, які утворюються за продуктивною моделлю “не вистачати чого-н. у голові”; 2) зближення з вітром, завією, які характерні для лютого (феврала), – асоціація розумової неповноцінності й вітру загальновідома. Див. **в голові февраль** гуляє.

В голові февраль гуляє (гуля) в кого. Те, що **в голові валети**. Полов. • Про можливу мотивацію фразеологізму див. **в голові февраль**.

Гадюча голова, лайл. Погана людина. – *От гад'уч'і |голови! / знову |яблукa ў саду обне^мсли!* (Шахт).

***Голова болить** у чого. Щось може бути розбите, поламане, зіпсоване від необережного поводження з ним. – *Ото / |бач'иш / голова ў |ч'ашки болит' / поставиў скрайу* (Кррч); *Постаў |мамі^мну |вазу / бо ў |нейі ўже голова болит'* (Крем); Кір, Саб, Сіверс, Стах, Степ, Тар, Тимон, Трет, Фащ, Шимш.

***Голова із свистом** у кого. Хто-н. несерйозний, недалекий; дурнуватий. Старб.

***Голова й два вареника, лайл.** Про людину, яка зробила щось не так. Свердл.

Голова на палці в кого. Хто-н. дуже худий. Калм, Кр, Луган, Ясен.

Голова не варє в кого. Хто-н. не має розуму, недогадливий. Білов, Велик, Гарас, Золот, Кір, КрЛ, Луган, Лут, Макар, Молгв, НижД, Ров, Род, Слєрб, Сміл, Смол, Старб, Шир.

Голова одні опилки в кого. Хто-н. дурнуватий, розумово неповноцінний. Зим, Кір, Кр, Лисич, Піщ, Степ, Юр.

Голова розривається. Про сильний головний біль. НижД.

Голова як лампочка в кого, *жарт.* Те, що **голова боса.** Єсаул.

Голова як не лопне. Про сильний головний біль. Бір, Сут.

Головою вдарився. Недоумкуватий. Брян, Луган, Молгв, НижД, Руд.

***Головою об лід битися.** Намагатися, силкуватися робити що-н. непосильне; перебувати в стані розпачу. – *Тут голової об л'ід |бійс'а / к-ін'ц'і'ї с к-ін'ц'ами не" зве"деи* (Білк); Антрац, Вільх, Кір, Кр, Крем, Луган, Сіверс, Старб, Юр.

Головою об хмари битись. Бути дуже високим. КарС, Кір, КрЛ, Ма.

***Головою хмари доставати.** Те, що **головою об хмари битись.** Кр, Підг, Степ, Тар, Тор, Ціл.

***Головою хмари зачіпати.** Те, що **головою об хмари битись.** Кір, КрЛ, Лут, Луган, СтЛ.

Головою тронутись. Збожеволіти. Антрац, Білк, Дем, Зак, Кррч, Луган, Лут, Новпск, Осин, Рай, Рубіж, Свердл, Чмир, Шульг.

***Голову одірву і в пику кину.** Погроза. Кр, Морк, Молгв, Тал.

Голову проторохтіти кому. Набриднути розмовами про що-н. Гонч, Лисич, Луган, Сіверс, Сім, Сте, Шульг.

Дев'яносто дев'ять у голові в кого, *знев.* Хто-н. дурнуватий, розумово неповноцінний. Кіров, Піщ, Прив, Руд. • За відомою моделлю недостачі в голові кого-, чого-н. (про дурнуватого).

Загубити голову. Напитися п'яним. Амвр, Антр, Велик, Горл, Кр, Лисич, Луган, Полт, Привіл, Род, Розкв, Тор, Усп.

***За свинячу голову.** Нізащо; за хабар. – *Йо"му дали диплом за свін'ач'у |голову* (Лисич); Сніж.

Зав'язати на голові плаття кому. Зганьбити, збезчестити кого-н. Слерб, Трет. • В основі виразу – одне з народних покарань дівчат чи жінок за аморальну поведінку.

***І на голову не надінеш.** Про якусь дурницю, щось незвичне. Амвр, Білов, Велик, Кір, Луган, Лут, НижД, Проїж, Род, Сич, Усп, Ціл.

І на голову не налізе. Про щось протиприродне. Брян, Вівч, Молгв, Свердл, Шпот, Щас.

І на голову не причепиш (не начепиш). Якась нісенітниця. – *Ну ти ї ска'заў! / і на |голову не" при'ч'етиш* (Шахт); Алч, Дібр, Заїк, Калм, Кр, Крас, КрасТ, Лен, Луган, Мет, Новдар, Петр, Поп, Оріхов, Старб, Риб'ян, Тр'юхізб, Шул.

Кивати головою як корова в Спасівку. Постійно, часто (кивати). Іл, Лисич. Пор. **кивати головою як кобила в Спасівку.** • “Спасівка випадає на кінець літа, і мухи надзвичайно злі, бо їм скоро помирати” (Ілов). Насправді мухи готуються відкладати яйця, їм потрібна кров, а тому вони в цей час особливо кусючі.

Кінська голова, грубо. Розумово неповноцінна людина. – *А в-ін / 'к-ін'с'ка голова / не" пон'іма / шо |робит'?* (Щас).

***На голові ворони гнізда ліплять.** Брудне, розкуйовджене волосся; неакуратна зачіска. Білк, Кррч, Міст, Обор, Тр.

На голові дзеркало (зеркало, танцплощадка) в кого, *жарт.* Те, що голова боса. Риб'ян, Шап.

На голові кури гребуться. Погана зачіска. Єсаул.

На голові можна картошку (картоху) жарить. Брудне волосся. Білк, Гірс, Лисич, Лоз, Луган, Обор, Прив, Сніж.

***На голові можна яєшню жарить.** Брудне волосся. Антрац, Вахр, Кір, Комсом, Луган, Різн, Сніж, Ціл.

***На голові мухи танцюють у кого, ірон.** Те, що голова боса. Перв.

На голові один лоб у кого, ірон. або *жарт.* Те, що на голові дзеркало. Луган, Перем.

На голові одна волосина стирчить (тирчить, торчить), ірон. або *жарт.* Те, що голова боса. – *Стри'жис' п-ід Ко'тоу-с'кого / а то на голо'в-і одна воло'сина тир'ч'ит'* (Фр); Біл, НижД.

***На голові сніг, а в голові вітер** у кого. Хто-н. легковажний. Алч, Білк, Бунч, ДемО, Дібр, Заїк, Ілліч, Криз, Молгв, НижГ, НижТ, Новр, Сир, Сіверс, Старб, Чир.

***Не бери дурного в голову [а важкого в руки].** Не переймайся труднощами. Зел, Рай.

Не дружити з головою, жарт. Бути дурнуватим, розумово неповноцінним. – *Ти шо / з голо'войу не" дружиш / одинад'ц'а-тій мага'з'ін / це ж на Пе'т'роу'с'к-ії* (Крем); Антрац, Вахр, ЖД, Зим, Золот, Зор, Іван, Кір, Кр, Луган, Марк, Перем, Свердл, Сіверс, Старб, Степ, Фаш, Юр.

***Повна голова ума.** Розумний. – *Ва'сил' Гванович' / у'ч'и-те'л' 'добрий' / поўна голо'ва у'ма* (Білк); Ілліч, Кррч, Лоз, Міст, Обор, Плуг, Трьохізб.

***Покривати голову,** *обр.* Прощатися з дівочими літами. Піщ.
• В основі виразу весільний обряд.

Поранений (ранений) у голову, *жарт.* Дурнуватий. Анд, Вівч, Ган, Кр, Луган, Марк, Пер, Ров, Сіверс, Сім, Сніж, Сте, Червг.

***Промивати голову** кому-н. Лаяти кого-н. – *'Мати' кажного д'н'а проми'вала йо'му 'голову / на'ходила / до 'ч'ого прич'е'пи-тис'а* (Стах); Алч, Брян, Кір, КрЛ, Лоз, Лозов, Луган, Перв, Сват, Стах, Хв.

Пропити голову. Напитися спиртного, стати п'яницею. Кр, Луган, Стах, Сте, Тан, Фр.

***Ранений на всю голову.** Дурний. Бунч, Гонч, Дібр, Єнак, Заїк, Крас, Новдар, Оріхов, Поп, Риб'ян, Род.

***Сів на голову і ноги звів.** Хто-н. кимось верховодить. – *М'її Ми'кола с'їў на 'голову і 'ноги з'в-ісиў / по'ра лупц'увати* (Луган); Вівч, Греч, Калм, Кар, Лозов, Ниж, Прост, Сват, Сніж, Хв.

***Солом'яна голова,** *знев.* Некмітлива, нерозторопна людина. Алч, Анд, Антрац, Гар, Кам'ян, КрЛ, Лисич, Ма, Мет, Микіл, Мороз, Сніж.

***Тормозити головою.** Бути дурнуватим. Антрац, Ануф, Білк, Гірс, Кріп, КрЛ, Луган, Павлів, Ретр, Ров, Рубіж, Свердл, Усп.

***У голові вавка, у кармані справка,** *жарт.* Дурнуватий, недоумкуватий. Артем, Байд, Білов, Іващ, Кас, Кр, Лан, Луган, Молгв, Ниж.

***У голові вже воші лазють.** Брудна голова. Дем, КрЛ, Плот, Рад, Сте, СтЛ, Червг.

У голові зелені овочі в кого. Хто-н. ще молодий, не має життєвого досвіду. – *У 'його ў голо'в-і ш-ч'е зе'лен'і 'овоч'і* (КрЛ).

***У голові нікого немає** в кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Ган, Кам, Кр, Кррч, Лен, Луган, Новолек, Поп, Свердл, Сніж.

***У голові опилків хвате на зиму** в кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Луган.

У голові синій туман у кого. Хто-н. дурний. Інд.

У голові сто пудів диму в кого. Те, що у голові сквозняк. Луган, Лут.

***У голові таргани** в кого. Хто-н. дурнуватий. Велик, Кір, КрЛ, Молгв, Луган, Лут, Старб, СтЛ.

***У голові таракани** в кого. Хто-н. дурнуватий. Антрац, Білк, Велик, Збір, Кір, Кр, КрЛ, Молгв, Луган, Лут, Мус, П, Павлів, Старб, СтЛ.

У голові тридцять люте в кого. Те, що в голові валети. Свердл. • В основі виразу – алогізм, певне відхилення від узвичаєного, оскільки лютий налічує 28 чи 29 днів.

***У голові хурделиця** в кого. Хто-н. має плутані думки. Шахт.

***У голові як у Сірка під хвостом** у кого. Хто-н. легковажний, несерйозний; дурнуватий. Кр, Марк.

Уступити в голову. Обдурити. Лиз, Лот, Руд, Тор.

Утовкти в голову кому. Переконати когось у чомусь. Бір, НижД, Сут.

Хворий (больний) на всю голову. Дурнуватий. Амвр, Зим, Луган, Лут, Мак, Міус, Молгв, Нещер, Новкр, Оріхів, П-в, П-р, Тан, Щас.

***Хоч (хоть) за голову берись.** Про відчай, безвихідь. Сич.

***Хоч (хоть) на голові в битка грай, жарт.** Те, що голова боса. Білк, Крем, Тр.

Хоч (хоть) по голові ходи кому, у кого, чийй. Хто-н. глухий. Зор, Крем, Кррч, Марк.

Через голови плигати. Утрчатися до розмови старших. Антрац, Кір, Нижб, Риб'ян.

Як з помитою головою. Приготуватися щось робити (когось чекати), а воно не складається. Марк, Піщ.

ГОЛОВАСТИК Головастик заспиртований. П'яниця. Білк, Криз, КрЛ, Луган, Міст, Трьохізб.

ГОЛОВКА З гадючих головок (голівки) [зроблений]. Злий, лихий, підступний. Ров, Старб.

***Із зміячих головок зроблений.** Злий, лихий, підступний. Білк, Лан, Червон.

ГОЛОДНИЙ Зрівнятися з голодним, жарт. Не наїстися, бути голодним. Антрац, Артем, Кір, Лим, Луган, Хом.

ГОЛОПУПЕНКО Обшарпаний голопупенко. Бідна людина. Білк, Велик, Карт, Лисич, Кр, Луган, Маріуп, Новайд, Полт, Ров, Рубіж, Спів, Усп, Хор.

ГОЛОС *На свинячі голоси. Дуже пізно, несвоєчасно. – *Куди да ви їд'єте? / на свин'ач'ї голоси?* (Шахт).

Проквотнути голос. Замовкнути. Алч, Бо, КрЛ, Луган, Ров, Сіверс, Сніж, Хар, Шах.

***У псячі голоси.** Дуже пізно, несвоєчасно. Білов, Велик, Вовч, Сніж.

У свиний голос; у свинячі голоси. Те, що у псячі голоси. – *Що ж ви с'уди приїшли у свин'ач'ї голоси? / усе кон'ч'илося* (Старб); Алч, Антрац, Біллуц, Білов, Велик, Дібр, Кір, Маріуп, Марк, Новган, Смол, Стах, Сух, Трет, Шах. • На основі транссеми відхилення від норми, чогось звичного, не такого, “як у людей”. Пор. семантично-символічне протиставлення *людина – свиня*, тобто не так, як люди, невчасно, незвично, не по-людському, ненормально.

***У синячий голос.** Дуже пізно, несвоєчасно. Новом.

***У собачий голос.** Те, що у псячі голоси. – *С'к'їлки можна збратис'а? / хоч'еш приїти ў собач'їй голос?* (Іван); Луган, Свердл.

ГОЛОТА Тяжка голота. Надзвичайна бідність. Калм.

ГОЛУБ *Ганяти голубів. Байдикувати, нічого не робити. Алч, Луган, Сніж, Червп.

***Гнати голуба.** Поспішати. Єнак.

***Голубам дулі давати.** Нічого не робити, байдикувати. Вес, Лозов, Луган, Сте, Хв.

Голуби принесли, евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Крем, Сіверс, Щас. Див. **знайшли в гарбузах.**

Голуби принесли на крилах, евф. Те, що голуби принесли. Крем.

Пускати голубів, евф. Псувати повітря, пукати. Гов, Зим, Нижб, Старб.

Як печені голуби полетять. Ніколи. Брян, Лут, Сніж.

ГОЛУБ'ЯТНЯ *Закрити голуб'ятню, евф. Застебнути ширинку. Дібр, Єнак, Лан, Новдар, Род, Сіверс, Стар.

ГОЛЬФИ *Криві гольфи, ірон. Те, що колесо між ніг.

ГОНИ Гони гнати. Обманювати, брехати. – *Ти каже^н раз гони гонииш* (КрЛ); Іван, Кір, Міус, Старб, Тор. • **Гони** – українська старовинна міра довжини, власне, ріллі, ниви, що приходиться в один бік без повороту плуга (60 – 120 сажнів, десь 130 – 150 м). Первісно, імовірно, “не мати впину у вигадках”.

Не туди гонами. Недоречно; не те говорити. Білг, Єнак, Ков, КрЛ, Міст, Новпск, Проїж, Сич, Старб, Тан.

ГОРА Біла гора, евф. Божевільня. Білк, Біллуц, Велик, Кір, Клим, Крем, Новпск, Обор, Рубіж, Сват, Тр. • Психіатрична лікарня у Сватовім розміщена на горі з крейдяними відкладами. Переосмислення словосполучення “біла гора” відбулося, отже, на основі суміжності, метонімічно.

Весела гора, евф., ірон. Те, що біла гора. Білк, Біллуц, Бунч, Дем, Кам’ян, Піщ, Прост, Шульк.

Відправити на Білу гору кого. Помістити кого-н. до психіатричної лікарні. Виш, Вівч, Воев, Гонч, Житл, Кір, Лантр, Прост, Солон, Топ.

Віднести на крейдяну гору. Поховати; померти. Мус, Сват.

Віднести на Лису гору. Те, що віднести на крейдяну гору. Плуг, ЧервП.

***Відправити на Холодну гору.** Те, що віднести на крейдяну гору. Шейк.

Відпровадити (віднести) на (за, під) гору. Те, що віднести на крейдяну гору. ВерхД, ВесТ, Вовк, Зел, Зор, Калм, Кір, Лисич, Новл, Осин, Пет, Різн, Сват, Стр, Трет, Хв. • Слов’янські поховання здавна знаходилися на підвищенні.

***Гора жде** кого. Хто-н. близький до смерті. Калм, Плуг.

***Готовиська гора.** Божевільня. Руд.

З Білої (Лисої) гори (горки) хто. Пришелепуватий, розумово неповноцінний. Білк, Білов, Вівч, Вовч, Гонч, Кір, Курч, Лиз, МирД, Олександр, Поп, Привіл, Прок, Рубіж, Сват, Ствч, Усп, Тр, Ям.

З веселой гори хто. Дурнуватий, пришелепуватий. КрасТ, Пет, ЧервПр.

З гори впав хто. Дурнуватий, пришелепуватий. Брян, Старб.

З (Білої, Лисої) гори втік. Те, що з **Білої гори.** Білк, Велик, Донц, Кір, Кол, Крем, Новол, Поп, Рубіж, Руд, Сват.

З гори скотитися (втекти). Бути дурнуватим, пришелепуватим. Антрац, Джем, Калм, Кір, Міл, Сват, Сніж, Старб, Стах, Червп.

З сватівської гори. Дурнуватий, пришелепуватий. Білк, Білов, Біллуц, Велик, Кір, Кррч, Міл, Новн, Сват, Сіверс. Див. **Біла гора.**

За високою горою. Дуже далеко. Кір, Луган, МалМ, Руд, Тр.

За горою Білою. Те, що за **високою горою.** Гонч, Сват.

За кудикину гору, евф. Відповідь на запитання “куди йдеш?”, коли не хочуть признаватися. Антрац, Білг, Велик, Горл, Іван, Калм, Кір, КрЛ, Лисич, Луган, Марк, Мар’ян, Микол, Нижб, Обор, Осин, Сват, Свердл, Сніж, Старб, Стах, Степ, Сух, Тплг, Трет, Тр, Фаш, Фащів, Хар, Шпот, Щас.

За кудикину гору горобців драть (пасти), евф. Те, що за кудикину гору. Білк, Кір, Марк, Міст, Новб, Новн, Сват.

За кудикину гору, де ростуть помідори, евф. Те, що за кудикину гору. Єнак.

***За кудикину гору їсти помідори, евф.** Гонч. Те, що за кудикину гору.

За кудикину гору косити помідори, евф. Новб. Те, що за кудикину гору.

За кудикину (кудикину) гору красти (збирати, їсти) помідори, евф. Те, що за кудикину гору. Біл, Білг, Велик, Вруб, Єнак, Золот, Кір, Ков, Крас, Лисич, ЛісП, Луган, Лут, Малорл, Мар’ян, Мик, МирД, Нев, Новб, Огор, Олександр, Осин, Саб, Сват, Свердл, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Степ, Тр, Щас.

За кудикину гору (за кудикині гори) крейду косити, евф. Те, що за кудикину гору. Біллуц, Новб, Обор, Сват.

***За кудикину гору по зелені помідори.** Те, що за кудикину гору. Крем.

***За кудикині гори, евф.** Те, що за кудикину гору. Обор.

***За кудикині гори красти помідори, евф.** Те, що за кудикину гору. – *Хлопц’і / куд’а ви? / за кудик’іни |гори красти пом’ідори* (Тар).

Зрити гору. Зробити майже неможливе. – *На’ч’ал’нику ўдал’о-с’а зрити |гору / до |його п’ішли сп’е’ц’іал’істи* (Жд); Гірс.

Зробити на горі грязь. Виконати роботу неохайно, неакуратно. Луган.

Лиса гора жде кого. Хто-н. близький до смерті. Плуг.

На Білу гору крейду косити, *евф.* Те, що за кудикину гору. Алч, Баг, Осин, Хом.

На бісову гору збирати помідори, *евф.* Те, що за кудикину гору. Лисич.

На-горá. Додому. – *По'сид'іу з вами / по'ра ї на го'ра* (Шахт); Кір.

На горі крейду косити. Говорити неправду. Брус.

На гору дивитися (поглядати). Бути близьким до смерті. – *Па'нас у'же на 'гору погл'а'да / 'йел'і 'ходе* (Луган); Бунч, Калм, Лозов, Стр.

На гору за дерезою, *евф.* Те, що за кудикину гору. ВесТ.

На готовицьку гору лагодиться. Те, що лиса гора жде.

• **Готовицький** – імовірно, каламбурне обігрування лексеми *готовий* “помер”.

На закудимкані гори красти помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Кррч.

На закудикину гору, *евф.* Те, що за кудикину гору. Біл, Білк, Велик, Кір, Новб, Новпск, Осин, Панч, Рубіж, Сват, Сіверс, Старб.

На закудикину гору ганяти бабу Федору, *евф.* Те, що за кудикину гору. Білк, Кррч.

На закудикину гору горобців драти, *евф.* Те, що за кудикину гору. Ков, Обор, Сват.

На закудикину гору горох молотити, *евф.* Те, що за кудикину гору. Луган, Тор, Щас.

На закудикину гору збирать помідори, *евф.* Те, що за кудикину гору. Білов, Велик, Вовк, Новб, Осин, Рубіж, Сват, Свердл, Тор, Тр.

На закудикину гору по зелені помідори, *евф.* Те, що за кудикину гору. Кррч.

На закудикину гору рвати помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Рубіж.

На закудикину гору собак ганяць, *евф.* Те, що за кудикину гору. Руд, Сват, Щас.

На закудикину гору шукать помідори, *евф. Те, що за кудикину гору.

На кудикані гори крейду косить, *евф.* Те, що за кудикину гору. Новб, Обор, Сват.

На кудикані гори красти сині помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Дмит, Зугрес, Калм, Кр, Молгв.

На кудикані гори красти помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Білг.

На кудикані гори по червоні (по красні) помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Калм, Крим, Новб, Ор.

На кудикану гору, *евф. Те, що за кудикину гору. Макар.

На кудикини гори, *евф.* Те, що за кудикину гору. Євсуг, Шпот.

На кудикини гори збирати помідори, *евф.* Те, що за кудикину гору. Кір, Кррч, Новпск, Свердл, Стах.

На кудикини гори збирати помідори, *евф.* Те, що за кудикину гору. Сіверс.

На кудикини гори красти помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Луган.

На кудикини гори садити помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Білк, Гриц, Кас. • „У селі є повір'я, що не можна починати питати про путь питанням „куди?“, бо закудикаєш дорогу, а неодмінно треба починати питання зі слова „де?“ – Де ти йдеш?, – і коли хто спита неправильно, говорять у відповідь: **На кудикині гори їсти помідори**” (Гриц).

На кудикину гору, *евф.* Те, що за кудикину гору. – *А куди це ти ¹на н'іч' з'ібралас'?* / *на кудики^ену ²гору* (Крем); ВесГ, Кр, КрЛ, Кррч, Лисич, Лут, Марк, Микол, Піон, Сват, Сніж, Стах.

На кудикину гору воровать помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Лантр, Ров, Сніж.

На кудикину гору горобців пасти, *евф. Те, що за кудикину гору. Білк, Луган, Нужд, Новр, Старб.

На кудикину гору, де ростуть помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Оріхов, Проїж, Сіверс, Сніж, Шейк.

На кудикину гору жаб колоти, *евф. Те, що за кудикину гору. Руд.

На кудикину гору збирати горіхів гору, *евф.* Те, що за кудикину гору. Лисич, Підг.

На кудикину гору збирати помідори, *евф.* Те, що за кудикину гору. Рубіж.

На кудикину гору їсти помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Гонч, Лантр.

На кудикину гору камні ворочати, *евф. Те, що за кудикину гору. Зим, Калм, Новкр.

На кудикину гору красти помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Амвр, Іван, Кір, Коміс, Крем, Лантр, Новган, Мус, Ниж, Старб, Тал, Тор.

На кудикину гору крейду косить, *евф. Те, що за кудикину гору. Піс.

На кудикину гору по зелені помідори, *евф.* Те, що за кудикину гору. Кір, Кррч, Сват, Сніж, Тор.

На кудикину гору поливають помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. – *Куди це ви? / на кудикину гору поливат' помідори* (Бонд); Ган.

На кудикину гору продавати помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Кр, Лисич, Луган, Свердл, Сніж, Стах, Степ.

На кудикину гору рвать зелені помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Брус.

На кудикину гору рвать помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Сіверс, Сніж, Старб.

На кудикину гору різати помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Кр.

На кудикину гору саджати помідори, *евф.* Те, що за кудикину гору. Кір, КрО, Лисич, Луган, Марк, Новб, Сват, Шахт.

***На кудикіни гори, де живуть дві Федори.** Дуже далеко. Перв.

На кудикіни гори, де Макар телят пасе. Дуже далеко. Гарс, НижД, Петров, Слсрб, Сміл, Шир.

На кудикіни гори їсти помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Нещер.

На кудикіни гори красти помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Алч, Баб, Білс, Бір, Бобрик, Лут, Ров.

На кудикіни гори продавать помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Ров.

На кудикіну гору, *евф. Те, що за кудикину гору. Ан.

На кудикіну гору красти помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Білов, БокП, ВесГ, Лан, ЛісП, Перв, Поп.

На кудикіну гору садити помідори, *евф. Те, що за кудикину гору. Свердл, СтЛ.

На куцу гору, *евф.* Те, що за кудикину гору. Кір, Лисич.

На Лису гору збирати помідори, *евф.* Те, що за кудикину гору. Брян, Плуг, Рубіж, Старб.

Накласти з горою. Накласти в посудину, щоб ще й вивищувалося. НижД.

***Наче спав під шлаковою горою.** Дуже брудний. Зор, КрЛ, Тор.

***Нема гори, одні яри** в кого. Хто-н. дуже хвастливий. Булг, Ков.

Ні гори ні низу кому. Кому-н. однаково, байдуже. Булг, Гірс, Ков, Луган, Сват, Свист.

Поїхати на Білу гору. Збожеволіти. Велик, Воев, Кір, Марк, Ор, Сват, Сіверс, Старб, Тр.

***Поїхати на Веселу гору.** Збожеволіти. Велик, Дем, НижД.

Попасти на сватівську (сватовську) гору. Те, що поїхати на Білу гору. Білк, Зал, Кір, Марк, Міл, Новн, Сват.

***Пора везти на Білу гору** кого. Те, що пора на Білу гору. Кррч.

Пора на Білу гору кому. Хто-н. пришелепуватий, дурнуватий. Кір, Крем, Сват, Свист.

Пора на гору кому. Хто-н. скоро помре. Кррч, Руд, Сват. Див. відпровадити на гору.

Пора на сватівську (сватовську) гору кому. Хто-н. дурнуватий. Кір, Кррч, Новн, Підг, Ст.

***Привезти (повезти) на готовіську гору** кого. Хто-н. збожеволів. Руд.

Сімашкіна гора, *місц.* Кладовище в Кримському. Крим, Новт.

• Колись біля кладовища жила баба Сімаха.

Утекти з Бабиної гори. Бути дурнуватим. Млгв.

Через гору навприсядки, ірон. або жарт. Те, що **Василь бабина сестра.** Новбор, Ров.

Як гора. Дуже товстий. Кір.

***Як з гори скотитися.** Неждано з'явитися (часто про гостей). Амвр, Гонч, Заїк, Кр, Крас, Лан, Новдар, Міл, Оріхов, Риб'ян, Род.

Як з Лисої гори, зі сл. *летіти, нестися.* Швидко, з усіх ніг. Луган, Рог, Сват, Сіверс.

Як за горою. Надійно, затишно. Антрац, Вівч, Глад, Кір, Лисо, Лоз, Новпск, Осин, Рай, Рубіж, Червон, Чмир, Шульг.

Як на бісову гору. Дуже далеко. Алч, Кр, Пер, Петровен, Плот, Райг, Ров, Сіверс, Шах, Червг, Хар, Ясен.

Як на Лису гору. Дуже далеко. Алч, Гар, Єсаул, КрЛ, Луган, Сіверс.

ГОРБ Відвезти на горба кого. Хто-н. помер; кого-н. поховати. Зугрес.

Горб (горби) тулити. Перебільшувати в розмові, брехати (з метою розсмішити). Єнак, Марк, Шахт.

На своєму горбі почуть. Переконатися в чомусь особисто. НижД.

Нажить своїм горбом. Досягти достатку чесною працею. Біл.

Підставлять горба. Прислужуватися, догоджати кому-н. Біл, Бір.

ГОРБАТИЙ *Ти йому горбатого, а він тобі кривого. Упертий. Антрац, Гірс, Кр, Комсом, Крем, Поп, Стах, СтЛ.

Ставити (ліпити, клеїти, тулити) горбатого, жарг. Обманювати. – *Мак¹сим по¹ч'ау¹ бе¹с:ов:існо с¹тавити гор¹батого* (Стах); Білк, Кір, Лисич, Луган, НижВ, Перв, Поп, Рубіж, Сніж, Тетян.

ГОРБАЧОВЕ Відвезти на Горбачове кого, місц. Поховати; померти. – *С¹коро йо¹го ўже в-ідве¹зут' на Горба¹ч'ове* (Тор).

• **Горбачове, жарг.** “топонім, утворений від апелятива *горб*” (поблизу нього знаходиться кладовище).

ГОРЕ Горе залить, обр. При частуванні матір'ю молоді вилити молодому горілку за себе. Євсуг.

Шукати горя. Набридати, приставати до когось. – *Ходе по*

се^ллу / *гор'а шукайе* / дошу^лкайе^ч:а (Осин); Верх, Кам, Луган, Міус, Сват, Червон.

ГОРИЩЕ На горище закинути (знести). Викинути як не потрібне. Кр, Луган, Ма, Малорл, Мик, Мороз, Підг.

На горищі пусто в кого. Хто-н. пришелепуватий, пустоголовий, дурний. – *А ў нашої Оксани на горіш-ч'і пусто / не^л ўс'і дома* (УрК); Лисич, Луган, Сніж.

На горищі сквозняк у кого. Те, що на горищі пусто. Сват, Сніж.

ГОРІХ Прорвався горіх на волю. Хтось заговорив після довгого мовчання. Луган, Теп.

Роздавати горіхи (оріхи) кому. Вичитувати кому; сварити когось. Луган, Мілов, Новкр, Перв.

***Сипати горіхи**. Дуже сміятися, реготати. Лисич, Сніж, Тор.

***Як горіхи лущити**. Дуже легко, без напруження. Велик, Влас, Євсух, Молгв, Новган, Пер.

ГОРКА ***Весела горка**, *ірон.* Психлікарня. Тар.

***Красна горка**. Перша неділя після Великодня. – *То Красна горка називайе^ч:а на Тройіц'у* (Риб'ян).

ГОРЛО **Вороняче горло**, *знев.* Ненаситна людина. Луган, Тр.

***Діряве горло** в кого. Хто-н. часто випиває; п'яниця. Артем, Кругл, Мак, Молгв, НижД, Новт, Прост, Тан, Тор.

Не в те горло попало. Говориться, коли хто-н. захлинеться. Брян, Вівч, Гірс, Молгв, Ниж, Підл, Свердл, ЧервПр, Шпот, Щас.

***У горло різати**. Перерізати горло. – *Йес'т' у горло порос'ат р'іжут' / йес'т' у серце* (Мож).

У два горла. 1. Дуже багато, досхочу (п'є) (перев. про спиртне). Алч, Дмитр, Кір, Луган, Сніж. 2. Дуже багато (істи). Дмитр, Кір, Лут, Миха, Новайд, Прив.

У три горлі. Дуже багато, досхочу. Новайд, Тр.

Широке горло. Жадний. Новк.

ГОРЛЯНКА **Наступать на горлянку**. Настирливо домагатися свого. Вівч, Брян, Голуб, Ниж, НижД, Підл, ЧервПр.

***Роз'єрепенитись на всю горлянку**, *грубо*. Голосно кричати. Біллуц, Велик, Карт, Лисич, Луган, Лут, Маріуп, Новайд, Полт, Прив.

ГОРОБЕЦЬ Ганяти горобців. Нічого не робити; байдикувати. Коміс, Луган, Молгв, Ров, Свердл. Пор. **ганяти собак**.

***Горобці колодязь перекинули** в кого, *жарт.-ірон.* Хто-н. брудний, невмиваний. Ціл.

***Горобців руками ловє**. 1. Моторний. Ком, Крим, Луган, Сіверс. 2. Високий. Лисич, Луган, СтЛ.

***Горобців у полі ганяти**. Нічого не робити; байдикувати. Бір, Золот, Кір, Малм, Мілр, Ребр, Шир.

***Горобцю по кісточки**. Низький на зріст. Гірс, Міл, Сич, Сніж.

Горобцю по коліна. Низький на зріст. Золот, Калм, Кір, Лозов, Луган, Ма, Марк, Мик, Микіл, Підг, Сват, Старб, Хв, Шульг.

***Горобцю по (під) хвіст**. Низький на зріст. Ко.

***Горобцю по яйця**. Низький на зріст. Род, Тар. 2. Мілко. Род, Тар.

***Горобцю поплуднувати**. Дуже мало (про їжу). Прок, Сніж.

***Горобця в полі за гроші заганяє**, *ірон.* Дуже скупий. Бір, Крим, Миха, Пер.

***Горобця в полі за гроші на колінах заганяє**, *ірон.* Дуже скупий. Крим, Лисич, НижГ.

Горобця [в полі] заганяє, *ірон.* Дуже скупий. – *За таку 'ц'іну в-ін горобц'а ў 'пол'і заган'айє* (Лисич); Горл, НижН, Степ.

***Горобця в полі може заганяти за копійку**, *ірон.* Дуже скупий. – *Такиї 'жадниї / шо горобц'а ў 'пол'і 'може заган'ати за коп'ійку* (НижН).

Горобцям дулі крутити, *євф.* Те, що до **баби Кудичихи**. Тар, Тимон.

Горобцям пальці (пальця) показувати. Ходити без діла; байдикувати. – *Ти 'с'од'н'і н'іч'о не" роб'иу / гороб'ц'ам 'пал'ц'а показувау* (Шап); Білг, Велик, Кір, Кіров, Лом, Марк, Свердл, Сніж. Пор. **горобцям дулі давати**.

Горобцям пальця тикати. Ходити без діла; байдикувати. Марк, Ниж.

Горобцям пір'я шерстити. Ходити без діла; байдикувати. Кір, Кіров, Райг, Ст.

Горобцям посміхатися. Бути несповна розуму. – *Та в-ін не" те / гороб'ц'ам пос'м'іхай'єц':а* (Свердл).

Лякать (пужать) горобців. Нічого не робити, байдикувати. Сіверс, Сніж.

Останній горобець. Людина, на яку звалюють чужу провину. Антрац, Новайд, Новастр, Новн.

Примоститися як горобець на бантині. Сісти скраю. Кругл, НижД, Обор, Тан.

Причепився як горобець на гілці. Невпевнено сидить. Ган, Зугрес, Ка, НижД.

***Сміливий як горобець.** Полохливий. Гар, Єсаул, Марк, Пет, Петровен, Сіверс, Шах.

Спіймати горобця. Одержати відмову при сватанні, жениханні, залицянні. КрЛ, Марк, Міл, Тор.

Трохи більше за горобця. Дуже малий. Кам, КрЛ, Луган, Павлів, Свердл, Стах.

Як горобець з димоходу, зі сл. *вихопитися*. Зненацька (вилетіти). Луган.

Як горобець з конопель, зі сл. *вихопитися*. Раптово, нежданно (з'явитися). Луган.

***Як горобець літом.** Безтурботний, легковажний. Півн.

***Як горобець на гілці (морозі, припічку, сідалі, тернині),** зі сл. *сидіти*. Незручно, непевнено. Гарас, Гірн, Дуб, Дяк, Золот, Кір, КрЛ, Луган, Марк, Сніж, Старб, Топ, Трет, Шир.

***Як горобець на дроті,** зі сл. *сидіти*. Незручно, непевнено. Кір, Молгв, НижД, Сміл, Сніж, Старб, Шир.

Як горобець під стріхою, зі сл. *змерзнути*. Дуже, сильно. Білк, Лом, Марк, Новб, Сват, Свердл, Трет.

Як горобець по конюшні, зі сл. *ходить*. Ошелешено. Бонд, Марк.

Як горобець по сараю, зі сл. *мотатися*. Безперервно. Крим, Стах.

Як горобці вперед хвостами полетять, *ірон.* Ніколи. – ¹Зам'їж ¹виїду / ¹як горобці¹ і ¹упе¹ред хвостами ¹поле¹т'ат' (Кам'ян).

Як горобці занявкають, *ірон.* Не скоро; ніколи. Кол.

***Як горобців у стрісі.** Дуже багато. Зим, Сніж.

***Як горобцю копито**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Стах.

Як горобцю рогатка, зі сл. *потрібний, ірон.* Зовсім не (потрібний). Крем, Кррч.

Як у горобця¹, зі сл. *ніс.* Дуже малий. – У тебе н'іс йак у горобця (Луган).

Як у горобця², зі сл. *сили.* Дуже мало. Криз, Марк, Осин, Тар.

Як у горобця коліно. Дуже слабкий (про м'язи). Алч, Анд, Антрац, Брян, Вар, Вес, Віверс, Георг, Дяк, Кір, КрЛ, Лисич, Луган, Ма, Мет, Мик, Микіл, Мороз, Нещер, Новсв, Осин, Пер, Петровен, Полов, Риб'ян, Род, Слсрб, Сніж, Старб, Стах, Чаб.

***Як у горобця локоть (лікоть).** Дуже тонкий, худий. Зол, Калм, КрасТ, Лен, Мет, Перв.

Як у горобця на коліні (під коліном, під колінцями). 1. Те, що як у горобця коліно. – У тебе мн'азі / йак у горобця на кол'ін'і (Брян); Білк, Вруб, Деб, Кір, Лисич, Нев, Ниж, НижН, Осин, Піс, Риб'ян, Св, Стах, Трет, Ям. 2. Дуже мало. – У Ми'коли |сили / йак у горобця п-ід кол'іном (Марк); Кір, Лисич, НижН, Новбор, Олександр, Тр.

***Як у жонатого горобця під коліном.** Те, що як у горобця коліно. Марк.

Як у старого горобця на задній нозі. Те, що як у горобця коліно. Білк, ВесТ.

ГОРОД *Виріс у городі, евф. Те, що знайшли в гарбузах. Луган, Свердл, Сніж.

***Іти (обходити) городами.** Простувати потаємними, непробитими стежками. Білк, Бон, Луган, Плот, Прох, Рад, Сте, СтЛ, Червг, Щот.

Лізти в чужий город (огород). Втручатися в чужі справи. – Кумо / ус'ігда ти л'ізеши ў ч'ужий город! / на в'ішч'о тоб'і! / хай жи'вут' / йак з'найут' (Шпот); І ч'ого ти л'ізеши не ў с'в-ій огород? (Вівч); Брян, НижД, Тит, ЧервПр, Щас.

***На городі бігав, евф.** Те, що найшли в городі. Луган, Миха, ОлП.

***На городі найшли, евф.** Те, що найшли в городі. Ящ.

Найшли (знайшли, відкопали) в городі, евф. Про народження

дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Берез, Білк, Бір, Бонд, Луган, Мак, Миха, Сват, Старб, Степ, Хар.

Найшли (знайшли) на городі в картоплі, *евф.* Те, що **знайшли в городі.** Бір, КрЛ, Лисич, Луган, Рубіж, Чмир.

На городі бузина, а в Києві тьотка, *ірон.* 1. Одягнений без смаку. Євсуг, НижД, Сват. 2. Говорити щось незв'язне, нісенітницю. Євсуг, НижД, Сват.

На городі зловили (вловили, піймали), *евф. Те, що **найшли в городі.** Ма, Миха, ОлП.

По городі бігав по картоплі й кабачкам, *евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Берез.

У городі зайці ховаються. Запущений город. Тор.

Ходити городами¹. Прямувати навпростець. Алч, Анд, Гар, Ма, Мик, Луган, Пер, Петровен.

Ходити городами². Бути несправним. – *Моїй ч'а'си 'ход'ат' городами* (ЧервЖ); Марк, Степ.

Ходити левадами. Прямувати навпростець. Алч, Ма, Пер, Ям.

Через три городи навприсядки, *ірон.* або *жарт.* Те, що **Василь бабина сестра.** Гер, Глад, КрЛ, Новайд, Осин, Стах.

ГОРОХ Горох красти, *евф.* Те, що за **кудикину гору.** Тал.

Горох молотити, *обр.* 1. Частувати в домі молодої після першої шлюбної ночі. Лут, Ол. 2. Гуляти в останній день весілля. Мороз, Новдон.

Горохом по дорозі, зі сл. *говорити, торохтіти.* Дуже швидко. Білов, Гірн, Марк, Малорл, Новб, Сніж, Тр, Щас.

Засіпати як горохом у бочку. Почати швидко говорити. Луган.

Ні в горох ні в чечевицю. Не до речі (сказати необдумане). Кр, Мет, Раф, Сім.

***Сипати горох.** Сміятися, реготати. КрЛ, Род, СтЛ.

***У горосі найшли кого.** Хто-н. від природи кучерявий.

Хоч горох сій (засівай, сади). Про брудну частину тіла (перев. про вуха). Баб, Добр, Зугрес, Мак, ОлП, Полов, Сім, Топ, Улян.

Як горох біля кукурудзи, зі сл. *витися. Настирливо залицятися до дівчини. Лисич, Луган, Оріхов, Сіверс, СтЛ.

***Як горох під забором**, зі сл. *витися*. Те, що **Як горох біля кукурудзи**. Оріхов.

***Як горох у ступі толочить**. Ходить із “вибриками”. Лисич, Луган, Хом.

***Як гороху в полі**. Дуже багато. – *Ог-ір'к-іў на зр'адк-і / йак го'роху ў 'пол'і* (Тошк).

ГОРОШИНА ***Ніде горошині впасти**. Тісно, немає місця. Ман.

Як дві горошини. Однакові, дуже подібні. – *Рос'тут' / йак д'в-і горо'шини / Оленка і Марина* (Кір); Бір, Гірс, Золот, Лисич, Марк, Сіверс, Смол.

ГОРШОК ***Горшок (горщик) розбити**. Посваритися. Обор, Олександр.

***З одного горшка їсти**. Бути дружними, жити в злагоді. Слерб, Тр.

ГОРЩОК **Горшки бити (побити)¹**. Плутати (переплутати) кого з ким. – *Грали ў сту'кал'і 'пал'і / не"ре"ўд'а'галис'а / і Ми'кола горш'ки по'биў* (Новт); Білк, Виш, Зим, Старб, Тр.

Горшки бити (побити)². Сваритися. – *'Баби зноў горш'ки по'били* (Кір); Тор.

З одного горшка їсти. Бути дружними. – *Вони даўно з одно'го горш'ка й'їд'ат'* (Слерб); Луган, Марк, Тор.

Закопали горщик каші. Про привабливе місце. Баб.

На горшок і в колицку. Готуватися лягати спати. Антрац, Кір, КрЛ, Луган, Марк, Новбор, Свєрдл, Сіверс, Старб, Стах, Фащ.

На горшок і в люлю. Готуватися лягати спати. Вес, Вівч, Греч, Кррч, Луган, Прост, СтЛ, Тан.

На трьох один горщок у кого. Хто-н. дуже бідний. Гл.

Не святі горшки ліплять, а брусяни. При бажанні можна навчитися багато чому. Брус, Марк. • Вираз постав унаслідок доповнення загальновідомого фразеологізму (**не святі горшки ліплять**) місцевими елементами (*брусяни* ← с. Брусівка), що конкретизує загальну семантику ФО, робить її експресивно виразнішою.

Не святі горшки ліплять, а бутківці. Те, що **не святі горшки ліплять, а брусяни**. Проїж.

***Не святі горшки ліплять, а глиняні.** Те, що не святі горшки ліплять, а брусяни. Те, що не святі горшки ліплять, а брусяни. – *Оказуйе'ц':а / не^н с'в-ат'і горшки л'іпл'ат' / а глин'ан'і* (Брус).

Не святі горшки ліплять, а Микола Іванович. Те, що не святі горшки ліплять, а брусяни. Антрац. • “Був такий чоловік, Микола Іванович, що все умів і робив своїми руками”.

ГОСПОДЬ Господь випростає дорогу кому. Хто-н. близький до смерті. Луган.

***Господь Бог бере на небо** кого. Душа покійника йде на небо. – *Де'й'ат' д'н'і'ю рознос'ат' / душа тут |сорок д'н'і'ю л'ітайе / а тод'і гос'под' Бог бе^нре йо'го на |небо* (Риб'ян).

Господь прибрав кого. Хто-н. помер. Бір, Нужд, Новпск, Тар, Червон.

ГОСТИНЕЦЬ Гостинець од (від) зайчика, фольк., жарт. Подарунок для дітей з дороги, з поля, з подорожі. – *Ішо'у по |пол'у з роботи / зустр'і'ю |зайч'ика / ос' тоб'і гос'тинец' од |зайч'ика при'н'іс* (Молгв); Булг, Вахр, ДемО, Криз, КрК, Марк, Парн, Різн, Сіверс, Сніж, Степ, Тор, Тр, Ціл.

Гостинець од (від) лисички, фольк., жарт. Про подарунок для дітей з дороги, поля, подорожі. – *Ди'вис' / йа'кий йа тоб'і гос'тинец' в'ід лисич'ки при'н'іс!* (Молгв); Білов, Ілліч, Кір, Криз, Крим, Марк, Різн.

ГОСТИНЧИК Гостинчик зайчик передав, фольк., жарт. Про подарунок для дітей з дороги, поля, подорожі. – *Був у |пол'і / |бач'і'ю |зайч'ика / ос' в'ін тоб'і гос'тин'ч'ик пе^нре'дав* (Різн).

Гостинчик лисичка-сестричка передала, фольк., жарт. Про подарунок для дітей з дороги, поля, подорожі. – *Тоб'і гос'тин'ч'ик лисич'ка се^нстр'ич'ка пе^нре'дала* (Різн).

Гостинчик од (від) зайчика, фольк., жарт. Про подарунок для дітей з дороги, поля. – *Ма'мус'а / шо це? / гос'тин'ч'ик од |зайч'ика* (Луган); *Бат'ко при'шо'у з роботи і |д'іт'ам / а хто хоч'е гос'тин'ч'ик в'ід |зайч'ика?* (Тор); Білк, Булг, ДемО, Ілліч,

Карт, Кр, Крем, Криз, Лут, Марк, Молгв, Нижб, Оле, Парн, Різн, Розс, Сніж, Степ, СтЛ, Тар, Тр, Ціл.

***Принести гостинчика** кому, *ірон.* Дати хабаря. – *То ми прине^сли гостин'ч'и^ека йо^лму / і ўсе було зробле^но* (Слсрб); Антрац, Луган, Сіверс.

ГОТОВИЙ Убрати в готове кого, *евф.* Хто-н. помер. Вівч.

ГОТУВАТИСЯ Готувиться (готовитись) додому. Те, що готуватися до своїх. Алч, Бу, Верхкам, Луган, Мілр, Тор, Усп.

Готуватися (готовитись) до своїх. Бути близьким до смерті. Біл, Білс, Бір, КрК, КрЛ, Луган, Мілр, Нижт, Рубіж, Уп, Чмир.

ГРАБЛІ За граблями [від вітру] ховається. Дуже худий. Гірс, Голуб, Жов, Ка, КарС, Луган, Ма, Сім, Сте, Хв.

***Попереламувать граблі** на кому. Побити; побитися. Усп.

ГРАК *Граків ганяти. Байдикувати. Кр, Лоз, Микіл, Хар.

І грак не скаже. Дуже п'яний. Гірс, Ол, Прив.

***І граки не літають.** Про погану дорогу. – *Та там до^лорога / і гра^ки не^л і^тайут'* (Тар).

***Як граків на смітнику, знев.** Дуже багато. Зим, Сніж.

ГРАМ *Ні грама лишнього, *ірон.* Дуже товстий. Лисич, Луган, Микіл, Ров, Сніж, Сте.

Ні грами (ні грама, ні граму, ні грамочки). Анітрохи, ніскільки. – *Н'і грами у^лма не^лмає* (Макар); *Н'і грами не^л зроби^ль* (Тит); Брян, Вівч, НижД, Рай, Рубіж.

Сто грам і пончик. Подяка; хабар. – *Ої спа^с'іба / спа^с'іба! / а сто грам і понч'и^ек?* (Кр).

Сто грам кісток і ложка крові. Дуже худий. Білк, Павлів, Теп, Шулг.

ГРАМИНА До грамини. Усе геть чисто. НижД.

Ні грамини. Те, що ні грами. НижД.

ГРАМОТА Розказувати Дуньчину (Дунькину) грамоту, *знев.* Говорити дурниці. Антрац, КрасП, КрП, Луган, Марк.

ГРЕБІНЕЦЬ *Як гребінцем чеше, зі сл. *брехати.* Красиво, складно говорити приборіуючи. – *Ва^сил' б^реше / йак гре^б-і^нцем ч'еше* (Щас); Луган.

ГРЕБІНКА *Як лисому гребінка (гребінець, гребішок, гребінь), зі сл. *потрібний, ірон.* Зовсім не (потрібний). Білов, Воєв, Золот, Кр, КрЛ, Луган, Лут, Марк, Осин, Петр, Старб, Трет.

ГРЕБЛЯ Греблю гатити. Обманювати, брехати; точити ляси. – *Їсе гребл'у гатиш 'б-іл'а т'ійейі 'Ган:и / дивис' / а'би не^н прор'вало* (Анд); Алч, Арап, Булг, Лом, НижВ, Сват, Старб, ЧервП.

Хоч під греблю лягай. У когось дуже скрутне становище, хтось у відчаї. – *Важко го'товиц':а до п'разник-і'ї / хот' п-ід гребл'у л'агаї* (Сніж).

ГРЕБТИ *Гребти і гавкати, *знев.* Завзято працювати, аби замилити очі або вислужитися. Баг, Луган.

ГРЕЧКА Гречка виросла у вухах у кого. Хто-н. має дуже брудні вуха. – *Та ў 'н'ого і греч'ка виросла та ўже 'нав-ім' і ц'в-іте у 'вухах* (Макар); Золот, Нещер.

*Гречка цвіте у вухах у кого. Те, що гречка виросла у вухах. Макар.

*Гречкою засіяний. Брудний. НижД, Полт, Прох.

*Залетіти в гречку, *евф.* Завагітніти поза шлюбом. – *Ой д'і'ч'ата! / зале^нт'іла йа ў греч'ку / шо 'мате^р'і ска'жу!* (Лим); Золот, Кр, Лим, Лут, Миха, Сват.

*Скочити в гречку, *евф.* Те, що залетіти в гречку. Золот.

Хоч (хоть) гречку коси. Дуже брудний (про вуха, ноги, шию і т. ін.). Литв, Новб.

Хоч (хоть) гречку (просо, пшеницю) сій. Дуже брудний (про вуха, ноги, шию і т. ін.). Білг, Білк, Білов, Захід, КрЛ, Нев, НижВ, Новб, Осин, Преоб, Проїж, Сад, Сич, Смол, Старб, Стах, Тор, Тр, Фашів, Червп, Чорн.

Як гречкою притрушений. Веснянкуватий. Сват, Сніж.

ГРИБ Гриби збирати, *ірон.* Іти спотикаючись; напиватися, бути дуже п'яним. – *А Микола ўже п-ішоў гриби збирати* (Свердл); Луган, Сич, Стр. • На основі метафори: коли збирають гриби, то нахиляються (ніби п'яний спотикається, падає).

Дешевше грибів. Нічого не вартий. – *Твоїй к'в-іти на базар'і де^ншеўше гриб'і'ї* (Сіверс); Сосн, Тр.

***Об'їстися грибів.** Збожеволіти; стати дурнуватим. – *М-її ч'оло'в-їк / мабут' / об'її'с'а гриб-їў / не" слухайе ме"не* (Кр); Кррч, Лисич, Луган, Молгв, Мус, Підг, Полт, Сух. 2. Говорити дурниці. Бон, Луган, Новайд, Тор, Шульг. • Серед грибів багато є отруйних, уживання яких може спричинити тяжкі захворювання.

***Туди, де ростуть гриби.** Те, що до баби **Кудичихи**. Лен.

Хоч (хоть) гриби збирай. Дуже брудний (про руки, вуха і т. ін.). Лот, Луган, Чорн. Див. **хоч гречку сій**.

Як два гриба. Однакові. – *П-їш'ли д'їў'ч'ата / йак два гриба* (Обор); Лисич, Луган, Новб, Піщ, Щас.

ГРИБОЧОК *Як два грибочки. Однакові, подібні. Луган, Стах.

ГРИГОРІЙ *Григорій із Сватова. Божевільний; дурнуватий.

Білк.

ГРИЗЛО *Закрити гризло, *грубо*. Замокнути. – *Ої су'с'ідко / закрїй своїе гризло!* (Мих); Крем, Луган.

Мурцонуті по гризлу, грубо. Ударити по голові, побити. Перв.

ГРИМЗА *Гримза волохата. Злий (звичайно про жінку). Алч, Антрац, Вахр, Велик, ВесГ, Гірс, Кір, Кр, Новган, Плот, Сіверс, Сніж, Тор.

ГРИЦЬКО Ходити як Грицько. Бути дуже брудним (частіше вжив. як заперечення). – *Не" ходи йак Гриц'ко! / їди скор'їш у'мис'а!* (Лут); Кір, Род.

Як Грицько з конопель, зі сл. *вискочити*. Неждано, раптово. Поп.

ГРИМ І грім і блискавка в домовині. Нічого не значить. Антрац, Горл, Луган, Новган, Ольх.

Як грім серед білого дня, зі сл. *звалитися*. Несподівано, раптово, зненацька. Шульг.

ГРІХ Гріхи змивати, *жарт*. Купатися. – *У'ч'истїй ч'е"т'вер т'реба гр'їхи зми'вати* (Ям); Кір.

Не обберешся гріха. Матимеш клопіт, неприємності. Біл, НижД.

Як смертний гріх, зі сл. *поганий*. Дуже (некрасивий). Кр, КрЛ.

ГРИШ *Перебиватися з гроша на копійку. Жити бідно; відчу-

вати безгрошів'я. Білов, Бір, Золот, Лисич, Луган, Марк, НижД, Петров, Ров, Сіверс, Сміл, Слсрб, Шир.

ГРІШНИЙ *Плутати (путати) грішне з праведним. Змішувати все хороше й погане. – *Ўсе ш-ч'ас по друґому / л'уди пунтайут' ґр'ішне с праведним* (Марк).

ГРОБ *Гроб на колесах. Велика машина. – *Оце купиу / не машина / а гроб на колесах* (Сіверс); Євсуг, Криз, Марк, НижГ, Новган, Осин.

*Тільки в гробу лежати з ким. Хто-н. дуже мовчазний. Крем, Луган, Марк.

ГРОБКИ Віднести на гробки. Поховати; померти. – *Одне с-ли З'інку ўже на гробки* (Слз).

ГРОШИ Викинути гроші [дурно]. Купити щось неякісне або не варте витрат. – *Купила пожал' Боже / т'іки ґрош-і викинула дурно* (Макар); Бунч, Дем, Луган, Молгв, Рубіж.

*Грошам щоту не знаць. Бути заможним, грошовитим. Вільн.

*Гроші з усіх карманів виглядають (падають, стирчать) у кого. Хто-н. живе заможно. Біллуц, Донц, Луган, Новпск.

Загнатися в гроші. Витратитися. Жов, Луган, Обор, Райг.

Не хватає грошей купити, *евф.* Бути вагітною. Крем.

*Ні грошей, ні канхветів у кого. Хто-н. дуже бідний. Бон, Кріп, Литв, Луган, Сніж.

*Пустити гроші в діло, *ірон.* Пропити гроші. Єсаул, Кр, Лисич, Луган, Рубіж.

*Розкидається грошима (ґрішми, грошами). Розтринькувати гроші, нерозважно витратити. Алч, Біл, НижД.

[Тільки] на грошах розписуватися кому. Хто-н. має гарний почерк. Новр, Пів, Піщ, Стах, Сух.

ГРУБА Грубу колупати, *етн.* Здійснювати обрядову дію під час сватання. Марк, Чмир.

Грубу довбати, *етн.* Те, що грубу колупати. Сніж, Червп.

Лізти в грубу. Мерзнути. Поп, Топ, Трет, Червп.

Торохтіти в грубу. Грубо розмовляти. Кр.

Як груба. Огрядна. Ган, Новган.

ГРУДИ *Груди пухнуть у кого. Хто-н. заздрісний. Лисич, Луган, Петр, Сух.

Дихати в груди кому. Бути дуже низьким. Лут, Підг. Див. **дихати в пуп**.

ГРУПА На групі. Має певну групу інвалідності. Алч, Анд, Вівч, Кр, КрЛ, Луган, Ма, Мет, Мик, Петровен, Ребр, Ров, Сіверс, УрК, Хар.

ГРУША Груш об'їстися, *евф.* Завагітніти. *Ч'о тоўс'та? / мат' / груш об'їлас'?* (Лоз); Білов, Зал, КрЛ, Луган, Марк, Ми, Новзн, Сват, Смол, Старб, Шахт.

Груші дулі їсти, *жарт.* Нічого не одержувати. ВестТ.

***З груші струсили**, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Вруб, Кр, Новбор.

***Натріскати по груші**. Побити по голові. Алч, Антрац, Вахр, Гірс, Ілов, Кір, Кр, Поп, Сніж, Трьохізб, Щас.

Переспіла груша. Дівчина, що довго не виходить заміж; стара діва. Алч, Брян, К-к, Коміс, Луган, Обор, Сіверс, Стах, Сух, Тал.

Під грушею лежав, *евф.* Те, що з **груші струсили**. Артем.

Проїхати з грушами. Запізнитися. Тал, Тетян.

Рясна як груша. Товста, повногруда жінка. Кррч.

ГРЯДКА З однієї грядки огірочки (огірки). Близькі, абсолютно однакові. – *Ол'га і Та|рас / з од'н'їйейї г|р'адки ог'їроч'ки* (Марк); Алч, Бахм, Біл, Білк, Благ, Брян, Кір, Комсом, Кр, КрЛ, Луган, МалМ, Новб, Обор, Оріх, Пер, Ров, Сніж, Старб, Стах, Щас, Ям.

***На грядці найшли (знайшли)**, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). – *На'талц'ї ска|зали / шо йїїї мама на г|р'ад'ц'ї найшла* (Ров); Біл, Зим, КрЛ, Луган.

ГРЯЗЬ З грязі витягти кого. Допомогти кому-н. вибратися зі складної ситуації. Кар, Кругл, Луган.

Як грязь. Дуже п'яний. – *Ої / та ї приїшоў м'її йак гр'аз' / лика не" ұйаже* (Крем); Кррч, Луган, Лут, Марк, Мих, Рубіж, Фащ.

Як грязь до лаптя, зі сл. *приставати, чіплятися*. Невідступно. Брян, Зак, Луган, Ман, Марк, Микол, Новган, Новпск, Ор, Панч, Піон, Трет, Щас.

Як з грязі зліплений. Дуже брудний. – *Твоїа сороч'ка йак з з'р'аз'і з'л'іпле"на* (ВелЧ); Ниж.

ГУБА Губа не з лопуха в кого. Хто-н. наділений усіма рисами особистості: розумний, сміливий, принциповий. Горл, Кр, Кудр, Мих, Новгород, Сіверс. Пор. **губа не з лопуцька**.

Губа трампліном. Не мріяти про щось неможливе. Вес, Луган.

Губа як у старого цигана в кого. Хто-н. брехливий. Іван.

***Губи в пушку** в кого. Хто-небудь винуватий у чомусь. Алч, Білк, КрЛ, Луган, Сіверс, Тан, Тр.

***Губи вже в нитку [й посиніли].** Хто-н. близький до смерті. Біллуц, Карт, Луган, Маріуп, Пере, Полт.

***Губи відквасити.** Образитися, розсердитися. Білк, Крик, Марк, НижГ, Новган, Осин, Степ.

Губу підкотити, жарг. Мріяти про нездійсненне, неможливе. Антрац, Біллуц, Велик, Кір, К-к, Коміс, Кр, Луган, Панч, Сват, Сніж, Старб, Сух, Трет, Фаш, Щас, Ям.

Губу (губи) розкатати, жарг. 1. Багато хотіти, та нічого не мати. – *Приїдеш у'ран'ц'і і в'ід:а'си борг / до се"ре"ди! / а'га / гу'бу розка'таю!* (ВесТ); Алч, Антрац, Білг, Велик, Вугл, Дзер, Зим, Калм, Кір, Кр, Крас, Лисич, Лот, Луган, Лут, Малорл, Марк, НижД, Новб, Панч, Перв, Рубіж, Сват, Сіверс, Сніж, Старб, Сух, Тр, Трет, Фашів, Шахт, Щас, Ям. 2. Сварити, лаяти. – *Ш'ч'е з'ранку Ма'рина розка'тала гу'бу / ўсе ви'ч'итуйе* (Дем); Білк, Новдр, Перв, Род, Тплг. 3. Довго сміятися. – *Ну і гу'бу розка'тала! / аж за'ходиц'а* (Тплг); КрЛ, Теп, Шахт.

***Губи розквасити.** Образитися. Антрац, Ануф, Білк, Гірс, Кріп, КрЛ, Мус, Павлів, Ров, Рубіж, Свердл, Сух, Ст, Усп, Хор.

***[І] через губу не переплюне, знев.** Чванливий. Булг.

***На всю губу.** У повному розквіті (дівчина або хлопець). Євсуг, КрЛ, Луган, НижД, Руд, Трьохізб.

***Навести губи.** Підправити (напр., після ремонту). Білк, Гриц, Тар.

***На губу наступити.** Хотіти отримати більше, ніж можна. Зим, Кр, КрЛ, Луган, Рубіж, Хв.

Накопичити [свої] губи. Гніваючись, сердячись, надавати обличчю незадоволеного вигляду. – *Накопич'ила своїйі |зуби і сидит' |с:амого |ранку* (Арап); Білов, Бір, Велик, Золот, Марк, Слерб.

***Накопучити [свої] губи.** Гніваючись, сердячись, надавати обличчю незадоволеного вигляду. Білк, Збір, Кір, Кріп, КрЛ, П, Павлів, Петр, Рубіж, Усп, Хор.

Нахлобучити губи. Розсердитися, надутися. Антрац, Білк, Білов, Гарас, Дзер, К-к, Кір, Луган, Нещер, НижД, Новб, Щас.

***Одтопирити губи.** Розсердитися. Бон, Кір, Луган, Смол, СтЛ.

Помазати губи. Випити, бути п'яним. – *О, ўже по|мазаў |губи!* (Голуб); Чорн, Юр.

Розкатати губи на вареники. Багато хотіти, та нічого не мати. Мороз.

[Як] за губою принести. Дуже мало. – *Оце й у|с'а вода? / Йак за губою при|н'іс* (Новб); Обор.

ГУБЕРНІЯ На всю губернію. Дуже голосно (кричати, чути, розмовляти). Кір, К-к, Ков, Лом, Луган, Мар'ян, МирД, Міл, Поп, Сват, Свердл, Стах, Сух, ЧервП.

На три губернії. Те, що **на всю губернію.** – *Йак |п-івен' за-с'п-івайе / то на три губерн'ійі |ч'ути* (НижН); Луган. • Інформатори з Нижнього Нагольчика Антрацитів. р-ну пояснюють це тим, що їхнє селище “дійсно розташоване на межі трьох областей – Ростовської, Луганської і Донецької”. Насправді, мабуть, вислів постав за продуктивною моделлю “кричати і под. + на + назва певної адміністративної території” (**кричати на всю губернію, на всю вулицю, на все село, на всю Україну**).

ГУЗНО *Хоч (хоть) гузном їж, вульг. Дуже багато. – *Ог-ірц'іў урo|дило / хоч' |гузном їж* (ВесТ).

ГУЛІ Гулі-гулі в голові в кого. Хто-н. дурнуватий. Кам'ян, Сіверс.

ГУЛЬКИ *Збиратися на г'ульки. Готуватися йти на розваги (про неодружену молодь). Антрац, Брян, Гарас, Горл, ДемО, Іл, Карт,

Лоз, Луган, Марк, Молгв, НижГ, Осин, Старб, Сух, Тор, Чир. Див. збиратися на вулицю.

ГУЛЯКА Гуляка святковий. Ледар; чоловік, що уникає роботи. Ковп.

ГУЛЯТИ *Гуляти на всі. Розкішно жити. Алч, Булг, Гірс, Гонч, Іващ, Кр, Криз, КрЛ, Мирн, Нижн, Ров, Свердл, Сіверс, Старб, Тор, Щас.

ГУРКАЛО *Як дурному гуркало, зі сл. *потрібний, нужен, треба, ірон.* Зовсім не (потрібний). Литв, Луган.

ГУРТОЖИТОК *Переїхати в міжнародний гуртожиток. Померти. Новт, Тор.

ГУСАК Гнати гусака. Говорити неправду, нісенітницю. Булг.

Гусаку по коліна, жарт. Мілко (про річку, ставок). Вівч, Гірс.

Давати гусака кому, *гірн., жарг.* Вручати шахтарям гроші за те, що за домовленістю з адміністрацією вони перевиконали денну норму видобутку вугілля. Алч, Горл, КрЛ, Лисич, Лом, Рубіж, Свердл, Шахт.

Виставляти гусака¹ кому, *гірн., жарг.* Те, що давати гусака. Алч, Горл.

Виставляти гусака² кому, *гірн., жарг.* Пригощати горілкою на відзначення якоїсь пам'ятної події. – *Петрович* 'сина оже^нни^й / 'с'од'н'і виста^л'аїє гуса^кка (Алч).

Пристало як гусаку роги. Зовсім не личить. Білов.

ГУСИ *Аля-улю гони гусей. До побачення. Антрац, Вахр, ВесГ, Ілов, Криз, Плот, Сніж, Тор.

Гнати гусей. 1. Те, що гнати гусака. Кіров, Коміс, Кр, Малорл, Поп, Сніж, Старб, Стах, Чмир. 2. Говорити нісенітниці. НижВ, Стах.

Гусей ловити. Дуже мерзнути, відчувати сильний холод. – *Ото гу^лсеї нало^вили / та з тим і ве^рнулис' / а ў с'емди^с'атом го^лду 'коропи водилис'* (Самс); Алч, Род.

*Гусей погнати. Збожеволіти. Нижб.

Гуси в голові в кого. Хто-н. легковажний; дурнуватий. Новт, Сніж.

Гуси вперед хвостами полетіли в кого. Хто-н. дурнуватий. Сніж, Тор.

Гусям хомути робити, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Луган.

Гусям ярмо. Говорять тоді, коли не бажають признаватися в чомусь. – *Микола / що ти 'робиш? / 'зус'ам йар'мо* (Лим); Дем, Марк, Новб, Піс, Риб'ян.

Підганяти гусей. 1. кому. Перекладати на іншого якусь роботу. – *Мар'їяа н'їч'ого не" 'робит' і не" бе"рец':а / ме"н'ї зус'ей п-ідга'н'айе* (Поп); Єнак, Луган, Сват, Усп. 2. Вимагати більше грошей. Кур, Нещер. 3. Поспішати. – *Хаї зус'ей не" п-ідга'н'а* (Різн).

***Заганянь гусей.** Говорити нісенітницю, верзти казна-що. Крем, Луган, Нов.

***Травити гусей.** Звертати на себе увагу. – *Не" 'буде"мо тра'вити зус'ей / п-іде"мо не"по'м-ітно* (Ров); Кр, Луган.

***Туди, де гуси паслися**, *евф.* Те, що на кудикину гору. Лим.

***Хоч гусей бий**, *знев.* Дуже повний, одутлий (перев. про обличчя). Марк, Проїж, Сич. Пор. **хоч пацюки бий**.

ГУСКА *Ходити гускою, *несхв.* Величатися, бундючитися, пиндючитися. – *Галина Пе"тр'їїна 'ходить' 'зускоюу / на 'баз'ї 'робит'* (Алч); Зим, Зор, КрЛ, Луган.

Як гуска на мотоциклі, зі сл. *сидіти, умоститися*, ірон. Незручно, погано. Алч, Луган, Ствч, Шап.

***Як гусці галстук**, зі сл. *личити, пристати, іти*, ірон. Зовсім не (личити). Сіверс, Сніж.

ГУСЬ *Як гусь на мотоциклі, зі сл. *сидіти, умоститися*, ірон. Те, що як гуска на мотоциклі. Луган.

ГУСЯ Як мокре гуся. Ні до чого не здатний, недотепний. – *Не"в-істка у П-ід'гайк-її / йак 'мокре зус'а* (Сват).

Г

ГОГУС Го́гусом стояти. Поводити себе зверхньо, гордовито. – *Йа йо'го кор'м'л'у / а во'но ї 'дос'ї 'тогусом сто'їт'* (Вівч).

Д

ДАВАТИ *Давати дралала. Швидко тікати. Зим, Кр, Свист. Пор. давати драла.

ДАЛИНА У долину до млину, *евф.* Те, що на кудикину гору. Лом, Рог.

ДАЛЬНІЙ ВОСТОК *З дальнього Востока на цистерні їхав, *жарт.* Те, що колесо між ніг. Лут.

ДАР Давати дари, *обр.* Весільний обряд: обдаровувати молодих. • “Дарувати в перший день за весільним столом” (Дуб); Павлів; “Дарять молодих у перший день весілля” (Лен); “Дарять після одруження за першим столом” (Чмир); “У перший день після 3-ої рюмки” (Кр); СтЛ; “Після того, як молоді сіли за стіл” (Червп); “Коли сваха збирає з гостей дари молодим” (Ров); Алч, Антрац, Бу, Верг, Вес, Дем, Зор, КрЛ, Кругл, Кудр, Лисич, ЛозО, Луган, Лут, Ма, Микіл, Мороз, Осин, Перш, Полов, Риб’ян, Свердл, Сіверс, Стах, Топ, Чаб, Шт.

Давати дари [за столом], *обр.* Те, що давати дари. Шульг.

Дарувати дари, *обр.* Те, що давати дари. Сух.

ДАРОМ І даром не нужно (не нужно, не треба, не візьму). Про якусь безваргісну річ. Білк, Брян, ВерхП, Вес, Вівч, Глад, Лисо, Лоз, Молгв, Прост, Рай, Свердл, Шпот, Щас.

ДАТИ Дати відкоша, *обр.* Відмовити парубкові при сватанні. Житл.

Дать дихнуть. Дати перепочити, дати час подумати, зважити. Брян, Молгв.

Дать лупки кому. Кого-н. побити. Крас, НижД.

Ні дай ні піди. Абсолютно точно, саме так, достеменно. – *Ти вилитий бат’ко / н’і даї н’і п’іди* (Ман).

***Шо дав, шо викинув.** Щось погано зробив. Криз, Марк, НижГ, Осин.

***Шо дай, шо викинь.** Про ненадійну людину. Амвр, Білов, Велик, Горл, Кір, Луган, НижД, Новайд, Новбор, Новр, ОлП, Петровен, Полт, Привіл, Род, Розкв, Старб, СтЛ, Усп, Шульг.

ДАЧА На дачу, зі сл. *відправити, відвезти* і т. ін. До психлікарні. Кр, Лисич, Лот, Луган, Молгв, Сіверс, Сніж.

Поїхати на дачу. Померти. Алч, Антрац, Лисич, Луган, Рубіж, Щас, Ясен. • **Смерть** (життя на тому світі) уявляється як відпочинок на дачі від земних трудів.

ДВА ***Два в кубі**, *жарт.* Дуже товстий. Лут, Підг.

Два на два, *жарт.* Дуже товстий хто. Ан, Білк, Бір, Брян, Вал, Горл, Дібр, Зим, Зор, Іл, Калм, Кір, КрЛ, Луган, Малорл, Молгв, Новб, Новпск, Поп, Попів, Риб'ян, Сват, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Сух, Червп, Шимш.

Два ноль сєм, *жарт.* Про високу на зріст людину. Макар.

На своїх двох. Пішки. Брян, Макар, Ниж.

ДВЕРІ **Ваші двері нашій хаті троюрідний погріб**, *жарт.* або *ірон.* Те, що **Василь бабина сестра**. Вас.

***Входити в двері боком.** Бути дуже товстим, ситим. – *Ц'а продаўш·ч'иц'а ўходе ў д'вер'і боком* (Ров); Гірс, Зим, Кр, Крас, КрЛ, Луган, Рог, Сіверс, Стах.

***Двері поцілувати.** Прибути тоді, коли вдома нікого немає і двері замкнені. Білк, Дібр, Заїк, Кір, Луган, Новдар, Сіверс, Старб.

***І в двері не потовпиться.** Дуже товстий. Вес.

Ні в двері ні в вікна. Нікуди не годиться. Зор, Сніж.

***Під дверима вуха розвішувати / розвісити.** Підслуховувати. – *Йакиї стид / коли уп-їїмали Гал'ку / йак во'на п-їд две^мри-ма вуха розв-їшувала* (Новдар).

У двері не вписується. 1. Високий. Вовк, Щас. 2. Товстий. Білов, Бір, Брян, Велик, Вовк, Гарас, Золот, Кір, НижД, Петров, Ребр, Род, Сміл, Старб, СтЛ, Тар, Шир, Щас. 3. П'яний. – *П-їс'л'а празні'ка в-їн у д'вер'і не^м ў'писуйе'ц':а* (Щас), Вовк.

У двері не пролізе (не пролазе, не влазе, не проходить). Дуже товстий. – *Ну ї се^мкре^мтарка ў с'їл'сов-ет'ї / у д'вер'ї не^м пролазе* (Міус); *Ну ї Вал'ка вимахала! / у д'вер'ї не^м ў'лазе / два на два* (Крем); Алч, Анд, Антрац, Бір, Велик, Вес, Вівч, Гар, Голуб, Дібр, Єсаул, Золот, Кр, Крем, КрЛ, Луган, Ма, Мет, Новган, Новкр, Пер, Петровен, Ребр, Риб'ян, Ров, Сіверс, Сім, Сніж, Старб, Тан, УрК, Хар, Червг, Червп, Шахт, Щот, Ясен.

Ходячі двері, *жарт.* Дуже високий. – *Андр'їяа звали ход'а-ач'ї д'вер'ї / дуже ўже буў вїсокий* (Сніж); Ниж.

Як двері, зі сл. *дурний, тупий.* Дуже, зовсім, сильно, надто. Білк,

Білов, Брян, Велик, Євсуг, Зим, Зол, Кір, Ков, Кр, Криз, КрЛ, Кррч, Лисич, Марк, НижД, Новб, Поп, Прост, Свист, Старб, Стах, Ям.

Як двері, зі сл. *простий*. Дуже, сильно, надто (нерідко про людину без комплексів). – *Приїшоу / у'з'ау і п'ішоу / п'ростий / йак д'вер'і* (Тар); Євсуг, Криз, КрЛ, Лисич, Марк, Осин, Тит.

***Як двері**, зі сл. *страшний, некрасивий*. Дуже, сильно, надто. – *Бач'ила Хрис'т'у? / с'од'н'і во'на страш'на йак д'вер'і* (Ям); Велик, Воєв, Гарас, Дібр, Кір, КрЛ, Лисич, Марк, Молгв, НижД, Петров, Ребр, Риб'ян, Род, СтЛ.

Як двері без завісів. Неохайний, неуходжений (про людину). ПетрМ.

Як двері в конюшні, зі сл. *простий*. Про просту, легку в спілкуванні людину. Сват.

* **Як двері в сараї**. Некрасивий, негарний. Крас.

***Як двері з сараю**. Некрасивий, негарний. – *О / п'іш'ла кра'сави'ц'а / йак д'вер'і с'а'райу* (Новган); Кр, Крас.

***Як двері некрашені**, зі сл. *поганий, брудний, страшний*. Зовсім некрасивий. Проїж.

***Як двері**, зі сл. *спокійний, спокійний*. Зовсім, дуже. Свердл, Тар.

***Як двері перед покраскою**, зі сл. *спокійний*. Зовсім, дуже. Сват.

Як двері обшарпані, зі сл. *страшний*. Зовсім, дуже. Заайд, Лут, Підг, Род, Розп, Стах.

ДВЕРЦІ До попи **дверці**, *жарт*. Щось зайве, непотрібне; непридатне. Артем, Греч, Лозов, Хв.

ДВОРИЩЕ Вічне **дворище**. Кладовище. СтЛ, Фр.

Чужі дворища топтати. Десь тинятися або жити. – *Не^в було хати / ч'асто топ'тали ч'у'ж'і д'вори'ш'ч'а* (КрЛ).

ДВІР Аби куди, лиш би (тіки б) з **двору**, *евф*. Те, що до **баби Кудичихи**. Греч, Калм, Лоз, Луган, Новкр, Сват, Сніж, СтЛ, Тан.

***Іти до двора**. Найкраще почувати саме в цьому господарстві (про худобину). – *Шоб 'вибрат' 'гарну ко'рову / т'реба виби'рат' й'її по тої 'мас'т'і / й'ака їде до дво'ра* (Мож).

На два двори. На два господарства, на дві сім'ї. Вівч, Гірс, Голуб, Макар, НижД, Рубіж, Тит, ЧервПр, Шпот.

Не держаться (не держатися) двору. Про людину, яка часто тиняється по всіх усюдах, рідко буває вдома. Брян, НижД, Шпот.

***Повен двір.** Багато. – *Птиц'ї було 'нове"н д'в-ір / 'гуси / інд'їки / ши"пуни* (качки) (Гор).

П'яний двір, жарт. чи *ірон.* Горілчаний завод. – *Робл'у на п'їаному дво'р'ї* (Червг).

Ходити похід дворами. Жебракувати. Луган, Лут, Марк, Новол, Перв.

Через три двори навприсядки, жарт. або *ірон.* 1. Те, що **Василь бабина сестра.** Алч, ВерхД. 2. Недалеко. – *Дит'ач'и-сад'їк од нас ч'е"ре"з три дво'ри наў'прис'адки* (Алч).

ДЕВ'ЯТЬ **Дев'ять на двадцять, жарт.** Дуже товстий (про людину). Дон, Лот, Перем, Сіверс, Сніж, Сух.

Дев'ять на дванадцять, жарт. Те, що **дев'ять на двадцять.** Зор, Кір, Кл, КрЛ, Марк, МирД, Перем, Руд, Сіверс, Тор, Тр.

Дев'ять на дев'ять, жарт. Те, що **дев'ять на двадцять.** Дзер, Зим, Марк, Руд.

ДЕМ'ЯН **Вискочити як Дем'ян з конопель.** Недоречно, неадекватно або невчасно сказати що-н. чи виступити з чимось. Марк, Обор.

ДЕ-НЕ-ДЕ **Де-не-де (де-де), аби не дома, евф.** 1. Те, що **на кудикину гору.** Білк, Ган, Зим, Кр, КрЛ, Кррч, Кругл, Луган, Лут, Марк, Рубіж, Червп. 2. Шлятися де-небудь. – *Он'ат' і'деш гул'а-ти? / то'б-ї дене"де / а'би не" дома* (Крем).

ДЕНЬ ***Аварійні дні, евф.** Місячні, менструація. Кам.

Два дні лісом, а там – рукою подати. Дуже далеко. – *Далеко до 'ринку? / та н'ї / два д'н'ї 'л'їсом / а там / і 'рукоюу по'дати* (Юр); Гарас, Зим, Луган, Перв, Сіверс, Сміл, Шахт, Шир.

Два дні лісом, три дні полем, півчаса з піснею – і дома. Дуже далеко. Горл.

***Два дні на оленях їхати.** Дуже далеко. Гірс, Міл, НижД, Сват, Сніж.

Два дні ярами, два дні буграми. Те, що **два дні лісом, а там – рукою подати.** Новбор.

***День Красної (Червоної) Армії, евф.** Місячні в жінок, менструація. Білк, Гонч, Заїк, КрЛ, Новдар, Поп, Оріхов, Риб'ян, Сіверс, Старб.

***День посолька, місц., жарт.** Традиційний базар щоп'ятниці. Лан. • Кожної п'ятниці в Лантратівці збирається базар, і всі навколишні села з'їжджаються сюди.

День фантиків, жарг., ірон. День, коли шахтарі нарешті отримують зарплату. НижН. • Становлення вислову припадає на час, коли гроші були дуже знецінені.

День шахтаря, жарт. Видача зарплати. Бу, Зим, Міус, П-в, Ус.

***Дньом з фонарьом, а вночі з зонтиком.** Навпаки (про того, хто чинить все навпаки). Фащ.

***З дня на день розродиться, евф.** Вагітна. Миха.

***За день не обійдеш** кого, *ірон.* Хто-н. дуже товстий (про людину). Зим.

***За день не обійдеш, за два не об'їдеш** кого, *ірон.* Хто-н. дуже товстий (про людину). Новпск.

За сім день не обійдеш кого, *ірон.* Те, що за день не обійдеш. Антрац, КрЛ, Луган, Шахт.

За три дні возом не об'їдеш кого, *ірон.* Хто-н. дуже товстий (про людину). Вовк, Луган, Міл, Сте, Червп.

За три дні конем не об'їдеш кого, *ірон.* Хто-н. дуже товстий (про людину). Біл, НижД.

За три дні (за день) не обійдеш (не об'їдеш) кого. 1. *ірон.* Хто-н. дуже товстий (про людину). Антрац, Арап, Білк, Білов, Бір, Бонд, Велик, Горл, Дмит, Иван, Калм, Ко, Ков, Крем, КрЛ, КрП, Лисич, Луган, Лут, Марк, Молгв, Новом, Панч, Пер, Перв, Перем, Піщ, Сват, Свердл, Сіверс, Сух, Стах, Тор, Фащів, Червп, ЧервП, Щас. 2. Займає багато місця. Золот, Євсуг, Лисич. 3. Дуже великий. – *Стаў такий великий / шо ї за три д'н'і не об'їдеши* (Іван).

За три дні не обскочиш кого 1. *ірон.* Хто-н. дуже товстий (про людину). Амвр, Артем, Бла, Мак, Нещер, Новайд, Новпск, П-в, Прост, Тор. 2. Займає багато місця. Амвр, Артем, Бла, Мак, Нещер, Новайд, Новпск, П-в, Прост, Тор.

***Дні дощів, евф.** Місячні у жінок, менструація. Старб.

Кажного дня малину їдять. Про заможних людей. Єсаул.

Красний день календаря, евф. Менструація. Новган.

***Критичні дні, евф.** Місячні, менструація. Кам, Кр, Лен

На днях хто. Хто-н. скоро помре. – *Та в-ін у|же на д'н'ях / йел'і |дише* (Ольг); Луган, Лут.

***Не обійдеш за сім днів (за неділю)** кого, *ірон.* Те, що за три дні не обійдеш. – *Т'ітку Мот'рону не" об-їйде"и за с'ім д'н'їу* (Пер); Кір, Марк.

***Особливі дні,** *евф.* Місячні, менструація. Кррч.

Подарували на день народження, *евф.* Про народження дитини (у розмові з малими дітьми). Зим, Луган.

***Справляти сорок днів,** *обр.* Поминати покійника на 40-й день після смерті. – *Сорок д'н'їу спрау|л'айім / зовут' род'них / су|с'ід'їу* (Риб'ян).

Три дні довгий, два дні лисий, *жарт.* Невизначене; нікуди не годиться; ні се ні те. Фащ.

Три дні лісом, три дні полем. Дуже далеко. Алч, Велик, Луган, Марк, Петров, НижД.

Три дні лісом, три дні полем, а там і рукою подати. Дуже далеко. Проїж, Сич, Слсрб.

Три дні полем, три дні лісом; три дні лісом, три дні полем. Дуже далеко. Зим, Іван, Марк, МирД, Новпск, Оріх, Осин, Род, Рубіж, Старб, Тал, Тплг.

Три дні полем, три дні лісом, а там за бугор і рукою подать. Дуже далеко. Житл.

Через день неділя, а в суботу свято (празник) в кого, *жарт.* або *ірон.* Хто-н. ледачий. Сіверс, Сніж.

Шість (шесть) днів неробочих, а сьомий вихідний (вихідний) у кого, *жарт.* або *ірон.* Хто-н. постійно нічого не робить, байдикує. – *У |нашого Пе"тра шес'т' д'н'їу не"робоч'их / а |с'о-мїй виход|нїй* (КрЛ).

Як день без обіду. Високий, довгий (про людину). Біллуц, Марк.

Як день серед ночі. Неждано, несподівано; несвоєчасно. Ан, Брян, Вал, Вовк, Сіверс.

Як „добрий день” серед ночі. Неждано, несподівано; несвоєчасно. Дмит, Іван, Кір, КрЛ, Кррч, Молгв, Новб, Новган, Панч, Сіверс, Старб, Стах, Сух, Тр.

Як один день, зі сл. *прожити.* Щасливо, у згоді. Антрац, КрЛ, Лоз, Луган, Лут, Осин, Стах.

Як три дні бики лизали кого. Хто-н. дуже брудний. Хом.

ДЕПУТАТ Записатися в депутати, *ірон.* Байдикувати; займатися пустопорожньою балаканиною. Білов, Іл, Кр, Луган, Лут, Сіверс.

ДЕРЕВО Деревя до купи збігаються в кого. Хто-н. дуже п'яний. КрЛ, Сніж.

***З дерева впасти.** Бути дурнувати. – *Ти шо / з 'дерева упала? / таке мелеш* (Крем); Біллуц, Гірс, Іван, Кір, Кр, КрЛ, Кудр, Луган, Ров, Юр.

З кожним деревом поздоровкався. Про ходу п'яного; п'яний. НижН.

Зрастуй-дерево. Дурнуватий. Джем, Зим, Кір, Лисич, Луган, Лут, Рубіж.

***З одного дерева ягода (ягоди).** Однакові своїми поглядами, думками, характером, поведінкою, соціальним становищем (такі, що заслуговують на осуд). Марк, Ребр.

На дереві найшли (знайшли, сидів), евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Ка, КрЛ, Мет.

***Одіться (вдягтися) в дерево.** Померти. Каб, Марк.

Одного дерева ягода. Однакові своїми поглядами, думками, характером, поведінкою, соціальним становищем (такі, що заслуговують на осуд). Антрац, Гар, Гарас, Луган, Ма, Мик, Мороз, НижД, Петр, Род, Сев, Сім, Сміл, Шир, Сніж, Старб, Шах. Пор. **одного поля ягода.**

Як з дерева зліз. Дивний, дурнуватий. Вес, Новкр.

Як на дереві знайшли кого. Хто-н. міцний, здоровий (звичайно про дитину). Луган, Ман.

ДЕРЕЗА Віднести (однести, понести, відправить) в дерезу кого. Поховати, померти. – *А у'ч'ора 'д'іда Фе'д'ка в'ідне'сли ў де'ре'зу* (Сіверс); Баб, Білов, Вовк, Воев, Клим, Литв, Мик, Нижб, Рай, Райг, Тим, Тр, Ціл, Шап. • **Дереза** – тут “кущі”. Вираз утворений на основі метонімії (кладовище покрите дерезою-кущами або огорожене ними).

Пора в дерезу кому. Хто-н. скоро помре. Брус, Вівч, Червон.

ДЖИЖКА *[П] джижки нема. Не вистачає сил щось зробити. – *Уже ї 'джижки не'ма дої'ти до'дому / так наро'билас'* (Лут).

ДЖМЕЛИК Джмелики лігають у кого. Хто-н. дуже п'яний. Булг, Кр, Крем, КрЛ, Кррч, Новб.

ДЗВІН Дзвони в голові до обідні дзвонять у кого, жарт. Хто-н. несповна розуму. Пер.

У дзвона бити. Скликати людей. Вес, Луган.

ДЗЕРКАЛО *Завісити дзеркалá (зеркалá), обряд., евф. Мати покійника. – *От і ми ўже за\ісили зе\ркала / йак бе\с ч'оло\в\іка \буде\м?* (Світ); Влас, Кр, Молгв, Новган, Сєв. • Від поховальної обрядодії: у хаті, де перебуває покійник, завішують дзеркала.

***Як дзеркало блищить**, жарт. Те, що голова боса. Білов, Велик, Євсуг, Луган, Молгв, НижД, Новган, Старб.

Як сліпому дзеркало, зі сл. *потрібний, нужен, нада*. Зовсім не (потрібний). Брус, Луган, НижН.

ДЗИГА Дзигу проковтнути. Бути непосидливим, дуже рухливим. Вуглег, Сніж.

ДЗЯБЛІ Дзяблі справляти. Мерзнути, відчувати холод. Антрац, Вугл, Кл, КрЛ, Лот, Полов, Тор, Руд, Чорн.

ДИВАН *До дивана приріс хто. Часто лежить; любить поспати. Горл.

ДИВИТИСЯ Дивісь та дивісь. Будь дуже обачним. НижД.

Нема на шо й дивитись (дивиться). Про щось мізерне, звичайне, не варте уваги. Біл, Бір, Брян, Гірс, Макар, Ниж, НижД, Перв, Підл, Свердл, Тит, Шпот, Щас

ДИВО Дива датись. Здивуватися. НижД.

ДИМ Аж дим з вушей (з вух) валить (вале, іде) у кого.

1. Хто-н. міцно спить. – *Се\р\з\і\й так намо\тайе\ц\а / шо ўпа\де / аж дим з ву\шей валит' у \його* (Прок); Андр, Білк, Біллуц, Вал, Єнак, Зим, Калм, К-к, Кр, КрЛ, Марк, МирД, Новбор, Панч, Сват, Сніж, Старб, Стах, Тр. 2. Хто-н. сердиться; злий. Вес, Луган. 3. Хто-н. багато думає, працює. – *Аж дим з у\шеї\ вале у Рове\н\ках озна\ч\а / шо хтос' ба\гато \думає / \робе* (Ров); Білк, Брян, Калм, Луган, Марк, Сім, Сніж, Чорн.

*[Аж] дим з голови йде в кого. Хто-н. багато думає, працює. – *Не\ роби ўже н\іч\ого / бо ўже ў\ тебе аж дим з голо\ви йде* (Єнак); Зим, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Новб, Стах.

Грузити дим на платформу. Обманювати, брехати. Луган, Лут.
***П'яний в дим і в туман.** Дуже п'яний. Білов, Молгв, Нижб, Старб.

Як дим іде. Дуже багато. – *Ку^ди не^у погл'ане^ш / на^роду / як дим іде* (Лим).

ДИМАР Димарі знутрі білити. Займатися даремною справою. Райг.

ДИНЯ Уставити диню кому, *жрм.* Полаяти кого. – *Шо там було? / та ўставили |дин'у ме^н'і / аж ун^р'іў* (Баб); Кр, Сіверс, Щас.

ДИТИНА Вловити дитину, *евф.* Народити. Вівч, Волод, Сте. **Дитиною ходити,** *евф.* Бути вагітною. – *Йа то^д'і ди^етиною хо^ддила* (ВерхП), Вес, Глад, Лоз, Рай, Свердл, Стах.

І дитини не обіде. Дуже лагідний, добрий. – *Вона та^ка |добра і ди^етини не^у об[·]іде* (Тит); Брян, Вівч, НижД, Рубіж, ЧервПр.

*** І мити, і білити, і дитина вкакалась.** Багато роботи і треба все робити зразу. Карт, Лут, Луган, Прив, СтЛ.

***І шити, і білити, і дитина вкакалась.** Багато роботи і треба все робити зразу. Лисич, Луган, СтЛ.

Нагуляти дитину. Народити поза шлюбом. Адр.

Ні дитини ні билини. Нікого. – *А шо йо^лму / жи^еве / н'і ди^етини н'і би^елини* (Марк); Білк, Біллуц, Брян, Вал, Велик, Вовк, Воев, Вруб, Гірс, Дмит, Зор, Калм, Ков, Крем, Литв, Лом, Лут, Малорл, Марк, Новб, Панч, Пер, Попів, Проїж, Прос, Рубіж, Сват, Свердл, Сич, Ст, Старб, Стах, Ствч, Тр, Трет, Чмир, Ям.

Ні дитини ні качини. Нікого. Трьохізб.

Ні дитини ні хатини. Нікого. Амвр, Артем, Зим, Кір, Луган, Мак, Нещер, Ор, Ус, Щот.

Привести дитину. Народити поза шлюбом. Адр.

Пригецати дитину. Народити поза шлюбом. Адр.

Приперти дитину. Народити поза шлюбом. Адр.

Скинути дитину. Мати викидень. Біллуц, КрЛ, Мед, НижД, Стах, Червп.

Тринадцята дитина. Народжений для того, щоб служити богіві. Олек.

Як циганська дитина, зі сл. *слизький.* Дуже. Дяк.

ДИТИНКА *Ні дитинки ні пилинки. Нікого чи нічого. Білк, Бунч, Гонч, Заїк, Крас, Новдар, Оріхов, Риб'ян, Старб.

Ні дитинки ні писклинки. Нічого. – *А ч'о б до |веч'ора не^н сид'іти? / н'і ди^нтинки н'і пи^склинки* (Слерб); Луг.

ДИТИНСТВО У дитинстві коней об'їжджав, жарт.-ірон. Те, що колесо між ніг. – *М-іж ногами собака проскоч'е / мат' / у ди^нтинств-і |коней обїїжджаў* (Коміс); КрЛ.

У дитинстві саджали на бочку кого. Те, що колесо між ніг. Вівч, Коміс, КрЛ, Луган, Луг, Рубіж.

У дитинстві три рази підкинули, а два рази спіймали. Дурнуватий. Трьохізб.

***Упущений у дитинстві.** Дурнуватий. Вівч, Микіл, Павлів, Підг, Сім, Сте.

ДИТЯ *Дитя Алмазної. Дурнуватий. Стах.

***Ні дитяти ні котяти.** Нікого. Гірс, Лисич, ОлП, Сім.

ДИХАТИ Від себе дихати. Бути близьким до смерті. Зим, Лисич, Лот, Сім.

***Дихати взайми.** Близький до смерті. Біллуц, Новайд, СтЛ, Шт.

І не дихати. 1. Ображатися. – *На зборах сказаў про су^с'іда п^раўду / а в-ін і не^н |дише* (Бонд); Білк, Білов, Іван, Марк, Шахт. 2. Красуватися, любитися собою; пишатися. – *Где ўс'а в імпортному / і не^н |дише* (Білк); Луган, Луг, Марк, Стах. 3. Тихо себе поводити. Новом.

***Темно дихати.** Погасивши світло, бути в темряві; починає сутеніти. Білк, Бряч, Гонч, Заїк, Зим, Крас, Кррч, Лисич, Луган, Новдар, Оріхов, Рубіж, Сіверс, Тор.

***Чуть диха (дихає).** Близький до смерті. Калін, Карт, Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Луг, Маріуп, Новайд, Пере, Полт, Привіл, Шт.

ДИХНУТИ Не дихне, як не збрехне (не брехне). Брехун. Біл, Макар, НижД, Шпот.

ДИШЛО Як дишло (дишлина). Дуже високий і худий. Білг, Дмит, Зим, Кудр, МирД, Попів, Сад, Сват, Тор, Трет.

ДІВКА *Відгуляли дівки Паску. Минула гарна пора. Алч, Кр, Луган.

***Відгуляли дівки Паску [відкатали яйця].** Минула гарна пора. Алч.

***Готова вже дівка.** Дівчина на виданні. Велик, Гарас, Луган, Нещер, Плуг, Ров, Свердл, Сніж, Стах.

Дівкою ходити. Не бути заміжною. – *Йїї у́же да́леко / да́леко / а во́на ўсе д'ї́ўкоўу х́оде* (КрЛ); Антрац, Бу, Зим, Калм, Кір, Кр, КрЛ, Макар, Прост, Сват, Стах, Сте, Стр, Тан, Щот.

***Доспіла дівка.** Дівчина на виданні. Білов, НижВ, Луган, Плуг, Ров, Сніж, Стах.

Забрати дівку в полон. Одружитися. Вугл, КрЛ, Сух.

Красна дівка. Райдуга. Новкр, Щот.

***Нехороша дівка (дєвка).** Нецнотлива молода. Карт, Лут, Марк, НижГ, Осин, Старб, Тор.

***Проїсти дівку, обр.** Засватати. Лоз, Оріхов.

***Спіла дівка.** Дівчина на виданні. НижВ, Луган, Ров, Свердл, Сніж.

***Справлена вже дівка.** Дівчина на виданні. Луган, НижВ, Стах.

Як дівка на виданні, зі сл. *виламуватися*. Дуже, сильно. Алч, Ан, Білк, Брян, Вал, Велик, Воев, Іван, Кір, Кр, КрЛ, Кудр, Лисич, Луган, Лут, Мар, Марк, Міст, Міус, Молгв, Панч, Пер, Перв, Свердл, Сіверс, Слсрб, Сніж, Старб, Стах, Сух, Тал, Тор, Тр, Фащів, Шахт, Щас.

Як дівка на перелазі, зі сл. *виламуватися*. Дуже, сильно. Бір, Зим, Карт, Клен, КрП, Луган, Марк, Слсрб.

***Як дівка розплетена.** Немолода жінка. Зал, Калм, Ков, Крем, СтЛ.

Як дівці дитина, зі сл. *потрібний, треба, ірон.* Зовсім не (потрібний). Білг, Брус, Воев, Дібр, Захід, Кір, Криз, Кррч, Лом, Марк, МирД, Нев, Нижб, НижН, Новр, Проїж, Сад, Сват, Сич, Сіверс, Смол, ЧервП, Шульг, Щас.

ДІВЧИНА Дівчина-метелик, *евф.* Повія. Білк, Гірс, Єнак, Луган, Сіверс.

***Зажигать з дівчатами.** Кокетувати. Білк, Луган, СтЛ.

Квартальська дівчина, евф. Повія. Антрац, Біл, Брян, Луган, Сват, Тор, Чорн.

***Підходяща дівчина (дівка).** Дівчина, готова до одруження. Антрац, Брян, Гарас, Горл, ДемО, Карт, Марк, Молгв, Старб, Сух.

***Серед дівчат одне порося.** Дівчачур. Алч, Зим, Марк.

ДІД Віднести (однести) до діда кого. Хто-н. помер. Глаф.

Дід бабі дядько, *жарт.* або *ірон.* Те, що **Василь бабина сестра**. Вруб, Зван, Луган.

***Дід бабі (по бабі) рідний Федір**, *жарт.* або *ірон.* Те, що **Василь бабина сестра**. Маріуп, Марк, Молгв, Піс, Розе, Стах.

Дід бабі троюродний (троюрідний, двоюрідний) Яшка, *жарт.* або *ірон.* Те, що **Василь бабина сестра**. Алч, Білг, Білк.

***Дід бабі [чужа] тьотка**, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Вовк, Крас, Новган, Оле, Юр.

Дід бабі хрещена мати, *жарт.* або *ірон.* Те, що **Василь бабина сестра**. Крем.

Дід Мороз подарував (подарив), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Зак, Луган, Новсв.

Дід Мороз приніс, *евф.* Те, що **Дід Мороз подарував**. Луган, Ма, Миха, Новсв, ОлП, Пер, Петровен, Сват.

***Дід Мороз приніс під ялинку** кого, *евф.* Те, що **Дід Мороз подарував**. – *Те^мбе Д'ід Морос прин'іс п-ід йа'линку* (Лоз); Лисич, Луган, Сіверс.

***Дід Пахто і баба Мотря**. Відповідь на запитання „Хто?” Кон, Марк, Прох.

***Дід Пихто (Піхто) і баба з пістолетом**. Те, що **Дід Пахто і баба Мотря**. Алч, Амвр, Білк, Білов, Брян, Булг, Велик, Дяк, Заїк, Золот, Зор, Ілліч, Карт, Кір, Криз, Лисич, Лоз, Луган, Лут, Марк, Миха, Мілов, Міст, НижГ, Новайд, Новган, Обор, Осин, Плуг, Прив, Род, Сніж, Старб, Тан, Тар, Трьохізб.

***Дід Піхто (Пихто) і баба Гапочка**. Те, що **Дід Пахто і баба Мотря**. Бір, Євсуг, Ковп, Малм, Мілр, Ребр, Ров, Шир.

***Дід Піхто (Пихто) і баба Дар'я**. Те, що **Дід Пахто і баба Мотря**. Антрац, Білк, Кр, Лисич, Луган, Павлів, Ров, Рубіж, Усп.

***Дід Піхто (Пихто) і баба Пихтиха**. Те, що **Дід Пахто і баба Мотря**. Антрац, Кр, Луган, Мус, Рубіж.

***Дід Піхто (Пихто) і баба Прісько**. Те, що **Дід Пахто і баба Мотря**. Білк, Луган, Новр, Піс, Привіл, СтЛ.

Дід по бабі рідна мати, *жарт.* або *ірон.* Те, що **Василь бабина сестра**. Зим.

***Дід по бабі рідний Федір**, *жарт.* або *ірон.* Те, що **Василь бабина сестра**. Піс.

Дід у шахту взяв що. Чого-н. немає, зникло. – *Дай ме^н'і с'іл' / та дес' іе / т'іки д'ід у шахту ўз'аў ій'її* (Кр).

*Дід часів революції. Дуже стара людина. Карт, Луган, Малм, Сніж.

До Діда Мороза, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Алч.

З сивим дідом повинчатись. Померти. Гол, КрЛ. • Смерть нерідко уявляється як вінчання, весілля.

*За сивого (старого) діда скоро заміж піде. Близький до смерті. Зал, Гарас, Луган.

Мій дід горів, а його спину грів, *жарт. або ірон.* Про дуже далеку рідню. Білк.

Мій дід горів, а твій зад грів, *жарт. або ірон.* Про дуже далеку рідню. Білк, Дон.

Піти до дідів. Померти. Черв.

*Чесати діда лисого. Брехати. Велик, Луган, Маріуп, Петровен, Плот, Полт, Прох, Род, Розкв, Сват, СтЛ.

ДИДУСЬ Смикати дідуся за вуса, *жарт.* Гнати, готувати горілку. Гов.

ДИЖА Рознесло як стару діжу кого. Хто-н. став дуже товстим. Алч, Єсаул, КрЛ, Луган, Обор, Шах.

ДИЖКА В одній діжці мішані. Однакові, схожі. – *Та йа'к-іс' во'ни схож-і / в од'н'її 'д'і'з'ц'і 'м-ішан'і* (КрЛ); Зим, Кір, Луган, Лут, Сніж.

Діжка з огірками. Дуже товстий. Алч, Гірс, Сват.

*Сидів на діжці, *ірон.* Те, що колесо між ніг. Артем, ДемО, Євсуг, Ілліч, Кір.

*У діжці найшли (знайшли), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Миха, ОлП.

У кожній (у кожній) діжці затичка (затулка), *несхв.* Про того, хто втручається в чужу справу. – *Тоб-і треба ч'ути? / ти ў'кожн'її 'д'іс'ц'і 'затич'ка* (Мар'ян); *Шо ї ка'зати / наша ба'бус'а / у 'кажн'її 'д'із'ц'і 'затулка* (Жд); Вес, Кррч, Луган, Лут, Пер, Слерб, Старб, Стах, Тплг, Щот.

*Як діжка, зі сл. *товста.* Вагітна. Жд, Пер, Прох, Рад, Червг.

ДИЛО *Випить за добре діло, *етн.* Весільний обряд: випити горілки на знак остаточної згоди батьків дівчини на шлюб. Антрац,

Брян, ДемО, Євсуг, Кір, Криз, Лоз, Луган, Лут, Марк, НижГ, Осин, Сух, Чир.

***Діла почалися.** Місячні, менструація. Кррч.

***Діла пішли (пошли), евф.** Місячні у жінок. Лен, Кр

***Діло пахне карасіром (керосином).** Про неприємні наслідки чого-н.

***Діло третє.** Інакше; краще. – *Pe^upe^uo^d'igc'a / te^uner* *ɔ*'*ilo* *t*ret'e (Трет); Алч, Луган, Стах.

Ділов куча. Байдуже, однаково. – *Te^ube* *ʃu*'*kali!* / *ɔ*'*ilo*ʃ' *ku*-*č'a* / *ʃak* *na*da *ko*'*mu* / *to* *na*'*ɔ*ut' (Вовк); Брян, Іван, Макар, НижД, Трьохізб, Шахт, Ям.

***Запити діло, етн.** Весільний обряд: випити горілки на знак остаточної згоди батьків дівчини на шлюб. Брян, Гарас, Горл, Карт, Кір, Новган, Марк, Сух, Тор.

Нема діла. Уживається для вираження незгоди. Брян, Гірс, Рубіж, Свердл, Тит, Шпот, Щас.

Ні діла ні роботи з кого. Немає толку з кого-н. – *ʃos'ic* *te*be *s'o*ɔod'n'i *n'i* *n'i* *ɔ*'*ila* *n'i* *ro*'*boti* (ВесТ); Брян, Захід, Зор, Кра, Кррч, Литв, Лут, Марк, МирД, Міл, Ор, Проїж, Прост, Сад, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Сух, Щас.

Сходитися на діло, етн. Здійснювати обряд сватання. Алч, Вес, Ко, Кудр, Міл, Мороз, Новолек, Полов, Прос, Розк, Свердл, Чаб.

ДИМ Дім (дом) хи-хи (хі-хі), ірон. Божевільня. Кір, Лисич, Марк, Ров, Свердл, Слсрб, Стах.

Збиратися до вічного дому. Бути близьким до смерті. Алч, Біл, Луган, Мілр, Нижт, Райг, Ров, Сіверс, Слсрб, Усп, Чмир.

Зійти з дому. Покинути рідну домівку й не повертатися туди. НижД.

ДИНЕЦЬ *У Дінці (Донці) виловили, евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Марк, Розк.

ДІРКА Дірка в голові в кого. Хто-н. дурнуватий. Білов, Білч, Бір, Вал, Гірн, Зор, Калм, Кір, Кіров, Кр, Лисич, Луган, Лут, Марк, Мар'ян, Молгв, НижВ, Новб, Пер, Петров, Ров, Сват, Слсрб, Стах, Тр, Щас.

***Дірка в горищі** в кого. Хто-н. дурнуватий. Горл.

***Дірка від пулі в голові** в кого. Хто-н. дурнуватий. Луган, Лут, Хор.

Дірки в карманах у кого. Хто-н. не має грошей. Алч, Амвр, Арт, Білк, Кругл, Луган, Мак, Міус, Молгв, Нещер, Новкр, П-в, Сват, Тан, Червон, Щас.

Дірку в голові проторохтіти. Набриднути розмовами про що-н. Луган.

***Як дірка в мості**, зі сл. *потрібний*. Зовсім, анітрохи не (потрібний). Бул, Чорн.

ДІТИ Зводити дітей на согласіє, *етн.* Весільний обряд: сватати. Бонд, Велик, Кол, Євсуг, Хв, Шт.

***Ловити дітей**, *евф.* Народжувати; приймати роди. Ка, Мик, Мика, Мороз, Сте, Стр, Топ.

Ні дітей ні плетей. Немає проблем. Амвр, Артем, Міус, Молгв, Нещер, Новжд, Ус.

Піти (вийти) на дітей. Вийти заміж за чоловіка, у якого є свої діти. – *!Ран'ше !мати п·ішла на д'воє д'ітеї* (Руд); Свердл, Шульг.

ДНО [Щоб, хай, бодай] ні дна ні покришки кому, чому. Уживається як добре побажання (усього найкращого). – *Ну / з Богом! / хаї тоб-і н'і дна н'і покришки!* (Слз); Анд, Білк, Дзер, Лисич, Лом, Луган, Пер, Сіверс, Сніж, Сух, Фащів, Червп. • Звичайно вираз **[щоб] тобі ні дна ні покришки** означає злопобажання, первісно – щоб тебе поховали без труни (без дна і кришки домовини). У багатьох говірках відбулася зміна значення на протилежне (енантіосемія), і вираз став синонімізуватися з побажанням **ні пуху ні пера**.

Як на морському дні. Дуже холодно; безлюдно. Амвр, Артем, Мак, Міус, Молгв, Нещер, П-в, Тан.

ДОБРИДЕНЬ [Як] добридень серед ночі, зі сл. *потрібний, нужний, нада, ірон.* Зовсім не (потрібний). – *Його слова !нужн'і йак добриден' !сере^д !ноч'і* (Сіверс); Лисич, Луган, Пер, Сніж.

ДОБРИЙ Добрий (хароший) як спить [зубами до стіни]. Поганий, недобрий. Фр.

ДОБРО Добром не кончиться. Не буде щасливого кінця. Біл, Бір, НижД.

Не перед добром. Про якусь подію, що віщує біду. Вівч, Гірс, Голуб, Макар, НижД, Підл, Рай, Рубіж, Свердл, Тит, ЧервПр, Шпот.

ДОГАНЯТИ *Не доганяє в кого, жарг. Хто-н. придуркуватий. Біллук, Кір, Кррч, Луган, Лут, Міст, Перв, Сіверс, Слерб, Стах, Тплг, Червп, Юр. • Догнати – зрозуміти що-н.

ДОКУМЕНТ Повісити документ на шию кому. Хто-н. втрапив розум, збожеволів. Малорл.

ДОЛГ *Дихати в долг. Бути близьким до смерті. Карт, Новайд, СтЛ, Шт.

Залазить в долги. Робити багато позичок. Біл, Бір, НижД.

ДОЛЯ Доля служить кому. Щастить комусь. КрЛ, Фр.

Мишача доля. Невелика кількість. Велик, Лисич, Петр, Сват, Старб, Тр, УрК, Шахт, Щас.

Дурний дом. Психіатрична лікарня. Алч, Луган, Сіверс.

ДОМІВКА Заказати домівку з двома кришами. Померти; поховати. Комсом. • Первісно йшлося про труну.

ДОМОВИЙ Домовий не любе кого. Хто-н. часто не буває вдома. – *Н'їколи* ¹дома не^у си^диш / *мат'* / *те*^убе не^у ¹л'убе до-мо^вий (Проїж); Крем, Кррч, Сич. • В основі виразу демонологічне уявлення про домового як покровителя тих, хто живе в хаті (у домі).

ДОМОВИНА Станцювати в домовині. Померти. Зим, Хом.

ДОНЬКА Донька лисиччина. Дуже хитра жінка. – *А не*^ув-іст-ка *моя* / ¹дон'ка *лисич'*:ина / *п-ід*лестилас'а / *та не*^у *свар'іт'* ви його! (Луган); Свердл, Сіверс.

ДОПИТЛИВИЙ *Допитливих бити!, евф. Відповідь на запитання „куди йдеш?“, коли не хочуть признаватися. Луг, СтЛ.

ДОРОГА Висипається (висипляється) в дорогу. Хто-н. близький до смерті. Білс, Верг, Луган.

Відправитися в дорогу. Померти. – ¹Баба ¹Марфа *ўже* *віт*п^равилас'а *ў* *до*рогу / *піш*ла на *тої* *с'в'іт* (Усп); Кр.

***Всю дорогу хрестити.** Іти, плутаючи ногами; бути п'яним. Лугт, НижН.

***Дорога на Сватове** кому, у кого. Божевільний, недоумкуватий. Велик, Сєв, Тал, Ціл.

Дорога одкрита (відкрита) йому. Хто-н. близький до смерті. Білс, Гов, Луган, Мілр, Ров, Сіверс.

Дорогу гладить. Частувати поїжджан батьками молодого перед від'їздом за молодою [Иванов 1898: 521], Пантюхине Новопсковського р-ну; Заайд, НижД, Розп, Тан.

Дорогу гладити. Весільний обряд: частувати. • „Розпивають могорич на дорогу молодим” (Перв).

Дорогу собі пробиває. Близький до смерті. Луган, Оле.

Дорогу собі пробирає. Близький до смерті. Луган, Матв, Мілр, Ров.

Дорогу собі прокладає. Близький до смерті. Оле, Усп.

Збирається в дорогу. Хто-н. близький до смерті. Алч, Біл, Білс, Бір, Бу, Кір, КрК, КрЛ, Луган, Матв, Міус, Молгв, Нещер, Нижт, Петр, Рубіж, Сіверс, Слерб, Усп.

Зрівняти з дорогою. Знищити, сильно побити. Калм, Кругл, Лоз, Луган, Сніж, Ясен.

Ключкувата дорога; ключкуватий шлях у кого. Тяжке життя; важко щось дістається кому. Луган, Лут, Пер, Стах.

Крива дорога в кого, чия. Хто-н. п'яний, напідпитку; із невпевненою ходою. Арап, Вес, Виш, Гол, Луган, Стах.

***На божій дорозі.** Хто-н. скоро помре. Сте.

***На дорозі до смерті.** Хто-н. скоро помре. Алч, Кр, Тан, Щот.

***На смертній дорозі.** Хто-н. скоро помре. Кр, Луган, Оле, Перв, Ров, Сіверс, Сте, Тан, Усп.

***Найшли (знайшли) на дорозі, евф.** Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Луган.

***Одна дорога** кому. Хто-н. близький до смерті. Алч, Антрац, Верг, Ган, Зорик, Кр, Оле, Перв, Сіверс, Стах, Тан, Ціл.

Перев'язувати дорогу кому, чию. 1. Не дозволяти йти, пророкуючи невдачу. – *С'о́год'н'і пе'ре'у́йа|жу то|б'і до'рогу / |буде"и до |веч'ора* (Єнак); Дяк, Лен. • В основі, можливо, народні звичаї: перев'язують мотузкою дорогу весільній процесії (див. далі); діти, щоб зупинити гусей, вигукують: “Гусі, гусі! Зав'яжу вам дорогу, щоб не втрапили додому” (Номис, № 327). 2. *етн.* Весільний обряд: “Коли молодий їде за молодою, то сусіди останньої перев'язують дорогу стрічками, щоб не пустити молодого, доки він не заплатить викуп” (Ров); – *Швич':е пе'ре'у́йазу́йте до'рогу / |ўже їде мо'лоди́й* (Ров); Кр; “Коли їдуть до загсу, на їхньому шляху будь-де перев'язують дорогу вірвовкою й вимагають викуп” (Шульг).

***Перев'язувати дорогу верьовкою, обр.** Весільний обряд. – *Молод'им су'с'іди не"ре"уїязуйут' до'рогу ве"р'оўкою* (Нижб).

По дорозі кадрили танцювати, жарт. Іти заточуючись; бути дуже п'яним. Дон, Кір.

Поливати дорогу. Випивати горілку з тим, кого проводжають у дорогу, бажаючи щасливої путі. Бонд, Велик, Зим, Марк, Ол, Ор, Проїж, Прос, Сич, Старб.

***Прийшла його остання дорога.** Помер. Криз, НижГ, Род.

***Прямо по дорозі, евф.** Те, що до баби Кудичихи. Білк, Луган, Новдар, Риб'ян.

Собиратися (збиратися) в дорогу. Бути близьким до смерті. Бу, Кір, Міл, Міус, Молгв, Нещер, Нижкр.

Собиратися (збиратися) в божу дорогу. Бути близьким до смерті. Чмир, Яс.

***Трошки в дорозі.** Дурнуватий, пришелепуватий. Перв.

Убратися в дорогу. Бути близьким до смерті. Верг, Лисо, Луган, Матв, Нижт, Райг.

Ударений об дорогу. Недоумкуватий, дурний. Старб, Ям.

[Уже] на дорозі. Хто-н. близький до смерті. Антрац, Біл, Білс, Верг, Верхкам, Євсуг, Кр, Луган, Мед, Оле, Сніж, Стах, СтЛ, Фр, Чорн.

***[Уже] одна (єдина) дорога** в кого, кому. Хто-н. близький до смерті. Алч, Біл, Білс, Бір, Євсуг, Красл, КрК, КрЛ, Луган, Матв, Сіверс, Слсрб, Стах, Тан, Тим, Усп, Червп.

***Хоч на дорогу викинь** кого. Хто-н. міцно спить. Крас, Новган.

Хоч об [суху] дорогу бий. Дуже сухий (про хліб і т. ін.). – *Пирожок йак брус'ки / хоч' об до'рогу бий* (Арап); ВесТ, Золот, Кр, Кра, Кррч, Лисич, Луган, Лут, Марк, Старб.

Через дорогу навприсядки розсипала баба висівки, жарт. або *ірон.* Те, що Василь бабина сестра. Антрац.

***Як на дорозі найти (знайти).** Дуже швидко одержати. – *Припи'ни |балуватис'а / бо |дуже ш'видко о|держиш / йак на до|роз'і з|найдеш* (Клим); Біллуц.

***Як п'яний по дорозі, з дієсл.** Криво. – *Оце накреслила йак п'яний по до|роз'і!* (Марк); Зим, Луган, Марк, Проїж, Сич, Слсрб, Сніж, Старб.

ДОРОЖКА Полити дорожку. Випити спиртного, щоб дорога щасливою була. Кам, Марк, Мус, Стр.

ДОСТАТОК *В достатку. Заможнo. – У нас кашу варили / хто ў достатку / той і жиў (Проїж).

ДОЧУТИ *Не дочує, так добреше. Вигадник; брехливий. – *Наша Маша не" доч'уйе / так добреше* (Оріхов); Берез, Брус, Крем, Лоз, Луган, Новсв.

ДОШКА Зіграти в дві дошки (доски). Померти. – *Гарна була л'юдина / простудиўс'а / і з'іграў у д'в-і дошки* (Кррч); Крем, Лисич, Марк, Пер, Сніж. Пор. **зіграти в ящик**. • Первісно йшлося про труну із дном і кришкою. Див. **заказати домівку з двома кришками**.

Змінитися з дошки в шильовку, *ірон.* або *жарт.* Зовсім не змінитися, залишитися худим. Павл. • **Шильовка**, *діал.* – шилівка, тонка дошка (завтовшки 1 дюйм). Фразеологізм постав на основі каламбуру, оскільки *дошка* й *шильовка* – одне і те ж.

Чотири (читирі) дошки збирати. Бути близьким до смерті. Мак, НижК. • Первісно про домовину: дві бокові дошки, дно й кришка. Див. **зіграти в дві дошки**.

***Чотири (читирі) дошки найти**. Померти. ВесГ, Зал, Калм, Кр, Крем, Луган.

Чотири (читирі) дошки шукати. Те, що чотири дошки збирати. Сніж.

[Як] **дошка непиляна**. Дуже худа людина. Зим. • З дошкою звичайно порівнюють худу людину (**тонкий як дошка**).

[Як] **дошка пральна**. Дуже худий. Алч, Калм, Кол, Кр, Луган, СтЛ.

[Як] **дошка-сороковка**. Те, що дошка непиляна. Зим, Луган. • **Сороковка** – дошка, товщиною в 40 мм. Фразеологізм постав у результаті нарощення слова *дошка*. Додатковий компонент *сороковка* конкретизує шаблонність метафори *дошка* (див. **дошка непиляна**) й посилює експресивність виразу.

[Як] **плоска дошка**, *знев.* Дуже худий (перев. про жінку). Вівч, Калм, Кар, Кр, Щот.

Дош Дош іде, а ми в сандалях. Робиться щось невчасно, не тоді, коли слід. Крем, Кррч.

Дощ іде, а ми на лижах. Те, що дощ іде, а ми скирдуєм. Алч, Крем, Кррч, Луган, Мак, Рубіж, Щас.

Дощ іде, а ми скирдуєм (скиртуєм). Робиться щось невчасно, не тоді, коли слід. Анд, Бір, Гірс, Ерем, Кррч, Новпск, Обор, Проїж, Рубіж, Руд, Сич, Тет.

***Дощ іде, а ми скирдуєм (скиртуєм) [сонце світить – ми спимо].** Робиться щось невчасно, не тоді, коли слід. Баб, Байд, Дмит, Кас, Крим, Лан, Рубіж, Сад.

***Як дощ серед зими (зіми).** Неждано, раптово. – *Йа те^мбе не^м ж^мдала / а ти йа^мвиу^с'а / йак дош-ч' се^мре^мд з'їми* (Гонч).

Як дощ у грозу, зі сл. *минати, проходити* і т. ін. Дуже швидко. Стах, УрК.

ДОЩЕЧКА Не хватає третьої (дев'ятої) дощечки в кого, *ірон.* або *знев.* Хто-н. дурний, розумово обмежений, ненормальний. Амвр, Баб, Бла. • Пор. не вистачає однієї клепки.

ДОЩИК *Після дощика в четвер, *жарт.* Ніколи. Воєв, Ям.

Після дощика в четвер на сухую п'ятницю, жарт. Ніколи. – *Коли ўже ти цеї сараї дост^тройиш? / с^ткоро / п-іс'л'а дош-ч'и^ска ў ч'е^твер на сухуїу п^тятни^сц'у* (Брян); Брян, Велик, Зим, Кір, К-к, Кр, Крем, Лут, МирД, Новайд, Пер, Проїж, Рубіж, Св, Свердл, Сич, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Сух, Тор, Тр, Червп, Шахт.

ДРАБИНА *Як драбина, зі сл. *сухий.* Дуже худий і високий. Антрац, Білк, Булг, ВерхП, Вівч, Глад, Дем, ДемО, Карт, Кр, КрЛ, Криз, Крим, Лут, Марк, Оле, Новайд, Новпск, Павлів, Пр, Прост, Різн, Розс, Свердл, Сніж, Тр, Чмир.

***Як кошеча драбина.** Дуже високий на зріст.Кір.

ДРАГАЛЬ Драгалья ловити (спіймати). Тремтїти від холоду, страху. Червп. • Вираз постав на основі перерозкладу слова *дрижати* (від холоду).

ДРАКОН *Відпустити (запустити) дракона, *евф.* Блювати. Кр. Луган, П, Рубіж, Тар.

ДРАНКА Перебиратися з дранки у (на) перебиранку. Жити в злиднях. – *Ос' так і живе^ммо не^мза^мвидно / не^мре^мби^мрайе^ммос'а з дранки у не^мре^мби^мранку* (Мих).

ДРАП Драп-дерюга, через нитку – чортова кожа, *жарт.* Жорстка тканина. Щот.

ДРАПА *Давати драпа. Швидко тікати, бігти; покидати когось, щось. Єнак, Зим, Иван, Кр, Крем, Лисич, Луган, Лут, НижД, Рубіж, Стах, Тор. Пор. **давати драпака**.

ДРАПАЛА *Давати драпала. Швидко тікати, бігти; покидати когось, щось. Луган.

ДРАСТУЙТЕ [I] на тобі – драстуйте. Вигук, що виражає негативне сприймання чогось, розчарування. Брян, Вівч, Підл, Руд, Тит.

ДРАТИ Драла-мазала-варила, *ірон.* Зроблене нашвидкуруч, неакуратно, неякісно. Ма, НижН, Ребр, Сім.

ДРИГУНЦІ Ловити дригунці (дригунців, драгунця). Те, що драгалья ловити. – На¹ловиш дригун 'ц'і'ї' / поки не²ре³улком добе⁴рес':а до⁵дому / з⁶низу так і ст⁷руже (Маріуп).

ДРИЖКИ Ловити дрижки. Тремтіти від холоду, страху. Білг, Кррч. Пор. **ловити дри жаки**.

ДРІБ Дріб-шістнадцять, *жарт.* Дрібна картопля. НижД, НижН, Новкр.

[Як] **дроб'ю побитий**. Веснянкуватий. – Може / за ¹Кос'т'у ²п-ідеи? / та в-ін же важкий на ³руку і ⁴дроб'ю побитий / на ⁵л'ц'і і як ч'орти ⁶горох ⁷молодили (Кррч); Ков, Лисич, Сват.

ДРІЖДЖІ Увесь на дріжджах (на дріждях). Дуже товстий. Алч, Амвр, Артем, Кір, Мак, Міус, Новкр, Ор, Сват, Тор.

Дріжджі (дрібжі) продавати. Дуже мерзнути, труситися від холоду. – Та¹ке по²в-ійало з ³холодного к⁴райу / з⁵нову ⁶буду на ба⁷зар'і др'іжджі прода⁸вати (Лисич); Зим, Кір, Крам, Крем, Лом, Луган, Малорл, Нев, Пер, Свердл, Слерб, Стах, Тор, Юр. • На основі парафрастичного розгортання дієслова *дрижати* і створення ложної образності. Див. **драгалья спіймати**, а також **зеленку продавати, синьку продавати**.

Торгувати дріжджами (дрождями). Те, що дріжджі продавати. Новган.

Увесь на дріжджах (на дрождах). Дуже товстий. Ор.

ДРІТ Дріт укусив кого. Хто-н. крикливий, невдоволений. Нещер, Прост.

Дротом не розгониш. Дружні між собою. Кр, КрасТ, Луган, Лут, Перв. Див. **дрючком не розгониш, палкою не розгониш**.

ДРОБ Дроб-сімнадцять (сімнадцять), *жарт*. Каша – перловка. – *Що уп'їет' на 'заўтр'їк дроб с'єм'надз'ц'ат'?* (Перв).

ДРОВА Дрова готові. Дуже п'яний. – *Кон'ч'є"но / ўсе / дрова готов-ї / ве"ди до'дому* (Луган); Алч, Вівч, КрЛ, Зим, Ма, Мет, Мик, Микіл, Пер, Петровен, Свердл, Сіверс, Сніж, УрК, Хар, Червг, Шах, Ясен. • Метафора ґрунтується на тому, що дуже п'яна людина обмежена в рухах і тим самим нагадує дрова.

Дрова, солома, три. Про п'яного. Сіверс, Хом.

Нарубати дров. Зробити щось у запалі, не зважаєно. Трьохізб.

Ні дров ні води. Бідний; немає нічого. – *У'б-їдної ў'д'ови н'ї дроў н'ї во'ди* (Алч); Луган, П-в, Тор.

Рубати дрова. Дуже кричати, гніватися. – *Су'с'їд 'ц'їлії 'веч'їр у 'хат'ї дрова ру'баў* (Маріуп); Пер.

Як дрова. Дуже п'яний. – *Та м-ї 'с'од'ні / йак дро'ва / 'їел'ї ноги не"ре"стаў'л'а* (Сич); Гірс, Зим, Лисич, Луган, Лут, Марк, Проїж, Ров, Старб, Стах, Тар, Юр.

[Як] дрова везти. Невміло вести машину з пасажирами, “смикати” її, не зважати на дорогу. Вільх, Луган, Ман, Марк, Нижб, Полов, Проїж, Свердл, Сич, Стах.

ДРОЖДІ *Дрожді продавати. Мерзнути. Марк.

ДРОЗД Давать дрозда. Робити щось із великим завзяттям. Луган.

***Дати дрозда.** Побити. Баб, Білк, Білс, Дмит, Кріп, ЛісП, Рубіж, ЧервП.

***Пустити дрозда.** Сфальшивити під час співу. Жд, Лут. Пор. пустити півня.

Схватити дрозда. Бути битим. – *Ти с'о'год'н'ї ў' мене 'точ'-но сх'ватити дрозда* (НижК); Калм, Лен.

Упіймати дрозда. Замерзнути. КрЛ. Див. **драгалья спіймати.**

ДРОХВА Як дрохва (дрофа). Дуже тонкий, високий (частіше про жінку). Велик, Зим, Луган, Міст, Новб, Новбор, Новган, Новпск, Ор, Проїж, Сват, Сич, Сніж, Старб, Тр.

Як дрохва (дрофа) на ходулях. Те, що як дрохва. Воев, КрЛ, Міус.

ДРУГ *Білий друг, *євф.* Унітаз. Влас, Кр, Молгв, Новган, Старб.

*Зустрітися з білим другом, *евф.* Блювати. Амвр, Кір, КрЛ, Прох, Сніж, СтЛ.

*Обнімати білого друга, *евф.* Блювати. Амвр, Луган.

*Пропивати друга, *етн.* Востаннє збиратися в товариша перед його одруженням. Антрац, Брян, Гер, Горл, ДемО, Іл, Карт, Криз, Лот, Лут, НижГ, Луган, Новган, Осин, Тор, Старб, Сух.

Чотирьохногий друг – диван, *жарт.* або *ірон.* Лежень; любитель поспати. – *Ч'оло'в'ік 'дома / ч'отир'ох'ногий друг / ди'ван* (Алч); Лисич, Луган, Лут, Плут, Тан, Трьохізб.

ДРУГИЙ Другої співати. Змінити попередню домовленість. НижД.

Розписуватися за других. Висловлюватися за інших, не маючи на те права. Алч, Бул, Гірс, Ка, КарС, Лисич, ЛозО, Луган, Мик, Покр, Сіверс, Сім, Стр, Хв.

ДРУЖКА Викрадати дружку, етн. Назва весільного обряду. • „Сперва крадуть дружку, а потім викупають за ціну, яку назвуть викрадачі” (Макар); Адріан, Брян, Бу, Верг, Вівч, Греч, Євсуг, Зим, Перв, Сват, Стах, Сте, Тан, Трет; „Викрадають дружку, щоб полюбив її дружок” (Перв).

Як старшу дружку з-за столу, зі сл. *випровадити.* Рішуче, нагально. – *Нашу Га'лину 'випровадили з роботи / йак с'таршу дружку з:а с'толу* (Ков); Криз, Сват, Старб, Стах.

ДРЮК *[Як] дрюк неотесаний, *знев.* Вайлуватий. – *Йо'му ўже ш·іст'надз'ц'ат' год'іў / а в·ін йак др'ук не"отесаний* (Білк); Крим, Міст, Тан.

ДРЮЧОК Дрючком не розгониш. Дружні між собою. Лисич, Луган, Лут, Свердл, Стах. • За моделлю **водою не розіллеш** – на основі асоціації поєднання в парі двох людей (або тварин) під час бійки, яких можна було розігнати тільки дрючком. Див. **палкою не розгониш.**

Дрючок горбатий, грубо. Сутула людина. – *Он п·і'шоў др'уч'ок горбатий* (Поп); Лисич, Підг.

І дрючком не вб'єш (не доб'єш) кого. Хто-н. дуже живучий, здоровий. – *Д'іду Івану ўже в·іс'імде"с'ат де"ў'йатий год / а такий / шо і др'уч'ком не" ўб'єш* (Молгв); Біл, НижД, ЧервПр.

ДУБ Вдарити дуба. Померти. Білк, Вал, Вес, Крас, Луган, Лут,

Марк, Пер, Сват, Сіверс, Сніж, Стах, Щас. • На основі розкладу слів *дубіти, одубіти, одубеніти, одубитися* і под., власне, “втратити гнучкість, стати твердим, як дуб” (оскільки тіло мерця дубіє, клякне) на дієслівно-іменне словосполучення. Пор. **дати (врізати) дуба**.

Дуб-дерево, *грубо*. Тугодум; дурнуватий, пришелепуватий. Ан, Байр, Вал, Велик, Іван, Калм, Ков, Крем, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Малорл, Ман, Мус, Нижб, НижД, Новб, Новом, Оріхів, Пер, Полов, Поп, Рубіж, Руд, Сват, Слсрб, Сніж, Стах, Стр, УрК, Шахт, Щас, Ям. • Натяк на твердоголового – **як дуб**.

Дуб-дерево тверде, *грубо*. Те, що **дуб-дерево**. ВерхП, Зим, Кррч, Лоз, Луган, Новайд, Ор, Піщ, Червон, Чмир.

Дуб-дерево хвойне (шпилькате), *грубо*. Те, що **дуб-дерево**. Алч, Гірс, Зим, Кір, Луган, Міст, Панч, Полов, Рубіж, Сват, Свєрдл, Сніж, Сух, Трьохізб, Червп, Щас.

Дуб сосновий, *грубо*. Те, що **дуб-дерево**. Андр, Коміс, Крем, Лисич, Луган, Тет. • На основі каламбуру, що створюється зіставленням двох несумісних понять.

***Заломити дуба**. Замерзнути. Ілов, Старб.

З дуба впав. 1. Дурнуватий. – *Ти шо / з |дуба ч'ї з ор'їха ўпаў?* (Алч); Брян, Вар, Вискр, Луган, Ниж, НижН, Проїж, Сич, Старб. 2. Не розуміти очевидного. Кррч.

***З дуба звалився**. Дурнуватий. Лоз.

***З дуба репнути**. Бути дурнуватим. Луган, НижН.

Люба з дуба, *грубо*. Те, що **дуб-дерево**. Інд, Старб, Шахт.

Ні в дуб ногою, зі сл. *не знати*. Анітрохи, аніскільки, зовсім. – *Йа по ге^ометр'її н'ї ў дуб но|гойу* (Ниж). Пор. **ні в зуб ногою**.

Плентатися між двома дубами. Не вміти вийти з простої ситуації, збиватися. Новбор, Старб.

Плести смаженого дуба. Говорити дурниці, нісенітниці, обдурюючи кого-н. Руд, Сват. Пор. **плести смаленого дуба**.

Упасти з дуба в сосну, *грубо*. Стати дурнуватим. Пис, Підл.

Упасти з дуба на кактус, *жарг*. Стати дурнуватим. – *Ти шо? / з |дуба на |кактус?* (Лут); Алч, Біл, Білк, Велик, Зим, Кір, Кіров, Луган, Марк, Міст, Новб, Обор, Пер, Пів, Підг, Род, Сват, Слз, Старб, Тор, Тр, Чмир, Щас, Ям.

Як до дуба в'язати, зі сл. *говорити*. Абищо, несусвітне. Іл.

Як три дуби разом, *грубо*. Зовсім дурний. Деб, Марк, Сніж.

ДУБАРЬ Дубарів наловити, *жарг.* Дуже змерзнути. – *С'од'н'і поки дожд'аўс'а по^нпутки / налов'иў дубар'іў* (Нижб); Кр, Луган, Нижб, пор. ще: – *Ну ї дубар' с'од'н'і* (Луган). • На основі створення ложної образності внаслідок розкладу дієслів *дубіти, одубіти* “мерзнути; змерзнути”. Див. **вдарити дуба**.

ДУБИНКА Дубинкою не розгониш. Дружні між собою. Лисич, Луган, Мак, Стах. Пор. **водою не розіллеш**.

ДУГА Ні в дугу ні в Красну (в Червону) Армію, зі сл. *не годитися, не придатний*. Нікуди; нінащо. Заїк, Зим, Карт, Кір, Криз, Лисич, Лут, Марк, Род, Сват, Старб, Стах, Тплг, Усп, Ям.

Поцілувати дугу (валянок). Сказати недоречне, яке не має ніякого зв'язку з попереднім. Сват, Сніж.

ДУДКА В дудкі грати. Обманювати. – *Та х'вате тоб'і ў дудки грати / кажи ўже праўду* (Мус); Старб.

В одну дудку дуть. Діяти однаково. Георг, Калм, Луган, Лоз, Сніж, СтЛ, Ясен.

Не в ту дудку. Не так, як треба (говорити, розказувати і т. ін.). Білк, Георг, Калм, Лоз, Луган, Лут, Марк, Нижб, Сват, Сніж, Старб, СтЛ.

Піти в дудки. Рости в стебло (про рослину – цибулю, часник). Алч, Анд, Вівч, Кр, КрЛ, Луган, Мик, Петровен, Ребр, Ров, Сіверс.

ДУЖЕ Дуже жирно. Занадто. Бір, Брян, Молгв, НижД, Руд.

Не дуже, щоб дуже. Так собі, посередньо. Брян.

ДУЖКА До дужки; по дужку, зі сл. *наїстися*. Досита. Луган, Молгв, Тр.

ДУЛО Закрити [своє] дуло, *грубо*. Замовкнути. – *Поки ти буде^ш шкабар'ч'ати? / закрий своє дуло* (Зак); Вільх, КрЛ, Старб, Стах, Шпот.

ДУЛЯ *Дулі з маком їсти. Голодувати. Євсуг, Карт, Крем, Кррч.

*Дулі з маком та пироги з таким. Нічого Крем, Кррч, Тар.

***Як сліпому дуля**, зі сл. *потрібний, нада, треба, ірон.* Зовсім не (потрібний). Старб, Шпот.

Як три дулі разом, зі сл. *тупий*. Зовсім; дуже. Оріх.

ДУМАТИ І не думай і не гадай. Викинь усяку думку з голови про що-, кого-н. Брян, Вівч, Шпот.

ДУМАТИСЯ І не думалось і не гадалось. Про щось несподіване. Брян, Вівч, Молгв, Свердл, Шпот, Щас.

І не думалось і не снилось. Про щось несподіване. Ниж, НижД, Перв.

ДУМКА Думки за вітром полетіли в кого. Хто-н. психічно хворий. Білк, Кір, Новайд, Стах.

Думки на базар посилати. Дрімати, куняти. Антрац, Оріхов, Райг.

Думки на волю відпускати. Мріяти. – *Сидит' на урок-і / а сам думки на вол'у отпус'кайе* (КрЛ); Луган.

***Потонути в думках.** Утратити розум. – *Йак не^а стало його Гал'і / так і потон^унуў у думках су'с'ід* (Сіверс); Луган.

ДУНЬКА Дунька-Ванька, *знев.* Дурень. Алч, Коміс, Крем, Луган, Сіверс, Старб.

Дунька з бараків, *знев.* 1. Дуже криклива жінка. Вугл, КрЛ, Лот, Луган, Стах, Чорн. 2. Неохайно одягнена жінка. КрЛ, Луган, Риб'ян. • Імена *Дунька, Дуня, Вася, Клава, Фрося, Ваня* нерідко мають пейоративне забарвлення, відповідно формуючи й конотацію ФО.

***Дунька з Бірюківки,** *знев.* 1. Дурнувата жінка. Луган.

Дунька з водокачки, *знев.* 1. Дурнувата жінка. Білг, Гірс, Єнак, Зим, Зол, Кір, К-к, Крем, Луган, Малорл, Поп, Сіверс, Тор, Шахт. 2. Дуже криклива жінка. Стах, Тор, Шахт. • **Дунька** – узуальний конотативний антропонім з інтерлінгвальною конотацією і широким діапазоном відомостей (Є.Отін). Символ малоосвіченої, некультурної, безцеремонної, неакуратної жінки. Такі ж конотації наявні і в експресивно забарвлених похідних іменах (*Дуня*).

Дунька з Кацапетівки, *знев.* Недотепна, дурнувата жінка. Гов, Луган, Ма, Осин.

Дунька з кінзаводу, *знев.* Недоумкувата жінка. Малорл.

***Дунька з Лутугіна,** *знев.* Недоумкувата жінка. Луган, Рубіж.

Дунька з маслобійні, *знев.* 1. Те, що **Дунька з водокачки**

(1). – *Шо з неїу балакат'!* / *Дун'ка з маслобоїн'і!* (Ков); КрЛ, Лисич, Луган. 2. Неохайна жінка. – *Л'ага ў постел'у / настоїа-ш-ч'а Дун'ка з маслобоїн'і* (ПлП); *Приїшла / мара с'в-іт'ова / сп'раўжн'а Дун'ка з маслобоїн'і* (Горл); Кір, НижД, Молгв, Смол, Старб.

Дунька з мильного заводу, знев. 1. Дурнувата жінка. – *Швидше дитина до'думаїе'ц':а / н'їж вона / Дун'ка з мильного заводу* (Дзер); Брян, Булг, Вовк, Воєв, Єнак, Кір, Крем, Мар'ян, Перем, Сніж, Топ. 2. Дуже криклива жінка. – *Йак н-їд'н'їме крик / так на трет'їй вулиц'ї собаки гаўкаїут' / Дун'ка з мильного заводу* (Дзер); 3. Неохайна жінка. Воєв.

Дунька з переулку, знев. Дурнувата жінка. Перв.

Дунька з пивзаводу, знев. Те, що **Дунька з водокачки** (1, 2). Ан, Вільх, Воєв, Вруб, Зим, Іван, Кір, Кіров, Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Марк, Молгв, Новм, Обор, Поп, Проїж, Рубїж, Сват, Сич, Старб, Стах, Тал, Тор, Червп, Шахт, Шпот.

***Дунька з Причепіловки, знев.** Дурнувата жінка. Кір, Рад.

Дунька з пустими відрами, знев. Те, що **Дунька з водокачки** (1, 2). Гірс, Сват.

Дунька з трудоднями, знев. 1. Заклопотана жінка. – *В-їч'но Василина ж-ч'їм 'небуд' носїц':а / сказано / Дун'ка з трудод'н'ами* (Горл.); Алч, Велик, Вовк, Іван, Калм, Лисич, Лоз, Мар'ян, Міус, Мус, Новом, Поп, Старб, Стах, Червп, Шахт. 2. Неохайно одягнена жінка. – *Оце приїшла! / ш-ч'о це ти на себе нат'агла? / Дун'ка з трудод'н'ами!* (Зор); Антрац, Білг, Зим, Ков, Новдар, Новом, Пер, Поп, Сїверс, Тр, УрК, Фащів, Червп, ЧервП. 3. Дурнувата жінка. НижН, Новган, Олександр.

Дунька з-під заводу, знев. Те, що **Дунька з водокачки** (1, 2). КрЛ, Лут, Луган, Шахт.

Дунька з-під земгазу, знев. Дурнувата жінка. Рубїж.

Дуньку валяти, знев. Байдикувати. Кір, Коміс, КрЛ, КрО, Луган, Молгв, Руд, УрК, Щас.

Дуньку по Антрациту водить, жарт. Брехати, говорити неправду. Раф, Стах.

Набратися як Дунька мила. Придбати багато (непотрібно-го). Анд, Лисич, Луган, Нещер, Пер.

***Наша Дунька вища всіх.** Дуже високий (звичайно про жінку). Білк, Крим, КрЛ, Кррч, Лисич, Лоз, Луган, Міст, Плуг, Прив, Ров, Сніж, Тан, Тр, Трьохізб.

***Носитися як Дунька з катьолками.** Приділяти велику увагу чомусь незначному. Алч, Ков, КрЛ, Лан, Луган, Чорн.

***Носитися як Дунька з трудоднями.** Приділяти велику увагу чомусь незначному. Петров.

Побля Дуньки, побля Маньки, жарт. На прогулянці. Алч, Баг, Лут, Мик.

Як Дунька, знев. Про жінку, одягнену без смаку. Лисич, Луган, Марк, Новл.

Як Дунька в сливах, знев. 1. Дурнувата жінка. Зак, Ков, Ман, Міст, Обор, Сват. 2. Одягнена неохайно. Гірс, Кр, КрЛ, Марк, Сіверс, Сніж.

Як Дунька з-за бугра, знев. Те, що як Дунька в сливах. Сіверс.

***Як Дунька підзаборна.** Неохайно одягнена (про жінку). Луган.

Як Дунька по кукурудзі (по кукурузі, по кукургузі), зі сл. *понестися, податися* і т. ін., *знев.* Швидко, не оглядаючись. – *Куди це Ган:а поне^нслас' / йак Дун'ка по кукурудзі?* (Слз); Брян, Вал, Луган, Утк.

***Як Дунька у вівтарі,** зі сл. *вести (себе), поводити, знев.* Невиховано. Риб'ян, Старб.

ДУНЯ *Дуня з Гарбузівки, знев. Неохайно, без смаку одягнена жінка. Антрац, Брян, ДемО, Кір, Лоз, Молгв, НижГ, Старб.

ДУНЯ *Дуня з мильного заводу, знев. Неохайно, без смаку одягнена жінка. Зор.

***Дуня з пивзаводу, знев.** Неохайно, без смаку одягнена жінка. КрЛ.

***Дуня з села, знев.** Неохайно, без смаку одягнена жінка. Марк, Мороз, Плот, Прох, Рад, Сте, Щот. Див. **Дуня з Гарбузівки.**

Дуня з шляхопроводу, знев. Дурнувата жінка. Мет, ЧервЖ.
• “При будівництві шляхопроводу час від часу з’являлася дурненька дівчина – Дуня. Відтоді кожного так і звать” (ЧервЖ).

Розпустила Дуня коси [а за нею всі матроси], ірон. або *жарт*. 1. Про того, хто вихваляється, задається. Білк, ВерхП, Глад, Дем, Лоз, Новайд, Ор, Осин, Рай, Рубіж, Червон, Шульг. 2. Незаплетене, розпущене волосся. Иван.

Як Дуня, знев. Неохайна жінка. Зим, Лисич, Луган, Тор.

[Як] Дуня з трудовнями, знев. Те, що **Дунька з трудовнями** (1, 2). Зим, Зор, Кір, Ком, Лисич, Ров, Сіверс, Тор, ЧервП.

[Як] Дуня Кулакова, знев. Те, що **як Дуня**. Верг, Євсуг, Иван, Клим, НижД.

ДУПЕЛЬ Дупель (дубель, дубль) пусто, жарт. Чогось не мати чи не розуміти. – *Ти ме^нне по'н'аў? / дубл' пусто* (Луган); Алч, Криз, КрЛ, Ма, Мет, Мик, Микіл, Пер, Перш, Сім, Ров. • Відшарування термінології гравців у доміно.

ДУРА *Дуру валяти. Нічого не робити; байдикувати. Малорл.

Дуру гнати (ганяти). Говорити явну неправду, обманювати. – *Пе'ре'с'тан' |дуру г'нати! / ка'жи праўду* (Шахт); Білк, Бір, Велик, Вовк, Гарас, Дзер, Зим, Золот, Иван, Кір, Ков, Крем, КрЛ, Кррч, Лисич, Лоз, Луган, Лут, Малорл, Молгв, Новб, Оріх, Петров, Поп, Род, Сіверс, Сміл, Сніж, Старб, Стах, Усп, Червп, Шпот, Щас.

***Наша дура вища всіх, грубо.** Висока жінка. Алч, Горл, ДемО, Євсуг, Іл, Крем, Крим, Кррч, Лисич, Лоз, Луган, Марк, НижГ, Новган, Старб, Сух, Тар, Тор, Чир.

ДУРАК *Без дураків. По-справжньому, всерйоз. Бар, Вар, Євсуг, Заайд, Зак, Кудр, Новр, Литв.

Впороть дурака. Зробити нерозважний, непродуманий вчинок. Ар, Артем, КарС, Кр, Микіл, Мороз, НижД, Осин, Підг, Полов, Сім, Стр, Топ, Хв.

***Дурак і вуха холодні, грубо.** Людина, що висловила нерозумну думку. Кррч, Луган, Сіверс.

Корчити дурака, етн. Обряд пародійного весілля. Коляд, Лут, Ма, Підг, Полов, Сіверс.

***Як дурак на Великдень,** зі сл. *вирядитися*. Без смаку, не красиво, негарно. Луган, Прив.

***Як дураки поробилися.** Постаріли, стали забувати. – *Ш·ч'ас ми та'к·і / йак дура'ки поробилис'а / н'і'ч'о не^н може^нмо* (Проїж).

Як у дурака на хаті. Поганий, некрасивий, неакуратний (про зачіску). Новган.

ДУРАЧОК *В дурачки пошився. Недоумкуватий. Крем.

ДУРДОМ Дурдом на колесах, *жарг.* Про якийсь безпорядок, щось ненормальне; безладдя. Алч, Ар, Брян, Бул, Зел, Зор, Зугрес, Иван, Ка, КарС, Кір, Крем, КрЛ, Луган, Лут, Мус, Новом, Новорл, ОлП, Оріх, Перш, Сіверс, Топ, Хв, Червп, Ям.

Живий дурдом, *жарг.* Безладдя, плутанина. Амвр, Зим, Луган, Мак, Нещер, Міус, Тор, Ус.

Ходячий дурдом, *жарг.* Безладдя, плутанина. Вівч, Калм, Кар, Кір, Луган, Мак, П-в, Сват, Сніж, Старб, Там, Чут.

Як у дурдомі, *жарг.* Те, що дурдом на колесах. Макар, Новган.

ДУРЕНЬ Дурня ганяти. Нічого не робити, байдикувати. Лут, Тр.

Здісти за трьох дурнів (дурних). З'їсти дуже багато. НижД.

Носитися як дурень з писанкою. Перебільшувати значення чогось мізерного. Алч, Артем, Бір, ДемО, Золот, Кр, Крим, Лут, Микіл, Мороз, Перш, Полов, Раф, Сев, Сте, Тар, Топ, Тор.

***Носитися як дурень з [писаною] торбою.** Перебільшувати значення чогось мізерного. Бір, Євсуг, Золот, Кр, Малм, Мар, Мілр, Молгв, Петров, Ребр, Ров, Шир.

Як дурень з балалайкою. Уперто, настирливо. Антрац, Калм, СтЛ.

Як дурень за батька, зі сл. *просити, гилити.* Дуже дорого. – *Хату купиш? / н'і! / в-ін же 'гилит' / йак 'дурен' за 'бат'ка* (Покров); Старб.

***Як дурень на Великдень,** зі сл. *наїстися.* Дуже, сильно. Велик, Луган, Род, СтЛ.

***Як дурень на обіді,** зі сл. *наїстися.* Дуже, сильно. Антрац, Білк, Білов, Гонч, Заїк, Зорик, Кр, Кррч, Луганськ, Марк, Обор, Петровен, Род, Сват, Свердл.

***Як дурень на обіді [без ложки],** зі сл. *сміятися.* Недоречно, безпричинно (сміятися). Міл.

Як дурень на обіді, зі сл. *наїстися.* Дуже, сильно. Лут, Перто-вен.

Як дурень у пасльоні, зі сл. *заливатися, сміятися*. Дуже, сильно. Риб'ян, Сніж.

Як у дурня фантиків. Дуже багато. – *Та там тих їаблук / слиў / груш / ну / йак у дурн'а фантик-їу* (Луган); Гарас, Марк, Петров, Род, Слерб.

ДУРКО *Дурко на свободі. Дурнуватий. Алч, Антрац, Артем, Білк, Влас, Єнак, Луган, Новган, Перед, Сіверс, Сух, Тан.

*Дурко язикатий. Балакуча людина. Бонд, Каб, Марк.

*Як дурко з Петрівки. Дурнуватий. Білс.

ДУРМАН Дурману наїстися (об'їстися). Збожеволіти. – *Чи дурману с'огод'н'і Микола наїїус'а* (Арап); Білов, Вівч, Деб, Кудр, Лисич, Луган, Червп.

Дурману обнюхатися. Збожеволіти. Каб, Лисич, Мілов, Новн, Ребр, Стр.

ДУРНИЙ Дурний аж крутиться. Дуже дурний. Біл, НижД.

Дурні роблять. Про нікому не потрібну роботу. Луган, Марк, МирД, Старб, Тац, Тор, Шульг.

*Як у дурного на хаті в кого. 1. Неакуратна зачіска. 2. Неохайність, безпорядок. – *Шо це ї тебе тут / йак у дурного на хат'і* (Свердл).

ДУРНИК Під дурника гнати. Бути божевільним. Алч, Антрац, БокП, Єсаул, Каб, Кр, КрЛ, Луган, Мик, Мороз, Пет, Плот, Ребр, Ров, Сіверс, Сніж, Стах, Хар, Червг, Шах.

ДУРНИЦЯ Ставити в дурницю. Вважати щось не вартим уваги. КрЛ, Лозов, Хв.

ДУРОЧКА *Дурочка з переулочка. Про дурну жінку. – *Ти шо / дуроч'ка з переулоч'ка* (Лисич); Алч, Анд, Арт, Артем, Вес, Гірс, Донец, Зор, Зугрес, Кр, КрЛ, Кудр, ЛозО, Луган, Лут, Ма, Маріуп, Марк, Мет, Мороз, Олександр, Осин, Пер, Род, Сєв, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Сте, Топ, УрК, Хар, Червп, Юр.

Дурочку валяти. Прикидатися дурним. Вес, Калм, Луган, Новкр, Прост, Стр, Тан.

На дурочку впасти. Удавати з себе дурня. Брян, Горл, ДемО, Карт, Кір, Криз, Лоз, Лут, Марк, Молгв, НижГ, Новган, Осин, Старб, Сух, Тор.

***Пора одправити на дурочку кого.** Хто-н. божевільний. Обор.
ДУРЬ Дурь вибить. Биттям відучити від поганих звичок.
НижД.

Маяться дурью (дуррю, дур'ю). Байдикувати. Брян, Макар,
Ниж, НижД, Перв, Руд, Шпот.

ДУСТ З дусту з'їхати. Збожеволіти. Брян, КрЛ, Луган, Марк,
Миус, Рубіж, Старб. Див. з лузду з'їхати. Пор. з глузду з'їхати.

***Дусту наїстися (об'їстися, обнюхатися).** Те, що з дусту
з'їхати. Гов, КрЛ, Ор.

ДУСЯ Дуся Педалькіна з пивзаводу. 1. Дурнувата жінка.
Луган, Лут, Полов, Старб, Трет. 2. Неохайно одягнена жінка. Луган,
Лут, Полов, Старб, Трет.

ДУХ Виганяти дух з кого. Трохи залишилось кому-н. жити;
хто-н. близький до смерті. КрЛ, Луган, Старб, ЧервП. • На основі
вірування, що дух (душа) покидає тіло покійника.

***Дух у п'яти зайшов** кому. Хто-н. злякався. Білк, Дмит, Кас,
Лан, ЛісП, Мар'ян, Молгв, Нижт, Ор, Свердл.

Духу пустити. Померти. Біл.

За одним духом. Миттево, швидко, за один раз. НижД.

***Залегіти од святого духа, евф.** Невідомо від кого завагітні-
ти. Луган, Новайд, Сіверс.

[І] **дух не дише** на кого. Хто-н. не любить когось. – *І йак в'ін
його терпит'?* / *у мене і дух не^н дише на н'ого* (Ор); Старб.

[І] **(на) дух не нести** кого, чого. Не любити кого, чого. – *Сало
будеш йісти?* / *ме^н і його ї на дух не^н не^нсе* (ВесТ); Крем,
КрЛ, Луган, Лут, Марк, Нижб, Рубіж, Сват, Свердл, Сіверс.

***І на дух не переносю** кого, чого. – *І на дух не^н перенос'у
даўку в аўтобус'і* (Лисич).

Не в духах. У поганому настрої. Ар, Артем, Бул, Вівч, Зор, Кр,
КрЛ, Луган, Лут, Мет, Мик, Микіл, Пер, Петровен, Підг, Покр, По-
лов, Ребр, Ров, Сім, Топ, Трьохізб, Хар, Ясен.

Понестися легше духу. Швидко побігти, поїхати. Сват.

Уже в три духи дише. Хто-н. дуже близький до смерті. КрК,
КрЛ, Луган, Усп.

ДУХОВКА Як духовка, зі сл. *баба*. Огрядна, товста. Вал, Зак, Каб, Луган.

ДУХОПЕЛКА Духопелку (духопевку) **драти**. Голосно кричати, горланити. Горл, Крам, Луган, Сів, Старб.

ДУХОПЕЛЬЦІ Духопельців **дати**. Побити, вдарити. Вар.

ДУША Випустити душу. Померти. Кр, Луган, Сніж, Чорн.

Віддати душу **пляшці**. Стати п'яницею, постійно пиячити. Кр, КрЛ, Луган.

***Відпустити** (одпустить) **душу**. Померти. Бар, Зугрес, Кр, Лисич, Мет, ОлП, Сім, Хв.

***Душа до ангелів** **полетіла** в кого, чия. Хто-н. помер. – *Нема* |'t'iki |d'ida / *ўже душа його до* |анге"л'їў поле"т'їла (Луган); Вес.

Душа з тілом **розмовляє** в кого. Хто-н. гикає. Зим, Крем, Луган, Марк, Старб, Шпот.

Душа **накрохмалена** в кого. Хто-н. не витримує найменших труднощів. Пав, Свист.

***Душа пішла на волю** в кого, чия. Хто-н. помер. Калм, Кір.

***Душа** **покотилася** в кого. Хто-н. злякався. Вахр, ДемО, Кір, Криз, Крим, Парн, Тр.

Душа **проситься на небо** в кого, чия. Хто-н. близький до смерті. Алч, Бу, Бунч, Ган, Кругл, Лисо, Перв, Стах, Тим, Червп.

Душа у землю **проситься** в кого, чия. Хто-н. близький до смерті. Верхкам, Луган, Матв, Перв.

***З душі** **вон**. Хоч що б там не було. – *З душ'ї вон / а ко'рову ми* *ўс'їгда де"ржали* (Піс).

***За душею** (за душою) **камінь [держати]**. Приховувати злобу, бути готовим зробити прикрість. Кр, Крем, Луган, Новпск, Старб, Шпот.

[П] **душа** **замовкла** в кого. Хто-н. злякався, принишк. – *Їа так* *з'л'акалас' / шо ї душа за'моўкла і* *серце стало* (Шап); Брян, Єнак, Луган, Теп.

***На душу** **багатий**. Уважний, турботливий. – *То'д'ї були на* *душу ба'гат'ї / а* *з'араз ба'гат'ї на* *душу* *б'їд'н'ї* (Риб'ян).

Одна душа при тілі в кого. Хто-н. дуже худий. Вівч, Дем, Зак, Марк, Новпск, Розс, Рубіж, Шт.

Перемліть душею (душою, душой). Тяжко переживати. Алч, Кір, КрЛ, Михайл, Міус, Ров, Сват, Свердл.

Перетліть душею (душою, душой). Тяжко переживати. Анд, Луган, Мик, Хар.

***Потеряти душу.** Утратити совість, стати аморальним. – *А зараз хот'а ўс'ого багато / но |душу |л'уди пот'е|р'али* (Марк).

***Прийняти на душу п'ять капель.** Випити трохи спиртного. Новсв.

Солом'яна душа. Безвольна людина. Бір.

Три душі і Марфа, *ірон.* Дуже мало кого, чого. Андр, Арт, Кр.

Циганська душа, *жарт.* Любитель подорожувати. Кр, КрЛ, Луган, Тр, Шахт.

ДЬОГОТЬ Додати дьогтю в мед. Зіпсувати все. Вес, Луган.

Лягнути дьогтю в мед. Сказати не до речі. Лисич, Луган, Молгв, Шахт.

ДЯДЬКО Дядьку (дядю), дістаньте (дістань, дай) горобчика, *жарт.* Про дуже високого чоловіка. Іл, Лисич, Луган, Лут, Полов, Старб, Тр.

Дядьку (дядя, дядь), подайте (дістань, подай, видери) горобчика, *жарт.* Про дуже високого чоловіка. Гірс, Перем, Сват, Старб, Трет.

***Робити на дядька (на дядьку).** Працювати на когось; не мати ніякої вигоди. Кр, Луган, НижД.

Тьоткін (тьоткин) дядько, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Док, КрЛ, Луган, Трьохізб.

ДЯДЯ Дядю, достань горобчика. Про дуже високого чоловіка. Біл, НижД.

Злий дядя підкинув, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Луган, Новкр.

***Робити на дядю.** Трудитися на чужого. Булг, Євсуг, Ілліч, Карт, Криз, Крим, Молгв, НижГ, Новган, Сніж.

***Робити на дядю Васю.** Працювати без користі для себе. Бір, Кір, Золот, Ковц, Луган, Малм, Мар, Мілр, НижД, Сніж, Старб, Тор, Шир.

***Робити на дядю Федю (Хведю).** Те, що **робити на дядю Васю.** Білов, Нижб.

***[Як] дядя Федя (Хведя).** Недоумкуватий, пришелепуватий. Луган, Маріуп, НижД, Новр, Петровен, Полт, Розкв, СтЛ, Тор.

ДЯКА У свинячу дяку. Дуже пізно, несвоєчасно. – *Запро|сила ме^уне Марус'ка на хре^ст^ини у сви^н'ач'у |д'аку* (Сват); Андр, Марк, Сад, Сніж. Див. у **свинячий слід.**

ДЯТЕЛ Дятел-стукач, *несхв.* Донощик. Вес, Луган.

Дятел у голові в кого. Хто-н. дурнуватий. Гірс, Кр, Підл, Слерб.

ДЯТЛИК Дятлик-стукун, *схвальн.* Працелюбна людина.

Крем, Лисич.

Е

ЕЛЕКТРИК Тільки (тіки) електриком бути (буть) кому. Хто-н. дуже високий. Лут, Сіверс.

ЕЛЕКТРОВІНИК Як електровіник. 1. Швидкий. – Приймак їм попався меткий. Як електровіник! І в дворі, й на полі (Білг); Білк, Брус, Вал, Вахр, Велик, Зим, Калм, Кіров, Лисич, Луган, Міст, Ор, Перв, Прив, Сват, Свердл, Сіверс, Старб, Стр, Сух, Тор, Трьохізб, Фащів. 2. Швидко. – *Та ї поме^улася! / йак е^лект^ро^віни^к! / пил'ука стоу^пом* (Брус); Вал, Гл, Зор, Крем, Луб, ПлП, Сніж.

Як електровіник з пилососом. Те, що **як електровіник** (1, 2). Байр, Бар, Греч, Зор, Кр, КрЛ, Міст, Червп.

ЕЛЕКТРОМІТЛА Як електромітла. Дуже швидкий. – *Та ї не^ув'істка ж у вас / кумо! / йак е^лект^ро^м·іт^ла!* (Кррч); Алч, Кр, Мик, Ров, Хар.

Є

ЄВРЕЙ Як два євреї вкучі, зі сл. *жадний.* Дуже, надто. Луган, Мак, Нешер, Сніж.

***Як старому єврею на ярмарку,** зі сл. *щастить, везе.* Зовсім не щастить.

Ж

ЖАБА *Гнати жабу. Говорити неправду, нісенітниці. Алч, Петр, Сніж.

***Жаб колоти (ловити)**. Ходити без діла; байдикувати. Андриан, Кір, Лут, НижД, Новб, Стах, Тан.

Жаб колоти на кудикину гору, *евф.* Те, що на кудикину гору. Руд.

Жаб штрикати¹. Те, що **жаб колоти**. Тан.

Жаб штрикати², *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Луган, Тар.

Жаба давить/придавила кого. 1. Хто-н. дуже скупий. – *Прo-¹сиў / шоб Фе^д'о кар^ттол'і даў / а його* *жаба придавила* (Макар); Алч, Безг, Брян, Єнак, Золот, Кіров, Крем, Лисич, Луган, МирД, Молгв, Новбор, Пер, Род, Рубіж, Сват, Сіверс, Сніж, Старб, Сух, Тр, Хар, Шахт, Щас. 2. Заздрісний. Білг, Брян, Лут, Рубіж, Стах, Теп, Усп.

Жаба заїла/їсть кого. Те, що **жаба давить**. – *Пе^т'ра* *жаба заїла / н'їч'ого не даїе* (Шахт); Білг, Білов, Бір, Гарас, Єнак, Кір, Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Перв, Ребр, Сміл, Стах.

Жаба зелена, *грубо*. Дуже скупа людина. – *Во^на / жаба зе^лена / н'їч'о не допроси^с:а* (Лут); Бар, Зел, Зугрес, КарС, Сім.

Жаба молока дала кому. Щось не вдалося; хто-н. зазнав невдачі. Велик, Лут, Новб, Новр, Старб, Тор.

Жаба пузата, *грубо*. Товстий. – *Йа^ка* *ж-інка р'асна! / та ў нейі і ч'олов'ік спраўній / жаба пузата* (Крем); Ков, КрЛ, Кррч, Луган, Новб, Ор, Сух, Усп, Червп.

***Жаба стрибнула** на кого. Кого-н. охопили заздрощі. Луган.

***Жабам очі колоти**. Ходити без діла; байдикувати. Малорл, Сніж.

Жаби в животі квакають (кумкають) у кого. Хто-н. дуже голодний. – *Скор'іше б зак-ін'ч'илис'а уроки / бо ў мене жаби ў живoт'і кумкайт'* (Тор); *Даїте хот' хл'їба / жаби ў жи^вoт'і квакайт'* (Лисич); Брян, Велик, Весн, Гірс, Кір, Ковп, Кррч, Луган, Лут, Малорл, Новб, Пер, Перем, Род, Смол, Сніж, Стах, Сух, Тор, Усп, Хар, Шахт, Щас, Юр.

Жаби в пuzі квакають у кого. Те, що **жаби в животі квака-**

ють. – *Т'іки ї була у столов-ій / а ўс'о раўно љжаби ў љуз'і к'вакайут' ў мене* (Кррч); Сніж.

***Жаби з'їли** (зділи). Хто-н. пропав, довго не повертається. – *Пойіхаў Ва'сил' на рибалку і пропаў / љжаби з'д'їли* (Перв).

Жаби квакають. Про вологу, заболочену місцину. Дмитр, Кір, Ков, Лисич, Луган, Піс, Ров, Сіверс.

Жаби квакають у чоботях у кого. Хто-н. намочив ноги; у когось мокре взуття. Лисич, Марк, Ниж, Старб, Шпот.

Жаби наквакали, евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Новайд.

Жабі по коліно. Дуже низький на зріст. – *Стане на пол'іно / љжаб-і по кол'іно* (КрЛ); Молгв.

Жабу з'їсти. Замокнути. Кр, Лут, Оле, Риб'ян, Старб.

Жабу ковтнути (проковтнути). Замокнути. Гірс, Кр, Крим, Підл, Чмир.

***Застряти як жаба на перелазі.** Дуже довго не повертатися. Карт, Крем, Кррч, Луган, Осин.

І жаби не клінують. Про погану річ або людину. – *Та ти та'ки-љгарний / шо кин' у ставок / і љжаби не' кл'унут'* (Ясен).

***[І] жаби співають у чоботях.** Набрал води у взуття. Антрац.

Тільки жаб штрикати. Поганої якості (про віник і т. ін.). Крем, Сват.

Тягнути жабу за жабра. Дуже довго працювати над чимось, зволікати в роботі. – *Іване / ти т'агнеш љжабу за љжабра / с'к-іл'ки можна во'ўтузитис'а з гор'одом?* (Сват); Брян, Крем, Кррч.

Хоч (хоть) жаб штрикай (ширай); тільки (тіки) жаб колоти (штрикати). Зовсім тупий (про ніж і т. ін.). – *Ножик нато'ч'и! / ним т'іки жаб штри'кат'* (Брус); Крим, Лисич, Луган, Марк, Проїж, Сич, Старб, Стах.

***Як жаба в болоті¹,** зі сл. *жити*. Дуже добре, привільно. Новт, Сніж.

Як жаба в болоті², зі сл. *співати*. Негарно, безголосо. Щас.

***Як жаба в жабурині,** зі сл. *жити*. Брудно. Білк, Луган, Новган, Перед, Ров.

***Гарна як жаба в Спасівку.** Зовсім не (гарна). Бон, Шульг.

***Як жаба на купелі**, зі сл. *розсістися*. Займаючи всю площу. Булг, Бунч, Карт, Луган, Плуґ.

***Як жаба на перелазі¹**, зі сл. *застряти*. Надовго. Кррч, Лисич, Тор.

Як жаба на перелазі², зі сл. *замерзнути*. Дуже, зовсім, сильно. Ров.

Як жаба на покіс, зі сл. *пнутися*. Безнадійно. Жд.

***Як жаба під майонезом**. Дуже змерз. Ров, Сніж.

***[Як] жаба розпухла**, *знев*. Дуже товстий, повний (перев. про жінку). – *Он жаба розпухла сидит'* (Нижд); Горл, Плот, Полт, Прох, Сват, Червг.

***Як жаба язиком злизала** кого, що. Безслідно зник хто; безслідно зникло що. Сніж, Юр.

Як жабі волосся, зі сл. *потрібний, нужен*. Зовсім не (потрібний). – *Ти ме^н'і 'нуже^н / йак 'жаб-і волос':а* (Луган).

Як жабі зонтик, зі сл. *потрібний, нужен*. Зовсім не (потрібний). – *Ром-і 'Бикову ате'стат буу 'нуже^н / йак 'жаб-і 'зонти'к* (Сніж); Бунч, Кар, Кір, Сват, Сніж.

***Як жабі в кедах**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон*. Зовсім не (личити). Велик, Луган, Маріуп, Новбор, Новр, Петровен, Полт, Род, Розкв, Сват, СтЛ, Шульт.

***Як жабі крила**, зі сл. *потрібний, ірон*. Зовсім не (потрібний). Луган.

***Як жабі купальник**, зі сл. *потрібний, нужен, треба* і т. ін., *ірон*. Зовсім не (потрібний). Бла, Міус, Молгв.

***Як жабі роги**, зі сл. *потрібний, ірон*. Зовсім не (потрібний). Зим.

***Як на березі жаба**, зі сл. *сердитися, гніватися* і т. ін., *ірон*. Дуже, сильно. Карт.

***Як у жаби під коліном**. Дуже слабкий, німічний (про м'язи). Хворост.

ЖАБЕНЯ [Аж] жабенята квакають [у ботиках]. Набрив води у взуття; промочив ноги. Велик, Луган, Малорл, Марк, Нижд, Новб, Сват, Свист, Старб.

ЖАБУРИННЯ *І жабуринням заріс. Дуже брудна, неохайна людина. Лут.

ЖАЛО *Жало гострити. Настирливо залищатися. КрЛ.

ЖАЛЬ [Чи й] **жало по киселю**. Не дуже й шкода. – *Вона пішла / ч'ї ї жал'у по кисе^л'у* (Тит); Іван, Слз, Чмир.

ЖАР ***Дати/давати жару**. Утекти. Бон.

ЖАРА ***В жару**. Під час спеки, у спекотну частину року. – *Одна свинка ў нас ў жару опоро^{силас}'* (Мож).

Жарою прихвачений хто. Дурнуватий. – *За ц'ого зразу може^{но} сказати / шо жарою прих^{вач}'е^{ниї}* (ЧервЖ); Золот, Кр, Лут, Сіверс, Стах.

Фу, жара! Емоційний виклик (щось не подобається). Вес, Калм, Кар, Луган, Новкр, СтЛ, Стр.

ЖАРЕНИЙ Ні жарене ні варене; ні жарений ні варений. Непевне, невизначене, ніяке; непевний. Велик, Вовк, Кр, Крем, КрЛ, Литв, Луган, Лут, Марк, Новб, Ор, Панч, Проїж, Сич, Сіверс, Сніжд, Стах, Усп, Хар, Шахт, Щас.

ЖВАЧКА Жвачку жувати. Дуже повільно щось робити, зволікати.

ЖДАНОВКА *Відправити на Ждановку в гості. Божевільний. Амвр.

ЖДАНОВСЬКИЙ Приїхати на Ждановськ^{ім}, *ірон.* чи *жарт.* Прийти пішки, не діждавшись автобуса, машини. Кол, Руд, Ст. • На основі каламбурного обігрування слова *ждати*. Див. **приїхати на топтобусі**.

ЖДАНЧИКИ *Усі жданчики поїсти. Дуже довго чекати. Дібр, Крас, Лан, Нижт, Оріхов, Риб'ян.

ЖДАТЬ Ждать-пождать. Дуже довго чекати. Бул, Мороз, Осин, Покр.

ЖЕВЖИК Схопити жевжиків. Дуже замерзнути. Артем, ВерхП, Ор, Підг, Сніж, Старб, Тр, Ям.

ЖЕНИХ Мого жениха подруги наречена. Нісенітниця. – *Наказаў! / та це ж мого же^{ни}ха подруги наре^ч'ена* (Слсрб).

ЖЕРДЕЛІ Віднести в жерделі. Поховати; померти. Зак, Ков, Суход.

ЖЕРДИНА Як жердина. 1. Дуже худий. Білк, ВерхП, Зак, Кір, Кр, Лисич, Луган, Мик, Микіл, Миха, Новпск, Ольг, Павлів, Пет, Розс, Рубіж, Сім, Чмир. 2. Дуже високий. Алч, Берез, БокП, Дмит, КрЛ, Лисич, Лот, Риб'ян, Сніж, Чорн.

[Як] жердина двохметрова. Дуже високий. – *Сам же^рдина двохме^трова / а жс^{інку} ўз'аў по по^йас* (Полов); Вівч, Рай.

Як жердь. Дуже худий. Док, Луган, Лут, Стах, Шахт, Щас.

ЖЕРЕБЕЦЬ *Як жеребець по горбоду, зі сл. *бігати*. Дуже, швидко. Стах.

ЖЕРСТЬ Як драна жерсть, зі сл. *лагатися*. Дуже, сильно. Крем, КрЛ, Кррч, Плющ.

Як жерсть (жесть) на вітрі, зі сл. *носитися*. Швидко. – *Оце не^вв'істка по^ппалас'! / носиц':а с'у^дди туди бе^з д'іла / йак жерс'т' на в'ітр'і* (Зим); Анд, Дон, Кір, ПлП, Покр, Сват, Тет, Шахт.

ЖЕРТВА *Жертва атомної війни, *ірон.* Дурнуватий. Білк, Булг, Ілліч, Крим, КрЛ, Кррч, Лисич, Лоз, Луган, Мілов, Міст, Обор, Плуг, Прив, Ров, Тан, Тр, Трьохізб.

*Жертва Чорнобиля, *ірон.* Те, що голова боса. Алч, Гірс, Кір, Ниж, Сніж, Сте, Тор, Щас.

ЖИВІТ *Живіт вище носа в кого, *евф.* Вагітна. – *С'од'н'і с'тр'іла подругу / у нейі ўже жи^вв'іт виш'ч'е носа* (Кам); Бобрік, Калм, Кір, Ров, Сіверс, Сніж.

*Живіт до спини прилип. Дуже голодний. Карт, Лисич, Марк, Новган, Старб, Тар.

*Живіт до хребта прилип. 1. Дуже худий. Криз, Лисич, Марк, Новган, Осин, Старб. 2. Дуже голодний. Бір, Золот, Криз, Лисич, Марк, Новган, Новсв, Осин, Ребр, Старб.

*Живіт до хребта приріс. Дуже худий. – *Поди^ввис' на себе / жи^вв'іт до хре^бта прир'іс / а тоб'і ўсе д'ійета* (Молгв); Криз Тар. 2. Дуже голодний. Міст, Сніж.

*Живіт налякати. Трохи з'їсти. Кір, Плот, СтЛ, Щот.

*Живіт присох до спини. Дуже худий. Амвр, Дяк, Ілліч, Кар, Карт, Кір, Кр, Кррч, Лоз, Мілов, Міст, Новган, Новбор, Новр, Обор, ОлП, Плуг, Прив, Сніж, Тан, Тор, Трьохізб, Усп.

З животом, *евф.* Вагітна. – *Вона ж:и^вво^том х^оде* (Луган); Антрац, Білк, Білов, Вес, Глад, Зак, Кам, Лисо, Лот, Марк, Новпск, Піщ, Прост, Ребр, Риб'ян, Розс, Рубіж, Стах, Червп, Чмир, Шахт, Шульт.

*За [великим] животом ніг не видно у кого. Хто-н. дуже товстий. Білк, ДемО, Кр, Крим, Лисич, Молгв, Новган, Тор.

*У животі їжаки б'ються в кого. Хто-н. дуже хоче їсти. – *С'од'н'і ч'а^соу^вос'ім не^в йіу / у жи^вво^т'і йіжа^ки б'йуц':а* (Солон); Прок, Стах, Тор.

У животі квакас в кого. Хто-н. дуже хоче їсти. Брян.

У животі кишка кищці дулю тиче в кого. Хто-н. дуже голодний. Вовк, Микіл.

*** У животі кишки в революцію грають** у кого. Хто-н. дуже голодний. Гонч, Дібр, Єнак, Кір, Лан, Поп, Старб.

У животі кишки марш грають у кого. Хто-н. дуже голодний. Кррч.

***У животі кишки матюкаються** у кого. Хто-н. дуже голодний. Алч, Вахр, Гірс, Ілов, Кр, Ниж, Поп, Свердл, Слсрб, Сніж, Тор, Трьохізб.

У животі опера жаб у кого. Хто-н. дуже голодний. Ілов, Луган, Мак, Хар.

У животі революція в кого. Хто-н. дуже голодний. Калм, Рубіж, Тар.

У животі ціла симфонія в кого. Хто-н. дуже голодний. Алч, Брян, Гірс, Кр, Підл, Свердл.

У животі чорти арію правлять у кого. Хто-н. голодний. Білк, Гол, Луган, Лут, МирД, Сіверс.

***Через живіт спину чухати.** Бути дуже худим. – *К-ит* у нас ¹дуже худий / ¹ч'ере^уз жи^ев-ит спину ¹ч'уха (Лисич); Нижб, Старб, Юр.

ЖИД * Як два жида разом, зі сл. *жадний*. Дуже (жадний). Артем, Скарг.

ЖИЗНЬ *Напитися на всю жизнь. Утопитися. Кур, НижД.

***Усю жизнь на дев'ятому місяці, жарт.** Дуже товстий. Білк, Брян, Карт, Кір, Міст, Ров, Тр. Шахт.

***Усю жизнь на колесах, жарт.** Те, що колесо між ніг. Антрац, Бар, Білк, Булг, Вр, Ілліч, Крим, Тр, Шахт.

[Як] всю жизнь з бочки не злазив, жарт. Те, що колесо між ніг. Білк.

ЖИЛА *Волові жили. Про сильну, витривалу людину. – *Не^у л'удина / а волів-і жили* (Луган).

Майстрова жила. Уміла людина. Кл, Сіверс, ЧервП.

Як циганська жила, зі сл. *крутитися, танцювати*. Дуже, сильно; жваво. Бобр, Єсаул. • “Жила – надто повороткий, жвавий хлопець” (Бобр).

ЖИЛО Дати жилá. Укусити (про комаху). НижД.

ЖИР *[Аж] жир з голови капає з кого. Брудне волосся. Бір, Вахр, ВесГ, Влас, Гірс, Дяк, Кррч, Лисич, Лоз, Луган, Мирн, Міст, Молгв, Ниж, НижГ, Обор, Прив, Свердл, Слсрб, Сніж, Тр, Черт.

Заливати жиру за (під) шкуру кому. Завдавати кому-н. горя, страждань, неприємностей; дуже допікати кому-н. – *Ш·ч'ос' | бат'ко злиї / | видно / на робот'і хтос' йо^лму залиї жиру п-ід шкуру* (Кррч); Алч, Андр, Антрац, Білг, Білк, Брян, Луган, Малорл, Новайд, Старб, Червп.

***Зганяти жир.** Худнути; ходити пішки. – *Л'іфт не^л робе / ход'ім жир зган'ати* (Сіверс); Білов, Брян, Ілліч, Карт, Луган, Марк, Молгв, Осин, Тар.

Жир крізь пальці тече в кого, *знев.* Хто-н. дуже товстий, ситий. Андр, Тет.

Жиром заплив (заплів) хто. Дуже товстий, ситий. Брян, Гірс, Голуб, Калм, Кр, Лисич, Макар, Підл, Фр.

***Переводити/перевести на їжачий жир.** Зводити на нінащо. – *Не^л | думали / усе не^лре^лве^лли на їжач'ій жир* (Білк).

***Скоро жир задаве** кого. Гладкий. Криз, Нижд.

ЖИРАФ Як жираф (жирафа, жирахва). Дуже тонкий, високий. – *У нас ус'і не^лвисок'і / | т'іки | Тан'ка / | як жираф* (Тар), Бір, Єсаул, Золот, Кр, Лисич, Луган, Мик, Плот, Олек, Петров, Пр, Ребр, Сім, Сте, Теп, Хар, Червп, Щот.

***Як жираф на мамонта**, зі сл. *схожий, ірон.* Зовсім не (схожий). Сніж.

ЖИРАФА *[І] жирафу (жирахву) проковтнув би. Дуже голодний. Марк, Сніж.

***Як до жирафи по довгій шиї**, зі сл. *доходитьи.* Дуже довго, туго. Арт, Бон, Новпск, Тар.

ЖИЗНЬ І жині не пожаліть. Пожертвувати всім задля чогось. Брян, Гірс, Молгв, НижД, Свердл, ЧервПр, Шпот.

***Тянути [свою] жинь.** Животіти, виживати. – *А | зараз та'ке / з д'н'а на ден' | т'ане^лш сво'їу жинь* (Ман).

ЖИСТЬ Ні в жисть. Нізащо, ніколи. Алч, Анд, КрЛ, Лисич, Луган, Мик, Микіл, Мілов, Петровен, Ров, Хар.

ЖИТВІЮ Виразити на житвйу, *етн.* Весільний обряд: гуляти на дівич-вечорі. Шовк.

ЖИТИ * **Жить не пережить**. Про терпиме життя, краще, ніж інше. – *Йак сроу^н'у ту 'жиз'н'у с' ц'тйеї / шо ш-ч'ас / то 'зараз жит' не^а не^{ре}'жит' / а ми тужили* (Піс).

І жити не хочеться. Про безвихідь. Білк, Вес, Вівч, Глад, Дем, Новпск, Прост, Рай, Рубіж, Червон, Чмир, Шульг.

ЖИТО **Жито молотити**, *етн.* Обряд пародійного весілля. Дан, Луган, Криз, Лут, Мен, Підг, Сіверс, Стах.

Ховайся в жито! Емоційний вигук як реакція на щось страшне. – *Хо'вайс'а ў 'жито!* / *звут' до ди'ректора* (Алч); Білк, Біллucz, Вал, Велик, Дзер, Калм, Ков, Кр, Крем, КрЛ, Лисич, Луган, Молгв, Новган, Новом, Новпск, Олександр, Пер, Род, Рубіж, Сват, Сіверс, Старб, Стах, Стр, Терв, Тплг, Тр, Фаш, Шпот.

***Ходити житами (кукурузою)**. Обходити когось, щось. Литв, Новсв, Плуг, Сніж.

Хоч жито сій. Дуже брудний (про вуха, руки, ноги і т. ін.). Зугрес, Кір, КрЛ, Ма.

ЖИТТЯ **Вигрібати все життя**. Бути постійно битим. Вовк, Кр, Луган, Марк, Старб.

До нового життя. Надовго. – *Даї йо^л'му так / щоб до но'вого жит'':а 'помниў* (Лут); Марк. Див. **до нового року**.

Життя кукувати. Жити весь час одинцем (перев. про жінку). Кр, Петр, Ров. • Асоціація із зозулею, яка не мостить свого гнізда (“не заводить сім'ю”).

Життям кручений. Бувалий, усього зазнав. Єсаул, Луган, Мороз, Пер, Петровен, Плот, Ров, Сіверс, Хар, Шахт.

Життям побитий. Бувалий, усього зазнав. БокП, Гар, Єсаул, Кр, КрЛ, Микіл, Плот, Ребр, Риб'ян, Ров, Сніж, Тет, Хар, Червг, Шах, Ясен.

Надута на життя, *евф., жарт.* Вагітна. Біл, ДарЄ, Кір, Луган, НижД, Род.

***Щоб життя малиною не здавалось (не казалось)**. Про якусь неприємність. Антрац, Білк, Лисич, Усп, Кр, Луган, Мус, Ров, Рубіж, СтЛ, Хор.

ЖІНКА * **Багата жінка**, *евф., жарт.* Вагітна.

***Боката жінка**, *евф.* Вагітна. Влас, Кр, Луган, Молгв, Новган, Новн, Тар.

* **Брюхата жінка**, *евф.* Вагітна. Берез, Біл, Влас, Кр, Луган, Ми, Молгв, Новган, Новн, Новсв, Тар.

***Жінка з грошима**, *евф.* Вагітна. Старб.

Не пуста жінка, *евф.* Вагітна. – *Мар'їя не" пуста* |ж-інка / тут тут одве"зе"мо (Усп); Біл, Луган, Фашів.

ЖЛОБ ***Жлоб-економ**, *знев.* Скупий. Бунч, Гонч, Карт, Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Поп, Спів, Старб, Шт.

ЖМУРИК **Жмурика зіграти**, *жарг.* Померти. Андр, Артем, Білк, ВерхП, Єнак, Іван, Кір, К-к, Кр, Лисич, Луган, Маорл, МирД, Сів, Сіверс, Сніж, Стах, ЧервП, Шахт, Ям. • **Жмурик** – покійник.

Ходити до жмурика в гості, *жарг.* Погоджуватися грати на похоронах (про музик). Поп.

ЖМУРКО **Зіграти в жмурка**, *жарг.* Те, що жмурика зіграти. Крем, Пер, Прив, Сват, Свердл, Сніж, Хар.

ЖОВТИК **Схопити жовтиків**. Дуже замерзнути. Тошк, Ушак. Див. **синькою торгувати, зеленку продавати**.

Жовтики напали на кого. Те, що **схопити жовтиків**.

ЖОЛУДОК ***Жолудок до спини прилип** у кого. Хто-н. дуже голодний. Кір, Новр, Род, Старб, Усп.

***Жолудок дулі круте**, *жарт.* Дуже голодний. Алч, Берес, Білк, Бон, Брюс, Ков, КрЛ, Риб'ян, Червон, Чорн.

Налякати жолудок, *жарт.* Перекусити, щось із'їсти. Луган, Шахт, Щас.

ЖОПА ***Як із жопи витягнутий**, *грубо.* Пом'ятий, зіжмаканий. Бобр, Дяк, Новкрас.

ЖОР * **Жор прокинувся** в кого, *жарг.* Хто-н. дуже хоче їсти; голодний. Антрац, Бір, Золот, Кр, Малм, Мар, Мілр, Молгв, Пер, Перед, Ребр, Черт

ЖОРА **Жора (жор) напав** на кого, *жарг.* Хто-н. дуже хоче їсти; голодний. Вес, Вівч, Гірс, Кр, Лисич, Луган, Лут, Рубіж, Свердл, Старб, Стах. • Очевидно, унаслідок перерозкладу слова *жертти* (їсти).

ЖРЕЦЬ Ні **жрець ні мрець**. Хвора людина. Кол, Кр, Руд.

ЖРУНЧИК **Жрунчик напав** на кого. Хто-н. постійно хоче їсти. Трьохізб.

ЖУЖАЛКА Жужалка в голові в кого. Хто-н. недоумкуватий, дивний. Луган, МирД, Новб, Пер, Смол, Трет, Шап.

*[Нада] жужалкою вуха чистить кому. Хто-н. недочуває. – *Душ-ч'е кри'чи / йо'му нада жужалкої вуха ч'истит'* (Білк); Велик, Иван, Крем, Новб, Ол, Ор, Покр, Род, Розп, Старб, Сух, Тр, Черв, ЧервП, Шпот.

Насипати жужалки, *ірон.* Дати (одержати) мідяків (1–5 копійок). – *У мага'з'ін'і насипали ж'мен'у жужалки* (Зим); Кр. • Вираз спричинений незначною цінністю монет, їх кольором, розміром і кількістю.

*Підпустити жужалки, *евф.* Зіпсувати повітря. Лан, Род, Тар.

ЖУК *Жуки гудуть в голові у кого. Хто-н. недалекий, дурнуватий. Бон.

*[П] жук і жаба. Дуже багато кого-н. Зор.

Пасти колорадського жука. Байдикувати, нічого не робити. Стах, Червон, Шульг.

ЖУЛЬКА *Як жулька одпущена. Повія. НижД, Полт, Прох, Рад, Сват.

ЖУРАВЕЛЬ Журавель на крилах приніс, *евф.* Те, що журавель приніс. Алч, Анд, Вес, Зел, Зугрес, Ка, КарС, КрЛ, Лисич, Ма, НижД, ОлП, Петровен, Ров, Сім, Урк, Хар, Хв, Ясен.

Журавель приніс, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). – *Журавел' прин'іс Мар'її синоч'ка* (Кр); Виш, Деб, Лисич, Луган, Марк, НижД, Новсв, Підг, Сіверс, Старб. • В основі виразу народне вірування, що журавлі приносять дітей.

*Як журавель. Дуже високий. Кір, Молгв, Род, Смол, Старб.

ЖУРАВЛИК Журавлика вловили (піймали), *евф.* 1. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). – *Ви ўже жу'раўлі'ка п-її'мали? / та он у коліс'ц'і ле'жит'* (Поп); Луган, Миха. 2. Вагітна. – *Жи'ла дес' у 'город'і ї жу'раўлі'ка ўлов'ила* (Берез), КрЛ.

ЖУРНАЛ *Як із журналу. Гарний, красивий; вродливий. – *Таку куп'ила карточ'ку / йак із жур'налу* (Луган); Біллуц, Георг, Кр, Лисич, Лут, Сіверс, Старб, Стах.

ЖУЧОК *Давить жучка. Спати. Луган, Підл.

3

ЗАБИРАТИСЯ Забиратися до своїх. Бути близьким до смерті. Біл, Білс, Бір, КрК, КрЛ, Луган, Мілр, Нижт, Рубіж, Усп, Чмир.

ЗАБОЙ Драти (дерти) забой, *гірн.* Відламувати, забирати видавлене (віджате) вугілля вручну, ломиком. Павлів, Підл, Сніж.

ЗАБОР Вище забора. Дуже високий. Сват, Тр.

***Двоюрідному забору троюрідний тин**, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Лисич, Луган, Тр.

***Забор городити**, *несхв.* Говорити абищо, нісенітницю. Кр, Лисич, Луган, Лут, Ниж, Тор.

Забор об забор. Поряд, по-сусідськи. – *Жити забор об забор іс све^ак^ар^ах^ай^ау / це жах* (Лисич); Мед, Кір, Луган, П-в.

***Забори рівняти.** Бути дуже п'яним. Трьохізб.

Забори цілувати. Бути дуже п'яним. – *Уч'ора т'в-йї іде / на ногах не^а |держиц' :а / забори ц'ілує* (Зим); Кр, Лисич, Луган, Слерб, Старб, Шпот.

На заборі (на стіні) розписатися, *несхв.* Жити подружнім життям не зареєструвавшись, на віру. – *З'їшлис'а / на забор'і ростисалис'а та і живут' / не^а так / йак л'уди* (Шахт); Білг, Брян, Вахр, Горл, Кр, КрЛ, Кррч, Луган, Обор, Олександр, Панч, Род, Сів, Сіверс, Стах, Тр, Червп.

Нашому забору двоюрідний плетінь (плетень), *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. – *То'б-і шо отої х'лопец' |родич' ? / ага! / |нашому забору двоїур'ідний пле^атен'* (Бобрик).

Нашому забору сусідній перелаз, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Лисич, Марк, НижВ.

Нашому забору сусідній тин, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Лисич, Тр.

Не під забором найти (знайти). Мати власну гідність. – *Ну / вона |тоже се^абе не^а п-ід забором найшла* (Рубіж).

***Через два забори, через три городи.** Дуже далеко. Марк, Молгв, Новган.

Через тридцять три забори перестрибченко, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Білк, КрЛ, Піс, Старб, СтЛ, Шейк.

ЗАВИДКИ ***Завидки грають** у кого. Заздрісно кому-н. – *У нейї картошка / у ўс'іх |зави^адки зрайут'* (Лут).

ЗАВИСА З завісою хто. Поганий на очі. СтЛ, Фр, Червп.

ЗАВОД І на завод не оставить. Не залишити нічого. НижД.

Нема (не осталося) і на завод. Нічого немає. Вівч, НижД.

ЗАВТРА *Як завтра нужно (нада, треба). Зовсім не треба. Луган.

ЗАВ'ЯЗКА Лізти в зав'язку. Зчиняти суперечку, спір; гнівати-ся без достатніх на те підстав. Рог, Сват, Сніж, Тр.

Набратися під зав'язку. Напитися, бути п'яним. Брян, Олександр, Род. • Можливе подвійне мотивування: 1) асоціація з наповненим "під зав'язку" мішком і 2) асоціація з наповненим животом, на якому сорочка стягувалася під шиєю зав'язкою (замість гудзика).

ЗАГАЛЬНЕ *Пора на загальне кому. Час помирати. – *Ме^н'і ўже по́ра на загал'не / де ўми́райут' / на к'ладовишч'е* (Риб'ян).

ЗАГАР Вічний загар. Бруд. Дмитр.

Циганський загар, жарт. або ірон. Бруд на тілі. Слсрб, Старб, Стах.

ЗАГОВИНИ На Хвилькини заговини, зі сл. *віддати*. Не віддати. – *Жди! / о'д:ас'т' з'рош'і на Хвил'кини 'заговини* (Гірн).

ЗАГОГУЛИНА Одна загогулина в голові [і та пряма]. Дурнуватий. Брян, НижН, Фр, Щас.

ЗАГУБИТИСЯ *Загубися і зроби так, щоб тебе шукали. Щезни, згинь. Брус, Крем, Лоз, Луган, Нов, Новсв, Сіверс.

ЗАД Аж на зад (на задницю) сідати (падати). Дуже старатися. Білг, Білк, Гірн, Кір, Кр, КрЛ, Лисич, Марк, Нев, Пер, Підг, Свердл, Сів, Сіверс, Старб, Стах, Тр, Червп, Чмир.

***Голим задом по печі**, зі сл. *поїхати, грубо*. Нікуди (не поїхати; про того, хто тільки нахваляється кудись поїхати). Виш, Кір, Лисич, Луган, Марк, Новом, Слсрб, Старб, Стах, Юр.

***Зад драти** за кого, *грубо, несхв*. Хто-н. дуже старається задля когось. – *А Гван за Пе'т'ра аж зад де'ре* (Старб); Кр, Луган, Перв, Слсрб, Старб, Стах.

***У зад ранений**. Швидко бігає. Білк, Бон, Крим, Тар.

ЗАДНИК *Задники шити. Відмовлятися від своїх слів, задкувати. – *Раде'к об'іш'ч'аў запч'ас'тину до т'рактора / а те'пер шос' 'задни'ки шийе* (Луган); Ка, Тан.

ЗАДНИЦЯ *Аж на задницю падати. Догоджати. – *Дивис' йак не'в'істка све'к'рус'і догод'жа / аж на 'задниц'у 'падайе!* (Крем).

До задниці дверці, грубо. Про щось невідходяще. Білк.

Задницю м'яти, *несхв.* Довго збиратися щось робити; зволікати. Виш, Гірс, Карт, Лан, Лисич, Марк, Ор, Проїж, Сич, Сніж, Старб, Сух, Червп, Щас.

***Синій в задницю.** Зовсім п'яний. Велик, Влас, Кр, Луган, Молгв, Новган, Сев.

ЗАДНИЙ Без задніх, зі сл. *приходити*. Дуже стомившись. – *Уч'ора прийшла з городу без^мз^л зад'н'их / і спат' не^м могла* (Марк); Алч, Біллуц, Кр, Лисич, Луган, Лут, Слсрб, Старб. • Частина виразу **без задніх ніг**.

ЗАЄЦЬ Битий (рідше **стріляний**) **заєць**, *фам.* Бувала, з великим досвідом людина, яку важко обманути. – *Цей Ми^лкола / битий^л зай'ец' / жит'^л: а його^л терло ї м'яло* (Гонч); Артем, Бахм, Біллуц, Бір, Благ, Бонд, Горл, Кір, Клим, Кр, КрасП, Крем, КрЛ, Кудр, Луган, Лут, Марк, Новпск, Павл, Панч, Перв, Петров, Підг, Піщ, Плуг, Прос, Род, Рубіж, Сват, Сіверс, Старб, Стах, Сте, Ствч, Сух, Тплг, Тр, Чмир, Чорн, Шахт, Щас.

Бігати як заєць маринований. Метушитися, безперервно рухатися. Брян, КрЛ, Лисич, Луган, Підг, Полов, Стах, Трет, Чмир.

Бігати як заєць по полю. Безперервно носитися, рухатися, намагаючись щось зробити (перев. без результату). Єсаул.

***Бігти зайцем.** Дуже швидко (бігти). Луган.

***Від (од) зайця**, *фольк., жарт.* Про подарунок для дітей з дороги, з поля, з подорожі.

***Дати як солоному зайцю** кому. Побити кого-н. Свердл.

***Жити зайцем.** Жити не зареєструвавшись. Бон, Новган, Старб, Тар.

***Загнати зайця.** Сильно чогось домагатися. Іван, Луган, Петр, Ров, Рубіж.

Заєць безбілетний. Пасажир, що їде в громадському транспорті без квитка. Амвр, Артем, Бла, Луган, Мак, Молгв, Нешер, П-в, Сват, Тан, Тор.

Заєць вуха смоктав. Про брудні вуха. – *Ми^лколо / у тебе шо / зай'ец' вуха смоктаў? / а ну мити!* (Луган).

Заєць дорогу перебіг кому. Не щастить. Луган, Марк. • Можливе зближення символічного значення слова *заєць* “полохливий” із тими, хто йде полювати на зайців (= мисливцями), які можуть виявитися теж полохливими й багато не заповнюють.

Засць маргівський. Швидкий, спритний хлопець, чоловік. Білк, Вал, Кр, Лисич, Луган, Лут, Перв, Род, Сіверс.

Засць передав, *фольк., жарт.* Про подарунок для дітей з дороги, поля. Антрац, Білов, Велик, ДемО, Євсуг, Ілліч, Карт, Кір, Криз, Кррч, Лисич, Марк, Молгв, НижД, Оле, Парн, Плуг, Ребр, Розс, Сніж, Старб, Степ, Тор.

***Засць приніс¹,** *фольк., жарт.* Про подарунок для дітей з дороги, поля. Алч, Білк, Булг, Єнак, Ілліч, Карт, Кр, Лисич, Луган, Міст, Перед, Плуг, Прив, Розп, Сіверс, Трьохізб.

***Засць (заяць) приніс²,** *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). – *Молодим бат'кам 'зайе'ц' прин'іс мален'кого Се'рг-і'їка* (Кр); Берез, Луган.

***Засць у лісі подарував (подарив),** *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Підг, Стах.

***Зайцем стрибає.** Швидко ходить. Алч, Кон, Новр, Нужд, Полт, Рад.

***Зайці в голові** в кого. Хто-н дурнуватий. Луган.

Зайця в чистім полі заганяє, *ірон.* або *знев.* Про жадну, жадібну людину. – *Та в-ін 'зай'а у 'ч'ис'т'ім 'пол'і зага'н'айе* (Проїж); Сич, Сніж.

***Заячі вуха** в кого. Хто-н. дуже чуткий. Калм, Кр, Лисич, Луган, Ман, Пер, Перв, Старб.

***[П] засць у морду п'юне.** Дуже довго щось робити. Сіверс.

***Із зайцем моркву їв хто,** *евф.* Те, що засць у лісі подарував. Ров.

Ловить двох зайців. Домагатися здійснення одночасно двох справ. Греч, Кар, Лозов, Пер, Прост, Сват, Сніж, Стах, Хв.

***Лякливий (пугливий) засць.** Полохлива людина. – *С'к-іки раз ка'зат' / не" л'ак'ливиї 'зайе'ц' / а осто'рожниї ч'оло'в-ік* (Старб); *Су'с'ід м-ії / л'ак'ливиї 'зайе'ц' / бой'іц':а 'кажного куш-ч'а* (Пер); Білов, Кр, КрЛ, Молгв, НижД, Підг, Сміл, Старб, СтЛ, Шир.

***Не бачити смаленого зайця.** Не бути досвідченим. Артем.

***Піймати зайця за хвіст.** Не піяти. Сват.

Сидіти зайцем. Перебуваючи в постійній тривозі, весь час відчувати страх. Луган, Лут, Підг, Слсрб. Пор. **їхати зайцем.**

***Як жарений (скажений) засць,** зі сл. *бігати, носитися.* Дуже, надто. Білк, Велик, Лисич, Луган, Марк, НижД, Ор, Сват, Сіверс, Сніж, Сух, Шап.

Як заєць, зі сл. *жирний, жарт.* або *ірон.* Про худу людину. Риб'ян, Сич, Шахт.

Як заєць в геометрії, зі сл. *розбирається, розуміється, жарт.* або *ірон.* Нічого, зовсім (не розуміється). Крем, Кррч, Луган, Сват, Сіверс.

***Як заєць в моркві**, зі сл. *жити, почувати себе.* Дуже добре, розкішно, в достатках. Жд.

Як заєць з огудини, зі сл. *вискочити, виплигнути.* Раптово, неждано (з'явитися). Макіїв.

Як заєць із куців (з-під куща), зі сл. *вискочити, виплигнути.* Раптово, неждано. Алч, Антрац.

***Як заєць кобилі**, зі сл. *дати, догодити, ірон.* Зовсім мало, недостатньо. Підг, Стах.

***Як заєць під кушем.** Тихо, незрушно. Кол, Кр, Луган, Старб.

Як заєць підстрілений скаче, *ірон.* Про людину, на якій короткий одяг. Довж.

***Як заєць по капусті**, зі сл. *бігати, носитися.* Дуже, надто. Вівч.

Як заєць по полю, зі сл. *виляти.* Криводушно, лукаво (про людей, що уникають прямої відповіді). – *Олено /кажи п'р'амо /а то вил'айе'ш / як 'зайе'ц' по 'пол'у* (Старб); Підг.

Як заєць солому, зі сл. *їсти.* Зовсім не (їсти). Слз.

***Як заєць у капусті**, зі сл. *жити, почувати себе.* Дуже добре, розкішно, в достатках. Лисич.

***Як заєць у лісі**, зі сл. *бігати, носитися* і т. ін. Те, що **як жарений заєць**. Куряч.

***Як зайцеві дзвоник (дзвоник)**, зі сл. *потрібний, треба, нада* і т. ін., *ірон.* Зовсім не (потрібний). Марк.

***Як зайцеві здрастуй**, зі сл. *потрібний, треба, нужно* і т. ін., *ірон.* Зовсім не (потрібний). БокП, Іл, Кр, Мороз, Плот, Сніж, Шах.

***Як зайцю аліменти**, зі сл. *потрібний, треба, нужно* і т. ін., *ірон.* Зовсім не (потрібний). Луган.

Як зайцю боковий карман, зі сл. *потрібний, треба, нужно* і т. ін., *ірон.* Зовсім не (потрібний). Ма, Трет, Шир.

***Як зайцю велосипед**, зі сл. *потрібний, треба, нужно* і т. ін., *ірон.* Зовсім не (потрібний). Бар, Білов, Гарас, Зугрес.

Як зайцю гітара, зі сл. *потрібний, треба, нужно* і т. ін., *ірон.* Зовсім не (потрібний). Луган, Сват, Старм, Щас.

***Як зайцю грива**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Миха, Піс, Риб'ян, Тал.

***Як зайцю грива**, зі сл. *потрібний, треба, нужно* і т. ін., *ірон.* Зовсім не (потрібний). Луган, Новайд.

***Як зайцю дишло**, зі сл. *потрібний, треба, нужно* і т. ін., *ірон.* Зовсім не (потрібний). Луган, Новайд.

Як зайцю довгий хвіст, зі сл. *потрібний, треба, нужно, ірон.* Зовсім не (потрібний). Марк, Старб, Трьохізб, Шахт.

Як зайцю другий хвіст, зі сл. *потрібний, треба, нужно, ірон.* Зовсім не (потрібний). Білк, Гарас, Дон, Кір, Кр, Луган, Марк, Сіверс, Старб, Стах, Трьохізб, Шахт.

***Як зайцю лижі**, зі сл. *потрібний, треба, нужно, ірон.* Зовсім не (потрібний). Кр, Луган, Тан.

***Як зайцю п'ята нога¹**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Луган, Оріхів.

***Як зайцю п'ята нога²**, зі сл. *потрібний, треба, нужно* і т. ін., *ірон.* Зовсім не (потрібний). Алч, Бобр, Дяк, Карт, Лут, НижД, Новкрас, Новсв, Рубіж, Слерб, Старб, Тар.

***Як зайцю п'ятий тормоз**, зі сл. *потрібний, треба, нужно* і т. ін., *ірон.* Зовсім не (потрібний). Антрац, Арт, КрЛ, Луган.

***Як зайцю роги**, зі сл. *потрібний, треба, нужно* і т. ін., *ірон.* Зовсім не (потрібний). Кріп, Підг.

Як зайцю світофор, зі сл. *потрібний, треба, нужно* і т. ін., *ірон.* Зовсім не (потрібний). Лут, Червп.

***Як зайцю тормоза**, зі сл. *потрібний, треба, нужно* і т. ін., *ірон.* Зовсім не (потрібний). Ан, Велик, Кррч, Малорл, Петров.

***Як ошпарений заєць**, зі сл. *бігати, носитися.* Дуже, надто. Антрац, Кр.

***Як смажений заєць**, зі сл. *бігати, носитися.* Дуже, надто. Антрац, Луган.

Як смалений (солений) заєць, зі сл. *бігати, носитися.* Дуже, надто. Білк, Виш, Коміс, Кррч, Лисич, Нещер.

***Як шпáрений заєць**, зі сл. *бігати, носитися.* Дуже, надто. Кр, Лисич, Підл.

ЗАЙЧИК Зайчик передав, фольк., жарт. Про подарунок для дітей з дороги, з поля, з подорожі. – 'Зайч'ук не^{ре}даў тоб'і тор-мозок (Вахр); Білк, Булг, ВерхК, ДемО, Карт, Кір, Кр, Криз, Крим,

КрК, Кррч, Луган, Лут, Молгв, Нижб, Парн, Оле, Різн, Розс, Сніж, Степ, Сух, Тар, Тор, Тр, Ціл.

Зайчик у сумочку кинув (вкинув), фольк., жарт. Про подарунок для дітей з дороги, з поля, з подорожі. – *Ішла л'ісом / зайч'ук подароч'ок у сумоч'ку кинуў* (Парн); *Тут ме^н'і ў сумоч'ку зайч'ук гостин'ч'ук ўкинуў / ану зл'ан' / шо там!* (Карт).

***Зайчик приніс**. 1. *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). – *Н'і / дон'у / тебе зайч'ук прин'іс* (Луган); Кр, КрЛ, Лисич, Ма, Марк, Мик, Новт, Пер, Ров. 2. Про подарунок для дітей. Вес, Вівч, Калм, Кррч, Луган, Молгв, Мороз, Новкр, Петров, СтЛ, Стр.

Зайчик у капусті найшов (знайшов), *евф.* Те, що зайчик приніс. ВелЧ.

Зайчик у сумочку вкинув (кинув), фольк., жарт. Про подарунок для дітей з дороги, з поля, з подорожі. Булг, Карт, Криз, КрК, Марк, Молгв, Парн, Сніж, Тор, Тр.

Зайчик у сумочку вкинув (кинув) гостинець, фольк., жарт. Про подарунок для дітей з дороги, з поля, з подорожі. – *Шла ч'ере^з поїму / зайч'ук у сумоч'ку кинуў Да'нилу гостинец'* (Тр); Білк, Булг, ВерхК, ДемО, Ілліч, Карт, Кір, Криз, Крим, Кррч, Лут, Марк, Нижб, Оле, Різн, Сніж, Парн, Тор.

***Зайчики перед очима мелькають**. Зовсім знесилений, голодний. Білк, Булг, Дяк, Ілліч, Карт, Крим, Луган, Плуг, Тар.

Нахапатися (наловитися, нахвататися) зайчиків. Надивитися до болю в очах на сліпучий вогонь при зварюванні. ВерхП, Житл, Зим, Іван, Кір, Лом, Маріуп, Міус, Новб, Оріхів, ПетрМ, Поп, Род, Сич, Сніж, Старб, Сух, Тал, Тор, Тр, Усп, Фр, Хар, Щас.

Од (від) зайчика, фольк., жарт. З дороги, з поля, з подорожі (про подарунок для дітей). Артем, Білк, Білов, Бір, Булг, Вахр, Велик, ВерхК, ДемО, Євсуг, Золот, Ілліч, Карт, Кір, Кр, Криз, Крим, КрК, Луган, Лут, Марк, Молгв, Нижд, Новган, Оле, Парн, Перед, Плуг, Поп, Ребр, Різн, Розс, Руд, Сніж, Старб, Степ, Сух, Тар, Тор, Тр, Ціл, Червп, Черт.

Пускати зайчики (зайчиків), жарт. або ірон. Бути лисим. Лисич, Луган, Поп, Ров, Свердл, Сніж.

ЗАЙЧИК-ПОБІГАЙЧИК Од (від) зайчика-побігайчика, фольк., жарт. З дороги, з поля, з подорожі (про подарунок для

дітей). – Гл'ан' / шо йа тоб'і од 'зайч'ика поб'ігайч'ика прине^сла (Тар); Булг, Вахр, Ілліч, Кір, Криз, КрК, Луган, Марк, Молгв, Нижб, Парн, Різн, Розс, Сніж, Тор.

ЗАЙЧИК-ПОСТРИБАЙЧИК *Од (від) зайчика-пострибайчика, фольк., жарт. З дороги, з поля, з подорожі (про подарунок для дітей). Вахр.

*Зайчик-пострибайчик передав гостинець, фольк., жарт. Про подарунок для дітей з дороги, з поля, з подорожі. – По до'роз'і 'зайч'ика пострибайч'ика с'тр'іла / в'ін не^{ре}да^у тоб'і гостине^ц' (Вахр).

ЗАКВАСКА *Однієї (одної) закваски. Однакові за характером, діями. Білк, Білов, Бунч, Гонч, Дібр, Єнак, Заїк, Новдар, Оріхов, Риб'ян, Старб.

ЗАКОПАНИЙ Як закопаний, зі сл. *стояти*. Зовсім незрушно. Вес, Вільх, Зим, Лисич, Луган, Старб, Свердл, Юр.

ЗАКОСКИ *Іти на закуски*, заст. Відправлятися на заробітки [Иванов 1898: 69], Міст. • За дією *закошувати*, *закосити*.

ЗАМАЗКА Замазку гризти. Голодувати. – Ої / п'іду ўже до'дому / там бе^з мене замазку гризут' (Литв).

Замазку об'їдати. Бути голодним; голодувати. Ниж.

ЗАМІС Одного замісу. Однакові. Бір, Золот, КарС, Кр, Ма, Сім.

ЗАПАЛИТИ Нікого – хоч запали. Безлюдно. Макар, НижД

ЗАПОРІЗЬКА Відправити на Запорізьку кого. Хто-н. недоумкуватий. Алч. • Запорізька – назва вулиці, де знаходиться психлікарня.

З Запорізької вийшов хто. Недоумкуватий. Алч.

ЗАПРЯГ Як із запрягом з-за вугла, зі сл. *зустрічатися*. Неждано. Поп.

ЗАПУСК *Ставити на запуск. Переставати доїти. – Йес'л'і ко'рова погул'ала / й'ійі стаўл'ат' на 'запуск за два м'іс'ац'і до от'олу (Мож).

*У запуску. Вагітна (про корову). Вівч.

ЗАСЛІНКА Як заслінка. Дуже брудний. Свердл.

ЗАСОВКА Засовка (засувка) в голові перегоріла в кого. Хто-н. дурний. Горл.

ЗАСОЛ Одного засолу огірочки. Однакові, подібні за характером, поведінкою, світоглядом. Иван, Кам, Лисич, Луган, Молгв, Старб, Стах, Щас.

ЗАЧЕСАТИ Зачесати наліво. Виляяти. КрЛ, Луган, Слсрб.

ЗАЧІСКА *Як лисому зачіска, зі сл. *потрібний*. Зовсім не (потрібний). Груз.

ЗБИРАТИСЯ *Збиратися додому. Бути близьким до смерті. Ков, Луган, Тор.

І ввечері не всі дома збираються в кого. Те, що один в армії. Кругл, Луган, НижД, Перв.

Пора збиратися. Бути близьким до смерті. Иван, Кр, Луган, Сніж, Тор.

ЗБОРИ На збори, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Луган, Свист, Старб.

ЗБРОД *Зброд-Камброд; Зброд Камброд. Багато різних речей або осіб. Луган, Влас.

ЗВЕДЕННЯ Зведення господнє. Дуже балувана дитина, бешкетник. Зел, Ка, Лут, Ребр, Сіверс, Хв.

ЗВЕДЕННЯЧКО Зведеннячко боже. Те, що зведення господнє. Ма, Свердл.

ЗВЕСТИСЯ Звестися ні на шо. Знікчемніти, змарніти, занедбати себе. Біл, Брян.

ЗВІЗДА *[І] звізда во лбу горить у кого. Хто-н. розумний. Крас.

ЗВІР *Будити звіра в кому. Злити, сердити кого. Зал, Кір, Крем, КрЛ, Луган, Лут, Миха, Новайд, Піс, Прив, Старб, Стах.

Звір заритий. Про щось привабливе. – На *нашії* *вулиці* *і* *їс* *і* *хлопц* *і* *збираюц* *:а* / *мат* / *тут з* *в* *ір заритий* (Олек); Вахр, Єнак, Кр, Луган, Оріх, Род, Слсрб, Старб, Сух, ЧервП, Шахт. Див. каша зарита.

***І дикі звірі заведуться.** Неприбрано (в хаті), занедбано (на городі). СтЛ.

Ось де звір заритий. Саме в цьому справжня причина, суть. Иван, Кр, Лут, Слсрб, Старб, Тал. Пор. **ось де собака заритий.**

ЗВЬОЗДОЧКА *Звьозdochка в голові в кого. Хто-н. дивний, дурнуватий, пришелепуватий. Верхкам, Дяк, Ілліч, Карт, Кррч, Лисич, Лоз, Луган, Мілов, Міст, Обор, Плуг, Тан, Тр, Трьохізб.

ЗДАТИ Здати назад. Утихомиритися, робити щось повільніше, облишити емоції. Дем, Лоз, Марк, Новпск, Рай, Рубіж, Щас. • Можливо, в основі термін водіїв, машиністів.

ЗДОРОВ'Я Питати (питать) в больного здоров'я (здоровля). Марно намагатися чогось домогтися від когось. Алч, Брян, Вал, Кір, КрЛ, Луган, Михайл, Міус, Ров, Сват, Свердл.

ЗДОХНУТИ Здох та й ходить (ходе). Дуже худий. Кр, Петр, Райг.

ЗДРАСТЄ *Як здрасте. Щось недоречно, неждане. Арт, Бір, Бон, Луган, НижД, Тар.

ЗДУТИ Здунь-полетить. Про красиву, модно одягнену дівчину. – *Он іде крал'а / здун' поле^дтит'* (Шахт), Кр, Прок, ЧервП.

ЗЕЛЕНИЙ Зелене-розове кому. Хто-н. байдужий. Луган, Преоб, Сіверс.

ЗЕЛЕНКА Зеленки напитися. Збожеволіти; нічого не розуміти. Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Стах.

Зеленку купувати (продавати). Потерпати від холоду, мерзнути. КрК, Лим.

Зеленку нада (треба) пити кому. У кого-н. не вистачає в голові; хто-н. дурнуватий. – *Тоб'і / бач'у нада зе^дленку |пити* (Вовк); Алч, Бу, Виш, Кр, Лисич, Луган, Мед, Перв, Стах, Сте, Ціл, Червп, Щот.

ЗЕЛЕНУХА *Розбіглася зеленуха. Настала весна. Дібр.

ЗЕЛЕНЬ *Зелень неотесана (неотьосана). Молода людина, яка не набралася ще розуму, життєвого досвіду. Лисич, Луган, Оріхов, Ров.

Зелень пузата, жарт. Пустуни (звичайно про дітей). Білк, Крем, Марк, Перв, Сіверс, Старб, Стах.

ЗЕМЕЛЬКА *Земелькою пахне від кого. Хто-н. дуже старий. Сух.

ЗЕМЛЯ *Аж земля прогинається. Важкий. – *Такиї |буув-ілок п-ішоў / аж зе^дмл'а проги|най'ц':а* (Марк); Велик, Влас, Кр, Молгв.

Дихати землею. Бути близьким до смерті. – *Су'с'ід у|же зе^дмлеіу |дихаіе* (Червп); *Она ўже земл'ойу |дишит / а з роб'оти у|ходить' не^д |хоч'е* (Трьохізб); Луган.

***Загребти землю**. Упасти. Ясен.

Зайти до землі. Померти. – *Ба|би |кажут' / шо л'удина за|шла до зе^дмл'і й осталас' там на|в'іки* (Старб); Род.

Землею (землюю) взявся. Близький до смерті. Алч, Білс, КрЛ, Луган, Перв, Райг, Усп.

Землею несе. 1. від кого. Хто-н. близький до смерті. Сіверс. 2. від чого. Що-н. безнадійне, закінчиться нічим. – *В-ім 'того 'д'іла зе"млейу не"се* (Сіверс).

Земльой береться. Хто-н. близький до смерті. Луган.

***Земля додолу тягне** кого. Хто-н. близький до смерті; немічний, старий. Амвр, Марк, Луган, СтЛ.

***Земля з-під ніг тіка** в кого. Хто-н. дуже п'яний. Білов, Брян, Ілліч, Кір, Сир, Старб, Трьохізб.

***Земля плаче** під ким. Дуже лінивий. Ціл.

Земля репнула – чорт вискочив. З'явився зненацька. Луган, Слрб.

***Земля шатається** в кого. Хто-н. п'яний. Крим.

З-під землі не видно кого. Хто-н. малий на зріст. Кр, Луган, Марк, Род, Слрб.

***Найти (знайти) собі землю.** Померти. Кір, Світ.

Наполовину в землі. Близький до смерті. Білк, Брян, Золот, Кр, Риб'ян, Сват, Сіверс, Старб, Стах.

Од землі не видно кого. Хто-н. малого зросту. Алч, КрЛ, Луган, Мик, Пер, Петровен, Ров, Стах, Ясен.

Піти у землю. Померти. – *Сидор'ч'ук ўже два 'годи / йак п-ішоў у 'земл'у / 'скоро ї ми туді п-іде"мо* (Крем); Алч, Верхкам, Кр, Лисич.

Привикати до землі. Те, що дихати землею. Зим.

Стелитися по землі. Бути дуже п'яним. – *Се"мен та'кий п'яний п-ішоў / аж по зе"мл'і 'стелиц':а* (Вівч); Бобрик.

***У землю поглядать.** Бути близьким до смерті. Вільн.

Як земля колхозу (колгоспу), зі сл. *должен*. Дуже, сильно; багато. – *Ти 'буде"ш ме"н'і 'должен / йак зе"мл'а колгоспу* (Щас); Дмитр, Осин, Трьохізб.

***Як у суху землю,** зі сл. *піти*. Легко, без перешкод; приємно (звичайно про випивку). – *'Гарно п-ішла / йак у су'ху 'земл'у* (Луган); Алч, Біл, Горл, Заїк, Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Новайд, Новр, ОлП, Петровен, Піс, Полт, Род, Розкв, Сват, Тор. Див. **як брехня по хутору.**

ЗЕМЛЯНИЙ Земляний позвав (покликав) кого. Хто-н. помер. ВерхП, Гол, КрЛ, Луган, Новбор, Теп. • **Земляний (земляник)** – добрий або злий дух, що живе в землі. Пор. **домовий (домовик)**.

ЗЕРНИНА Як дві зернини, схвальн. Дуже схожі; однакові. – У *нейі д'в-і доч'ки / йак д'в-і зе'рнини* (Малорл); Алч, Кір, Кр, Луган, Лут, Мар'ян, Новб, Ор, Перв, Род, Сіверс, Стах, Сух.

ЗЕРНО *Зерно зерна доганя*, ірон. Про рідку страву [Іванов 1898: VI], б/м; Глад, Рубіж, Червон, Чмир.

Кидати зёрно на роги. Даремно щось робити. Ган, Луган.

ЗЗАДІ Ні ззаді ні спереді. Немає діла, безрезультатно. – *Ходила збирати гриби / проходила ден' / а воно н'і 'з:ад'і н'і с'перед'і* (Крем); КрЛ, Луган, Марк, Сніж.

ЗИГЗАГ *Зигзаги вимальовувати (виписувати). Про ходу п'яного; бути напідпитку. Антрац, Лисич, Мус, Усп, Шт.

ЗИМА Там (тут) зима (зіма), там весна, а тут (у голові) шариків нема. Недоумкуватий. Кір, Крем, Лисич, Луган, Мар'ян, Рубіж, Руд, Стах, Усп. • Вираз супроводжується характерним жестом – прикладанням долоні чи пальця до виска.

ЗІЙТИСЯ Не всі дома: ще не зійшлися в кого, *знев.* Те, що один в армії. Алч, Білк, Велик, Кір, Ков, Кр, Луган, Марк, Новб, Ор, Сніж, Старб, Стах.

ЗІРКА Зірки збирати. Довго чекати на вулиці. Ан, Кр, Лисич, Луган, Лут, Пер, Перв, Поп, Прос, Старб, Усп, ЧервП.

Зірок дістає (достає). Дуже високий. Гірс, Луган, Підл.

***Одправитися до зірок.** Померти. Лоз, Перв.

***Удень зірки побачити, жарт.** Сильно вдаритися об щось. Алч, Вуглег, Зор, КрЛ, Луган, Мет, УрК, Хар.

ЗЛЮКА *Злюка бобер. Зла, роздратована людини. Антрац, Кір, Крим, КрЛ, Лисич, Луган, Ров, Род, Сіверс.

ЗМІЙ *Бути в гостях у зеленого змія. Напитися п'яним. Гірн, Зим, Лисич, Луган, Перв, Слсрб, Старб. • *Зелений змій* символізує зелене зілля, з якого виготовляють горілку.

***Потягувати змія.** Випивати, пиячити. Берез, Брус, Дібр, Сіверс.

***Як змій.** Дуже худий, тонкий. Кр, Сніж.

***Як змії на їжа**, зі сл. *схожий, ірон.* Зовсім не (схожий). Луган.

ЗМІНА *Відстоювати/відстояти зміну під вікнами, *несхв., ірон.* Пліткувати. – *Бабка су|с'ідка з|викла од|ну з'|м-іну п-ід в-ікнами в-іт|с|тойувати / а другу / на брє"ї"н'і* (Новдар).

Робити в другу (третю, четверту) зміну, *евф.* Зраджувати в подружньому житті. Вруб, Кір, Луган, Лут, Новайд, Новбор, Ор, Пер, Проїж, Рубіж, Сад, Свердл, Сич, Сіверс, Сніж, ЧервП.

Робити в нічну зміну, *евф.* Те, що працювати в другу зміну. Кр, Лисич, Луган, Пер, Проїж, Сич, Слсрб, Сніж.

Робити у дві зміни, *евф.* Те, що працювати в другу зміну. Кр.

ЗМІЯ Гадюча змія, *лайл.* Зла, підступна людина. Ан, Вал, Велик, Гарас, Луган, Новб, Перв, Слсрб, Сміл, Сніж, Старб, Стах, Тал.

***Змія Батьківна**, *лайл.* Зла, підступна людина (перев. жінка). Бон, Лисич, Усп, Хор.

***Змія Іванівна**, *лайл.* Зла, підступна людина (перев. жінка). Гонч, Горл, Заїк, Луган, Новбор, Новр, ОлП, Петровен, Род, Сват, Старб, Шульг.

[Лиха] змія на язиці в кого. Хто-н. злий, скандальний. Бар, Джем, Кір, Марк.

Як змія шипуча, *лайл.* Зла, підступна людина. Кр, КрП, Луган, Марк, Сніж.

ЗМОВИНКИ Змувинки *пыты*. Випивати горілку на знак остаточної згоди батьків дівчини на шлюб [Иванов 1898: 871], Чмир.

ЗНЕСТИСЯ Хоч знесись на кому. Однаково, байдуже. – *Хоч' зне"сис' на 'н'ому / а в-ін і 'вухом не" ве"де* (ВесТ); Луган.

ЗОЗУЛЯ Вигонити зозулю, *етн.* Справляти обряд пародійного весілля. ЛозО, Луган, Новкр, Ствч.

Жити зозулею. Вести розпусне життя. Калм, Кр, КрасТ, Луган.

Жити як зозуля. Легковажно щось робити, безвідповідально. Полов.

Зозуля не закує кому. Хто-н. помер, не прокинеться вже (із голосіння над покійником). Гонч.

Зозуля перекувала кого. Хто-н. пішов у прийми. – *Васил'а* ¹нашого зо²зул'а пе⁴ре⁴ку¹вала (Гов).

Зозуля підклала, *евф.* Про народження дитини (частіше позашлюбної). – *Ви ч'ули? / родин'і Іваш'ч'єнка зо²зул'а підкла*ла (Ров); ДарЄ, Кр, Луган, Підг, Риб'ян, Тор. • В основі виразу звичка зозулі підкладати яйця в чужі гнізда.

Зозуля принесла, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Дуб, Дяк, Луган.

[П] **зозуля за роботою закує** в кого. Хто-н. дуже довго щось робить. Вугл, Кл, КрЛ, Лот, Новт, Тор, Чорн.

Ранній як зозуля, *жарт.* або *ірон.* Про того, хто пізно просипається. Ком.

ЗОЙКА *Зойка з мильного заводу. Дурнувата жінка. Амвр, Кір, Плот.

ЗОЛОТО У золоті митися. Жити в багатстві, щасливо, мати всього вдосталь. – *Вишла зам'іж / мий'є':а ў золот'і* (Луган); Кр, Сіверс, Слерб, Старб. Пор. **купатися в золоті**.

Череп'яне золото, *ірон.* Нікчема, недобра людина. Білк, Кррч, Слз.

ЗОНА *Зону розпустили, *жрм., жарт.* Те, що голова боса. Литв.

Зону топтати, *жарг.* Бути в ув'язненні, сидіти в тюрмі. Алч, Вахр, Луган, Ров, Сіверс, Хар, Хруст. • **Зона** – виправно-трудова установа.

ЗОНТИК Як зонтик. Дуже худий. Алч, Луган, Стах, Сте, Трет.

ЗОРИНСЬК **Із Зоринська втекти**. Бути недоумкуватим. Пер, Слз. • У місті Зоринську є психіатрична лікарня.

Пора в Зоринськ кому. Хто-н. збожеволів, дурнуватий. Крем, Пер, Слз, Старб, Чорн. Див. **пора в Сватове, від'їхати на Новодруженку**.

ЗОРЯ Аж зорі скачуть. Дуже сильний мороз. Біл.

Бути серед зір. Мати великий успіх; відчувати задоволення. – *Зак'ін'ч'уїши допов'ід' / викладач' буў серед з'ір* (ЖД); Луган.

Пробити зорю. Посваритися. – *Ш'ч'є ї ч'ор'ти наўку'лач'ки не⁴ билис'а / а во'ни ўже про'били зор'у* (Нещер).

ЗРАНУ Зрану-порану. Дуже рано; близько 5 – 6 години ранку. Вал, Зим, Новс.

ЗРОБИТИ Нічого не зробиш. Про безнадійну справу. Бір, Брян, Голуб, Макар, НижД, Рай, Руд, ЧервПр.

ЗУБ Аж від зубів іскри відлітають. Дуже злий. Трьохізб.

***Аж зуби бряжчать**, зі сл. *здивуватися, замерзнути, заскандалити*. Дуже, сильно. – Так замерз / аж |зуби бр'ажч'ат' (Луган); Новл, Сніж, Старб.

*[Аж] **зуби торохтять** у кого. Хто-н. дуже змерз. Крас.

[Аж] **зуби тріскаються** в кого. Хто-н. дуже злий. Кр, УрК.

***Блищати зубами**. Широко посміхатися. Крем.

Від зубів відлітає (відскакує) в кого. Хто-н. дуже добре розповідає, переказує, декламує; знає. – |Д'іуч'ина розпов'їдала урок / ш-ч'о в-ід зуб-іу в-ідл'їтало (Кр); Крем, Луган, Молгв, Рубіж, Слерб, Сніж, Стах, Сух.

Гарити зуби. Сміятися. Білк, Іван, Малорл, Новбор, Сніж, Стах.

***Гарний як спить зубами до стінки**. Зовсім не (гарний). Євсуг, Карт, Криз, Лисич, Новган, Осин, Степ.

Гарні зуби мати. Бути ситим, товстим. – |Іа |бач'у / ґ |тебе |гарн'ї |зуби! / з пло|хими не"л'з'а такиї зад на|їсти (Луган); Алч, Зим, Міст, Род, Слерб, Старб, Стах.

***Дати зуб на відсіч**. Побожитися, що правда. Зал, Калм, Крем, Луган, Лут, Миха, Піс, Прив.

Єдиним зубом треба їсти. Харчуватися треба ошадливо, скупо. Алч.

За зуб нічого зачепити. Немає чого їсти; голодно. Тор.

Заціпити зуби. Померти. Адріан, Євсуг, НижД, Прост, Руд.

Зуб горить на кого. Хочеться відверто висловити все про кого-н. Адріан, Луган, Ниж, Сніж.

***Зуб дати**. Поклястися; пообіцяти запевнити. Алч, Артем, Тар.

Зуби мерзнуть. Дуже холодно. – На |вулиц'ї та|ке тр'їш-ч'ит' / шо ї |зуби |мерзнут' (Шул); Кр, Лисич, Луган, Пер, Перв, Сніж.

Зуби на камін (на кумин, на кумін) закинути (кинути, класти, покласти). Не маючи харчів, не їсти; голодувати. – Ми їже

даўно *зуби на камін закинули* (Ям); Алч, Антрац, Арт, Безг, Велик, Вес, Греч, Зор, Кір, Кл, Кудр, Луган, Лут, Новб, Оріхов, Осин, Підг, Род, Сват, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Топ, Тор, Тр, Чорн, Щас, Ям.

Зуби на камінь закинути. Те, що **зуби на камін закинути**. Старб.

Зуби на піч закинути. Те, що **зуби на камін закинути**. Алч, Ан, Антрац, Арт, Білов, Вес, Гарас, Греч, Зор, Крем, КрЛ, Кудр, Луган, Лут, Ма, Осин, Пер, Підг, Сев, Сіверс, Слсрб, Сніж, Стах, Сте, Топ.

Зуби на піч класти (покласти). Те, що **зуби на камін закинути**. Пер, Рубіж.

Зуби на полці сушити. Сміятися. Зим, Кр, Марк, Стах.

Зуби надворі тримати. Вишкіряться. Алч.

Зуби покласти в тумбочку. Те, що **зуби на камін закинути**. Антрац, Бір, Кр, КрЛ, Лисич, Ребр, Старб.

Зуби покласти на підвіконня. Те, що **зуби на камін закинути**. Антрац, Кір, КрЛ, Молгв, НижД, Лисич, Род, Старб, СтЛ.

***Зуби покласти на полицку.** Те, що **зуби на камін закинути**. Білк.

***[І] на один зуб не попало.** Дуже мало (з'їсти). Артем, Баб, Байд, Білк, Білов, Дмит, Іващ, Кр, Кріп, Лан, ЛісП, Луган, Лут, Молгв, Нещер, Нижт, Ров, Рубіж, Свердл, Хом.

***Клацати зубами.** Дуже мерзнути. Білк.

***На зуб кинуть.** Попоїсти. Кір, Криз, НижГ, НижД, Марк.

***Ні в зуб ногою, ні в зуб черевиком,** перев. зі сл. *не знати, не розуміти*. Анітрохи, аніскільки. Алч, КрасП, Лисич, Марк, Сніж, Старб.

Ні в зуб ногою, ні в ніс п'яткою, перев. зі сл. *не знати, не розуміти*. Анітрохи, аніскільки. Стах, Тр.

Ні в зуб ногою, ні в пень кочергою, перев. зі сл. *не знати, не розуміти*. Анітрохи, аніскільки. Білк, ВелЧ, Кр, Луган, Ниж, Полов, Сніж, Старб, Трьохізб, Щас.

Ні в зуб ногою, ні в пику лаптем, перев. зі сл. *не знати, не розуміти*. Анітрохи, аніскільки. Топ, Сніж.

***Ні в зуб ногою, ні в потолок пальцем**, перев. зі сл. *не знати, не розуміти*. Анітрохи, аніскільки. Ков, Обор.

Ні в зуб ногою, ні в п'ятку пальцем, перев. зі сл. *не знати, не розуміти*. Анітрохи, аніскільки. Луган, Перв, Старб, Стах.

Ні в зуб ногою, ні в рот ботінком, перев. зі сл. *не знати, не розуміти*. Анітрохи, аніскільки. Брян, Руд, Тит.

Світити зубами. Широко посміхатися. – *Він глибоко ўр'ізаўс'а ў паміят' / бо ўс'ігда с'в'ітиў зубами / буў ве^мселим* (КрЛ); Крем, Новкр, Стах.

Ставити зуби, *гірн*. Готувати до роботи вугільний комбайн. – *А де Микола? / та в-ін ставит' зуби* (Кір); Антрац.

Стинатися зуб на зуб. Сваритися, зчиняти лайку. КрЛ.

Упакований (укомплектований) до зубів. Заможний; живе багато. – *Ч'ого не^м хва^тайе Де^мнису? в-ін же упа^кованиї до зуб'іў* (Луган); Алч, Артем, Гер, Калм, Лозов, Мак, Міус, Молгв, Нещер, П-в, Пер, П-р, Сват, Старб, Сте, Ус, Хв.

***Хоч зуби звісь**. Дуже голодний. – *Їїсти н'іч'ого / хоч' зуби зв'іс'* (Калм); Вахр, Крас, Кріп, Плуг.

***[Як] тридцять третій зуб**. Зайвий. Алч, Горл, Луган, НижД, Новбор, ОлП, Полт, Прох, Рад, Род, Розкв, СтЛ.

Яснити зуби. Зубоскалити, сміятися. – *Ш-ч'о ти ходиш / їяс-ниш зуби / д'іло б робиў* (Донц).

ЗУБОТИЧКА Годувати зуботичками кого. Бити кого-н. в лице. Инд, Хруст.

ЗЮЗІК Як зюзік. Дуже п'яний. БокП, Гар, КрЛ, Луган, Ма, Мик, Молгв, Мороз, Петр, Плот, Сім, Сев, Сте, Шах. Пор. **як зюзя**.

ЗЮЗЯ *Водити зюзю. Бути п'яним. Баб, Байд, Білс, Дмит, Кас, Лан, Молгв, Новжд, Свердл.

Зюзю впіймати. Замерзнути, відчувати великий холод. Ан, Білк, Велик, Кір, Луган, Лут, Малорл, Ор, Старб, Стах.

***Синій зюзя**. П'яниця. Кір, Лисич, Луган, Лут, ОлП, Полт, Привіл, Род, Розкв, Сват, СтЛ, Тор.

***Синій в зюзю**. Дуже п'яний. Кір, Лисич, Луган, Лут, ОлП, Полт, Привіл, Род, Розкв, Сват, СтЛ, Тор.

ЗЯБЛИК Зяблика давати. Мерзнути. КрЛ, Лисич, Сім.

Хотіти зябликів у томаті. Бажати неможливого. Біл.

ЗЯБРА Зябрами клацати. Голодувати. Біл, КрЛ, Лисич, Лот, Чорн. Пор. зубами клацати.

ЗЯТЬ *Зять з гори. Божевільний. НижД, Сват.

Зять з Сватова. Божевільний. Кон, НижД, Новр, Плот, Полт, Розкв, Сват, Червг.

*Зять з Соснового. Божевільний. НижД, Новр, Сват.

Стати зятем (зятьом) водяного. Утопитися. Алч, Підг, Слерб.

I

ІВАН Віднести до Івана Могильного кого. Поховати кого-н; хто-н. помер. Новолек. • Перифрастичний розклад слова *могила* з подальшою персоніфікацією компонентів.

Два Івани (Івана), *жарт.* Дуже висока людина. – *Не« х'лопец' / а два Івани* (Теп); Дон, Кір, Луган, Скарг, Старб, Стах, ЧервП.

Два Івани (Івана) в кучі, *жарт.* Те, що два Івани. Новом.

Два Івани, два болвани, *несхв.* Однакові. Біл, Підл.

Загинати Івана Івановича. Перебільшувати в мові, обманювати. Варв.

Іван Іванович. Дурнуватий. Вес, Щот.

Іван Ветров. Невідомо хто. Вес, Лозов, Хв.

Івана Ветрова. Нічий. – *Ч'иї це 'зошит? / Івана 'В-етрова* (Алч); Лут.

Іван бабі хрещена мати, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Марк, Проїж, Сич.

[Як] Іван булавинівський. Дивна, недоумкувата людина; дурень. Виш, Ол, Піщ, Старб. Див. Альоша з Булавинівки, Ваня булавинівський.

[Як] Іван із Солонців, *місц.* Дивакувата людина, дурень. Сват. • Солонці – вулиця на околиці міста.

Півтора Івана разом, *жарт.* Дуже висока людина. Антрац, Кл, КрЛ, Лот, НижД, Підг, Прив, Скарг, Тор, Чорн.

Піти на прийом до Івана Івановича, *евф.* Відправитися в туалет. Алч.

Проутюжений Іван. Побита горем людина. Калин.

Як Іван, зі сл. *загрібати, гірн., жарт.* Багато, дуже, сильно. Зим, Свердл. • **Іван**, *розм.* – навантажувальна машина С – 153 (у шахті).

Як Іван з дверми (з дверима), зі сл. *носитися*. Набридливо, постійно (говорити, нагадувати). – *Ок'сано / ти раз зробила гарне / а то'д'і носис':а з тим / йак Іван з дверми* (КрЛ); Луган, Новр, Олександр.

Як півтораівана, *жарт.* Дуже висока людина. КрЛ, НижД, Скарг, Тор.

ІКЛО Урізати (вкоротити) ікла кому. Приборкати, утихомирити кого. – *Йа б йім / деспотам / ур'ізаў ікла* (Литв); Алч, Луган, Павлів.

ІКОНА Хоч ікону знімай з кого. Хто-н. дуже гарний, красивий, вродливий. Кр, КрЛ, Сніж, Тр.

Хоч ікону пиши. Гарний, лагідний хто. Гірс, Зугрес, КарС, Кір, Лисич, ЛозО, Мик, ОлП, Підг, Полов, Сіверс, Сім, Сте, Стр, Топ.

***Як писана ікона**. Красивий, гарний, вродливий (перев. про жінку). Білк, Бунч, Гонч, Дібр, Заїк, Кір, Крас, Риб'ян, Род.

ІКРА *Ходіть з ікрою, *евф.* Бути вагітною. – *Се'стра Се'р|з'іа |ходе з ік'рою* (Лоз); Берез, Велик, Марк, Новсв, Піс, Прох, Род, СтЛ, Усп, Щот.

ІНДЮК Як індюк, зі сл. *фуфуритися*. 1. Причепурюється. Адр. 2. Злиться. Адр.

ІНДЮЩИЦЯ Індющиця горбата. Нестатурна жінка. Ад-ріан.

ІНКУБАТОР Як з інкубатора. Однакові, дуже схожі (перев. про одяг). – *П-іш'ли д'в-і ді'уч'ини / йак з інку'батора* (Білк); Алч, Білов, Велик, Іван, Кір, Кр, Крас, Крем, Луган, Лут, Малорл, Мар'-ян, Новб, Новпск, Ор, Ров, Род, Саб, Сват, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Сух, Тор, Тр, Усп, ЧервП, Щас, Ям.

ІНТЕРЕС Остаться при своїх інтересах. Усе втратити, бути

ошуканим. Брян, Вівч, Гірс, НижД, Перв, Рубіж, Свердл, Тит, ЧервПр, Щас.

ІСКРА *[Аж] іскри з рота летять у кого. Хто-н. дуже розгніваний, кричить. Берез, Верхкам, Сніж, Юр.

Як іскра у вогні, зі сл. *спритний*. Дуже, надто. Алч, Заг, Калм, Кр, Новб, Стах, Тр.

ІТИ **Іти балакати**, *етн.* Обрядовий звичай, коли батьки молодого й молодої сходяться й домовляються про умови весілля. Ман.

***Іти бесідувати**, *етн.* Відправлятися домовлятися про весілля. Луган, Марк, СтЛ. Див. **іти на бесіду**.

Іти до своїх. Бути близьким до смерті. Алч, Амвр, Бу, Верг, Кр, Перв, П-р, Мак, Міус, Сніж, Стах, Сте, Ус.

Іти договорятися (догаварюватися), *етн.* Те, що **іти балакати**. НижД, Тан, Фр. • „Свати договоряються за весілля” (Перв).

Іти доїдати, *етн.* Закінчувати весільне гуляння. Брян, Верг, Лен, Стах, Чмир, Шульг.

Іти допивати, *етн.* Те, що **іти доїдати**. Брян, Лен, Сват.

***Іти записуватись**, *етн.* Відправлятися реєструвати шлюб. Круг, Луган, Фр.

***Іти і перед собою не бачити**. Бути гордовитим. Білк, Бон, Риб'ян, Тар, Червон.

Іти порешетити, *етн.* Здійснити обряд комори. Осин.

Іти похмелятись, *етн.* Весільний обряд: родичі молодого відправляються другого дня на частування до батьків молодого. Арап, Арт, Вес, Донец, Дуб, Єнак, Зор, Кудр, Лен, Луган, Ман, Микіл, Осин, Перш, Ребр, Риб'ян, Сєв, Топ, Трет, Чаб, Шульг. Див. **іти на похмілля**.

Іду туди, де вас не чути, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Луган, Перв, Старб.

Іду туди, шукаю куди, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Луган.

***Шо йшов, шо їхав хто кому**. Байдуже. – *Та в-ін ме^н'і шо ї шоў / шо йїхаў* (Бобр); Дяк, Новкрас.

ІХТІАНДР ***Балакати з Іхтіандром**, *евф.* Блювати. Арт, Бон, Єнак, Лт, Поп.

ї

ЇЖ *[І] їжа з'їв би. Дуже голодний. Луган, Лут.

Проквтнути їжа. Надовго запам'ятати. Алч, Георг, Лисич, Луган, Мик, Стах.

ЇЖАК Гірше (хуже) скаженого їжака. Про людину, яка не може зашкодити, але може налякати. Лут, Підг.

*[І] їжака з'їв би. Дуже голодний. Верхкам, Луган, Сіверс.

Їжак з Чорнобиля, жарт. Те, що голова боса. Нев.

Їжак у животі в кого. Хто-н. непосидливий. – У *нейі їйїжак у живот'і / ўс'у вулиц'у об.:їжит'* (Шахт).

Їжака з'їсти. Мовчати, нічого не говорити. Луган.

Їжака квтнути (схопити). 1. Мовчати, нічого не говорити. – *Ш·ч'ос' те^мбе / Олено / с'о'год'н'і зоўс'ім не^м ч'ути / ч'и не^м їйїжа'ка коўтнула?* (УрК); Білк, Дуб, Єнак, К-к, Кр, Лут, Малорл, Ор, Сват, Старб, Стах, Ям. 2. Випити горілки. – *Пе^мтро м·її коўтнуў у'ч'ора |доброго їйїжа'ка / |ходить' с'о'год'н'і йак ч'ме^мленийі* (Пер); Малорл, Чорн.

Їжака народити. 1. Дуже втомитися. – *Сил не^ммаїе / |зараз / |мабут' / їйїжа'ка наро^мд·жу* (Іван); Гов, Кр, Крем, Луган, Лут, Сіверс, Старб, Тр. 2. Відчути сильний біль. – *Не^ммаїе с'пасу / не^м інач'е / йак їйїжа'ка наро^мжу* (Свердл); Кр, Луган, Луган, Рубіж, Саб, Старб, СтЛ.

Їжаком дивитися. Бути непривітним. Калм, Кр, Стр.

***Їжаку по вуха.** Низький на зріст. Сніж.

Може їжака з'їсти хто. Дуже голодний. Горл, Щас.

На їжака наступити. Мати несподівану неприємність. Зим, Крем, Марк.

Сісти на їжака. Залишитися ні з чим. – *Пе^мтро Се^рг·ійович' |дуже хот'їў с'тати головою м·іс'к'ради / про'те на |виборах с'їў на їйїжа'ка* (Жд); Луган.

***Смішити їжаків.** Розповідати нісенітниці. Новайд, Старб, Стах, СтЛ.

Схопити їжака. Потрапити в неприємну історію. КрЛ.

Як голий на їжаку, зі сл. *крутитися, несхв.* Про людину, яка старається всім догодити. Верх, Оріх, Лисич, Лут.

[Як] їжак у животі в кого. Хто-н. дуже непосидливий. Шахт.

***Як їжак у математиці**, *ірон.* зі сл. *розбиратися.* Зовсім не (розбиратися). Горл.

[Як] їжак у тумані. 1. Дуже п'яний. Алч, Вахр, Горл, Дуб, Іван, Кір, Кр, Крем, Лисич, Луган, Лут, Сіверс, Сніж, Старб, Тор, Шульг. 2. Нічого не розуміє. Шульг.

***Як їжаку футболка**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Арт, Кріп, Луган.

ЇЖАЧОК *Стріляний їжачок. Бувала, з досвідом людина. Сніж.

ЇЗДИТИ *Їздити копки. Сидіти на спині в дорослих (про дітей). – *Мат' / у'с'і 'д'іти л'убл'ат' 'їіздити 'копки* (Трьюхізб).

ЇСТИ *Їдом їсти кого. Постійно сварити, дорікати. Білк, Гірс, Кр, Луган, Мус, Павлів, Рубіж, Усп, Хор.

Їсти не в себе. Дуже багато їсти. Луган, Перв.

***Уже й не їсть [нічого (нічо)].** Близький до смерті. Біллуц, Гарас, Карт, Лисич, Маріуп, Новайд, Пере, Полт, Привіл, Шт.

ЇХАТИ Їхати в гаряче, *етн.* Те, що іти похмелятись. Антрац, ВерхД, Обор, Пис, Сіверс, Ст.

***Трішки (трохи) їхати, трішки (трохи) пхнути.** Потихеньку, так собі. – *Живе^uмо йак живе^uмо / т'р'ішки 'йіде^uмо / т'р'ішки пхне^uмо* (Руд); Лисич, Піс, Старб.

Й

ЙОД *Йодом обмазаний, зеленкою облитий. Здоровий, ніяка хвороба не бере. Лисич, Род, Тор.

ЙОЖИК Йожика рожати. 1. Відчувати сильний біль. Вес, Кар, Новкр, СтЛ. 2. Довго щось робити. Вес.

[Як] йожик бритий. Недолугий, смішний. – *Ну / ти - п-ітст'ригс'а! / йак 'йожик бритий* (Луган); Трет.

К

КАБАН *Битий кабан. Бувала, з досвідом людина. Лут, Сніж.

*[П] кабана з'їв би. Дуже голодний. Луган, Оле, Риб'ян, Ров, Сніж.

*Кабан недорізаний. Крикливий. Велик.

*Як кабан. Дуже товстий, ситий, вгодований. Калм, Кір, Крем, КрЛ, Луган, Новайд, Піс, Старб.

КАБАНЧИК *Зганяти (збігати) кабанчиком. Швидко збігати. – *Ану зга'н'аї ка'бан'ч'уком до мага'з'іну!* (КрК); Велик, Сев; – *Кл'у'ч'і за'була / а ти з'б'ігаї ка'бан'ч'и'ком та прине'си* (Бонд).

*Злігати кабанчиком. Швидко збігати. Велик, КрЛ, Лут, Род, СтЛ.

КАБАЧОК Дати по кабачку. Ударити, побити. Кр, Лут, Ол.

КАБЕЛЬ *Немов кабель одв'язався в кого. Хто-н. загуляв, відірвався від сім'ї (перев. про чоловіка). – *Му'жик б'іга / не'моу' кабе'л' од'їа'за'ус'а ў'їого* (Новдар).

КАБЛУК Каблуку спустив¹ у кого. Хто-н. надто заноситься (про дівчину). Антрац, Гар, Єсаул, Ковп, Мик, Мих, Мороз, Ров, Сіверс, Стах, Сте.

*Каблук спустив² у кого. Хто-н. накульгує. – *Ди'вис' / і'де / а ў'н'ого каб'лук спу'стиў* (Гонч).

Каблуки поламати. Осоромитися. Кр, Сват.

Шики-брики на високих кабл'уках. Якісь витребеньки, нісенітниця; несерйозне. – *У школ'і з'нову лаш'туйуц':а йа'к-іс' шики брики на ви'соких каб'луках* (Слсрб).

КАВАЛЕРИСТ *Кавалериста син. Те, що колесо між ніг. Велик, Луган, НижД.

КАВАЛЕРІЯ Служив у кавалерії, жарт. або ірон. Те, що колесо між ніг. ДемО, Ков, Кол, КрЛ, Лан, Луган, Марк, Молгв, Новган, Степ, Ціл.

КАВУН Кавуна з'їсти (проковтнути, проглотити). 1. ірон. Стати дуже товстим. Білк, Гірс, Лисич, Луган, Маріуп, Стах, Фр, Хруст. 2. евф. Бути вагітною. – *Олена ўже кавуна з'їла* (Топ); Білк, Білов, Воев, Гірс, Дібр, Зал, Луган, Миха, Новсв, Перем, Піс.

КАДКА Кадку перти на кого. Загрожувати кому. Зугрес, Ка, ОлП, Сіверс, Сім, Сте, Топ, Улян. Пор. котити бочку.

КАДР Кадри видавати. Капризувати. Кр, Лисич, Луган, Микіл, Сім, Сте, Теп, Червп.

КАДУШКА В одній кадушці квашені. Однакові (характером, поведінкою). Новр, Осин, Старб.

Кадушку на голову надіти кому. Неприємно здивувати кого. Сват.

Як кадушка. Дуже товстий. Новган.

КАЗАНОК *Казанок **варе** в кого. Хто-н. розумний. Антрац, Влас, Деб, Євсуг, Ілліч, Карт, Крим, КрЛ, Новган, Перед, Сіверс, Сух, Тр.

КАЗАТИ Одна каже, друга маже. Довго розмовляє; веде пустопорожні розмови. Кр, КрЛ, Кррч, Луган, Петров, Старб, Шахт.

КАЗКА Казка про сірого бичка. Вигадка, нісенітниця. Кр, Лут, Микіл, Тит.

КАЛАНЧА Пожарна каланча, *жарт.* Дуже висока людина. – *Наїшла ў Шахт'орс'ку із'ат'а / шо то'б-і по'жарна калан'ч'а йак іде / то ч'е"ре"з за'бор 'видно* (Сніж); Алч, Анд, Кудр, Луган, Лут, Микіл, Перем, Полов, Стах, Сте.

Як каланча, жарт. Дуже висока людина. Алч, Антрац, Білов, Кр, Пет, Пров, Сват.

КАЛАЧ Виписувати калачі. Витанцьовувати. – *На сваїб-і ўс'і н'росто ви'писували кала'ч'і* (Жд); КрЛ, Луган.

Калачі різати, етн. Сватати. Луган.

КАЛИМ Калим на босу ногу. Те, що дісталось задарма. Ан, Гірн, Лисич, Старб.

КАЛИНА Калина [там] росте. Про щось привабливе. СтЛ. Див. каша зарита, звір заритий.

У каліні найшли (знайшли), евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Алч.

КАЛІКА *Каліка на всю голову. Дурнуватий, пришелепуватий. Білк, Брян, Вахр, Кріп, Литв, Луган, Марк, Плуг, Сім, Сніж, Чорн, Штер.

Синій у каліку. Дуже п'яний. – *На 'вос'ме 'бере"зн'а в-ін буў 'син'ій у кал'іку* (Сух); Кр, Лисич, Пер.

***Три каліки в два ряди, ірон.** Зовсім мало (про людей). Гарас, Кір, Кр, Крем, Лисич, Луган, Лут, Род, Сіверс, Слсрб, Сміл, Сніж, Старб, Тор, Шир.

***Три каліки**, *ірон.* Зовсім мало (про людей). Луган.

Три каліки в шість рядів, *ірон.* Зовсім мало (про людей). Лисич, Стах.

Три каліки, дві чуми, *ірон.* Зовсім мало (про людей). – *Там і з'їшлос'а / три кал'іки / д'ві ч'уми* (Червп); Вівч, Лисич, Луган, Ма, Перш, Ребр, Сем, Сім, Сте, Теп.

КАЛІНІН Віднести на Калініна, 54, місц. Поховати; померти. Свердл. • На Калініна, 52 у Свердловську ще живуть люди. А за будинком – кладовище.

КАЛОША Одягти в калоші кого. Ошукати кого-н. – *На |ринку ўс'і нама|гайуц':а од'а|гнути о|дин |одного ў калош-і* (Жд); КрЛ, Луган, Пер, Сіверс, Ясен.

***Потрібний (нужен, нужний, нада) як калоша по сухому.** Зовсім не (потрібний). Білк, Вахр, Литв.

КАЛЬСОНИ Прибитий мокрими кальсонами з-за вугла. Дурнуватий, пришелепуватий. Білк, КрЛ, Кррч.

КАЛЮЖА У калюжі найшли (знайшли), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Сіверс.

КАМБАЛА Камбала ходяча, *знев.* Дуже худий. Луган, Макар, Перем, Тор.

КАМІНЕЦЬ Іти й камінці обходити. Заточуватися, будучи п'яним. – *Гриц'ко іде і камін'ц'і обходе / |л'уди сто|рон'ац':а* (Поп).

КАМІННЯ Іти і каміння щитати. Заточуватися, будучи п'яним. Анд, Вахр, КрЛ, Лут, Новб, Стах.

Каміння збирати. Заточуватися, будучи п'яним. Ма, Новайд, Пер.

Каміння кидати, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. КрЛ.

Каміння кидати в спину. Судачити поза очі; займатися плітками. Виш, Луган, Ор, Перв, Сніж, Старб.

КАМІНЬ Знать кажний камінь. Добре знати якусь місцевість. НижД, Руд.

Каменем лягти. Померти. Вуглег, Кр.

КАМОРА *Холодильна камора (камера). Байдужий, неуважний. Кррч.

КАМСА Як камси у бочці. 1. Дуже багато. Біл, ВесТ, Дмит, Калин, Ков, Крем, Парх, Пер, Піс, ПлП, Сніж, СтЛ, Тошк, УрК, Хар,

Чорн, Шах, Ям. 2. Дуже тісно. Біл, ВесТ, Дмит, Калин, Ков, Крем, Парх, Пер, Піс, ПлП, Сніж, СтЛ, Тошк, УрК, Хар, Чорн, Шах, Ям.

КАНХВЕТ [I] канхветом не приманеш кого. Хто-н. не реагує ні на які обіцянки. – *Мо^нйу су^с’ідку ї канх^ветом не^н приманеш* (ЧервПр); Макар, Шпот.

КАНЦУР Дійти до канцура. Морально впасти. – *Вона ўже д’їшла до канцура* (Нешер); Калм, Лисич, Юр.

До канцура. До кінця; повністю, до дна. Амвр, Ган, Зорик, Калм, Мед, Нешер, Перв, Сте, Стр, Тан, Ус, Фр.

Канцур приснився кому. Хто-н. помер. Зал, Кррч, Лисич, Шевч.

КАПЛЯ Давати (дати) ремінних капель. Бити, карати. Лиз, Луган, Смол.

***П’ять капель, жарт.-ірон.** Горілка; спиртні напої. – *Пійут’ йак воду / а кажут’ пійат’ капел’* (НовГ).

КАПУСТА *Найшли (знайшли, зловили, піймали, купили) в капусті (під капустою), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). – *Те^нбе мати мален’койу п-ід капустойу найшла* (Петр); Алч, Антрац, Байр, Біл, Білк, Білов, Бір, Благ, БокП, Бонд, Брян, Вахр, Вес, Вівч, Гар, Горл, Дем, Дуб, Золот, Іван, Ллов, Кам, Кір, Комс, КрЛ, Кррч, Луган, Лут, Малх, Ма, Марк, Мож, Молгв, Мороз, НижД, Перв, Перш, Петров, Піщ, Поп, Пров, Ров, Род, Рубіж, Свердл, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, СтЛ, Сух, Тетян, Тор, ЧервП, Шах, Шульг.

***Капуста на вухах висить** у кого. Хто-н. неохайно їсть. – *Йак с’тане їісти / то капуста на вухах висит’* (Білк); Лоз, Луган, Новсв, СтЛ.

***Косити капусту, жарг.** Інтенсивно заробляти гроші. Гонч, Єнак, Лан, Новдар, Поп, Риб’ян, Старб. Пор. **стригти капусту.**

***Переїсти капусту, евф., жарт.** Стати вагітною. – *Менша доч’ка ўже тож капусти не^нре^нїїла* (Перв).

***Рубати капусту, жарг.** Інтенсивно заробляти гроші. Біллуц, Карт, КрЛ, Луган, Лут, Новайд, Оріхов, Полт, Привіл, Сіверс, Спів, Шт.

Стригти капусту, жарг. Заробляти багато грошей. – *М-ї ч’о-лов’їк у Грец’їїї стриже капусту* (Старб); Кр, Лисич, Луган, Лут, Стах, Тор. • **Капуста, жарг.** – гроші, власне долари США, пор. ще *зелені* (за кольором купюр).

У капусті сидів, *евф.* Те, що **найшли в капусті**. Алч, Біл, Білов, Гарас, НижД, Ребр, Род, Сміл, Старб, Шир.

***Хоч капусту сади**. Дуже брудний (про вуха, голову і т. ін.). – У тебе на голові хоч' *капусту сади* (Донц); Крем, Лисич, Перв.

КАПЦІ Капці відкинути. Померти; здохнути. – *Наша к'ишка капці в-іт'кинула* (Поп); Брян, Вал, Іл, Калм, Кір, Лисич, Луган, Молгв, Новб, Рубіж, Сват, Старб, Стах, СтЛ, Хар, Юр.

КАРАСИК Карасиків ловити, *евф.* Мочитися уві сні (про дітей). Білк, Лисич, Новб, Поп, Сніж, Старб, Тр.

КАРАСЬ *Карасі плавають у чоботях у кого. Хто-н. набрав води у взуття. Макіїв.

Карася піти принести. Утопитися. Гл, Проїж, Старб.

Як карась із щукою, зі сл. *жити*. Постійно сварячись. Алч, Луган.

***Як карась**. Дуже товстий. Старб, Трьохізб.

[Як] карась на скóвороді. Неспокійно, постійно крутячись. Антрац, Поп.

КАРБОВАНЕЦЬ До карбованця (до рубля) трьох копійок не достає (не хватає). Придуркуватий. Алч, Луган, Мик, Петровен, Руд, Ясен.

КАРГА Карга драна, *знев.* 1. Сварлива жінка. Бон, Єсаул, Луган, Прох, Рад, Род, СтЛ, Червг, Щот. 2. Зла жінка. Плот, Прох, СтЛ, Червг.

КАР'ЄР [Як] з кар'єра вийшов. Нічого не розуміє; не обізнаний у чомусь. Комсом.

КАРЛИК *Як карлик. Дуже низький на зріст. Білк.

КАРМАН В чужі кармани лазити. Красти. КрЛ.

***Всігда пусті кармани** в кого. Хто-н. живе бідно, злидарює. Луган, Марк, Прост, Хрящ.

Підставляй карман. Іронічно з приводу чиїхось сподіванок. Алч, Брян, Вал, Кір, КрЛ, Луган, Міус, Ров, Сват, Свердл, Стах.

Три (два) кармани й кепка (кепку), *жарт.* Дуже мало. – *Навиб'ирау картошки два кармани й кепку* (Риб'ян); ВесТ, Кр, Піс, Слерб.

Три кармани й шапка (шапку), *жарт.* Дуже мало. Дмит, Новб.

***У карманах зазвеніло**. Розбагатів, став заможним. Вільн.

***У кармані пустовойтенко, по спині морозенко, в голові ямухович, а в кармані вітренко, жарт.-ірон.** Про невлаштоване, бідне життя за згаданих керівників країни. Гонч, Луган, Плуг, Старб.

КАРТИНА *Як з картини писаний (списаний). Красивий (частіше про дівчину). – *Вишла с:алону краси / йак с картини с'писана* (Луган); Кр, Криз, Лисич, Лут, Марк, Свердл, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Тор.

КАРТКА З жовтою карткою (карточкою) хто. Недоумкуватий, дурний; божевільний. Брян, Лисич, Лут, Сіверс, Сніж, Стах, Шахт. • Той, хто лікувався в психлікарні, має спеціальну картку або довідку про це (жовтого кольору).

КАРТОПЛИННЯ *Найшли (знайшли) в картоплинні, *евф.* Те, що найшли в капусті. Антрац, Білк, Бобрик, Вал, Вуглег, Горл, Зав, Кір, Кр, Луган, Лут, Мож, Осин, Панч, Сіверс, Сніж, Фащів, Червп, Чмир, Шахт, Щас.

КАРТОПЛЯ Найшли (знайшли) в картоплі (в картошці), *евф.* Те, що найшли в капусті. Білк, Вал, Вуглег, Кір, Кр, Луган, Лут, Панч, Сіверс, Сніж, Фащів, Червп, Щас.

Копали картоплю (картошку) і викопали тебе, евф. Те, що найшли в капусті. Па.

***Скоро піде картоплю (картошку) охоранять, місц.** Близький до смерті. Калін. • Кладовище знаходиться поблизу городів.

Хоч (хоть) картоплю (картошку) саджай (сажай, сади). Дуже брудний (про вуха, шию). – *У тебе така шийа / хот' картопл'у са'жайі* (Трьохізб); Алч, Артем, Вахр, КрЛ, Луган, Пер, Ров, Старб, Хар, Хруст, Чорн.

КАРТОХА *Хоч (хоть) картохи сади. Дуже брудний (про вуха, шию). Антрац, Ануф, Бон, Лан, Лисич, Луган, Павлів, Полт, Спів.

***Хоть картоху у вухах саджай.** Те, що Хоч картохи сади. Алч, Крем, КрЛ, Лан, Лоз, Луган, Новсв, Чорн.

КАРТОЧКА Жовта карточка в кого. Хто-н. недоумкуватий, божевільний. Біллуц, Голуб, Ма, Микіл, Сєв, Сім. Див. з жовтою карткою.

КАРТОШКА Картошка (картоха) в мундирах ще вариться. Стримувати того, хто хоче піти додому. Сват.

Можно (можна) картошку саджать (сажать, садить). Дуже брудний (про вуха, шию). Зор.

Пора картошку садить (сажать). Дуже брудний (про вуха, шию). Комиш.

***Хоч (хоть) картошку сажай (сади).** Дуже брудний (вуха, ноги, руки). Алч, Ков, Крас, КрЛ, Чорн.

КАРТУЗ Куплю картуз, дам поміряти. Про молодецьку людину. – *Оце хлопець! / зе'мл'а п-ід ним горит' / так у'с'і ї' ка-жут' / куп'л'у картуз / дам по'м-ір'ати!* (КрЛ); Новайд, Панч.

КАСИР Касиром (касіром) у батька (у матері) працювати (робити), *ірон.* Ніде не працювати. Вітр, Дан, Ков, Крем, НижД, Орїх, Проїж, Розп, Свердл, Сич, Старб, СтЛ, Тор, Трет.

КАСИЯН Дивитися (поглядати) Касіяном. Кидати косі погляди, виявляючи невдоволення. – *П-іс'л'а того / йак Івана по-жу'рили / в-ін дивує'а на своїїх бат'к-їу Кас'їяном* (Єнак).

***Як Касьян гляне.** Кому як пощастить. – *Та це / доч'ко / йак Кас'їан г'л'ане* (Заїйд); Антрац, Крем, Косом.

КАСКА Біла каска, *гірн.* Начальник дільниці в шахті. – *Хлопц'і / за роботу / он іде б-іла каска* (Кір); Підл. • На основі синекдохічного перенесення: начальник дільниці носить білу каску. Див. голуба каска.

Голуба каска, гірн. Директор шахти. Кір, Підл. Див. біла каска.

КАСТРУЛЯ *Каструля (кастріюля, коструля) з вухами. Неуважний. Кір, Прох, Щот.

Бити каструлі (кастріюлі, кострулі). Сваритися (перев. про сімейну сварку). Греч, Луган.

Мити/помити каструлі (кастріюлі, кострулі), етн. 1. Закінчувати весільне гуляння. Луган, Ман. 2. Закінчувати будь-яке гуляння. – *В-ідгу'л'али ден' рож'д'ен'їя та ї каст'рул'і по'мили* (Луган).

Каструлі (кастріюлі, кострулі) скребти, обр. Гуляти в останній день весілля. Варв, Луган, Мороз, Свердл, Стах.

КАТЕРИНА Ваша Катерина нашій Орині двоюрідна Одарка, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Кррч.

КАТЯЛОК Катялок (катілок, котілок, катєлок) не варє в кого. Хто-н. не має розуму, недогадливий. Білов, Велик, Вільх, Гірс, Зорик, Кір, КрЛ, Микол, Молгв, Ниж, НижД, Перв, Піон, Ребр, Риб'ян, Ров, Род, Старб, Тит, ЧервПр, Шир.

Катялок не фуриче в кого. Хто-н. не має розуму, не догадливий. Криз.

КАЦАП Їсти за трьох кацапів. Дуже жадібно й багато їсти. Макар, Щас.

КАЧАН Голий качан, *жарт.* Те, що голова боса. Алч, Зим, Пер, Ров, Сіверс, УрК.

КАЧКА *Як качка крива. Кривоногий (перев про дівчину). Білк, Калм, Тар.

Як качка хвостом по воді, зі сл. *писати.* Некрасиво, неакуратно. Лут, Марк, Пал, Поп, Шахт, Щас.

КАША *Зварити гарбузяну кашу, *обр.* Відмовити жениху під час сватання. НижН.

Іти кашу, *етн.* Обряд пародійного весілля. Литв, Лут.

***Каша закопана,** *етн.* Те, що каша зарита. – *Чи там* ¹каша ²закопана? (про гурт людей) (Алч). • „Від давнього обичаю закопувати кашу в кінці літа в містах масового зібрання молоді, щоб того літа опять там зійтися”. Алч. (Повідомлення інформанта Н.В. Зінкевич).

Каша зарита. Про щось привабливе. – *Шо ви собралис'* ¹коло ²двору / *чи* ¹каша ²тут ³зарита? (Лисич); Крим, КрЛ, Луган, Лут, Тор, Тр, Чорн, Щас. • В основі виразу – давній обряд зустрічі весни, розквіту природи, молодих надій. Див. **звір заритий**.

***Каша на сьомому бульйоні.** Несмачна страва. – *Наварила* ¹каш-і ²на ³с'омому ⁴бул'йон'і / *хот'* ¹собакам ²викин' (НижД); Горл, Луган, ОлП, Полт, Сват.

Каша скисла. Що-н. не вдалося. – *Те* ¹пер ²твоїї ³справ-і ⁴каша ⁵скисла (Шахт); Артем, Ма, Новайд.

Каші в рот набрати. Швидко й невиразно говорити. Кр, Лут, Сім, Старб, Шахт.

Наїстися соснової каші. 1. Померти. Іван, КрЛ. 2. Залишитися ні з чим. Антрац, КрЛ.

Недотепна й каші зварити. Нічого не вміє зробити. – *А Катерина* ¹недотепна ²й ³каш-і ⁴зварити (Нижб).

Однією кашою (кашею) мазані. Однакові. Алч, Зел, Зугрес, Ка, КарС, КрЛ, Луган, Мет, ОлП, Сім, Старб.

У кашу гвіздки забивати. Обманювати. Теп.

Хоч каші кинь. Дуже чисто, охайно (у хаті, на подвір'ї). Деб.

КАШКА [П] кашка варена кому. Кінець. – *Ото йо^дму ї кашка варена!* (Марк); Нижб.

КАШТАН Упасти з каштана. Зійти з розуму. Алч, Кудр, Лисич, Луган, Пер, Підг, Хар.

КВАРТАЛ *Квартал „Дем’яна Бідного”, *ірон.* Про райони в містах, де будують собі будинки багатії. Алч.

КВАС Чи й не квас – сама гуща. Про того, хто високо несеться. Білк.

КВАСОЛЯ У квасолі найшли (знайшли), *евф.* Те, що найшли в капусті. Ган, Лисич, УрК.

Як стара квасоля: лопнута, а пнеться, *знев.* Про старшу за віком жінку, яка домагається юнака. Оріхов.

КВАЧ Квач-квачем (квачом). Дуже п’яний. – *Пришоў до дому квач’ квач’ом* (Гор); Камиш, Ком, Луган, Мик, Мороз, Плот.

КВАШНЯ Дуньчина квашня, *знев.* Парубок, який домагається прихильності дівчини, що його не любить. Бір, Лисич.

КВІТЕНЬ *Родився у квітні (в апрелі), *жарт.* Брехливий. Ков, Крим, Лисич.

КВІТКА Голуба квітка. Нездійсненна мрія. Брян, Сват, Шахт. Пор. голубий птах, синя птиця.

У квітці найшли (знайшли), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Миха, ОлП.

КВІТОЧКА Зривати квіточку. Одружуватися. Зел, Лисич, Новб, Панч, Перш, Щас.

Із квіточки хто, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Старб.

КЕБА Мати добру кебу. Бути розумним. Білк, Іван. • **Кéба, кебéта** – здібність, уміння; хист, розум [ЕСУМ II: 419].

Нема кеби (киби) [в голові] в кого. Кому-н. бракує хисту, уміння. – *Шо кажеши / чи ї тебе кеби нема?* (Крем); Баб, Білк, Голуб, НижД, Рай.

КЕБЕКА *Кебека варе у кого. Хто-н. розумний, умілий. Тр.

КЕБЕТА Кебета догори в кого. Хто-н. збожеволів. Вугл.

КЕГЛІ Кеглі простягнути, *жарг.* Померти. КрЛ, Сніж. • **Кеглі** – запозичення з нім. – «робочі черевики». Пор. активну табуїстичну модель простягти ноги, відкинути копита.

КЕДИ Зав’язати (зав’язать) кеди. Померти. – Микола з сідського дома зав’язав кеди (Сват); Білр, Стах.

Кеди в кут задвинути. Те, що зав'язати кеди (Мак).

Кеди в куток (в угол) поставити. Те, що зав'язати кеди. Усп.

***Повісити (повісить) кеди на гвіздок.** Померти. Усп.

Скинути (скинуть) кеди. Померти. Лут, Усп.

КЕДИ Кеді не кеді; кеді та кеді; кеді чи не кеді. Дуже по-вільно (йти, їхати, працювати). – *Ідеши 'кед'і не'' кед'і / так і до 'заўтр'ого не'' добе''рес':а до су'с'ід'н'ойі 'вулиц'і* (Старб); Мати сину: „Роби швидче, що ти копаєш кеді не кеді” (Риб'ян); Білов, Брян, Велик, Кір, Крем, Лиз, Лисич, Литв, Луган, Марк, Нев, Нижб, Піс, Поп, Проїж, Сич.

КЕЛИХ Келих (бокал) розхекати. Посваритися. Виш. Пор. горщик розбити.

КЕНДЮХ Кендюх кишку лас в кого. Кому-н. дуже хочеться їсти. Вівч, Ков.

Кендюх натоптаний, знев. Дуже товстий. Білк, Лоз, Лозов, Луган, Обор, Тр, Трьохізб.

***Набить кендюх, грубо.** Нажертися. Артем, Бул, Велик, Горл, Зим, Зор, Калм, Лисич, Пер, Підг, Полов, Проїж, Риб'ян, Сич, Сте, Топ, Трьохізб.

***Натоптати кендюх, грубо.** Нажертися. Білов, Бунч, Гонч, Крас, Новдар.

***Наростити кендюх, грубо.** Розтовстіти. Луган.

КЕПКА Аж кепка набік, зі сл. *спить*. Дуже міцно. Заайд, Піс, Риб'ян.

КЕПТЮХ *Кептюх наростити. Розтовстіти, стати череватим. Крим, Лисич, Новган, Сіверс, СтЛ.

КЕРОСИН Пахне керосином (карасіном, карасіром). Загрожує небезпека, неприємність. Алч, Брян, Вал, Кір, КрЛ, Луган, Міус, Ров.

КИЇВ У Київ за хрестиками, зі сл. *ніти, поїхати* і т. ін. Даремно; не з приводу важливої справи; аби для чого. Вахр.

КИЙ Не києм, то палицею. Як не одним, то іншим способом (дошкулити, доконати). Ковп.

КИЙОК *Кийок плаче по кому. Кого-н. треба побити за якусь провину. Алч, Артем, Мет, Підг, Полов, Ров.

КИКА Дати кики. Померти. Крем, Новб, Сват, Тр.

КИЛИМ Розстилати килими. Ласкаво запрошувати в гості. Лут, НижМ, Старб, Стах.

КИЛЯ Килі простягнути. Те, що кеглі простягнути. Шахт.

КИНУТИ *Кинути через себе. Не звертати уваги. Крем, Лисич, Луган, Лут, Ров, Рубіж, Старб, Тор.

КИНУТИЙ Як здаля кинутий. Негарний (звичайно про ніс). Хв.

КИП'ЯТОК Пісяти кип'ятком. Дуже подобатися. – *Та вона в-ід нашого нового у'ч'ите"л'а п-іс'айе кип'ятком* (Брян).

КИРПА Кирпу заносити. Зазнаватися; гордовито триматися. Гл, Крас, Луган, Лут. Пор. **кирпу гнути**.

КИРПИЧ *Кирпич на голову впав кому. Хто-н. дурнуватий. Брян, Зим, Иван, Кр, Луган, Лут, Марк, Старб, СтЛ, Тор.

Кирпичем прибитий з-за вугла. Дурнуватий. Сіверс, Тр.

*Не кирпичем, так шлакоблочиною. Те, що кирпичем прибитий з-за вугла. Білк, Брян, Вахр, Кріп, Литв, Луган, Плуг, Сніж, Червон.

Хоч кирпичем бий. Дуже здоровий, міцний. Арт, Артем, Брян, Вес, Георг, Заїк, Кір, Кр, Лисич, Луган, Міл, Мет, Мороз, Нещер, Новсв, Осин, Сіверс, Слсрб, Стах, Сте.

КИРПИЧИНА Кирпичини не підбереш. Про повне, одутле обличчя. – *У н'ого п'ника та"ка / ш-ч'о ї кирпи"ч'ини не" п-ідбе"реш* (Проїж); Сич.

Кирпичиною прибитий. Розумово неповноцінний, дурнуватий, пришелепуватий. Білк, Білов, Бір, Золот, Калм, Кір, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Мус, Нижд, Новб, Осин, Пер, Род, Розп, Сніж, Старб, Стах, Стр, Тр.

КИСЕТ *Шила милому кисет – вийшла рукавиця. Щось неправильно зробила, не вийшло задумане. Велик, ДемО, Крем, Кррч, Луган, Молг, Осин, Старб.

КИСІЛЬ *Кисіль (кісіль) варити. Зчиняти колотнечу. Новайд.

КИСЛИЦЯ *Кислиць попоїсти. Нічого не отримати. Сіверс, Тар.

Напали кислиці на кого. Хто-н. плаче. Ст.

КИЦЯ Киця принесла, *евф*. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Зим, Луган.

КИШЕНЯ Мати [у кишені] дюдю. Не мати грошей. Шахт.

КИШКА [Аж] кишка грає в кого, *жарт*. Те, що кишки виють. Хто-н. дуже хоче щось робити. – У мене ¹с'од'н'і аж ¹кишка ²райе по¹суду мит' (Мороз).

[Аж] кишки видно в кого. Хто-н. дуже широко відкриває рот. – З'івайе'ш / аж кишки видно (Род); Ан, Білк, Луган, Лут, Новб, Проїж, Сват, Сич, Сіверс, Старб, Тор, Тр, Хар, Шахт, Щас.

*Аж кишки до спини прилипли. 1. *жарт*. Те, що кишки виють. Біллуцк, Карт, Кр, КрЛ, Лисич, Лут, Маріуп, Перем, Полт, Привіл, СтЛ. 2. Худий. Біллуцк, Лисич, Луган, Перем, Полт, Привіл, Спів, СтЛ.

*[Аж] кишки нявчать у кого, *жарт*. Те, що кишки виють. – Їїсти хоч'еш? / дуже! / аж кишки н'аўч'ат' у мене (Кррч); Гарас, Кр, Лисич, Ребр, Смол, Трет.

Вивертати кишки. Дуже старатися. Жд.

Вирвати з кишками. Грубо вирвати із залишками матеріалу. Алч, Кр, КрЛ, Луган, Пер, Хар, Ясен.

Кишка з кишкою перемовляється у кого, *жарт*. Те, що кишки виють. Крем, Микіл.

*Кишка кишкі читає стішки у кого, *жарт*. Те, що кишки виють. Олександр.

Кишка кишці дулю круте у кого, *жарт*. Те, що кишки виють. – У мене ¹кишка ¹киш-ц'і ¹дул'у ¹круте / два д'н'а н'іч'ого не^н іїў (Луган); Вівч, КрЛ, Пер, Ров, Сніж, Сух, Шах.

Кишка кишці дулю показує у кого, *жарт*. Те, що кишки виють. Байд, Зор, Лан, Новдар.

Кишка кишці дулю тиче у кого, *жарт*. Те, що кишки виють. – Та ў мене ў жи'вот'і ¹кишка ¹киш-ц'і ¹дул'у ¹тич'е (Алч); Білк, Вовк, Гл, Зим, Иван, Кір, К-к, КрЛ, Микіл, Міст, Обор, Пів, Піс, Сват, Старб, Сух, Тр, Чмир, Шахт, Шульг.

Кишка кишці протокол пише у кого, *жарт*. Те, що кишки виють. Мороз.

Кишка на кишку в животі доноси пише у кого, *жарт*. Те, що кишки виють. Проїж, Сич.

*Кишки в дулю згорнулися в кого, *жарт*. Те, що кишки виють. Бір, Золот, Карт, Мар, Мілр, Ребр, Ров, Шир.

*Кишки в дулю скрутилися в кого, *жарт*. Те, що кишки виють. Білов, Карт, Молгв, Шир.

***Кишки в хокей грають, жарт.** Те, що кишки виють. Поп.

Кишки вальс танцюють у кого, *жарт.* Те, що кишки виють. – *З утра н'їч'о ў 'рот'і не^а було / у'же киш'ки вал'с тан'ц'у'йут'* (Ма); Вес, Голуб, Ка, Сім, Сте, Стр.

Кишки вивертає в кого, *жарт.* Те, що кишки виють. Гірс, Іван, Підл.

Кишки виводять вовчу пісню в кого, *жарт.* Те, що кишки виють. Крем, Кррч, Старб.

***Кишки виконують арію голодних з опери „Дайте по-жрать”**, *жарт.* Те, що кишки виють. Крас.

***Кишки виють** у кого, *жарт.* Хто-н. дуже хоче їсти. Зим, Кр, Лисич, НижД, Прост, Сват, Трьохізб.

***Кишки горять** у кого. Хто-н. дуже хоче пити. – *Даї по'пит' / бо ўс'і киш'ки го'р'ат'* (Карт).

***Кишки грають** у кого, *жарт.* Те, що кишки виють. Армвр, Артем, Георг, Калм, Мак, Міус, Молгв, Нещер, Прост, Скарг, Тор, Щот.

***Кишки грають у футбол** у кого, *жарт.* Те, що кишки виють. Сух.

***Кишки до стіни прилипи** в кого, *жарт.* Те, що кишки виють. Зор, Лисич, Молгв, НижД, Старб, Тар, Трьохізб.

***Кишки дулі крутять** у кого, *жарт.* Те, що кишки виють. Брян, Вівч, Кр, Кррч, Кругл, Луган, Піс, Ров, Трет.

***Кишки завертаються** в кого, *жарт.* Те, що кишки виють. Біллуц, Буг, Євсуг, Зол, Клим, КрЛ, Луган, НижД, Прост, Трьохізб.

Кишки злиплись у кого, *жарт.* Те, що кишки виють. – *Да'ва'йте / 'мамо / ў'же 'ї'їсти / бо киш'ки злиплис' в'ід 'голоду* (Крем); Алч, Ар, Артем, Білов, Бул, Вес, Калм, Кір, Лут, Ма, Мик, Осин, Підг, Покр, Полов, Топ.

***Кишки кавчать** у кого, *жарт.* Те, що кишки виють. Бутов, Старб.

***Кишки марш грають** у кого, *жарт.* Те, що кишки виють. Перв, Сніж.

***Кишки марш танцюють** у кого, *жарт.* Те, що кишки виють. Хто-н. дуже голодний. Ма, Перш, Сім, Сте, Хв.

Кишки марш танцюють у кого, *жарт.* Те, що кишки виють. Макар.

Кишки марш у животі грають у кого, *жарт*. Те, що **кишки виють**. Амвр, Голуб, Сіверс.

***Кишки марширують** у кого, *жарт*. Те, що **кишки виють**. Білк, Заїк, Гонч, Кір, Крас, Поп, Риб'ян, Сіверс.

***Кишки матюкаються** у кого, *жарт*. Те, що **кишки виють**. Кір, КрЛ, Молгв, НижД, Ров, Род, Свердл, Старб, СтЛ.

Кишки мотать кому. Мучити кого. Біл, Тит, Шпот, Щас.

***Кишки на вузол зав'язуються** у кого, *жарт*. Те, що **кишки виють**. – Так даўно йіў / ш·ч'о киш|ки на |вузол заў|йязу|уц':а (Сіверс); Зим, Тор.

***Кишки на оркестрі грають** у кого, *жарт*. Те, що **кишки виють**. Сіверс.

Кишки нявчать у кого, *жарт*. Те, що **кишки виють**. Вахр.

***Кишки полоскати** кому. Забивати голову дурницями, морочити когось. Ллов, Лисич, Хар.

Кишки похоронний марш грають у кого, *жарт*. Те, що **кишки виють**. Білк, Білов, Гарас, Кір, Мик, Микіл, Молгв, НижД, Павлів, Петров, Род, Рубіж, Слсрб, Старб, СтЛ.

Кишки провітрювати. Дихати, не закриваючи рота. Виш, КрЛ, Новб, Прок, Шахт.

***Кишки промити**. Напитися води. Трьохізб.

***Кишки простудити**. 1. Дуже багато говорити, не закриваючи рота. Білк, Біллуц, Кр, Кррч, Лисич, НижН, Поп, Старб, Трет, Шап. 2. Позіхати, широко відкриваючи рот. Оріх.

Кишки скавчать у кого, *жарт*. Те, що **кишки виють**. Оріхов.

Кишки співають у кого, *жарт*. Те, що **кишки виють**. Зол, Лисич, Марк, Новкр, Прост, Тан, Трьохізб, Червп, Чорн.

Кишки тягне в кого. Хто-н. дуже хоче їсти. Антрац, Сват, Тан.

Кишки у футбол грають у кого, *жарт*. Хто-н. дуже хоче їсти. Топ.

***Ковтати кишку**. Здавати на аналіз шлунковий сік. Кір, КрЛ, Луган, Парх, Хар.

Пішло не в ту кишку в кого. Хто-н. подавився. Вруб.

КІВШ Аж вивертати ковші, зі сл. *бігти, нестися* і т. ін. Дуже швидко, щодуху. Горл, Деб.

КІЗЯК Кізяки загорілись (горять) у кого. Хто-н. хоче щось зробити. Бул, Ка, Лисич, Обор, Сте, Хв.

Кізяки перегоріли в кого. Хто-н. заспокоївся, пройшов у нього гнів. Ма, Підг, Полов, НижД.

Перемерзнути на кізяк. Дуже змерзнути. Свердл.

КІЛ Кіл (кілок) забивати, етн. 1. Обрядова дія, яка здійснюється на 2-й або 3-й день весілля. • „Якщо в сім'ї грають весілля останнього сина (деінде дочки), то в понеділок (найчастіше) після весілля гості приходять до батьків жениха. Після тостів „за кілок” знаходять приблизно метрову палку (кіл, кілок), часом і залізну трубу і йдуть на город (за двір). Там і забивають кіл, інколи прикрашаючи його перед цим квітами та стрічками, і кажуть деінде наприкінці: „Все, кілок забито, батьків забуто” (Пер); Алч, Білк, Бу, Вал, Греч, Євсуг, Єнак, Зим, Кол, Комсом, Криз, Кур, Лисич, Луган, Ман, НижД, Новб, Оле, Осин, Пер, Петровен, Поп, Попів, Проїж, Прост, Руд, Сич, Сніж, Старб, Стах, Тор, УрК, Хар, Чмир, Шахт, Шт. Див. також **забивати клинок (клин), забивати чіп.** 2. Випивати під час цієї обрядової дії. – *Пдемо до Висоц'ких к-іл забивати* (Пер); Ма. Пор. у Словарі Б. Грінченка: **палю забивати** “сильно випивати, напиватися п'яним” (т. III). 3. Завершувати весілля. Алч, Луган, Лут, Ма, Микіл, Підг, Риб'ян, Сев, Топ.

Ні кола, ні вола, ні села, ні двора, ні хліба, чим подавити-ся, ні ножа, чим зарізатися. Хто-н. дуже бідний, не має господарства. Алч, Амвр, Артем, Зим, Калм, Луган, Мак, Міус, Нещер, Молгв, П-в, П-р, Сват, Стр, Тор, Ус, Щот.

Ні кола, ні двора, ні хати, ні в хаті. Нічого не мати, бідно. – *Бідно живут' / н'і кола / н'і двора / н'і хати / н'і ў хат'і* (Луган); Дмитр, Калм, Кір, Лоз, Сніж.

Посадити на кіл. Покарати. – *Там нашого су'с'іда за м'ішок зе'рна посадили на к-іл* (НижВ); Ан, Зим, Луган, Сват, Сніж.

КІЛО Кіло з ботінками, жарт. Дуже низький, малий на зріст; легкий; худий. Зим, Калм, Кр, Лоз, Луган, Ясен.

***Кіло кісток і стопка крові.** Дуже худий. Алч, Брян, Кір, Луган, Новр, Риб'ян, Трьохізб.

Кіло костей і чарка крові. Дуже худий. Трьохізб.

КІЛОГРАМ Кілограм кісток [і] літр крові. Дуже худий. КрЛ, Новдар, Поп, Риб'ян, Род, Свердл, Сев, Сіверс, Шульг.

Кілограм кісток і метр шкіри (шкіри). Дуже худий. Антрац, Білов, Горл, Марк, НижД, Павлів, Сев, Сміл, Червп, Шульг.

Тридцять кілограм з кухвайкою, *жарт*. Легкий і худий. Вівч.
Тридцять кілограм з чоботами [з чобатами], *жарт*. Легкий і худий. Кір, Криз, Підл.

Тридцять кілограм у мокрій куфайці (кухвайці), *жарт*. Легкий і худий. Воєв.

Шістнадцять кілограм з черевиками, *жарт*. Легкий і худий. – *Ої Їул'а / та ў тебе ш ш·існадз'ц'ат' к·ілог'рам з ч'е'ре'виками* (Лисич); КрЛ, Новб.

КІЛОК Забивати кілок, *етн*. Весільний обряд: 1. Завершувати весілля. Гонч, Преоб, Тан. 2. Сигналізувати про одруження останньої дитини в сім'ї. Антрац, Білов, ВесГ, Дем, Дібр, Кір, КрЛ, Марк, НижД, Новайд, Новастр, Осин, Поп, Риб'ян, Сміл, Сніж, Старб, Тор, Чмир, Шир. • Символіка обряду: „шоб пара дружно прожила весь вік” (Білк).

***Забивати осиний кілок**. Покінчити з хворобою. – *Йак'шо па'гано з дитиноу / то забивайут' осинові к·ілок / шоб дитина не' хво'рала* (Нешер).

Кілки збивати. Нічого не робити, байдикувати. Алч, Георг, Зор, КрЛ, Мик, Лисич, Луган, Микіл, Осин, Пер, Слерб, Стах, Сте, УрК.

Підпирає кілком під груди. Про біль під грудьми. Міус, Стах.

***Як кілок забито** в кого. Хто-н неповороткий. – *Шо ти стоїиш? / Йак к·ілок у тебе забито* (Білк); Ров.

[Як] кілок проковтнув. 1. Неприродно виструнчений. – *Ходе / йак к·ілок прокоўтнуў / і зе'мл'і не' бач'е* (Алч); Єнак, Іван, Кір, Лисич, Марк, НижД, Поп, Риб'ян, Сват, Свердл, Сніж, Старб, Стах, Тр. 2. Дуже мовчазний. – *За три д'н'і ї слова не' скаже / йак к·ілок прокоўтнуў* (Поп); Молгв, Сват.

***[Як] кілок у спині** в кого, *несхв*. Кому-н. ліньки нагинатися, згинатися. Біллуц, Клим, Луган.

Як на добрий кілок, зі сл. *навішати*. Дуже багато. Бонд, Марк.

КІЛОМЕТР Драстуватися за кілометр. Виявляти особливу шану; запобігати перед ким. Перв.

За три кілометри видно. Дуже високий. Біллуц, Брян, КрЛ, Лисич, Луган, Руд, Сват, Сніж, Стах.

***Мотати (накручувати) кілометри**. Їхати машиною. Кір, Кр, Луган, Марк, Стах. • 3 мовлення автомобілістів.

КІЛОЧОК Іти і кілочки щитати. Іти заточуючись (про п'яного). Антрац, Вугл, КрЛ, Лот, Новб, Руд, Сніж, Тор, Чорн.

На кілочку. Ось-ось; скоро. – *Куди / доч'ко? / пог'лан' / йак набусур'манілос' / он уже дош'ч' на к'ілоч'ку* (Кррч); *У нейі оч'і ўже на к'ілоч'ку / ос' ос' заплач'е* (Вес); Дон, Кудр, Луган, Старб, Трет, ЧервД.

Як на кілочках, зі сл. *сидіти*. Почувати себе незручно. К-к, Луган, Міус, Новб, Перш, Поп, Ров, Стах, Шульг.

КІЛЬКА Як кілька (кілька) в банці. Дуже тісно. – *С'од'н'і йїхала в ау'тобус'і / йак 'кіл'ка ў 'банц'і* (Тар), Алч, Гарас, Золот, Коміс, Лоз, Марк, Новсв, Ребр, Усп.

Як кільки в консерві. 1. Дуже багато. Глад, Старб. 2. Дуже тісно. Глад, Вал, Коміс, Лоз.

***Як кільки в консервній банці.** Дуже тісно. – *Уч'ора йїхали з ба'зар'у йак 'к-іл'ки ў кон'серуї 'банк-і* (Алч), Білов, Бір, НижД, Род, Старб.

КІЛЬЦЕ Кільце в ніздрі задівати кому. Утихомирювати кого. Арап, Баран, Зим, Кош. • За аналогією до тварин. Щоб їх приборкати, їм у ніс протягують кільце.

КІНДРАТ Кіндрат (Кондрат) схопив (схватив) кого. Хто-н. умер. Алч, Горл, Зор, Луган, Малорл, Петровен, Сніж, Топ, Тр, Хар.

КІНЕЦЬ Народитися в кінці місяця. Бути дурнуватим. Лут, Сват, Усп. • Подібно до виробів, що їх поспіхом (щоб виконати план) виконують у кінці місяця.

Обрізати кінці. Покінчити що, розпрощатися з ким, з чим. – *Йак там тв-її приїмак? / та ўсе / обр'їзала к-ін'ц'і!* (Крем); Кррч, Лисич, Луган.

***Прибирати (прибрати) кінці (конці).** Ховати сліди непривабливої діяльності. – *Наробиў д'ілоў та приб'раў к-ін'ц'і* (Брян); Алч, Калв, Лоз, Лозов, Луган, Павлів, Перв, Свердл, Стах, Стр, Хв.

***Прибрати кінці у воду.** Сховати сліди непривабливої діяльності. – *Зробиў ш'коду та приб'раў к-ін'ц'і у воду* (КрЛ).

***Пропасти з кінцями (з кінцями).** Зникнути, цезнути. – *Т'іки шо стоїаў тут / і пропаў с к-ін'ц'ами* (Новпск); Білов, Бір, КрЛ, Луган, Марк, Молгв, Новайд, Сват, Смол, Сніж, Стах.

Ховать кинци, етн. У кінці весілля везти батьків молодих у корчму і дякувати їм за “хліб-сіль” [Иванов 1898: 966], Бонд.

КІНО Кіна не буде – буде баня. Задумане не здійсниться. Білк, ВерхП, Зак, Кррч, Лоз, Ор, Осин, Піщ, Рай, Рубіж, Червон, Чмир.

*Кіна не буде – будуть танці. Задумане не здійсниться. Алч, Вівч, ДавМ, Ден, Заайд, КрЛ, Лоз, Луган, Розп, Свердл, Стах, Тал.

*Кіно безплатне. Смішне, незвичайне. Вівч, Кол, Ма, Мик-іл, Мих, Павлів, Перш, Підг, Ребр, Сев, Сім, Сте, Центр.

*Кіно з німцями. Смішне, незвичайне. Рубіж.

Кіно і німці. Веселе, незвичайне, дивне, парадоксальне, чудне. Зим, Иван, Крем, Лисич, Малорл, Обор, Пер, Проїж, Сич, Сіверс, Тор, Усп, Шахт, Ям.

*Кіно і німці [в огороді]. Те, що кіно і німці. Білк, Зим, Кір, Ков, Кр, Крем, Кррч, Лисич, Луган, Лут, Марк, Новайд, Попів, Рубіж, Сніж, Старб, Стах, Тр.

*Кіно і німці [в хаті]. Те, що кіно і німці. Алч, Вахр, Захід, Иван, Сад, Сніж, Старб. • “Найчастіше в післявоєнних фільмах німці показані якимись дурнуватими й безтолковими, що викликало сміх у людей”.

*Кіно і німці з пістолетом. Те, що кіно і німці. Ров.

Кіно крутити. Демонструвати фільм. Міус, Новк, Шахт.

КІНУХА *Кінуху крутити. Демонструвати фільм. Бір.

*Кіно про індійців. Щось смішне. Новорл.

КІНЬ *Верхи на коні народився, *жарт*. Те, що колесо між ніг. Нижб.

Гнати коней. Казати неправду. Коміс, Пер, Рубіж, Сніж, Чорн.

*Завалити коня, *гірн*. Виконати норму виробітку (на крутих пластах на шахті). Малорл, Підл.

Захотіти коня в шоколаді, *ірон*. Забажати неможливого. Білк, Марк, Сват, Юр.

*Захотіти коня шоколадного в повний рост. Те, що захотіти коня в шоколаді. Луган.

Зсадити з коня. Позбавити певного становища в суспільстві. Кррч, Луган, Перш, Руд, Шахт, Шульг.

[П] конем не об'їдеш 1. кого, *ірон*. Хто-н. дуже товстий. Пер, Полов. 2. Дуже багато (набрехав, наказав і т. ін.). Гар, Трьохізб. 3. Зайняв багато місця. Лут.

*[І] **коня з'їв би**. Дуже голодний. Кр, Петр, Поп.

*[І] **на коні не об'їдеш** кого, *ірон.* Хто-н. дуже товстий. Алч, Антрац, Бір, Золот, Кір, Кр, Лисич, Луган, Лут, Марк, Петров, Род, Сіверс, Сніж, Старб, Червп.

*[І] **на коні не під'їдеш** до кого. Хто-н. пихатий. Новсв, Тар.

***Кінь без вуздечки**. П'яний. Кір, Кр, Тар, Тор, Свердл, Сніж.

Кінь в пальто! 1. Відповідь людині, яка перепитує. – *Хто? / хто? / к-ін' у пал'то!* (Кр); Вівч, Греч, Горл, ДемО, Євсуг, Зим, Золот, Іл, Калм, Кар, Криз, Лоз, Луган, Мілр, Молгв, НижГ, Новган, Прост, Сват, Сніж, Старб, Сух, Тан. 2. Коли не хочуть признаватися. Бір, Брян, Мар.

***Кінь, кобила і підкобилятко**, *жарт.* Сім'я товстунів. Білк, Лисич, Міст, Новган, СтЛ.

Кінь педальний, *жарг.* Чудний, дивний чоловік. Алч, Артем, Баг, Вес, Ден, Зор, Кр, КрЛ, Лут, Ма, Мет, Мик, Мороз, Осин, Пер, Петровен, Підг, Полов, Ребр, Риб'ян, Руд, Сєв, Сіверс, Стах, Сте, Топ, УрК, Хар.

Коні (коней) кинути (двинути), *жарг.* Померти. АйдМ, Білк, Білов, Брян, Булг, Вар, Велик, ВерхД, ВесТ, Дон, Зим, Іван, Кір, Комсом, Кр, КрЛ, Крем, Лисич, Луган, Лут, Малорл, Мус, НижВ, Новайд, Новб, Новган, Новзн, Оин, Пів, Про-їж, Пшен, Рубіж, Сад, Свердл, Сич, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Сух, Усп, Хар, Шахт. • Слова *коні*, *коньки* тут пов'язані зі злодійським арго, де вони означають “чоботи”, “взуття” [ИЭСВЖ: 95]. Пор. модель: *відкинути ноги*, *відкинути ратиці*, *відкинути копита*.

***Коні мочити**, *жарг.* Робити щось незвичне. Євсуг, Карт, Криз, Малорл, Марк, Нижб.

Коні (коней) прив'язати. 1. Померти. Новбор, Осин, Тор. 2. *евф.* Сходити надвір, до туалету, помочитися (у чоловіків). Орїхов, Сніж, Старб, Шахт.

Коні приїхали в кого. Хто-н. має поганий настрій. Сіверс.

***Коню під хвіст**, *вульг.* Даремно, марно, без позитивних наслідків. Зим, Кір, Криз, Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Марк, Новайд, Пер, Сніж, Юр.

***Коню по коліна (по коліно)**. Низький на зріст. Вахр, Пер, Сніж.

***Коням хвости крутити**, *знев.* 1. Працювати на чорній ро-

боті. Антрац, Кр, Новайд, Сніж, Юр. 2. Нічого не робити, байдикувати. Луган.

***Можно конем ходити.** 1. Дуже просторий, великий за площею. Молгв, Новган. 2. Дуже просторо, багато площі. – *На ц'і-пол'ан'і так ба|гато м-іс'ц'а / шо |можно ко|нем хо|дити* (Вахр); Лисич, Молгв, Новган, Тал.

На коні (на коняці), ірон. Те, що колесо між ніг. Кр, Обор.

***На коні народився, жарт.** або *ірон.* Те, що колесо між ніг. Дібр, Луган, Маріуп, Нижб, Новр, Полт, Род, Розкв, Тор, Хор, Шахт, Ям.

На коня, зі сл. *випити, етн.* Востанне. • Звичайно випити останню чарку горілки перед відходом чи від'їздом. Зорик, Луган, НижК, Сніж, Шахт.

***На конях їздив, жарт.** або *ірон.* Те, що колесо між ніг. Білов, Брян, Велик, Кір, НижД, Перед, Степ.

Не в коня овес травити. Бути дуже худим. Гай, Скарг.

***Піти за конями.** Пропасти. Бобр, Дяк, Новкрас.

***Поміняти коня на зайця.** Здійснити не вигідний обмін. Марк.

Призупинити коней. Про необхідність не так швидко говорити. – *По|тихше / призуп|ни |конеї / н'і'ч'о не| по'ї|му* (Мари), Кір, Крем, Лим, Луган, Лут, Миха, Новайд, Прив, Старб.

Сідати на коня¹. Випивати останній раз перед дорогою. Новл.

Сідати на коня². Лазити по даху. Дібр.

Скакати поперед коня. Надто поспішати в чомусь. Зим, Кругл, Луган, Мак, Молгв, Новкр, Сват, Щас.

Ставити коня, гірн., жарг. Ставити кріплення з трьох стійок (у шахті). Лоз, Підл, Свердл, Усп, Шахт.

***Тягнути коня за хвіст.** Не поспішати, зволікати з чим-н.; повільно говорити. Лисич, Марк, Сич, Юр.

Тягти коня за гриву. Повільно говорити. Теп.

***Ходити конем¹.** Бути п'яним. Кір, Лисич, Род, Ціл.

***Ходити конем².** Мати багато місця. – *Тут с'к-іки м-іста / шо |можно хо|дити ко|нем* (Вахр); Алч, Антрац, Гірс, Кір, Кр, Свердл, Сніж, Щас.

Хоч (хоть) коней вигулюй. 1. Дуже просторий, великий за площею. – *Зал у нас та|кії / хоч' |коне'ї ви|гул'уї* (Мак); Білк, Велик, Ров, Стах. 2. Дуже просторо, багато площі. – *|Ви|де'чи за се'ло / хот' |коне'ї ви|гул'уї* (Мак); Ров, Сват, Сіверс, Стах, Хар, Ям.

***Хоч (хоть) коней ганяй.** 1. Дуже просторий, великий за площею. 2. Дуже просторо, багато площі. Ров.

Хоч (хоть) коней паси. 1. Дуже просторий, великий за площею. Сват, Сніж. 2. Дуже просторо, багато площі. Сват, Сніж.

***Хоч (хоть) конем гарцюй.** 1. Дуже просторий, великий за площею. Алч, Єнак, Ков, КрЛ, Піс, Сніж, Чорн. 2. Дуже просторо, багато площі. Алч, Єнак, Ков, КрЛ, Піс, Сніж, Чорн.

***Хоч (хоть) конем грай.** 1. Дуже просторий, великий за площею. 2. Дуже просторо, багато площі. Єнак.

***Хоч (хоть) конем гуляй.** 1. Дуже просторий, великий за площею. Куз. 2. Дуже просторо, багато площі. Білов, Во, Куз, Луган, Новолек, Олександр, Сват, Сніж.

Хоч (хоть) конем їздь. Те, що хоч коней паси (1, 2). Алч, Юр.

Хоч (хоть) конем скакай. Те, що хоч коней паси (1, 2). – *Ну ї хата / хот' конем скакаї* (Брян); Антрац, Вал, Кір, Михайл, Осин, Ров, Тор.

***Хоч (хоть) конем стрибай.** Те, що хоч коней паси (1, 2). Алч, Крем, Свердл.

Хоч (хоть) конем танцюй. Те, що хоч коней паси (1, 2). Луган, Свердл, Тр.

Хоч (хоть) на коні гарсай. Те, що хоч коней паси, (1, 2). Лисич.

Хоч (хоть) на конях їздь. Те, що хоч коней паси (1,2). Алч, Лисич, Сіверс.

***Хоч (хоть) у (в) коня грай.** Те, що хоч коней паси (1, 2). – *Оце |комната ў тебе й|ака ве^улика / хоч' ў ко^н'а граї* (Крем); Гор, (Крем, Литв, Луган, Нижб, Трет, Юр).

[Ще і] кінь не валявся. Нічого не зроблено. Кір, Луган, Юр.

***Я сьгодні на коні, жарт.** Те, що колесо між ніг. БокП.

***[Як] з коня зліз, жарт. або ірон.** Те, що колесо між ніг. Алч, Антрац, Вахр, ВесГ, Кр, Ниж, Пер, Поп, Слерб, Сніж, Щас.

***Як загнаний кінь.** Дуже втомлений, виснажений. Бір, Брян, Золот, Ковп, Кр, Луган, Малм, Мар, Мілр, Ребр, Ров, Сніж, Шир.

***Як кінь без вуздечка,** зі сл. *ити*. Невпевнено, тиняючись (про ходу п'яного). Тар.

***Як кінь наклепав.** Дуже багато. – З іронією у н'єбі / йак к-ін' накле^нпаў (Оріхов); Крем, Луган, Сіверс.

***Як кінь по череді,** зі сл. *бігати*. Дуже, надто. Пflug.

Як кінь у хомуті. З важкими думами хто. Брян.

***Як коневі п'ята нога,** зі сл. *потрібний, треба, нада* та ін. Зовсім не (потрібний). Бір, Бон, Єсаул, Мар, Мілр, Осин, Плот, Прох, Ров, Червг, Шир.

Як на коні верхом. Дуже високий. Бахм, Дем, Кір, Луган, Лут, Стах.

Як на коні їздив, жарт. або *ірон.* Те, що колесо між ніг. Свердлов.

***[Як] на конях сидів, жарт.** або *ірон.* Те, що колесо між ніг. Петров, Сух.

Як сліпий кінь, зі сл. *їсти*. Дуже багато. Сват.

КІСТКА [Аж] кістки замерзли. Дуже холодно. – *Боже / йак холодно на вулиці / аж к-істки замерзли* (Гонч).

[Аж] кістки світяться. Дуже худий. Антрац, Бу, Євсуг, Кр, КрЛ, Кругл, НижД, Новкр, Прост, Стах, Сте, Сух, Тан.

І кістки проклясти кому, чії. Піддати кого-н. страшним прокльонам. – *Ййїи луч':е не заїмат' / бо ї к-істки прокл'ане* (Руд); НижД, Підл.

***Кістками гуркотіти.** Бути дуже худим. Новол.

***Кістки перебирати** кому, чії. Лаяти кого; судачити про кого. ЛісП, Луган, Піщ, Сіверс.

***Кістки перемивати** кому, чії. Лаяти кого; судачити про кого. Алч, Антрац, Баб, Білк, Білов, Бір, Калм, Криз, Кріп, Лан, Луган, Ров, Сіверс, Стах, СтЛ.

***Кістки (кості) переминати** кому, чії. Лаяти кого; судачити про кого. – *Баби на лаўці і ўс'ім ус'і кос'т'і не"ре"мінайут'* (Брян); Лут, Осин, Рубіж, Свист.

***Кістки (кості) перешитувати** кому, чії. Погано жити, сваритися.

***Кістки полоскати** кому, чії. Лаяти кого; судачити про кого. Оріхов, Прок, Сух.

***Кістки перетирати** кому, чії. Лаяти кого; судачити про кого. Алч.

Кістки промивати кому, чії. Лаяти кого; судачити про кого. Іван, Мар'ян.

Кістки промивати (полоскати, перебирати) кому, чий. Лаяти кого; судачити про кого. Алч, Бонд, Вал, Гл, Зим, Калм, Кір, Крас, КрЛ, Кррч, Лисич, Луган, Лут, Марк, Мих, Молгв, Новб, Оріх, Пер, Піщ, Прок, Рубіж, Сват, Сіверс, Сніж, Стах, Тр, Чорн, Шап. • Від колишнього обряду вторинного заховання: полощучи, промиваючи (перебираючи) кістки покійного, згадувати про його життя, вчинки тощо (В. Виноградов).

***Кістки, шкура, ложка крові.** Дуже худий. Білк, Род, Старб, Тар, Усп.

Кістку ковтнути. Мовчати. – *Чи ти /к-істку коўт'нуў? / оз'ва-лас' дру'жина / ска'жи шо 'небуд'* (Крем); Ан, Брян, Георг, КрасП, КрЛ, КрП, Кр, Кррч, Мак, Ор, Перш, Сват, Сніж, Стах, Тошк, ЧервП.

Самі кістки та жили. Дуже худий. Горл, КрЛ, Луган, Сіверс, Стах.

КІСТОЧКА І кісточки проклясти кому, чий. Те, що і кістки проклясти. – *С'к-іки /гор'а в-ін заўдаў ме'н'і / йа його і к-істоч'ки прокл'а'ла* (Шпот).

***Із кісточок у вишнях [взяли], евф.** Те, що із кісточок у сливах. Луган.

***Із кісточок у сливах [взяли], евф.** Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). – *Де ме'не ўз'али? / іс к-істоч'ок у сливах / у сливах йе к-істоч'ки / з йа'ких /д'іти вироста'іут'* (Луган).

Погризти кісточку. Заспокоїтися; прогнати свій гнів. УрК.

***Промивати кісточки** кому. Судачити про кого. Велик.

КІСТЬ Кість поперед шлунку в кого, *знев.* Хто-н. дуже товстий. Кр, Сніж.

Кості, обтянуті (обтягнені) шкурою (шкірою). Дуже худий. Вівч, Каб, Луган, Новсв, Усп.

Кості та чашка крові. Дуже худий. Вівч, Коміс, Новс, Усп.

Одні кості. Дуже худий. Брян, Вівч, Гірс, НижД, Рубіж, Свердл, Тит, ЧервПр.

Одні кості та шкура. Дуже худий. Брян, Вівч, Молгв, Ниж, Перв.

***Пора костям на місце.** Хто-н. близький до смерті. Антрац, Лисич, Усп, Хор.

КІСТЯК Кістяк невмирущий. Дуже худий. Амвр, ВерхП, Глад, Калм, Луган, Мак, Міус, Новайд, Новпск, Рай, Ус, Чмир, Шульг.

КІТ *Вивернутися як кіт на припічку. Розлягтися; байдикувати. – *Приїде з роботи і виве^{рне}ц':а йак к-іт на прип-іч'-ку* (Голуб); Арап, Білов, Бір, Марк, Ребр.

***З котами пісень співати.** Зраджувати в подружньому житті (про чоловіка). Лисич.

*[П] кіт не женився. Нічого не зроблено. Тор, Чорн, Юр. Пор. і кіт не валявся.

*[П] кіт не качався. Нічого не зроблено. Георг.

[П] кота з'їв би. Дуже голодний. Зим, Руд, Юр.

***І коти не їдять.** Несмачний, поганий. Білов, Пер, Підл.

***І коти плюються.** Про несмачну страву. СтЛ.

***Кіт мартівський.** Швидкий, спритний хлопець (особливо до дівчат). Кр, Луган, Лут, Марк, Сніж, Хар, Червп.

***Котам хвості крутити.** Байдикувати, нічого не робити. Алч, Марк.

***Котів давити, жарт.** Міцно спати. Алч, Микіл.

Коту під хвіст, вульг. Даремно, марно, без позитивних наслідків. – *С'к-іки ро|били / а во|но ўсе ко|ту п-ід хв-іст* (Іван); Білк, Вес, Вівч, Греч, Калм, Кар, Лисич, Луган, Лозов, НижВ, НижН, Новтр, Прост, Червп, Шахт, Ям.

Коту по вуха, ірон. або *жарт.* Низький на зріст. Ко, КрасТ, Мет.

***Коту хвіст крутити.** Байдикувати; нічого не робити. Лисич, Лут.

Крутити як кіт вусами. Командувати. Ган, Кір, Кр.

***Купатися як кіт у молоці.** Комфортно, у своє задоволення жити. Гарас, Заїк, Луган, НижД, Род, Смол, СтЛ.

Любити як кіт лозину. Зовсім не (любити). Мак, Новкр, Перв.

Наказать кота мишами. Покарати про людське око. Луган, Міус.

***Не всі дома: кіт на фронт пішов у кого.** Те, що один в армії. Бобр, Дяк, Новкрас.

Ні кіт ні кішка. Ніхто. Деб.

Придушити кота, жарт. Заснути. Кр, Лисич, Мик, Стах, Трьохізб.

Тягнути (тягти) kota з підворотні. Робити щось повільно, мляво, неохоче. – *Ти ш-ч'є не^н о'д'ілас'?* / *ч'о'го ти т'агне^ни kota с п-ідо'рот'н'і?* (Крем).

Тягнути (тягти) kota за хвіст. 1. Робити щось повільно, мляво, неохоче. – *Ч'о'го ти т'ане^ни kota за хв-іст?* / *у'же да'но б кон'ч'и' роботу* (Луган); Алч, Бір, Брян, ВерхК, Воєв, Горл, Зим, Кра, Марк, Мус, Ров. 2. Повільно говорити. Алч, Зим, Ілов, Кір, Крим, КрЛ, Поп, Ров.

***Тягнути (тягти) kota за яйця.** Робити щось повільно, мляво, неохоче. Оріхов.

***Хоч (хоть) котів бий, знев.** Дуже повний, одутлий; деформований ожирінням (перев. про обличчя). – *На'й'їу на брига'дирств-і морду / хот' кот'і'їу би'ї* (Шульг).

Як два коти над салом. Сварячись; не мирячись. Вес, Сніж.

***Як кіт з кішкою,** зі сл. *жити*. 1. Без злагоди, постійно ворогуючи, сварячись. Марк, Сич, Юр. 2. У злагоді, мирно. Підг.

Як кіт на глині, зі сл. *зробити, накрутити, наляпати*. Як-небудь, невдало, абияк. Кррч, Лисич, Луган, Обор, Трет.

Як кіт на кобилу, зі сл. *схожий, ірон.* Зовсім не (схожий). Новол.

Як кіт на масло, зі сл. *поглядати, дивитися*. Ласо, жадібно. Воєв.

***Як кіт на мишу,** зі сл. *напасти*. Несподівано, зненацька. Баб, Білк, Білов, Кріп, Лан, ЛісП, Крим, Молгв, Нижт, Шульг.

Як кіт на м'ясо зі сл. *поглядати, дивитися*. Ласо, жадібно. Гар, Єсаул, Марк, Луган, Ров, Сте, Хар, Щот.

Як кіт на попелі, зі сл. *наробити*. Дуже (нашкодити). Бутов.

Як кіт на проводамх, зі сл. *сидіти*. Незручно, невпевнено. Луган.

***Як кіт на собаку,** зі сл. *схожий, ірон.* Зовсім не (схожий). Кр, Хрящ.

***Як кіт на сонце,** зі сл. *жмуритися*. Задоволено. Кір, КрЛ, Пер.

Як кіт після качалки, зі сл. *втомлений*. Дуже, сильно. Велик, Новпск.

Як кіт у маслі, зі сл. *жити*. Дуже добре. – *Йак 'добре тоб-і 'ї теш-ч'і / жи'веш / йак к-іт у 'масл'і* (Нев); Білов, АйдМ, Алч,

Білк, Біллуц, Велик, Воев, Голуб, Гарас, Зак, Зим, Золот, Іван, Кір, Крем, Луган, Малорл, Марк, Міус, Мус, НижД, Новб, Пер, Петров, Покр, Поп, Рубіж, Сіверс, Сміл, Старб, Стах, Фр, Шир, Щас.

***Як кіт у сметані**, зі сл. *жити*. Дуже добре. Білов, Бір, Велик, ВесТ, Голуб, Золот, Кр, Марк, НижД, Новайд, Ребр, Род, Слерб, Сніж, Шир.

***Як кіт язиком злизав** кого, що. Безслідно зник хто; безслідно зникло що. Кр, Марк, Сич, СтЛ, Юр. Пор. **як корова язиком зли-зала**.

***Як котові та попові**, зі сл. *жити*. Гарно, затишно. Гов, Луган.

***Як коту другий хвіст**, зі сл. *потрібний, ірон.* Зовсім не (потрібний). Крем.

***Як коту копита**, зі сл. *потрібний, ірон.* Зовсім не (потрібний). Сніж.

Як коту п'ята лапа, зі сл. *потрібний, ірон.* Зовсім не (потрібний). Кр, НижД, Сух.

***Як коту роги**, зі сл. *потрібний, ірон.* Зовсім не (потрібний). НагТ.

КІШКА *[П] кішка їсти не буде. Несмачний. Луган.

Кішка драна, *знев.* Неохайна людина. Вівч, Єнак, Лисич.

Кішкám їсти звозіти. Даремно з'їздити; не зробити задума-не. Ствч.

Кішкою спину гнути. Казати неправду. Свердл.

***Кішку з'їсти** на чому. Бувалий, з досвідом. Антрац, Кр.

На кішку велике, на собаку мале. Нікому не підходить за розміром. Бутов, НижД, Сім.

Навісити дохлу кішку на кого. Несправедливо обвинуватити в чомусь негарному кого-н. Лисич, Прив. Пор. **вішати всіх собак**.

***Посилати кішку по сало**. Марно сподіватися на позитивний результат. Ілліч, Кр, Крем, Підг, СтЛ.

***Пробігла пагана кішка** між ким. Хто-н. посварився. Білк.

Тягнути (тягти) кішку за хвіст. Те, що **тягнути kota з підво-ротні**. Зорик, Лисич.

***Як кішка з мишкою**, зі сл. *жити*. Без злагоди, постійно во-рогуючи, сварячись. Лисич, Луган, Марк, Міус, Род, Шир.

***Як кішка підпечена**, зі сл. *бігати*. Дуже, надто. Новн, Сніж.

***Як кішка язиком злизала** кого, що. Хто-н. безслідно зник; що-н. безслідно зникло. Гарас, КрЛ, Луган, Молгв, Петров, Ребр, Риб'ян, Стах, СтЛ.

***Як кішки обсмоктали** кого. Погана, неакуратна зачіска у кого. Ануф, Білк, Гірс, Кріп, Луган, Мус, Ров, Рог, Рубіж, Свердл, Усп.

КЛАВА **Клава з Балаклави.** Про дурнувату жінку. Дмитр. • **Клава** – негарно одягнена, дещо наївна, недалеко, а то й дурнувата дівчина чи жінка.

Клава з балончиком, ірон. Дурнувата жінка. Єсаул, НижН, Сіверс, Сте, Щот, Ясен.

Клава з дурдому, ірон. Дурнувата жінка. Луган, Сміл, Смол, СтЛ.

Клава рубероїд, ірон. Некрасива жінка. Луган.

Клава Шифер, ірон. Некрасива жінка. Зим, Кам'ян, Кругл, Лоз, Луган, Щот, Ясен.

Клаву дратувати. Обманювати. – *Не^н треба Клаву дратувати!* / *по о'ч'ах бач'у / що не^нпраўда* (Сич); Дуб.

Як Клава. 1. Пуста, пришелепувата, дурнувата жінка. – *Та шч'о в-ід нейі умного ж'дати? / ус'і так і кажут' / йак Клава* (Луган); Білк, Біллуц, Кіров, КрЛ, Новган, Ор, Сіверс, Сніж. 2. Негарно одягнена жінка. – *Ходе / йак Клава / усе на н'їй висит' / з'їжмакане* (Біллуц); Булг, Велик, Гірс, Лисич, Новган, Трьохізб.

[Як] Клава з пивзаводу. Те, що як **Клава** (2). – *Ну ї'вир'адилас'!* / *йак Клава с пиўзаводу* (Гай); Біллуц, Булг, Верш, Єнак, Зим, Іван, Кір, Кіров, Клен, КрЛ, Луган, Лут, Нев, Тошк, Тплг, Шахт, Щас.

КЛАВДІЯ *Клавдія Шиффер, ірон. Некрасива жінка. • За ім'ям відомої моделі. Білк, Бон, Луган.

КЛАД **Клад ходячий, схвальн.** Талановита, обізнана людина. – *Тараси^енко Іван / клад ход'ач'иї / що не^н спро'си / ўсе зна* (Кррч); Брян, Георг, Сніж, Старб, Стах, Тр, Юр.

КЛАДОВИЩЕ **Іти на кладовище, етн.** Ритуал: ушановувати померлих батьків молодих. Алч, Арт, Вес, Луган, Лут, Ма, Ол, Осин, Полов, Риб'ян, Сев, Сіверс, Стах, Топ, Шульг.

***На кладовище (кладбище, кладбіще) однесли** кого. Хто н.

помер; когось поховали. – *Мужа моґо даўно на кладб·иш·ч'е одне^нсли / год'іў дес'ат'* (Білов).

Прописатися на кладовищі. Померти. – *М-її бат'ко ўже даўно прописаўс'а на кладовиш·ч'і* (КрЛ); Зим, Луган.

Ставити на кладовищі (на кладбищі) прогули, ірон. 1. Бути старим, німечим. – *Та йо^нму ўже на кладбиш·ч'і прогули стаўл'ат' / а в·ін і дос'і ходе* (Марк), Вівч, Док, Кір, КрЛ, Миха, Род, Сват, Сніж, Старб, Стах, Тал, Шахт.

КЛАС *З четвертого класу вигнали кого. Хто-н. нічого не знає, не розуміє. Біл, Луган, СтЛ.

КЛЕПА *Клепа не варить у кого. Хто-н. недоумкуватий, пришелепуватий. Влас, Кр, Лисич, Молгв, Сєв, Ціл.

КЛЕПКА Клепка випала в кого. Хто-н. не розуміється в чомусь; дурнуватий. Амвр, Артем, Бла, Зим, Кір, Луган, НижД, Прост, Сват.

Клепка не варить у кого. Хто-н. не розуміється в чомусь; дурнуватий. – *Та ў його ў ц'ом д'ел'і клепка не^н варе* (Вовк); Вівч, Вільх, Зим, Кір, Лисич, Марк, Старб, Стах, Юр. • Результат контамінації ФО **клепки не вистачає** в кого + **голова не варить** у кого.

Клепку з голови загубити. Бути дурнуватим. Алч, Вес, Вуглеґ, КрЛ, Лисич, Луган, Микіл, Полов, Топ, УрК.

КЛЄВАШ Казати клєваш, гірн. Знайти місце, де м'яке вугілля. Підл.

КЛИМ *Як Клим та Палажка, зі сл. *жити*. Дружно, бути нерозлучними. Антрац, Білк, Нижб, Пр.

КЛИН Клин забивати. 1. *обр.* Завершувати весілля. Микіл, Сте. 2. Закінчувати якусь справу. – *По'ра і клин заби'вати* (Золот).

***Підбивать клиним.** Залицятися. Воев.

КЛИНОК Забивати клинок (клин), обр. Дія, яка чиниться на 2-й чи 3-й день весілля: 1. Сигналізувати про завершення весілля. Ар, Золот, Прос, Прост, Сніж. 2. Сигналізувати про одруження останньої дитини в сім'ї. Ар, Гонч, Горл, Золот, Криз, Прост. • “На другий день після весілля, як люди устануть із-за стола, усі виходять за ворота, батько молодого бере поліняку й вистругує клинок. Потім його забивають, а далі пробують витягнути. Якщо витягнуть

– погана прикмета: син буде одружуватись ще раз. Якщо ж клинок все-таки витягли, то його треба закинути чимдалі (Прос); Алч, Микіл, Петр, Сте. Див. **кіл забивати, забивати чіп**. З. Випивати під час цієї обрядової дії. Алч, Ар, Микіл, Петров, Прост, Сте.

КЛОП *Клопів бити. Байдикувати. Кр, Луган, Перв, Раф.

КЛУБОК Намотувати клубок (клубка). Бути покараним. – *За твоїй вит'їжки намотуї увеч'є"р'і клубка* (Деб).

КЛУНОК *Клунок готувить нада кому. Хто-н. близький до смерті. Гарас, НижВ, Рад, Червг, Щот.

КЛУША *Клуша Марфуша. Базарна баба. Алч, Арт, Горл, Луган, Маріуп, Новр, ОлП, Полт, Привіл, Род, Розкв, Тар.

КЛЬОПА *Кльопи не хватає в кого, *знев*. Хто-н. дурнуватий. Артем, Баб, Байд, Білк, Білов, Дмит, Іващ, Кас, Кріп, Лан, ЛісП, Луган, Лут, Молгв, Нижт, Рубіж, Свердл. *Кльопа, *знев*. – клепка.

КЛЯМКА Запала клямка в кого. Хто-н. дурний, пришелепуватий. КрЛ.

Клямка одірвалася в кого. Те, що клямка запала. Сват.

КЛЯТИЙ Ні клятий ні м'ятий (ні мнятий). Ніким не ображений, ні від кого не залежний. Брян, Вівч, Молгв, НижД, Перв, Підл, Рай, Свердл, Тит, ЧервПр, Шпот, Щас.

КЛЯЧА *Кляча колгоспна, *знев*. Дуже худа людина. Білк, Гонч, Дібр, Заїк, Лан, Молгв, НижД, Нижт, Новдар, Поп, Сир.

Кляча ходяча. Худа, некрасива дівчина. Амвр, Вахр, Гонч, Лантр, Сіверс, Сніж, Старб.

КНИЖКА Книжки перекладати. Готувати уроки. Брян, Вруб, Гол, Кір, Луган, Лут, Ор, Проїж, Сад, Сват, Сич, Ст, Старб, Сух, Трет, Шахт, Щас.

КНИШ Надавати книшів кому. Побити кого. Петров.

КНОПОЧКА Пришити кнопочку (крючок) до лоба. Перестати говорити зайве. – *І не" думаї про це / луч':є пришиї кнопочку до лоба / шоб зуби прис'т'їбати* (Усп).

КНЯЗЬ Без князя в голові, *знев*. Розумово обмежений, недалекий; безрозсудний. Луган, Старб. Пор. **без царя (царка) в голові**.

КОБИЛА *Білої кобили сон, *знев*. Нісенітниця, безглуздя, дурниця; щось вигадане. – *Таке зморозиї / б'ілоїй кобили сон* (Зим); Вільх, Кр, Лут, Марк, НижВ, Сват, Юр.

Вийти на кобилу, *гірн.* Вийти на перетиск вугільного пласта з ґрунту (про лаву). – *Лава* ¹*виїшла на кобилу / те^нпер н^рїїде^нц^а:а поработат^т / а гроше^нї не^н заробиш* (Павлів); Підл.

Допомогти (помогти) кобилі здохнути, *ірон.* Нічим не допомогти. Кррч.

***[І] на кобилі не під'їдеш** до кого. Хто-н. дуже гордовитий, пихатий; до кого-н. неможливо знайти підхід. Вес, Влас, Георг, Крем, Лисич, Луган, Осин, Степо, СтЛ, Сух, Тац.

Кобилам хвости крутити, *знев.* Байдикувати. Кр, Луган, Марк.

***Красива як кобила сива**, *ірон.* Зовсім не (красива). Амвр, Ган, Гонч, Дібр, Калм, Карт, Кір, Крим, КрЛ, Лантр, Луган, Молгв, НижД, Род, Сіверс, Сніж, Старб, СтЛ, Усп, Шейк, Шахт.

*** Не приший кобилі другий хвіст.** Зайвий, непотрібний. Старб.

***Не приший кобилі хвіст.** Зайвий, непотрібний. Білк, Бунч, Гриц, Док, Єнак, Заїк, Золот, Кір, Крас, Криз, Ман, Міус, Новдар, Обор, Петров, Поп, Риб'ян, Сват, Сіверс, Смол, Старб, Тар.

Не хочеться, як кобилі вівса. Дуже хочеться. Луган.

Поїхати на білій кобилі. Збожеволіти. Новган, Рубіж.

***Поцілувати кобилі зад**, *грубо.* Нічого не отримати. Кр, Луган, Марк, Ров, Старб.

***Причепи кобилі хвіст.** Зайвий, непотрібний. Кр, КрЛ, Кррч, Луган, Марк, Обор, Сіверс, СтЛ.

***Приший кобилі хвіст.** Зайвий, непотрібний. Бір, Петров.

***Приший-пристьобай кобилі хвіст.** Зайвий, непотрібний. Адріан, Верг, Євсуг, Зол, Зорик, КрЛ, Пер, Сват, Трьохізб, Чорн.

***Рябої кобили сон.** Нісенітниця, безглуздя, дурниця; щось вигадане. НижВ.

***Сивої кобили сон.** Нісенітниця, безглуздя, дурниця; щось вигадане. – *Ко^нму ти / ¹Ган:о / в-їриш і ч'о? / це ж ¹сивої кобили сон* (Лоз).

Скажений як загнудзана кобила. Зла, гаряча людина, що швидко встряє в суперечку. ВесТ.

Старій кобилі подружка, *ірон.* Літня жінка. Горл.

Тягнути кобилу [за хвіст]. Не поспішати, зволікати з чим-н., робити повільно. – *Ва^нсил^н і'їколи з'разу не^н зробе / т'агне коби-*

лу за хв'іст / ми йо'го так і проз'вали / Т'агнико'била (НижВ);
Велк, КрЛ, Новб, Рубіж, Сніж, Стах, Трьохізб, Щас. Пор. **тягнути**
сірка (кота, куцога) за хвіст.

Як весільна кобила, зі сл. *нарядитися*. Строкато, без смаку.
ВесТ, КрЛ.

Як кобила донська, *грубо*. Сильна жінка. Иван.

***Як кобилі другий хвіст**, зі сл. *потрібний, ірон.* Зовсім не
(потрібний). Білов, Бір, Золот, Кр, Марк, Новн, Род, Сміл.

***Як кобилі пиріжок (пирожок)¹**, зі сл. *личити, пристати,*
іти, ірон. Зовсім не (личити). Горл.

Як кобилі пиріжок (пирожок)². Мало, недостатньо. – *Га-*
луш'ки д'л'а 'його йак ко'бил'і пиро'жок (Горл).

Як кобилі п'ята нога, зі сл. *потрібний, треба, ірон.* Зовсім
не (потрібний). Гарас, Иван, Марк, Мар'ян, Міус, Олександр, Пет-
ров, Ребр, Свердл, Сніж, Старб, Стах, Ствч.

Як кобилі сережки, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім
не (личити). Коміс, Луган.

***Як на кобилі верхи**. Дуже високий. Ор, Сир, Старб.

***[Як] не приший кобилі хвіст**. Зайвий, непотрібний. Алч,
Білов, Велик, Гарас, Голуб, Дуб, Зел, Кір, Лисич, Луган, Лут, Марк,
Обор, Ров, Род, Слсрб, Сміл, Старб, Стах, Чмир.

***Як циганська кобила**, зі сл. *ходити*. Завжди, постійно (стар-
цювати). – *Шо ти 'ходиш п-ід дво'рами / йак ци'ган'с'ка ко'би-*
ла? (Тр); Новайд.

КОБРА [Як] Кобра Іванівна, *лайл*. Зла, деспотична жінка.
Біллуц, Білов, КрЛ, Оріхів, Слсрб, Старб, Стах, Тар, Юр.

[Як] Кобра Львівна, *лайл*. Зла, деспотична жінка. – *Ох і*
характе"р! / аж у 'рот'і 'ч'орно / насто'йаш-ч'а 'Кобра Л'в-іўна
(Алч); Білов, Род, Стах, Шахт, Юр. Див. **як Тигра Львівна**.

[Як] кобра підколодна, *лайл*. Підступна, зловмисна людина.
Луган.

КОВАЛЬ Коваль бабі рідний швець, *жарт.* або *ірон.* Дуже
далека рідня. Фр, Хруст.

Підшити в коваля. Перестати пиячити. – *Та Ми'кола даў'но*
ўже п-ит'иш'у у ковал'а (Лоз).

КОВБАСА Випустить ковбаси (колбаси). Заколоти, зарі-
зати.

Ділова ковбаса (колбаса), ірон. Самовпевнена пихата людина. – *Діви / йа'киї 'важній! / нр'амо д'ілова коўба'са* (Єнак); Бон, Вес, Вівч, Калм, Кар, Луган, Прост, СтЛ, Стр.

Здрастуйте, ковбаси (колбаси), повна піч людей. Якась нісенітниця або несподіванка. Клен, Новр, Тан.

Змінити ковбасу (колбасу) на сало. Здійснити невідгідний обмін. – *Продаў ко'рову / ку'пюў ко'зу / та ти ж з'м'інюў коўба'су на 'сало!* (Іван); КратТ, Луган.

***Ковбаса (колбаса) з бумагою (з бомагой), несхв.** Неякісні продукти. – *Луч':е 'йісти су'ху картошку / ч'им коўба'су з бома'гої* (Новдар).

КОВЗАНИ Ковзани одкинуть (відкинути). Померти. Луган, НижВ, Сніж.

На ковзанах і в капелюсі, жарт. або ірон. Малий на зріст. – *Пе'тро ў Ма'р'ійі на коўза'нах і ў капе'л'ус'і* (Топ); Лисич, Лут, Сват.

КОВЗАТИСЯ Хоч (хоть) ковзайся (сковзайся), жарт. Те, що голова боса. Мак.

КОВТАТИ Ковтати і не моргати. Постійно сварити; сваритися. КрЛ.

КОВШИК Великий ковшик. Велика Ведмедиця (сузір'я). ВерхП, Вівч, Глад, Дем, Кррч, Новпск, Рай, Рубіж, Червон, Чмир.

КОЖА Кожа та рожа на кому. Хто-н. дуже худий. Алч, Ган, Кр, КрЛ, Луган, Ма, УрК, Хар.

Ні кожі, ні рожі, ні піп у рогожі. Дуже худий. Алч, Амвр, Артем, Луган, Мак, Міус, Молгв, Нещер, П-в, П-р.

КОЖКА З гадючих кожок. Злий. Дем.

КОЖУХ Вивернути кожух (кожуха). Бути невдоволеним, показати своє справжнє обличчя, свій характер; виляяти. – *Уже 'ч'ере'з 'тижден' све'к'руха 'виве'рнула ко'жуха / г'ризла не'в'істку / йак ір'жа зал'ізо* (Піщ); Антрац, Бобр, ВесТ, Воев, Дем, Джем, Дяк, Кл, Клим, Ков, КрП, Кррч, Кудр, Лисич, Литв, Лот, Лут, Марк, НижД, Новган, Новпск, Пів, Піщ, Плуг, Попів, Проїж, Рубіж, Руд, Свердл, Ст, Сич, Ст, Старб, Тет, Тор, Тр, Чорн. • “Вивернути кожуха – значить показати його середину. Отже, розкрити душу” (Руд, пояснення інформанта). Див. **вивернути сорочку, шкуру вивернути.**

Гола, боса, а в кожусі. Одягнена не по сезону. Білов, Лоз, Осин.
На кожух сісти. Вийти заміж. Тор. • “Наречена на весіллі за столом сидить на кожусі”.

Надіти дерев’яний кожух. Померти. Буг, Зор.

***Укрити кожухом кого.** Наговорити на людину, ославити. Зал, Ков, Крем, Лут.

***Хоч (хоть) босий, ну в кожусі.** Те, що гола, боса, а в кожусі. Брус.

КОЗА Дивитися як коза в (на) афішу, *ірон.* Нічого не бачити, зовсім не розумітися на чомусь. Іван, Ков, Луган, Нежур, Тор, Шахт.

Зарізало козу навіки [-навсігда]. Немає чому-н. вороття. – *Хо⁰ди^у не^н раз про⁰ситис[’] / та це ўже ўсе / за^р’ізало ко^зу на^в·іки наўс’іг⁰да!* (ВесТ); Сват.

Зроблений на козі. Дуже балуваний (про дитину). Олек.

***І козі ясно (зрозуміло, понятно).** Про щось легкодоступне, просте, зрозуміле для всіх. – *І коз’і й⁰ясно / шо на це^ркоўн’і с’в·а^та не^н можна р’ізати та шити* (Кір); Лозов, Луган, Мак, Ниж, Пер, Сват, Сніж, Старб, Хв, Чуг.

***[І] козою не об’їдеш, ірон.** Дуже товстий. Гірс, Кріп, Лан, Луган, Молгв, Нижт, Підл, Рубіж, Свердл.

***[І] на блотній козі не під’їдеш** до кого. Хто-н. дуже гордовитий, пихатий; до кого-н. неможливо знайти підхід. Свердл.

***[І] на драній козі не під’їдеш** до кого. Хто-н. дуже гордовитий, пихатий; до кого-н. неможливо знайти підхід. Велик, Влас, Євсуг, Карт, Лисич, Луган, Новган, Сев, Тал.

***[І] на крутій козі не під’їдеш** до кого. Те, що і на блотній козі не під’їдеш. Брян.

***[І] сліпій козі понятно.** Щось елементарно, усім зрозуміле. Антрац.

***Їхати на козі з педалями, жарт.** Іти пішки. Іван, Луган, Перв.

***Коз пасти.** Ходити без діла; байдикувати. Новб.

Коза мамородна, грубо. Зла, груба, уїдлива жінка. – *Ну / Гал’ка ї ко^за ма^мо^ро^дна / не^н змо^уч’ит[’] / при^еч’ениц’а / йак ко^л’уч’ка* (ВесТ); Житл.

***Коза підперезана.** Манірна жінка. Зал, Маріуп, НижД, Плот, Полт, Привіл, Прох, Рад, Шульг.

***Коза принесла, евф.** Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Миха, ОлП.

Козам роги в'язати. Байдикувати, нічого не робити. Луган.

Козам роги крутити. Те, що козам роги в'язати. Горл, Свердл, Сніж.

Козу водити. 1. Блукати, ходити без діла, учащати на посиденьки. – *Де 'ж-інка? / та дес' у'же п-ї'д'н'а ко'зу 'водит'* (Мих); ОрІв, Тор. 2. Пиячити. – *До 'ноч'і м-ї' дес' ко'зу води' / при'шо' / йази'ком не' поверне* (Ман); Лисич, Новпр, Сніж. • Від народного звичаю “водити козу” на Різдвяних святках, починаючи з першого дня й до Щедрої куті. Гурт хлопців, серед яких один переодягнений “козою” (є ще “міхonoша”, “призводитель”, “дід” та ін.), ходить із хати в хату, коза танцює під музику, хор хлопців співає особливі пісні. Удячні господарі обдаровують учасників святкового театралізованого дійства; на зароблені гроші хлопці купують горілку.

Козу на морі пасти, ірон. або *жарт.* Займатися домашніми справами, перебуваючи у відпустці. Слерб.

***Красива як коза сива, ірон.** Зовсім не (красива). Бір, Євсуг, Заїк, Кр, Ребр, Шир. Див. **красива як кобила сива.**

***На блатній козі приїхати.** Поводитися дуже зухвало. – *Ти шо / на блатн'ї' коз'і при'їха'?* (Ден); Булг, Дяк, Ілліч, Карт, Кррч, Лоз, Мілов, Міст, Новган, Обор, Прив, Ров, Тан, Тр.

На козі приїхати. Прийти пішки. Голуб.

На короткій козі, гірн., жарг. Дуже швидко. – *Йа те'бе дожд'дус' / коли ти поверне'с':а на коротк-ї' коз'і* (Артем). •

Коза – вагонетка на вугілля в шахті.

Не приший козі рукав. Зайвий. Авд, Алч, Благ, Вес, Зел, Ка, КарС, Ма, Мет, ОлП, Осин, Полов, Риб'ян, Ров, Сім, Стах, Стр, Трьохізб, УрК, Хв, Чаб.

Під'їхать на козі. До кого-н. можна знайти підхід. Алч, Брян, Кір, КрЛ, Михайл, Міус, Ров, Сват, Свердл, Стах.

***Поправ козі хвоста [вона його догори носе], жарт.** Не мішайся до чужої справи.

Похожий як коза на їжа. Зовсім не (схожий). Шир, Щот.

***Робити з кози баян.** Чинити навпаки. Вахр, Кр, КрЛ, Сіверс, Сніж, Тор.

Усі кози в золоті і цап у намисті. 1. Без смаку, неакуратно одягнена людина. Брян, Луган, Осин, Полов. 2. Усі раді. Бул, Осин.

***Як в кози хвоста,** зі сл. *правда*. Зовсім мало. Підг.

Як коза в афішу, зі сл. *дивитися*. Нерозуміюче. Оріхів.

***Як коза в маслі,** зі сл. *жити*. Дуже добре. Артем.

Як коза в сарафані. Некрасиво, неакуратно одягнена жінка. Кр, Мороз, Новб, Стах.

[Як] коза драна, грубо. 1. Дуже брудний, замузаний (перев. про жінку). – *Пе^ере^еод^е 'агнис' / не^е ходи засмал^{'у}'ованойу / йак коза д[']рана* (ВесТ); Білов, Вал, ВерхД, Горл, Іван, Кр, Крем, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Марк, Мар'ян, Міус, Мороз, Новб, Новом, Пер, Проїж, Свердл, Сич, Сніж, Старб, Сух, Тал, Тор, Тошк, Трет, Фашів, Червп, Шахт, Щас, Ям. 2. Дівчина (жінка) з непристойною поведінкою. – *На ў[']с'ому кут[']ку з[']нали ш[']ч'о во[']на одно[']го не['] |держи[']ц[']:а / коза д[']рана!* (Усп); Лут, Марк, Міус, Новган, Новом, Ор, Поп, Свердл, Сіверс, Сніж, Стах.

Як коза на колоді, зі сл. *бігати, носитися*. Постійно, завжди. Деб.

Як коза на прив'язі, зі сл. *кричати*. Дуже, голосно. Ган, Кр.

Як коза рогом, зі сл. *дивитися*. Невдоволено, неприязно, недоброзичливо, спідлоба. Іван, Кррч, Лоп, Мак, Старб, Сух, Тал, Ям.

[Як] кози ночували в кого. Хто-н. має дуже брудні вуха. Микіл, Смол.

Як козі баян, зі сл. *потрібний, нада, треба, ірон.* Зовсім не (потрібний). – *Тво[']є спасиб['] і ме[']н'і нада / йак коз'і ба[']йан* (Луган), Білов, Велик, Гірн, Іван, Кір, Крем, Кр, КрЛ, Кррч, Марк, НижД, Новган, Олександр, Площ, Проїж, Ров, Рубіж, Сват, Сич, Сміл, Старб, Тор, Шир, Ям.

***Як козі бейзболка,** зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Біллуцк, Дібр, Карт, Кр, КрЛ, Луган, Маріуп, Полт, Старб.

Як козі в картузі, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). НижД, Прост, Розс.

***Як козі в сарафані,** зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Дяк.

Як козі (корові) бюстгальтер (бюзгальтер, ліфік, ліфчик), зі сл. *потрібний, нада, треба, ірон.* Те, що як козі баян. Крем, Кррч, Лисич, Луган.

***Як козі велосипед (лісапет)**, зі сл. *потрібний, нада, треба, ірон.* Зовсім не (потрібний). Брус, ВерхД, Кррч.

***Як козі вінок**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Велик, Влас, Кр, Марк, Молгв, Тал.

***Як козі нові ворота**, зі сл. *потрібний, нада, треба, ірон.* Зовсім не (потрібний). Крем.

Як козі пропелер, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Житл, Іван, Кррч, Тор, Шахт.

Як козі п'ята нога, зі сл. *потрібний, треба, нада, ірон.* Зовсім не (потрібний). Байд, Біллуц, ВерхД, Крем, КрЛ, Кррч, Луган, Малорл, Міл, Ор, Піщ, Полов, Проїж, Рубіж, Сич, Стах.

***Як козі сарафан**, зі сл. *потрібний, треба, нада, ірон.* Зовсім не (потрібний). Антрац.

***Як козі сережки**, зі сл. *потрібний, треба, нада, ірон.* Зовсім не (потрібний). Білк, Сміл.

***Як козі сідло**, зі сл. *потрібний, треба, нада, ірон.* Зовсім не (потрібний). – *Дл'а ч'ого ти прит'агнуу' оце рад'іо? / воно тоб'і нуже / йак коз'і с'ідло!* (Крем); Євсуг, Золот, Кр, Мілр, Сніж, Шир.

КОЗЕЛ *Водити козла. Ходити без діла, байдикувати; пиячити. Брус.

Забивати козла. Байдикувати, нічого не робити. ДавМ, Дон, Лоз, Луган, Мілов, Осин, Свердл, Стах.

Драти козла. 1. Дуже кричати. – *Замоўкни / не^и де^ири козла* (ВесТ); Кіров, Лисич, Мак, Поп. 2. Погано співати. Кіров.

Козел (козьол) безрогий, лайл. Пришелепуватий, дурнуватий. Біллуц, ВерхД, Ін, Кр, Крем, Луган, Марк, Новб, Осин, Рубіж, Сіверс, Стах, Тор, Тр.

Козел (козьол) дядькові рідний батько, жарт. або *ірон.* Дуже далека рідня. КрЛ.

Козел (козьол) тупорилий, лайл. Пришелепуватий, дурнуватий. – *Та Се^ир^и-їй козел тупо^ирилиї / в-іре газетам* (Там); Кір, Луган, Мак, Міус, Пер, Сват, Сніж, Старб, Тор.

Козла ганяти. Байдикувати, нічого не робити. Дон, Кіров, КрЛ, Луган, Осин, Сніж, Тал, Шахт. Див. **козу водити**. • Від назви гри в доміно.

Козла за роги водити, евф. Про жінку, що зраджує чоловікові.

– *Та Іва|ненкова |Нас'т'а ўсе жи|т':а козла за |роги во|дила* (Бонд); Дон, Кір, Марк, Перв, Тор.

***Як козел (козьол) в апельсинах**, зі сл. *розбиратися, ірон.* Зовсім не (розбиратися). Гірн, Кір, Луган, Ров, Стах, ЧервП, Шахт.

***Як козел в ковбасних (колбасних) обрізках**, зі сл. *розбиратися.* Топ.

Ставити (строїти) з себе козла в сарафані. Задаватися. Антрац, Вахр, ВерхП, Дяк, Іван, КрЛ, Оріхов.

***Тягнути козла за хвіст.** Не поспішати, зволікати з чим-н.; повільно говорити. Антрац, Гарас, Золот.

Як козел (козьол) на двері, зі сл. *дивитися.* Почувати себе спантеличено. Кррч.

***Як козел (козьол) на капусту**, зі сл. *заглядати.* Ласо, пристрасно. Лисич, Підл.

Як козлу баранина, зі сл. *потрібний, треба, нада, ірон.* Зовсім не (потрібний). Біл, Тор.

КОЗЛЯЧЕ Піти на Козляче, місц. Померти. Стах. • За мето-німічною моделлю: раніше на місці кладовища пасли кіз.

КОЛ Забивати кол, *етн.* Весільний обряд: 1. Завершувати весілля. 2. Сигналізувати про одруження останньої дитини в сім'ї. Гарас, Золот, Кір, Молгв, Ребр, Род, Слсрб, Смол, СтЛ, Червп, Шахт.

КОЛГОСП Ні в колгосп (колхоз) ні в Красну Армію. Ні до чого не здатний. Ан, Велик, Зел, Зим, Кір, К-к, Кр, КрЛ, Луган, Лут, Малорл, Марк, Молгв, Новб, Новган, Обор, Осин, Підг, Сіверс, Сніж, Стах, Сух, Тр, Юр, Ям.

КОЛГОТКИ *Колготки неправильно пошиті в кого, ірон. Те, що колесо між ніг. Кір, Крим.

Криві колготки в кого, ірон. Те, що колесо між ніг. СтЛ.

КОЛЕСО Давати на колесо до машини, етн. Весільний обряд: обдаровувати молодих. Ман. • “Дарю картошину, щоб теща купила машину. Дарю три цибулі, щоб не тикала свекрусі дулі. Дарю капусту, щоб не було в житті пусто. Дарю два сірничка, щоб народилися син і дочка. Дарю колодязь із зводом, щоб не ходили в загс за розводом. Дарю коробочку пуху, щоб невістка любила свекруху” (Ман); Луган, Тан. Див. **давати дари, давати на придане, давати на прожиття.**

***П'яте колесо до воза і те не крутиться, жарт.** або *ірон.* Дуже далека рідня. Мороз.

[Як] десяте колесо від (до) воза, жарт. або *ірон.* Дуже далека рідня. Антрац, Бахм, Білк, Брян, Вал, ВерхП, Зим, Калм, Кір, Крем, КрЛ, Кррч, Луган, Мак, Малорл, Осин, Прос, Руд, Сіверс, Сніж, Сух, Тор, Тошк.

[Як] колесо до розкладушки, зі сл. *потрібний, треба, нада.* Зовсім не (потрібний). Шахт.

[Як] колесо між ніг (ног) у кого, ірон. Хто-н. кривоногий. – У *його йак* *коле^со м-іж ног* (Сіверс); Білов, Бір, Брян, Кір, Криз, Луган, Марк, Осин, Петров, Сіверс, Смол.

***[Як] п'яте колесо до брички, ірон.** Зайвий, непотрібний. Антрац, Ануф, Білк, Кріп, Луган, Лут, Петр, Піс, Ров, Ст, Шир.

***[Як] п'яте колесо до воза, а шосте – до паровоза, ірон.** Зайвий, непотрібний. Луган.

[Як] п'яте колесо до тачки, ірон. Зайвий, непотрібний. Кам'ян, Кругл, Новкр.

***[Як] сьоме колесо до воза, ірон.** Зайвий, непотрібний. Антрац, Ануф, Док, Ілліч, Карт, Кр, Крим, Кріп, Кррч, Лут, Міст, Мус, Новган, Обор, Павлів, Петр, Плут, Ров, Рубіж, Хор.

***[Як] третє колесо.** Щось зайве, непотрібне. Арт, Білк, Бон, Іван, Кр, Кріп, Новдар, П, Риб'ян, Ров, Рубіж, Тар, Хор.

КОЛИСКА *З колиски скинутий у дитинстві. Недоумкуватий. Зим, Крем, Луган, Сніж.

***Колиску ладити.** Чекати на дитину. Кір, НижД, Сир, Старб, Трьохізб.

КОЛІНО *Довести до білого коліна. Довести до крайнощів. Булг, Дяк, Ілліч, Крим, КрЛ, Кр, Лисич, Лоз, Новган, Розп, Сніж, Трьохізб.

Колінами підборіддя цілувати. Швидко бігти. Комсом.

***По десятому коліні, жарт.** або *ірон.* Дуже далека рідня. ВерхД, Крем, Марк, Рубіж, Сніж.

***П'яте коліно, жарт.** або *ірон.* Дуже далека рідня. Лисич, Марк, Перем, Сніж, Юр.

П'яте коліно лівої ноги, жарт. або *ірон.* Дуже далека або несправжня рідня. Курах, ОлП, Сім, Стр.

Сьоме коліно, жарт. або *ірон.* Дуже далека рідня. Вовк, Гірс, Калм, Лоз, Малорл, Підл, Рай, Стр.

У третє коліно, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Новн.

Через десяте (п'яте) коліно, зі сл. *родич, рідня, жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. – *Н'їйакиї в-ін не^м родич' / х-їба ш-ч'о ч'є^рє^з де^мс'ате кол'іно* (Гонч); Адріан, Вес, Зим, Калм, Кррч, Лоз, Лозов, Луган, Новкр, Сват, Сніж, Старб, Стр, Там, Щот, Хв.

Через друге коліно, зі сл. *родич, рідня, жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Сіверс, Сніж, Тит.

Через п'яте (сьоме) коліно, зі сл. *родич, рідня, рідний, жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. – *Пе^тро ме^н'і'родич' ч'є^рє^з с'оме кол'іно* (Усп); ВерхД, Горл, ДарЄ, Зим, Комсом, Кр, Кррч, Лоз, Луган, Нижб, Новл, Сніж, Стах.

Через третє коліно навприсядки, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Новн.

***Через три коліна**, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. ВерхД, Мілов, Пер, Ров, Рубіж, Стах.

***Як коліно**, *жарт.* Те, що голова боса. Кр, Кррч, Лисич, Марк, Щас.

КОЛИЩАТКО Коліщатка в голові не крутяться в кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Зим, Ка, Лисич, Лот, Луган, Ма, Стр, Хв.

КОЛО Кола на воді малювать. Мало що вміти робити. – *В-ін може т'іки кола на вод'і мал'у'ват'* (Сніж); Байр, Луган.

КОЛОБОК Колобка носити, *евф.* Бути вагітною. Біл, Луган, Ма, Осин, Піс, Червп.

***Колобка носити в пелені**, *евф.* Бути вагітною. Сіверс.

***Колобок на двох ніжках.** Дуже товстий. Бон, Кон, Марк, Плот, Прос, Рад, Сте, Старб, СтЛ.

Як колобок хто. Товстий. Білк, Кр, Підл, Старб.

КОЛОДА Колода неотесана, *лайл.* Недалека, некультурна людина. Алч, Анд, Антрац, Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Мет, Мик, Новол, Осин, Пер, Петровен, Свердл, Стах, Сте, Тр, УрК.

КОЛОДКА Колодки в'язати, *етн.* Прив'язувати який-н. предмет хлопцеві або дівчині (або прив'язувати їх самих) за те, що вчасно не одружилися – як знак покарання. – Сьодні будем в'язать колодку Галкі, бо в неї син не жонатий (Зорик). • “В'яжуть платок дівчині, яка не вийшла заміж у цьому році” (Попів); Зач, Зорик, Марк, Сніж; “На Масляну був такий звичай – “в'язати колодки” в тім дворі,

де засиділись у дівках чи в парубках дівчата й хлопці. Дівчину прив'язували гарною хустиною до стільця, а хлопця рушником. Це було побажання швидше вийти заміж чи женитись. Гостей пригощали” (Кр); “На Масляну був такий звичай. Дівчину або хлопця перев'язували красною лентою й потребували викуп” (Макар); „Прив'язувати дерев'яну гілку чи палку хлопцеві або дівчині (чи їхнім батькам) за те, що вчасно не одружилися (не одружили дітей)” (Зорик).

На колодку ходити (бігати). Учащати до місця гуляння молоді. Шахт, Ям.

КОЛОДЯЗЬ *Біля колодязя (колодізя) найшли (знай-шли), *евф.* Те, що найшли в капусті. – *Пилипенки дитину |б·іл'а колод'аз'а найшли* (Лоз); Біллуц.

*Витягли з колодязя (колодізя), *евф.* Те, що найшли в капусті. – *По |воду ходили ї |вит'агли з колод'аз'а* (Берез); Брус, Вар, Луган, Миха.

З одного колодязя (колодізя), *несхв.* Однакові. КрЛ, Міус, Сніж.

Найшли (знайшли) в колодязі (колодізі), *евф.* Те, що найшли в капусті. Зим, Лисич, Нещер, Сіверс, Сніж, Стах, Трет.

Як у колодязь (колодізь) глянув. Ніби знав наперед, задалегідь; точно сказав. Бахм, Брян, Велик, Зак, Кір, Луган, Марк, Мар'ян, Мих, ОрІв, Тошк, Шахт, Щас.

***Як у колодязь (колодізь) лізе.** Хто-н. багато їсть. Кір, Нужд, Новр, Трьохізб.

КОЛОНА *Відвезти (одвезти) на колону, *місц.* Померти; поховати. Ясен.

КОЛОНИЯ З колонії втекти. Збожеволіти, стати психічно хворим. Гонч, Сват. • **Колонія** – місцева назва психлікарні в Сватовім та в інших містах, у яких є психлікарні чи неврологічні заклади.

Пора на колонію кому. Хто-н. збожеволів, став психічно хворим. Хом.

КОЛОСІВКА Колосівку (колосовку) вкрасти, *етн.* Назва весільного обряду, який звичайно здійснюється на другий день. • “На другий день зі столу молодих крадуть колосівку (шампанське, горілка, вино та дві ложки і три колоски пшениці)” (Голуб); Галю, ходім швидше, вкрадемо колосівку та будемо викуп за неї потребувати (Ниж); Дуже мені хотілось вкрасти на свайбі колосовку (Голуб); Сте.

Колосівку (колосовку) розпивати, *етн.* Відзначати річницю весілля. • “Три пляшки (горілка, шампанське, вино) перев’язані красивою червоною стрічкою, зверху прив’язані дві ложки і три колоски пшениці. Ці пляшки ще називають колосовкою” (Фр); Вовч. Див. **бик** **розпивати**.

КОЛОТУН *Колотун б’є кого. Хто-н. дуже змерз. ВерхД, Дібр, Золот, Крем, Луган, Осин, Павлів, Сіверс, Стах, Юр. • На основі створення хибноетимологічної образності: **КОЛОТИТИ** – дрижати від холоду.

Колотун ганяти. Мерзнути. Лут, Міус, Новк, Сіверс.

Колотун напав на кого. Хто-н. змерз, дрижить від холоду. – *На базар’і коло’тун на’паў на |мене / з’мерзла / по|син’іла / зуб на зуб не^в попаду* (Мак); Білов, Брян, Вал, ВелН, Вол, Донец, Зим, Іван, Калм, Кір, Крем, КрЛ, Кррч, Лисич, Малорл, Мар’ян, Мик, Молгв, Новган, Ол, Ор, Оріх, Пер, Попів, Ров, Рубіж, Сват, Сіверс, Сніж, Ст, Старб, Сух, Тор, Фащів, Чорн, Шахт, Юр, Ям.

***Колотун прошибає** кого. Хто-небудь дуже мерзне. – *Вийшоў в·ін на |вулиц’у / коло’тун й’о’го ўс’о’го проши|байе* (Алч).

Ловити колотун. Мерзнути. Вахр, Зим, КрЛ, Мак, Новбор, Перш, Род.

КОЛХОЗ *Колхоз „Балаган”. Про гучну розмову (напр., на базарі). Білк, Гонч, Старб.

***Колхоз (колгосп) „8 Березня”**. 1. Сільський, простакуватий. Біллуц, Єсаул, Карт, Кір, Кр, КрЛ, Луган, Лут, Привіл, Прох, Риб’ян, Щот. 2. Немодний, не стежить за модою. Арт, Дібр, Єсаул, Зак, Кон, Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Молгв, Новдар, Пере, Плот, Привіл, Риб’ян, Тар, Усп, Шт. 3. Нещасливий (про колгосп). Кр, Луган, Полт, СтЛ. 4. Колектив, де багато жінок. Білов, Гонч, Кір, Лисич, Луган, Лут, НижД, Полт, Старб.

***Колхоз (колгосп) „Червоне дишло”**. 1. Нікудишній, відсталий, застарілий (про якесь об’єднання, установу, заклад, населений пункт та ін.). Білк, Гонч, Карт, Кір, Лисич, Марк, Новган, Род, Старб, Тар. 2. Про людину без смаку. Арт, Білк, Кір, П, Ров, Рубіж, Тар, Усп.

* **Колхоз (колгосп) „Широке дишло”**, знев. 1. Сільська, забита людина. Єсаул, Кон, Луган, Мороз, Червг, Щот. 2. Мати занехаєний вигляд. Білк, Єсаул, Луган, Червг.

***Колхоз – діло добровольне.** Про близькі стосунки між чоловіком і жінкою. Білов, Ган, Кр, Крем, Кррч, Луган, Лут, Сват, Свердл, Старб, Ящ.

Колхоз-навоз, *грубо. Про людину, яка не має смаку. Білк, Іван, Кір, Рубіж, Тар.

***Началось (почалось) в колхозі (колгоспі) утро.** 1. Про справу, що відразу пішла шкереберть. Кр, Новган, Різн, Сев. 2. Робити одне й те ж. Кір, Луган, Тар.

***Тільки в колхозі саранчу топтати.** Великий розмір (про ногу). Крем, Кррч.

КОЛЬКА [Аж] **кульки шпигáють.** Про відчуття болю. Кр, КрЛ, Кругл, НижД, Прост, Стах, Сте.

КОЛЬЦЕ ***Упустити кільце (кільцо), *етн.*** Символ майбутнього нещастя в подружньому житті. Ган. • Якщо під час обручення хто-н. впусне кільце, то це означає розлучення пари”.

КОМАНДИРОВКА ***Їздити в командировку [на ніч].** Зраджувати в подружньому житті. СтЛ.

КОМАР ***Комар (комарь) босий, зате в кожусі.** Хто-н. одягнений тепло, але з босими ногами. Євсуг, Проїж, Сич.

Придушити комара (комаря), *жарт. Заснути, поспати. Антрац, Луган. Пор. **придавити комара.**

***Як комарь.** Низький на зріст. ВерхК, Ілліч, Карт, Марк, Сніж.

***Який комар (комарь) [тебе] укусив.** Про того, хто розсердився невідомо чого. ВерхД, Ін, Кр, Кррч, Марк, Осин, Сніж, Стах, Тор.

КОМАРИК ***Давити комарика.** Спати. Брус.

КОМАХА ***[І] комахи не обідить (не обіде).** Дуже спокійний, сумирний, лагідний. ВерхД, Луган, Марк, Осин, Перв, Сніж.

КОМБАЙН **Комбайн ганчіркою витирати, *гірн.*** Робити нікому не потрібну роботу. – *Шо 'с'од'н'і робили? / комбайн ган'ч'іркою витирали* (Павлів); Лен, Підл.

Хоч комбайном зайжджай. 1. Про давно не стрижену людину. Кол. 2. Просторо; про щось велике за площею (двір тощо). Микіл.

Хоч комбайном коси. 1. Про бруд на руках, ногах і т. ін. Білк, Ков, Кррч, Луган, Нежур, Ст. 2. Дуже багато. Новжд.

КОМИН **Комин довбати, *обн.*** Дія дівчини під час сватання. Арт, Артем, Вес, Луган, Мороз, Новол, Новсв, Слсрб.

Комин обдирати, *обн.* Гуляти останній день весілля. Варв, Новастр, Чмир.

Як комин, зі сл. *баба*. Огрядна. Пров, Трет.

КОМЛИК Піти до **Комлика**, *місц.* Поховати; померти. Крем, Кррч. • **Комлик** – ім'я місцевого цвинтарного сторожа. Вираз постав на основі метонімічного перенесення імені особи, причетної до кладовища, на процес поховання на кладовищі.

КОМОРКА Від **коморки до коморки**, *перев.* зі сл. *прочитати, вивчити, перевірити* і т. ін. Нічого не пропускаючи, від початку до кінця. Андр, Крем, Тал.

КОМПОТ **Компот (кампот) у голові** в кого. Хто-н. чітко не уявляє чогось, мішанина в голові; немає ясності в думках. Горл.

КОМУНІСТ ***Як комуніст на амбразуру**, *жарт.* Рішуче, безстрашно. – *Те^нпер на е^тг^аме^н / йак кому^н'іст на амбра^зуру* (Білк); Луган, Новган, Сніж.

КОНДРАШІВКА На **Кондрашівку**, *евф.* Те, що до **баби Кудичихи**. ВелЧ.

КОНДИЦІЯ Дійти до **кондиції**. Зробити щось найвищою мірою (напитися, наговоритися). Сіверс.

КОНДРИКИ **Кондрики почалися** в кого. Хто-н. спокійно не лежить, випинається, вередує (частіше про малих дітей). Гл, Зим, Сніж, Тошк. • **Кондрики** – від діал. *кондричитися* “капризувати, вередувати”.

КОНИК З'їсти **коника**. Безпричинно сміятися. – *‘Сину / ч'и ти |с'од'н'і |кони^кка з'д'і^й? / спитала |мати* (Хом).

Іржи-коник. Дурносміх. Горл, Зим, Крем, Кррч, Сват.

***Коники відкинути**, *жарг.* Померти. ВерхД, Кр, Луган, Мілов, Рубіж.

Коники гнути. Виламуватися. Лисич, НижН, Сніж.

***Коники мочити**. Робити витівки, пустувати. Вес, Греч, Єнак, Калм, Лозов, Луган, СтЛ, Стр, Хв.

Сірий коник. Непомітна людина. Алч, Свердл.

Як коник у кашу (у кашку), зі сл. *ускочити, попасти, влинути* і т. ін. Про скрутне становище, безвихідь. – Що ж мені робити з ним? Ускочив, як коник у кашу (Марк); Білк, ВерхД, ВесТ, Гриц, Дмит, Крем, Ли-сич, Литв, Марк, Новган, Новпск, Осин, Проїж, Сич, Старб.

КОНОПЛИ Як той з конопель. Про людину з певними вадами. Поп.

КОНОПЛЯ Коноплі об'їстися. Стати божевільним. Вес, Красн, Сват, УрК, Хар.

КОНТОРА Ошарáшкіна контора (кантора), *знев.* Нікчемні установа, заклад, які не викликають ніякої довіри. Антрац, Бу, Верг, Вес, Ган, Зим, Зорик, Кір, КрЛ, Лоз, Луган, НижД, Оле, Оріх, Павлів, Перв, Свердл, Сніж, Стах, Степ.

***Спалити контору.** Проговоритися. Білк, Горл, Євсуг, Єнак, Іл, Кір, Марк, НижГ, Нижт, Новган, Новдар, Новр, Оріхов, Поп, Сир, Старб, Фр.

КОНЬКИ Грати в коньки. Зчиняти галас, бігати (про дітей). – *Год'і вам / шибе"ники / грати ў кон"ки / по'ра на 'с'ідало / кури даўно там* (Прос); Марк, Прок, Шульг. • За уявних коньків служать палиці (стебла рослин – “коньки”, “коні”), на яких діти, граючись, “їздять”.

Коньки одкинути (відкинути), жарг. Померти. Біллуц, Білов, Брус, Вал, Велик, ВерхД, Вільх, ДемО, Жов, Зим, Кр, Крас, Крем, Кудр, Луган, Мак, Малорл, Марк, Молгв, Новб, Новган, Новпск, Обор, Ольг, Осин, Перем, Пів, Прок, Прост, Рубіж, Св, Сніж, Старб, Стах, Суход, Тор, Тр, Трет, Щас, Ям. • Див. **коні двинути.** Існує й інша версія. Можна уявити, що “коньки” з'являються в результаті хибноетимологічного зв'язку з *кінець* “закінчення життя, існування; смерть” і взаємодії з фразеологічним зворотом **віддати кінці** “померти” (Л. Івашко). Пор. ще **відкинути ноги (лапи, копита), випростати ноги.**

На коньках і з бубном. Низький на зріст. Стах, Тор, Шахт.

У коньках і в шляпі. Низький на зріст. Вовк, Вовч, Воев, Гірн, Ден, Сніж.

***Хоч голяком на коньках катайся.** Не звертаючи уваги ні на кого. Білк, КрЛ, Міст, Плуг, Прив, Тр, Трьохізб.

КОНЬОК Сидіти на коньку, *гірн.* Нічого не робити, байдикувати. Горл, Луган, Підл, Стах, Тор, Усп. • *Кóньок, гірн.* – це розпил (розпиляна дошка) звичайно шириною 0,9 м, а довжиною 2 м (там, де рубають вугілля молотками) [УВДСл 2005: 172].

КОНЮШНЯ Робити конюшню, *гірн.* Залишати при кріпленні лави пустоти. – *Подивис' / с'тел'а ос'ідає / т'реба п-ім'порку /*

мабут' / хлопці знову зробили кон'н'ушн'у! (Свердл); Ін, Кр, Молгв, Підл. • „Інколи для укріплення стелі в лаві пустоти забивають породю (підбучують). Якщо ця робота виконується несумлінно, то в завалах виникають пустоти – “конюшні”. І стеля може осісти, зовсім упасти” (Свердл). Гірницьке конюшня, очевидно, навіяне термінологією часів, коли в шахтах ще використовували коней.

КОНЯКА *На коняку в дєтстві сажали [часто], ірон. Те, що колесо між ніг. Алч, Антрац, Бір, Вахр, Влас, Гірс, Кр, Марк, Молгв, Поп, Слєрб, Сніж, Щас.

*Як загнана коняка. Дуже втомлений. Золот, Карт, Ковп, Луган, Мар, Мілр, Ребр, Ров, Шир.

Як коняка. Про незграбну жінку. Трьохізб.

Як коняка сива, зі сл. красивий, ірон. Зовсім не (красивий). Луган, Макар, Свердл.

КОПАНИЙ Куди по копаному [та ще й без номера]? Про того, хто перейшов межі дозволеного. Біл, Док, Кругл, Марк, Міус, Молгв, П-в, Розп, Тан, Ус.

КОПИСТКА Як копістка. Дуже худий. Калм, Нещер, Тан, Ус.

КОПИТКИ *Копитки відкинути, знев. Померти. Вільх, Вовк, Дон, Захід, Кір, Ковп, КрЛ, Луган, Марк, Сад, Сніж.

*Копитки одбросити, знев. Померти. Білов, Кам, Кр, Кррч, Куз, Лен, Луган, Новолєк, Свердл, Ящ.

КОПИТО *З копита. Відразу, не роздумуючи. – *Йа так с копита / не можу робити* (Шахт).

З копита вскач. Відразу ж, не готуючись. – *Це д'їло не вишло / бо було п.ідготуєне з копита ўскач'* (Мих). • Первісно про коней.

*Копита кинути. Померти. – *А де д'їд? / та копита кинуў* (Єнак).

*Копита настовбичити. Протистояти чомусь. Новр, Старб, Трьохізб.

*Простягти копита. Померти. Свист.

КОПИЦЯ Копиця сіна. Дуже товстий. Бул, Вес, Зугрес, ЛозО, Сват, Топ.

*Як копиця, зі сл. товстий. Дуже. Білк, ДемО, Євсуг, Карт, Оле, Ціл.

КОПІЙКА *Вставити [свої] п'ять копійок. Не змовчати, щось додати до розмови. Єнак, Кір, Крас, Лан, Новдар, Старб.

До коп'я. До останньої копійки. – *Получ'у грош-і / потрап'у до коп'я* (Перв); Брян.

Жива копійка. Гроші. – *Позаводили ко'роу / ш-ч'об була жи^ева ко'п-іка* (Мож).

Жить з копійки. Мати лише невелику зарплатню чи пенсію. НижД.

* **Жить з копійки.** Мати лише невелику зарплатню чи пенсію; бідно. Алч, Антрац, Гірс, Криз, Мирн, Ниж, Новайд, Плот, Поп, Щас.

***З копійками.** З невеликим лишком, дещо більше. – *Та до 'Нового 'году тут у'же м-іс'ац' с ко'п-і'ками* (Проїж); Брян, Буг, Ган, Клим, Молгв, НижД, Сич, Тан, УрК, Червп.

За двадцять копійок горобця на колінах заганяє. Дуже скупий. Алч, Луган, Сіверс.

За копійку горобця в полі заганяє, ірон. Дуже скупий. Білов, Вівч, Зван, Зугрес, Мак, Марк, НижН, Полов, Род, Топ.

За копійку з церкви плигне [в колодязь], ірон. Дуже скупий. Благод, Нещер, НижН, Сніж.

За копійку зайця в полі заганяє, ірон. Дуже скупий. Зугрес, Мак, Топ.

За копійку плигне в колодязь, ірон. Дуже скупий. Алч, КрЛ, Луган, Лут, Ма, Мет, Нещер, Пер, Полов, Стах.

***За три копійки вдавиться, знев.** Дуже скупий. Антрац, Бон, Єсаул, Кон, Плот, Рад, Руд, Сте, Червг, Щот.

І копійки не стос. Нікудишній, маловартісний. Біл, Гірс, НижД, Перв, Рубіж, Тит, ЧервПр.

***Копійка до копійки.** Мало грошей; ощадно, бідно. – *Ба'гато ш-ч'ас не^и на'дар'ат' / бо у' 'кажної жоні ко'п-і'ка до ко'п-і'ки* (Новдар).

Копійка копійку не доганя в кого. Бідний. Дмитр, Кір, Ков, Лисич, НижД.

Не за п'ять копійок. Пихатий. Луган.

Нема розколотої копійки. Дуже бідний. ВелЧ, Ма.

Ні коп'я. Зовсім немає грошей. Брян, Вівч, Перв, Щас.

Перебивається з копійки на копійку. Жити бідно. Верг, Вівч, Калм, Кар, Кругл, Прост.

***Перестать копійки щитать.** Розбагатіти, стати заможним. Комне.

Почути на п'ять копійок, розказати на руб. Перебільшити в розмові. Вес, Луган, Мак.

***Простий як п'ять копійок,** *ірон.* Дуже нахабний. Бір, Кір, Луган, Малм, Мар, Ребр, Ров, Сніж, Шир.

Три копійки в два ряди, *ірон.* Мало (заробляти). Бобр, Дяк, Новкрас, П-в.

Як сім копійок вмісті, зі сл. *дурний.* Дуже, зовсім. Новт, Осин, Піс, Сіверс, Тр.

КОПНА *Копна мишу не даве. Так заспокоюють, коли жінка вища за чоловіка. Микол, Рад.

Копна солом'яна, *несхв.* Нечесана, розкуйовджена людина. Зим, Кр, Макар.

КОРИТО *Загнать під корито кого, *етн.* Вийти заміж чи одружитися раніше, ніж старша сестра або старший брат. Ком-не, НижГ, Новган.

Накрити коритом, кого, *етн.* Вийти заміж чи одружитися раніше, ніж старша сестра або старший брат. Бонд, Марк, Трет.

Покласти під корито кого, *етн.* Вийти заміж чи одружитися раніше, ніж старша сестра або старший брат. Білр, Пав, Плуг, Трет.

Посадить під корито кого, *етн.* Вийти заміж чи одружитися раніше, ніж старша сестра або старший брат. НижН.

Розбить корито. Посваритися. Антрац, Кр, Марк, НижД, Ребр, Сміл, Слерб Пор. **розбити глек, горщик, макітру.**

Сидіти під коритом, *етн.* Поступатися меншим братові чи сестрі в одруженні. Усп. • Весільний звичай. “Коли одружується менший брат чи сестра, старші повинні сидіти під коритом у той час, як обдаровують молодих”. Див. **покласти під корито.**

КОРИНЬ *На корені. На батьківському дворіщі. Ли [Иванов 1898: 818]. • Тут звичайно залишався молодший син.

КОРКА *Від корки до корки. Повністю, нічого не пропускаючи. НижН.

КОРОБ Злягти в короб. Померти. Лом, Райг, Ров, Сніж, Щас. • **Короб** – труна, що нагадує короб (“рід ящика”). Пор. **зіграти в ящик.**

КОРОБКА У коробці з конфетами (канхветами) найшли

(знайшли), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Стах.

КОРОВА Загортати коровам хвости, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Марк, Новт.

*[І] корову б проковтнув (з'їв). Дуже голодний. Крем, Лисич, Луган, Рубіж, Стах, Тр, Усп.

*Корова в дєтствї облизала кого, *жарт.* Те, що голова боса. КрЛ.

Корова громадська, *грубо.* Дуже висока й товста жінка. НижН, Тор. • “Тут слово *громадський* не від “громада”, а від зближення зі словом *громадний* (рос.), тобто “великий”.

*Корова проповзе між ногами в кого, *знев.* Те, що колесо між ніг. Кір, Кр, Прох.

*Коровам хвости в'язати, *знев.* Робити брудну або некваліфіковану роботу. – *Не^н хоч'єш уч'итис'а / будєш ко^кровам хвос^тти ўйа^зати* (ВесТ); Біллуц, ВерхД, Марк, Тор.

Коровам хвости заносити, *евф.* Те, що загортати коровам хвости. Анд, ВерхД, Зим, Крем, Лисич, Луган, Осин, Старб.

*Коровам хвости крутити. 1. *знев.* Робити брудну або некваліфіковану роботу. – *Не^н поступиши в інс'т'їтут / будєш ко^кровам хвос^тти кру^тити* (Новом); Біл, Білов, Клим, Крем, Лисич, Луган, Молгв, Ниж, Новл, Новпск, Осин, Рубіж, Свист, Тор, Трет. 2. *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Луган, Новт, Ор. 3. Байдикувати. Новом.

Не приший корові хвіст. Зайвий, непотрібний. Луган, Маріуп, НовС. Пор. приший кобилі хвіст.

*Ні корови ні свині, тіки (зате) стопка в голові в кого. П'яниця. Тар.

*Ні корови ні свині, тіки радіо (радіво) в стіні в кого. Бідний. Булг, Преоб.

*Сита корова, *знев.* Дуже товстий. Крим, Лисич, Луган, Миха, Сівєрс, Тар.

*Тягти корову за хвіст. Не поспішати, зволікати з чим-н.; повільно говорити. Біллуц, КрЛ, Марк.

*Ще корови й води не пили. Дуже рано. – *Ш-ч'є ко^крови ї во^ди не^н пили / а ви ўже шос' робите* (Гриц); Білк, Червон.

***Хоч (хоть) корів (коров) бий**, *знев.* Дуже повний, одутлий; деформований ожирінням (про лице). Алч.

***Хоч (хоть) корів (коров) паси**. 1. Дуже просторий, великий за площею. Сват, Сніж. 2. Дуже просторо, багато площі. Сват, Сніж.

Як бондарева корова, зі сл. *ревіти*. Дуже, голосно. Свердл.

Як з корови балерина, *ірон.* Про щось неможливе. Алч, Артем, Вес, Зор, Кр, КрЛ, Луган, Ма, Мет, Мик, Мороз, Петровен, Підг, Полов, Стах, УрК, Хар, Чаб.

***Як з корови сала**. Дуже мало. Трьохізб.

***Як корова**. Дуже товстий. Луган.

***Як корова в (на) сідлі**, зі сл. *сидіти*, *ірон.* Незручно, невпевнено. Алч, Зелен, Марк.

***Як корова в танцях**, зі сл. *розбиратися*, *ірон.* Зовсім не (розбиратися). Пер, Ров.

***Як корова заспіває**. Ніколи. КрасТ, Луган, Макар.

Як корова на акації, *ірон.* Незатишно, незручно, негарно, безглуздо. – *Сто^лйу посе^лред до^лроги / голо^лсу^лйу / Ус^л'і ^лмимо / а йа / йак ко^лрова на а^лкац^л'ійі* (Анд).

***Як корова на велосипеді**, зі сл. *сидіти*, *ірон.* Незручно, невпевнено. Ров.

***Як корова на сиділку**, зі сл. *сидіти*, *ірон.* Незручно, невпевнено. Луган.

***Як корова навстоячки**, зі сл. *лягнути*, *сказати*. Недоречно, не до ладу. Георг.

***Як корова під зонтиком**, зі сл. *одягнений*. Без смаку, негарно.

Як корова пожувала. Про неохайний, пожмаканий одяг. Вільх, Лисич, Луган, Лут, Марк, Сніж.

***Як корові бюстгалтер**, зі сл. *потрібний*, *треба*, *ірон.* Зовсім не (потрібний). Крем, Кррч.

***Як корові здрасте (драсте)**, зі сл. *треба*, *потрібний*, *ірон.* Зовсім не (треба). Глад, Ор.

Як корові на сідалі, зі сл. *сидіти*, *ірон.* Незручно, невпевнено. Ган, Иван, Луган, Малорл, Марк, Міус, Новб, Петр, СтЛ, Сух.

***Як корові нове сідало**, зі сл. *потрібний*, *треба*, *ірон.* Зовсім не (потрібний). Иван.

***Як корові нове сидло**, зі сл. *потрібний*, *треба*, *ірон.* Зовсім не (потрібний). Иван.

***Як корові підкови**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Луган.

Як корові радіо, зі сл. *потрібний, треба, ірон.* Зовсім не (потрібний). – *Та |нужно ме|н'і / йак ко|ров-і |рад'іво* (Кррч); *Та ну-ж|на ме|н'і ма|шина / йак ко|ров-і |рад'іво* (Новолек); Алч, Вес, КрЛ, Куз, Луган, Мик, Мороз, Пер, Підг, Свердл, Слсрб, Сніж.

***Як корові сарафан**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Стах.

***Як корові сідало**, зі сл. *потрібний, треба, ірон.* Зовсім не (потрібний). Малорл, Сміл.

***Як корові сидельце**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Кр, Сніж.

***Як корові сідло**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Велик, Гарас, Петров, Сміл, Старб.

***Як корові циганське сідло**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Топ.

***Як скажена корова**, зі сл. *кричати.* Дуже, голосно. – *Он-ат' ба|би шос' не^а роз'д'і|лили / да / кри|ч'ат' йак ска|жен'і корови* (Бла).

***Як у корови хвіст.** Про язик балакучої людини. Малорл.

КОРОВАЙ Ламати (ділити) **коровай**, *етн.* Визначати, хто буде старшим у майбутній сім'ї. Тан. • В основі виразу весільний обряд: “Молоді, взявшись за коровай, повинні його переломити. У чийх руках залишиться більша частина, той і буде “головувати”. Тан.

Наряжати коровай, *етн.* Прикрашати коровай (про молоду та її подруг). Гарас, Іл, Марк, Осин, Старб, Чаб.

Продавати коровай, *етн.* Вносити гроші і продукти для продовження гуляння після власне весілля. Алч, Антрац, Ар, Вес, Донец, Єнак, Зор, Кр, Лен, Лисич, Луган, Лут, Мороз, Новол, Осин, Перш, Підг, Ребр, Ров, Свердл, Сіверс, Сніж, Стах, Сте, Топ, Чаб, Чмир.

Різати коровай, *етн.* Обрядова дія, що символізувала завершення частування на весіллі. Алч, Антрац, Арт, Вес, Георг, Донец, Єнак, Заайд, Заїк, Кудр, Лисич, Луган, Марк, Міл, Міст, Мороз, Новол, Осин, Павл, Пан, Підг, Піс, Полов, Ра, Риб'ян, Ров, Род, Розк, Свердл, Сіверс, Сніж, Старб, СтЛ, Топ, Трет, Чаб, ЧервЖ, Чмир.

***Розбирати коровай**, *етн.* Знімати з короваю прикраси. – Молод'ї должн'ї роз'їбрати короваї (НижВ); Лут, Старб, СтЛ.

***Украшати коровай**, *етн.* Прикрашати коровай (про молоду та її подруг). НижВ.

***Як коровай**. Дуже товстий. Кір, Новр, Трьохізб.

КОРОЛЬ Без короля в голові. Придуркуватий. Клим, Кругл, НижД, Сіверс, Червп.

Король чотирьох вальтів, *жарг.* Недоумкуватий. Лут, Свердл, Усп.

КОРОМИСЛО *Коромисло на стовпі, *ірон.* Некрасивий фігурою. Антрац, Білк, Сух, Тан.

Як коромисло проковтнув. Сутулий. Іван, Міус, Сніж.

КОРОП Дзеркального (зеркального) коропа вловити, *жарт.* Стати лисим. – *Ран'ч'е було густе волос'т'а / а зараз зе'р'кал'ного коропа ўловіў* (Жов); УрК, Ушак, Фащ. • На основі асоціації: дзеркальний короп – дзеркало – лисина.

КОСА Викуп за косу, *обр.* • Обумовлена весільним договором плата за молоду з боку нареченого. – “Хлопчики... не пускають жениха за стіл і починають без церемонії бити дружка, який стоїть упереді, просячи «викуп за косу» молодой” [Іванов 1898: 503], Куряч.

Мести косою. Мати довгі коси. Кр.

Обрізати коси, *етн.* Вийти заміж. Лут. Див. **розпустити коси**.

***Продавать косу**, *етн.* Вимагати плату за молоду. Бонд, Марк, НижВ.

Розплести косу, *етн.* Вийти заміж. Алч, Вес, КрЛ, Лен, Мет, Мороз, Топ, Хар.

Розпустити коси, *етн.* Вийти заміж. Анд, Брян, Вільх, Євсуг, Захід, Зим, Криз, Луган, Лут, Ма, Марк, Сад, Стах, Червп. • Пряме значення словосполучення прототипу – частина весільного обряду, коли молодій розпускають (розплітають, обрізають) косу; „Розпустити коси – молода вже не дівчина, а молодиця” (Перв).

***Хоч (хоть) коси заплітай**, *ірон.* або *жарт.* Те, що голова боса. Білов, Велик, Молгв, Нижб, НижД, Старб.

КОСТЕР Палити костри, *гірн.* Вести в шахті підривні роботи. Зим, Кр. • Вираз, можливо, постав під впливом гірничого терміна *костер* “кріплення в шахті з дерев'яних стояків, складених гори-

зонтально один на одного у вигляді трикутних або квадратних колон, які підпирають стелю в лаві” [СУМ IV: 307].

КОСТРУЛЯ Кострулі (каструлі) скребти, *етн.* Гуляти в останній день весілля. Варв, Луган, Мороз, Свердл, Стах.

КОСТЮМ Дерев’яний костюм надімть. Померти. – *Скоро д’ід Пулип де^нре^нїїаній ко^с’т’ум над’іне / ледве ^ноги не^нре^нста^нїл’айе* (Нев); Крас, Новган, Ор, Осин.

Заробити костюм сосновий. Померти. – *Д’ід у^се жи^т’а тру^ди^нс’а на ^шахт’і ї зароби^н соб’і ко^с’т’ум сос^новий* (Антрац); Новган, Новт.

Костюм сосновий. Домовина. Антрац, Новган, ОрІв, Хмель.

***Одягти дубовий костюм.** Померти. Кір, Молгв, Шир.

***Пошити дерев’яний костюм.** Померти. Єнак, Род, Старб.

КОСЯК Кидать косяки. Поглядати неприязно, скоса. Біл, Гірс, Ниж, НижД, Перв, ЧервПр.

КОТЕЛ *Їсти із загального котла. Бути рівним з іншими. Дмит, Кріп, Лан, Лоз, Луган, Молгв, Рубіж, Свердл.

***Котли киплять у кого.** Кому-н. погано після п’янки; хочеться похмелитися. – *Пос’л’і ^нразник’ї^н так кот’ли кип’лат’ / шо аж у’мерти ^ноч’е^нц’а* (Куз); Сват.

КОТЕЛОК *Дуня з котелками (котелками, катялками) *знев.* Дурнувата жінка. Крас, Лан, Луган, Молгв.

Катялок (котілок) не варе в кого, *знев.* Тугодум, не розуміє очевидного. Вільх, Крас.

КОТИК *Котик приніс, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Миха, ОлП.

Як котики смоктали кого. Хто-н. брудний. Кам, КрЛ.

КОТИТИ Не котить, *жарг.* Не підходить, не личить. – *Ну йак / гарно? / не^н котит’* (Луган); Антрац, БокП, Вівч, Гар, Єсаул, Кр, КрЛ, Мик, Мороз, Петровен, Плот, Ров, Рубіж, Сніж, Стах, Сте, Хар, Червг.

КОТОВСЬКИЙ Під Котовського, зі сл. *постригти.* Наголо. Алч, Біл, Бір, Вал, Новпск, Тр.

КОТЯ Як музикове котя, зі сл. *мудрий.* Зовсім безтурботна людина, любитель музики на весіллі. Кір, Кр, Усп, Шап.

КОТЯРА *[Як] котяра мартовський. Ласий (хлопець, чоловік) до чого-, кого-н. – *Дивиц'*: а на вареники / йак ко'т'ара *мартоу'-с'киї* (Оріхов); Берез, Брус, Крем, Лоз, Луган, Новсв, Сіверс.

КОФТА Аж кофта здувається, зі сл. *поїхати, побігти* і т. ін. Дуже швидко. Міст, Сват, Сосн, Ст, Шт.

КОЧЕРГА Кочергою по стіні писано. Невідомо, як буде; чи здійсниться. КрЛ.

***Криві кочерги**, *знев*. Те, що колесо між ніг. Біллуц, Велик, Карт, Луган. Див. **криві стропила**.

***Як кочерга**, зі сл. *сухий*. Дуже худий. Булг, ДемО, Криз, Лут, Марк, Сніж.

КОШАРА Великої кошари свиня, *грубо*. Означає неповагу, недовіру до людини з високою посадою. Вес, Дач, Кол.

КОШЕНЯ *Як кошеня. Дуже низький. ДемО, Ілліч, Карт, Кр, Криз, Лисич, Лут, Марк, Нижб, Парн, Різн, Розс, Сніж, Тар, Тор, Тр.

Як кошенята смоктали кого. Хто-н. дуже брудний. Алч, Вівч, Ган, КрЛ, Луган, Ма, Мик, Ребр, Сіверс, Стах.

КРАБ *Мочити краба, *жарг*. Вітатися. Біллуц, Бунч, Карт, Луган, Пере, Сіверс, Спів.

КРАЙ З гнилого краю. З півдня; південний (перев. про вітер). – *В-ітер з гнілого краю / буде злива* (Андр); Крам.

***Краї прийшли** кому. Хто-н. скоро помре. Алч, Кір, Кр, КрЛ, Криз, Поп, Сніж, Щас.

На краю географії. Дуже далеко. Бір, Золот, Карт, Ковп, Малм, Мілр, Ров, Шир.

КРАЙНІСТЬ Піти на крайність. Удатися до крайніх заходів. Алч, Брян, Вал, Кір, Михайл, Міус, НижД, Павлів, Ров, Свердл.

КРАН *Підйомний (подійомний) кран. Дуже високий. Крим, Старб.

***Як з-під крану**. Про щось несмачне. – *Ц'а каша йак с п-іт крану* (Перв).

КРАНТИ Кранти прийшли чому. Кінець чогось. Білов, Ган, Гонч, Дяк, Кр, Новолек, Новсв, Ров, Сват, Сніж,

КРАСА Красу загубити. Стати лисим. Крем, Луган, Рубіж, Світл, Сичів, Смол.

КРАСКА Кинутися в краску. Почервоніти. Ар, Артем, Бул, Зор, Мороз, Покр, Тан, Тон.

***Краски рубашні.** Місячні в жінок, менструація. Парн.

Однією краскою мазані, несхв. Однакові. Вес, Ка, Кудр, Нещер.

Ударитися в краску. Почервоніти. Бул, Вівч, Гірс, Зел, Зугрес, Ка, КарС, Лисич, Ма, Мет, ОлП, Перш, Підг, Покр, Сіверс, Сім.

Як сліпий про краски, зі сл. *розмірковувати, говорити, судити* і т. ін. По-дилетантськи, непрофесійно, не знаючи. Стах, Щас.

КРАСНИЙ ЛУЧ *У Красний Луч через Дебальцеве. Кружним шляхом. Карт, Кон.

КРАСНОПІЛЛЯ Побувати на Краснопіллі. Збожеволіти; божевільний. – *Тої ч'олов'ік побуваў на Красноп'іл'і* (Лом). • За назвою села з психіатричною лікарнею.

Приїхати з Краснопілля. Бути божевільним; божевільний. Брян. Див. **побувати на Краснопіллі.**

КРАСУНЯ Красуня бараниківська, *ірон.* Некрасива дівчина чи жінка. Амвр, Калм, Мак.

КРЕДИТ Дихати в кредит (взайми), *ірон.* 1. Бути близьким до смерті. Брян, Зим, КрЛ, Лисич, Ров, Сват, Сух, Шап. 2. Ставати німечним, старим, хворим. Брян, Зим, КрЛ, Ров, Сух, Шап.

КРЕЙДА Деякі крейду косять у кого. Хто-н. дурнуватий. – *Та ў н'ого |дейак-і к'рејду кос'ат'!* *Однаково / йак об с'т'іну го'рохом!* (Марк); Кррч, Ор, Плуг, Прок.

Косити крейду¹, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Осин.

Косити крейду². Чинити неадекватні дії; бути дурнуватим, пришелепуватим. – *Д'ід у|же соу'с'ім |вижиу / к'рејду |косе* (Сіверс); Крем, Марк, Нижб, Осин, Проїж, Сват, Сич, Сіверс, Хом, Червон. • Образність вислову ґрунтується, очевидно, на дії, яка не відповідає здоровому глузду.

Не всі дома: поїхали крейду косять у кого, *знев.* Те, що один в армії. Зел, Литв, Луган, Марк, Сніж.

Піти крейду косити. Те, що крейду косити². Нижб.

Половина крейду косять, половина воду гребе в кого. Хто-н. дурний, недоумкуватий. Марк.

КРЕЙДЯНКА Віднести на крейдянку, *місц.* Поховати; померти. Баг. • “У Багачці Троїцького р-ну кладовище розташоване на крейдяному ґрунті” (Баг).

Відправитися на крейдянку, місц. Померти. – Минуло вже

десять років, як дід Пилип відправився на крейдянку (Білк); Паньк.
• Кладовище знаходиться біля крейдяної гори.

КРЕМ Одним кремом мазані, *ірон.* Дуже схожі між собою (перев. в чомусь негативному); однакові (про людей). ВерхД, Луган, Лут, Шимш. Див. **одним маслом мазані**. Пор. **одним миром мазані**.

КРЕНДЕЛЬ Кренделі писати. Іти заточуючись, бути напідпитку. Кір, Свердл.

***Під крендель**. Під руку. – *Зноў Гван з Кате^{ри}ної / йак молод'ї / п-ід к'ренде^л' ідут'* (Трет); Алч, Антрац, Лисич, Луган, Лут, Новол, Сіверс. • Метафорично – зігнуті в лікті руки нагадують „крендель”.

КРИВИЙ Під'їхати на кривій. Обманути.

КРИВЧИК *У кривчику найшли (знайшли), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Хв.

КРИГА На кригу робити відлигу, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. КрЛ, Міус, Сніж.

КРИК До собачого крику. Дуже, сильно. – *Он'їат' ти / Пе^тро / заку^тиу' гаку до собач'ого крику!* (Підг); Вівч, Євсуг, НижД.

У поросячий крик. Дуже пізно, несвоєчасно. Білк, Зорик, Карт, Лоз, Луган, Мілов, Плуг, Ров, Тан.

У свинячий крик. Дуже пізно, несвоєчасно. Білк, Виш, Кр, Литв, Луган, Марк, Ор, Сніж.

КРИЛА [П] крила скласти. Зневіритися, не боротися за щось, когось; не чинити спротиву. Білк.

***Крилами махати**. Обурюватися. Док, Дяк, Карт, Кр, Міст, Плуг, Ров, Сніж, Тан.

Обламати крила. Перебити бажання. КарС, Микіл, Сев, Сте.

КРИМ У Крим по пицалки, *евф.* Те, що на кригу робити відлигу. Калин, Ком.

***У Крим по сіль**. 1. *евф.* Те, що на кригу робити відлигу. Євсуг, Крем, Сад, Сніж, Старб, Трет, Шпот, Шульг. 2. Далеко. Крем, Нухд, Старб.

КРИНИЧНА Скоро на Криничну, *місц.* Близький до смерті. Перв. • “Є така вулиця, її назва від *криниця* (там дійсно багато

криниць); біля вулиці, недалеко в степу – кладовище. Так кажуть про людей з поганим здоров'ям" (Перв).

КРИСА Ганяти крис. Нічого не робити; байдикувати. Кр, Пер, Петровен. Пор. ганяти бліх (собак).

Криса Лариса, знев. Про нетактовну, нахабну людину. Луган.

КРИХТА [Усі, і] крихти позбирав. Дуже схожий. – У нас Йе^uґен і к^рихти позби^рау^у |д'ад'і Тол'і (Тит); Микіл.

КРИША *Аж криша піднімається. Дуже хропе. Ілліч, Крим, Новган, Підг, Тар.

Више (више) криші. 1. Багато. – Роботи |с'од'н'і у^у мене / |виш-ч'е к^риш-і (Молгв). 2. Дуже високий. Вес, Вівч, Зак, Кам, Лут, Новпск, Рай, Розс, Рубіж, Шульг, Чмир.

***Зовсім (совсім) без криші.** Безрозсудливий, легковажний. Луган.

Криша без сьомої дощечки в кого, жрм. Хто-н. дурнуватий. – Йак'шо к^риша у^у його бе^с |с'омойі |дош-ч'еч'ки / то н'і'йак-і з'м-іни не^u по^можут' (Луган); Кір, Пер, УрК, Хар. • **Криша, жарг.** – голова, мізки, здоровий глузд.

Криша підтікає в кого, жрм. Хто-н. дурнуватий. КрЛ, Оріх, Сват, Старб.

Криша поїхала в кого, жрм. Хто-н. дурнуватий. Алч, Вуглег, Зорик, Іван, Кр, Криз, Лисич, Малм, Малорл, Марк, Микол, Новган, Обор, Підг, Піон, Попів, Сіверс, Трет.

Криша поїхала разом з фундаментом у кого, жрм., жарт. Те, що криша поїхала. Лисич.

Криша потекла в кого, жрм. Хто-н. дурнуватий. Білк, Обор, Старб, Шахт, Ям.

Криша протікає в кого, жрм. Хто-н. дурнуватий. – У |того молоді'ка / |видно / к^риша прот'ікає / бо усе в-ін |робе в:ерх но'гами (Крем).

Кришу рве в кого, жрм. Хто-н. дурнуватий. Адріан, Алч, Буг, Вівч, Євсуг, Зол, Зорик, Клим, КрЛ, Луган, Макал, Новкр, Підг, Прост, Тан.

Під кришу. Дуже високий. Вес, Дем, Новпск, Павлів, Свердл.

***Як з криші звалився.** Раптово з'явився. – Де ти у^уз'ау^с'а? / те^uбе ж не^u було / ти йак з к^риш-і зваліу^с'а (Гонч).

КРИШКА Кришка злетіла в кого, *жрм.* Хто-н. дурнуватий. Єнак, КрЛ, Пер.

Прибитий кришкою. Недорозвинений, дурний від природи, *жрм.* – *Ти / мат' / з'малку прибитий кришкою* (Усп); Луган, Лут, Марк, Новган.

КРІЛЬ За кролями в Сабівку, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Брян. • **Сабівка** – село Слов'яносербського р ну за декілька кілометрів від Брянки.

КРОВ *Голубих кровей. Хвалькуватий; високої думки про себе. – *Та шоб Іван го'род са'диу? / в-ін же у нас голу'бих кро'в-ей!* (Білк); Ілліч, Кр, Крим, КрЛ, Лисич, Пług, Ров, Лоз, Мілов, Міст, Прив, Сніж, Тан, Трьохізб.

Заяча кров. Боязка, полохлива людина. Біллуц, Білов, Велик, Дяк, Зим, Коміс, Кр, Луган, Лут, Марк, Підг, Поп, Сніж, Старб, Чмир, Шап. Пор. **заяча душа.** • **Засць, заячий** – символи полохливості. Див. **заячої крові багато, сидіти зай-цем.**

Заячої крові багато в кого. Хто-н. дуже боязкий. – *С то'бою / коли темно / па'гано їти / у тебе зай'ач'ойі кро'в-і багато* (Ст); Булг, Карт, К-к, Кудр, Лисич, Малорл, НижД, Перем, Пług, Проїж, Старб, Тр, Шап, Шахт.

***Кров з молоком грає** в кого. Хто-н. здоровий, рожевовидий. А-ма, Ілліч, Карт, Крим, КрЛ, Лисич, Міст, Мілов, Новган, Прив, Розп, Сніж.

Укусити й кров замовити. Учинити підступно. Преоб, Розс, Свист. • Первісно, можливо, про змію: у народі вірять у її чаклунську силу, а підступність змії загальновідома.

КРОВАТЬ *Жити під кроваттю, *евф.* Зраджувати в подружньому житті (про чоловіка). Новпск.

З кроваті падав. Дурнуватий, недоумкуватий. Кір, Луган, Сват, Сніж, Старб, Тор.

***Лежати на смертній кроваті.** Бути близьким до смерті. Каб.

***Последню кровать знать.** Бути близьким до смерті. Каб.

КРОКОС *Крокос по шахті ходе, *гірн.* Попередження про небезпеку. – *Крокос по ша'хт'і ходе / буде б-і'да.*

КРОПИВА Ужалений кропивою. Знервований, неспокій-ний. Білов, Кр, Калм, Лисич, Луган, Ров, Тр.

***Як кропивою обпечений (опечений)**, зі сл. *бігти*. Дуже швидко. Ков, Лисич, Луган, Оріхов, Ров, Сіверс, СтЛ.

КРОСОВКИ Скоро кросовки (красовки) в угол поставе. Незабаром помре. Кр, КрЛ.

КРУГОМ Кругом-бігом. Дуже швидко (щось зробити). – *Ч'и ўже за/кон'ч'иў? / та йа круґом б'іґом* (ВесТ); Вал, Луган, Новб, Поп, Сват, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Юр.

КРУТИЙ Крутий та наворочений, *жарг*. Новий українець. Алч, Зим, Луган, Лут, Мак, Міус, Молгв, Нещер, П-в, Сват, Тан, Ус.

КРУЧА *З кручі з'їхати. Зробитися божевільним, психічно хворим. – *Та ти ч'и с круч'і з'їїхаў? / з'оўс'ім не" розум'ійеш / ш-ч'о кажеш* (Іван); Луган, Марк.

Як з кручі. 1. Дурнуватий. Зим, Крас, Крем, Кррч, Лут, Новб, Ор, Пів, Поп, Ст, Тошк, Усп, Хар. 2. Неждано, несподівано (з'явитися). Калм, Луган, Ниж, Сват, • За компаративною моделлю про людину, яка звідки-н. упала, зірвалась, неждано вихопилась. Пор. як з дуба, як з дерева, як з печі і т. ін.

Як з кручі вилізти. Зненацька з'явитися. Новом.

[Як] з кручі зірватися. Поспішати. – *Ти с'одгод'н'і ш-ч'о? / с к'руч'і з'ір'валас'а / сп'ішши / ле"тиш / хапайеш лапайеш* (Нев); Білов, Зим, Лут, Марк, Новл, Петр, Пил.

КРЯК Віднести до кряків. Поховати; померти. Луган, Ров. • **Кряк**, *діал.* – куц. Кладовище поросло кущами, отже, вислів постав на основі метонімічного перенесення найменування.

КРЯКІВКА У Кряківку за бананами, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Вал. Див. за кролями в Сабівку.

КУБ *Два в кубі, *жарт*. Товста людина. Підг.

***Як куб**. Товста людина. Кір, Кр, Луган, Сват.

КУБИК *Кубики кидать. Ледарювати. Луган.

КУБЛО Гав і в кубло, *несхв.* Сказати не до ладу й швидко замовкнути. ВерхД, Мак, Сват, Тор.

***Гав і в кубло** [шоб не страшно було], *несхв.* Те, що гав і в кубло. Мак.

КУБУШКА *Кубушка варить у кого. Хто-н. розумний. Антрац, Брян, ВерхК, Вр, Ілліч, Кр, Поп, Пр, Тор, Ціл.

КУВАЛДА Кувалдою махати. Виконувати чорну, важку робо-

ту; бути робочим. – *Не^м у^ч'ис':а / н-іде^ми ку^валдойу ма^хати!* (Поп); Зим, Кр, КрЛ, Луган, Сніж.

Прибитий кувалдою. Дурнуватий. Білов.

КУВАТИ *Ні кує ні меле і в вус не дус. Нічого не робить, не вживає ніяких заходів. – *Робота сто^йит' / а в-ін н'і ку^йе н'і меле і у^в вус не^м д^уйе* (Гов); Біллucz, Зим, Луган, Лут, Марк, Осин, Сніж, Старб.

КУДИ Аби куди, лиш би не дома, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Греч, Калм, Лисич, Лозов, Луган, Новкр, Сват, Сніж, Старб, Хв.

КУДИКА До кудики піду питаю, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Луган.

КУДИКАЛО До (за, на) Кудикала (Кудикало) [де тебе не кликало], *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Білк, Брян, Велик, Зак, Іван, Новб, Новпск, Осин, Підг, Піс, Покров, Род, Ст, Старб, Трет.

***На кудикало**, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Антрац, Ануф, Білк, Кріп, Луган, Мус, Петр, Ров, Свердл, Старб, Сух, Усп.

КУКА *Кука горохова. Кумедний. Бобр, Дяк, Новкрас.

КУКЛА Нарядитися як кукла череп'яна. Рано одягтися на свято й нічого не робити. Кр, Луган, Михайл.

КУ-КУ Ку-ку не варить (не варе) в кого. Хто-н. дурнуватий, пустоголовий. – *У тебе ку^ку не^м в^аре / та^ке ска^зат' директору* (Мак); Білов, Бонд, Кір, Луган, П-в, Пер, Прост, Сват, Старб, Чуг.

***Нема ку-ку [в голові]** в кого. Хто-н. дурнуватий, тупий. – *По у^с'ому видно / шо не^мма ку^ку у^г голов-і / з^робе / хоч' ала кри^ч'и* (Новпск); Брян, ВерхД, Новом, Обор, Проїж, Сват, Сич, Сіверс, Старб, УрК, ЧервП.

Нема ку-ку, саме гав-гав у кого. Хто-н. дурнуватий, тупий. Зим, Кругл, Кррч, Литв, НижД, Новн, Ор, Сват, Ст, Тор.

***Нема ку-ку, так є гав-гав** у кого. Хто-н. дурнуватий, тупий. Піс.

Ні ку-ку, ні гав-гав. Дурнуватий, пришелепуватий. – *В-ін у нас н'і ку^ку / н'і га^уга^у* (Обор); Кр, Тр.

КУКУРІКАТИ Хоч кукурікай. Уживається для вираження скрутного або безвихідного становища, відчаю, досади. Алч, Ган, Євсуг, Зол, Кррч, Луган, НижД, Новкр, Прост, Тан, Червп, Чорн.

КУКУРУДЗА *Луштити як кукурузу. Швидко поратися з роботою. Оріхов.

Навпрямку по кукурудзі (по кукурузі). Навпрямки, навпростець. Баб, Байд, Ган, Дмитр, Кас, ЛісП, Підг, Рубіж, Сіверс.

Найшли (знайшли) в кукурудзі (в кукурудзі, в кукурузі, кукурузі), *евф.* Те, що найшли в картоплі. – *Мама сказала / ш-ч'о ме^нне знайшли ў кукурудз'і* (Усп); Бахм, Вовч, Георг, Джем, Дон, Кір, Комсом, КрЛ, Луган, Лут, Малорл, Мус, Новайд, Ров, Сніж, Хар.

Ховайся в кукурудзу! Те, що ховайся в жито! Алч, Лут, Марк, Нижб, Сват, Сіверс.

Як на кукурузі рильця. Про некрасиве, дуже рідке волосся. Оріхов.

КУКУШКА Тут не варе, тут не жаре, а там кукушка виглядає. Дурнуватий, пришелепуватий. Луган, Марк.

КУЛАК Держати (тримати) кулаки. Полегшувати собі у здійсненні чогось. – *Іду на е^тзаме^н / де^рж-іт' кулаки!* (Луган); Білов, Брян, Гірс, Зим, Кр, КрЛ, Лисич, Перв, Сіверс, Старб. • Вірування-прикмета: названий жест нібито допомагає в рішучі моменти.

На кулаках носити (поносити) кого. Часто бити, знущатися з кого. – *В-ін ййїй каже^н ден' на кулаках носе* (Сват); Зорик, Марк.

Приміряти кулак до вуха. Бити. Байр.

КУЛАЧОК *Дихати в кулачок. Бути сором'язливим, тихим. – *Ш-ч'е ўч'ора дихала ў кулач'ок / а с'од'н'і!?* (Мари); Крем, Ков, КрЛ, Лим, Луган.

КУЛИГА Косити кулигами. Викошувати серед поля окремі місця. – *Знову ко'сили кулигами / ўсе поле не^ре^ве^нли* (Анд); Крас.

КУЛИК Кулики за ролики в кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Луган.

КУЛЬ Куль з піском. Про товсту людину. Кр, Свердл.

КУЛЬБАБА Кульбаба пустогорова. Легковажна людина. НижМ, Покр, Попів.

Кульбаби обкуритися. Стати божевільним. Мак.

По кульбаби за горуд, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Луган.

КУЛЬБАБКА Божа кульбабка. Дуже худий. Калм, Кр.

КУЛЬОМА *Дворова кульома. Неакуратний. Дем, Кр, Молгв, Сєв.

***Кульома Іванівна**. Той, хто часто забуває. – *От Кул'ома Іван'їуна! / і с'о'год'н'і за'була купити |зошит* (Карл); Вівч, Карл, Свердл.

***Як кульома**, зі сл. *ходить*. Неакуратний, неохайний, недбайлий. Деб.

КУМ Кум кози дядько, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Лес.

Кум королю, а сват брату. У виграшному становищі. Кр, Лисич, Луган, Луг, Марк, Перв, Сват, Сіверс, Слєрб, Шахт. Пор. **кум королю**.

Кум кумові сват, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Смол.

Кум свату брат, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Біллуц, Воєв, Кр.

Тут кум, тут кума, а тут шариків нема, *жарт.* або *ірон.* Дурнувятий, пришелепуватий. Зорик, Макар, Трьохізб. • Вираз супроводжується відомим жестом – прикладанням пальців до виска.

[**Як**] **кум слива**. Про неохайну, нечепурну людину. Деб.

КУМА ***Кума з Камброду**, *ірон.* Балакуча жінка. Луган. • Камброд – район Луганська.

***Кумам через кумма кумімв**, *жарт.-ірон.* Стороння жінка, не родичка. Кон, Кр, Луган, НижД, Новр, Плот, Полт, Розкв, Сват, Червг.

Тут кума, тут (там) кума, а тут ума нема. Дурнувятий, пришелепуватий. Дон, Крем, Луган, Новом, Шап, Шахт. • Остання частина виразу супроводжується відомим жестом – прикладанням пальців до виска.

***Тут кума, тут (там) кума, а тут шарика нема**. Дурнувятий, пришелепуватий. Артем, Баб, Байд, Білк, Крим, ЛісП, Молгв, Сад.

Самсонівська кума, *несхв.* Несерйозна, балакуча, легковажна жінка. Кір, Кр.

КУМАРИТИСЯ Не кумарся, не ковбась, не бикуй, не бамбуч. Дуже пихатий. Калм.

КУМЕКАЛКА Кумекалка не кумекає в кого. Хто-н. недогадливий, недалекий. Зим.

КУМЕКАЛО Кумекало докумекало в кого. Хто-н. здогадався про щось. Зорик, КрЛ, Лоз, Луган, Лут, Сніж, Тан.

КУМПАЛО *Кумпало варить у кого. Хто-н. розумний. Кір, Криз, Молгв.

КУНДЕЛЯ Кунделів навішати кому. Побити кого-н. Вал, Вруб, Зим, Лут, Новб, Новган, Перем, Перш, Піщ, Старб, Шахт, Щас. • **Кунделя** – одяг з вовни. Можливо, тут “локони”, на які схожі сліди побоїв.

КУНДИ Кундів (кунди) навішати (відвалити) кому. Побити кого-н. Бахм, Луган, Новб, Старб, Тен, Трет.

КУНДЯК Одержати (получити) кундяка. Отримати наганай, бути висвареним. НижН.

КУПА *Очі в купу зібрать не може, ірон. П'яний. Білк, Лан, Луган, Молгв, Нижт, Рубіж, Свердл.

Сто куп чортів і сіра свита в додачу, зі сл. *наговорити*. Нісенітниця, абищо. – *Наговорюї Іван сто куп ч'орт'іу і 'с'іру свиту в додачу* (Нешер); Луган. Пор. **сім мішків гречаної вовни**.

КУПУВАТИ *Куплю і продам!* Форма похвальби багатого перед бідним [Іванов 1898: V], Гер; Марк, Новпск, Осин, Піщ, Прост, Рай, Шт.

КУРИ Драти (патрати, скубти) курей, *етн.* Святувати 3 й день весілля. Кругл, Луган, НижН, Сте. • “При цьому залазять на дах і живцем патрають курей, а потім варять із них юшку” (Сніж); „На третій день свайби варять кашу, крадуть і скубуть курей” (Перв).

[П] **кури не шепочуть** про кого. Ніхто не згадує кого. Марк, Новол, Старб.

Іти на курей, *обр.* Весільний обряд (обряд пародійного весілля). • “Припадає на третій день весілля – означає “їсти курятину” (Трет); “Інша назва – **кури**” (Сух); Трет ; “У понеділок найближчі родичі ідуть на курей, хоча можуть приходити і всі запрошені” (Трет); „Іти на курей – це на третій день свайби йдуть їсти кашу” (Перв).

Іти по курей, *етн.* Весільний обряд. • “На другий день весілля “цигани” йдуть по курей (красти курей) для весільного столу” (Ман);

“Збирати курей на весільний суп” (Чмир); “У неділю ввечері кілька чоловік ходять по гостях і вимагає яку-небудь птицю (курку, качку, півня)” (Трет); Алч, Дан, Ко, Криз, Луган, Лут, Міл, Підг, Прост, УрК.

Їсти курей, *етн.* Те, що **драти курей**. • „Їдять кашу і курей на третій день свальби” (Перв); Бу, ВесТ, КрЛ, Трет.

***Курй заносимли** кого, що. Безслідно зник хто; безслідно зникло що. Біллуц.

Ловити курей, *етн.* Весільний обряд. • “На другий день весілля два-три чоловіки ходять по хатах і ловлять курей (по курці або якійсь іншій птиці), а на наступний день ідуть скубити та їсти” (Трет); “Курей ловлять переодягнені в циган люди” (Тан); Адріан, КрЛ, Прост, Стах, Сте.

Лягати з курьми. Рано вкладається спати. – *Л’ага с кур’ми / а по’том те’ле^мсуйе’ц’ : а с |п-і’ноч’і* (Макар); Ниж, НижД, Тит, ЧервПр, Шпот, Щас.

Спати і (аж) курей бачити. Міцно спати. – *В-ін спа’ аж ку’рей |бач’и’* (Тошк).

Усіх курей розлякати. Голосно кричати. Вруб, Калм, Кр, КрасТ, Лен, Луган, Мет, Перв, Петр, Шул.

Химині кури на Мотриних яйцях. Пусте, не варте уваги. Іван.

Ще й кури не посідали. Ще видно, сонце не сіло; рано. Вал, Зим, Лоз.

***Щитати курей**. Сваритися із сусідами. Вільх.

***Як курями покльований**. Невдалий (про городину). – *По-м-і’дори сего’д’ішн’і йак |кур’ами покл’ован’і* (Новдар).

[Як] кури ночували у вухах (в ухах). Дуже брудний (звич. про вуха). – *Ва’сил’у / ч’и’ у’ тебе у |вухах |кури ноч’у’вали?* (Луган); Крас.

КУРКА *Гребтися як курка в просі. Перебирати одне й те ж з надією знайти щось краще. Зел, Зим.

Гуляй курка по борщу. Безладно, безконтрольно, гамірно. – *Було спо’коїно / а над’веч’ір / гул’аї |курка по борш-|ч’у!* (Шахт); Єнак, Кр.

Знеслась курка, *ірон.* 1. От і все; зазнати краху. Алч, Крем. 2. Зробити нарешті щось. Брян.

[П] курки (курку) не заріже. Боязливий, нерішучий, плохий. Вес, Лозов, Луган, Міус, Нещер, П-в, П-р, Прост, Хв.

***Коли курка закукурає.** Ніколи. Гірс, Зугрес, Ка, Сват, Сім, Хв.

***Курка знесла, евф.** Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Миха, ОлП.

***Курка обскублена.** Жінка з неакуратною зачіскою. Вес, Зак, Крем, Райг, Степо, СтЛ, Тац.

***Ні курці проса ні коту сала.** Нікому не вгодити. Гонч, Марк, Новб.

Сліпа курка. Близькозорий. Алч, Анд, Антрац, БокП, Вівч, Гар, Кр, КрЛ, Коп, Луган, Мик, Микіл, Пер, Ров, Сіверс, Сім, Сте, Червг, Шах.

Старої курки яйце. Не за роками „мудрий” (перев. про дітей). Лл, Луган.

Як жарена курка, зі сл. *бігати*. Швидко; заклопотано. Алч, Артем, КрЛ, Пер, Хар.

***Як з курки молока.** Немає нічого. – *Добра / йак з курки молока* (Дмит); Кр, Лисич.

***Як курка,** зі сл. *вумний, ірон.* Дурнуватий, розумово не розвинений. Байд, Білов, Білс, Іващ, Кас, КрЛ, Нещер, Рубіж, Свердл.

***Як курка в гнізді,** зі сл. *сидіти*. На одному місці, нерухомо; без роботи. Новб, Проїж.

***Як курка в супі,** зі сл. *сидіти, ірон.* Незручно, невпевнено. Сніж.

Як курка лівою ногою (лапою). Погано роблячи, некрасиво (перев. про письмо). Ан, Брян, ВерхД, Зим, Калм, Кір, Крем, КрЛ, Лисич, Лот, Луган, Лут, Марк, Новбор, Новкр, Осин, Перв, Рубіж, Сват, Сіверс, Слсрб, Сніж, Старб, СтЛ, Сух, Тал, Тан, Тор, Усп, Фащ, Шахт. • Семантико-експресивне посилення компонентом *лівий* (символ негарного, поганого, нещасливого, некрасивого) відомішого вислову **як курка лапою**.

***Як курка на драбині,** зі сл. *сидіти, ірон.* Незручно, невпевнено. Гонч.

Як курка на яйцях, зі сл. *сидіти*. Те, що **як курка в гнізді**. Білк, Кр, Лисич, Луган, Лут, Малорл, Марк, Мар'ян, Новб, Оріх, Сват, Сніж, Тр, Шахт, Щас.

***Як курка обпатрана.** Нерішуча, жалюгідна на вигляд людини. – *Ма'рус'а сто'йала на по'роз'і йак' курка оп:атрана* (Деб). Пор. **як мокра курка.**

***Як курка по воді.** Недбало, неохайно (перев. писати). Білов, Гарас, Золот, Кір, Кр, КрЛ, Ма, НижД, Молгв, Ров, Сіверс, Сім, Слерб, Сміл.

***Як курка походила.** Некрасиво, неакуратно (перев. писати). Бір, Золот, Кір, Ковп, Луган, Мар, Мілр, Ребр, Ров, Шир.

КУРНИК Для курника. (Робити) щось непотрібне. – *Усе жит'а дл'а курника проробиу* (Новайд); Гірс, Лисич.

Заглядати до курника, евф. Зраджувати дружині (чоловікові); мати нешлюбні зв'язки. Антрац, Лисич, Новайд. Пор. **стрибати в гречку.**

Курник на голові. Про погану зачіску. Кр, Кррч, Підл, Рубіж.

КУРОРТ Відправити (одправити) на курорт кого, *евф.* Хто-н. збожеволів. Білк, Глад, Зак, Ор, Чмир.

КУРОРТНИК У курортники записатися. Байдикувати, нічого не робити. Зол, Кр, Луган, НижД, Пер, Сіверс, Тетян.

КУРОЧКА Получити від курочки вим'ячко. Нічого не мати. – *Коли хаз'аїство д'ілили / то получ'иу в'ід куроч'ки вимйач'ко* (Слерб).

КУРС *Курси Красного Хреста і Полумісяця в кого, *ірон.* Хто-н. не має ніякої освіти. Док, Крим.

КУРЧА Інкубаторське курча. Квола людина. Вес, Калм, Стр.

Не варт (не стоє) і курчати. Нічого не значити. – *Таке при-стало / не" варт і курч'ати* (Сіверс).

Хоч (хоть) курчат паси. Про веснянкувате обличчя. Ков, Ковп, Шт. • В основі виразу метафоричне порівняння розсипаного на землі зерна і ластовиння.

Як курча дохле. Безсилий, хворобливий. Фр.

Як курча за лопухом. Дуже низький на зріст. Зак, Мороз, Рай.

КУРЯТИНА *Кумрямтини поїсти, *жарт.* Покурити. Євсуг, Прох, Червг.

КУРЯТНИК Торгувати курятником. Неуважно слухати; ловити гав. Луган, Тплг.

Як з курятника. Про розкуйовджене волосся. Лоз, Сніж.

КУСОК Кусок сала з маслом. Дуже товстий. Трьохізб.
Кусок хліба не з'їсть хто. Хто-н. сором'язливий. Луган, Ров,
Ст, Старб.

КУТНІЙ Усміхнутися на кутні. Померти. Прив, Тош.

КУТОК Зарізати куток, *гірн.* Вийняти вугілля з площі 1 м на
2 м – *Йа зар'ізаў ч'ўтир'і кутки* (Єнак); Луган, Підл.

Кутки обтирати. Байдикувати. Антрац, Гар, КрЛ, Луган, Мо-
роз, Петр, Ров, Сім.

Піти у верхній куток дивитися на сонце, *гірн., ірон.* вико-
нувати марну роботу. Свердл, Шахт.

Снують з кутка в куток. Ходити по хаті без діла. НижД,
Сіверс, Сніж.

КУТЬКО *Лизнути кутька під хвіст. Випити спиртного. Брус.

Як кутько під тинном, зі сл. *ревти, плакати.* Дуже сильно,
схлипаючи. Кррч. • **Кутько,** *діал.* – собака.

КУТЯ Від Куті до Різдва, *жарт.* Ніскільки (про час), недовго.
– *Пожилла ў ч'олов'іка в'ід Кут'і до Р'іздва* (Ціл); Андр. • Ка-
ламбурний вислів: ґрунтується на тому, що Кутя і Різдво випадають
на один і той же час.

***Можно вже варить кутю.** Хтось близький до смерті. Луган,
Хрящ.

КУХАРКА Благодарити кухарок, *обр.* Гуляти в останній день
весілля. Біллуц, Лут, Сев.

Роздати кухаркам хвартухи, *обр.* Весільний обряд: подяку-
вати за допомогу в проведенні весілля. Док, Кр, Ман, Прост, Розп,
Стах, Тан. • „Дарять кухаркам фартухи за приготування їжі” (Перв).

КУЦИЙ *Вали на куцого, куций вивезе. Перекладати свою
роботу на іншого. Сват.

***Помоглося як куцому послі дрюка,** *ірон.* Зовсім не (помог-
лося).

КУЧЕРІ *Аж кучері по шиї, *ірон.* Те, що голова боса. Білк,
Брян, Степ.

КУЧКА Віддати кучкою, получить пучкою. Дати в борг
велику суму відразу, а одержувати частинами. – *Отак і заїмай*
л'уд'ам / в'ід:а'си куч'койу / полу'ч'ай пуч'койу (ВесТ); Луган.

КУЧМА Збити кучму. Потрапити в скрутне становище, зазнати неприємностей. Усп. Пор. кучму дати “завдавати комусь клопоту”.

М’яти кучму. Часто ходити; топтати пороги; просити. Лут, Усп. Пор. ламати шапку.

Шити кучму кому. Кого-н. експлуатувати. Усп.

КУШИН *Розбить (побить) кушин (кушини). Посваритися. Вільх, Гарас, СтЛ, Чуг.

КУЩ *Бігати по куцах. Зраджувати в подружньому житті (перев. про чоловіка). Кр, Лисич, Лут, Марк, Підг, Старб, Трет.

Іти кущами (левадами). Прямувати навпростець. Ган, Кр, Ол, Свердл, Сіверс, СтЛ, Фащів, Червон, Шт.

Куці обіймати (обнімати), мілиць. Сидіти в засідці. – *Се^up’z-iiyu / de ti buŭ? / u’c’u n’ic’ kuŭ·ch’i ob·iŭmaŭ* (Поп).

Куці цілувати. Бути дуже п’яним. Трьохізб.

Найти (знайти) під кущем каліни, евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Вес, Кр, Луган.

***Найшли в куцах, евф.** Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Лоз, Луган.

Під кущем каліни найшли (знайшли), евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Вес, Кр, Луган, Старб.

Під кущем лежав, евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Лисич, Луган.

Стрибати (плигати) в куці, евф. Те, що бігати по куцах. Бон, Дон, Зим, Кір, Ковп, Кон, Луган, Марк, НижД, Плот, Рад, Сте, Хар, Шахт.

У куці по ягоди, евф. Те, що до баби Кудичихи. Луган.

Як з куца, зі сл. *вискочити*. Раптово, швидко. ВерхД, Зим, Золот, НижД, Петров, Рубіж, Свердл.

Як з куців хто. Необізнаний у чомусь. – *Ва|сил’ йак с куш·ch’iŭ! / sto ‘nervij raz noŭasn’uŭu* (Трет); Мар’ян, Новл, Петров, Стах, Трет.

КУЩИК Під кущиком найшли (знайшли), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Луган, Сніж.

Л

ЛАВА Готовитись (готуватись) на смертну лаву. Бути близьким до смерті. Новпск.

На лаві загоряти. Померти. Трьохізб.

На лаві простягтись. Померти. Єнак, Джем, Лот. • Від давнього звичаю класти покійника на широкій лаві в хаті.

Як із лави вискочив (виліз). Дуже брудний. – *Ходиш по вулиці* / *йак із лави вискоч'иў* (Лисич); Кр, КрЛ, Перв, Підл. Див. як із шахти виліз.

ЛАВКА На лавці в парку найшли (знайшли), *евф.* Те, що витягли з колодязя. Заїк.

***Покинути лавку з товаром.** Залишити дружину з дітьми, розлучитися. Щас.

ЛАД *Ні в лад ні впаад. Не те, що треба; не так, як треба (перев. *сказати*). Крем, Кррч, Новган, Тар.

Ні до ладу ні до прикладу. Не до речі. Вес, Кр, Луган, Сніж, Тал, Тр.

ЛАДАН Одним ладаном мазані, *ірон.* Дуже схожі між собою (перев. в негативному); однакові (про людей). Алч, Анд, Артем, Весел, Вол, Золот, Луган, Мет, Мілов, Осин, Петровен, Полов, Рай, Сев, Стах, Топ, Хар, Чаб.

ЛАДАНКА Ладанкою пахне в хаті. Хто-н. помер. Ган, Луган.

ЛАЗАРЬ *На бум Лазаря. Як-небудь, поспіхом, не знаючи, наугад. ДемО, Крем, Лут, НижГ, Новган, Осин, Сир, Старб, Сух, Чир.

ЛАЙНО Як не в лайно, так в Червону Армію (в партію). У неприємну ситуацію. Білк, Дяк, Ілліч, Кр, Крим, Кррч, Лисич, Лоз, Новган, Ров.

ЛАМПА *Аж лампа тухне. Дуже голосно співає. Алч, Зугрес.

ЛАМПОЧКА Блищить як лампочка. Про лису голову. Горл, Кір, Лисич, Луган, Молгв, Сват.

***На лампочку вити.** Сумувати, тужити. Ган, Кір, Кр, КрЛ. Пор. на місяць вити.

ЛАНДИ Ланди бити. Байдикувати, нічого не робити. Вугл.

ЛАНКА *На ланка́х. На польових роботах. – *А йа робила о'туте'ч'ки ў кол'госп-і на лан'ках / ну / бур'а'ки ко'пала* (Руд).

ЛАНТУХ Лантухом накрити. Неждано приголомшити повідомленням. – *В·ін ме^не лантухом накр'иў / ска'заў / ш·ч'о б'уде же^нитис'а на Гал'ц'і Пан'ков'ї* (Микол); Новр, Юр.

***Як лантух.** Дуже товстий. Трьохізб.

ЛАНЦОВ Відправити до Ланцова, місц. Поховати; померти. Білг. • За ім'ям чоловіка, що жив біля кладовища.

ЛАПА ***Аж на задні лапи стає, знев.** Хтось перед кимось вислужується. Антрац, Ануф, Гірс, Крим, КрЛ, Луган, Мус, Петр, Ров, Свердл, Усп, Хор.

Давати на лапу кому, *жарг.* Підносити хабар. БокП, Вівч, Єсаул, КрЛ, Луган, Микіл, Мороз, Плот, Ребр, Ров, Сіверс, Сніж, Сте, Хв.

Давити лапу, *жарт.* Спати. Луган, Свист, Щас.

Лапи зводить у кого. Кому-н. дуже холодно. Вес, Лозов, Осин, Хв.

Мати велику лапу. Про вигідне знайомство, зв'язки. – *Та в·ін же / мат' / майе ве^нлику лапу / то ї не^н гор'уйе* (ВерхМ); Кір, Лисич, Луган, Марк, Осин, Свердл.

Мати волосату (волохату) лапу. Те, що мати велику лапу. Алч, Анд, Вал, Дан, Дон, Зим, Іван, Кір, Кіров, К-к, Кр, Кррч, Луган, Марк, Мах, Новб, Новдр, Пер, Прив, Проїж, Рубіж, Сват, Сич, Сіверс, Сніж, Стах, Тошк, Трет, Червон, Шахт, Юр.

Мати волосату волохату лапу. Те, що мати велику лапу. – *В·ін у праўл'ін':і / бо майе воло'сату лапу* (Комсом); Лут.

***Помастити лапу.** Дати хабаря. – *Та йо^нму ўже ўс'п·іли помас'тити лапу / то'го ї согла'сиўс'а* (Сіверс).

ЛАПКА З гадючих лапок зроблений. Злий, лихий, підступний. Луган.

***Закинути догори лапки.** Померти. – *Скоро ўс'і закине^нмо догори лапки в·ід та'кого харч'у* (Анд); Зим, Кр, Лисич, Лут, Сіверс, Старб.

***Лапки склеїти.** Померти. Алч, Вес, КрЛ, Луган, Ма, Мик, Сев, Сіверс, Топ, Чорн.

ЛАПОТЬ Відійти (одійти) на три лапті, *жарт.* Відстати, не приставати. – *Олено / в·ід'їїди од мене на три лапт'і* (ВесТ).

***Два лаптя по карті.** Зовсім близько. – *П·ішли ў мага'зин / тут близ'ко / два лапт'а по карт'і* (Ган); Лисич, Новган, Тан.

Дзвонити в лапоть. Байдикувати, нічого не робити. Рубіж, Сіверс.

Драний лапоть, знев. Літній чоловік, який не проти позалиця-тися до молодих дівчат. Кр, Трет.

Лапті їсти хочуть у кого. Хто-н. має рване взуття. Дмитр.

Обувати в лапті кого. Заморочувати, обманювати кого-н.; го-ворити неправду кому. – *Ш-ч'о ка'зати / йак приїде? / та н'їч'ого / ми йо'го о'буйе'мо ў лапт'і* (Мак); Алч, Анд, Брян, Виш, Донец, Кір, Крем, Лисич, Лут, Марк, Малорл, Мус, Новган, Новк, Пер, Пет-ров, Проїж, Свердл, Свист, Сич, Сіверс, Старб, Стах, Сух, Тор, Шт, Ям.

Опинитися в лаптях. Потрапити в незручне, скрутне стано-вище. Рубіж, Сіверс. • **Лапті** – символ бідності, злиденного життя, безвиході.

Плести лапті. Обманювати, брехати. Ілов, Луган, Марк, Нижт, Сіверс, Старб, Хар, Червон.

Сісти в лапоть. Потрапити в незручне, скрутне становище. Баг, КрЛ, Луган, Сєв, Стах.

Сісти в лапоть і калошею накритися. Потрапити в незруч-не або смішне становище; зазнати невдачі. Піщ.

Скоро будуть лапті кому. Хто-н. незабаром помре. Луган, Слерб.

Скоро сплетуть лапті кому. Хто-н. незабаром помре. Луган.

Сплести лапті. 1. Померти. Покров, Свердл, Юр, Яковл. 2. Роз-правитися з ким. Новтр.

Сушити лапті. Байдикувати. Вол, Зим, Ров, Тор, Шульг.

***[Як] лаптьом вдарені.** Схожі, однакові. Гонч, Кр, Риб'ян, Старб.

ЛАПША **Іти на лапшу, етн.** Весільний обряд: справляти дру-гий день весілля. Лен, Гарас, Кр, Лен, Стах, Сте. • “Іти частуватися (лапшею) на другий день весілля” (Бу).

Лапша Іванівна. Про людину, яку легко обдурити. Антрац, БокП, Гар, Кр, КрЛ, Луган, Микіл, Мороз, Олександр, Ров, Сіверс, Сніж, Стах, Сте, Хар. Див. **лапшу зняти, лапшу на вуха вішати.**

Лапшу зняти [з вух], жарг. Не вірити тому, що наговорили. Вівч, Греч, Зим, Калм, Кар, Кр, Кругл, Прост, Сват, Тан. • У словни-

ках аргю *лапша* – „брехня”, «обман», «вигадка», «плітки», «дурість» тощо [ІЭСВЖ: 105; Сстав: 160].

Лапшу на вуха вішати, *жарг.* Обманювати, навмисне дезінформувати. Бахм, Білк, Вовч, Горл, Луган, Лут, Риб’ян, Старб, Ям. • **Лапша** – у злодійському аргю ще „невеличкий клаптик тканини”. Звідси розшифровка первісного образу виразу: „затулити вуха клаптиком тканини з метою приспати пильність того, кого обкрадають, зробивши його глухим” [ІЭСВЖ: 106].

Начіпляти лапші, *жарг.* Обманути. Мус.

ЛАПШО Кумряче лапшом. Відповідь-примовка на запитання „що?”. Вес, Ган, Георг, Зак, Луган, Підг, Проїж, Рубіж, Сич, Степо, СтЛ.

ЛАРИСА Іти до Лариси, *гірн., жарг.* Їсти “тормозок”. – *Хлопц’і / ч’ас іти до Лариси* (Кіп); Лисич, Підл. • **Лариса, Лариска**, *гірн., жарг.* – пацюк; **тормозок**, *прост.* – їжа, яку шахтарі беруть із собою в шахту з дому. “Буває, що пацюки бігають поміж шахтарями, які підобідують, навіть виривають їжу з рук” (Кіп).

ЛАРИСКА Нагодувати Лариску, *жарг.* Пацюк з’їв у шахті „тормозок”. Анд, Лен, УрК.

ЛАСТИ Ласті завернути (склеїти, сплести, загнути, здвинути, скласти, звернути), *жарг.* Померти; загинути. – *Поки дот’агла сумку / думала що ї ласті склеїу* (Старб); Білк, Біллуц, Велик, ВерхД, Вуглег, Гілк, Дуб, Зим, Калм, Крем, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Полов, Попів, Проїж, Рубіж, Св, Сич, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Червп. • **Ласті, ластви** – у жаргоні злочинців „руки” або „ноги” [СТЛБЖ: 126; Сстав: 160].

Ласті (ластоньки) одкинути (відкинути, клацнути, лягнути), *жарг.* Померти; загинути. Білов, ВерхД, КрЛ, Луган, Лут, Мус, Осин. Див. **ласті завернути**. Пор. **ноги (копита) відкинути**. • Зі спостережень за тваринами.

ЛАТКА Латку віддати. Помститися. Риб’ян, Шахт.

ЛАХМІТТЯ Одягтися лахміттям наверх. Погано одягтися. Білк, ВерхП, Лисо, Рай, Рог, Чмир.

ЛЕБІДКА Білою лебідкою, зі сл. *іти, пливати*. Плавно, гордо, красиво. Бахм, Вовч, Зим, Крем, Сніж, Хар.

***Як лебідь по суші**, зі сл. *іти*. Некрасиво. Білк.

ЛЕВАДА На леваді уловили, *евф.* Про народження тварин. –

П-їїди / Анд'р'їю / поди|вис' / йа|ке ми те^л'а на ле^л'вад'ї ўло|ви-
ли (Трет); Ма.

ЛЕЖАНКА З лежанки падав. Дурнуватий. Лоз, Лозов, Міус,
Прост, Хв.

ЛЕЖАТИ *Близько лежав. Про вкрадене. – М-її кош-їл'ок
близ'ко ле^л'жаў (Алч).

Легко лежить. Не заховане надійно, можна вкрасти що-н. КрЛ,
Міус.

***Лежма лежати**. Те, що **лігма лежати**. Білов, Дяк, Калм, Кам,
Кр, Крем, Криз, Куз, Лен, Лозов, Луган, Нещер, Новолек, Сват,
Свердл.

Лігма лежати. Нічого не робити; байдикувати. Луган, Прив,
Розп, Тан.

ЛЕЛЕК Лелек приніс, *евф.* Про народження дитини (у роз-
мові з малими дітьми). Брус, Лисич.

ЛЕЛЕКА Лелека завітав, *евф.* Те що, **лелек приніс**. Бутов.

Лелека навідався, *евф.* Те, що **лелек приніс**. Білк, КрасТ,
Луган, Шул.

***Лелека принесла**, *евф.* Те, що **лелек приніс**. – |Мату ўс'їг'да
ка|зала / шо ме^л'не ле^л'лека прине^л'сла (Луган); Адріан, Антрац,
Білов, Вес, Зим, Кір, Комс, Кр, Лен, Лисич, Лот, Лут, Мак, Новкр,
Новн, Осин, Полов, Прост, Ров, Сват, Сіверс, Сніж, Старб, Стах,
СтЛ, Тр, Чорн, Чуг, Шульг.

Лелека принесла на поріг дома, *евф.* Те, що **лелек приніс**.
Лисич, Тор.

***Лелека приніс**, *евф.* Те, що **лелек приніс**. – |Мату ўс'їг'да
отв-їч'а ди|тин'ї / шо ко|гос' на|ход'ат' у ка|пус'т'ї / ко|го
ку|пуйут' у мага|з'їн'ї / а ко|гос' ле^л'лека при^л'носе (Кам); Біл, Білк,
Бобрик, ДарС, Дем, Золот, Іван, Клен, Кр, КрасП, Кррч, Луган, Лут,
Міст, Молгв, НижД, Новн, Осин, Пер, Петр, Петров, Ров, Саб,
Свердл, Смол, Старб, Стах, Хор, Червп, Чмир, Щас.

Лелека приніс з теплих країв, *евф.* Те, що **лелек приніс**.
Шульг.

Лелека приніс у кошику, *евф.* Те, що **лелек приніс**. Малх.

Лелеки принесли, *евф.* Те, що **лелек приніс**. Біл, Лисич,
Луган, Міус, НагТ, Новн, Ров, Руд, Тошк, Шар.

***Прилетіла лелека**, *евф.* Те, що **лелек приніс**. Луган.

Прилетів лелека, тебе приніс, евф. Те, що лелек приніс. Слерб.

***Примітити лелеку, евф.** Бути вагітною. – *Ч'о тоу'ста? / мат' / при^м·іти^{ла} ле^ллеку?* (Сват); Луган, Миха, Молгв, Підг, Піс.

ЛИБА Либу тягнути (тягти), *жарг.* Безперестанно сміятися; посміхатися. Алч, Артем, Вівч, Іван, Кррч, Кругл, Луган, Лут, Мак, Міус, Молгв, Новкр, Підл, П-р, Прост, Руд, Тан, Ус. • **Либа** – перифрастичне розгортання дієслова *либитися* „посміхатися”.

ЛИЖА Завернути лижі, *жарг.* Померти. Алч, Зор, Луган, Малорл, Риб'ян. • **Лижа, жарг.** – тут „нога” [Сстав: 162].

Ставати на лижі, арм. Швидко тікати звідкись. – *Г'іл'ки по-ч'а^ла про грош-і / так в-ін зразу стаў на лиж-і* (Брян); Інд, Кір, Лисич, Луган, Св, Сніж, Ста рб, Трьохізб. • Первісно з тюремного чи армійського аргю: „здійснити втечу з місць ув'язнення, з військової частини” [Сстав: 162].

Ставити на лижі кого, *жарг.* Проганяти кого-н. Юр.

***У лижі взутий (обутий).** Дурнуватий. Артем, Баб, Байд, Білк, Дмит, Калм, Кас, Кріп, Рубіж, Свердл, Хом.

ЛИЖНЯ Виходити на одну лижню. Доходить згоди. Біл, Лисич, Сніж, Старб, Тор.

ЛИКО Одним ликом шиті. Однакові. – *Хоч'е^{чи} знат' / йа^лка буде ж-інка ў старос'т'і / гл'ан' на теш-ч'у / во^{ни} одним ли-ком шит'і* (Кар); Білов, Бір, Булг, Євсуг, Золот, Кір, Ковп, Кр, Криз, КрЛ, Кррч, Лисич, Луган, Лут, Мілов, Мілр, Молгв, Осин, Перед, Плуг, Прив, Ребр, Ров, Сніж, Смол, Тан, Шир.

ЛИМАН * *На леман Гры́ цикив дуры́ ты, евф.* Те, що до баби Кудичихи. Білк [Иванов 1898: 378].

ЛИН *Як лин по дну (Дону), зі сл. *іти, ніти*. Швидко, упевнено. Ол, Пшен.

ЛИПА Давити липу, *жарг.* Спати. КрЛ, Луган, Свист, Сло-в'ян.

Липу справляти (трусити, давати нюхати), жарг. Обдурювати, підробляти (перев. про документи). Михай, Молгв. • В аргю **липа** – „фальшивий, підроблений документ”. Тісно пов'язане зі словом *липок* – „у грі шулерів липка мазь, якою склеюються дві карти” [ИЭСВЖ: 110]; *липове очко* – наклеєне цією ж маззю очко,

котре легко відстає, якщо зачепити його пальцем (В. Даль); **липуха** – „фальшиве посвідчення” [Сстав: 162].

Пора до липи кому, *місц.* Хто-н. скоро помре. КрЛ.

***Просіться у липи.** Бути близьким до смерті. КрЛ.

Тягнути липу, жарг. Те, що **либу тягти.** – *З ним се^рйозно ба^лакай^еш / а в-ін п-і^уд^на т^агне^л липу* (Новпск); Литв.

ЛИС З лисом брати. Хитрий. – *Шо не^м зробе / а^л викрути^ц:а / з лисом брати* (Микол); Горл, Ров.

ЛИСИЙ *І не лисий. Не шкодує, задоволений; здобув своє; не кається. – *Роз^би^у | горш-ч^ук / і не^м | лисий; В-ідхв^ати^у зе^мл^і / і не^м | лисий* (Арт); *Най^іус^а / і не^м | лисий* (Лисич); Зим, Осин, Підл, Рубіж, Сніж, Старб, Стах.

Причесувати лисого. Витрачати марно час, зусилля. Мус, Підг.

ЛИСИЦЯ Лисиця бігає (біга). Про сірувато-руді димові викиди промислових підприємств. – *Дихат^л було^л | важко / ден^л і н^іч^л | лисий^а | б-іга* (Рубіж); Лисич, Сіверс.

Ловити лисицю, етн. Іти свататися. – *Хо^дили ми / хо^дили / по^бач^лили лисий^у і поч^али й^ії л^овити / при^ішли до^л | вашої | хати / ну шо / дон^у / | будеш хл^іб | ламати ч^и | гарбуза да^вати?* (НижН); Лисич, Старб.

У лисиці на мотузці. Про того, хто є об'єктом розмов, пересудів. Сват.

ЛИСИЧКА Лисичка передала, фольк., жарт. Про подарунок для дітей з дороги, з поля, з подорожі. ВерхК, Карт, Марк, Осин, Петров, Тор.

Лисичку поставити. Необережно пропалити полу піджака, узагалі одяг. Тр.

Од (від) лисички, фольк., жарт. З дороги, з поля, з подорожі (про подарунок для дітей). ВерхК, Влас, Ілліч, Кр, Криз, Луган, Лут, Марк, Молгв, Різн, Тор.

Упіймати лисичку. Те, що лисичку поставити. Тр.

ЛИСКАНЕЦЬ Лисканців надавати кому. Побити кого, дати ляпасів. Бонд, Велик, Виш, Гол, Дан, Захід, Зим, Калм, КрЛ, КрасП, Мус, НижД, Ор, Сад, Сіверс, Тр, Трет, Червон, Шт. • На основі перерозкладу дієслова *лискати* “бити по обличчю долонею”.

ЛИСТИК Під листиком найшли (знайти), евф. Те, що під кущиком найшли. Тор.

ЛИСТОК Останній листок на дереві. Усіма забута, нікому не потрібна людина. Зим, Новайд.

ЛИСТЯ Обнести з листям. Обірвати всі плоди на дереві. Вівч, Микіл, Макар.

ЛИХО Невикопане лихо. Крик. – Не^н ро^нби так / бо ^нбат'ко ^нприйде ї не^нвикопаного ^нлиха не^н обе^нрес':а (Фр).

Ходяче лихо. Балуваний, скандальний. – Не^н 'уч'ен' / а хо^нд'а-ч'е ^нлихо (Сват); Лоз.

Чуже лихо за сахар кому. Хто-н. радий чужому горю. Вес, Крем, Стах.

ЛИЦЕ *З лиця вже сірий став. Близький до смерті. Біллуц, Карт, Кр, Луган.

З лиця змініться. Сильно схвилюватися, почувши щось неприємне чи страшне. Алч, Кр, КрЛ, Луган, Мет, Мик, Пер, Петровен, Ров, Сіверс, Стах, УрК, Хар.

Лице (грубо пи́ка) навиворіт (навиворот) у кого. Хто н. дуже пихатий. Олександр, Ров.

Ні з лиця ні з росту. Невиразний, непримітний; некрасивий. – Доч'ка ї ^нного ^ні з ^нлиц'а ^ні з ^нросту / а он ^някого ^нприворо^нжила (Анд); Білк, Білов, Зим, Кір, Лисич, Луган, НижД, Новб, Сіверс, Старб, Тр, Хар.

Ні лиця ні фігури. Невиразний, непримітний; некрасивий. – У ^ннашої ^ндури ^ні ^нлиц'а ^ні ^нф'ігури (Червп); Антрац, Білов, Бір, Гар, Єсаул, Кір, Кр, КрЛ, Ма, Микіл, Молгв, Мороз, НижД, Ребр, Риб'ян, Ров, Род, Свердл, Сім, Слсрб, Сміл, Сніж, Старб, Сте, СтЛ, Червг, Шах, Шир.

ЛИЧКА Дати (причепити) лички кому. Побити кого. – ^нНада ^нйо^нму ^нприч'е^нпити ^нлич'ки / не^н ^нбуде ^нзай'дац':а (Крем); Вал, Гол, Зим, Лисич, Піщ, Ров, Старб, Шт.

Плести лички. Говорити дурниці. Гол, Макар, Сіверс, Тал.

***Одпустити (надавати) личків** кому. Кого-н. побити. Бобр, Дяк, Новкрас.

ЛІВША *Лівша на лівші. Розумні, талановиті. – У ^нмо^нго ^ну^ннука ^нклас ^нпр'ам ^нл'іу^нша ^нна ^нл'іу^нш-і (Алч).

ЛІД Орати лід. Робити нікому не потрібну справу. Шахт, Яс.

Просити гарячого льоду. Вередувати, вимагати неможливого. Щас.

ЛІКАРНЯ Купили в лікарні (у больниці), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Лен, Лисич, Лут, Покр, Сват, Стах, Тр.

Підкинули в лікарні (у больниці), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Алч.

ЛІКИ Поросячі ліки, *знев.* Самогон. НижН. • “Назва, можливо, зумовлена тим, що вживання таких “ліків” доводить до поросячого стану” (Лут).

Свинячі ліки, *знев.* Самогон, узагалі горілка. Лут.

ЛІКОТЬ Своїм ліктем (локтем) міряти. Оцінювати по-своєму. Сіверс, Сніж.

ЛІЛПУТ *Як ліліпут. Дуже низький на зріст. Білк.

ЛІС *Виловили в лісі, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Бон, Шпот.

З лісу вискочив (виліз). Хто-н. відлюдькуватий. Білк, Брус, Гол, Клен, Кол, Молг, Руд, Сват, Слсрб, Тр, Червон.

З лісу привели, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Кр, Луган.

Ліс дров [у голові]. Мішанина в голові. – *Ліс л’а уроку мате^лматики ў мене ў голов’і л’іс дроў* (Червп); Зим, Лут.

Ліс лісом. Про густу рослинність (траву, бур’ян). Алч, КрЛ, Луган, Ров, Сіверс, Стах, Ясен.

Темний ліс. 1. Нічого не зрозуміло кому. Луган. 2. Нічого не розуміє хто. Луган.

Темний ліс і зайці (вóвкі) виють. 1. Нічого не зрозуміло. – *Уч’ула / ўч’ула мате^лматику і шо ж? / темний л’іс і зайці і вийут’* (Лисич); Марк, Червон. 2. Нічого не розуміє хто. Лисич, Марк, Червон.

Темний ліс і купа дров. 1. Нічого не зрозуміло. Алч, Анд, КрЛ, Ма, Підг, Райг, Стах, Топ, Чаб. 2. Нічого не розуміє хто. Алч, Анд, КрЛ, Ма, Підг, Райг, Стах, Топ, Чаб.

Темний ліс і ні однїї (однієї) зірки. Нічого не зрозуміло. Бобрик.

***Темний ліс, тайга густая.** Нічого не зрозуміло. Луган.

У ліс по гриби, *евф. Те, що до баби Кудичихи. Вівч, Георг, КрЛ, Макар, Сніж, Старб.

У ліс по дрова, *евф.* Те, що у ліс по гриби. – *Куди нап|ра-*

виїс'/? / та ў л'іс по дрова (Шахт); Білк, Булг, Вал, Велик, Євсуг, Луган, Лут, Нев, НижД, Новб, Обор, Ор, Осин, Перш, Підг, Проїж, Сич, Стах, Шпот.

У ліс по терен, евф. Те, що у ліс по гриби. – *Куда з м'іш'ком? / у л'іс по тере'н!* (ВесТ); Вовч, Мих, ОрІв, Сім.

***У лісі жити.** Бути відлюдкуватим, мовчазним. Вівч, Луган, Старб.

***У лісі найшли (знайшли), евф.** Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Ма, Миха, ОлП, Полов.

***У лісі народитися.** Не знати очевидного. – *Мат' / т'ітон'-ка у л'іс'і народилас' / киди двер'і откритими* (Перв).

У лісі під кущем найшли (знайшли), евф. Те, що у лісі найшли. – *Те'бе у л'іс'і п'ід куш-ч'ем найшли / коли по гриби їїздили* (Берез); Лисич, Луган, Сніж.

***У лісі росла, пенькам Богу молилась. Дивна, нерозвинена, недалеко людина. Греч, Новган.**

Чи ти з лісу? Про людину, яка не розуміє очевидного. Тит.

***Шо в ліс, шо по дрова.** Однаково. Білк, Вахр, Гонч, Кріп, КрЛ, Литв, Марк, Плуг, Свердл, Сім, Сніж, Червон, Чорн, Штер.

Як з лісу вискочити. Не розуміти очевидного. – *Отої сос'ед ч'и з л'ісу вискоч'іу? йакис' в'ін ст'ран:іў* (Лисич); Вес, Кр, Ма, Мик, Мороз, Полов, Сте, Тан, Топ.

ЛІСКА За ліску (за леску) сховатися. Стати тонким, худим. – *В'ід такоого жит':а в'ін скоро за л'іску сховайе'ц':а* (Пер); *Було спраўне / а с'іч'ас за л'еску може сховатис' / у'с'і к'іст'ки вип'ірайт'* (Брян); Нев.

ЛІТО *Сто літ (лєт). Дуже давно. Байр, Весн, Виш, Луган.

Сто літ в обід, ірон. Дуже старий. – *Чи ў тебе плат':а но'ве? / та ні' / йо'му ўже сто л'іт в об'ід* (Крем); Алч, Анд, Кр, КрЛ, Луган, Петровен, Ров, Свердл, Сім, УрК, Хар, Ясен.

***Тут літо, тут зима, а тут шариків нема.** Дурнуватий, розумово неповноцінний. Антрац, Бахм, Брян, Вел, Вовч, Воєв, Зим, КрЛ, Лисич, Лут, Мар'ян, Новом, Поп, Род, Сіверс, Сніж, Трет.

ЛІФТ *У ліфті народитися. Не зачиняти за собою дверей. – *Ти шо / у л'іфт'і народиўс'а? / холодина ж й'ака!* (Трет); Біллуц, Бобр, Ден, Дяк, Зим, Крем, Луган, Лут, Макар, Новкрас, Род, Стах.

ЛОБ *Бити лоба. Молитися. Берез, Брус, Дібр, Крем, Луган, Новсв, Сіверс.

Лоб у лоб. Високий, міцний. – *Хлопці і лоб у лоб* (Баб); Білк, ВелЧ.

Лобом хмари чухає. Дуже високий. Луган.

***На лобі хоч яйця бий.** Про великий лоб. Горл, Полт, Маріуп, Род, Сват, Шульг.

***Хоть цуценят бий,** зі сл. *лоб*. Міцний, твердий; великий.

ЛОБОДА Найшли (знайшли) в лободі, *евф*. Те, що у лісі найшли. Крас, Старб.

Лободи об'їстися. Збожеволіти. Вес, Кл, Мороз, Осин, Петрів, Полов, Сніж, Топ.

ЛОБОТРЯС Ганяти лоботряса. Байдикувати, нічого не робити. – *З'ят' уже два года гал'на лоботр'аса / усе н'їяк не устроїц':а на роботу* (Біллуц); Зор.

ЛОВИТИ Ловити му-му. Довго думати. Ден, Док, КрЛ, Луган.

ЛОДКА *Підводна лодка в степах України, *жарт*. або *ірон*. Якась нісенітниця, побрехенька; щось незвичайне. Михайл, Міус, Ров.

ЛОЖКА *З'їсти ложку грязі. Зазнати неприємностей; погано себе почувати, бути не в настрої. – *П'їс'л'а розмови з на'ч'ал'ником Мат'в'її зїїу ложку гр'аз'ї* (Жов).

***І ложка стоїть.** Дуже густа страва. – *Сме'тана густа / і ложка стоїт' / мат' краде'на* (Брян); Макар, Ниж, Свердл, Щас.

***І ложки не повернеш.** Дуже густа страва. – *Ох і не'в'істоч'ка! / напан'д'орила борш'ч'у / і ложки не повернеш* (Шпот); Вівч, Молгв, НижД, Рубіж, Руд, Тит.

І ложки не повернеш. Те, що і ложки не повернеш. – *Зварили кашу / і ложки не'про'верне'ш* (Підл).

Ложка до рота не йде. Не хочеться їсти (внаслідок якихось переживань). Брян, Підл, Рубіж, Свердл.

Мити ложки, *етн*. 1. Відзначати перший тиждень подружнього життя. Зим, Лисич, НижН, Сіверс. • “Через тиждень після весілля збираються свати й найближчі родичі, відзначають перший ювілей подружнього життя” (НижН). 2. Вирішувати питання щодо весілля. – Після сватання в дівчини йдуть до жениха „ложки мити” – вирішувати питання щодо весілля (частіше через тиждень, у наступні вихідні). Кріп, КрЛ, Луган, Оріхов, Плуг, СтЛ.

ЛОЗА *Плигати в лози. Підгулювати; будучи одруженим, вступати в позашлюбні зв'язки. ДемО, Кір, НижГ.

ЛОЗИК *Лозики роздавати. Бити. Молгв, НижГ, Підг, Старб.

• Лозик – те саме, що лозина.

ЛОЗИНА Лозина з нашого тина, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. – *Ну ї р'ід'н'а!* / *лозина з нашого тина* (Мих); Білов, Шахт.

Лозина плаче за ким. Хто-н. заслуговує покарання, когось треба побити. Зим, Макар, Попів.

Міряти лозиною кого. Бити кого-н. різками. Калм, Рубіж.

ЛОКАТОР Наставити (розвісити) локатори, *жарг.* Уважно прислухатися. Брян, Вівч, Воев, Лисич, Луган, Ма, Малорл, Проїж, Ребр, Сват, Сич, Сім, Сніж, Старб, Сте, Тап, Червп, Шульг, Ясен.

Розпустити локатори, *жарг.* Уважно прислухатися. Бул, Гірс, Зугрес, Іван, Ка, КарС, Лисич, Луган, Мет, ОлП, Пер, Покр, Риб'ян, Сіверс, Хв.

ЛОМ [П] **ломом не доб'єш** кого. Хто-н. здоровий, міцний. Алч, Артем, Донец, Дяк, Кр, КрЛ, Кудр, Мет, Мик, Микіл, Мороз, Нещер, Новк, Полов, Ра, Ров, Сват, Сніж, Старб, Стах, Сте, УрК, Чмир.

Хоч (хоть) ломом бий кого. Хто-н. здоровий, міцний. – *Іван т'іки прикидає'ц':а / шо бол'ний / а в'ін такий ш'ч'е / хоч' ломом биї* (Кррч); Лут, Ров, Сіверс.

[Як] лом проковтнув. Триматися неприродно прямо, виструнчено. – *Гл'ан' / йа'ка нава! / ходе так / не'нач'е лом прокоутнула* (Брян); Анд, Білк, Білов, Велик, ВесТ, Іван, Кір, Ковп, Кр, КрЛ, Кррч, Луган, Маріуп, Мих, Міус, Молгв, НижД, Новр, Поп, Риб'ян, Род, Свердл, Сміл, СтЛ, Тал, Тор, Тр, Трет, Усп, Червон.

[Як] ломик проковтнув. Триматися неприродно прямо, виструнчено. – *Вона по'лола не' наг'ну'їши' / йак' ломик прокоутнула* (Вовк); Анд, Білк, Білов, Велик, ВесТ, Іван, Кір, Ковп, Кр, КрЛ, Кррч, Луган, Маріуп, Мих, Міус, Молгв, НижД, Новр, Павлів, Поп, Риб'ян, Род, Свердл, Сміл, СтЛ, Тал, Тор, Тр, Трет, Усп, Червон.

ЛОПАТА *Із-за лопати не видно кого. Хто-н. дуже худий. – *Ц'ілий ден' га'са по' вули'ц'і / стало йак' га'белок / із'а лопати не' видно* (Покр); ВелЧ, Зугрес, Сім.

Лопатою не відмахася. Не позбудешся. – *Та'ке прис'ни-*

ц':а / шо ло'патою не^н в-ідма'хайе'с':а (Пер); На те^н ат'ралк-е так х'лоп-іц' прис'таў / шо ї ло'патою не^н в-ідма'хайе'с':а (Луган); Антрац, Ануф, Білк, Георг, Гол, Зим, Кр, КрЛ, Лисич, Лут, Павлів, Ров, Рубіж, Свердл, Стах, Усп, Хор, Червп, Щас.

Плоска як лопата. Дуже худа жінка. Трьохізб.

[Як] без лопати по копаному. Не так, незвично, неправильно. – *Куди ти 'дивис':а? / йак бе^нз ло'пати по 'копаному!* (Анд); Сніж.

ЛОПАТОВСЬКИЙ Скоро Лопатовський прийде посватас. Незабаром помре. Алч, Воев. • Каламбурне обігрування слова *лопата* як знаряддя для копання могили. Зближення смерті й весілля – загальновідоме.

ЛОПУХ Лопухами обвішувати (обвивати) кого. Обманувати кого-н. Баг, Булг, Вал, Велик, Дяк, Крем, Лом, Мак, НижД, Новб, Попів, Старб, Стах, Шахт, Ям.

Лопухи з вух ростуть у кого. Хто-н. довірливий. Рубіж.

У лопухах найшли (знайшли), евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Вес, Дяк, Зим, Кір, Крем, Лут, Мус, Род, Свердл, Сніж, Стах.

ЛОПУШОК Нагострити (навострити) лопушки. Почати прислухатися. Вівч, Кр, КрЛ, НижД, Чорн.

Лопушком пахнути. Бути довірливим. – *В-ід вас / х'лопч'е / лопуш'ком 'пахне / а ста'новиш-ч'е 'дуже складне* (Лисич); Брян, Єнак, Луган, Тор.

Лопушком прикинутися, несхв. Виглядати необізнаним, незнаючим. – *Йо'го за'питуйут' / а в-ін лопуш'ком прикину'є'а йак ні'ч'о не^н з'нає* (Вовк); Зим, КрЛ, Луган, Поп, Стах, Тр, Шулъг, Щас.

ЛОСЬ *Як лосі по капусті, зі сл. *побігти, понестися* і т. ін. Дуже швидко. – *'Сун'ч'ик / 'Але^нкс по'б-ігли до'дому йак 'лос'і по ка'пус'т'і* (Брус).

ЛОША *Як загнане лоша. Дуже втомлений, виснажений. Ден, Карт, Кір, Кр, Крим, Кррч, Лисич, Лоз, Луган, Лут, Мар, Мілр, Перед, Плуг, Прив, Ребр, Ров, Сніж, Шир.

ЛОЩИНА На (по) одній лощині онучі тащили, жарт. або ірон. Дуже далека рідня. Воев.

ЛУГАНКА Виловили в Луганці, евф. Те, що у лісі найшли. Вес, Зим, Кір, Луган, Род. Див. ще **найшли в колодязі.**

ЛУГАНСЬК *У Луганськ через Китай. Кружним, довшим шляхом (іти, їхати). Дон, Золот, Кір, Луган, Малм, Пер, Перед, Ребр, Черт.

*Ходити через Луганськ. Бути довго відсутнім. Антрац, Карт, Кір, Кр, Криз, Лоз, Лут, НижГ, Старб, Сух.

ЛУЖА *Як у лужу дивився. Шахт. Пор. як у воду дивився.

ЛУЗА Не в ту лузу. Не те, що треба (говорити, робити). – *Шо не^е зробе / і не^е ў ту лузу* (Лисич); Донец, Крем, КрЛ, Лисич, Лут. • Очевидно, відшарування з більярдної термінології.

ЛУЗД З'їхати з лузду. Утратити розум, стати божевільним. Брян, Горл, Зим, Кір, К-к, Кр, Крем, КрЛ, Луган, Марк, Новб, Пів, Ров, Сад, Сіверс, Сніж, Старб, Сух, Тал, Хар.

ЛУНА [Як] з луни звалився (впав). 1. Дурнуватий, прише-лепкуватий. Свердл, Старб. 2. Не розуміє очевидного; приголомшений. Бір, Золот, Ковп, Кр, Малм, Мар, Мілр, Пер, Перед, Ребр, Ров, Старб, Черт. 3. Несподівано. Амвр, Гонч, Дібр, Калм, Кір, Криз, Лантр, Сіверс, Сніж, Старб.

ЛУПАЛКИ *Витріщити лупалки, *знев.* Дивитися широко відкритими очима, здивовано, заздрісно. Прок.

ЛУТКА Як лутка. Зовсім дурний. Свердл.

ЛУТОЧОК Як луточок. Дуже товстий. Крем.

ЛЪОН Лъон вибивати, *обр.* Википати подарунки молодим у вигляді білизни. Осин.

ЛЪОНЬКА Як Лъонька ахнарь. Дуже неохайний. КрЛ, Лоз.

ЛЪОХА Лъоха з Бугаївки. Дивакувата, недоумкувата людина; дурень. Брян, Вовк, Зим. Див. Альоша з Бугаївки.

Лъоха перельотний. Недоумкуватий. Луган, Сіверс, Тор.

*Лъоха-тормоз. Недоумкуватий. Баб, Білк, Калм, Кас, Лан, ЛісП, Луган, Молгв, Нещер, Нижт, Свердл, Хом.

ЛЪОША *Лъоша з Бірюкова. Божевільна, дивакувата, недоумкувата людина. Кр, Щот.

*Лъоша з Бірюковки. Божевільна, дивакувата, недоумкувата людина. Бір, Петров, Смол.

Лъоша з сем восьм. Божевільна, дивакувата, недоумкувата людина. Чортк.

***Льоша з трудовнями.** Дурнуватий. Брян, Кір, Тор.

***Льоша з сєм десять.** Божевільна, дивакувата, недоумкувата людина. Сух, Рад.

ЛЬОШКА Льошка з водокачки. Божевільна, дивакувата, недоумкувата людина. Калм, Луган.

ЛЮБОВ Пройшла любов, зав'яли (пов'яли) помідори, *жарт.* Про нетривалі відносини, короткочасне кохання. – *Ти ш·ч'є с'тр'іч'айіс':а с Саи'ком? / у'же н'і / а шо / проїшла л'убоу / заўйали пом·ідори?* (Молгв); Заайд.

ЛЮДИ Ні людям ні собаці. Нікому. Вівч, Макар, Ниж.

***По людях.** Там, де людне місце. – *П·ішоу по' л'уд'ах* (Різн); Велик, Влас, Новган, Тал.

ЛЮДИНА Людина-трава. Тихий, несміливий хто. Гірс, Зел, Підл.

Не щитать за людину. Погано ставитися до кого-н., зневажати. Брян, НижД, Перв, Підл, Рубіж, Руд, Тит, Шпот.

Півтори людини. Дуже високий. Біллц, ВелН.

ЛЮК Через люк виглядати. Їхати в переповненому автобусі. – *Знову дали малий 'наз'ік / йід' і 'ч'ере"з л'ук вигл'адаї* (Анд); Сніж.

ЛЮЛЬКА Люльки дати кому. Побити кого. Калін, Кр.

ЛЮТИЙ Як лютий хто. Недоумкуватий. Парх. • “Бо у лютому не всі дні” (Парх) (тобто менше проти звичайного). Див. в **голові** **февраль**.

***ЛЯЛЬКА** Ляльку вибирали, а вибрали дитину, *євф.* Відповідь на запитання „куди йдеш?“, коли не хочуть признаватися. Лен.

ЛЯПАНЕЦЬ Дати ляпанців кому. Побити кого. Антрац, БокП, Єсаул, Макар, Микіл, Пет, Плот.

ЛЯЩ Підкинути/кинути (кидять) ляща кому. Підлабузнитися; розхвалити; дати хабара. – *П·іт'кин' йо'му л'аш·'ч'а / і ўсе 'буде гаразд* (Поп); Білк, Лан, Новт, Свист, Червон.

Як лящ у жабурині, зі сл. *ховатися, сховатися.* Дуже добре, надійно. Пер, Ров, Тор.

М

МАВПА Водити мавпу. Бути п'яним. Лен, Міус, Молгв, Чорн.

МАГАЗИН *З магазинів (з магазинів) їсти. Купувати продукти в магазині. – *‘Зараз привикли не“ с'пину гнут’ на город’і / а з магаз’ін’іў ‘їїсти* (Марк).

*З магазину (з магазину) принесли, *евф.* Про народження дитини (у розмові з малими дітьми). Лен.

Купили в іграшковому магазині (магазині), евф. Те, що найшли в картоплі. Кір, Луган.

Купили в магазині (в магазині), евф. Те, що у лісі найшли. – *А ме“н’і ‘мама с’коро брат’іка ‘купит’ ў магаз’ін’і* (Крем); Анд, Антрац, Біл, Білк, Білов, Бір, Бонд, Брус, Велик, ВелН, Вес, Весел, Вівч, Георг, Гол, Дан, Дуб, Золот, Кам, КрЛ, Кррч, Лисич, Лот, Луган, Лут, Ма, Марк, Мет, Мик, Міус, НижД, Новл, Новсв, Олек, Пер, Перв, Петров, Петровен, Піщ, Ров, Розк, Род, Руд, Саб, Свердл, Сіверс, Сніж, Старб, СтЛ, Стах, Суход, Тр, Трет, УрК, Усп, Хар, Червп, Чмир, Чорн, Шап, Ясен.

Купили в магазині (в магазині) “Іграшки”, евф. Те, що у лісі найшли. – *Ме“не ў капус’т’і знаїшли? / н’і / купили ў магазін’і ‘Іграшки* (Крем).

МАЙ *Сорок першого мая. Ніколи. Свист.

МАЙКА *[Аж] майка завершилась у кого. Хто-н. швидко їде (біжить). Вел.

Міняти (поміняти) майку на куфайку (на кухвайку), жарт. Замість чого-н. одержувати щось гірше; програвати. Анд, Антрац, Зим, КрЛ, Кррч, Малорл, НижД, Смол, Шт.

*Своя майка ближча до тіла. Своє дорожче. Білк, Калм, Ков, Луган, Лут, Марк, Миха, Піс, Став.

МАЙНО *Забрати майно. Розлучитися. Бул, Влас, Кр, Новган, Молгв.

МАЙСТЕР Майстер на всі руки від скуки. Людина, яка все вміє робити, тямуща у всякому ділі. Лоз, Лозов, Свердл, Хв, Щас.

МАК Дати маку. Побити, покарати. Антрац.

Маки в голові цвітуть (ростуть) у кого. У кого-н. не все гаразд з розумовими здібностями. – *Ш·ч’е ў н’ого не“ виста’ч’айе клепки / маки ў голов’і цв’ітут’* (Кр); Луган, Ям.

Маку об'їстися. Збожеволіти. Антрац, Зим, КрЛ, Луган, Марк.
У маку (у коноплях) не досидів хто. Хто-н. хворий на голову, дурнуватий. Деб.

Ускочити в мак. Сказати не до ладу, необдумано. Кл, Марк, Сіверс.

Хоч мак посій (посип). Дуже чисто. – У *нейі ў го|род'і йак у хат'і / хоч' мак по|с'її* (Сніж); Алч, Анд, Иван, НижД.

Як маку в маковиці. Дуже багато. – На *ве^н'іл':і л'у|деї йак маку ў маковиц'і* (Інд); Клен.

Як маку насіяно. Те, що як маку в маковиці. А *гос'теї там було / йак маку нас'їяно* (Іван); Білов, Золот, Макар, НижД, Петров, Свердл, Шир.

МАКАК *Макак Макакович. Учитель фізкультури. КрЛ, Лисич, НижД, ОлТ, СтЛ.

МАКАР *Де й Макар не бував, ірон. Дуже далеко, де важкі умови життя, куди потрапляють не з власного бажання. Лисич, Луган, Ров, Смол, УрК.

Де Макар овець не пас, ірон. Дуже далеко. Артем, Білов, Ган, Зор, Лут, Сіверс, Смол, Старб, Топ.

Де Макар телят не пас. 1. *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Деб, Кр, Марк, Старб. 2. Дуже далеко. Юр.

***Де Макар телят пасе, евф.** Те, що до баби Кудичихи. Луган, НижД, Олександр, Петров, Старб.

***Зазнати Макара.** Замерзнути. – *Од'ін'с'а те^нл'їш / а то заз'найе'ш Макара* (Литв); Білк.

Куди Макар телят не ганяв, евф. Те, що до баби Кудичихи. ВерхД, Лисич, Обор, Смол.

МАКАРОН Макарони вішати на вуха кому, жарг. Обманувати кого, відволікати увагу розмовами. Зим, Крем, КрЛ, Луган, Малорл, Старб, ЧервП.

Макарони продувати. Нічого не робити, байдикувати. Бахм, Гол, Лом, Шахт. • За семантичною моделлю – робити легку й нікому не потрібну роботу.

МАКІВКА Із маківки, евф. Те, що із квіточки. Старб.

Маківка товста в кого. Розумний. – *Та ў н'ого ма|к'їўка тоўс'та / в'ін усе зна* (СтЛ); Біллуцк, Карт, Луган, Новайд, Пере, Привіл.

Стати на маківку. Зробити щось незвичайне. – *Захот'їу стати на мак-їуку / по с'т'їн'ї проїти* (Маріуп).

МАКІВОЧКА *Маківочка варе (варить) у кого. Хто-н. розумний. Алч, Антрац, Артем, Влас, Єнак, Карт, Кр, Луган, Новган, Пр, Тор.

МАКІНТОШ Дерев'яний макінтош. Труна. Ден, Кр, КрЛ, Луган, Ров, Тан.

Надіти (одіти) дерев'яний макінтош. Померти. Бір, Дмитр, Кір, Луган, Молгв.

***Приміряти дерев'яний макінтош.** Бути близьким до смерті. Док, Кр, КрЛ, Луган, Молгв, Новган, Плуг, Ров, Тан.

МАКІТРА Піднести макітру. Відмовити парубкові (сватам) під час сватання. Алч, Луган, Нещер, Новол, Новолек, Полов.

Макітра (макітерка) варе (варить) у кого. Хто-н. розумний. Антрац, Брян, Вр, Ілліч, Комсом, Новсв, Плуг, Поп, Пр, Ров.

***Макітра чередникова, знев.** Негарно одягнена людина. Луган, Прох, СтЛ.

***Порожня макітра.** Дурнуватий. Артем, Білк, Мак, Прост, Тор.

Хитра макітра в кого. Хто-н. розумний, кмітливий. – *У Пет'їра хитра мак-їтра / в-їн швидко нас з Іваном рос:у'диу* (Сват); Гірс, Кррч, Підл, Свердл.

МАКУШКА *Макушка світиться в кого. Те, що голова боса. Антрац, Гірс, КрЛ, Луган, Рубіж, Сух, Усп.

МАЛИНА *Найшли в малині, *евф.* Те, що у лісі найшли. Луган, Миха.

***Не одна малина?** Хіба не однаково? Білк, Білов, Брян, Велик, Євсуг, Ілліч, Кір, Луган, НижД, Новган, Старб.

Спортити малину. Погано щось виконати; перешкодити. Білк, Вес, Вівч, Глад, Дем, Калм, Кррч, Лоз, Новпск, Осин, Перв, Розс, Стр, Червон, Шульг.

***Усе буде в малині.** Гарно, добре; як слід. Алч, Луган, Мілов, Старб, СтЛ, Тар.

Як в малині (крижовнику) роблений, жарт. або *знев.* Про шрами чи прищі на обличчі. Оріхов. • „Мається на увазі, що обличчя ніби поколене цими колючими рослинами”.

МАЛОІВАНІВКА У Малоіванівку за новими піснями, *евф.* Те, що де Макар телят не пас. Пер.

МАЛЮВАТИ *Хоч малюй кого. Хто-н. дуже красивий. Вівч, Ка, Лут, Мик, Сте.

МАМА Не всі дома: мама, тато (батько) вдома, а бабушка на роботі, *знев.* Те, що один в армії. Вест, Зим.

Не всі дома: мама вийшла в кого, знев. Те, що один в армії. Білк, Карт, Луган, Новайд, Оріхов, Полт, Привіл, Спів.

Не всі дома: мами нема в кого, знев. Те, що один в армії. Луган, Поп.

Однієї мами дітки, ірон. Однакові, схожі, подібні (перев. про людей з однаковими вадами). Макар, Руд.

МАМАЙ Як Мамай ходив (походив, пройшов, пройшовся, пробіг). Не прибрано або зруйновано, понівечено. – У нас у *хат'ї* / *йак Мамаї хо'диу* (Лом); Анд, Антрац, Білк, Брян, Гірс, Зим, Кам'ян, Лисич, Луган, Малорл, Оріхов, Осин, Пер, Перем, Род, Сніж, Слерб, Стах, СтЛ, Тор, Тр, ЧервП, Шахт.

МАМКА Як у мамки на печі. Спокійно, затишно, без турбот. Алч, Булг, Вахр, Кр, Ниж, Сіверс, Сніж, Фащ.

Катати мамок, етн. Весільний обряд: “На другий день весілля після обіду на тачці катають мамок (матерів молодих) і перевертають у калюжу або в грязь, щоб молоді жили заможнo” (Трет); Антрац, Бу, Євсуг, Кр, Прост, Сте, Фр, Щот.

МАМОН Набити (напхати) мамон, *жарг.* Наїстися. – *С'од'н'ї так набиу мамон / шо аж дихнути важко* (Вівч); Білк, Кр, Крем, Луган, Стах.

МАМОНТ Де мамонти сплять і зозулі не кують, *евф.* Те, що де Макар телят не пас. Тал.

*[П] мамонта з'їв би. Дуже голодний. Алч, Луган.

*Швидше мамонт оживе. Дуже довго щось робити. Алч.

МАНАТКИ *Манатки перевозити, *обр.* Весільний обряд: перевозити посаг молодої до оселі жениха. Бір, Велик, Влас, Дібр, Ілліч, Петров, Ребр.

МАНДАЛІНА Як мандаліна, зі сл. *розстроєний, засмучений.* Про засмучену чимось людину. Тит.

МАНДРАШКА Мандрашка (мандражка) б'є; мандрашки (мандражки) б'ють кого. 1. Хто-н. трусується, нервує, переживає, злиться. Антрац, Білк, Вал, Велик, Зим, Іван, Кір, Кр, Крем, Лисич, Лут, Малорл, Обор, Ор, Пер, Род, Рубіж, Сіверс, Сніж, Старб, Стах,

СтЛ, Сух, Тор, Тр, Хруст, Червп, Шахт, Щас. 2. Хто-н. замерз. Новган.

МАНКА Манка на кофейній гуші. Неждане, незвичайне; гарне. – *Це тоб-і не^м |манка на кофейн'їй |гуш-ч'ї / тут с'ем пот'їу |вийде* (Марк); Сват, Сосн, Ст.

МАНЬКА Манькою звати. Безслідно щезнути, пропасти. – *Ми йо|го жде^м |мо / а в-ін зробиў і / Ман'койу звали* (Лисич); Білов, Марк, Новм. Пор, Слерб. **Митькою** звати.

Як Манька, *знев.* Неохайно одягнена людина. – *Уч'ора ў |клуб-ї була Оксана / нар'адилас' / йак |Ман'ка* (Луган); Вес, Калм, Кррч, Лисич, Лозов, Пер, Сват, Сніж, Старб, Хв, Чуг.

[Як] Манька білолучанська, *знев.* Криклива, недалеко жінка. – *Ч'о|го крич'иш / йак |Ман'ка б-ілолуч'ан'с'ка?* (Новпск).

[Як] Манька в абрикосах, *знев.* Некрасиво одягнена людина (перев. жінка). ВелЧ, Мих, НижВ, Орїв, Осин, Прос.

[Як] Манька в пасльоні, зі сл. *сміятися, заливатися*, *знев.* Голосно, нестримно. Мус.

[Як] Манька в сливах, *знев.* 1. Некрасиво одягнена людина; у бруднім одязі (перев. жінка). – *Оце |вир'адилас' Оксана! / йак |Ман'ка ў сливах* (НижД); Кам'ян, Ков, Криз, Кррч, Литв, Марк, Новл, Обор, Ол, Осин, Род, Рубіж, Сват, Свист. 2. Дурнувата, пришелепувата людина (перев. жінка). Білк, Ков, Мак, Міст, НижД, Осин, Сват, Свист. 3. Неакуратна людина (перев. жінка). Неакуратний. – *Ан'ка сп'їшила / роскидала ўсе / йак |Ман'ка ў сливах* (Тар). 4. Задоволена жінка. Лисич, Новр, Сват.

***[Як] Манька-Дунька**. Дурнувата жінка. Молгв, Новр, Сир, Старб.

[Як] Манька з водокачки. Дурнувата жінка. Ковп, Кр.

***[Як] Манька з вокзалу (з водокачки)**, *знев.* Те, що **як Манька в сливах** (2). Ковп, Сіверс.

***[Як] Манька з Дмитрівки**. Те, що **як Манька в сливах** (2). Шахт.

[Як] Манька з Мильного. Некрасиво, неохайно одягнена людина (перев. жінка). – Кажу Наталці: “Шо ти прийшла в центр села, а одягнена як Манька з Мильного (Калм).

[Як] **Манька з мильного заводу**, *знев.* Некрасиво, неохайно одягнена людина (перев. жінка). Вовч, Джем, Калм, Кір, КрЛ, Ор, Перем, Сніж, Стр, ЧервП.

[Як] **Манька (Маня) з пивзаводу**, *знев.* Те, що як **Манька з мильного заводу**. Ан, Бахм, Білк, Бутов, Вал, Клим, Кр, КрЛ, Луган, Марк, Міст, Новпск, Осин, Попів, Проїж, Прост, Сич, Старб, Тошк, Шпот, Шт, Щас.

[Як] **Манька (Маня) з путепроводу**, *знев.* Те, що як **Манька з мильного заводу**. Єсаул.

[Як] **Манька (Маня) з трудовнями**, *знев.* Те, що як **Манька в сливах** (1). Пет, Старб. 2. Те, що як **Манька в сливах** (2). Вовч, Горл, Зим, КрЛ, Лисич, Луган, Лут.

[Як] **Манька комбікормом**, зі сл. *нагрузитися, набратися*, *знев.* Багато, сильно, дуже; у великій кількості. Вал, Ман, Сват, Сіверс, Шахт.

Як Маньці дитина, зі сл. *потрібний, нада, треба, нужен*. Зовсім не (потрібний). – *Нуже"н то"б-і цеї д-ід / йак "Ман"ц'і дитина* (Свист); Ган.

МАНЯ ***Маня з трудовнями**. Дивна людина. Євсуг, Кон, Мар, Плот, Прох, Рад, Ребр, Шир, Щот.

***Носитися як Маня з караваєм**. Приділяти надмірну увагу чомусь (комусь) незначному. Ка, ОлП, Ясинув.

Як Маня, *знев.* Те, що як **Маня з мильного заводу**. Клим, Крам, Ор, Пів, Шахт.

Як Маня з мильного заводу. Неакуратно одягнена дівчина. Верхкам, Лисич.

МАРГАРИН ***Маргарин у голові** в кого. Хто-н. дурнуватий. Алч, Артем, Кр, Лан, ЛісП, Нижт, Пер, Свердл, СтЛ.

Маргарину в голові не хватає в кого. Хто-н. дурнуватий. Алч, КрЛ, Луган, Пер, Петровен, Підг.

Дихати маргарином, *гірн., жарг.* Перебувати в загазованому місці в шахті після вибуху. – *С'о"год"н'і "ц"ілу зм-іну |дихали маргарином / у забойі палили не"габарити* (Павлів).

МАРІУПОЛЬСЬКА **Переїхати на Маріупольську**, *місц.* Померти. Арт. • За назвою вулиці, біля якої розташоване кладовище.

МАРКА **Приїхати (їхати) на одінадцятій марці; приїхати**

(їхати) одінадцятю маркою, *жарт*. Прийти (іти) пішки. – Від Луганська до Гайового їхали 52-им, а до Веселої Тарасівки вже приїхали на одинадцятій марці (ВесТ); Біл, Білк, Виш, Зим, Іван, КрЛ, Лисич, Лут, Мак, Поп, Проїж, Род, Сич, Старб, Стах, СтЛ, ЧервП. • Можлива подвійна мотивація виразу: або метафоричне перенесення (дві ноги – дві одинички номера маршруту: трамвая, тролейбуса, автобуса), або каламбурне обігрування слова *один* “сам, пішки” з подальшим зближенням зі сферою “транспортних” образів. Пор. ще одинадцятим номером.

Приїхати на десятій марці. Те, що **приїхати на одинадцятій марці.** Ниж.

МАРКО І Марком звали. Безслідно шезли, пропали. – *Ку'нуї / ку'нуї ц'і 'акц'їїі / а во'ни збе'рут' / і 'Марком з'вали* (Луган).

Марка зловити. Напитися, бути п'яним. Вес, Луган.

Невіруючий (невірячий) Марко. Недовірлива людина. Вес, Ма, Олександр, Сєв, Чаб.

***Як Марко в печі.** Дуже вертлявий. Алч, Док, Новган, Перед.

МАРМОН Набити мармон. Дуже наїстися. Червп.

МАРТА Як Марта до утрєні, зі сл. *вирядитися*. Гарно, чепурно. – *Микола 'вир'адіу'с'а / йак 'Марта до 'утре'н'ї* (Поп).

МАРТИН Де Мартин телят пасе, *євф*. Те, що до баби Кудичихи. Артем, Зим, Мак, Нещер, Ор, Ус.

Мартин босий, але в брилі. Про бідну, але розумну людину. Кол, Лут, Нижб, Руд.

Як Мартин з конопель, зі сл. *вискочити*. Неждано, раптово (звичайно про переляканого). КрК.

Як Мартин у сливах, зі сл. *сміятися, заливатися*. Дуже, голосно. ДарЄ, Кр, Оле, Сосн, ЧервП.

МАРФА *Марфа (Мархва) з Причепилівки, *знев*. Недалекий, відсталий (звичайно про жінку). Ров, Рубіж, СтЛ, Шульг.

***Марфа (Мархва) Іванівна,** *знев*. Недалекий, відсталий (звичайно про жінку). Новган.

[Як] **Марфа (Мархва) в сливах,** *знев*. Те, що як Манька в сливах (1). Вес, Донец, Іван, Луган, Старб.

***Як Марфа (Мархва) з пирожками,** зі сл. *бігати*. Дуже швидко, весь час. – *'Бігати йак 'Марфа с пирож'ками то'го 'кажут' /*

шо ¹ж-інку звали ¹Марфа / а коли пригош-ч'ала / то ¹б-ігала / шоб пирожки не^н схолонули (Ясен).

Як Марфа (Мархва) Пантелійовна, місц. Некрасиво одягнена жінка. – *Оце 'вир'адилас' Олена! / йак 'Марфа Панте'л'ій оўна (Вівч).*

МАРШРУТ *Приїхати (їхати) одинадцятим маршрутом. Те, що **приїхати на одинадцятій марці.** Єнак, Зим, КрЛ, Луган. • „У м. Костянтинівці було десять маршрутів, а одинадцятий – то вже пішки”.

МАСА Вдарити по масі, жарг. Заснути. Зол, КрЛ, Кррч.

Давити масу (на масу), жарм. Спати. Алч, Анд, Антрац, Бахм, Білк, Брян, Велик, Горл, Дон, Зим, Іван, КрЛ, Луган, Лут, Мик, Міус, Обор, Ол, Пер, Перем, Проїж, Свист, Сич, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Сте, Ям, Ясен.

МАСЛАК Маслаками торохтіть. Бути дуже худим. Біл, Свердл, Тит, ЧервПр.

МАСЛИ *Маслами трясти, знев. 1. Танцювати. Крем, Кррч. 2. Швидко йти. Лисич, Новган.

МАСЛИНА Віднести під маслину кого. Поховати кого-н.; хто-н. помер. Воев, Поп.

МАСЛО Купатися в маслі. Жити в розкошах, у достатку. Хом.

***Масло в голові** в кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Новт.

Маслом намазане. Про привабливе місце. Алч, Анд, Зор, Мет, Пер, Ров, Стах.

Одним маслом мазані (змазані), ірон. Однакові, схожі, подібні (перев. про людей з однаковими вадами). Білк, Бір, Брян, Велик, Золот, Ковп, Кол, КрЛ, Лисич, Луган, Мих, Міус, НижД, Ол, ОрІв, Перв, Поп, Род, Руд, Тор, Тошк, Трьохізб, ЧервП, Шахт, Шир.

МАСЛОБОЙНЯ Відкривати маслобойню, грубо. Лузати насіння. Виш, ДарЄ, Зим, Лисич, Лут, Новл, Оле, Осин, Саб, Слерб, Сніж, Солон, Старб, Стах.

МАСЛЯНА *Малинова Масляна. Веселі розваги зі спиртним. – *'С'од'н'і 'буде малинова 'Мас'л'ана / ком'пан'їя 'гарна (Новдар).*

МАСТЬ Масьть привалила кому, жарг. Хто-н. має удачу. Кр, КрЛ, Луган, Микіл, Сте, Хар, Червг, Щот.

МАТИ Матері твоїй (його і т. ін.) три ковіньки, *лайл.* Уживається як вираження незадоволення, обурення, досади з приводу чогось. – *Ш-ч’о ж ти наро’биў / мате’р’і твоїїї три ко’в-ін’ки!* (Сват); Марк, Сич. Пор. **матері його ковінька**. • **Ковінька** – палиця із загнутим кінцем. Вираз, власне, первісно означає “побити б матір твою палицями”.

Мати в авосьці носила кого. Хто-н. пришелепуватий, дурнуватий. Кір, Мак, Старб.

Мати з п’ятого етажа упустила кого. Хто-н. недоумкуватий, дурнуватий. Амвр, Артем, Зим, Луган, Мак, Нещер, П-в, П-р, Сват, Сіверс, Тор.

Мати найшли (знайшли), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Біл, Верхкам.

Мати Тереза. Добра, турботлива людина (перев. жінка). Біл, Зал, Золот, Кір, Крим, КрЛ, Луган, Луг, Миха, Новайд, Пер.

Моя мати, як зоря. Про п’яного. ВесТ.

Свиняча мати, грубо. Свиня. – *Так т’іл’ки сви’н’ач’а т’мати р’обе* (Шул); Верхкам, Кр.

Як мати в кориті купала. Дуже давно. Раф.

МАТРАС Як матрас (матрац). Дуже товстий. Петр.

МАТРОСЬКА Поглядати на Матроську, *місц.* Бути близьким до смерті. Лисич. • За назвою шахти, біля якої знаходиться кладовище.

МАТЬ *Хоч (хоть) мати Божу пой. Когось важко переконати в чомусь. Брус.

МАТЮК Матюки (матюги, матюхи) гнуть. Лаяти матюками, образливо сварити кого. Біл, Брян, НижД, Рубіж, Свердл, ЧервПр, Щас.

МАХ Мах на мах. Обмінятися якимись предметами. – *Давай мах на мах / йа тоб-і му’ку / а ти т’сахар’* (Луган); Алч, Анд, Вівч, Жд, Кр, КрЛ, Ма, Микіл, Пер, Петровен, Ров, Сіверс, Сім, Стах.

Мах на сонце, бух на землю, жарт. Про невправну роботу на турніку. Вівч, Жд, Микіл. • В основі вислову – каламбур, де обігруються пряме й переносне значення слова *сонце*: 1) „небесне світило” і 2) “махи навколо металевої жердини на прямих руках”. Образ підсилений також протиставленням слів *сонце* – *земля*, які уособ-

любють спробу виконати складну гімнастичну вправу й фактичне її „здійснення”, тобто зрив, падіння.

МАХОРКА *З махоркою в голові. Дурнуватий. Амвр, Луган, СтЛ.

МАША *У мене сьогодні Маша, евф. Місячні в жінок. Білк, Кр, Луган, СтЛ, Сух.

***Маша з пилорами.** Дурнувата (про жінку). Алч, ДемО, Карт, Лисич, Лоз, Молгв, Сир, Сіверс, Сух, Чир.

***Маша з Уралмаша.** Недалека, простувата жінка чи дівчина. Ган, Дяк, Кам, Кр, Крем, Лозов, Луган, Новолек, Пер, Свердл.

МАШИНА *Гарна як машина пожеарна. Яскравий, але некрасивий. Білк, Кррч, Міст, Прив, Сніж.

***Жовта машина приїхала** за ким. Хто-н. збожеволів. – *Зби'раїс'а / за то'бойу ўже приїїхала ъжоўта ма'шина* (Сіверс); Кір, Старб.

[П] **машиною не вивезеш.** Дуже багато. – *Уўже й Іл':а у'воду нас'ц'аў / а ма'шин наїїхало до Аї'дару / і ма'шиноюу не" виве"зеш* (Райг); Білов, Бір, Гарас, Старб. • Свято Іллі 2 серпня.

І машиною не об'їдеш кого, *ірон.* Хто-н. дуже товстий. Крем, Луган, Юр.

Злякати машину, жарт. Потрапити під колеса автомобіля. – *ЇХодиш / не" дивис':а круг'себе / так і ма'шину ъможно зл'а'кати* (Поп).

МАШИНКА *Здаду під машинку, а спереди як попало, жарт. Лисий. Луган, Нов.

МЕГЕРА Мегера Іванівна. Зла жінка. Біллук, Гонч, КрЛ, Лан, Лисич, Луган, Лут, Новайд, Маріуп, Новдар, Пере, Полт.

МЕД Без меду не підступись до кого. Хто-н. гордовитий, пихатий, до якого потрібний особливий підхід. Алч, Пер, Петр.

І меду не нада. Про щось приємне, смачне. Алч, Буг, Верг, Євсуг, Зол, Зорик, Клим, Кр, НижД, Пер, Рубіж, Тан, Трьохізб, Чорн.

Одним медом мазані, ірон. Те, що одним маслом мазані. Алч, ДарЄ, Золот, Калм, Луган, Новл, Сміл, Стр, Хом.

***[Як] два меди вмісті (разом).** Про щось дуже смачне. Лут, Новдар, Перем, Спів, Шт.

[Як] медом намазаний (намазано). Приємний; привабливий. – *Ва'сил' ъходе / йак ъмедом наъмазаниї* (Новолек); Буг, Верг, Євсуг,

Зел, Зорик, Клим, Крем, КрЛ, Кррч, Луган, НижД, Новт, Пер, Пет, Прост, Ров, Тан, Трьохізб, Щот.

***Як медом намазано** де. Щось притягує, привабливо. – Су¹с¹’і-ду ў нас йак ¹медом на¹мазано / три ¹рази на ден’ при¹ходе (Кам); Н’і¹яка ¹д’і¹ч’ина ба¹їдуже не¹ про¹ходе ¹мимо Васи¹л’а / н’і¹би йо¹го ¹медом на¹мазано (Білов); Куз.

Як меду наївся. Приємно. Алч, КрЛ, Луган, Сіверс, Стах.

[Як] три меди вмісті (разом). Про щось дуже смачне. Тит.

МЕЖА Піти за межу. Померти. Кл, Лом.

Межу чорт переорав між ким. Хто-н. посварився. Луган. • **Межа** – постійний об’єкт сварок між сусідами.

***Перетнути межу.** Зробити щось особливо заборонене. Зал, Кір, КрЛ, Крем, Луган, Лут, Миха, Новайд, Піс, Прив, Ров, Старб.

МЕЛАНІЯ Як Меланія (Меланья) на обіді, зі сл. *наїстися*. Дуже, добре, досита. Велик, НижД, Рог. • В основі виразу – натяк на Щедрий вечір у переддень Нового року (День Меланки), коли звичайно готували щедре пригощення.

МЕЛАНКА Меланки бродять у кого. Хто-н. дурнуватий, пришепелуватий. Луган, Сват.

Наробити від Меланки до колядки. Дуже мало зробити; зовсім, ніскільки не зробити. Алч, ЛозО. • Вислів базується на тому, що свято Меланки (переддень Нового року) і колядки припадають на один і той же час.

МЕЛЬНИЦЯ Водяна мельниця, *несхв., ірон.* Жінка-балакуха. Нижб.

Як мельниця, зі сл. *їсти*. Багато і швидко. Трьохізб.

МЕМЕЛІ Виписати (дати, надавати) мемелів (мемелю) кому. Побити, відлупцювати кого. – *Нашому су¹с¹’іду ў¹ч’ора ¹ме-ме¹л’іу дали* (Обор); Вес, Крем, Кррч, Новм, Новпск, Олександр, Ольг, Петров, Пів, Свист, Ст, Тошк, ЧервП. • Пор. у „Словарі” Б. Грінченка: **схватив мемеля** “його побито” – без пояснення слова *мемель*; в ЕСУМ подане як “неясне” [ЕСУМ III: 434].

МЕНЖИНСЬКА Переїхати на третю Менжинську. Померти. Луган. • У Великій Вергунці (Луганськ) є дві шахти – Менжинські. А третя Менжинська – то вже кладовище.

МЕРИН *Як мерин сивий, зі сл. *красивий*. Зовсім не (красивий). Кр, Луган, Мілр, Ребр, Сніж.

***Як мерин сивий**, зі сл. *набратися*. Дуже (п'яний). Антрац, Гірс, Калм, Свердл, Сте, Хор.

МЕРСЕДЕС *Під'їхав красний „Мерседес”, *евф.* Місячні у жінок, менструація. Карт, НижГ, Полов, Осин, Старб.

МЕРТВИЙ Як мертвий диха (дише). Хто-н. повільно щось робить. Верг, Зорик, КрЛ, Луган, НижД, Перв, Пет, Тан, Фр.

МЕСТИ *Мести, гребти і гавкати. Швидко працювати. Мороз.

МЕТЕЛИК Метелики в голові в кого. Хто-н. легковажний; дурнуватий. Гарас, Лисич, Лут, Сміл, Смол, Шир.

Метелики метуть у кого. Хто-н. дуже хоче їсти. Луган, ПлП, Полов.

Як метелик. Про ходу п'яного. Білк, Пів. • Можливо, тому, що метелик не літає прямо, а постійно “виписує” вісімки (як і п'яна людина).

МЕТЕЛИЦЯ Метелиця принесла, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Новкр.

МЕТР *Два метри (метра). Зовсім близько. – *Далеко до Корч'аг-їних?* / два метри (Булг); Криз, Марк.

Два метри (метра) дранки, на кінці – пластилин (пластілін), *ірон.* або *жарт.* Те, що два метри страху. Олександр.

Два метри (метра) дурості, *ірон.* Те, що два метри страху. Алч, Бул, Вес, Зел, Зим, Зугрес, Ка, КарС, Кір, Лоз, Лут, Осин, Підг, Покр, Сте, Стр, Хв.

Два метри (метра) і все (одні) ноги, *ірон.* Високий і худий (частіше про дівчину). Анд, Луган, НижК, Новган, Пер, Проїж, Сич, Сніж, Шахт.

Два метри (метра) кожі, *ірон.* Дуже високий. Зим, Підг, Трьохізб.

Два метри (метра) краси [і вся в ногах], *ірон.* Дуже високий. Нев, Поп.

*Два метри (метра) одміряти. Поховати; померти. Ков, Свист.

Два метри (метра) проти вітру. Дуже високий. Вес, Луган.

Два метри (метра) стандарту. Дуже високий. Кррч, Новайд, Петров.

Два метри (метра) страху, *ірон.* Високий і худий (перев. про чоловіків). Велик, Горл, КрЛ, Лисич, Луган, Мілов, Сніж.

Два метри (метра) [сухої] дранки, *ірон.* Те, що два метри страху. Кіров, Ковп, Кол, Крем, КрЛ, Луган, Руд, Св, Теп, Трьохізб.

Два метри (метра) сухоостою, *ірон.* Те, що два метри страху. Андр, Горл, Ден, Криз, Луган, Молгв, Піш, Шап.

Два (три) метри (метра) краси (красоти). Високий (перев. про чоловіків). Велик, Горл, Донец, Зол, Крем, КрЛ, Ольг, Полов, Поп, Старб, Тошк, Хар.

***Метр (метир) двадцять**, *ірон.* Дуже низький на зріст. – *He*^u *ɔ*'*ɪ*ʧ'*u*на / *a* метр *ɔ*'*ɔ*ɔɔ'*ɪ*'*at*' (Лут); Білов, Кір, НижД, Старб.

Метр (метир) двадцять в кедах, *ірон.* Дуже низький на зріст. Луган.

Метр (метир) двадцять з каблуками, *ірон.* Дуже низький на зріст. Брян, Док, Єнак, Кр, Луган, Свердл, Тр.

Метр (метир) двадцять з кепкою, *ірон.* Дуже низький на зріст. Донец, Зим, Кр, Лисич, Луган, Лут, Ор, Свердл, Сіверс, Стах, Шахт, Шт, Щас. • Жартівливо-іронічний натяк на схильність людей низького зросту “збільшувати” його.

Метр (метир) двадцять з черевиками, *ірон.* Дуже низький на зріст. Алч.

Метр (метир) десять з ботинками (з ботінками), *ірон.* Дуже низький на зріст. Брян, ДарЄ, Новл.

Метр (метир) з гаком, *ірон.* Дуже низький на зріст. Білк, ВерхП, Вес, Глад, Деб, Зак, Мороз, Новпск, Прост, Рай, Рубіж, Чмир.

***Метр (метир) з каблуками**, *ірон.* Дуже низький на зріст. Берез, Брус, Крем, Луган, Новсв, Оріхов.

Метр (метир) з капелюхом, *ірон.* Дуже низький на зріст. Луган.

Метр (метир) з кепкою, *ірон.* Дуже низький на зріст. – *Та йо*^o метр *s* *kepkojy* / *a* *v-in* *y*^{ʒe} *mat'ip'iyu* *ko*'*m*андує (Артем); Брян, Верхкам, Кір, Ко, Крем, Луган, Малорл, Олек, Пер, Полов, Сіверс, Старб, Стах, Шпот.

Метр (метир) з кепкою і в (на) коньках, *ірон.* Дуже низький на зріст. Вес, Луган, Трьохізб.

Метр (метир) з кепкою і на роликах (на роліках), *ірон.* Дуже низький на зріст. Луган, Род.

Метр (метир) з кепкою та в ботинках (в ботінках), *ірон.* Дуже низький на зріст. Мак, Полов, Сіверс, Сніж, Сух, Щас.

Метр (метир) з кепкою та коньками (та на коньках), *ірон.* Дуже низький на зріст. Білк, Вал, Луган, Род, Сім, Сніж, СтЛ, Хар.

Метр (метир) з лишнім, *ірон.* Дуже низький на зріст. Зак, Каб, Новсв, Усп.

Метр (метир) з піднятими догори руками, *ірон.* Дуже низький на зріст. Малорл, Полов.

Метр (метир) з тапкою, *ірон.* Дуже низький на зріст. Лут.

Метр (метир) з черевичками, *ірон.* Дуже низький на зріст. Ковп.

Метр (метир) з чубом, *ірон.* Дуже низький на зріст. Луган, Сват, Стах.

Метр (метир) з шапкою, *ірон.* Дуже низький на зріст. – *То й'а'киї в'ін? / ви'сокиї? / 'гарниї? / а'йатже! / метр с шапкойу!* (Кррч); Крем.

Метр (метир) з шапкою і в кросівках (кросівках, красовках), *ірон.* Дуже низький на зріст. Сват.

***Метр (метир)** зросту, *ірон.* Дуже низький на зріст. Лоз, Сват.

Метр (метир) і два сантиметри, *ірон.* Дуже низький на зріст. Перв.

***Метр (метир)** іду, два несу. Про техніку, пристрої, які погано працюють. Велик, Ілліч, Кір, Луган, НижД, Старб.

***Метр (метир)** на кирпичині, *ірон.* Дуже низький на зріст. Мет.

***Метр (метир)** на коні і з кепкою, *ірон.* Дуже низький на зріст. Луган.

***Метр (метир)** на коньках, *ірон.* Дуже низький на зріст. Кудр, Луган.

Метр (метир) на коньках і в шляпі, *ірон.* Дуже низький на зріст. Луган.

Метр (метир) на коньках у прижку і в шапці, *ірон.* Дуже низький на зріст. Свердл.

Метр (метир) на коньках [та] з піднятими руками, *ірон.* Дуже низький на зріст. Зим.

Метр (метир) на лижах, *ірон.* Дуже низький на зріст. Луган.

Метр на метр, *ірон.* Товстий (про людину). – *Ко'тиїс'а 'д'а-*

де"ч'ко по дороз'і / метр на метр (Литв); Вал, Вар, Велик, Крем, КрЛ, Лисич, Мак, Малорл, Мар'ян, Новб, Новган, Новпск, Пер, Пів, Прив, Сіверс, Старб, Стах, Тор, Тошк, Тр, Трьохізб, Шап, Шахт, Щас.

Метр (метир) на метр і два в глибину, ірон. Те, що метр на метр. Проїж, Сич.

Метр (метир) на метр [як ларьок], ірон. Товстий (про людину). Амвр, Біл, Нещер, Тор.

Метр (метир) на півтора, ірон. Те, що метр на метр. Біл, Мак, Новб, Перв, Полов.

Метр (метир) на підборах і в кепці, ірон. Дуже низький на зріст. Білк, Вес, Рубіж, Старб, Чмир.

***Метр (метир) од горшка, ірон.** Дуже низький на зріст. Алч, Горл, Лисич, Луган, Маріуп, Новайд, Новбор, Новр, Полт, Привіл, Род, Розкв, Сват, Тор, Шульг.

Метр (метир) п'ять на каблуках і з кепкою, ірон. Дуже низький на зріст. Чорн.

Метр (метир) у капелюсі, ірон. Дуже низький на зріст. Антрац, КрЛ, Луган, Малорл, Павлів.

Метр (метир) у кепці (у шляпі, у картузі), ірон. Дуже низький на зріст. – *Метр у картуз'і / а ш·ч'е ї викабл·лuch'уйе'ц':а* (Лут); Зим, Лисич, Маріуп, Перв.

Метр (метир) у коньках і в шляпі, ірон. Дуже низький на зріст. Луган.

Метр (метир) у прижку, ірон. Дуже низький на зріст. Дяк, Свердл, Стах.

Метр (метир) у чоботях (у чоботах), ірон. Дуже низький на зріст. Алч, Антрац, КрЛ, Луган, Молгв, Род, Слсрб, Старб, СтЛ, Червп.

Метр (метир) сорок на метр сорок [: де талію робити будемо?], ірон. Дуже товстий. – *Хоч' Та'мара метр |сорок на метр |сорок / та плат':а / йак·і обт'агу'ют' / носе спок·і'но* (Кір); Вівч, Калм, Кррч, Луган, Мак, Ниж, Пер, Сват, Сніж.

Метр (метир) шкури, ложка синьої крові, жарг. Дуже худий. Алч, Єнак, Луган, Трет.

Півтора метри (метра) з капелюхом, ірон. Дуже низький на зріст. Новайд.

Півтора метри (метра) з капелюшком, ірон. Дуже низький на зріст. Вес, Мак, Сіверс, Тал, Теп, Трьохізб.

Півтора метри (метра) з шапкою і каблуками, ірон. Дуже низький на зріст. Тр.

Піти на два метри (метра) нижче Невського, місц. Померти. Нев. • Глибина ями для покійника два метри.

Скоро одміряють два метри (метра) [землі] кому. Хто-н. близький до смерті. Антрац, Біл, Бу, Верхкам, Греч, Луган, Матв, Сте, Тан, Червп.

Сім метрів дранки, ірон. Те, що два метри страху. Анд, Іл, Сніж.

Три метри (метра) дранки, ірон. Те, що два метри страху. Ясен.

***Три метри (метра) дранки, а то кістки, ірон.** Те, що два метри страху. Зел, Фр.

Три метри (метра) дурості, ірон. Те, що два метри страху. Олек.

Три метри (метра) нещастя, ірон. Дуже високий і худий. Дмитр.

Три метри (метра) росту, ірон. Дуже високий. – У *Бобенк-іў Паўло / три метри росту / ч'е"ре"з забор не"ре"гл'а|да* (Луган); Кір, Кррч, Лозов, Мак, П-в, Пер, Сват, Сніж, Старб, Там, Хв, Щот.

Три метри (метра) сухостою, ірон. Те, що два метри страху. Калин, УрК.

МЕХАНІЗАТОР Механізатор широкого профілю по вузькій колії, ірон. Хто-н. намагається показати себе кращим, ніж є насправді. Анд, Сніж.

МЕХАНІК Механік широкого профілю по вузькій дорозі, ірон., жарт. Про того, хто добре не знає своєї справи, але створює її видимість. • Імплицитно також – про модні віяння називати звичайні професії гучними іменами. Проїж, Сич, Тит.

МЗДА *Дати мзди кому. Кого-н. побити. Луган, Піс, Старб, Стах.

МИКОЛА *Микола з сватовської. Божевільний, дурнуватий. Кір, НижД, Пар.

МИЛИТИСЯ *Не милься – бритись не будеш. Щось не

здійсниться, як би ти не намагався це зробити. – *Та ти не^м м^лил’с’а / б^ритис’ не^м б^уде^ши / на вулиц’і дош-ч’ п-ішоў / так шо на го^род іти н’і^йак* (Марк); Влас, Євсуг, Ман, Тал.

МИЛО Без мила в хату лізти. Набридати. Калм, Кам’ян, Стр.

МИНУТА Ні на минуту. Постійно, без перерви. Брян, Вівч, Голуб, Молгв, Рай, Рубіж, Руд, ЧервПр, Шпот.

МИР *І в мир не годний. Поганий, некрасивий. – *Ну / ти ї цуце^мн’а отхва’тиў / і ў мир не^м годне* (Трет); Алч, Анд, Ко, КрЛ, Луган, Мик, Микіл, Міл, Мороз, Нещер, Пер, Підг, Старб, Стах, Тплг, Трет.

І в мир не підходить. Поганий, некрасивий. Гар, Луган, Микіл, Мороз, Пер, Ров.

Іти на мир, етн. Домовлятися про весілля (про батьків молодих). Вес, Коляд, Лисич, Лут, Сіверс, Стах.

***Усім миром мазаний.** Про те, кому всі допомагали. Білк, Заїк, Дібр, Лут, Новдар, Оріхов, Риб’ян, Сіверс. • Можливо, від звичаю толоки, коли хату мазали всім миром, а потім у глині вимазували господарів.

МИРО Миром мазаний. Щасливий. – *Га’лина м^лиром м^лаза-на / иї’ ўс’ігда ве^мзе* (Сват); Верхкам, Свердл.

Одним миром помазані, несхв. Однакові. Обор.

МИРОН Розказав Мирон рябої кобили сон. Збрехав. – *Це ш-ч’е роска’заў Ми’рон р’а’бойі ко’били сон / а йак во’но на-спраўд’і було / н’іх’то не^м знайе* (Луган). • Рідкісний випадок препозитивного нарощення до відомого вислову **рябої кобили сон**.

МИСКА *З однієї миски їсти. Бути дружними. Білк, Брян, Ілліч, Луган, Новган, Сир.

МИТЬКА Був такий і Митькою звали. Щез, пропав; утік. – *Було / приве’зут’ нового пре’д’с’іда^мл’а / йак ко’та ў м-иш’ку / а в-ін нажи’вец’:а та буў та^киї і Мит’койу звали* (Сват); Род, СтЛ. • Контамінована форма висловів *і був такий + і Митькою звали*.

Митька змила що. Що-н. зникло, не можна знайти. – *А де ж хустка? / у’же с’к-іл’ки д’н’іў не^м на’їду / мабут’ / Мит’ка зми-ла* (Тр).

МИХАЙЛІВКА З’їздив би ти на Михайлівку. Божевільний,

пришелепуватий. Перв. • Місто Михайлівка з психіатричною лікарнею за 3 – 4 км від Первомайська на Луганщині.

З Михайлівки. Божевільний, пришелепуватий. Перв.

З Михайлівки втік (приїхав). Збожеволів, пришелепуватий. Оріх, Поп.

МИХАЙЛОВКА На Михайловку в гості. Божевільний. Перв, Поп.

МИЧАТИ *І ні мичимть. Нічого не говорять, мовчить. Анд.

Ні мичить ні телиться, *презирл.* Нічого не робить, не вживає заходів. Алч, Вівч, КрЛ, Луган, Мик, Пер, Петровен, Ров, Сіверс, Стах, УрК, Хар, Ясен.

МИША [І] миші (миша) повісились (повісилась) [у холодильнику (у холодільнику)] в кого. Хто-н. живе дуже бідно. Алч, Амвр, Анд, Артем, Біллуц, Бунч, Гарас, Док, Зим, Золот, Зор, Калм, Кір, Кр, КрЛ, Лан, Лисич, Луган, Лут, Ма, Маріуп, Марк, Новайд, П-в, Пере, Петров, Полт, Риб'ян, Род, Ребр, Сват, Сніж, Спів, Старб, СтЛ, Стр, Тор, Штер, Щот.

***Миша пластилінова.** Недбалий. Бір, Карт, Прох.

Миші базарюють у кого, *знев.* Хто-н. лузає насіння й судачить. Новб, Прок, Сич.

Миші ночували у вухах у кого. Хто-н. має дуже брудні вуха. Крем, Ма.

Осталось мишам на сльози. Зовсім мало (осталось). Міл, НижД.

***Як миша.** Дуже низький. Білк, ВерхК, ДемО, Кр, Криз, Марк, Тр.

***Як миша в житі,** зі сл. *сидіти.* Зовсім тихо. Білк, Бон.

***Як миша в муці,** зі сл. *сидіти.* Зовсім тихо. Кр, Марк, Молгв, Тал.

МИШКО ***Мишко-телеграф.** Дуже високий. Арт, Гонч, Лисич, Старб, Усп, Хор.

МИШОЛОВКА Попаста в мишоловку. Потрапити в пастку. Алч, Брян, Кір, КрЛ, Міус, Павлів, Ров, Сват, Свердл.

МИКРОФОН ***Виключити п'ятий мікрофон.** Замовкнути. Білк, Бунч, Гонч, Дібр, Єнак, Заїк, Новдар, Поп, Оріхов, Старб.

***Виключити третій мікрофон.** Замовкнути. Арт, Горл, Зак, Луган, Петрове, Сніж, Тар.

***Виключити шостий мікрофон.** Замовкнути. ВерхК, Євсуг, Карт, Кір, Криз, НижД, Старб.

МІЛЦІОНЕР Приставати як п'яний до міліціонера. Нав'язливо чіплятися. Вес, Ка, КарС, Лисич, Ма, Раф, Топ.

МІЛЦІЯ Прийти в міліцію. Розказати правду, зробити визнання. – *Ми|колка наш|кодиў і пох|н'уциўши|с' / стаў пе|ре|д |ба-т'ком / ну шо / при|шоў у м-іл'іц'іу?* (Лут).

МІРКА *Скоро последню мірку (мірки) знімуть з кого. Хто-н. близький до смерті. Марк.

МІСТ Викладати міст, *гірн.* Прокладати доріжку з дощок для візка з вугіллям. Підл, Сverdл.

Під мостом **найшли** (знайшли), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Зим, Лисич, Стах.

[Та] **за мостом.** Близько. Верг, Калм, СтЛ.

Ходити по мосту. Викаблучуватися, ходити вигинаючись, неприродно звиваючись. Полов, Старб.

Як дірка в мості (в мосту), зі сл. *потрібний, нада.* Зовсім, анічуть (не потрібний). Чорн.

Як сліпий з мосту, зі сл. *сказати, бовкнути.* Необдуманно, поспішно. Чорн.

МІСТОК **Найшли** (знайшли) **під містком,** *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Стах.

Як з-під містка хто. Хто-н. дурнуватий. Марк.

МІСЦЕ **Викупити місце,** *етн.* Померти. НижН. • В основі вислову – назва поховального обряду: до кишені померлого кладуть дрібні монети, щоб викупити місце поховання на тому світі.

Дати місце в Могильовській губернії кому. Хто-н. помер (помер). – *М-ій кум та|киї / ш-ч'о с|коро да|дут' йо|му |м-ісце ў Мо|гил'оўс-к-ій гу|берн'іі* (Слерб).

Дати по місцю, де крила зростаються, *евф.* Ударити нижче спини. ВесТ, Гай, Зим, Ушак.

Дати по місцю (по місту), де руки зростаються. Ударити, побити. Рубіж.

Дитяче місце (місто), *евф.* Плацента. Антрац, Бул, КрЛ, Лоз, Луган, Павлів, Сverdл, Стах.

***З місця на місце не перекладе.** Лінивий. Алч, Антрац, Вахр, Кр, Криз, КрЛ, Марк, Новайд, Плот, Тор, Фаш.

Займати місце (місто) через дорогу. Думати про близьку смерть; бути близьким до смерті. Кар, КрЛ, Мілов, Міст.

Застовбичити місце у Кружиліна в огороді, місц. Померти. Свердл. • “Город Кружиліна виходить на кладовище” (Свердл).

Місцю радий. Дуже втомлений. Білк, Зим, Луган, Малорл, Сіверс, Ст, Старб, ЧервП.

***Плювати з високого місця** на кого. Зневажливо ставитися до кого-н. Лут, Новайд, СтЛ.

***Шукати собі місце на небі (серед зірок).** Бути близьким до смерті. Біллуц, Вільн, Карт, КрЛ, Луган, Лут, Новайд, Полт, Спів.

МІСЯЦЬ З місяця звалився (упав), евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Олек, Чмир.

***За місяць не обійдеш** кого, *ірон.* Хто-н. дуже товстий. Євсуг, Зорик, Ковп, Луган, Фр.

За місяць не об’їдеш кого, *ірон.* Хто-н. дуже товстий. – *Вона така / ш·ч’о за ‘м-іс’ац’ не об’їдеш* (Зак); Анд, Білк, Брян, Дон, Кір, КрЛ, Малорл, Новбор, Обор, Пер, Пів, Підг, Род, Сніж, Старб, СтЛ, ЧервП, Щас.

У кінці місяця родився, жарт. Дурнуватий, пришелепуватий. Лут. • За аналогією до виробництва товарів за соціалістичної планової системи, коли треба було обов’язково “дати план”, а тому в кінці місяця нерідко, поспішаючи, випускали браковану продукцію.

Ухопив місяця зубами хто. Кому-н. не пощастило. – *Стар’ау-с’а / стар’ау-с’а / та й ух’опиў ‘м-іс’ац’а зубами* (КрЛ).

[Як] з місяця звалився хто. Дурнуватий, пришелепуватий. Чмир.

МІТЛА Крутитися мітлою [на дворі]. Бути заклопотаним, постійно зайнятим, намагатися все зробити по господарству. Алч, Брян, Кам, Лозов, Луган, Лут, Павлів, Перв, Ров, Сват, Хв.

***На мітлі літає** хто, *жарт.* Жінка-відьма. Біл, Дмит, Зал, Ков, Миха, Парх, Пер, Піс, Різн, Розп, Сніж, СтЛ, Чорн, Крем, ПлП, УрК, Шах.

МІШОК З мішка витрусили, евф. Те, що під мостом найшли. – *‘Ма / де йа ўз’аўс’а?’ / з мішка ‘витрусили* (Зим); Степ.

З мішка витрушений. Той, хто не розуміє очевидного. Вест.

Забитий у мішок. Недоумкуватий. Брян, Луган.

Мішком [пустим] прибацнутий. Недоумкуватий. Алч, Вовк, Зим, Іван, КрЛ, Лисич, Луган, Обор, Старб, Хар, Ям.

***Мішком прибитий.** Недоумкуватий. Горл.

***Мішком шльопнутий.** Недоумкуватий. ВесТ, Калин, Ков, Крем, Крим, Марк, Новган, Піс, ПлП, Сніж, СтЛ, Тошк, Чорн, Шах.

Мішок з діркою на плечах. Забудькуватий. Ілов.

***Мішок з картошкою (з картопльою), ірон.** Дуже худий. Карт, Кір, Кр, Криз, Крим, Луг.

Мішок кісток і банка крові, ірон. Дуже худий. НижН.

Мішок кісток і кружка крові, ірон. Дуже худий. Бунч, Кар, Лисич, Луган, Новкр, Сват, Сніж, Там.

***Мішок кісток і метер (метир) шкіри, ірон.** Дуже худий. Брус.

Мішок кісток і тонна жиру, знев. Дуже товстий. Ка, Покр, Старб, Хв.

Накрити мішком кого. Піймати на крадіжці кого-н. КрЛ, Марк.

• За давнім звичаєм злодія, пійманого на крадіжці, били гуртом, накривши мішком, щоб він не бачив, хто саме б'є.

Пильним мішком прибитий із-за угла. Дурнуватий, пришелепуватий. Алч, КрЛ, Луган, Пер, Ров.

Пустим мішком прибитий. Дурнуватий, пришелепуватий. Білов, Вес, Вуглег, Макар, Марк, Микіл, Мороз, Осин, Підг, Полов, Смол.

Пустим мішком прибитий з-за вугла. Дурнуватий, пришелепуватий. Алч, Ар, Бул, Вес, Зол, Крем, Кудр, Луг, Ма, Марк, Мороз, Олександр, Осин, Перв, Підг, Покр, Полов, Проїж, Рубіж, Сич, Сіверс, Топ, Тплг, Стах.

Пустим мішком пришквартнутий з-за вугла. Дурнуватий, пришелепуватий. Вес, Донец, Заїк, Кудр, Луган, Ма, Мик, Микіл, Мороз, Нещер, Підг, Полов, Сніж, Топ, Трет.

***Сім (сем) мішків оріхів (горіхів) набалакати.** Наплести дурниць. – *І ти йо^лму по'в'іриу?* / *та в-ін же с'ім м-ішк-іу о'р'іх-іу набалакау* (КрЛ); Луган.

***Як кропив'яний мішок, знев., ірон.** Товста, сита людина. Євсуг, Карт, Пр.

***Як мішком з-за вугла.** Несподівано, зненацька (вдарити, приголомшити). Бон, Новпск, Червон.

*[Як] мішком з-за вугла прибитий. Дурнуватий. Ман.

*[Як] мішком стукнутий. Дурнуватий. Білс, Кряк, ЛісП, Малр, Підг.

Як мішок, зі сл. *тягтися, йти*. Повільно, ледве-ледве. Вес, Лисич, Новган, Перш.

[Як] мішок з дустом, *знев.* 1. Дуже товста людина. – *Іде / не^н л'удина / а м'ішок з дустом / не^н опхопити* (Гл); Криз, Лисич, Новб, Новом, Тор. 2. Зовсім п'яний. – *Оце наб'раўс'а! / іде йак м'ішок з дустом* (Кррч); Крем, Мих, ОрІв, Тор. 3. Який напалився (цигарок). – *Хо'ч'а б на мит' не^нре^нстаў т'аг'ти / не^н л'удина ўже / а м'ішок з дустом* (Алч); Крем, Кррч.

[Як] мішок з дьогтем (з дьогтьом), зі сл. *рухатися, іти*. Дуже повільно. Трьохізб.

*[Як] мішок з жиром, *знев., ірон.* Товста, сита людина. Кір, Луган, Старб, СтЛ.

[Як] мішок з картошкою, *знев, ірон.* Товста, сита людина. Новт.

[Як] мішок з кістками, *знев. або ірон.* Дуже худа, виснажена людина. – *Он'а ж йак м'ішок с к-істками!* (Лисич); Анд, Антрац, Брян, Вес, Воєв, Греч, Зим, Золот, Іван, К-к, Комсом, КрЛ, Луган, Лут, Мак, Малорл, Мих, Новб, Пер, Петров, Прив, Род, Сіверс, Сніж, СтЛ, Стах, Тал, Тор, Тошк, Щас.

[Як] мішок з комбікормом, *знев., ірон.* Товста, сита людина. Крем.

[Як] мішок з піском, *знев., ірон.* Дуже товстий. Підл, Рубіж.

[Як] мішок з салом, *знев., ірон.* Те, що мішок з комбікормом. Вес, ВесТ, Золот, КрЛ, Марк, Молгв, Новл, Род, Солон, Старб, Червп.

[Як] мішок з соломою, *знев., ірон.* Те, що мішок з комбікормом. – *Отой м'ішок с соломою? / н'іза'ш-ч'о не^н п-іду за н'ого!* (Кррч); Білов, Георг, Греч, Кір, Лисич, Марк, НижД, Новб, Полов, Свердл, Сніж, Старб, Трьохізб.

[Як] мішок сіна, *знев., ірон.* Дуже товста людина. Деб.

МЛИН Ні з чим до млина, порожняком додому. Безрезультатно. – *Пове^нрнуўс'а бат'ко н'і с ч'им до мли^нна / порожн'а'ком додому* (Кррч).

Через млин навприсядки, жарт. або ірон. Дуже далека рідня. КрЛ.

Як млин на вигоні, зі сл. *стояти, стовбичити*. Одинцем; самітний (перев. про високу людину). Лисич.

Як млин при дорозі, зі сл. *залишитися, стояти*. 1. Одинцем; самітний. – *І осталас' ж-інка йак млин при дороз'і / ч'олов-ік умер / д'іти по с'в-ітах розле^мт'ілис'а* (Вес); Брян, Луган, Малорл, Полов, Сіверс, Тал, Тр. 2. Зайвий. – *Шо ти тут стоїиш / йак млин при дороз'і* (Підг). • Вітряки, як правило, ставилися на просторому, де багато вітру, але недалеко від людей (від дороги).

МЛИНЕЦЬ Переїсти млинців. Зробити дурницю. Лозов, Луган, Перв, Хв.

МОВЧКИ Аби не мовчки. Якби що-н. сказати. Алч, Анд, Вівч, Кр, КрЛ, Луган, Мет, Мик, Пер, Петровен, Піщ, Сіверс, Стах, УрК, Хар.

МОГИЛА Зарити в могилу кого. Змусити мовчати кого-н. Лисич.

МОДА * [П] моди [тоді] не було. Не вдавалися до чогось. – *І моди тод'і не^м було продават' на базар'і або ў лаўку носит'* (Піс).

МОЗАЙКА Викладати мозаїку, евф. Блювати. Єнак, Трьохізб.

МОЗГИ Аж мозги закипають у кого. Хто-н. дуже втомився. Дібр, Кір, Крим, Лантр, Оріхов, Ров, Свердл, Сіверс, Сніж, Старб.

***Мозги звихнуті в кого.** Хто-н. дурнуватий, прищелепуватий. Ілліч, Кр, Крим, Плуг.

***Мозги попріли в кого.** Хто-н. не здатний думати. Алч, Артем, Байд, Білов, Кр, КрЛ, Лан, ЛісП, Малр, Підг, Свердл, Сіверс, СтЛ.

МОЗОК *З мозком набакир. Дурнуватий. Петров.

Зібрати мозок у долоню. Добре поміркувати. Стах.

Насаджувати мозок на низку кому. Повчати кого; сторонніми розмовами відволікати чию-н. увагу. Комсом, Мак, Сіверс.

МОЗОЛЬ *Мозоль носити, жарт. Бути товстим, череватим. Антрац, Ануф, Ров, Свердл, Старб, Сух, Хор.

Натерти мозоль кому. Набриднути. – *Ти ўже ме^мн'і мозол' натер своїм мотоциклом* (АйдМ); Луган.

***Трудовий мозоль натерти**, *евф.* Бути вагітною. – *Шоб не“ ро'бит' / во'на трудо'вій мо'зол' со'б-і на'терла* (Миха).

***Ускочити в трудовий мозоль**, *евф.* Завагітніти. ДемО, Кр.
МОЗОЛЯ *Наїсти мозолю. Мати велике черево, бути товстим. Антрац, Ануф, Гірс, КрЛ, Луган, Ров, Рубіж, Свердл, Сух.

МОКРОТА Мокроту розводити. Плакати. Буг, Верг, Клим, Луган, НижД, Пер, Перв, Руд, Старб, Тан, Трьохізб, Фр, Червп, Чорн, Щас.

МОКРОТИННЯ *В мокротинні набути, *евф.* Завагітніти. Світ, Новган.

МОЛОДА Будити молоду, *обр.* Весільний обряд: “Підіймати молоду після першої шлюбної ночі (після комори)”. Ров.

Вести молоду умиватись; умивати молоду, *обр.* Весільний обряд: частувати в домі молодої після першої шлюбної ночі. • „На другий день свальби умивають молоду після сну” (Перв); Ар, Донец, Дуб, КрЛ, Луган, Марк, Микіл, Мороз, Мус, НижВ, Трет, Сте, СтЛ.

Викупати молоду, *обр.* Весільний обряд: “Наречений і дружок дають викуп молодшій сестрі або братові за наречену” (Вовк); Антрац, Бу, Верг, Греч, ДарЄ, Док, Євсуг, Захід, Зим, Кр, Луган, Новкр, Новл, Оле, Перв, Поп, Сад, Солон, Стах, Сте, Тан; „свати приходять з хлібом і сіллю, коли хліб батьки молодої забирають, то викуп здійснився” (Перв); „платити молодшому братові або сестрі молодої за місце за весільним столом поруч з молодою” (Гарас); Луган, НижВ, СтЛ.

Запити молоду, *обр.* Весільний обряд: випити горілки як знак згоди батьків дівчини на весілля. Євсуг, Мик, Михай.

Красти молоду, *обр.* Весільний обряд: „У первий день весілля ховають молоду в сусідів, поки дружка й дружко не виконають жартівливих завдань” (Трет); Алч, Анд, КрЛ, Луган, Ма, Мет, Петр, Петровен, Ребр, Ров, Сіверс, Сте, УрК, Хар.

Пропивати молоду (наречену, дівчину), *обр.* Весільний обряд: домовлятися про умови весілля (про батьків молодих), випивати. Антрац, Білк, Брян, Вал, Зим, Іван, Кр, Кругл, Лисич, Луган, Лут, Марк, Новайд, Новб, Ол, Пер, Ров, Свердл, Сіверс, Тр, Усп, Фр, ЧервП, Шахт, Щас. • Подібні домовини супроводжуються вживанням спиртного.

Ховати молоду (нєвєсту), обр. Весільний обряд. – *Н'єв-єсту хо'вайут' або нар'ажайут' другу д'іуч'ину* (Нижб). • „Ховають молоду, а молодий дає викуп” (Перв); Адріан, Брян, Бу, Верх, Вес, Вівч, Євсуг, Кір, Луган, Міус, Перв, Прост, Сте, Фр.

МОЛОДИЙ Пудрити молодого, обр. Весільний обряд: викупати ворота двору молодої. Алч, Жовт, КрК.

МОЛОДИ Молоді та п'яні, жарт. Молодь. Док, Луган, Під.

Обсипати молодих, обр. Весільний обряд: ”Зустрічають біля дому й обсипають молодих після того, як вони розписалися, – хмелем, грішми” (Лен); Кр, Павлів. • “Обсипають молодих, коли вони вийшли з загсу на порозі (обсипають матері наречених), а потім молоді вклоняються людям за те, що ті прийшли” (Шульг); „Обсипають молодих, щоб багатими жили” (Перв); Антрац, Верг, Док, Зим, Калм, Кір, Луган, Нижб, Новкр, Прост, Розп, Сват, Стах, Сте, Тор, Щот; „Обсипають молодих, коли молодий викупив молоду і вони виходять з хати молодої” (Верхкам).

Обсівати молодих, етн. Те, що **обсипати молодих.** „Обсівують молодих пшеницею, канхветами, дрібними грошима” (Степ); Алч, Брян, Велик, ВерхК, ДемО, Кір, Кр, Луган, Молгв, НижД, Тор.

Покривати молодыхъ, обр. Виконувати весільний обряд покривання. Шульг. • „Дружко звертається до дружок і говорить: „годі вже брехати язиком, пора звершувати діло, давайте-но *покривати молодыхъ...*” [Іванов 1898: 609], Шульг.

Посівати молодих, обр. Те, що **обсипати молодих.** Білов, Велик, Євсуг, Криз, Марк, Молгв.

Серебрити молодих, обр. Вносити гроші й продукти для продовження гуляння після власне весілля. Алч, Бар, Вес, Лисич, Лут, Мик, УрК.

Умивати молодих, обр. Святкувати другий день весілля (на цей день і припадає названий обряд). – *На другий ден' с'вад'би умивайут' молодих* (ВесТ); Вівч; *П'єс'л'а п'єршой шл'убнойі ноч'і с'вашка і с'тарший сват умивайут' молодих* (Слєрб, Сте); Адріан, Верг, Євсуг, Калм, Червп.

МОЛОКО Купаться в молоці. Жити з достатком. Брян, Вівч, НижД, Тит, ЧервПр, Шпот.

***Молоко з-під бішеної (бішаної) корови, жарт.** Горілка. Золот.

* **Молоко з-під чорної коровки**, *жарт.-ірон.* Вода з криниці. – *Ич' / вин'ц'а!* / *а моло'ка с п-ід ч'орной ко'роўки* (Луган).

Напитися молока з-під чорної корови (кобили). Стати скаженим, сердитим. Крем.

***Скажене молоко**, *жарт.* Горілка. КрЛ, НижД.

МОЛОЧАЙ Гусячий молочай. Бур'ян. ВерхП, Глад, ДавМ, Зак, Новпск, Розп, Тор, Шахт.

МОМЕНТ Попасти під момент (під мамент). Вчасно нагодитися. Алч, Брян, КрЛ, Міус, Павлів, Свердл.

МОНАСТИР ***Піти в монастирь**. Відправитися невідомо куди. ДемО, Кон, Плот, Прох, Рад, Червг.

МОРДА Морда в сажі в кого, *грубо*. Хто-н. байдужий. Лут, Слсрб.

Морда віником, *грубо*. Нахабний. Біллуц, Іван, Луган, СтЛ.

***Морда з трудноднями**, *грубо*. Дурнувата жінка. Карт.

***Морда квадратна** в кого, *грубо*. Хто-н. пихатий. Білк, Зор, Ілліч, Лисич, Новган, Новр, Ор, Старб.

***Морда кирпича (кирпичини) просе** в кого, *грубо*. Одутлий, з великим обличчям. – *Ну ти ї в-ід'її'с'а / морда кирпи'ч'и-ни п'росе* (Старб); Бір, Бунч, Гонч, Заїк, Золот, Єнак, Крас, Криз, Лисич, Марк, НижГ, Новган, Новдар, Оріхов, Ребр, Риб'ян, Сіверс.

Морда кирпичем у кого, *грубо*. 1. Хто-н. здивований; зробив вигляд, що не знає. Анд, Антрац, Вал, Велик, Дон, Зим, Кір, Кр, Крас, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Марк, Новб, Пів, Стах, Тр, Шт, Юр. 2. Хто-н. пихатий. – *Йа йо'му 'д'ело ка'жу / а в-ін морду кирпи'ч'ем* (Луган); Білк, Зол, Кір, Ковп, Лисич, Новбор, Новган, Обор, Пер, Свердл, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Тор, Шахт, Щас, Ям.

Морда на морозі в кого, *грубо*. Про того, хто набрав незалежного вигляду. Ан, Білк, Ковп, Лисич, Луган, НижД, Старб.

Морда телевизором у кого, *грубо*. Те, що морда в сажі. – *Зроби'ї'гадос'т'і морда т'іл'і'в-ізором* (Комсом); Виш, Оле, Сніж, Старб.

***Морда тяпкою** в кого, *грубо*. 1. Те, що морда кирпичем (2). Білк, Іван, Ниж, Проїж, Сич. 2. Хто-н. дурнуватий. Кр, Молгв, Сух.

***Морда хоч (хоть) гусей бий**, *грубо*. Те, що морда кирпича просе. Проїж, Сич.

***Морда хоч (хоть) кирпичем бий**, *грубо*. Те, що морда кир-

пича просе. Євсуг, Нижб, НижД, Ілліч, Кір, Лисич, Луган, Молгв, Старб.

Морда хоч (хоть) кирпичі бий, *грубо. Те, що морда кирпича просе. Білк, Вахр, ВерхК, ДемО, Карт, Кір, Крим, Нижб, Оле, Різн, Розс, Тор, Ціл.

Морда хоч (хоть) кирпичиною влупи, *грубо. Одутлий, з великим обличчям. Бунч, Гонч, Новдар, Поп, Риб'ян, Старб.

Морда хоч (хоть) котом бий, *грубо. Те, що морда кирпича просе. Нужд, Сир, Старб, Трьохізб.

Морда хоч (хоть) поросят (хоч поросся) бий, *грубо.* Те, що морда кирпича просе. – *Приїшоў / морда хоч' порос'ат бій* (Алч); Вівч, Єсаул, Кір, Луган, Лут, НижД, Старб, Ребр, Ров, Щот.

Морда хоч (хоть) свиней бий, *грубо.* Те, що морда кирпича просе. Золот, НижД, Старб, Слерб, Сміл.

Морда хоч (хоть) снопи нею молоти, *грубо. Те, що морда кирпича просе. Гірс, Крем, Лут, Плуг, Ров, СтЛ.

Морда хоч (хоть) собак бий, *грубо.* Те, що морда кирпича просе. Алч, Брян, Євсуг, Кір, Лисич, Луган, НижД, Тит, Ціл.

Морда хоч (хоть) собак ганяй, *грубо.* Те, що морда кирпича просе. Обор.

Морда хоч (хоть) цуценят бий і всі одскакують, *грубо. Те, що морда кирпича просе. Новсв.

Морда хоч (хоть) цуциків гати, *грубо. Те, що морда кирпича просе. Брян, Булг, Ілліч, Кір, Криз, Крим, Лут, Марк, НижД, Парн, Різн, Сніж, Старб, Тар, Тр, Ціл.

Морда хоч (хоть) щенят лупи, *грубо. Те, що морда кирпича просе. Велик, Ілліч, Кір, Лут, НижД.

Морда чайником у кого, *грубо.* Хто-н. безсовісний, нахабний. Анд, Антрац, Білк, Велик, Вес, Кір, К-к, Кол, Крем, Лисич, Луган, Марк, Новбор, Полов, Прив, Проїж, Род, Сич, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Тор, Тошк, Усп, Шахт. • Можливо, за положенням носа піднятої голови (як у чайника).

Морда ящиком у кого, *грубо.* 1. Хто-н. здивований. Велик, ВесТ, Вовч, Комсом, Лисич, Луган, Полов, Щас. 2. Хто-н. нахабний. Вовк, Шахт.

Мордою торгувати (доторгуватися), *грубо.* Бути роззявою.

– *Ех ти / доторгу'валас' мордою / шо ї грош-і вит'агли* (Тит); Рубіж, Червп.

Морду давити. Спати. Алч, Кр, Луган, Ров, Сіверс, Щот.

Морду з тряпок зробити, грубо. Задаватися. Амвр, Артем, Нещер, НижД, Сіверс.

***Морду кукурьюжить, грубо.** Відвертатися, кривитися, бути незадоволеним. Білк, Брян, Кріп, Луган, Оріхов, Свердл, Сім, Чорн.

Морду намилити кому. Побити кого. Артем, Бір, БокП, Вівч, Гар, Дуб, Єсаул, Золот, Кр, КрЛ, Луган, Ма, Мак, Микіл, Міус, Молгв, Мороз, Нещер, П-в, Петров, Ров, Сім, Скарг, Сніж, Сте, Тор, Хар, Черв, Шах, Щот.

Морду начистити (почистити) кому. Побити кого. Луган, Мак, Мед, П-в, Пер, Сват, Сніж, Старб, Чуг.

***Морду плющить, зруб.** Дрімати. Луган.

Наїстися як мордою об лавку. Залишитися голодним. Донец.

МОРЕ *Купатися в морі, евф. Мочитися уві сні. Плот, Рад, Сте, Сух.

***Море по коліна, гори по плече кому.** Байдуже. Амвр, Зал, Ков, Крем, Луган, Піс, СтЛ.

МОРКВА *У моркві вибрали, евф. Те, що під мостом найшли. Миха.

У моркві найшли (знайшли), евф. Те, що під мостом найшли. Ілов, Луган, Ман, Нещер, Хар.

***Хоч моркву (моркову) сій.** Про дуже брудні вуха. Бобр, Дяк, Новкр, Новкрас.

МОРОЗ *Аж мороз піднімається по спині в кого. Хтось тремтить від хвилювання. – *Аж мо'роз п-ідн'імай'єц':а по спин'і / коли виступаў Ле"в-ітан* (Новпск). • Можлива контамінація: **мороз дере, продирає та ін. по спині + волосся піднімається.**

Включити мороз, жарг. Прикинутися таким, що не розуміє. – *Йак пригласила Васи'л'а на 'б-ілії' тане"ц' / а в-ін ўкл'у'ч'уї' мороз* (Луган); Вес, Калм, Кір, Лисич, Мак, Пер, Сват, Сніж, Старб, СтЛ, Там, Чуг, Щот.

Запустити мороза в пазуху, жарт. Замерзнути. – *Ше на ба'зар'і запуст'иї' мороза ў 'пазуху / н'і'йак не" од'іг'р'і'йус'* (Марк); Мус.

Мороз Іванович, ірон. 1. Хто-н. дурнуватий. Антрац. 2. Лю-

дина, яка байдужа до того, що відбувається навкруги. Білов, Велик, КрЛ, Молгв, Род, Старб, Усп, Червп. 3. Не хоче щось розповісти, не бажає спілкуватися. Амвр, СиЛ.

***Прибитий майським морозом.** Дурнуватий. ВесГ, Сіверс.

***Прибило морозом** кого. Хто-н. малий на зріст. Попів.

Прихвачений (ударений, тріснутий) морозом. Розумово неповноцінний, пришелепуватий. Підг, Сніж, Солон, Старб, Червп, Юр.

Упасти на мороз, жарг. Прикинутись нерозуміючим; не почути того, чого не хочеш чути. Алч, Білк, Донец, Ковп, Кр, Крем, Криз, Новган, Новпск, Перем, Сніж, Стах, Тор, Тр.

Як голий на морозі, зі сл. *почувати себе*. Ніяково, незатишно. – *Господи / та йа |с'од'н'і |ч'уствуваў се^нбе / йак |голий на мороз'і* (Слерб).

МОСКАЛЬ *Всіх москалів побачити. Бути кислим. Білк, Лан.

До сліпого москаля [той що зуби вискаля], евф. Те, що до баби Кудичихи. Вівч.

МОСКВА Аж у Москву видно. Дуже високий. – *Ну ї |вимахало у|нука / аж у Моск|ву |видно / |обув·і не^н |накупис':а* (ВерхП); Глад, Лоз, Луган, Рай, Рубіж.

Два в Москві, а третій в Ленінграді в кого. Хто-н. дурнуватий. Луган, Молгв.

З Москви пішки прийти, жарт. Бути худим, кістлявим (про птицю). – *У нас / коли зару|байут' |курку ї во|на |вийавиц':а к·істл'авоіу / то |кажут' / з Моск|ви / видно / |п·ішки |пришла*" (Мороз).

[І (аж)] Москву видно (побачив). Про кисле. – *Ч'о|го ти |око зас|калиў? / та |йаблуко |ўкусиў / і Моск|ву |видно* (Трет); Арап, Брус, Єнак, Зим, Піс.

У Москву розганяти тугу́, евф. Те, що до баби Кудичихи. Єнак.

***[Як] у Москву ходив.** Дуже довго був відсутній. Єсаул, Іл, Кон, Мороз, Плот, Прох, Рад, Сте, Червг, Щот.

МОСКОВСЬКИЙ *З „Московської” [вулиці], місц., евф. Недоумкуватий: божевільний. – *Мат' / з Мос|коўс'кої| цей |умник* (Новдар).

З “Московської” [вулиці] втекти, місц., евф. Бути недоумкуватим, божевільним. – *Ти шо / з Москоўс’кої ўт’ік?* (Ров). • Наслідок метонімічного зближення: “Московська” – вулиця й зупинка в Ровеньках і психлікарня, яка знаходилася поблизу (за радянських часів).

МОТЛОХ Побить на мотлох. Побити вщент, знищити. Алч, Брян, Стах.

МОТРЯ Мотря Іванівна (Йвановна). Про незібрану, забудькувату жінку. – *Ну й Мотр’а Йваноўна! / йак ти могла забути таке?* (Луган); Лисич.

[Як] Мотря з підворотні. Дивний, чудний; незвичайний. Лисич.

МОТУЗКА *На мотузці не затягнеш кого. Ніяк не уловиш або не примусиш щось робити. Антрац, Гірс, Луган, Ров, Свердл, Ст, Усп, Хор.

МОТУЗОК *Мотузок свій смертний зв’язати [пора]. Бути близьким до смерті. Бон, Вільн, Луган.

Слабкий як учетверо мотузок, ірон. Зовсім не слабкий; дужий (але прикидається слабким). Старб.

МОТЬКА *Як Мотька, *знев.* Неохайно одягнена жінка. Анд, Сіверс.

Як Мотька з вокзалу, знев. Неохайно одягнена жінка. Білк, Білов, Бір, Вес, Вовч, Гарас, Луган, Мак, Марк, Новб, Полов, Старб, Стах, Тр, Трьохізб, Щас, Ям.

МОХ І мох і трава. Усі; усякі люди. – *Йак сон’ашники д’л’а себе зб’рати / то пол’ізли і мох і трава / не^в було ї хворих* (Іл).

І мох і трава і Мелашка (Химка) крива. Дуже багато кого, чого. – *Була на базар’і? / була / ш-ч’о йе? / та ўсе / і мох і трава і Мелашка крива* (ВесТ); Иван, Іл.

***Мохом вхопитися.** Про щось забуте. – *Ц’а істор’іа ўже мохом ўхопилас’а / забута* (Новдар).

МОЧА Моча в голову вдарила (стукнула) кому. Про стан людини, яка не може тверезо діяти, не контролює себе. Біл, НижД, Шпот.

МОЧАЛКА *Мочалку видавити, *евф.* Випустити сечу. Білк, Старб.

Жувати мочалку. Говорити дуже повільно, невиразно. Дем, Луган, СтЛ.

МУЖИК *І мужик і баба. Жінка, яка виконує важку чоловічу роботу. Вес, Георг, Зак, Крем, Луган, Стах, Степо, СтЛ, Сух, Тац.

МУЗИКА Музика відіграла по кому. Хто-н. помер. Вал, Горл, Крем, Луган, Підл, Тал.

Чудить без музики. Дивувати людей, витворяти щось незвичайне. Вівч, Гірс, Ков.

МУКА Не з доброї муки зліплений. Про погану людину. КрЛ, Пер.

Обвалитися в муці. Невдало вийти заміж. КрасТ, Лен, Луган, Лут, НижН, Перв.

***[Як] мукою притрушений.** Дурнуватий. Алч, Анд, Дяк, Зор, КрЛ, Луган, Пер, Слсрб, Стах, Трет, Хар.

МУРАВЕЙ *Мурав'ю по шию. Низький на зріст. Сніж.

МУРАШКА *Мурашки в голові в кого. Дурнуватий, недалекий; несерйозний. Амвр, Велик, Кір, КрЛ, Луган, Старб, СтЛ.

Продавати мурашки. Мерзнути. ДарЄ, Іван.

Як мурашок. Дуже багато. Гарас, Род.

МУРКА Мурку водити. Довго зустрічатися, але не одружуватися (про чоловіка). Карт, КрК, Молгв, Новган.

МУРМУС П'яний у мурмус. Дуже (п'яний). Трьохізб.

МУРЧИК Мурчика водити. Тинятися без діла. Алч, КрЛ, Луган, Ма, Олександр, Сте, Трьохізб.

МУХА [Аж] мухи хекають. Дуже жарко. Бул, Вес, Голуб, Зел, Ка, КарС, Криз, Лисич, ЛозО, Ма, Мороз, Осин, Підг, Покр, Риб'ян, Слсрб, Сте.

Вскочити як муха в борщ. Потрапити в скрутне становище. Вес, Луган, Мик, Мороз, Тал.

До білих мух 1. перев. зі сл. *пам'ятати, ждати*. Дуже довго. Кір, Мак, Марк, Мик, Перем, Петров, Сіверс, Слсрб, Смол, Стр, Шир. 2. зі сл. *напитися*. Дуже, сильно (бути п'яним). Червп.

До останніх мух, перев. зі сл. *пам'ятати*. Дуже довго. Алч, Луган, Мик, Ров, Улян.

Дружити з мухами. Бути дурнуватим. Зим, Ковп.

З зеленою мухою в носі. Хитрий, насмішкуватий. Прив. Пор. **мати муху в носі.**

Засиджений (засижен, засидений) мухами. Несвіжий, брудний. Луган, Полов, Ров, Тан.

Змотатися (злітати) мухою. Збігати дуже швидко. Зим, Ор, Сіверс.

[П] мухи з лиця не зgone. Дуже лінивий. Амвр, Артем, ВерхП, Дем, Луган, Марк, Новайд, Осин, Рай, Чмир.

[П] муху (мухи) не вб'є. Дуже плохий. Луган, Мед, Молгв, Сват.

Мух ганяти (щитати, лічити, ловити), жарт. або *ірон.* Байдикувати, нічого не робити. Алч, Білк, Брян, Зим, Іван, Кір, Луган, Лут, Новб, Перем, Перш, Піщ, Сіверс, Старб, Тр, ЧервП, Шап, Щас.

Муха в діхлофосі (в диклофосі), жарг. Бліда, змучена людина. Пе, Лут, Ниж, Сте.

***Муха цеце вкусила кого.** Хто-н. розлучений. КрЛ.

Мухами годований. Дуже хитрий. Тр.

***Мухи гудуть в голові.** Кір, КрЛ, Молгв, Род, Старб, СтЛ.

Мухи по чаю (по борщу) повзають. Про холодний чай (борщ). КрЛ, Стах.

***Мухи позасідали кого.** Хто-н. веснянкуватий. Луган, Поб.

Мухи посиділи в кого. Хто-н. веснянкуватий. КрЛ, Луган.

Муху проковтнути, жарт. 1. Довго сміятися. Дмит, Луган, Лут, Теп. 2. Мовчати, не підтримувати розмови. Кррч.

***Посміхатися (улибаться) мухам, жарт.** або *ірон.* Ходити без діла; байдикувати. Антрац.

Серед мух один лопух, знев. Дівчачур. Зим, Кр, Лен, Сім, Червп.

***Хватати (хапати) з мухами, несхв.** Похапливо, жадібно споживати їжу. – *Ка|жу ж то|б'і / не^н с'п'і|ши / не^н хва|таї з |мухами* (Тар).

***Шалена муха вкусила [за вухо] кого.** Хто-н. злий. Амвр, Марк, Луган, СтЛ.

Шахтна муха, гірн., жарг. Запальник, який отримав пугівку на вибухові роботи, але цих робіт не провадив, тобто нічого не робив. Зим, Підл.

Ще й мухи не сиділи на чому. Що-н. нове. Амвр, Артем, Мак, Міус, Тан, Ус.

Як білі мухи прилетять. Не скоро; дуже довго чекати. – *Можє ї в і́д:ас'т' зрош-і / та т'іл'ки йак б'іл'і мухи при-ле'т'ат'* (Антрац); Бір, Марк, Петров, Слсрб, Смол, Старб.

***Як мусі в спідниці,** зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Новт.

***Як мух найвся.** 1. Повільний, сонний. Ман. 2. Мовчки. Свист.

***Як муха в навозі,** зі сл. *величатися, ірон.* Дуже, у великій мірі. Бір, Сіверс.

Як муха до шпаруни, зі сл. *прилипнути.* Міцно, сильно, тісно. Антрац.

Як муха на обіді, зі сл. *наїстися.* Дуже, сильно. – *Зап'ізали порос'а / найіу'с'а / йак муха на об'іді / од нуза* (Луган).

Як муха перед смертю, зі сл. *крутитися.* Дуже, енергійно. Артем, Мак, Міус, Рог, Сват, Тор.

***Як мухи покусали кого.** Хто-н. у поганому настрої; злий, розгніваний. Крем, Луган, Сverdл.

МУХОМОР Мухоморів об'їстися. Збожеволіти. Пер, Червп.

М'ЯЗИ *Розім'яти м'язи. Побити. Влас, Лисич, Луган, Рубіж, Степо, СтЛ, Сух.

М'ЯСО Вирвати з м'ясом (з мнясом). (Вирвати) із залишка-ми матеріалу. Ма, Мик, Микіл, Сім, Сте.

***М'ясо (мнясо) [на столі (в холодильнику)] не виводить-ся** в кого. Хто-н. живе заможнo, у достатку. Білк, Вільн, Лисич, СтЛ.

***Різати по м'ясу (мнясу)** кому, кого. Задівати за живе. – *В-ін ме'н'і р'іже по м'н'асу / коли не' ходе до ш'коли.*

М'ЯСОРУБКА *Виключити м'ясорубку, ірон. Перестати їсти. КрЛ, Лисич, Луган, Піс, Сніж.

М'ЯЧ М'яч (м'ячик) з'їсти (здїсти, проковтнути). 1. ірон. Бути товстим. – *Йакшо ў'кого ве'ликиї жи'в-іт / то ў'нас 'ка-жут' / мйач' або мйач'ук з'д'іу'ч'и прокоўтнуў* (Байр); Ков, Комсом, Лисич, Луган, Стах, Тал, Усп. 2. евф. Стати вагітною. – *З ве'с'ни було за'м-етно / шо су'с'ідка мн'ач' прокоўтнула / буде ро'жат'* (Бобр); Горл, Ілов, Кір, Ков, Комсом, Крем, Криз, Лисич, Луган, Новб, Полов, Стах, Тал, Усп, Ям.

Н

НАБИР **Набір кісток**, *ірон.* Дуже худий. Алч, Антрац, Бір, БокП, Єсаул, Зим, КрЛ, Ма, Мик, Микіл, Мороз, Пер, Петровен, Риб'ян, Ров, Сіверс, Сніж, Сте, УрК, Червп, Шахт.

Набір кісток і два метра (метри) кожї, *ірон.* Дуже худий. Підг.

Набір кісток і ложка крові, *ірон.* Дуже худий. Калин, Свердл.

Набір кісток і метр кожї, *ірон.* Дуже худий. Зел, Сич.

Набір кісток і метр шкури (шкіри, кожї), *ірон.* Дуже худий. Алч, Антрац, БокП, Вівч, Гар, Ден, Дмитр, Калм, Кар, Кр, КрЛ, Луган, Молгв, Мороз, Мус, Сніж, СтЛ, Шах.

* **Набір кісток і миска крові**, *ірон.* Дуже худий. Бобр, Дяк, Новкрас.

***Набір кісток і стакан крові**, *ірон.* Дуже худий. Велик, Влас, Євсуг, Кр, Лисич, Марк, Молгв, Тал.

Набір кісток на батарейках, *ірон.* Дуже худий. – *Йа л'убл'у муж'ч'ин ʏ t'ıl'i / а не^и такиї ос' наб'ір к'іс'ток на батареїках* (Трет); Лисич, Луган, Трет, Сте, Чмир.

Суповий набір (набор), *ірон.* Дуже худа, кістлява людина. – *Стаў у́же не^и л'у́дина / а |суповий наб'ір* (Тор); Амвр, Луган, Свердл, Стах, Тр, Червп.

НАВОЗ **Серед навоза одна роза**, *жарт.* Дівчачур. Алч, КрЛ, Луган, Ма, Мет, Пер, Петровен, Ров, Сім, Сніж, Стах, УрК, Хар.

НАЙДА **Як найда**, зі сл. *носитися*. Постійно, безперервно. Білк, Луган, Пров, СтЛ.

Як найда по хатка́х, зі сл. *бігати*. Постійно, безперервно. Єсаул, Мороз, Плот, Ребр, Ров, Сім, Сте, Хар, Щот.

НАДІЛ **Вічний наділ землі придбати**. Умерти. – *Ми|кола ў́же в'іч'ний на'діл зе^имл'і прид'баў / уч'ора похо'вали* (Сич); Райг, Старб.

Чужий наділ орати (пахати). Бути не на своєму місці, робити не властиву собі справу. – *Наш Пе^ит'ро хот' і при порт'фел'і / а ч'ужий над'іл |наше* (Райг); Проїж, Тошк.

НАДІЯ **Нема надії**. Хто-н. скоро помре. Біл, Білс, Бір, Гов, Кір, Красл, КрК, КрЛ, Луган, Нижт, Петр, Прост, Райг, Тан.

НАКИДАТИ ***Наки́дати ціляком**. Похапцем поїсти. Білов,

Гонч, Дібр, Дяк, Куз, Новолек, Кр, Крем, Криз, Лозов, Ров, Сват, Свердл, Старб.

НАКЛЬОП Накльопи робити. Обмовляти. Гонч, Криз, Лантр, Ров, Старб.

НАЛИГАЧ Накинути налигач[а], *жарт*. Одружитися. Білк, Велик, Виш, Кір, Нужд, Новр, Сир, Старб.

Як з налигача зірвався. Не володіючи собою, різко (про поведінку, дії, рухи і т. ін.). Кл, Марк, Тр. Пор. **як з гіллі (з ланцюга, з цепу) зірвався.** • Первісно про худобу.

Як налигач, зі сл. *ледачий*. Дуже, неймовірно. Анд, Новпск, Риб'ян, Сніж.

НАЛИМ Як налим, зі сл. *слизький*. Дуже (непевний, хитрий). КрЛ, Луган, НижД, Ол, Петр.

НАМОРДНИК Натягувати / натягти намордника на кого, *грубо*. Примушувати замовкнути, утихомирювати кого-н. Іван, Лисич, Луган, Мак, Старб, Стах. • Натяк на норовистих, неспокійних або злих тварин (коней, собак).

НАПИТИЙ І напитий і наїдений. Неголодний. – *Прийшла з гостей і напита і наїйдена* (ЧервПр); Гірс, НижД.

НАРЕЧЕНА Викупати наречену (молоду, дівчину), *етн*. Платити за наречену гроші чи інший викуп (частина весільного обряду). Алч, Ан, Білк, Біллуц, Бут, Велик, Ден, Зим, Золот, Ков, Кол, Комсом, Кр, Лисич, Луган, Луг, Новб, Ор, Пів, Проїж, Руд, Сич, Сіверс, Старб, Стах, Сух, Тр, Трет, Щас. • “На весіллі перед реєстрацією шлюбу, коли наречена ще в себе вдома, її викупають: дружка не віддає наречену, доки дружок не дасть за неї викуп” (Старб); “На весіллі парубки приїжджають до дівчини і, щоб забрати її до себе, дають викуп” (Єнак); “Коли за молодою приїжджає наречений, молодший брат або сестра бере за неї викуп у грошах або в подарунках” (Пер).

***Брати наречену**, *ірон., евф*. Бути хабарником. Кір, Поп.

НАРКОТИК Український наркотик, *жарт*. Сало. Луган, Свердл, Стах, Червп.

НАРОД Народу як людей. Дуже багато. КрЛ, Луган, Петровен, Сіверс.

НАСІННЯ Лускати насіння. Байдикувати. Біллуц, Гонч, Карт,

Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Новайд, Пере, Полт, Привіл, Риб'ян, Спів, Старб.

Насіння продавати, евф. Те, що до баби Кудичихи. Старб.

Ніде насінню впасти. Дуже людно. – *Гостеї на с'ваб-і / н'іде на с'ін':у ўпасти* (Сіверс); Анд, Бахм, Білк, Брян, Вахр, Вовч, Горл, Іван, Кір, Ковп, Крем, Луган, Малорл, Марк, Мар'ян, Новб, Осин, Перв, Поп, Сват, Сніж, Старб, Стах, Хар, ЧервП, Шахт, Щас.

Як насіння в соняшнику. Дуже багато. Новайд, Новб, Петр, Сіверс.

НАСНИТИСЯ Не наснися вночі, *жарт.* Некрасивий, негарний. Зал, Кір, Ков, Крим, Луган, Новайд, Пер, Старб.

НАСТЯ Швидка Настя, евф. Розлад шлунку. Білк, Рубіж, Сте.

Швидка Настя напала на кого, евф. У кого-н. розпочався розлад шлунку. Білк, Рубіж, Сте.

Як Настя в сливах, зі сл. *одягатися.* Погано, некрасиво. Новк.

НАХВАТАТИСЯ Нахвратитися хламом. Наїстися похапцем, не пережовуючи. Нещер.

НАХЛЕБАТИСЯ *Нахлебатися докрасна. Сильно напитися. Велик.

НАШАТИР Шир-пир-нашатир; ширь-пирь-нашатирь. Як-небудь, поспіхом. – *В-ін |зоўс'ім не" стараўс'а / зр'обіў / йак ти |Господи |бач'уў / шир пир наша'тир* (Лом); Род.

НЕБЕСА *Бачити небеса. Бути близьким до смерті. Влас, Молгв, Світ.

НЕБО *Аж до неба. Дуже високий на зріст. Алч, Антрац, Білк, Велик, Влас, Євсуг, Єнак, Ілліч, КрЛ, Перед, Сіверс.

*Вище неба. Те, що аж до неба. Білк.

*Гуляти небом. Милуватися зорями. – *За|кохан'і п-іш'ли гул'ати |небом* (Перв).

Дертися на небо. Намагатися зробити кар'єру. – *М-ій |бат'ко ўсе жит':а |дерс'а на |небо / і це йо'му ўдалос'а* (Жд).

*І в небі немає місця кому. Хто-н. метушиться, непосидливий. Сват.

*Коли небо на землю впаде. Ніколи. Біло, Луган, Лут, Сміл, Шир.

На небо дивитися. Бути близьким до смерті. Шахт.

*Небо в клсточку, друззя в полосочку. Про ув'язненого. Білк,

Дяк, Ілліч, Карт, Кр, КрЛ, Кррч, Лисич, Лоз, Луган, Мілов, Міст, Новган, Обор, Прив, Ров, Сніж, Тан, Тр, Трет.

***Небо зацвіло.** З'явилася веселка. Дібр.

Призвали на небо кого. Хто-н. помер. – *Пе^нтра шч'е на ^ттому тижн'і призвали на ^ннебо* (Бобрик); Сverdл.

***Чорнити небо.** Палити цигарки. БокП, Дібр, Кр, КрЛ, Лисич, Хор.

Чує, як на небі млинці печуть, жарт. Про кирпатий ніс. ВестТ.

[Як] з неба впав (звалився) хто. 1. Нічого не знає, не розуміє. Вес, Іван, Кррч. 2. Дурнуватий, пришелепуватий. Лут, Піщ. 3. Зне-нацька з'явився, приїхав, прибув. Клим, Кр, Новом, Проїж, Сич, Шимш.

Як з неба знявся (упав, звалився). Не усвідомлює очевидно-го, що зрозуміле для всіх. Вал, КрЛ, Луган, Новб, Новган, Обор, Перш, Сват, Сіверс, Старб, Сух, Тошк, Хар. 2. Несподівано з'явився. Іван, Новган.

НЕВІСТКА *Невістка як копистка. Дуже швидка, моторна (невістка). Крем, Кррч, Марк, Молгв, Осин, Сир.

НЕГАБАРИТ Розстріляти негабарит, гірн., жарг. Подрібнити великі шматки породи вибухівкою. – *У забойі два не^нгабарита ле^нжат' / нада їйх рос:тр'іл'ати у ^ддругу з^міну* (Павлів).

НЕГР Негри землю трясуть. Іти п'яним, заточуватися. – *Ма-бут' / не^нре^нпи^н / бо шос' ^ннегри земл'у тр'а^нсут'* (Дмитр).

НЕГРИК Наробити негриків. Дуже засмажити. – *То ^ото ж не^нв'істка пир'іж^нки не^нкла та ї нар^обила ^ннегрик-і^н / то ї ^ддиму по^нно* (Кррч); Крем, Криз.

НЕДІЛЯ За неділю не об'їдеш, ірон. Дуже товста людина. Білк, ДарЄ, Кір, Лом, Олександр, Полов, Сіверс, СтЛ, Тр, Трьюхізб.

***Клечальна неділя, етн.** Тиждень на свято Трійці, вішають клечання; Зелене свято. Риб'ян.

***Не об'їдеш за неділю, ірон.** Дуже товстий. Кір.

Справляти перву неділю, обр. Частувати сватів та молоде подружжя першого післявесільного тижня. Шульг.

НЕДОКОЛИХАНИЙ Як недоколиханий. Дурнуватий. – *Ро-биш усе ше^нребе^нрт' / йак не^ндоко^нлиханий* (Воев); Лоз.

НЕДОРΟΣЬ Недоросль пузата, ірон. Низька, але товста

молода людина. Алч, Антрац, Вахр, ВесГ, Влас, Гірс, Кр, Марк, Молгв, Плот, Свердл, Сніж.

НЕМА Не всі дома: мене нема (немає) в кого, *знев.* Те, що один в армії. Луган.

Не всі дома: тебе нема (немає) в кого, *знев.* Те, що один в армії. Вар.

Нема (немає) й близько. Ніде немає. Брян, Вівч, Гірс, Голуб, Молгв, Перв, Рубіж, Руд, Свердл, Тит, Шпот.

Нема немом. Зовсім нічого немає. – *Та ў них не^лма ^лнемом / ^лзоўс'ім ^лб'ід'н'і* (Проїж); Білк, Біллуц, Виш, Захід, Марк, Новб, Новпск, Ор, Пів, Попів, Пшен, Сад, Сич. • Тавтологічне експресивне посилення слова *нема*.

Нікого нема (немає) дома (вдома) в кого, *знев.* Те, що один в армії. Амвр, Артем, Велик, Зим, Кір, Луган, Луг, Мак, Міус, Молгв, Нещер, НижД, Новкр, П-в, П-р, Род, Сват, СтЛ, Тан, Ус, Усп.

То нема, то нету. Про те, чого завжди немає. Арт, Брян, Вес, Вівч, Зор, Ко, Кудр, Лисич, Микіл, Міл, Новайд, Новкр, Підг, Полов, Риб'ян, Род, Розк, Старб, Стах, Сте, Тплг, Трет, ЧервЖ.

НЕХРЕЩЕНИЙ Як нехрещений, зі сл. *кричати*. Дуже голосно. Артем, Мак, П-в, П-р, Рог.

НЕЧИСТИЙ *Нечистий розмордував кого. Хто-н. сердиться. Крем, Кррч.

НЕЩАСТЯ Півтора нещастя. Дуже високий хто. Зугрес, Штер.

Три (два) метри нещастя. Високий. Дмитр.

НИТКА *Гнилими нитками зшитий (шитий). Ненадій-ний, зрадливий. Білк, Бір, Велик, Влас, Золот, Кір, Кр, Криз, КрЛ, Луган, Марк, Міст, Пер, Ров, Сев, Сніж, Тал, Тр, Черт.

Прясти свою нитку. Висловлювати свої погляди всупереч комусь. Солон, Шахт.

НИТОЧКА *Однією (одною) ниточкою зв'язані, ірон. Однакові, схожі, подібні (перев. про людей з однаковими вадами). Алч, БокП, Гар, Єсаул, Кр, КрЛ, Луган, Мик, Мороз, Пер, Руд, Сіверс, Сніж, Стах, УрК, Червг, Шах.

НИГОТЬ Аж під нігтями (ногтями) коле. Дуже страшно. Гар, Єсаул, Луган, Мик, Новр, Плот.

Нігті (ногті) заламувати. Дуже старатися. – *Йа там с'т'іл'ки н'іхт'іў заламувала / а ^лпол'зи н'і'якої* (Трет).

Ще ніготь (ноготь) не зацвів у кого. Кому-н. рано щось робити. Бул.

НІГТИК Нігтики (ногтики) заламувати. Старатися. Пів.

НІЖ Голий, босий і ніж за халявою. 1. Бідний. Амвр, Бобр, Дяк, Нещер, Новкрас, П-в, П-р. 2. Одягнений не по сезону. Амвр, Бобр, Дяк, Нещер, Новкрас, П-в, П-р.

Піти під ніж. 1. Бути зарізаним (про худобу). Алч, Анд, КрЛ, Ров. 2. Погодитися на операцію. Алч, Анд, КрЛ, Луган, Мет, Мик, Пер, Петровен, Ров, Стах, УрК, Хар, Ясен.

НІЖКА Заломити ніжку (ножку). Побігти. Золот, Ковп, Перш, Тр, Усп.

Козлячу ніжку (ножку) крутити. Брехати, казати неправду, перебільшувати в розмові. Байр.

Ні в ніжку кому. Не принижуватися перед ким, не кланятися [Иванов 1898: V], б/м.

***Ніжки тоненькі, ручки кривенькі.** Дуже худий. Бір, Кір, КрЛ, Малм, Мар, Перед, Ребр, Ров, Черт.

***Ніжки – як у кози ріжки** в кого. 1. Те, що **колесо між ніг**. Антрац, Брян, ДемО, Карт, Комсом, Кр, Крем, Криз, Крим, Лут, Марк, Нижб, Поп, Різн. 2. Худі ноги. Лисич.

Ставити ніжку (ножку), гірн., жарг. Робити арку, кріплення (у шахті). Зим, Лисич, Лоз, Луган, Павлів, Свердл. • **Ніжка** – опора, арочне кріплення, яке складається з верхняка і двох ніжок, з'єднаних між собою хомутами.

НІМЕЦЬ *Німець переодітий, жарт. Дитина, яка починає говорити. – *Та ў мене Жен'а / н'імец' пер'еод'ітиў / шо не скаже / т'іки йа пон'імайу* (Луган).

[Як] німець турецький хто. Дуже тупий. БокП, Єсаул, Новпск, Пер, Стах.

НІС *Держати ніс на вітрі. Діяти безпринципно, змінюючи свої переконання й поведінку стосовно обставин. Лут, Ман, Род. Пор. **тримати ніс за вітром.**

З голу́б'ячий ніс, жарт. Мало; малий. Гірс, Перв.

З гулькин ніс, жарт. Мало; малий. – *Усеї год ро'биў / а зар'обиў / з гул'кин н'іс* (Павлів); Вуглег, Гарас, Марк, Микіл, Павлів, Петров, Ребр, Род, Свердл, Сім, Слсрб, Сміл, Старб, Стах, Сте, Шир.

З носа по грошу, *етн.* Весільний обряд: складка, внесення грошей і продуктів для продовження гуляння після власне весілля. Мик. • “В середу роблять “складку”, що називається “сць носа по грошу” й чинять зазовини ...” [Иванов 1898: 230], Мик.

Задер носа [і кочергою не достанеш]. Зазнався. Вес.

Заробити на куркин ніс, жарт. Дуже мало (заробити). Алч, Бобр, КрЛ, Луган, Сім.

[І] на ніс не натягнеш. Малий; поганий, безтолковий. – *Оце рука|вищ’і / і на н’іс не^н на|т’agne^нш* (Свердл); Розп, Стах, Тр, УрК, Юр.

І ніс одкусить (відкусить). Дуже скупий. Карт, Кір, Лут, Марк, НижГ, Олександр, Осин, Тор.

І ніс під себе. Боятися, лякатися. Вугл. • Зі спостережень за тваринами.

Кидати носом. Задаватися. – *Но|ву с’п-ідниц’у на|т’агла ї |кидає |носом* (Гонч).

Куняти носом. Дрімати, засипати сидячи. Ров.

На свій ніс робити. Чинити по-своєму. НижМ, Приїж, Сич, Старб, СтЛ, Шахт, Щас.

***Начистити носа** кому. Побити кого. Бахм, Білк, Луган.

***Не з твоїм носом**. Про того, хто не може щось зробити. – *Не^н с твоїм |носом це зроби|ти* (Антрац); Верх, Калм, Луган, Стр.

***Ніс під стелю драти**. Задаватися. Білов, Крем, Лен, Луган, Лут, Новолек, Свердл, Ящ.

***Носа перед собою не бачити**. Зазнаватися. Бул, Гірс, Зел, Зугрес, Ка, КарС, Лисич, Лут, Мет, Перш, Покр, Сім, Хв.

Носом вітер ганяти. Сопіти, сердитися, дутися. Вес, Прок, Сіверс.

***Носом заграти**. Упасти. Алч, Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Новол, Свердл, Сіверс, Стах, Трет.

***Носом землю клювати**. Дрімати, засипати сидячи. Антрац, Вес, Калм, КрЛ, Лозов, Лут, Осин, Стах, Стр, Хв.

***Носом землю міряти**. Упасти. Білк, Білр, Брян, Вахр, Крем, Кріп, Лоз, Луган, Марк, Нов, Новсв, Плуг, Сніж, Штерн.

***Носом землю пропахати**. Упасти. Антрац, Вахр, ВесГ, Гірс, Ілов, Кір, Кр, Крим, Луган, Ниж, Новайд, Поп, Свердл, Сіверс, Сніж, Тор, Черт.

***Носом землю рити.** 1. Упасти. Брус. 2. Ити, низько опустивши голову. Байд, Білк, Кас, Кріп, Лан, ЛісП, Луган, Лут, Молгв, Нижт, Ров, Свердл.

Носом зірки збивати. Задаватися, гордитися. Зор, Підг, Сват, Стах.

Носом зірки щитати. Задаватися, гордитися. Лисич, Луган.

Носом небо зачепить. Гордовитий і хвалькуватий. Брян, НижД, Рубіж.

Носом рибу удити. Дрімати, засипати сидячи. – *Вона йо'го слухала / слухала / та ї поч'ала носом рибу удити* (Шахт).

Носом рибу клювати. Дрімати, засипати сидячи. Осин.

Носом хмари розганяє, *ірон.* Хто-н. має великий ніс. Перв.

Обводити / обвести навколо носа. Обдурювати. Анд, Біллуц, Брян, Вал, Велик, ВерхП, Горл, Дмит, КрЛ, Лисич, Луган, Мак, Марк, Мих, Піщ, Прив, Рубіж, Сіверс, Сніж, Старб, Тр, Трьохізб, Фащів, Хар, ЧервП.

Один (сам) ніс стирчить. Дуже худий. Алч, Антрац, Брян, Гірс, Зак, Калм, Лисо, Марк, Перв, Рай, Свердл, Стр, Тит, ЧервПр.

***Писати (читати) носом.** Низько нахилитися над зошитом чи книжкою; мати поганий зір. – *П-ід'н'їми 'голову / носом пишеш / оч'ки припишут'* (Лисич); Арт, Білк, Новпск, Новт, Род, Стах, СтЛ, Тар, Тошк.

Під носом земля в кого. Хто-н. близький до смерті. Верх, КрЛ, Луган, Мідр, Перв, Стах.

***Почепи [собі] на ніс.** Щось мале за розміром. Велик, Золот, Кір, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Род, Старб.

Пробити носом дірку в стіні. Зазнати невдачі. Горл.

***Пропахати носом землю.** Упасти. Алч, Антрац, Вахр, ВесГ, Глов, Кір, Кр, Крим, Луган, Ниж, Новайд, Підг, Поп, Свердл, Сіверс, Сніж, Фащ.

***У носі колупатися.** Зволікати, довго щось робити. Бунч, Дібр, Заїк, Луган, Поп, Риб'ян.

У носі не по циркулю. Про молодого, що повчає старших. ВесГ, Петр, Полов, Сват, Трьохізб.

У носі чорно в кого. Хто-н. дуже злий. Підл, Свердл, Усп.

Упертися носом у небо. Задаватися, хвастати, задирати носа. КрЛ.

Як гороб'ячий ніс. Малий, низький на зріст. Дем. • **Горобець, гороб'ячий** – символи чогось малого, незначного.

НІЧ Вже на ніч дивиться. Про настання темряви. Вал, Зим.

НІША Нішу сторожити, *гірн., жарт.* Нічого не робити, байдикувати. – *С'од'н'і т'іки те ї робили / шо н'ішу сторо|жили* (КрЛ); • **Ніша** – пустота в лаві, у породі.

НОВОДРУЖЕВКА Поїхати на Новодружевку. Збожеволіти, утратити розум. Лисич.

НОВОДРУЖЕНКА Від'їхати на Новодруженку; від'їхати до Новодруженки. Збожеволіти, утратити розум. Золот, Лисич. • В основі виразу метонімічне перенесення: **Новодружеськ** – місто з психіатричною лікарнею.

З Новодруженки втік. Божевільний, придуркуватий. Лисич.

Пора на Новодруженку кому. Хто-н. збожеволів; став прише-лепуватим, дурнуватим. Лисич, Новорл.

НОВОЖДАНІВКА *Відправити (одправити) на Новожданівку. Божевільний, придуркуватий. Шахт.

З Новожданівки втік. Божевільний, придуркуватий. Анд, Малорл, Сніж, Шахт. • **Новожданівка** – місто з психіатричною лікарнею (Шахтарського р-ну Донецької обл.).

Пора (забрали, ліг) в Новожданівку. Те, що **пора в Новодруженку.** Анд, Сніж, Тор, Шахт.

Як із Новожданівки [прибіг]. Зовсім дурний. Шахт.

НОГА *Аж ноги загорілись у кого. Хто-н. тікає. Алч, Луган, Тор.

Без задніх ніг, зі сл. *побігти, понестися.* Стрімголов. Анд, Бахм, Білк, Вал, Горл, Золот, Кір, Кр, Пер, Петров, Прив, Ребр, Сіверс, Сніж, Старб, Тр, Фащів, ЧервП.

***Вбити ноги.** 1. Втомитися. Білк, Булг, Ілліч, Карт, Крим, Тр. 2. Прийти без здобичі (про мисливців). – *Шо ўбили? / ўбили |ноги* (Гриц); Біллуц, Бон, Марк.

Вловити кінські ноги на холодець, жарт. Нічого не отримати. Гонч, Нежур, Сват.

***Закидати ноги за голову.** Бути неслухняним. – *Ти |доўго ш-ч'е |буде"ши заки|дати |ноги за |голову?* (Вахр); Антрац, Велик, ВесГ, Кр, Новган, Тар, Тор, Щас.

Зашкорбана на босу ногу. Про жінку, що видається старшою за свої роки. Марк.

Заячі ноги в кого. Хто-н. швидко бігає. Антрац, Луган, Поп, ЧервП.

Зламати ноги (голову) на чому. Добре вивчити. – *Йа ўже ноги зламала на істор'її* (Поп).

Знести ноги. Утекти. Нещер.

Зробити ноги чому, *жрм.* Украсти що. Вес, Гірс, Іван, Лоз, Луган, Підл.

[П] **ноги інесем покрились** у кого. Хто-н. помер. Лисич.

***Крутити ногами дулі.** Бути п'яним. Лан, Лисич, Луган, Усп.

Крутіться на одній нозі. Викаблчуватися, хизуватися. Гірс, Макар, НижД.

Лівою ногою, зі сл. *написати*. Некрасиво, неохайно. Алч, Білов, КрЛ, Луган, Лут, Олександр, Підг, Полов, Стах, Сте, Чаб.

Лівою ногою правим пальцем. Те, що **лівою ногою**. Рубіж.

Мити ноги в компоті. Зневажати чиясь справу. Рубіж.

Між ногами велосипед проїде в кого. У кого-н. криві ноги. Житл, Ма.

***Між ногами вертольот пролетить** в кого, *жарт.* або *ірон.* Те, що **колесо між ніг**. Ціл.

Між ногами комбайн проїде в кого, *жарт.* або *ірон.* Те, що **колесо між ніг**. Алч, Антрац, Білк, Дяк, Єнак, Золот, Лисич, Молгв, СтЛ.

***Між ногами поїзд проїде** в кого, *жарт.* або *ірон.* Те, що **колесо між ніг**. Антрац, Старб.

Між ногами собака проскоче в кого, *знев.* Те, що **колесо між ніг**.

***Між ногами [як] комбайн проїхав** у кого, *жарт.* або *ірон.* Те, що **колесо між ніг**. Білк, Дяк, Лисич, Ров.

***На босу ногу іти.** Нічого не боятися. – *На вулиці і так темно / а йа йшла на босу ногу* (Вахр); Лисич, Тар.

На всю (широку) ногу, зі сл. *жити*. Добре, заможно. Антрац, Петров, Ребр.

Нога за ногу чіпляється в кого. Хто-н. дуже п'яний. Деб.

Нога ногу переганяє. Бігти або йти швидко. Перв, Петров.

***Ногами дулі крутити.** Бути п'яним; іти, заплітаючи ноги. Зак, Лан.

Ногами кросворд розгадувати. Бути п'яним; іти, заплітаючи ноги. – *Він так набраўс'а / шо не^а їде / а ногами кросворд розгадує* (Хар); Ков. • На основі метафоричного перенесення найменування: хода нагадує ламані, нерівні “горизонталі й вертикалі” кросворда.

***Ноги вже холодіють (холодніють)** у кого. Хто-н. близький до смерті. Біллуц, Гарас, Карт, Луган, Новайд, Полт.

Ноги виресли в чого, *жарг.* Що-н. украли. – *Та ў ма'шини ўже ноги виресли / ш-ч'е ў 'тому 'м-іс'ац'і* (Мак); Анд, Велик, Лут, Марк, Новг, Новом, Проїж, Сич, Сніж, Стах, Тал, Тетян.

Ноги вирву, а спічки повставляю. Погроза. Гонч, Дяк, КрЛ, Новолек, Свердл, Сніж, Ясен.

Ноги витягнути. Дуже втомитися. Риб'ян, Хар.

Ноги дорогу знають, жарг. Про п'яного. Анд, Андр, КрЛ, Луган.

Ноги з (від, од) вушей ростуть у кого. Про струнку, довгоногу дівчину. БокП, Єсаул, Кр, КрЛ, Луган, Ма, Мик, НижН, Ров, Сім, Сніж, Сте, Усп, Шах.

Ноги з чобіт вилазять у кого. Хто-н. дуже втомився. Тр.

Ноги заплітаються в кого. Про ходу п'яної або втовленої людини. Брян, Гірс, Голуб, Молгв, НижД, Новк, Перв, Рай, Рубіж, Свердл, Тар, ЧервПр.

Ноги колесом, ірон. Те, що **колесо між ніг.** Алч, Амвр, Білов, Велик, Горл, Иван, Ілов, Кір, КрЛ, Луган, Лут, Мак, Марк, Мар'ян, НижД, Новжд, Перем, Проїж, Род, Сич, Старб, СтЛ, Сух, Усп, Хар, Ціл.

Ноги колесом [робити]. Швидко бігти, тікати. – *Зам'їтили ме^ане / нада бу'ло 'ноги коле^асом робити* (Ям); Білк, Брян, Велик, КрЛ, Луган, Лут, Мар'ян, Пер, Ров, Сніж, Старб, СтЛ, Щас.

Ноги мити, етн. Весільний обряд. • “На другий день весілля сватів (батьків молодого й молодої) саджають у “бричку” (візок, тачку), прикрашену квітами, хустками, гілками. Упрягають “коней” (хлопців, яких теж наряджають). Свати беруть прута й “поганяють” їх. Поряд іде 10 – 15 ряджених: лікар, цигани, кухар та ін., а також усі, хто був на весіллі, пригощають зустрічних, “коней” – щоб швид-

ше їхали. Біля річки “коні” перевертають сватів у воду, “миють ноги”, “купають”. Часом у воду попадають і гості (особливо хто ближче стоїть). На всіх бризкають водою” (Усп); “На другий день весілля “цигани” возять свекруху на колясках, а потім невістка миє ноги свекрусі” (Солон); Сват.

Ноги мити [юшку пити]. Добре шанувати. – *В-ін так йййі л’убе / шо готовий’ноги мити / йушку пити* (Червп); Кррч, Марк, Червп.

Ноги на вуха повісити. Дуже швидко бігти, тікати. – *Йа’ноги на вуха пов-ісиу і ломонуу* (Поп); Солон.

***Ноги не витянеш.** Грязище, розгрузла дорога. – *На вули’ц’і таке гр’азиш-ч’е / ноги не вит’анеш* (Ров); Олек, Свердл.

Ноги не вломити. Не поспішати. Білк, Велик, Золот, Мак, Новпск, Тр.

***Ноги повикручувати** кому. Побити, покарати. – *Ти т’іки скажи / йа йо’му’ноги повикруч’уу* (Крем).

Ноги повиривають. Покалічити, побити (погроза). Брян, Вівч, Голуб, НижД, Перв, Рай, Тит, ЧервПр.

Ноги помити. Перестати говорити. – *По’ра то’б-і / Пе’тро / помити’ноги / тр’иш-ч’иш сорокоюу* (Фаш).

Ноги пообрубувати кому. Утихомирити кого. Бахм, Білк, Велик, Золот, Кір, Пер, Сніж, Щас. Пор. **крила вкоротити.**

Ноги пообрубувати й сірники повставляти кому, *жарт.* Утихомирити кого-н. Анд, Сніж.

Ноги приробити (приставити, пристроїти, пришити) чому, *жрм.* Украсти що-н. Арт, ВесТ, Горл, Зор, Іван, Кіров, Луган, Мак, Проїж, Род, Сват, Сич, Старб, Стах, Ствч, Тан, Фащів, ЧервП.

***Ноги рогачиком, жарт.** Те, що **колесо між ніг.**

***Ногою двері відкривати (одкривати).** Фамільярно поводитися з посадовцями, ставити себе з ними на одну дошку. Алч, КрЛ, Лоз, Луган, Міус, Павлів, Перв, Петров, Сват, Свердл, Стах.

Ногою написаний. Кривий, неакуратний, некрасивий (про письмо). Байр, Кр.

Обутися не на ту ногу. Невдало одружитися. Алч, Марк, Міус, Нещер, П-в, П-р.

Одна нога в могилі [а друга дома (вдома)] в кого. Хто-н. близький до смерті. Алч, Красл, Луган, Матв, Мілр, Райг, Усп.

Одна нога в могилі [а друга тут] у кого. Хто-н. близький до смерті. Алч, Біл, Бір, Гов, Луган, Лут, Ров, Усп.

Однією (одною, одной) ногою (ногой) в ямі. Хто-н. близький до смерті. КрК, Луган, Лут, Мілр, Нижт, Петр.

Однією (одною, одной) ногою (ногой) на кладовищі. Хто-н. близький до смерті. Біл.

Однією (одною, одной) ногою (ногой) на (у) тому світі. Хто-н. близький до смерті. Біл, Білс, ВесГ, Луган, Нижт, Прост, Райг, Рубіж.

***Однією ногою пише, а другою стирає.** Про красиву жіночу ходу. Антрац, Гірс, Свердл, Сух, Усп, Хор.

***Однією ногою пише, а другою закреслює, жарт.** Те, що колесо між ніг.

***Писати [як] лівою ногою.** Неохайно, некрасиво писати. Кір, Луган, Молгв, Підг.

Піти з ногами, жарг. Бути украденим. – *Воно ўже даўно п-ішло з ногами / і даже не шукали* (Шап); Велик, Лут, Малорл, Новом, Проїж, Сад, Сич, Старб, Шап.

Плутати ногами. Обманювати, говорити неправду. – *Не в-ір' / вона плутайе ногами* (Гонч); Род.

По ногах як по бульварах (по бульвару). Наступаючи на ноги. – *Та тихше ти / по ногах йак по бул'варах!* (Тар); Амвр, Білов, Велик, Євсуг, Карт, Кір, Криз, Луган, Лут, Молгв, НижГ, НижД, Новган, Род, Старб, СтЛ, Тар, Усп.

Повідбивати ноги кому. Утихомирити кого. Підг.

***Покласти ноги на плечі.** Швидко бігти. Баб, Білс, Калм, Нещер, Новт.

Покласти ноги до півдня. Довго спати. Трьохізб.

Подривать ноги. Говориться як погроза. – *Будеши у сад лазит' / по:дривайу ноги* (Міус); Алч, Біл, Брян, Вал, Кір, КрЛ, Луган, НижД, Павлів, Ров, Свердл.

Посушити ноги. Померти. Петров.

Робити лівою ногою. Погано, неакуратно чинити. КрЛ, Луган, Рубіж, Сіверс, Сім.

Робити ноги, жарг. Швидко бігти, тікати, ховатися, іти. Білк, Біллуц, Єнак, Крем, Малорл, Марк, Перем, Полов, Проїж, Сич, Род, Сніж, Старб, Стах, Сух, Усп, Червп, Щас, Ям.

[Руки в ноги], ноги в руки. Дуже швидко йти, тікати. Брян, Нешер.

*Сидіти нога за ногу. Нічого не робити, байдикувати. Баб, Байд, Білс, Дмит, Кас, Крим, Кріп, Кряк, Лан, ЛісП, Луган, Молгв.

*Скоро покладуть ногами до схід сонця кого. Хто-н. близький до смерті. Кон, Прох, Усп, Щот.

*Ускочити (попасти) ногами в маргарин. Потрапити в скрутне становище. Луган, Оріхов, Плуг, Сніж, Тар.

*Хоч би ноги вимив, ірон. Про того, хто видає себе компетентним, а насправді не розуміє нічого. – *Хоч' би 'ноги 'вимив' / а потом со'в-ітува'у* (Новдар).

Чухати ногу об дорогу. Дуже швидко йти. Лисич, Підл.

*Шльоп-нога, жарт. Кульгавий. Білк, КрЛ, Луган, Новсв, Сіверс, Старб.

Як кінські ноги на холодець, зі сл. *потрібний, нужен, жарт.* Зовсім не (потрібний). – *Не^м 'кидаї 'перц'у / в-ін у куле^мш-і 'нужен / йак 'к-інс'к-і 'ноги на холодец'* (Сват).

Як циганська нога. Дуже брудний (про людину). Шап.

НОЛЬ Бути по нолях (нулях), жарг. 1. Нічого не знати, не розуміти; нічого не одержати. Алч, КрЛ, Луган, Міус, Павлів, Сват, Свердл. 2. Те, що сидіти на нолях.

Сидіти на нолях (нулях), жарг. Не мати грошей.

НОМЕР Відправитися одинадцятим номером, жарт. Піти пішки. Алч, Антрац, Донец, Кудр, Лен, Луган, Полов, Свердл, Сев, Сіверс, Сніж, Стах, Сте, Топ.

*Вчудити номер. Утнути жарт. Білк, Бон, Литв, Тар.

Галопом на одинадцятому номері, жарт. Пішки. Вугл, Міус, Пер, Юр. • Можлива контамінація виразів *їхати галопом + їхати одинадцятим номером.*

Дохлий (голий) номер. Не здійсниться, не пройде; мало надії; про щось марне. – *Над'ійалис' / шо до 'першого заплат'ат' / а потом побач'или / шо це 'дохлий 'номер / хот' би 'ч'ере'з п-і'уго-да* (Павлів); Вівч, Крем, Ма, Микіл, Сім, Сте, Трет.

Їхати (добиратися) одінадцятим номером (на одінадцятим номері), жарт. Іти пішки. – *Ч'им доби^ерали^ес'а? / 'їїхали о'динадз'ц'атим 'номе'ром* (Новол); Антрац, Ілов, Кір, КрЛ, Новпск, Перв, Свердл, Сніж, Старб, Тор.

***Одїнадцятий номер.** Пішки.

***Одколоть номер.** Зробити щось неждане, небажане.

Твій номер шостий, жарг. Не сунь свого носа; не мішайся у справі інших. – *Си^єди спокоїно / бо тв-її^р номе^р шостий* (Луган).

[Цей] номер не пройде. Щось безкарно не минеться. Вівч, Микіл, Перш, Ребр, Сев, Сім, Стах.

НОРА Шниряти по норах, жарг. Часто міняти місце роботи. Прок.

НОСОК Голий, босий і в носках. Одягнений не по сезону. Білов, Новсв, Розс.

***Носити на носках (на передках) кого, ірон.** Бити. Білов, Бунч, Гонч, Риб'ян.

Носки в куток (в угол) поставити. Померти. Усп.

НУДИКИ *Їсти нудики. Нудьгувати, бити байдики. – *Ти ше їїси нуди^єки? / їди ўже уч'ит' уроки* (Гірс); Алч, Антрац, Артем, Деб, Євсуг, Єнак, КрЛ, Сух. • **Нудики** – дериват від *нудний*.

НЮНІ Нюні водити, знев. Плакати. Білк, ДарЄ, Новайд, Новл, Оле, Руд, Солон.

Нюні возити. Жаліти. – *Об-їк^рали Цигана / б-їдний / те^нпер^рходе / н'ун'ї^рвозе* (Брус).

Нюні розвісити, знев. Плакати. Трьохізб.

НЮХ *На нюх не виносити. Не любити. Артем, Баб, Байд, Білк, Білс, Дмит, Кас, Кріп, Кряк, Лан, ЛісП, Луган, Молгв, Нещер, Рубіж, Свердл.

У нюх дати. Ударити, побити. Бір, ВерхП, Глад, КрЛ, Новайд, Новпск, Петров, Рубіж, Смол, Сіверс, Чмир. • **Нюх** – від від *нюхати*, власне, „дати в ніс”.

НЮШКА Дати в нюшку. Ударити. Білк, Білов, Брян, Велик, Зол, Марк, Ор, Пер, Старб, Ствч, Шап. • **Нюшка** – ніс, від *нюшкувати* “нюхати повітря”. Див. **у нюх дати**.

НЯВ До кошачого няву (писку). Дуже, сильно; багато, до знемоги. – *Пе^тро ўч'ора на^нціўс'а до ко^шач'ого^р н'аву* (Сват); *При^шоў / н'ї рук н'ї н'їг / доро^биўс'а до ко^шач'ого^р н'аву* (Піс); Анд, Новб, Сніж.

О

ОБВАЛ Попадати в обвал, *гірн.* Потрапляти в скрутну ситуацію. Новган, Підл. • На основі метафоризації омонімічного шахтарського терміна (*попадати в обвал*).

ОБЕРЕМОК У півтора оберемка. Дуже товстий. Гол, Лут, НижД, Тошк.

ОБ'ЄКТИВ В об'єктив не влязе, жарт. Дуже товсте лице. – У *н'ого пика і в об'єк'тиу не^у улязе* (Тит); Кррч.

ОБЗЬОЛ На обзьол піти. Сильно схуднути. – *Ш-ч'о це ти / доч'ко / на обз'ол п-ішла? / осталис'а т'іл'ки од'н'і оч'і* (Кррч); Луган. • **Обзьол** – обапіл, тонка дошка.

Обзьол вийшов. Про невдало зроблену справу; мізерний результат. – *Роб'иу / роб'иу / а воно обз'ол вийшоу* (ВерхМ).

ОБІД В обід сто літ 1. кому *жарт.* Хто-н. дуже старий. Білк, Новл, Род, Солон, СтЛ, Юр. 2. чому. Що-н. несвіже (про страву). Стах.

До обіду в магазин, після обіду з магазину. Дуже повільно. – *Ти і ходиш! / до об'іду у магазин / п-іс'л'а об'іду з магазину* (ВесТ).

ОБІДИТИ *Її обідили, а вона надулась. Вагітна. Лоз, Луган, Старб.

ОБИЙМАТИ Обняти й плакати. Про неохайно одягненого. – *Паул'іуна с'од'н'і од'ілас'а так / шо обн'ати ї плакати* (Осин); Кам.

ОБИЙТИ 1. Легше обійти, ніж (чим) перескочити, *ірон.* Дуже товстий. – *При'шоу чоло'в-ік / та та'киї / шо лехше об-ійти / ч'им не^уре^ус'коч'ити* (Кррч); Зим, Красд, Луган, Шахт.

***Ні обійти, ні об'їхати.** 1. Дуже товстий. Красд. 2. Що-н. займає велику площу. Євсуг, Карт, Красд, Криз, Новган, Осин.

***ОБИЗЯНА** Розбиратися як обізяна (обізьяна) в апельсинах у чому. Зовсім не (розбиратися). Луган, Молгв.

ОБ'ЇСТИСЯ Щоб (шоб) не об'ївся, ірон. або *жарт.* Мало дати (про страву). Алч, Буг, Верг, Греч, Клим, Пер, Пет, Прост, Трьохізб.

ОБ'ЇХАТИ *Не об'їдеш, ірон. Дуже товстий. Алч, КрЛ, Риб'ян, УрК, Чорн.

Не об'їдеш не обійдеш, *ірон.* Дуже товстий. Док, Кар, Кір, Кругл, Лоз, Луган, Новкр, Риб'ян, Розп, Сніж, СтЛ, Ясен.

Не об'їдеш не пройдеш, *ірон.* Дуже товстий. Білк, Новом, Род, СтЛ, Юр.

***Не об'їдеш не обскачеш**, *ірон.* Дуже товстий. Євсуг, Кр, Лисич, Молгв, Новган, Сєв, Тал, Ціл.

Ні об'їхати ні обійти, *ірон.* Дуже товстий. – *Ну ї |викохали те^uбе / Ірино / н'ї об'їхати н'ї об-їїти* (Петров).

ОБЛИЗЕНЬ Поїхати з облизнем, *етн.* Одержати відмову при сватанні. Руд. • Приїхав свататися, але поїхав ні з чим. Так само, як хотів їсти, а його не нагодували, він облизався й залишився голодний” (Руд).

ОБМИНАТИ Не обминеш кого. Хто-н. дуже товстий. Буг, Зугрес, КарС, Мет, Підг, Сіверс.

ОБРАЗ В образ не бачити кого, *жарг.* Ненавидіти кого-н. – *Све^uкруха не^uв-істку і в |образ не^u |бач'ила* (Ол); Вес, Зол, Луган, Новом, Ор, Сват, Старб.

Лягти під образи. Померти. Щот.

Хоч образи з хати винось. Неможливо витерпіти що-н.; у хаті діється щось непристойне. Кр, Старб. • **Образ** – те саме, що ікона. Ідеться про те, що святі (на іконі) не можуть винести того, що чиниться в хаті. Пор. **хоч святих винось [з хати]**.

ОБРУЧКА Впустити обручку, *етн.* Нещасливо жити або й розлучитися в майбутньому. Тан. • На основі прикмети: “коли під час реєстрації шлюбу хто-н. з молодих упустить обручку, то це символізує нещасливе життя, а то й розлучення в майбутньому”. Тан.

ОБТОЧЕНИЙ Як обточений. Дуже товстий. Луган, Нещер.

ОБУХ Прибитий обухом. Дурнуватий. Слсрб.

ОБХВАТ У два обхвати не візьмеш (не возьмеш). Дуже товстий. Алч, КрЛ, Луган, Ма, Мет, Мик, Микіл, Підг, Смол, Стах, Топ.

У три обхвати. Дуже товстий. Луган, Стах, Тет.

ОБХВАТИТИ І втрюх не обхватиш. Дуже товстий. Марк.

ОБЦЕНЬКИ Обценьками губи здавити кому. Примусити замовкнути кого. Калм.

ОВЕС Хоч овес сій. Дуже брудний (перев. про вуха). Алч, КрЛ.

ОГПРОК *В огірках найшли (знайшли), евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Миха, ОлП.

Хоч (хоть) огірки саджай (сажай, сади). Дуже брудний (перев. про вуха). Бу, Верг, Кір, КрЛ, Кругл, Трьохізб.

Як два огірка. Однакові, схожі. Білс, Кас, Лан, ЛісП, Молгв, Нижт.

ОГЛЯДИНИ Іти на оглядини, *обр.* Відправлятися довідатися про матеріальний стан молодого. Ман. • “Через деякий час батьки молодого після сватання йшли на оглядини: оглядати кімнати, вікна, де меблі будуть стояти; домовлятися про весілля” (Ман); Марк, НижВ, Ров, Сух, Шульг.

Оглядини пить, *обр.* Обряд уживання горілки на знак остаточної згоди батьків дівчини на шлюб. Варв, Вес, Ко, Лут, Микіл, Мороз, Новкр, Поп, Сіверс, Слсрб, Стах.

ОГОРОД В огороді (в горбді) найшли (знайшли), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Вал, Лут, Миха, ОлП, Стах.

***Зібрався (собрався) за огорода, місц.** Скоро помре. Новбор. • За городами кладовище.

Огород (горбд) міряти. Сваритися. – *Ма|рина з Олесею поми|рилас'а? ч'и Р |дос'і ого|род |м-ір'айут'?* (Хв). • Відгомін сварок за межу.

***Хоть (хоч) огород (горбд) вирощуй.** Дуже брудний (про нігті, вуха). Калм, Луган, Новайд, Старб.

Хоть (хоч) огород (горбд) саджай (сажай, сади). Дуже брудний (про нігті, вуха). – *П-ід |нохт'ами хот' ого|род са|жай* (Хор).

Шоб тобі на тому світі огороду не дали! Зле побажання. Ган, Кругл, Обор, Тан.

Як за огородом (горудом) побував. Загордився, пишається. Рай.

ОГОРОЖА *Ламати огорожу. Сваритися з сусідами. Сват.

ОГРАДА Читати з огради. Вигадувати. Перв.

ОД *Од і до. Гарний, прекрасний. – *Ха|рошим буў у|ч'ите"лем / та ї л'удиноюу буў од і до* (Зав).

ОДВІРОК *В одвірки не пролазе. Дуже товстий. Євсуг, Марк, Молгв, Сєв, Тал.

ОДГУЛ Іти на одгул, *етн.* Весільний звичай: частувати в домі молодої ранком після першої шлюбної ночі. Вівч, Зал, Ма.

ОДДІЛ На (в) одділі (жити). Окремо від батьків, самотійно (жити). КрЛ, Ма, Мик.

ОДЕЖА **Одежа** **тріщить** на кому. Хто-н. гладкий, товстий. Біл, Брян, Вівч, Молгв, НижД, Перв, Рубіж.

ОДЕСА ***Розказати почом в Одесі помідори.** Насварити, вилаяти; покарати. Золот, Карт, Мар, Мілр, Перед, Шир.

***Розказати почом в Одесі рубероїд.** Насварити, вилаяти; покарати. – *Ти оп'яат' п'йаниї! // подожди / от приїду / роскажу по'ч'ом в Одес'і рубе'роїд!* (Марк); Влас, Карт, Кр, Молгв, Нов, Новган, Сєв.

ОДИН ***Один серед чотирьох, евф., грубо.** Дуля. Слсрб.

***Одним одна.** Зовсім одна. Вівч, Рубіж.

ОДІВАТИ ***Одівати та кормити.** Надавати хоча б життєво неохідні послуги. – *Поступаї / си'нок / туди / де хот'а б од'ївали та кормили* (Біллуц).

ОДІРВАТИ **Одірви й брось (й викинь).** Про хулігана. Брян, Вівч, Молгв, Перв, Рубіж, Руд, Тит, Щас.

ОЗВІРИНА ***Наїстися озвірини.** Стати злим (як звір). – *Сашко / ти шо / озв'їрини найїс'а?* (Єнак); Білов, Кір, КрЛ, Смол. • **Озвірина** – від *озвірится*, тобто “відповісти із злістю”, “як звір”.

ОЗЕРО ***В озері найшли (знайшли), евф.** Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Свердл.

***Купатися в озері, евф.** Мочитися уві сні (звичайно про дітей). Білк, Іл, Марк, Осин.

ОД'ЇЗД **Не всі дома, а один в од'їзді в кого, знев.** Те, що **один в армії.** НижН.

ОДНАКОВИЙ ***Два однакові.** Близнята. Бон, Велик, Влас, Луган, Молгв, Сєв.

ОДНОЯЙЦЕВИЙ ***Як однойцеві.** Однакові. Зак, Луган, Тар.

ОДПРАВИТИСЯ ***Пора одправитися (відправитися) до своїх кому.** Хто-н. близький до смерті. Білк, Карт, Лут, Полт.

ОДЯГ ***Хоч (хоть) чистий одяг не одівай (не надівай).** Про безлад у помешканні. – *До них їдеш / хот' ч'истий од'аг не од'ївай / кругом гр'аз'* (Новдар).

ОКО **Аж очі западають (випадають).** Робити щось з великим напруженням, важко. Зел, Зугрес, Лисич, Лут, Ма, Мик, Стр, Підг, Тан, Топ.

Без свого ока. Без нагляду. – *Не'їже |мати |випустила дитину бе'с сво'го |ока?* (Литв).

В очах вогні встають у кого. Хто-н. злий, лихий. – *Све^нк^руха та^ка ли^ха / ш^ч’о в о^ч’ах во^гн’і ўста^йўт’* (Нижд); Новн, Св, Сват.

В очі вила встромляти кому. Дорікати кому, соромити кого. Байр, Лисич, Луган, Новб, Ям.

Вивернути око. 1. Пospати. – *Ганко / не^н буди ме^нне / п’іду виве^рну око* (УрК); Инд, Ковп. 2. Померти. – *Се^нмен ш^ч’е ў Мас^нниц’у виве^рнуў око / ўже ї сорок д’н’іў було* (Сух); КрЛ, УрК. 3. Напитися п’яним. Крим.

Дванадцять очей у кого. Хто-н. дуже ревнивий. УрК.

Зав’язати очі. Вийти заміж, одружитися. – *Заўй^азала о^ч’і за тим пй^анице^йу / жи^ву ўсе жит’^а йак за т^ином* (Новт); Кр, Луган, Лут, Малорл, Ниж, Нижд, Новт, Сіверс. • Крім прямого значення прототипу, коли після заміжжя молодиця повинна була покривати голову “пор. вирази **зав’язати голову (голівоньку, косу, коси, хустку)**, – слово *зав’язати*, за О. Потебнею, має ще й символічне значення “знищити”. Зав’язати очі – тут первісно насунути низько хустку на очі.

***Загубити очі на греблі.** Запишатися, нічого не бачити. – *Ти ч’и загубила о^ч’і на г^ребл’і / не^н здо^роўкайе^с’^а?* (Хом).

Закопчені (копчені) очі в кого. Хто-н. безсовісний. Білк, Кр, Марк, Нижд, Новр, Род, Старб, Тр, Трьюхіб, Шульт.

Закриватися очима й плечима. Відрікатися від кого, відмежовуватися від чого. – *В-ід ко^лишн’ойі ж-інки в-ін закри^вваўс’а о^чима ї пле^ччима* (Щас).

Замулені очі в кого. Хто-н. п’яний, напідпитку. Калинов, Марк.

Запудрити очі кому. Обманути кого. – *В-ін то^б-і запудре о^ч’і так / ш^ч’о ї н’іч’ого не^н побач’иш* (Луган); Зел.

Запхати очі. Обманути. Антрац, Луган, Чорн.

З’їсти очі. Виплакати. – *Во^на ўже з’їла о^ч’і за с^ином* (Тр).

Зробити великі очі по п’ять копійок. Здивуватися. – *В-ін ме^нне пи^та / а с^к-і^л’ки ц’а коўбаска? / йа йо^нму / д^в-іс’т’і / в-ін йак з^робит’ ве^лик-і о^ч’і по пй^ат’ коп-ійок* (Луган). • Результат контамінації двох фразеологізмів із значенням “здивуватися”: *зробити великі очі + зробити очі по п’ять копійок*.

[I] **в око нічим капнути.** Зовсім нічого немає. Тор.

*[I] **в очах не свербить.** Немає кому-н. до чогось діла. Трьюхіб.

***Клепати очима.** Ледарювати. Петр, СтЛ.

***Котячі очі, лайл.** Нахабна, безсоромна людина. – *У цих ко́т'ач'их о́ч'ах н'іколи не^н с'в'ітиц'а добро* (Новдар).

Куди очі дивляться, евф. Те, що до баби Кудичихи. Луган, Старб, Червп.

Куди очі світять, евф. Те, що до баби Кудичихи. Зим, Луган, Новкр, Сніж.

Лудити очі. Говорити неправду, обманювати. – *А / це то́ї хлопець' / шо вес' ч'ас луди́ў нам 'оч'і?* (Зор).

Намилювати очі на кого, що. Уважно дивитися на когось, щось. – *Хлопц'і намилили 'оч'і на На'талку / не^н мо́гли в-ід'ір'вати 'погл'аду* (Антрац); Малорл, НижД, Новб, Новн, Св, Старб, ЧервП, Ям.

Одводити очі. Про дії чаклуна, фокусника. Брян, Вівч, Гірс, Ниж, НижД, Рай, Рубіж, Тит, ЧервПр.

Одне око на схід, а друге на захід у кого. Хто-н. косоокий. Марк, НижВ, Юр.

Одним оком в домовину дивитися. Бути близьким до смерті. Кррч, Юр.

Одні очі остались. Дуже худий. Брян, Калм, Лоз, Молгв, Свердл, Стр, Тит, ЧервПр.

Одні очі світяться (блищать). Дуже худий. Ниж, НижД.

Очима бавитися. Бути сліпим. – *Не^н 'бач'иш / куди їдеш? / та в-ін же о́ч'има 'бавиц'а / с'л'іпий* (Горл).

***Очі балуються.** 1. Косоокий. Біллуц, Білов, Кір, Кон, Кр, Лисич, Луган, Род, Сіверс, СтЛ, Тар. 2. П'яний. Арт, Біллуц, Бір, Бон, Карт, Кір, Кр, Лисич, Луган, Лут, Маріуп, Пере, Полт, Сіверс, Спів. 3. Заграє, пускає бісики. Лисич, Луган, Лут, НижД, Оріхов, Сіверс, Старб. 4. Хочє спати. Білов, Тар, Шт. 4. Кому-н. щось здалося. – *У тебе / 'мабут' / 'оч'і 'балу́йц'а / кумом тво́їм тут і не^н 'пахло* (Оріх); Амвр, Кір, Лут, Усп, СтЛ, Старб.

Очі в дорогу убив. Хто-н. близький до смерті. Лут.

Очі в купу збирати. Удавати з себе, що не розуміє, не знає чого-н. – *Йа до 'н'ого / а в-ін 'оч'і ў 'купу з'ібраў і ўсе не^нре^нти-туйє* (Стах); Донец, Луган, Оріх, Поп.

Очі в кучу і вперед. Про п'яного. БлокП, Вахр, Кр, КрЛ, Луган, Микіл, Хар, Хруст, Червг.

***Очі вже запали** в кого. Хто-н. близький до смерті. Марк.

Очі виїдати кому. Дорікати, допікати чим-н., образливо нагадувати. Вал, КрЛ, Міус, Ров, Сват, Свердл.

Очі дрібненькі в кого. Хто-н. хоче спати. – *Та ў нейі ўже оч'і др'ібнєн'к'і / хаї іде спати* (Проїж); Сич.

***Очі жиром позапливали** в кого. Хто-н. товстий, ситий. Крас.

Очі завидюці, руки загребуці, а в пузі дна нема в кого. Хто-н. дуже жадібний, заздрісний, ненаситний. Адріан, Євсуг, Кррч, НижД, Новкр, Пер, Тан, ЧервП.

Очі заливати. 1. Обманювати, брехати, збивати розмовою на інше. Білк, Велик, Зим, Кр, Лут, Новб, Сніж, Старб, Тр, Ям, Ясен.
2. Дуже напиватися. Зим, Новган, Перем, Тал.

Очі косинусом у кого, *жарт.* Хто-н. п'яний. Антрац, Баг.

Очі морожені в кого. Хто-н. п'яний. Марк, НижН.

Очі на кілочку в кого. Хто-н. ось-ось заплаче. Дач, Ков, Сват, Сосн, Ст, Ствч, Тал, Тим, Шевч.

Очі на орбіті в кого. Хто-н. дуже здивований. Ан, Білк, Велик, Кіров, Ковп, Крем, Кррч, Луган, Лут, Мар'ян, Новбор, Пер, Перем, Род, Старб, СтЛ, Трьохізб.

Очі на півдесятого (на півдев'ятого) в кого. Хто-н. п'яний, напідпитку. Криз, Луган, НижК, Щас.

Очі на себе брати. Бути красивим, привабливим. Сіверс.

***Очі начитані** в кого, *ірон.* Хто-н. п'яний. Біллуц, Єнак, Карт, Лут, Спів.

Очі ножницями в кого. Хто-н. дуже п'яний. Ков.

Очі одбирати. Приваблювати, подобатися. Михайл, Ров.

Очі піском засипати кому. Похоронити кого. Кругл, Луган.

Очі повипадали в кого. Те, що **Очі на орбіті** в кого. Підл, Тор, Шахт.

Очі показати (витріщити). Скиснути, зіпсуватися (про страву). – *Борш-ч' оч'і пока'заў / бо ў холодне не"віне"сли* (Нешер); *Колба'са та ўже оч'і витр-іш-ч'ила* (Марк).

***Очі по восьми копійок** у кого. Те, що **Очі на орбіті** в кого. Ков.

***Очі по п'ятдесят копійок** у кого. Те, що **Очі на орбіті** в кого. – *Шо / не" ждали ме"не побач'ити / оч'і по п'яд:е"с'ат коп-ійок?* (Крем).

Очі по п'ять (шість, сім) копійок у кого. Те, що **Очі на орбіті** в кого. – *Шо 'вилюпив 'оч'і по п'ят' ко'п-ійок?* (Лисич); Білк, Брян, Вільх, Вовк, Зим, Кір, КрЛ, Марк, Михайл, Міус, Ров, Род, Сват, Стах, СтЛ, Трет, Юр.

***Очі повипадають** у кого. Хто-н. довго дивиться на щось. Антрац, Ануф, Білк, Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Павлів, Ров, Рубіж, СтЛ, Усп.

Очі поламати (порвати). 1. Уважно поглянути, дивитися. Білк, Брян, Вал, Горл, Золот, Іван, Кір, КрасП, КрЛ, Лисич, Луган, Малорл, Марк, Мар'ян, Новбор, Новган, Обор, Ор, Перем, Сніж, Старб, Стах, СтЛ, Тр, Тор, Хар, Щас. 2. Довго дивитися. Гірс, Лут, Малорл.

Очі рвати. Дуже довго, постійно й нетерпляче виглядати кого-н. Антрац, Вес, Георг, Дяк, Заїк, Кудр, Лисич, Мороз, Новкр, Новолек, Осин, Підг, Полов, Стах, Топ, Тплг, Трет.

Очі рогом, хоч налигуй у кого. Хто-н. дуже п'яний. Проїж, Сич, Трьохізб, Шахт.

***Очі соловійом** у кого. Те, що **очі як у солов'я**. Білк.

Очі та кістки. Дуже худий. Алч, Гар, КрЛ, Луган, Ма, Пер, Сіверс, Сніж, УрК, Червг.

***Очі шалять** у кого. 1. Хто-н. косоокий. СтЛ. 2. Хто-н. п'яний. СтЛ.

Очі як у солов'я в кого. Хто-н. напідпитку, п'яний. Білк, Ков, Пет, Рай, Стах, СтЛ.

***Позичити очей у кішки**. Бути безсовісним. Ман.

Розкидати (порозкидати) очі. Поглядати в різні боки, задивлятися на кого. Алч, Кудр, Луган, Микіл, Пер, Стах.

Склеїти очі. Умерти. Антрац, Бобр, Вулег, КрЛ, Петр, Петров, Сів, Тор.

***Тільки косим очі виправляти**. Косий. Бобр, Дяк, Новкрас.

Умерти з відкритим оком. Дуже здивуватися. Баб, Баг, Іллч, Тр.

Хоч в очі сірники вставляй. 1. Не хочеться спати. Білк, Зим, Плуг, Полов, Род, СтЛ, Тр. 2. Хочеться спати, але немає можливості. Кр, Луган, Стах.

Хоч (хоть) очі заплюй кому. Кого-н. ніяк не переконаєш у чомусь. Дмит, Крем, Луган, Тошк, Шах.

Щоб (шоб) очі не западали. Примовка до повної чарки. Іван, Лут, Малорл, Марк, Новган, Новт, Ольх, Оріх, Осин, Покр, Попів, Слз, Тер, Тим, ЧервП, Юр.

Як з ока викопаний. Дуже схожий. – *Олег йак з 'ока |викопаний / другий |бат'ко* (Вахр); Прив, Прок, Прос, Розс, Саб, Сосн, СтЛ, Тетян. • **Викопаний** – від *викапаний* (з воску, олова – при ворожінні) – на основі народноетимологічного зближення зі словом *викопаний* (викопувати).

ОКРІП Бризкати окропом. Пустувати. – *Бабус'а прикрікнула на о'нук-іу / ану / не' брискайте окропом! / заспокоїтес'!* (Деб); Шахт.

ОКРУГ *Сватівський округ. Божевільний, дурнуватий. Білк, Велик, Молгв, Новсв, Сіверс, Тр. • За назвою м. Сватового з психіатричною лікарнею.

ОКУНЬ Окунь заморожений, несхв. Нерухомий, неповороткий. Малорл, Міус, НижК, Новзн, Ол, Тплг, Хар.

Як від окуня юшки. Нічого, анітрохи. Нежур, Ниж, Новайд, УрК.

Як окунь проти води, зі сл. *стати*. Настійно, вперто, рішуче (про вчинки людини). КрЛ, Тр, Трет, Ушак, Хмель, Шпот, Шул.

ОЛІЯ Як олія з водою, зі сл. *помиритися*. Зовсім не (помиритися). Усп.

ОЛЕНКА З оленкою в голові. Дурнуватий. Старб. • **Оленка** – жук чорного або зеленувато-бронзового кольору. Розумова неповноцінність асоціюється з тим, що він пошкоджує квітки та молоді листя.

ОМЕЛЬКО *Хитромудрий Омелько, несхв. Хитра людина. Сват.

ОПЕНЬКИ *Як опеньки з салом. Несумісні речі. – *Хар'ішо / йак о'пен'ки с |салом / |сало поїіу / а о'пен'ки осталис'* (Литв).

ОПИЛКИ Опилки в голові в кого. Хто-н. дурнуватий, дивний. Алч, Ан, Антрац, Білк, Бір, Дуб, Золот, Кір, Кр, Крем, КрЛ, Лисич, Луган, Макіїв, Ман, Марк, Оріхів, Петров, Ребр, Ров, Слсрб, Стах, СтЛ, Трет, Червп, Чмир, Шульг.

ОПОЛОНИК Бабський ополоник. Бабій. Проїж, Риб'ян, Тр, Хруст, Чмир, Яс, Ясен.

Дівочий (дівчачий) ополоник (ополовник, половник).

Дівчачур. – *Оце ш-ч'е д'іу'ч'ач'иї ополоник!* / куди во'ни / ту'ди і в-ін (Голуб); Білк, Біллуц, Велик, Вес, ВесТ, Вовч, Дем, Зим, Зол, Золот, Зор, Іван, Карт, Крем, Кррч, Лисич, Луган, Мак, Марк, НижВ, НижД, Обор, Перв, Пет, Полов, Поп, Прив, Рубіж, Свердл, Сніж, Старб, Тр, Трет, Фр, Червп.

Ополоник між ложками. Те, що дівчачий ополоник. Свердл, Сосн, Ст, Степ, Сух, Теп, Тим, Хруст, ЧервД.

Хлоп'ячий ополоник. Дівчина, що перебуває серед гурту хлопців (“хлопчачур”). Білк, Бонд.

ОПОЛОНКА *В ополонці виловили, евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Зал.

***В ополонці найшли, евф.** Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Зал, Ков.

ОПТОМ * Не оптом. Мало (перев. про врожай). Сте, Ус.

ОПУДАЛО *Опудало колхозне. Некрасиво вдягнений. Зал, Крем, Крим, Миха, Новайд, Піс, Прив.

ОРАТИ *Орати (пахать) можна (можно). Дуже брудний (про вуха і т. ін.). КрЛ.

Ори, мели, їж. Робити щось швидко, абияк; усе звалювати до купи; говорити що попало, безсистемно. ВерхП, Кол, НижВ, Новб, Обор, Підг, Руд, Сват, Сосн, Старб, Тр, Ушак, Фащів, Шимш. • Подальший семантичний розвиток виразу-згущення народного оповідання про цигана, який бідкався, що йому багато роботи, а селянину що: *ори, мели, їж*. Діалектне значення розвинулося, очевидно, унаслідок зіставлення різнопланових лексем (і понять).

ОРБИТА *Збитися з орбіти. Зійти з правильного шляху в житті. Ман.

ОРДЕН **Получити (отримати, одержати) орден Сутулова, жарт.** Стати згорбленим, сутулим. – *Їсе сидиш за стол'ом / хоч'еш полу'ч'ити 'орден Су'тулова* (Кррч); Горл, Єнак, Жд, Зим, Кіров, Комсом, Лисич, Луган, Мак, Мар'ян, Новбор, Осин, Пер, Перв, Старб, Стах, Шевч, Щас, Яс. • **Сутулов** – псевдовласне ім'я, що постало внаслідок каламбуру від слова *сутулий*. Часом – **орден Сутулого** (Пер).

ОРЕЛ Білий орел. П'яний. Чорн.

Пускати орла, жарг., гірн. Зриватися з каната по схилі (про

шахтну вагонетку). – *Знову б·і·да / орла пус'тили! / шоб / бува / ко'го ш·ч'е не^н прибило!* (Тал); Павлів, Свердл, Усп.

ОСЕЛ *Ні осел ні баран. Безвольна людина; щось не зовсім визначене. Луган.

Ні осла ні посла. Немає ні того, за ким посилали, ні того, кого посилали. Вес, ВерхП, Глад, НижД, Рубіж, Тит, Шпот, Шульг.

ОСЕЛЕДЕЦЬ Як оселедець засушений. Дуже худий. ВерхП, Дем, Новайд, Новпск, Прив, Рай, Рубіж, Чмир.

ОСИПЕНКО *Віднести на Осипенка (на Осипенкову), місц. Померти. Лут. • За назвою вулиці по дорозі на кладовище.

Переїхати на Осипенка, місц. Померти. Лут. • За назвою вулиці по дорозі на кладовище.

ОСІНЬ На ту осінь, годів через восьм, жарт. Не скоро; ніколи. Калм, Луган.

ОСТАНКІНО Проситися на сватівське Останкіно, жарт. Ставати дурнувтим, пришелепуватим. Гонч, Дач, Міст, Сват, Сосн. • Асоціація з московським Останкіном: на горі в Сватовім знаходиться психлікарня й телевежа.

ОСТАННІЙ Останніх пасти. Відставати. Брян, Велк, Луган, Старб, Стах, Ствч.

ОСТАТИСЯ Не всі дома: один він остався в кого, знев. Те, що один в армії. Заїк, Сніж.

*Недовго вже йому осталося. Хто-н. близький до смерті. Біллуц, Гарас, Карт, Кр, Лисич, Луган, Лут, Маріуп, Новайд, Пере, Полт, Привіл.

ОТЧЕНАШ *Перебити весь отченаш (оченаш). Завадити, перешкодити. – *Де ви ўз'алис'а? / не^нре^нбили вес' оч':е^ннаш* (Алч); Стах.

ОХОТА Одпала охота. Перехотілося, зникло бажання. Брян, Вівч, Гірс, Ниж, Перв, Рай, Рубіж, Тит, ЧервПр.

ОЧЕРЕТ Ламати очерет. Робити дурниці. – *Н'іколи не^н ду^нмайе^нш / і ла^нмайе^нш оч'е^нрет* (КрЛ).

Сягати в очерет. Зраджувати дружині, чоловікові. ДарЄ, КрЛ, Старб.

ОЧКИ Вставити очки. Зіпсувати, поламати. Ма, Лут, Полов.

П

ПАВУК *Павука у віз запрягати. Нічого не робити; байдикувати. – *Чим |бат'ко заїмайц':а? / та |ц'ілії ден' павука у віз запр'ага* (Райг).

***Хоч (хоть) павуків бий, знев.** Дуже повний, одутлий; деформований ожирінням і т. ін. (перев. про обличчя). Олександр.

ПАВУТИНА Кріпкий як павутина вчетверо, ірон. Дуже слабкий хто – що. – *Оце зробили к'ришу! / кр'іпка йак павутина |ч'етве"ро* (Піс); Риб'ян.

***Наткати павутини.** Заплутати. – *О / |уже паву|тини нат|кали / н'іч'о не" розбе"реш* (Лут); Криз.

ПАВУТИННЯ Павутиння оббирати. Бути близьким до смерті. Тал. • “Якщо людина почала чепурити, прихорошувати себе, ніби щось знімаючи з себе, то говорять: “О, вже павутиння оббирає, готується до смерті” (Тал).

Павутиння прями. Наговорювати на кого, пліткувати, казати неправду. Райг, Ров, Щот.

ПАЗУХА *Носити за пазухою (пазухой), *евф.* Бути вагітною. Ков, Луган, Сіверс.

***У пазусі принесли, евф.** Те, що в огороді найшли. Кр, Сіверс.

ПАЛАТА *З палати номер шість (шість). Божевільний. Ануф, Кр, Луган, Новдар, Рубіж, Сіверс, Старб, Усп.

ПАЛЕЦЬ *Брати з пальця щось. Вигадувати, безпідставно твердити про щось. Брян, Ган, Дяк, Калм, Кр, Лисич, Луган, Новолек, Ров, Сніж, Ясен.

Не туди пальці стоять у кого. Хто-н. нездатний що-н. зробити. КрЛ.

Пальці всєром, жарг. Про дуже горду, пихату, неприступну людину. – *|Поки |мати робила |городно / |Ол'га ходила по |школ'і |пал'ц'і |в-ейером* (Луган); Лоз.

Пальці всєром, зуби шифером, жарг. Про дуже горду, пихату, неприступну людину. Алч, Амвр, Артем, Зим, Калм, Кір, Луган, Мак, Нещер, Новкр, П-в, П-р, Сват, СтЛ, Тан, Тор, Ус .

Пальці всєром, соплі пузирями, жарг. Про дуже горду, пихату, неприступну людину. Адріан, Греч, Кар, Кір, Лисич, Луган, Пер, Сват, Сніж, Старб, Там, Чуг.

***Пальці всером, зуби шифером, а соплі пузирями, жарг.** Про дуже горду, пихату, неприступну людину. – *Олег приїїхаў до|до-му та|кий крутий / шо |пал'ц'і |в-ейером / |зуби |шифе"ром / а |сопл'і пузир'ами* (Чуг); Алч, Вал, Каб, Коміс, Луган, Новс.

Пальці м'яти (мняти). Нічого не робити, байдикувати. Ка, Ма, Новайд, Хв.

Пропускати крізь пальці. Не звертати уваги. Бахм, Вовч, Горл, Кр, КрЛ, Луган, Нещер, Старб, Хар.

Пхати пальці межі двері. Лізти, втручатися не в свою справу. Анд, Пер, Поп.

Шо крізь пальці протече. Зовсім мало. – *А р'адо|вому кол|хознику да|дут' / шо кр'із' |пал'ц'і |проте"ч'е* (Приш).

Як два пальці об асфальт. Дуже легко, не складає труднощів. Алч, Арт, Бон, Тар.

Як два пальці обмочити (обплювати, обісцяти). Швидко, легко й гарно зробити. Велик, Донец, Кір, Комсом, Кр, Лисич, Лут, Нижб, Новб, Пер, Перв, Перш, Род, Рубіж, Св, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Сух, Тор, Тошк, Шахт, Щас.

Як два пальці обісцяти. Швидко, легко й гарно зробити. Велик, Донец, Кір, Комсом, Кр, Лисич, Лут, Нижб, Новб, Пер, Перв, Перш, Род, Рубіж, Св, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Сух, Тор, Тошк, Шахт, Щас.

Як два пальці обмочити. Швидко, легко й гарно зробити. Антрац, Оріхов.

Як два пальці обплювати. Швидко, легко й гарно зробити. Велик, Донец, Кір, Комсом, Кр, Лисич, Лут, Нижб, Новб, Пер, Перв, Перш, Род, Рубіж, Св, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Сух, Тор, Тошк, Шахт, Щас.

ПАЛИЦЯ Забивати палицю, *етн.* Назва обрядової дії. Єнак. • “На весіллі на другий день, щоб син не повернувся знов до батьків, забивають палицю в землю посеред лінії воріт” (Єнак); Ар, Лут. Див. кіл забивати, забивати клин.

ПАЛИЧКА Верхом на паличці, *жарт.* Пішки. – *На |ч'ому поїїде"чи до стау|ка? / ве"рхом на |палиц'і* (Прос); Виш, Нижб, Осин, Сніж.

Гидко паличками брати. Дуже худий. – *Йїж / а то те"бе ў|же |гитко і палич"ками брати* (ВесТ).

За паличку (робити), заст. За відмітку про трудовень; практично даром. – *Робила за палич'ку / вишоу на роботу / поставили палич'ку / но за неї н'і ч'орта не давали* (Біллуц); Алч, Заайд, КрЛ, Луган, Мик, Новаск, Павл, Петровен, Риб'ян, УрК. • В основі виразу написана у відомості одиниця („паличка”), що означала вироблений трудовень.

ПАЛКА Гарна (добра) палка. Дуже високий і худий (перев. про чоловіка). Велик, Вуглег, Осин, Перем.

***Гарна (добра) палка багно колотити.** Дуже високий і худий (перев. про чоловіка). Горл.

***Гарна (добра) палка в туалеті мішати.** Дуже високий і худий (перев. про чоловіка). Білк, Булг, Крим.

***Гарна (добра) палка пошло колотити.** Дуже високий і худий (перев. про чоловіка). Трьохізб.

***Гарна палка щось мішати.** Дуже високий і худий (перев. про чоловіка). Лисич.

Гарна (добра) палка щось (багнюку, гімно, лайно, навоз) мішати (колотити). Дуже високий і худий (перев. про чоловіка). Анд, Антрац, Білк, Велик, Горл, Дем, КрасП, Крим, Кррч, Лисич, Марк, Молгв, Новом, Новт, Полов, Попів, Прив, Род, Сіверс, Сніж, Старб, Сте, Степ, Тошк, ЧервП.

Готувати палку. Збиратися пасти коров поза чергою. Алч, Вівч, Мик, Нижб.

***Загнути палку.** Перебільшувати. – *Хвате тоб'і розпнати тис'а / ти ї так загнуў палку* (Підг); Євсуг, Криз, Луган, Марк, Новган, Осин, Род, Старб.

[П] палкою не загопиш кого. Хто-н. полюбляє довго гуляти на вулиці. – *Пус'ти тебе на дв'ір / а пот'ім і палкою додому не загопиш* (ВелЧ); Лут, Павлів, Ребр, Свердл.

Палкою (дрючком) не розгопиш кого. Жити дружно, не розлучити, не роз'єднати кого-н. Бобр, Горл, Донец, Золот, Кір, Комсом, Лисич, Мак, Марк, НижД, Новб, Ребр, Род, Сіверс, Стах, Тор. **Пор. водою не розіллеш.**

[Як] палку проковтнути. Бути неприродно виструнченим, стояти, ходити прямо. Анд, Артем, Булг, Єнак, Зол, Іван, Кір, Мар'ян, Молгв, НижД, Род, Сніж, Слсрб, Смол, Старб, СтЛ, Тор.

***Як спить, так без палки не пройдеши.** Злий, лютий. – *А*

б'ат'ко гарній буў / йак спит' / так бе"з палки не" пройдеши (Руд).

Через три палки поліно, ірон. або жарт. Дуже далека рідня. Гірн.

ПАЛЬМА Змагатися з пальмою. Бути дуже високим. Верх, Перв.

ПАЛЮГА Як палюга. Дуже високий і худий. Білк, Зак, Луган, Новайд, Чмир.

ПАЛЯНИЦЯ Пекти паляниці, *етн.* Готуватися до весілля. Луган, Мир, Новл.

ПАМОРКИ Паморки забити кому. Заговорити кого, збити з пантелику. – *Ти м'їн'і у'же їс'і паморки забила* (Лисич); Бахм, Влас, Ган, Георг, Зак, Калм, Крем, КрЛ, Луган, Підг, Райг, Род, Свист, Стах, СтЛ, Хар.

ПАМПУХ Як пампух. Дуже товстий. Калм, Кам'ян, Стр.

ПАМ'ЯТНИК Дати пам'ятник. Побити, покарати (щоб пам'ятав). Лисич.

Стояти пам'ятником. Бути нерухомим. Анд, Вал, Велик, Донец, Иван, Кір, Мак, Малорл, Новом, Ор, Петр, Поп, Сніж, Старб, Сух, Трєохізб, Шахт.

ПАМ'ЯТЬ Пам'ять (памнять) зашивати. Зашивати щось на людині, не знімаючи одягу. – *Ти ч'о на соб'і шийе'ш? / хоч'е"ш пам'ят' зашити? / коли зашивайут' на л'удин'і / то забуде / шо хот'ї' зробити / кажут' / памн'ат' зашивайе* (Дмитр).

ПАН *Коли пан, а коли й підпанок. Коли щастить, а коли й не дуже. Лисич, Луган, Рубіж, СтЛ, Хор.

Як у пана за пазухою, зі сл. *жити.* Безтурботно, привільно; спокійно. Антрац, Артем, Білов, Бір, БокП, Велик, Золот, КрЛ, Луган, Ма, Молгв, Мороз, НижД, Петров, Плот, Ребр, Ров, Сім, Сніж, Стах.

ПАНАС *Де Панас коней не пас. Дуже далеко. – *Д'ад'ку / а де ви були? / де Панас ко'ней не" пас* (Бунч). Артем, Влас, Карт, Крим, Новган, Сіверс.

ПАНТЕРА Пантера Львівна (Львовна), *лайл.* Зла, деспотична жінка. Алч, Білов, Бунч, Зим, Карт, Кр, Лисич, Луган, Новайд, Пер, Плот, Старб, Стах, Хар.

Як три пантери разом, *лайл.* Дуже злий. Лисич.

ПАНЬКО *Панька кляяти. Байдикувати. Маріуп, НижД, Петровен, Плот, Полт, Розкв.

ПАПОРОТЬ Як папороть зацвіте. Ніколи не буде. Білов, ДарЄ, Луган, Марк, Мир, НижД, Новл, Слсрб, Смол, Старб. • За народним віруванням, папороть цвіте одну мить раз на рік.

ПАР *Аж пар із вух вале в кого. Хто-н. дуже швидко біжить. Тар.

Аж пар із ніздрей вале в кого. Хто-н. розлючений. Баб, Білк, Білов, Кріп, Молгв, Лан, ЛісП, Крим, Луган, Нижт, Рубіж, Свердл.

ПАРА *Пара п'ятакова, *ірон.* Однакові, схожі, подібні (перев. про людей з однаковими вадами). Трет. • Пор. *пáра п'ятак* „схожі між собою якимись, перев. негативними рисами, ознаками і т. ін.; варті один одного” [СФУМ: 484].

ПАРИК *Парик загубити, *жарт.* Стати лисим. Луган, Обор.

Скоро парик знадобиться (буде нужен). Хто-н. незабаром буде лисим. Верг, Кругл.

ПАРИЖ Пролетіти як фанера над Парижем, *жарг.* Зазнати невдачі, провалитися, програти. Алч, Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Стах. • Із жаргону естрадних артистів. *Фанера* – спів під фонограму, а слово *Париж* тут первісно мало співзначення „культурна, вимоглива аудиторія, яка не приймає халтури” [СКСИ: 271].

ПАРКАН Нашому паркану троюрідний (троюродний) тин, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Бобр, Дяк, Карт, Новкрас.

ПАРОВОЗ Перти як трактор. Робити своє, незважаючи ні на що. Алч, Баб, Кріп, ЛісП, Свердл, Сіверс.

На паровоз дивитися, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Калм.

ПАРТИЗАН Партизан (партізан) в заростях укрупу, *жарт.-ірон.* Низький на зріст чоловік. Крас.

ПАСКА *Багато пасок з'їв. Підтоптаний; старий. Марк, Новган.

До єврейської Паски. Те, що до китайської Паски. Єнак, Калм, Кар, Кір.

***До китайської Паски.** Дуже довго; безкінечно. Кір, КрЛ, Свердл, Старб, Трьохізб, Щас.

До китайської (до персидської) Паски. Дуже довго; безкінечно. – *С' ц' і'ейейу роботойу йім уд'вох не" сп'равиц':а і до китаїс'кої Паски* (Піщ); Білов, Анд, Білов, Єнак, КрЛ, Малорл, Нешер, Поп, Слсрб, Сніж, Старб, Сух, Трьохізб, Червп.

До японської Паски. Те, що до китайської Паски. НижН.
На китайську паску. Ніколи. – *Та на китаїс'ку паску в-ін
приїде* (Свердл).

Після китайської Паски. Ніколи. – *Цей подарунок купимо
тоб-і п-іс'л'а китаїс'кої Паски* (Нещер); Бір.

Ще не одна паска вмере. Пройде багато років; не скоро. –
Ш-ч'е не^н одна паска ўмре / поки Андр'ії од:ас'т' долг (Сват);
Лозов, Луган, Ниж, Хв.

Як дурний на Паску, зі сл. *наїстися*. Дуже, сильно. Марк,
Шахт.

ПАСЛИН Загубитися в пасльоні. Радіти. – *Ш-ч'о ти зубо-
скалиши? / загубиўс'а ў пас'л'он'і ч'и ш-ч'о?* (Криз).

ПАСПОРТ *Паспорт замазати, жарг. Одружитися. Горл,
Луган.

ПАЦІЄНТ *Пацієнт 13-ої бригади. Дурень. Луган.

ПАЦЬКО Пацька лизнути. Випити, бути напідпитку. Антрац, Ма.

ПАЧКА Драти пачку, *гірн*. Зривати ломом і збирати лопатою
не зрубане комбайном вугілля на ґрунті. – *Комбайнер знову оста-
виў пач'ку / нада драти йїї* (Павлів); Підл.

ПАШКОВСЬКИЙ Пора на Пашковського кому, *місц*. Хто-
н. збожеволів, дурнуватий. Маріуп, Новк. • На вулиці Пашковського
в Маріуполі знаходиться психлікарня. Див. **пора в Сватове**.

ПАЯЛЬНИК Торгувати паяльником, жарг. Розмовляти без
діла; судачити. Велик, Горл, Криз, Малорл, Сват.

ПЕДАЛЬ *Крутити педалі. Їхати на велосипеді. Берез, Брус,
Дібр, Крем, Лоз, Луган, Марк, Новсв, Сіверс.

Накручувати педалі. Швидше робити. – *Тоб-і треба ў ц'о-
му д'іл'і накруч'увати пе^ндал'і* (Горл); Кр.

Педалі розводити, жарг. 1. Вигадувати, брехати. Луган, Мик,
Сім, Теп, Червп. 2. Бити. Буг, Вівч, Євсуг, Зол, Клим, КрЛ, Луган,
НижД, Пер, Тан, Трьохізб. 3. З'ясовувати стосунки, розбиратися.
Біллуц, Бунч, Карт, КрЛ, Лан, Лисич, Луган, Лут, Новдар, Оріхов,
Пере, Поп, Привіл, Риб'ян, Ров, Спів, Старб, Шт.

ПЕКАРНЯ Купили в пекарні кого. Те, що у пазусі прине-
ли. Слсрб.

ПЕКЛО *Як з пекла виліз. Дуже брудний. Ануф, Арт, Лисич,
Гар, Шт.

Як пекло позеленіє. Не скоро; ніколи. Кол.

ПЕКТИ Пекти, варити та гавкати. Виконувати одночасно бага-то робіт. – *Шо |зараз |робиш? / та не^н з^ннай^у / за шо хва^та-тис[’] / не^нч[’]у / ва[’]р[’]у та |гаўкай^у* (Крем).

ПЕЛЬКА *Закидати пельку, згруб. Їсти. – *Усе заки|дай^т’ |пел[’]ку* (Новпск).

Закрити пельку, вульг. Замовкнути. Георг.

ПЕЛЬМЕНІ *Як пельмень у сметані, зі сл. *жити*. Дуже добре. – *Наш со[’]с[’]ед йак не^нл[’]мен[’] у сме^нтан[’]і |пос[’]л[’]і |заро-ботко^у* (Алч).

ПЕЛЬОНКИ Давати на пельонки, *обр.* Те, що давати дари. Бу, Верг, Греч, Зим, Ман, Прост, Сват, Стах, Сте, Тан.

Давати на пельонки й розпашонки, *обр.* Те, що давати дари. – *Да[’]й^у вам з[’]рош[’]і на не^нл[’]онки і розпашонки* (Вівч); Ман.

ПЕЛЮШКИ *Будемо пелюшки прати, *евф.* Вагітна. Миха.

*Пелюшки готувати. Чекати на дитину. Велик, Зор, Кір, Луган, НижД, Сир, Старб, Трьохізб.

*У пелюшках сидить. Про несамостійну людину. Кір, Кр, Луган, Малм, Мар, Мілр, Черт.

ПЕНСІОНЕР У пенсіонери записатися. Байдикувати, нічого не робити. Брян, Юр.

ПЕНСІЯ *Оддати з першої пенсії. Ніколи не повернути. Антрац, Білк, Кр, Лисич, Луган, Павлів, Ров, Рубіж, Ст, СтЛ, Усп, Хор.

ПЕНТЮХ Пентюх лінивий. Ледачий, ледар. Адріан.

ПЕНЬ Глухий пень. Людина, яка недочуває. – *Йес[’]л[’]і од |Паў-лович[’]а шос[’] треба / то в-ін насто[’]йаш-ч[’]иї |глухий пен[’]* (Луган); Вес, Калм, Кір, Кррч, Лозов, Мак, Новкр, Пер, Прост, Сват, СтЛ, Хв, Чуг.

Зачепитися за пень. Дуже довго не з’являтися. Біллуц, Клим, СтЛ, Юр.

*На пні посивіти. Дуже довго не з’являтися. Біллуц, Клим.

Ні в пень колодою. Анітрохи, аніскільки (не розуміти). Іван.

*Пень – дерево низькозрубане. Дурень. Бон, КрЛ, Литв, Тар, Чорн.

Пень довбаний, *лайл.* Дурний. Білов, Вел, Іван, Кр, Крем, Лен, Луган, Свердл, СтЛ, Сух.

Пень-колода, *лайл.* Дурнуватий, пришелепуватий. Вахр, Вес, Іван, Кір, КрЛ, Кррч, Луган, Попів, Проїж, Сич.

***Через три пні колода, жарт. або ірон.** Дуже далека рідня. БокП.

Як пень за гороб'ями, зі сл. *працювати*. Повільно, знехотя. – *Ус'ї кругом старайуц':а / прац'уйуть а ти йак пен' за гороб'їями* (Старб); Шахт.

[Як] пень трухлявий. Дуже стара людина. Білк, ВерхП, Глад, Ор, Піщ, Розс, Рубіж, Червон, Чмир, Шульг.

ПЕНЬОК Надавати пеньків кому. Побити кого-н. Бобрик.

Осиковий пеньок, *лайл.* Уживається як лайка й виражає незадоволення ким-н. Кр, УрК.

Пеньок (пень) з очима, *лайл.* Те, що **пень-колода**. Білк, Брян, Вес, Захід, Кір, Кррч, Луган, Лут, Маріуп, Новбор, Рубіж, Сад, Сіверс, Стах, Хворост, Червп, Шульг.

Пеньок неотесаний, *лайл.* Дурний. – *Ну ти ї не^н'ок не^о'тесаній / не^н з'найеш / шо та'ке 'оранка* (Луган); МирД, Юр.

Пеньок самохідний (самоходний), *лайл.* Низька й товста людина. Зим, Скарг, Сух.

Пеньок пеньком. Дурнуватий. Алч, Вал, КрЛ, Міус, Михайл, Ров, Сват, Свердл, Стах.

Сидіти пеньком. Нічого не робити, байдикувати. Алч, Анд, Білк, Білов, Бунч, Заїк, Крас, КрЛ, Луган, Ма, Мик, Новдар, Оріхов, Петров, Сіверс, Сім, Старб, Стах.

Як за пеньком просидіти на вітрі. Погано прожити вік. – *Х-ї'ба це йа прожилла? / йак за не^н'ком з ним про'сид'їла на в-їтр'ї* (Іван); Крем, Луган.

ПЕРВИЙ Перве-наперве. Насамперед. – *Голову ў сви'н'ї перве / напе^рве одр'їзайут'* (Мож).

ПЕРЕБІР За перебір – чорта в двір. Хто багато перебирає, той прогадає. Іван.

За перебори – недобори. Хто багато перебирає, той прогадає. Іван, КрЛ.

ПЕРЕДОЙ *Піти на передой. Про корову, що залишилася яловою. Вівч.

ПЕРЕЇЗД Віднести за переїзд кого. Хто-н. помер; поховати кого н. Фр. • На основі метонімічного зближення назв **переїзд** і **кладовище** (кладовище розташоване за переїздом).

Піти за переїзд, *місц.* Умерти. Кррч, Молгв, Фр.

ПЕРЕЛАЗ *Везе як сліпому на перелазі. Не щастить. Білк, Карк, Криз, Марк, Розс, Тр.

Як п'яному до перелазу, зі сл. *іти*. Далеко. – *То'б-і ш-ч'е'доўго їти / йак п'яному до пе'ре'лазу* (Луган).

ПЕРЕЛАМАТИСЯ *Як не переламасться. Худий і високий. Білк, КрЛ, Піс, Сніж Тар, Тошк, Червон.

ПЕРЕЛОГИ Перелогі напали на кого. Хто-н. не знає, де дітись, невідомо що хоче. – *Знову на 'тебе пе'ре'логи на'пали / 'никай'е'ш с'уди туди по 'хат'і* (Андр); Тит.

ПЕРЕМІРЯТИ Не переміряєш. Дуже товстий. Глад, Зак, Луган, Рай.

ПЕРЕПЛИГНУТИ Краще переплигнути, чим обійти, *ірон*. Дуже товстий. Рубіж.

ПЕРЕПЛЬОТ Попасти в перепльот. Потрапити в скрутне становище. Алч, Біл, Бір.

ПЕРЕСТРИБНУТИ Легше перестрибнути, чим обійти, *ірон*. Дуже товстий. Калм, КрасТ, Лан, Луган, Лут, Марк, Павлів, Шул.

ПЕРЕСТУПИТИ *Легше переступити, чим обійти, *ірон*. Дуже товстий. Лисич.

***Хоч (хоть) переступай**. Дуже п'яний. Нов.

ПЕРЕЦЬ Головний перець, *ірон*. Начальник, який перебільшує свої можливості. – *Сиди ї моу'ч'и / ч'и ї не глаўний 'перец' на-шоўс'а* (Білк); Булг, Гірс, Дяк, Ілліч, Кір, Кр, Крим, Лисич, Лоз, Малм, Мар, Міст, Обор, Пер, Перед, Ров, Сніж, Тан.

Об'їстися перцю. Бути злим, лихим. Старб.

***Показати дійного перцю** кому. Полаяти, насварити кого. Тац.

***[Як] перець (перцю) під хвіст сипонули** кому. Хто-н. побіг дуже швидко. Ков, Лисич, Оріхов.

***Як перцю в зад насипали** кому, *грубо*. Хто-н. побіг дуже швидко. – *Ч'ого ўт'ік / йак то'б-і 'перц'у ў зад на'сипали* (Ров); Тор, Юр.

ПЕРИНА *Везти перини, *етн*. Весільний звичай: переправляти посаг молоді до помешкання жениха. Гарас, Марк, Новган, Оле, Осин.

ПЕРО Березовим пером писано. Невідомо, чи відбудеться. – *Усе це ш-ч'е бе'резовим пе'ром 'писано / 'буде'ш ж'дати до нових 'в'іник'іў* (Луган). Пор. **вилами по воді писано**.

Три пера в два ряди в кого, *жарт*. Те, що **голова лиса**. Єсаул.

***Три пера на голові** в кого, *жарт*. Те, що **голова лиса**. – *Три пера на голові / а ше шос' там накрутила* (Луган), Амвр, Артем, Вівч, Мак, Міус, Нещер, Тор, Юр.

ПЕС **Битий пес**. Бувала, з досвідом людина. Лисич.

І пес не вкусить кого. Хто-н. дуже брудний. Трет.

***Ні пес ні баран**. Безвольна людина; не зовсім визначене. Луган.

Як пес хвостом 1. Зі сл. *писати*. Некрасиво, неакуратно, недбало. Шульг. 2. Зі сл. *молоти язиком*. Багато говорити. Сіверс.

ПЕТЛЯ **Петель не одведе**. Про гарну людину. Адр.

Сидіти на петлі (на петльовій), *гірн*. Стежити за рухом (переміщенням) вигину електрокабеля та шланги зрошування під час пересування комбайна по лаві (Павлів).

ПЕТРІВ ***Петрів батіг**, *жарт*. Чоловік високого зросту. Риб'ян.

ПЕТРО ***Нагородити Петра Марфою**. Дати щось погане. Кір.

Оставити Петрові на бороду, *етн*. Залишити в полі нескошенними декілька хлібних рослин [Иванов 1898: 245], Мик. • Названий обряд збігається з початком жнив і припадає на свято Петра і Павла. Женці залишають хлібні стебла “на розплід”, вірячи, що “там Господь відпочиває”.

Петро бабі рідний Федір, *жарт*. або *ірон*. Дуже далека рідня. Шульг.

Петро бабі тьотка рідна, *жарт*. або *ірон*. Дуже далека рідня. Алч, Вес, Мик, Петровен, Підг, Стах. УрК, Шульг.

ПЕТУХ ***До петухів**. За північ; до пізнього часу. Золот.

***З петухами (питухами)**. Дуже рано. Арап.

Іти петухів ловити, *етн*. Весільний обряд: іти в понеділок по дворах переодягненими за курми на суп. Стах, Чмир. • „Іти петухів ловити – це коли їх ловлять для приготування каші на третій день свайби” (Перв).

* **Коли (як) петух (пітух) знесеться**. Ніколи. Луган.

***Носитися як петух з яйцем**. Приділяти незаслужено велику увагу чому-н. Лоз, Рубіж.

***[Як] петух гамбурзький**. Без смаку, строкато (одягнений). – *Не буд' по'хожим на петуха гамбурз'кого* (Ров); Брян, Вовк,

Вруб, Дем, Зол, Иван, Кір, КрЛ, Мак, Малорл, Ор, Перем, Прост, Род, Старб, СтЛ, Хар, Шахт.

***Як петух крашений.** Те, що як петух гамбурзький. Малорл.

***Як петух недорізаний,** зі сл. *кричати*. Дуже, сильно. Луган.

***Як петух обципаний.** Без смаку, строкато одягнений. Адриан, Амвр, Кір, Луган, Лут, Мак, Нещер, Ор, П-в, Тор.

***Як петух скакати.** Присікуватися. Міус.

ПЕЧЕРА Народитися в печері. Не зачиняти за собою дверей. – *Зач'їни д'вер'ї! / ти шо / у пе^мч'ер'ї народи^с'а?* (Тор); *Йак за'ходе у п-їд'їзд / н-ї'коли не^м зак'риєе две^мреї / йак у пе^мч'ер'ї наро^д'и^с'а* (Ров); Єсаул, Ниж.

ПЕЧІНКА *Аж у печінках лоскоче в кого. Хто-н. заздрить. Алч, ВесГ, Гірс, Кір, Кр, Марк, Слсрб, Тор.

***Відбити печінку (пічінку, пічінки).** Побити, вдарити. Золот, НижД, Ребр, Род.

Жовчна печінка. Погана, зла людина. Калм, Луган.

Печінку (печінки) з'їсти (попроїдати) кому. Остогиднути; дойняти. Алч, Антрац, Вес, КрК, Кудр, Луган, Лут, Мет, Мороз.

Собача печінка, лайл. Погана людина. Лоз, Скарг, Тор.

ПЕША *На пещу. Пішки. – *Соби'ралис'їти до Старо'б-їл'с'ка на п-ешу* (Заайд); Приш.

ПИВО *З ним пива не вип'єш. Про того, хто не йде на контакт. – *Та шо з ним балакат'!* / *з ним пива не^м вип'їєш.*

З пивом потягнути. Так собі, посередньо; не дуже гарний. – *Йак то'б-ї мо'її чоботи? / та н'їч'ого / с пивом пот'агнут'* (Свердл); Стах.

Пивом дихати на кого. Погрожувати кому-н. Ров, Шахт.

ПИЖ *Дати пижа́. Спонукаати до дії лайкою. Олександр, Хар.

ПИКА *Зацідити в пику. Ударити, побити. Тор.

Пику вгору задрати. Загордитися, показати свою зверхність. Алч, Брян, Вал, Кір, КрЛ, Михайл, Міус, Ров, Сват, Свердл, Стах.

Розпустити пику (морду), грубо. Поводити себе пихато, гордовито. КрЛ, Сват, Стах.

ПИЛИНКА Ні пилинки ні билинки. Немає нічого. – *Приїшла з роботи / а дома / н'ї пилинки н'ї билинки* (Молгв).

ПИЛИП *Ходити за Пилипом; шукати Пилипа. Марно витрачати час. Стах.

ПИЛЬ Аж пиль за п'ятками стоїть у кого. Хто-н. швидко біжить. Вес, Калм, Сват, Сніж.

Вибивати пиль (пилюгу) з кого. Карати кого-н. за якусь провину, “виховувати”; бити. – *Підожди / ос' бат'ко с тебе вибіє пил'* (Виш); *Мати ўс'у пил' вибіє з його / йак уз'на / шо в-ін накойіў* (Ров).

ПИЛЮГА Пилюга за п'ятками в кого. Хто-н. швидко біжить. Алч, Анд, Баг, Велик, Вес, КрЛ, Лисич, Марк, Мик, Пер, Петровен, Смол, Шап.

Піднімати пилюгу (пилюку). Голосно говорити, кричати, галасувати. Білк, Вовч, Мир, Проїж, Шап.

ПИНТУСИ Пинтуси-минтуси. Ласощі. – *Та нас такими пинтусами / минтусами пригош'ч'али!* (Слсрб).

ПИРІ в пирі в мир. Гарний, корисний; такий, що скрізь можна використати. – *Оце / Н'іно / плат':а і ў пир і ў мир* (Гірн); Бахм, Мир, Обор, Осин, Пер, Шахт, Юр.

ПИРІЖЕЧОК *Періжечки їсти*, *етн.* Весільний обряд: частувати передвесільного дня молоду з подругами в домі молодого. Мик • „Ми в свекрухи були / *Періжечкы йили*, / Мед-вино пили / Солодйсеньке та добрийсеньке / *Ще й з медком*” [Иванов 1898: 218], Мик.

ПИРІЖОК *Витрусувать пирожки*, *етн.* Весільний обряд: частувати молоду з подругами в домі молодого передвесільного дня. Криз. • “Хлопчики-підлітки, дізнавшись, якою дорогою вертаються дружки, чекають на них, потім ганяються за ними і б'ють їх” (це і називається *витрусувать пирожки*)” [Иванов 1898: 743], Криз.

Давати на пиріжки (на пирожки). Сварити, лаяти. – *Оз' дам то'б-і на пир'іж'ки/ знати'меш!* (Жд).

За ним уже й пиріжки (пирожки) поїли. Хто-н. умер. Алч, Амвр, Артем, Вівч, Міус, Нещер, Ус.

Їсти пиріжки (пирожки), *етн.* Поминати. – *В-ішаїс'а / йак-ш'ч'о хоч'еш / буде'мо пир'іш'ки йісти* (Лоз); Алч, Андр, ВерхД, Горл, ДарС, Зим, Кр, КрЛ, Крем, Лисич, Луган, Ма, Ми, Мир, Мороз, Новл, Новом, Осин, Підг, Прост, Рубіж, Сіверс, Старб, Стах, Хар, Чуг.

Їсти пиріжки (пирожки) з картоплею (з картошкою), *етн.* Поминати. Луган.

Їсти пиріжки (пирожки) з м'ясом, *етн.* Поминати. Гонч, Заїк, Кір, Крас, Лан, Прив, Род, Трьохізб.

Їсти пиріжки (пирожки) з печінкою, *етн.* Поминати. Солон, Тор.

Їсти (наїстися) пиріжки (пирожки, пирожків) з повидлом, *етн.* Поминати. – *Ум|ру / пир'іш|к-іў с по|видлом найіс|тес'а* (Ров); Зим, Старб.

Їсти пиріжки (пирожки) з рисом і яйцями, *етн.* Поминати. Кр.

Їсти пиріжки (пирожки) з таким. Марно проводити час. – *Ш|ч'о робили? / пир'іш|ки с |таким |йіли* (Солон).

Їсти пиріжки (пирожки) з яблуками (з луком), *етн.* Поминати. – *Скоро ўже |сорок д'н'іў / пир'іш|ки з |яблуками |буде"мо |йісти* (Луган); Білк, Брян, Вал, Велик, Зим, Єнак, Кір, Комсом, Кррч, Луган, Новб, Обор, Ор, Осин, Сіверс, Старб, Стах, Тр, Усп, Шахт.

***Пекти пиріжки**. Скоро помре. Ясен.

Пекти (їсти) пиріжки (пирожки) з капустою, *етн.* Поминати. Лисич.

Пиріжки (пирожки) будемо їсти. Хто-н. близький до смерті. Бір, Євсуг, Зим, Кругл, Луган, Перв, Ров, Сват.

Пиріжки (пирожки) од'їдуть, *етн.* Весільний обряд: частувати сватів та молоде подружжя першого післявесільного тижня. Луган, Новл. Див. **справляти перву неділю**.

Пиріжки їсти, *етн.* Поминати. – *Йак'шо в Івана так д'їла |п-ідут' і |дал'ше / скоро |буде"м п-ірош|ки |йісти* (Крем).

Скоро будуть пиріжки (пирожки) в кого. Хто-н. близький до смерті. КрК, КрЛ, Луган, Матв, Мілр, Рубіж, Тан, Чмир, Ясен.

Скоро будуть пиріжки (пирожки) з кампотом у кого. Хто-н. близький до смерті. Рубіж.

Скоро пиріжки (пирожки) в кого. Хто-н. близький до смерті. Кр, Луган, Лут.

Скоро пиріжки (пирожки) пекти. Хто-н. близький до смерті. *Су|сідз'киї д'ід ле"жит' у бол'ниц'і / |Скоро / мат' / пир'ож|ки пе"к|ти* (Луган).

Скоро пиріжків (пирожків) поїмо (їстимемо, будемо їсти, наїмось) в кого. Хто-н. близький до смерті. – *Коли л'удина ўже не"вил'ікоўно х'вора і не"має на|д'ійі на ви|дужуван':а / то ў*

нас *кажуть* / *скоро пирошки йїстимемо* (Луган); Алч, Біл, Білс, Бір, Бу, Гов, Калм, Лисо, Мед, Новкр, Оле, Перв, Петров, Прост, Усп, Смол, Сніж, Стах, Сте, Тан, Тим, Фр, Ціл, Червп, Щот.

Скоро підемо на пиріжки (на пирожки) до кого. Хто-н. близький до смерті. Луган, Сват, Щот.

Скоро приходять на пиріжки (на пирожки) до кого. Хто-н. близький до смерті. Луган, Новкр, Оле.

ПИСК До свинячого писку, зі сл. *напитися*. Дуже, сильно. – *Цвєлодуб на'пиў'а на плац'і до свин'ач'ого писку* (Сват); Вес, Калм, Кір, Лозов, Новкр, Пер, СтЛ, Чуг.

У свинячий писк. Дуже п'яний. – *Ма'рино / йак тв-ії ч'олов-ік? / та приїшоў уч'ора вес' у свин'ач'ий писк* (Вруб); *Же'них на с'ваїб-і у свин'ач'ий писк на'пиў'а* (Ров); Білк, ДарЄ, Мак, Лисич, Луган, Марк, Новл, Оле, СтЛ, Там.

ПИХТЯ *Баба Пихтя. Товста жінка. Бар, Риб'ян.

Як пихтя. Про людину, яка поводить себе гордовито, задирає носа. – *Та во'на он / йак пихт'а / іде ї не' дивиц':а* (Лисич); НижД, Шахт.

ПИШКА *Розносити пішки, *етн.* Поминати на дев'ятий день після смерті. ВесТ.

ПИЩИК *Аж пищики сипляться. Міцно спить. Бон, Микол, Прох, Червг.

ПІВЕНЬ Зелений півень. Дуже молодий хлопець. Чорн.

І півень пойме. Просте для розуміння. Луган, Хар.

Коли жарений півень клює. Ніколи. Трьохізб.

Коли півень очі одкрив. Дуже рано. – *Йа с'о'год'н'і ўстала / коли п-івен' оч'і отк'риў* (Хруст).

Коли півні співають. Дуже рано. Алч, Білов, Велик, Золот, КрЛ, Луган, Ма, Мет, Мик, Осин, Пер, Полов, Райг, Риб'ян, Стах, Топ.

Крашений півень. Акуратний, напахчений, гарно вбраний, красивий парубок. Луган.

Півень без гребінця. Дурнуватий хто. Перв, Усп.

Півень засів у горлі в кого. Хто-н. втратив голос. – *У н'ого п-івен' за'с'іў у г'орл'і* (Антрац).

Півень прилетів. Пожежа. Луган.

Півнем ходити. Виступати поважно, з високо піднятою головою. Луган.

Чи й не півень! Уживається, коли треба розвінчати чванька (перев. коли він удає з себе великого начальника). Ман.

Ще й [треті] півні не співали. Дуже рано. – *Шоб їйхати ў Красній Йар / ѝа ўстала ш-ч'е ї трет'ї п-їўн'ї не^и сп-ївали* (Луган); Білов, Дібр, Золот, Іван, Марк, НижД, НижК, Петров, Підг, Ребр, Род, Слсрб, Сміл, Смол, Старб, Шир, Юр.

Ще п'яті півні не співали. Дуже рано. Трьохізб.

***Як з півня яець, ірон.** Нічого. Тар.

***Як півень жарений клюне та рак варений свисне.** Ніколи. Білк, Дмит, Кас, Крим, Кріп, Луган, Молгв, Свердл.

***Як півень на дроті,** зі сл. *сидіти, ірон.* Незручно, невпевнено. Гірс.

***Як півень на жердині,** зі сл. *сидіти, ірон.* Те, що як півень на дроті. Чуг.

Як півень на заборі¹, зі сл. *розходитися, кричати.* Дуже, сильно. Кррч, Трьохізб.

***Як півень на заборі²,** зі сл. *сидіти, ірон.* Те, що як півень на дроті. Макиїв, Риб'ян, Сіверс.

***Як півень на курку,** зі сл. *схожий, ірон.* Зовсім не (схожий). Кррч, Хрящ.

***Як півень на сідалі,** зі сл. *сидіти, ірон.* Те, що як півень на дроті. Білр.

***Як півень на шесті,** зі сл. *сидіти, ірон.* Те, що як півень на дроті. КрЛ.

Як півень на ярмарок, зі сл. *вирядитися.* Строкато, без смаку. Спів.

***Як півень недорізаний,** зі сл. *кричати.* Дуже, сильно. Крим, Нижб, Новган, Оле, Парм, Різн, Тр.

[Як] півень розмальований. Строкато, без смаку одягнений. – *Гшоў по 'вулиц'ї х'лопе'ц' / ѝак 'п-їв-їн' розма'л'ованїї* (Стах); Ан, Анд, Брян, Зим, Іван, Криз, Лом, Мар'ян, Мир, Новб, Пів, Рубіж, Свердл, Сніж.

Як півень у борщ, зі сл. *попасти, потрапити.* Легко (нажити неприємностей). Антрац.

***Як півень хвостом [начеркав].** Недбало, неохайно (перев. писати). Вівч.

***Як смалений півень,** зі сл. *бігати.* Дуже швидко. Марк, Сніж.

ПІВНИК Півником наскакувати. Присікуватися. Кір, Стах.

ПІДВІКОННЯ Гризти підвіконня (підвіконник). Голодувати. – *Йак ц'іни п-ідн'імут' / буде^ммо з'ристи п-ідв-ікон':а* (Сіверс); Анд, Антрац, Арап, Бахм, Білк, Біллуц, Велик, Гл, Горл, Зол, Золот, Иван, Кір, К-к, Кр, КрЛ, Луган, Мар'ян, Мир, Міус, Молгв, НижД, Новб, Новр, Обор, Оріхов, Павлів, Пер, Прос, Риб'ян, Род, Сіверс, Сніж, Ст, Старб, Стах, СтЛ, Тплг, Усп, Хар.

ПІДВОЛОКА Плювать у підволоку. Байдикувати, нічого не робити. – *Шо ро^биу^ь у виход'н'і? / пл'у^вау^ь у п-ідво^локу* (Ров); Луган.

ПІДВОРІТТЯ *Під підворіття бабка поклала, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Алч.

ПІДЖАЧОК Одіти (надіть) дерев'яний піджачок. Померти. *С'од'н'і на /тому кут'ку хтос' од'іу^ь де^ре^яї^ний п-іджа'чок* (Тит).

ПІДЗАДНИКИ Давати підзадники кому. Бити кого-н. – *У нас у се^чл'і кажут' давати п-ідзадни^ки* (Гонч).

ПІДКАБЛУЧНИК *Підкаблучник Вася, *ірон.* Чоловік, який перебуває в повній залежності від жінки. – *Та ч'и ж зробе? / в-ін же^м у^ь /нейі п-іткабл^ч'ник /Вас'а* (Заайд); Алч, Антрац, Артем, Білк, Вр, Євсуг, Єнак, Комсом, Кр, Крем, Крим, Луган, Молгв, Новган, Перед, Поп, Ром, Сіверс, СтЛ, Сух, Черт.

ПІДКУРЮВАТИ Хоч підкурюй від кого. Хто-н. дуже почервонів. – *Зробилас' /п-ісл'а цих сл'іу^ь йак бур'ак / хоч' п-іткур'у-од /нейі* (Род); Анд, Брян, Иван, Лоз, Осин, Павлів, Проїж, Сич, Сніж, Старб, Стах, Юр.

ПІДМЕТКА Підметки не стос чисі. Хто-н. нікчемний. Алч, Брян, Вал, КрЛ, Луган, Михайл, Міус, Ров, Сват, Свердл, Стах.

ПІДНЕБІННЯ Піднебіння з гадючих спинок у кого. Хто-н. дуже злий. Новкр.

ПІДПІЛЛЯ Не всі дома: пішли в підпілля в кого, *знев.* Те, що один в армії. Георг.

ПІДХІД [Уже] на підході, *евф.* Скоро, незабаром (помре). – *Баба у^же на п-ідход'і / до Р'ізд'ва / мат' / не^м до^т'агне* (Ров); Адріан, ВерхД, Кір, НижД, Род, СтЛ, Чорн.

ПІНА Піну пускати. Обурюватися, голосно кричати, сваритися. – *Ди^ректор на зборах крич'ау^ь / аш /п-іну з /рота пус/кау^ь* (Ров); Буг, ДарС, Клим, КрЛ, Луган, НижД, Новл, Оле, Пер, Солон, Суг, Юр.

ППП Возить попа. Сповідатися [Иванов 1898: 257], Мик; Павлів. Дурніший британського попа. Зовсім дурний. Крем.

Микатися як піп по віттарю. Не знаходити собі місця. Обор, Юр.

Розходитися як піп на Великдень, ірон. Дуже розхвастатися, запишатися. Кррч, Юр.

Рудий піп хрестив кого, жарт. Хто-н. некрасивий, рудий, у ластовинні. НижН.

Як піп у церкві. Пихатий, дуже високої думки про себе. – *Ск-іки не^н просила / не^н помага / сидит' йак п-іп у церкв-і* (Кррч); Крем.

Як у попа за пазухою, зі сл. *жити, сидіти*. Безтурботно, дуже добре, привильно, у найкращих умовах; заможно, багато. Білк, ВелЧ, Вес, Воев, Дмит, Дон, Захід, Зим, Золот, Іван, Кір, КрЛ, Луган, Мак, Марк, Мир, Новб, Новган, Перш, Проїж, Род, Сад, Сич, Старб, Тор, Тошк, Трьохізб, Хар, Щас, Юр.

Як у попа під рясою, зі сл. *сказати, признатися*. Правдиво, відверто. Лиз. • На основі обряду покаяння в гріхах; вони будуть відпущені тільки в разі щиросердного зізнання. Пор. **як на сповіді**.

ПІР'ІНА Як пір'їну в зад вставив хто, *грубо*. Дуже швидко. Вівч, Марк, Микіл, Пер, Руд.

ПІР'Я Наїстися пір'я. Вислухати нісенітницю. Лут, Мир.

***Ніде пір'ю (пір'їні) впасти.** Дуже тісно. Вес, Калм, Лисич, Луган, Лут, Мак, Підл, Сніж, Чуг.

Піднімати пір'я. Знову порушувати якусь неприємну справу, повертатися до неї. – *Во^на з^нову п-ід'н'їмає п-ір'я / а ми ї забули про це* (НижД); Марк, Мир.

***Як пір'я драти.** Швидко, легко. – *Ме^н'і це ро^бити / йак п-ір'я дра^ти* (Сніж).

ПІР'ЯЧКО *Пір'ячка тобі в руки. Побажання легкої дороги або легкого життя. Ган.

***Пір'ячко тобі для легкості.** Побажання легкої, гарної, без перешкод дороги. Прив.

ПІСНЯ За песнями, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Лоз.

***Наслухатись жаб'ячих пісень.** Повернутися ні з чим з рибалки. – *Наслухалис' жаб'яч'их п-ісен' та з тим і пове^р'ну-лис'* (КрасП).

Як собача пісня, зі сл. *довгий*. Дуже, надто. – *П-ім'шій сп-ідниц'у / вона |доўга / йак со|бач'а |п-іс'н'а* (Брян).

ПІСОК Віднести (відправити) на пісок (на піски) кого. Хто-н. помер; кого-н. поховали. – *Ту |ж-інку в-ідне|сли ўже на п-іски* (Петр); Лим, Рог, Рубіж, Старб. • В основі виразу метонімічна заміна слова *кладовище* на слово *пісок* (на *кладовищі*).

Відправитися на піски. Померти. Рог.

***Готуватися (збиратися) на пісок**. Бути близьким до смерті. Лим. Див. **віднести на пісок**.

Держитися як пісок на вилах. Зовсім не (держитися). Кр.

***З червоного піску верьовку вити**. Красно говорити. УрК.

Пісок [уже] їсть. Помер. СтЛ.

***Пісок у ногах** у кого. Хто-н. утомився. – *|П-іс'л'а |доўгого пe|ре|ходу ў |кожного був п-ісок у но|гах* (Жд).

ПІСОЧНИЦЯ *Вирости в одній пісочниці з ким. Бути в дружніх стосунках з дитячих років, вирости разом. – *Ми з Ма|ри-нойу |виросли в од'н'ї п-ісоч'ниц'ї* (Калм); Кір, КрЛ, Луган, Лут, Миха, Новайд, Піс, Прив, Старб.

ПІСОЧОК Гратися в пісочок (у пісочку) з ким. Бути в дружніх, близьких стосунках з дитячих років (частіше із запереченням). – *Ми с то|бойу ў п-ісоч'ок не| з|ралис'а / ро|би ўсе за |фор-мойу* (Тал).

ПІТ Потом збити. Придбати тяжкою працею. – *Йа ц'у ма|шину |потом зби|ў* (Шахт); Алч, КрЛ, Підг, Полов, Стах.

Сто потів вийшло. Затрачено багато сил, щоб виконати якусь роботу. Бул, Зел, Зугрес, Ка, КарС, Лисич, Мет, ОлП, Покр, Свердл, Сіверс, Стр, Хв.

ПІТИ [П] пішло-поїхало. Про те, що розпочалося й продовжується само собою. Жд, Крем.

Куди б не пішов, додому все одно вернусь, евф. Те, що до баби Кудичихи. Руд.

Піти додому. Померти. – *|Гарна |ж-інка була |Ган:а / а мо-лодойу п-ішла додому* (Олександр); Алч, Бобр, ДарС, Дяк, Новкрас, Солон, Стах, Чорн.

Піти за Цикозу, місц. Поховати; померти. ВесТ. • **Цикоза** – прізвище людей, що живуть біля кладовища.

Піти надвір, евф. Відправитися в туалет. Алч, Брян, Вал, КрЛ, Луган, Михайл, Міус, Ров, Сват, Стах.

Піти (одправитися) до своїх. Померти. Сім, Сичів, Тр.

Піти подзвонити, евф. Відправитися в туалет. Єсаул, Кір, Крим, Молгв, Свердл.

Піти (поїхати) вкругову. Піти не прямо, не навпростець. Алч, Кір, КрЛ, Луган, Михайл, Міус, Ров.

Скоро піде додому. Незабаром помре. Алч, Антрац, Білс, Ган, КрЛ, Луган, Рубіж, Сніж, Стах, Тим, Усп, Чмир, Щас.

Скоро поїде додому. Незабаром помре. Білс, Ган, Луган, Оле, Рубіж, Стах, Тим, Усп, Чмир, Щас.

ПІЧ В одній печі спечені, ірон. Однакові, схожі, подібні (перев. про людей з однаковими вадами). Алч.

Грызты пичь, етн. Здійснювати обряд оглядин. Мик. • “Запивши в домі молодої могорич, батьки молодого просять до себе сватів і інших присутніх на розглядини, що тут в насмішку називається „грызты пичь” [Іванов 1898: 215], Мик.

З печі впав. Дурнуватий, пришелепуватий. Кол, Мед, Павлів.

З печі впав униз головою. Дурнуватий, пришелепуватий. Алч, Луган, Мик, Пер, Прост, Сіверс, Стах, Хар.

З печі (з пічі) малим упав. Дурнуватий, пришелепуватий. Голуб.

З печі на лавку, ірон. Нікуди (перев. про того, хто тільки нахваляється кудись поїхати, далеко піти, відбутися з рідних країв, проте залишається вдома). – *Поте^нпл’ііе / поїїду ў ¹Пол’шу по товар / айагже / с ¹печ’і на ¹лаўку* (Поп); Антрац, Єнак, Іван, Крем, Луган, НижД, Пів, Ров, Сад, Стах, Суход, Тетян.

З печі на лежанку, ірон. або жарт. 1. Про лінивого, любителя поспати. – *Наш Ми^хаїлик ¹тіл’ки і ¹знайе / ш’ч’о з ¹печ’і на ле^нжанку* (Свист); Арап, Старб, Юр. 2. Про людину, яка хоче або хвалиться кудись поїхати, але змушена сидіти вдома. Розп.

І в печі горить, а свиня кричить. Багато клопоту, турбот відразу. Зим.

На печі (на пічі) сидіти. Нікуди не виходити. – *Шо з^робиш / йак на пе^нч’і ¹буде^нш сид’іти* (Лисич); Велик, Влас, Кр, Молгв, Новган. Пор.: *Твоя судьба найде тебе й на пічі* (Різн).

***Ні до печі кочерга ні до Бога свічка.** Нічим не примітна, посередня людина. Антрац, Гар, Жов, Кр, КрЛ, Мороз, Плот, Ров, Сте.

***Ні до печі ні до речі.** Нінащо не здатний. КрЛ.

***Ні печі ні лави,** *ірон.* Про тих, у кого немає власної оселі. (ОлП).

Ой піч моя груба! Вигук розчарування, досади. – *Робиш / робиш / а воно зламалос'я / то ї кажуть' / ой п-іч' мо'яа зруба!* (Риб'ян).

Під піччю (під печею) найшли (знайшли), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Риб'ян.

Піти на піч. Вийти заміж у багатосімейну родину. Луган, Марк, Рай.

Піч колупати, *обр.* Дія дівчини під час сватання. Алч, Артем, Вес, Вівч, Мет, Мик, Микіл, Осин, Петровен.

Слухати піч. Байдикувати, нічого не робити. – *Ш/ч'о с'о'год'н'і робили? / слухали п-іч' та 'сало 'їли* (Нов); Сух.

***Як з печі,** зі сл. *явитися, з'явитися* і т. ін. Раптово, зненацька, неждано. – *Д'ад'ко Вале^н'тин йа'ви'є'с'я йак с 'печ'і* (ВесТ).

Як піч, зі сл. *баба.* Огрядна. Мороз.

ПІЧКА Пробити пічку, *гірн., жарг.* Вийти на перетиск вугільного пласту з ґрунту (про лаву). Підл.

ПІЧКУРИК *Сидить як пічкурик. Нікуди не виходить, любить сидіти в хаті (“за піччю”). – *Не^н 'хоч'е н'і ў к'іно / н'і на тан'ц'і / с'идит' йак п-іч'к'урик* (Риб'ян).

ПІШКАРУС Приїхати (прибути) на пішкарусі; їхати пішкарусом, *ірон.* або *жарт.* Прийти (йти) пішки. Анд, Бахм, Білк, Біллуц, Брян, Бут, Велик, ВесТ, Горл, Золот, Іван, Інд, Кір, Крем, КрЛ, Луган, Лут, Мак, Марк, Мир, НижВ, Новб, Новган, Ор, Осин, Пів, Попів, Прив, Проїж, Рубіж, Свердл, Сич, Сніж, Старб, Сух, Усп. • **Пішкарус** – контамінована форма: *пішки* + “*Ікарус*”. Леся Ставицька вбачає типологічну спільність слова *пішкарус* з бурсацько-семінарським жаргоном (лат. суфікс – *ус*).

ПІШКОБУС Приїхати (доїхати) на пішкобусі, *ірон.* або *жарт.* Те, що **приїхати на пішкарусі.** Алч, Ган, КрЛ, Луган, Мет, Ров, Сіверс, Стах.

ПІШТОБУС Приїхати (прибути) на піштобусі (на пішкобусі), *ірон.* або *жарт.* Те, що **приїхати на пішкарусі.** – *Пр'їїхаў на п-іш'тобус'і / 'ноги аж з'удут'* (Усп); Ган. • **Піштобус** – контамінація слів: *пішки* + *автобус*; **пішкобус** = *пішки* + *автобус*.

ПІЯВКА *Піти кормити півков. Утонути. Старб.

ПЛАВАТИ Плавати по-сокирячи (як сокира). Не вміти плавати. Алч, Брян, Вал, Кір, КрЛ, Луган, Міус, НижД, Сват, Стах.

ПЛАН Взяти план. Одержати дозвіл і документи будувати хату. – Не^чдаўно поже^чнилис' / а ўже ї план уз'али (Олександр); Алч, Анд, КрЛ, Мет, Пер, Сніж.

ПЛАНКА Держати планку. Утримуватися від поганих учинків. Луган, Павлів, Перв, Свердл, Стах.

Планка впала в кого, жарг. Хто-н. збожеволів. Анд, ВелЧ, Воев, Зим, Іван, Лоз, Малорл, Новган, Обор, Пер, Проїж, Сич, Сніж, Сіверс, Стах.

Планка перебита в кого, жарг. Хто-н. збожеволів. Сіверс.

Планка попливла в кого, жарг. Хто-н. збожеволів. Горл, Сват.

Планка поїхала в кого, жарг. Хто-н. збожеволів. Дон, Луган.

Планку зірвало в кого, жарг. Хто-н. дуже сердитий. Вес, Калм, Кар, Кір, Кррч, Лисич, Лозов, Луган, Мак, Новкр, Пер, Сват, Сніж, Старб, СтЛ, Там, Хв, Чуг, Щот.

Планку перемикає (перемкнуло) в кого, жарг. Хто-н. дурнуватий. Алч, Артем, Вівч, Зим, Калм, Кір, Луган, Мак, Міус, Нешер, Павлів, П-р, Прост, СтЛ, Ус.

ПЛАСТ Працювати (робити) на лежачому пласті (пласту), гірн., ірон. Ледарювати, нічого не робити. Антрац, Гірн, Підл, Усп. • Гірничний термін **лежачий пласт** – пласт вугілля, товщина якого не перевищує 70 см. Розробляти його можна тільки лежачи. В основі виразу гра слів, каламбур: *лежачий* (пласт) – *лежати* (пластом) – *лежати на пласті* (і нічого не робити).

ПЛАСТИНКА Поміняти (змінить) пластинку (частіше **пластинку**). Змінити тему розмови. Алч, Брян, Вал, Кір, КрЛ, Луган, Міус, Павлів, Ров, Сват, Свердл.

ПЛАТТЯ У плаття не влезе. Дуже товстий (про жінку). – У *плат'*: а не^ч ўлазе (Вал); Верх, Кррч, Лозов, Луган, Ров, Сват, Стах, Тор, Хв.

Шити плаття. Сподіватися, що якась справа вигорить. Кррч.

ПЛАТТЯЧКО *В одному платтячку проходити. Жити бідно. Білк, Нешер.

ПЛАЧ Наробить плачу. Розплакатися. Вес, Мик, Осин, Полов.

ПЛЕТІНКА Пласти плетінку (плéтенки, плетьóнку). Говорити неправду, обманювати. Луган, Павлів, Свердлов, Шахт. • В основі виразу – тавтологічне посилення семантики й експресії слова *пласти*.

ПЛЕТІНЬ *Двоюрідний плетінь нашому забору, *ірон.* або *жарт.* Дуже далека рідня. Ден, КрЛ.

Наш плетінь їхньому заборі сват, *ірон.* або *жарт.* Дуже далека рідня. Зак.

*Плетінь забору не рідня. Одна людина не зрівняється з іншою. Піс.

ПЛЕТІННЯ Плетіння лаптів. Зупинка польоту кібця в повітрі, щоб наглядіти здобич. [Иванов 1898: 306], Мик.

ПЛЕЧЕ Кинути через плече. 1. Забути. Криз, Марк. 2. Швидко зробити. Криз, Марк.

ПЛИВ *Збити з пливу. Дезорієнтувати, заплутати. – *Тут ме^не зоу'сім збили с пливу* (Сіверс).

ПЛІНТУС До плінтуса тягнеться. Дуже низький на зріст. Стах.

Нижче плінтуса. Дуже низький на зріст. Мет.

ПЛІТКИ *Як плітки по селу, зі сл. *піти*. Дуже легко, швидко; без перешкод. Хом.

ПЛОЩАДКА Посадочна площадка [на голові] в кого, *жарт.* Те, що голова боса. Калм, Кр.

ПЛУГ *Потягти плуга. Зробити дурницю. Чмир.

ПЛЬОНКА *Пльонка стерлася. Щось уже забулося. Берез, Дібр.

ПЛЮВАТИ Плювати вгору. Робити щось марне. Білк, Коміс, Лисич, Мир, Род, Руд, Шахт.

Плювати і ловити. 1. Байдикувати, ледарювати. Луган, Руд. 2. Робити марну роботу. Вес, Лозов, Хв.

ПЛЮНУТИ *Куди не плюнь. Скрізь, повсюди. – *Багато риб'яан'ц'іу / куди не^н пл'ун' / риб'яан'ц'і* (Риб'ян); Білк, Євсуг, Криз, Новган, Марк, Тар.

Не плюнути услід. Не подякувати. – *Ск'іл'ки сил та грошеї на них витратила / а н'іх'то ї не^н пл'унуї усл'ід* (Нешер).

Ніде й плюнути. Дуже тісно, зовсім немає місця. – *Л'удеї с торгом нас'ходилос' / н'іде ї пл'унути / а поку'пате^л'іу ч'орт'ма*

(Род); *на|роду ў му|зейі / н'іде ї пл'унути* (Ров); Білк, Бобрик, Вахр, ВесТ, Греч, Дмит, Калин, Ков, Лисич, Луган, Нев, Парх, ПЛП, Сад, Сніж, УрК, Хар, Чорн, Шах, Ям.

ПЛЯШКА Пляшку роздавати. Випити спиртного. Білк, ДемО, Ілліч, Карт, Кір, Криз, Крим, Лут, Нижб, Новган, Парн, Оле, Різн, Тар, Тор, Тр.

ПОБОЙЩЕ *Як після Мамайового (Мамаєва) побоїща. Про безпорядок, безлад. – *У хат'і н'ісл'а с'вад'би йак н'ісл'а Ма|майового по|бойш-ч'а*; Іван, Юр.

ПОБРЕХЕНЬКА Побрехеньки збирати. Прислухатись до вигаданих чуток і передавати їх іншим; займатися плітками. Зим.

ПОВБЗЮХ *Дівчачий повбзюх, *грубо*. Дівчачур. Карт.

ПОВОРОТ *На поворót пора кому. Дурнуватий. Теп. • Поворót – перехрестя на виїзді із села Тепле, біля якого „Дом інвалідів” (дурдом).

ПОВТОРУХА *Повторуха-муха. Той, хто повторює, хоче бути схожим. Біллуц, Білов, Зак, Карт, Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Новайд, Полт, Привіл, Спів.

ПОГАНІЙ *Зовсім поганий (паганий). Близький до смерті. Білк, Новф, Хрящ.

ПОГАНКА [Як] бліда поганка (паганка). 1. Некрасиво одягнена жінка. Анд, Білк, Бут, Вал, Велик, Захід, Луган, Марк, Піщ, Сад, Сніж, Старб, Тор, Шахт. 2. Хворий, блідий на вигляд. Іван, Кррч, Лут, Малорл, Мир, Новл, Проїж, Род, Сич, Стах, Тор, Шахт.

ПОГОДА Стало на погоді. Установилася гарна погода. Луган, Мик, Ясен.

ПОГРІБ Докопати погреб; докопати погріб. Після якоїсь роботи виконувати іншу роботу. Лим, Прос, Сват.

З погреб видніше, *ірон.* Згода з чимось дуже сумнівним. – *П-іду до мага|зину! / та ж ц'іни так-і / ш-ч'о грошеї не^м вис-тач'ит'!* / *однаково п-іду!* / *с погреб^м вид'н'іше* (Слсрб); Марк, Старб, Юр.

[Як] з погреб (погріба) виліз. 1. Необізнаний у чомусь, нетямущий. – *Ти ч'и с погреб^мба вил'із / не^м ч'уу / йак су|с'іди свари-лис'а* (ВелЧ); Арап, Біллуц, ВелЧ, Марк. 2. Хворий, блідий. – *У мене йіх п'яте^{ро} / т'і т'ройе / йак к'в-іточ'ки / а ц'і / йак с погр'іба вил'ізли* (Анд); Сніж, Стах.

ПОДАРОК Обмивати подарки, *етн.* Весільний обряд: частувати гостей після обдаровування молодих на весіллі. Алч, Анд, Артем, Брян, Вар, Вес, Вівч, Георг, Дяк, Заїк, Кір, Ко, Кр, КрЛ, Кругл, Куряч, Лисич, Луган, Лут, Ма, Мет, Мик, Міл, Мороз, Нешер, Новкр, Новсв, Осин, Пер, Полов, Ра, Ров, Тплг, Розк, Свердл, Слсрб, Сніж, Старб, Сух, Трет, УрК, Чаб, ЧервЖ, Чмир, Чуг.

Подарок від (од) зайчика, *фольк., жарт.* Що-н. принесене для дітей з дороги, з поля, з подорожі. – *Дон'у / тоб·і подарок в·ід зайч'ика!* (Степ); *На Новий год Д'ід Мороз не^уре^адаў д'ім'ам в·ід зайч'ика подарки* (Марк); Білов, Карт, Криз, Лисич, Марк, Ребр, Розс, Тар.

ПОДАРУНОК У подарунок дали, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Лут, Усп.

ПОДАТОК *Жити людськими податками. Жебракувати. Новган, Молгв, Старб.

ПОДАЧА З подачі кого, чисі, *жарг.* За порадою, за вказівкою кого. Вівч, Єсаул, Кр, Луган, Сте, Хар, Червг.

ПОДВІР'Я Вічне подвір'я. Кладовище. Греч, Поп.

Поїхати на вічне подвір'я. Померти. – *Д'ід Іван поїхаў на в·іч'не подв·ір'я* (Поп).

ПОДИХ Дихати одним подихом. Жити дружно, у згоді. – *Пе^тро з Наталкойу дихайут' одним подихом* (НижМ); Анд, Ковп, Крем, Мир, Новайд, Перв, Род, Сват, Сіверс, Сніж.

ПОДІЛ *Принести в подолі. Народити дитину поза шлюбом. Білк, Бунч, Гонч, Дібр, Єсаул, Заїк, Іл, Кон, Крас, Мороз, Новдар, Оріхов, Плот, Прох, Рад, Риб'ян, Род, Старб, Сте, Червг, Щот.

ПОДІЛИТИ Поділити порівну. Обидва дурні. Фаш.

ПОДРУГА Подруга мінінгіту, *жарт.* Про того, хто в холод не носить шапки. Зел, Зол, Кр, Луган, Перв, Сух.

ПОДУШКА Давити подушку. Спати. Горл, Литв.

До подушки комір пришити. Невдало що-н. зробити [Іванов 1898: VIII], б/м; Рай, Рубіж.

***Забирати подушки**, *етн.* Весільний обряд: перевозити посаг молодій до оселі жениха. Алч, Антрац, Артем, Велик, ВелС, Заайд, Ілліч, Новган, Оле, Плуг, Сух, Трьохізб.

***Не одпускати подушку.** Пізно прокидатися. Лоз, Перв, Тор.

***Забирати подушки**, *етн.* Весільний обряд: перевозити посаг молодій до оселі жениха. Гарас, Марк, НижВ.

***Кидати подушки**, *етн.* Весільний обряд. НижН. • “Коли на другий день весілля йдуть до тещі на пишки, то на вулиці “кидають подушки” – символічний обряд перевезення приданого нареченої до хати чоловіка” (НижН).

* **М’яти подушку**. Спати. Трьохізб.

***Перевозити подушки**, *етн.* Весільний обряд: перевозити посаг молодій до оселі жениха. Марк.

***Тягнуть подушки**, *етн.* Весільний обряд: перевозити посаг молодій до оселі жениха. Гарас, Марк, НижВ, Смол.

Подушкою не відмахатися. Не позбутися. – *Та/ке прис'нило-с'а / шо ї по^вдушкою не^в відмахатис'а* (Рубіж).

***Подушку гнути**. Гуртом бігти по молодій кризі з тим, щоб вона вгиналася. – *Поб'ігайе'ш / і на кон'ках / про'валис':а / по^вдушку гнеш* (Гонч). Пор. на Охтирщині: *ба́бу гну́ти*.

***Подушку приспати**. Задрімати. КрЛ, Новл.

***Потрібний як подушці воротник**, *ірон.* Зовсім не (потрібний). Зим, Сват.

***Сідати на подушку**, *етн.* Заручатися долею першою вийти заміж. Сніж. • В основі виразу весільний обряд: “Молода сидить на подушці, чекаючи молодого. Біля неї подруги. Коли молодий подає руку нареченій, вона підводиться. Тоді подруги швидко сідають на подушку. Хто встигне сісти, та перша вийде заміж” (Сніж).

Спати в подушку. Не мати тривалий час дітей. – *Ма'рино / с'к'іки ж^в можна спати ў по^вдушку?* (Новол).

***Спати на чужих подушках**. Бути лисим. Марк, Новган.

ПОЖАР Пожаром піднятися. Згоріти [Иванов 1898: V], Шт.

ПОЖАРНИК На пожарника здавати. Багато й довго спати. – *Шос' Івана доўго не^в ч'ути! / та в'ін дос'і на по'жарни'ека зда'йе* (Іван); Анд, Іван, Луган, Новган, Новом, Сніж, ЧервП. • Уважають, що пожежники працюють на вахті тільки під час пожежі, а то сплять.

ПОЗБІГАТИСЯ Не всі дома, ще не позбігалися в кого, *знев.* Те, що один в армії. Новом.

ПОЇЗД Обсипати поїзд, *етн.* Весільний обряд: “Після того, як весільний поїзд готовий, мати молодого обсипає поїзд копійками, цукерками, хмелем” (Ман); Трет; “Коли молоді виходять з дому, гості їх обсипають цукерками, грішми, пшеницею, бажають добра, щастя, злагоди, багатства” (Кр).

***Поїзд пасажирський**, *знев.* Дуже товста людина. Білк, Велик, Новсв.

ПОЇХАТИ Убік поїхати. Збожеволіти. Луган, НижД, Прост, Райг.

Поверх поїхати. Збожеволіти. Білк, Мир, Райг, Род, Свердл, СтЛ.

Не всі дома – поїхали навсігда в кого, *знев.* Те, що один в армії. Луган.

Поїхати убік. Збожеволіти. Алч, Ма, Луган, Райг, Ров, Сіверс.

ПОКІС *Гладити покоси*, *етн.* Влаштувати пирушку [Іванов 1898: 244], Мик; ДавМ. • Свято звичайно організують у першій половині червня на відзначення початку сінокоосу.

ПОКЛОН *Іти на поклон (з поклоном), *етн.* Відправлятися свататися. Гарас, Молгв, НижГ, СтЛ, Тор.

ПОКУТЬ *Заводити молодих на покуть, *етн.* Весільний обряд: урочисто вести молоду й жениха за весільний стіл. НижД.

ПОЛА *[Аж] за поли братися. Сильно сміятися. Карт.

Під полою жить чиєю. Перебувати під чиєюсь опікою, рукою. Алч, КрЛ, Міус, НижД, Сват.

Приймати з поли, *етн.* Брати від продавця під час продажу волів або коней повід чи налігач з руки, обгорненої полою [Іванов 1898: 287], Мик.

ПОЛЕ *Гуляй-поле. 1. Дуже просторо, багато місця. – *Та там м-еста ш-ч'е / гул'аї поле* (Сіверс); Калм, Кір, Лоз, Луган, Луган, Сніж, СтЛ, Ясен. 2. Зрадливий. – *Тв-їй Ван'ко такий гул'аї поле / шо хот' ховаїс'а* (Крк); Влас, Велик, Кр, Молгв, Новган.

Дике поле. Необроблена земля. Новк.

З поля вітер; у полі вітер у кого. Хто-н. несерйозний, неуважний, легковажний. – *Не" може ш-ч'е в-ін головоу / ш-ч'е ў'його с'пол'а в-іте"р* (НижД); Анд, Велик, Гірн, КрЛ, Лисич, Малорл, Міус, НижД, Новб, Ор, Петров, Ребр, Сіверс, Сніж.

***З поля вітер, ззаду дим.** Легковажний, несерйозний. ВесТ, Дмит, Жд, Калин, Крем, КрЛ, Парх, ПлП, Розп, Шах.

З поля вітер, а з гузна (з жопи) дим. 1. Про непрошених гостей. Лоз. 2. Легковажний. Лан, Луган, Лут. 3. Щось зроблене неякісно. Лут.

***Іти через поле (по полям).** Прямувати навпростець. Бобр, Дяк, Новкрас.

Найшли (знайшли) на картопляному (гороховому) полі, *евф.* Те, що найшли в картоплі. КрЛ, Мир, Чмир, Чорн.

Ні дома ні на полі. 1. Ніде немає діла в кого, нічого не здатний робити. Білк, Іл, Кір, Крем, КрЛ, Малорл, Мир, НижД, НовБ, Род, Сват, Старб, СтЛ, Трет, Трьохізб, Шахт, Юр. 2. Марно витрачений час. – *Оце поїхала ў 'город / так н'і 'дома н'і на 'пол'і / 'т'іл'ки 'ноги з'била* (Зим); Мак.

***Подем, лісом, перевалом, заночуєм, де попало.** Байдуже; що буде, те й буде. Бон, Лисич, Луган, СтЛ, Сух, Тар.

***У полі вітер, в бабки (тітки) дим.** Те, що у полі вітер, у трубі дим. Гарас.

***У полі вітер, в Маньки дим.** Те, що у полі вітер, у трубі дим. Піон.

***У полі вітер, у трубі дим.** Несерйозний, неухажливий, легковажливий. Ар, Крем, КрЛ, Луган, Тор, Юр.

У полі найшли (знайшли), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Кір, Луган, Слерб.

***[Як] у полі вітра ганяв.** Дуже втомився. Біл, Луган, Сім, Тор.

ПОЛИГАЧ Бабський полигач, *знев.* Дівчачур. Комс.

ПОЛИН Наїстися полину. Осоромитися. Артем, Велик, Вес, Іван, КрЛ, Луган, Марк, Мик, Осин, Стах, Тан.

ПОЛИЦЯ На нижній полиці, *евф.* Відповідь на запитання “де?”, коли не хочуть признаватися. КрЛ.

ПОЛІНО *З поліна зробили, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Миха, ОлП.

***Стане на поліно, жабі по коліно,** *ірон.* Дуже низький на зріст. КрЛ.

Як поліно, зі сл. *дурний.* Зовсім, дуже. ДемО, Карт, Кр, Лут, Молгв, Новган, Парн, Розс, Тор, Тр.

ПОЛК Із Семенівського полку. Дурень. Арт, Мир. • За метонімічним зближенням – у с. Семенівці Донецької обл. знаходиться психлікарня.

ПОЛОВА Іти як полова. Дуже швидко використовуватися, зменшуватися. – *Мука ў 'ц'ому 'м-іс'ац'і 'іде 'як 'полова* (Марк).

ПОЛОВИНА Не всі дома: половина в гостях у кого, *знев.* Те, що один в армії. Білк, Лот, Перв.

Не всі дома: половина гуляти пішла в кого, *знев.* Те, що один в армії. Брян, Вовк.

Не всі дома: половина крейду на горі косе в кого, *знев.* Те, що один в армії. Луган.

Не всі дома: половина поїхала в кого, знев. Те, що один в армії. Зим, Лот, Новб.

Половина крейду косе, половина воду гребе в кого, *знев.* Те, що один в армії. Білк, Марк.

ПОЛОВИНКА *Половинку гарбуза носити на плечах. Бути горбатим. – *Йак жал' / бач' / поло'винку гарбу'за | носе на пле'ч'ах* (Петров).

ПОЛОЖЕНІЄ ***[Бути]** в положенії, *евф.* Вагітна. Берез, Луган.

***Ходити в положенії, евф.** Бути вагітною. Прив.

ПОЛОСКА **Зігнати полосу, гірн.** Виконати норму. Лот, Підл, Юр. • **Полоска** – вугільний пласт шириною 0,9 м, довжиною 10 м.

Зрубати полосу, гірн. Те, що **зігнати полосу.** Лот, Підл. • Вибійник спочатку повинен “законуритися”, тобто зробити відбійним молотком нішу, рубаючи вугілля вбік. Із цієї конури рубає пласт (гнати полосу) вниз, яку до цього він повинен “розкосити”, тобто вирубати на декілька метрів нижню частину пласта, щоб легше потім зрубувалося від кривлі.

ПОЛЯНА ***На Гапкіну поляну, евф.** Відповідь на запитання “куди йдеш?”, коли не хочуть признаватися. Луган, СтЛ.

ПОЛЯНА **Накривати/накрити поляну, жрм.** Готувати [святковий] стіл. – *С'тр'іч'аї гостеї / накриваї пол'ану* (КрЛ); Алч, Вал, Кір, Луган, Ров, Сват, Свердл, Стах.

ПОМЕЛО **Бабське помело, знев.** Дівчачур. Підг, Полов, Червп.

Крутитися як помело. Старатися все зробити. – *З ут'ра кру'ч'ус'а йак поме'ло* (Міус); *Йа | с'од'н'і йак поме'ло кру'т'ус' | ч'ілії ден' над'вор'і* (Міус).

ПОМЕРТИ **Помер і дивиться.** Хитрий. Ков, Тор.

ПОМИНИ ***Як сліпий на поминах, зі сл. наїстися.** Досита. Бунч, КрЛ, Кррч, Міст, Обор, Ров.

ПОМІДОР **Коли помідори визріють.** 1. Дуже довго, нескоро. – *Олено / коли ўже твоє | буде за'м-іж'а? / коли пом-і'дори | виз'р'ійут'* (Топ). 2. Ніколи. КарС.

Попасти по самі помідори. Потрапити в серйозну халепу. Велик, Дмитр, Кір, Луган, Новган.

***У помідорах (помидорах) найшли (знайшли, нашли) кого, евф.** Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Ков, Лисич, Луган.

***Чорнобильські помідори (картошки, яблука).** Дуже великі овочі, фрукти. Луган, Новайд.

ПОМІСТ Садовити на поміст, етн. Урочисто заводити молодих на почесне місце за весільним столом. Арт, Бул, Вес, Вівч, Микіл, Мороз, Свердл.

ПОМІЧНИК Головний помічник (помощник, помошник) старшого конюха, ірон. Людина, що не займає важливої посади, але скрізь говорить про свою значущість. Алч, Анд, Арт, Луган, Мик, Полов, Сніж, Стах, УрК.

Старший помічник (помощник, помошник) молодшого конюха, ірон. Те, що головний помічник старшого конюха. Алч, Анд, Сніж.

ПОНЕДІЛОК У понеділок навприсядки [зроблене]. 1. Дурнуватий. – *Ну ш-ч'о ти либу т'агне^ш / йак у поне^д'ілок на-йприс'адки* (Трет). 2. Неякісне, погано зроблене – *Ну ї плат':а ў тебе! / хоч' і дороге / а н'іби ў поне^д'ілок на-йприс'адки* (Трет). • Можливо, під впливом семантики символу народної прикмети: *понеділок – важкий день*.

ПОНТИ Понти кидати, жарг. Брехати. – *Ну / хот' би у с'в'ато пон'ти не^д 'кидаў* (Свердл).

Понти колотити, жарг. Брехати. Виш, Док, Луган, Мир, МирД, Осин, Сніж, Старб.

ПОНЯТТЯ Немає зеленого поняття в кого. Хто-н. зовсім не може відповісти на просте запитання. Гонч, КрЛ, Луган.

ПОПА До попи дверці. Щось зайве, непотрібне. Артем, Греч, Лозов.

ПОПІЛ Попіл та капуста в голові в кого. Хто-н. недалекий, розумово неповноцінний. Білк.

Попіл у голові в кого. Хто-н. недоумкуватий. Амвр, Калм, Нешер, Новкр, Стр.

ПОПОЛНЕНІЄ*Буде пополненіє, евф. Вагітна. Миха.

***Ждати пополненія, евф.** Вагітна. Лоз, Новн, Новсв.

ПОПРАВКА Піти на поправку. Почати поправлятися. Алч, Вал, Кір, Луган, Михайл, Міус, Ров, Сват, Свердл.

ПОРА Пори жде. Хто-н. близький до смерті. Алч, Луган, Пер, Сте.

У свинячу пору. 1. Дуже пізно, коли ніхто ніде не ходить. – *Прийшоў у свин'ач'у пору / друг-і п-іўн'і с'п-івали* (Новр); Бут, Велик, Вес, Полов, Проїж, Сич, Старб, Шахт. 2. Несвоєчасно. – *Прийшоў у свин'ач'у пору / у'же кон'ч'али обсужд'ат' план* (Вест); Єнак, Зим, Лим, Новр, Полов, Ров, Шульг.

***У собачу пору.** Те, що у свинячу пору (1, 2). Єнак, Зим, Лим.

ПОРІГ На порозі найшли (знайшли), *евф.* Те, що під піччю найшли. Підг.

***Не вспівати пороги змивати** за ким, *ірон.* або *жарт.* Про того, хто рідко в гості ходить (їздить). – *Ти так ч'асто бу'вайиш / шо не" ўс'п-івайу по'роги за то'бої зми'вати* (Гриц); СтЛ.

Під порогом рости. Виховуватися без нагляду. Алч, Стах.

Поцілувати поріг. 1. Спіткнутися об поріг. 2. Прийти, коли немає господарів. КрЛ, Род, Сіверс, Юр. Пор. **поцілувати замок.**

ПОРОДА Найшли (знайшли, відкопали) в породі, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). НижК. • **Порода** – мінерал, у якому міститься вугілля.

ПОРОДІЛЛЯ *Як породілля. Розхристаний, непричепурений. Старб, Теп.

ПОРОЖНЯК Порожняки (порожняка) ганяти/зганяти, *крим., мол.* 1. Казати неправду, щось вигадувати; говорити пусте, нісенітницю. – *Тво'я доч'ка т'іки і ўм-іє / ш-ч'о з ут'ра до в'еч'ора порожн'а'ки га'н'ати / йак у 'нейі йа'зик не" заболит'!* (Поп); Анд, Андр, Иван, Лоз, Луган, Пер, Сіверс, Сніж, Стах. 2. Не виконати, не здійснити задуманого, не мати результату; зазнати невдачі. – *Ну йак / з'їїздила на ба'зар'? / порожн'а'ка зга'нала* (Брян). • **Порожняк**, *крим., мол., несхв.* – 1. Пуста розмова. 2. Невдала спроба. Можливо, каламбурне обігрування слова *порожній* “пустий, беззмістовний, безрезультатний”: *порожній* ® *порожняк* із подальшим зближенням з технічним терміном.

ПОРОСЯ *З поросям цілуватися; поцілувати поросся, *знев.* Бути дуже брудним. – *Андр'її / ти ч'и с порос'ам ц'їлува'єс'? / їди у'мис'а зараж же* (Сіверс); Вівч, Жд.

***[І] порося з'їв би.** Дуже голодний. – *Та'кі голод'н'і / шо й порос'а з'їли б* (Сіверс); Гірс, Підл, Шовк.

***І порося їсти не буде** чого. Що-н. несмачне, погане. Кр, Шовк.

Поросятам хвости крутити, *жарт.* або *ірон.* Ніде не працювати, байдикувати. Новз, Сіверс, Юр.

***Хоч (хоть) поросят бий**, *знев.* Дуже повний, одутлий; деформований ожирінням (перев. про обличчя). Білк.

Як на скаженому поросяті. Негарний, некрасивий, неакуратний. (перев. про зачіску). Новл, Ясен.

***Як порося бішене**, зі сл. *бігати*. Дуже швидко. Кругл.

Як порося в мішку. 1. зі сл. *колотитися*. Сильно, дуже, неспокійно. Кррч, Лисич, Марк, Сіверс. 2. Сварливий, крикливий. – А *Петрова* 'ж'інка / *спраўж'н'е порос'а ў м-ішку* (Пер).

Як порося з хати, зі сл. *вискочити*. Недоречно, недоладно або невчасно (сказати що-н. або виступити з чимось). Антрац, НижД.

[Як] порося смоктав, *знев.* Хто-н. дуже брудний. Ган, Горл, Захід, Сад.

***[Як] порося цілував**, *знев.* Хто-н. дуже брудний (Ган, Горл).

***Як семеро поросят смоктало**, *знев.* Хто-н. дуже брудний. Кір, НижД.

ПОРТФЕЛЬ *Дати портфель кому. Хто-н. одержав керівну посаду. Вахр, ВесТ, Греч, Калин, Крем, КрЛ, Парх, Розп, Свист, Сніж, Тошк, УрК, Чорн, Шах.

***Забрати портфель (пархвель)** у кого. Кого-н. позбавити керівної посади. Свист.

ПОРШЕНЬ Шевелити поршнями (матнею), *мол., жрм.* Швидко йти, поспішати. Велик, Зим, Золот, Іван, Кр, Крем, КрЛ, Луган, Малорл, Мар'ян, Міус, Новбор, Оріх, Перем, Перш, Приїж, Ров, Сич, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Тошк, Ям. • “Чим швидше поршні в машині рухаються, тим швидше вона їде” (Зим).

ПОСАД Заводити на посад (за стіл), *етн.* Весільний обряд: урочисто вести молоду й жениха за весільний стіл. Ман, Червн. Див. заводити молодих на покуть.

ПОСАДКА Віднести за посадку, *місц.* Поховати; померти. Берез.

ПОСОХ Випивати на посох, *етн.* Частувати поїжджан у домі молодого перед від'їздом за молодою. Алч, Бул, Вес, Вівч, Зор, КрЛ, Луган, Лут, Осин, Риб'ян, Свердл, Сєв, Сте, Топ.

ПОСОШОК Випивати на посошок, *етн.* Гуляти останній день весілля. Артем, Брян, Вар, Вес, Георг, Дан, Дяк, Заїк, Кудр, Лут, Міл, Новкр, Новсв, Осин, Підг, Ра.

ПОСТАВИТИ Що постав, що поклади (положи), *жарт.* Товстий. ВелЧ, Горл, Житл, Кррч, Лисич, Сват.

ПОСТІЛЬ Лежати на божій постелі (постілі). Бути близьким до смерті. Біл, Бу, Євсуг, Луган, Стах, Усп.

Лежать на останній постелі (постілі). Бути близьким до смерті. Бут.

Лежать на останній постелі (постілі). Бути близьким до смерті. Луган.

Лежати на посмертній постелі (постілі). Бути близьким до смерті. Білс, Верхкам, Луган.

Лежати на смертній постелі (постілі). Бути близьким до смерті. Алч, Біл, Бір, Бу, Кр, Лисо, Луган, Мед, Нижт, Райг, Стах, Тим, Усп.

Постіль (постелю) везти, обр. Перевозити посаг до хати жєниха. Кр, Мєч, Солон, Стах.

ПОСУДА Посуду бити, *обр.* 1. Закінчувати весільне гуляння. При цьому „б’ють стакани на щастя молодим” (СтЛ); Алч, Вес, Зим, Коляд, Кр, Лен, Лисич, Луган, Лут, Перв, Трет, Чмир. 2. Весільний обряд: „Коли молоді приїжджають із загсу, їх на воротях зустрічають батьки молодого, у руках у них хліб, сіль. На рушник кладуть тарілку, і перед тим, як одвідають хліба, наречені посуду б’ють (розбивають тарілку) ногами (наречений лівою ногою, а наречена – правою), приказуючи: „На щастя!” (Шульг); „Посуду б’ють на щастя” (Перв); Кр. 3. Сваритися. – *Хвате ўже по|суду |бити! / ваи-і |с:ори в ус’іх ўже ў п-іч’інках* (Луган); Бір, Вес, Глад, Євсуг, Калм, Кір, Кругл, Лоз, Луган, Новпск, Петров, Рай, Ребр, Сват, Сніж, Чмир, Ясен.

***Посуду мити, обр.** Закінчувати весільне гуляння. Стах, Трет, Чмир.

ПОТИЛИЦЯ *Поблагословити по потилиці кого. Ударити. Єсаул, Марк, СтЛ.

У потилицю дихати. Бути малим на зріст. Золот, Сівєрс.

У потилицю заглядати кому. 1. Бути заднім, відставати. – *У ўс’іх |класах |меншій загл’адаў у потилиц’у |старшому* (Гірн);

Білк, Бут, Велик, Луган, Новбор, Поп, Прив, Райг, Старб. 2. Карати, бити. – *Не^у раз у^лже йо^лму і у^л по^лтилиц^у загл^адала / н^лшо не^у пома^лга!* (Вовч); Білов, Велик, Кір, Корт, НижД, Підг, Поп, Райг, Сват, Старб.

ПОТОЛОК До потолка. Дуже високий. Алч, Анд, Вівч, Кр, КрЛ, Луган, Ма, Мет, Пер, Петровен, Ров, Сіверс, Стах, УрК, Хар, Ясен.

Потолок підпирає (підпира). Дуже високий. Вал, Каб, Коміс, Лоз, Луган, Новсв, Розс, Усп.

ПОТРОХ *Собачий потрох, *лайл.* Людина, яка зробила щось погане, зле. Золот, Карт, Кр, Луган, Мар, Мілр, Пер, Ров, Шир.

*Сучий потрох, *лайл.* Людина, яка зробила щось погане, зле. Бунч, Гонч, Дібр, Єнак, Кір, Крас, Оріхов, Поп, Риб'ян, Род.

ПОХМІЛЛЯ Іти на похмілля, *етн.* Те, що іти похмелятись. Дуб, Ман, СтЛ, Сух.

ПОЦІЛОВАНИЙ Наче поцілований. Розгублений. Білк, Новб, Стах.

ПОЧЕРК Не іде, а пише, а почерк такий кривий, кривий. П'яний (про походку). Білк, Білс, Дмит, Кас, Кріп, Лан, ЛісП, Молгв, Нижт, Хор.

ПОЧКИ *Дать по почкам. Ударити, побити. Луган, Новб, Новпск.

ПОЧТА *Передати циганською поштою. Повідомити так, щоб ніхто не знав, хто передав чутки. Вівч, Свердл.

*Студентська почта. Те, що циганська почта 1. Луган.

Циганська почта (пошта). 1. Непереверені чутки. – *Це ж циган'с'ка поч'та! / рад'іо об'ес / одна баба сказала!* (НижК); Лоз, Луган, Перема, Проїж, Прос, Свердл, Сич, Сіверс, Старб. 2. Про швидке розповсюдження якоїсь вісті. – *Оце так! / не^у ўс'п'или приїти / а ўже циган'с'ка пошта со:бш'ч'ила нам* (Ствч); Білк, Кол, Лом, Мир, Руд.

ПОЧУТИ Трохи почує, більше прибічує. Перебільшує в мові, вигадує, додає від себе. ВелЧ, КрЛ, Кррч, Новб.

ПОЯС Дерев'яний по пояс. Дурний. Луган, Підг.

Дубовий до пояса, а нижче липовий. Людина з багатьма недоліками. Хом.

*По пояс у землі. Близький до смерті. Сват.

ПРАВЕЦЬ Напав правець на кого. Хто-н. помер. Прив.

ПРАВО На курячих правах, зі сл. *бути, жити*. Не маючи ніяких прав. Біл, НижД, Шпот. Пор. літ. **на пташиних правах**.

ПРАДІД Згадувати прадіда. Лаятися матом. Голуб.

Піти до прадідів. Померти. Коміс, Свердл.

ПРАЗНИК *Курячий празник, *жарт*. Неакуратна зачіска. Артем, Байд, Єсаул, КрЛ, ЛісП, Луган, Молгв, Рубіж.

ПРАННЯ *Як після (послі) первого (першого) прання. Охайний, акуратний одяг, речі. – *Со'роч'ка йак п'іс'л'а п'ервого пран'':а / йак і не^ч ўд'іваў* (Новдар).

ПРЕДОК Зустрітися (стрітися) з предками. Померти. – *Д'ед у'же с'тр'іўс'а с п'редками* (Луган), Криз, Марк.

ПРЕС Горбатий під пресом. Нісенітниця. Воєв.

Як горбатий під пресом. Невиправний. – *То'б'і хоч' шо / а ти йак горбатий п'іт п'ресом* (Топ); Антрац, Артем, Білк, Гірс, Єнак, Новган, Перед.

ПРИБИТИЙ Ні до чого не прибитий. Нічого не вмє робити; ледар. Новпск.

ПРИБУТОК Безгрішний прибуток, *ірон*. Хабар, що дається як подарунок. Новайд, Щас.

ПРИВІТ Привіт із глибини душі, *жарт*. Гикавка. Антрац, Білк, Біллуц, Вал, Велик, ВелЧ, Горл, Кір, КрЛ, Лисич, Луган, Мар'ян, Мир, Новб, Оріхов, Полов, Проїж, Рубіж, Сват, Сич, Сіверс, Сніж, Старб, Тр, Щас.

Привіт од жолудка, *жарт*. Гикавка. Кр.

ПРИДАНЕ Везти (перевозити) придане, *обр*. Весільний обряд: везти посаг до хати молодого, де й буде жити нова сім'я. Білк, ВерхК, Греч, ДемО, Євсуг, Кр, Криз, КрЛ, Луган, Молгв, НижД, Новган, Перв, Риб'ян, Сват, Смол, Старб, Тан.

Давати на придане, *обр*. Те, що давати дари. Алч, Арт, Біллуц, ВерхК, Вес, Вівч, ДемО, Єнак, Зим, Зор, Кругл, Кудр, Кр, Лисич, Луган, Лут, Ма, Ман, Микіл, Мороз, Новкр, Перв, Перш, Підг, Риб'ян, Ров, Сват, Свердл, Сіверс, Стах, Сте, Тан, Чмир.

Забирати придане, *обр*. Перевозити посаг молодій. Антрац, Молгв.

Нести придане, *обр*. Перевозити посаг молодій. Кр.

ПРИДУРКУЛЬОЗ Хронічний придуркульоз, *ірон*. Постійне

придурювання. – *Не^в вол^нуїс'а / це ў^його хро^н'іч'ниї придур-
ку^л'оз* (Луган). • Назва хвороби утворена з використанням медич-
ної термінології (хронічний, туберкульоз) і її частин (туберкульоз –
придуркульоз).

ПРИДУРОК Придурок *жизні*, *лайл.* Дурень. Алч, НижД.

ПРИЇХАЛИ *Туди-сюди – *приїхали*, *евф.* Вагітна. *Трохи
пожили / туди с'уди / приїїхали / уїже ї ди^тина не^в за го^р-
ми* (Миха); Кр, НижГ, Старб.

ПРИЙМАК Як *приймак*, зі сл. *ходити*, *тинятися*. Нічого не
роблячи, бай-дикуючи. Білк, Червн.

ПРИЙМИ *Пристати в *прийми*. Одружившись, поселитися
в домі дружини. – *Хто з^н наших бої^ц'іў пристане ў^приїми /
то^{го} н'емц'і не^в т^рогали* (Заайд).

ПРИЙТИ Не всі дома: *скоро прийдуть* у кого, *знев.* Те, що
один в армії. Шир, Ям.

**Прийшов, побачив – і пішов додому.* Про несміливу люди-
ну. КрЛ, Лисич, Луган, СтЛ, Усп.

**Скоро прийдуть* по кого. Хто-н. близький до смерті. Брус,
Ков, Луган, Тор.

ПРИКОЛ *Ходячий прикол*, *жарг.* Кумедна людина. Ниж.

ПРИКОЛОТОК *Сьомий приколоток*, *жарт.* або *ірон.* Дуже
далека рідня. Маріуп.

ПРИКОРЕНЬ *Прикорень забивати*, *обр.* Закінчувати ве-
сільне гуляння. Ман.

Як з прикореня (з прикорня) зірвався. Не володіючи со-
бою, різко (про поведінку, дії, рухи і т. ін.). Риб'ян.

ПРИПІЧОК *З припічка впасти.* Бути недоумкуватим. ВелЧ,
Крем, Кррч, Новом, Перем, Попів, Солон.

Сидіти на припічку. Ніде не працювати, ледарювати. – *Здо^р-
виї х^лопец' / а сидит' на прип-іч'ку* (ВелЧ); Антрац, Велик, Но-
вол, Свердл, Сніж, Тал.

ПРИПУДРЕНИЙ Як *припудрений*, *жарг.* Придуркуватий.
Ан, Иван, Луган, Мар'ян, Обор, Оріх, Пер, Проїж, Сич, Сіверс, Тал,
Тор.

ПРИСІД *За одним присідом (присістом).* 1. Швидко. Велик,
Иван, К-к, Кол, Кр, Крем, НижД, Ол, Руд, Сніж, Стах, Трьохізб. 2. За-
разом. Лут, Тор, Шахт.

ПРИСТУКНУТИ Легше пристукнути, чим прогодувати, ірон. Дуже товстий. Павлів.

ПРИХВОСТЕНЬ Дівочий (бабський) прихвостень, знев. Дівчачур. – *Ч'о не^у виїшла? / бо то д'івоч'иї прихвосте^н'* (Горл); Велик, Жов, Іл, Крем, КрЛ, Кррч, Кудр, Луган, Мак, Малорл, Мілов, Новб, Старб, Сух, Тошк.

ПРИХОДИТИ *Прийти ніяким. Бути дуже п'яним. Арт, Бір, Бон, Зим, Калинов, Луган, Новпск, Сіверс, Червон.

ПРИШЕЛЕПА *Пришелéпа недотéпний, знев. Лінивий і невмілий, (Іванов, XV), б/м.

ПРИШЕСТЯ До нового пришестя. Дуже довго; ніколи. Новган.

До третього пришестя. Дуже довго; ніколи. Артем, Байд, Кас, Кріп, Лан, Молгв, Ниж, Свердл.

ПРИШИТИ Приший-пристьобай, знев. Не вартий уваги; майже ніхто. – *Ким в-ін тоб-і? / та так / пришиї прис'т'обаї* (НижВ); Байр, Жд, Мик, Сте.

ПРИЗВИЩЕ Змінити прізвище (хвамілію). 1. Одружитися. Вес, Кар, Калм, Кір, Кррч, Луган, Новкр, Сват, Сніж, Чуг. 2. Померти. Луган, Род.

ПРОБА Ніде проби ставити. 1. Бути некрасивим. – *Ти ж м-ії гарний! / ага / н'іде н'роби с'тавити* (КрЛ); Коміс, Перв. 2. нехв. Бувалий (частіше про жінку). Вівч, Луган, Проїж, Сич.

ПРОБКА Перегоріла пробка в кого. Хто-н. дурнуватий. Горл.

Перечепитися через пробку. Бути п'яним. Кр, Ствч.

Понюхати пробку. Бути п'яним. Новбор.

ПРОВАЛЬСЬКА *Піти на Третю Провальську, місц. Поховати; померти. Червп. • Каламбурний вислів, мотивований мікролокальним фактом: насправді є тільки дві шахти – Перша Провальська і Друга Провальська, а Третя Провальська – то вже “кладовище”. Див. **віднести на Третю Черкаську**.

ПРОВІД По проводах лазити, евф. Те, що до баби Кудичихи. Старб.

Провода крамсимти, евф. Те, що до баби Кудичихи. Ануф, Лисич, Лут, Спів.

Провода чіпляє. Дуже висока людина. Дмит, Кас, Крим, Кріп, Лан, Луган, Нижт, Свердл.

ПРОДАТИ *Продасть і викупе (викупить). Непостійний. Бобр, Дяк, Новкрас.

ПРОЖИТТЯ Давати (дарити) на прожиття, *етн.* Те, що давати дари. Алч, Арт, Зал, Луган, Лут, Ма, Осин, Сіверс, Стах, Топ, Чмир.

ПРОЛЕЖНІ *Пролежні належа́в. Дуже лінивий. Вахр, ВесТ, Греч, Дмит, Калин, КрасП, КрЛ, Парх, ПлП, Сніж, УрК, Шах.

ПРОЛЬОТ Остатися в прольоті, *жарг.* Залишитися ні з чим, у програші. – *Хот'їу пороc'а купити / та ост'ауc'а ў прол'от'і* (ВелЧ); Зол, Кр, Кррч, Луган, Міус, Ниж, Новол, Обор, Проїж, Рубїж, Сич, Сіверс, Старб, Шах. • **Прольо́т** – від *пролетіти* „заянати невдачі”.

ПРОМИСЕЛ Піти (ходити) на промисли (промисел). 1. Почати красти. – *Оце нане^нсли ўс'ого / ходили на промислах* (Оле); Лут, Солон, Усп. 2. Загуляти, почати зраджувати. – *Т'іки вийшла замуж / а ўже п-ішла на промисли / ч'олов'ік син'ц'їу наста-виў* (Усп); Солон.

ПРОНЬКА Не в Проньки за столом, *місц.* Про скупого. Баб. • “Жив у сусідньому селі щедрий чоловік Пронька. Він нікому ні в чому не відмовляв. Коли його не стало, то люди й згадують про його щедрість у примовці: “Дай м'яса! – Це тобі не в Проньки за столом” (Баб).

ПРОПАСТИ Пропа́в сьомий, настав шостий у кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. – *Та ў його пропаў с'омі / настаў шостий* (Лисич).

ПРОПЕЛЕР Пропелер позаду в кого, *жарт.* Хто-н. швидкий. Білов, Кам, Кр, Крем, Кррч, Куз, Лен, Лозов, Луган, Новолек, Свердл, Ящ.

ПРОПИСКА Змінити прописку. Померти. – *В-ін ўже на-в-іки зм-іниў прописку* (Лом). Див. **змінити прізвище**.

ПРОСО *Косити просо, *евф.* Зраджувати. Тар.

Просо (ріпа) у вухах росте. Про брудні вуха. Осин.

***Хоч просо сій.** Дуже брудний (звичайно про вуха, руки і под.). Анд, Сніж.

ПРОТИВНІСТЬ Іти на противність. Суперечити. – *Шо б мати не^н сказала / в-ін іде на протиўн'іс'т'* (Шпот); Брян, Вівч, Гірс, Молгв, Рубїж, Руд, Свердл, Щас.

ПРОФІЛАКТИКА Зробити профілактику. Побити. Бір, Вол, Золот, КрЛ, Новн, Новом, Обор, Пер, Петров, Попів, Прив, Проїж, Рубіж, Сіверс, Сич, Сніж, Сух, Тошк.

Пора на профілактику кому. Хто-н. дурнуватий. Кір, Лисич.

ПРОХІДНИК Прохідник (проходчик) мимо шахти, *гірн., ірон.* Той, хто не працює, ледарює, прогулює, пиячить. Пер, Підл, Стах. • На основі каламбурного обігрування слів *проходить* (мимо) й терміна *прохідник* “робітник, який здійснює проходку в шахті”.

***Прохідник (проходчик) по кварталу**, *гірн., ірон.* Те, що прохідник мимо шахти. Підл, Ров.

Прохідник (проходчик) по Краснодону, *гірн., ірон.* Те, що прохідник мимо шахти. Кр.

Прохідник (проходчик) по Перевальську, *гірн., ірон.* Те, що прохідник мимо шахти. Пер.

ПРОЧУХРАН Давати прочухрана кому. Бити, лупцювати, сварити, гостро критикувати кого. Алч, Ан, Брян, Бут, Вал, Велик, ВелЧ, Золот, Кір, Кр, Луган, Обор, Ор, Пер, Пів, Полов, Прив, Рубіж, Сіверс, Старб, Сух, Тошк, Шахт.

ПРОЧУХРАНИК *Дати прочухраників. Побити; покарати. Крем, Кррч, Лисич, Новган.

ПРУЖИНА Пружина лопнула в кого. Хто-н. недоумкуватий, розумово неповноцінний. Горл, ДарЄ, Оле, Солон.

ПРЯДАТИ Хоч гопки прядай. Хоч що роби; хоч і не погоджуйся. – *Ти хоч' гопки пр'адай / а ме^н'і ўсе пр'іўно* (НижН).

ПРЯДИВО Мов прядиво. Спокійний, із податливим, поступливим характером. Анд, Новр, Сніж.

ПРЯДКА Як прядку пряде. Повільно щось робить (іде, їсть і т. ін.). Іл, Мир.

ПРЯНИК Дати на пряники. Відлупцювати дитину; насварити за якусь шкоду. Трьохізб.

До білих пряників. Дуже довго. Комсом. Див. до білих віників.

Пряник пряником. Про гарну людину. Адр.

Як житний (житній) пряник на ярмарці, зі сл. *виламуватися*. Дуже, надто. Білов, Велик, НижД, Петр, Смол. • “Раніше на ярмарку пряники були найкращими ласощами” (Петр).

Як житний (житній) пряник у помийниці, зі сл. *чванити-*

ся, виламуватися. Дуже, надто. Білг, Білов, Булг, Вес, Ков, НижД, Новпск, Обор, Свист, Слз, Смол, Тар.

Як здобний пряник, зі сл. *чванитися, ламатися*. Дуже, надто. – *Шо ти ламаїе'с':а / йак з'добній пр'аник по помїйниц'і* (Сват); Алч, Анд, Єсаул, Кр, КрЛ, Луган, Ма, Мик, Сіверс, Стах, Хар, Щот, Ясен.

Як здобний пряник у помії, зі сл. *виламуватися*. Дуже, надто. БлокП, Вівч, Гар, Кр, КрЛ, Кррч, Ма, Обор, Сте, Шах, Щот.

ПРЯСТИ *Прясти, мазати, балакати. Робити все відразу й швидко. Зал, КрЛ, П, Піс, СтЛ.

*Прясти, мазати, в'язати. Те, що **прясти, мазати, балакати**. – *Та йа 'с'од'н'і пр'ала / мазала / ўй'азала ї 'кинула 'сахар' у борш'ч'* (Марк); Молгв, Новган.

*Прясти, мазати, казати. Те, що **прясти, мазати, балакати**. Кр, Мус, Нужд, Тар.

*Прясти, мазати, ліпити. Те, що **прясти, мазати, балакати**. Кр, Лут, Мус, Усп, Старб, Сух, Тар, Хор.

*Прясти, мазати, розказувати. Те, що **прясти, мазати, балакати**. Кон, Луган, Нужд, Хор.

ПТАХ Птахи (птиці) на крилах принесли, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Сніж.

Синіх птахів ловити. Мерзнути. Маріуп.

У доброго птаха придбали, *евф.* Те, що **птахи на крилах принесли**. Старб.

ПТАШКА Як пташка в небі, зі сл. *вертітися*. Дуже, постійно. Сніж.

ПУГОВИЦЯ Пришити пуговицю (пувицю) до лоба. Перестати говорити зайве, пусте. – *Ну ї придумаў! / то'б-і треба пришити пуговиц'у до лоба* (Мак); Анд, Антрац, Мар'ян, Оріх, Пер, Прост, Сіверс, Сніж, Усп.

Пуговиця (пувиця) закотилася в кого. Те, що **пуговиці не хватає**. Анд, Сніж.

Пуговиці (пувиці) не хватає (не хвата) в кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Анд, Сніж.

ПУД Сто пудів (пудов). 1. Усе гаразд. – *Йак д'їла? / у'се нор'мал'но / сто пуд'їў* (Луган); Алч, Верх, Вес, Лоз, Луган, Перв,

Ров, Тор. 2. Точно, обов'язково. – *Прине^мсу то^б-і з^рош-і ў п^йат-ниці^у / сто пудоў* (Тар).

Як сто пудів диму. Дуже дурний хто. Байр, Луган, Новк, Олек, Піс.

ПУЖАЛНО За пужалном (пужалом) не те, *жарт*. Про жар-тівливий захисток од снігу, вітру. – *Хоч' йак не^м ме^мте / а за пужалном не^м те* (НижД) • Можливо, із численних оповідань про цигана, який ховався за бороною, ятером, пужалном.

ПУЗИР *Аж пузирі вискакують, зі сл. *спати*. Міцно, безпробудно (спати аж хропіти). Лоз.

Лізти в пузир (пузирь). Дошкуляти чимось (напр. розмова-ми). Алч, Антрац, Зугрес, ЛозО, Лут, Ма, Мик, ОлП, Перш, Раф, Сев.

***Надутися як пузирь.** Дуже розсердитися. Калм, Кір, Луган, Новайд, Піс, Старб.

***Пускати пузирі¹.** Плакати. Дмит, Крим, Лан, ЛісП, Луган, Молгв, Нижт, Свердл.

***Пускати пузирі².** Спати. Бон.

Роздавити пузир (пузирь), жарг. Випити пляшку спиртного. Антрац, Вівч, Горл, Карт, Ма, Мик, Микіл, Хар, Шах.

***Розливати пузир (пузирь).** Випивати спиртне. Антрац, Брян, Іл, Карт, Лоз, Луган, Лут, Молгв, Осин, Чир, Шульг.

Як дощовий пузир (пузирь), зі сл. *з'явитися*. Зненацька, раптом. Лисич, Мир.

ПУЗО З одним пюзом на два обіди. Про два запрошення в гості. Проїж, Сад.

***З пюзом, евф.** Вагітна. – *Уже даўно ходила с пюзом* (Крим).

***Наїсти пую, грубо.** Розтовстіти. Білк, Вахр, ДемО, Євсуг, Іл, Карт, Кір, Криз, Крим, Лут, Нижб, Новган, Оле, Сніж, Тр, Ціл.

***Пузо до хребта приросло** в кого. Хто-н. дуже голодний. Берез, Брус, Крем, Лоз, Луган, Новсв, Оріхов, Сіверс.

Пюзом шлях прокладати. Підлизуватися. – *В-ін до ц'їйейі по|сади пюзом шл'ах прокла|даў* (КрЛ).

ПУЛЯ З пулею (з пульєю) в голові; пуля в голові в кого. Хто-н. недоумкуватий, дивний. Гов, Зим, Кір, Кр, КрЛ, Луган, Лут, НижД, Ров, Род, Сіверс, Слсрб, Стах, Хор, Юр.

***Пуля в голові** в кого. Хто-н. недоумкуватий, дивний. КрЛ, Молгв, Старб, СтЛ.

ПУНДИКИ Пунді́ки-мундики. Ласощі, делікатеси. Олександр.

ПУП Дихати в пуп кому. Мати малий зріст. – *Ч'о ти ходиш за мної? / ти ж ме^{дн}'и дихайиш ў пуп!* (Петров); Алч, Ан, Анд, Антрац, Бір, Брян, Дон, Золот, Іван, Кіров, Кр, Лисич, Луган, Лут, Мак, Мар'ян, Мир, Новган, Новом, Новорл, Новпск, Ор, Пер, Перв, Перш, Пів, Прив, Ребр, Рубіж, Руд, Сват, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Сух, Тошк, Усп, Червп, Щас, Юр, Ям.

До пупа дверці. Щось зайве, не потрібне. Михай, Молгв, Тор. Див. до попи дверці.

По пуп. Дуже низький. Калм, Кар, Новкр, Прост, СтЛ, Стр.

Як пуп індичий, зі сл. *посиніти*. Дуже, зовсім змерзнути. Алч, Білов, Гірс, Зорик, Ка, КарС, Луган, Стр, Хв.

Як циганський пуп, зі сл. *посиніти*. Дуже, зовсім змерзнути. Білов, Бут, Велик, ВелЧ, Ков, НижД, Новб, Новган, Новом, Обор, Ор, Слсрб, Сміл, Сніж, Щас.

Хоч (хоть) на пуп солі (соли) насип. Уживається для підкреслення неможливості переконати вперту або нетямущу людину. Брус, Зим.

Як пуп, зі сл. *упертися*. Сильно; зі всіх сил. Новб, Щас.

Як пуп індичий, зі сл. *посиніти*. Дуже, зовсім змерзнути. Алч, Білов, Гірс, Зорик, Ка, КарС, Луган, Стр, Хв.

Як циганський пуп, зі сл. *посиніти*. Дуже, зовсім змерзнути. Білов, Бут, Велик, ВелЧ, Ков, НижД, Новб, Новган, Новом, Обор, Ор, Слсрб, Сміл, Сніж, Щас.

ПУПКИ *На пупкі́. Одноразова безплатна гуртова робота. – *Ми ходили на пупки до ўс'іх молодих* (Розп).

ПУПОК Брати на пупок. Переміщати важкий вантаж вручну. Алч, КрЛ, Лен, Павлів.

Дихати в пупок кому. Мати малий зріст. – *Андр'її Мак'симу ў пупок диха / ш-ч'е биц':а кидайиц':а* (Там); Білк, ВерхП, Вівч, Глад, Голуб, Дем, Калм, Кар, Крас, Лисич, Лисо, Лозов, Луган, Мак, Марк, Мет, Новкр, Пер, Рай, Рубіж, Сват, Сніж, Старб, Хв, Червон, Чуг, Шульг.

Догори пупком лежати. Нічого не робити, байдикувати. Антрац, Гарас, Вахр, К-к, Ковп, КрЛ, Луган, Перем, Сіверс, Старб, Чорн, Шир.

Пупка не розв'язати, *етн.* Бути нерозумним. Алч, Добр, Ров, Сім. • Вислів постав на основі обряду, за яким дитина в сім років (перед школою) повинна розв'язати свій пупок, що зберігають від днів народження: тоді вона стане розумною. Див. **ум розв'язати**.

Пупок розв'яжеться в кого. Кому-н. не під силу щось зробити. – *Не^м т'а'ни са'ма / пупок розу'йаже^мц':а* (Луган); БокП, Вівч, Гар, Єсаул, КрЛ, Ма, Микіл, Мороз, Плот, Ребр, Сім, Сніж, Сте, Хар, Червг, Шах, Щот.

Через три пупки коліно, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Шахт.

ПУП'ЯНОК Із [самого] пуп'янка. З дитинства. Брян, Макар, Молгв, Перв, Підг, Тит, Шпот.

ПУП'ЯШОК *Із [самого] пуп'янка. З дитинства. Біллуц, Білов, Зак, Карт, Кр, Лисич, Луган, Лут, Пере, Полт, Привіл.

ПУРГА Пургу гнати (нести), *жарг.* Говорити нісенітниці, неправду. Алч, Анд, БокП, Вівч, Док, Єсаул, Зор, Кр, Криз, КрЛ, Луган, Ма, Мет, Мороз, Пер, Петровен, Ребр, Ров, Сіверс, Сім, Сніж, Сте, Хар, Червг, Шах, Щот, Ясен.

ПУТО Знайти пута, *ірон.* Вийти заміж. Бобр.

Пута перерізати кому, *обр.* Хто-н. починає ходити. – *Ваш-іґ Наталц'і 'нута ўже не^{ре}'р'ізали / а наш ле^мдац'уга ї сто'йа-ти не^м хоч'е* (Анд); Вівч, Сніж. • В основі вислову обряд: коли дитина починає ходити, їй ножем перерізають удавані пута.

ПУТЬ Відправити (віднести) за путя (за путі) кого, *місц.* Поховати кого-н; хто-н. помер. Білк, ВесТ, Зим, КрЛ, Кррч, ПетрМ, Свердл, Шт.

***Збиратися в далеку путь.** Бути близьким до смерті. Байд, Білс, Дмит, Кряк, ЛісП, Луган, Новжд.

***На путі** хто. Скоро помре. Алч, Верг, КрЛ.

Указати путь кому. Прогнати кого. Слів.

ПУЧКА Кругом пучки обернути. Обманути; спритно обдурити, обхитрувати. Вал, Вугл, НижД. Пор. **кругом пальця обвести**. • Первісно про дії фокусника, який “обманює” глядачів.

ПШЕНИЦЯ Пшениця проростає в кого. Хто-н. дуже брудний (перев. про вуха). Міус, Сват, Щот.

Хоч пшеницю сій. Брудний (перев. про вуха). Артем, Луган, Сніж.

ПШЕНИЧКА *Хоть (хоч) пшеничку сій. Дуже брудний. – *Вуха хот' пше^нич'ку с'її і та с'коро виросте* (Старб); Поп, СтЛ.

ПШОНИНА Пшонина за пшониною ганяється з дубиною. Рідкий суп. Алч, Артем, Луган, Мороз, Слсрб, Трет, УрК, Стах.

П'ЯНЬ П'янь рвана, *грубо*. П'яниця. Сіверс, Юр. • П'янь – від *п'яний*.

П'ЯТА Аж п'яти блищать у кого. Хто-н. дуже швидко біжить. Вес, Калм, Новкр, Лисич, Лозов, Луган, Мак, Сват, Сніж, Старб, Там, Хв, Чуг.

Аж п'яти [в зад] влипають у кого. Хто-н. швидко біжить. Алч, Амвр, Анд, Білк, Вал, ВелЧ, Вовк, Дмит, Зим, Іван, Кір, КрЛ, Лут, Мак, Малорл, Марк, Міус, Нешер, Новбор, Перш, Полов, Поп, Прост, Сніж, Стах, Ствч, Тошк, Усп.

***Аж п'яти в серці** в кого. Хто-н. злякався. Алч, Брян, Велик, Зор, Кір, Луган, Нужд, Ор, Старб.

Аж п'яти вилискують. Хто-н. швидко біжить. Вовк.

***Блищати п'ятами**. Швидко бігти, тікати. Антрац, Ануф, Білк, Гірс, Кріп, КрЛ, Лот, Мус, Петр, Ров, Рубіж, Свердл, Сух, Усп, Хор.

***До п'ят**. Дуже довгий (про дівочу косу). – *У мене доўга коса була / йак кажут' / до п'ят* (Ман).

Затанцювати п'ятами наперед. Поховати; померти. КрЛ. • В основі виразу звичай виносити покійника ногами вперед.

Зачіпатися п'ятами за вуха. Швидко бігти. Криз, Кур, Новб, Розс, Сичів, Хар, Щас.

***Зробити лівою п'ятою**. Виконати абияк, неякісно. Алч, Луган, Плуг.

Плювати на п'яти. Швидко тікати. Ган.

П'яти парити. Швидко бігти. Стах.

П'яти скипидаром мазати. Швидко бігти. Велик, К-к, Перв, Фр.

***П'яти (п'ятки) стирати**. Швидко бігти, нестися. – *Так бистро б'їг / шо ч'ут' п'їати не^н стер* (Старб); Білк, Заїк, Риб'ян, Сіверс, Старб.

***Сверблять п'яти** в кого. Дуже хочеться йти. – *У тебе ўже даўно све^нрбл'ат' п'їати до ку^нми* (Шульг); Дмит, Кріп, ЛісП, Лут, Нижт, Ров.

П'ЯТАК Вставляти [свій] п'ятак. Втручатися без потреби в розмову. Кр, Пер.

Просити п'ятака, місц. Поводити себе як дурнуватий. Сват. • Для того, щоб доїхати у Сватовім до психіатричної лікарні громадським транспортом, нещодавно було досить на квиток п'ятака.

П'ятак у карман поклав, жарт. Дуже худий. Пер. – *А ти п'ятак у карман поклаў / шоб в-ітром не здуло?* (Пер); Кругл, Луган, НижД.

П'ЯТІРКА Відвезти на п'ятірці, місц. Померти. Алч. • “5” – номер маршруту місцевого тролейбуса з кінцевою зупинкою біля кладовища.

Прописатися на п'ятірці, місц. Померти. Алч.

П'ЯТКА *[Аж] п'ятки (п'яти) **горять** у кого. Хто-н. швидко тікає, біжить. – *Йак Зор'ка одуїажец'а / так в Анд'р'іа аж п'ятки гор'ат'* (Луган); Калм, Кір, Нещер, П-в, Сват, Сніж, Чуг.

[Аж] п'ятки **засвітилися** в кого. Хто-н. дуже швидко побіг. Біл.

Гризти п'ятки. Жалкувати за чимось. – *Те пер уїже / Марино / н'іч'ого гризти п'ятки / н-ізно!* (Підл); Гірс, Жд, Підл.

Дати лівою п'яткою в правий ніс. Побити. Дмитр.

***Слухати п'ятками.** Зовсім не слухати. Крем, Кррч.

***Ударити п'ятками по асфальту.** Швидко побігти, втекти. Кон, Плот, Старб, Сте.

Як на п'ятці сала. Дуже мало. Білр.

П'ЯТНИЦЯ По саму п'ятницю. Сильно, дуже (сварити, бити). Лисич.

***Сто п'ятниць на неділю** в кого. Хто-н. дуже часто й легко змінює свої рішення, наміри, настрої і т. ін. – *Р'іши ўже / а то ў тебе сто п'ятниць' на не'д'іл'у* (Поп); Берез, Брус, Крем, Лоз, Луган, Новсв.

Як у пісню п'ятницю, зі сл. *голодний*. Дуже, сильно. Новом.

П'ЯТЬ Ні п'ять ні шість; ні в п'ять ні в шість. 1. Нічого не говорити, мовчати. – *П'ятайу / куди ходиў / а в-ін н'і п'ят' н'і ш-іс'т'* (ВелЧ); Кір, Лим, Лут, Новр, Піщ, Полов, Сіверс, Старб, Юр. 2. Про людину, яка ні до чого не здатна; не може прийняти рішення. Зел, Лоз.

П'ять на п'ять. Дуже товстий. Алч, Вес, Луган, Лут, Мик, Пер, Підг, Риб'ян, Солон, Стах, Хар.

Р

РАБ На одного раба три прораба. Один працює, а троє керують. – *Йаг'би не^н було на одного раба три прораба / то д'іла було б'іл'ше* (Слсрб); Стах.

РАДАР Радари наставити, *жарг.* Уважно слухати; підслухувати. Ниж, Трет. • Радари – вуха.

РАДИК Радика б'ють кого, *жарг.* Хто-н. дурнуватий. Проїж, Сич. • Радика – радіонуклеїди.

РАДІО Баб'яче (бабське) радіо (радіво), *ірон., знев.* Ненадійні, неперевірені чутки; плітки. ВелН, Зол, Крем, Кррч, КрП, Маріуп, Марк, Олек, Піщ, Преоб, Риб'ян, Рубіж, Свердл.

Місцеве (месне) радіо (радіво), ірон., знев. 1. Те, що баб'яче радіо. – *Шо / ўже м-есне рад'іво доложило?* (Крем); Бір, Зол, Кр, Олек, Проїж, Сич. 2. Жінка, яка знає всі чутки, брехні й розповсюджує їх. Бір, Вес, Захід, Крем, Підг, Піщ, Сад, Сич, Старб, Хор.

*Наче радіо (радіво) послухав. Устав напівголодний. Крим.

Почути по Дусьчиному (Дуськиному, Манькиному) радіо (радіво), ірон., знев. Дізнатися з розмов. КрП, Сват.

*Радіо (радіво) бі-бі-сі, *ірон., знев.* Ненадійні, неперевірені чутки; плітки. Білк, Біллуцк, Заїк, Карт, Лисич, Риб'ян.

*Радіо ОБС (одна баба сказала), *ірон., знев.* Ненадійні, неперевірені чутки; плітки. Гонч, Заїк, Крас, Лан, Лут, Сіверс.

Сарафанне радіо (радіво), ірон., знев. 1. Ненадійні, неперевірені чутки; плітки. – *І п'ішло сарафан:е рад'іо по се^нду* (Лисич); Рубіж. 2. Жінка-пліткарка; жінки-пліткарки.

Ходяче радіо (радіво). Кумедна людина. Бахм, Бонд, Кррч, НижД, Трьохізб.

*Циганське радіо (радіво), *ірон., знев.* Ненадійні, неперевірені чутки; плітки. Велик, Влас, Марк.

Що (шо) їв, що (шо) радіо (радіво) слухав. Голодний. Білов, Бонд, Горл, Захід, Зел, Кр, Крам, Лисич, Марк, Петров, Сад, Теп.

Як п'яний до радіо (до радіва), зі сл. пристати. Дуже, невідв'язно. – *Пристане / йак п'яний до рад'іо / заграј та заграј* (КрЛ); Анд, Білк, Бут, Велик, Дон, Зол, Иван, Іл, Крем, Лисич, Луган, Малорл, Ман, Марк, Новб, Обор, Ор, Осин, Пер, Петр, Проїж, Рубіж, Сват, Сич, Сіверс, Старб, Ствч, Теп, Усп.

* **Як п'яний до радіо (до радіва) після 12 часів ночі**, зі сл. *пристати*. Дуже, невідв'язно. Мак.

Як радіо (радіво). Брехливий. Лисич, Мик, Юр.

[Як] сільське радіо (радіво), *ірон.* Знає всі новини в селі. Анд, Сніж.

РАДІСТЬ Дуньчина (Дунькина) радість. 1. Прищики на губах. – *Оце обкидало!* / *Дун'ч'ина рад'іс'т'* (Кр); Крем, Кррч, НижД, Старб, Трьохізб, Щас. 2. Цукерки-подушечки. – *Уже ї Дун'чин'її радос'т'ї радїї / така дорож'неч'а* (Бахм); Білк, ВелЧ, Дмит, Дон, Кір, Кр, КрЛ, Луган, ПетрМ, Піш, Полов, Прив, Стах, УрК, Юр.

Собача радість. 1. Ліверна ковбаса. Білк, Брян, Вес, Дон, Кір, Крам, КрЛ, Луган, Малорл, Новом, Старб, Юр. 2. Будь-яка несмачна страва. Новом.

РАЗ Два рази в г'ороді був, *ірон.* Хвастливий. Біл, КрЛ, Лисич, Луган, Новт.

Два рази паровоз бачив, *ірон.* Хвастливий. Калм.

Десять раз підкинули, один раз вловили кого. Хто-н. дурнуватий, дивний. Амвр, Дібр, Поп, Риб'ян, Род.

Дихати через раз. 1. Боятися. – *Пове"рталас' і дуже н-ізно / дихала ч'е"ре"з раз* (Дзер); Алч, Білов, Брян, Вахр, Велик, Вес, Дем, Іван, Кір, Ковп, Кол, Криз, КрЛ, Лисич, НижД, Новбор, Обор, Ол, Перем, Полов, Род, Руд, Сніж, Старб, Тор, Шахт. 2. Бути близьким до смерті або старим, немічним. – *Во"на ўже на небо диви-ц':а / дихайе ч'е"ре"з раз* (Шап); *Уже дише ч'е"ре"з раз / с'коро на Кри"нич'ну* (= на кладовище) (Перв); Анд, Білов, Іван, Кіров, Криз, КрЛ, Лисич, Мак, Поп, Риб'ян, Сніж, Шахт.

Нещотно раз. Неодноразово, багато разів. Брян, Кр, КрЛ, НижД, Пер, Рубіж, Руд.

Останній (последній) раз насолити один одному, *етн.* Весільний обряд: обмінятися шматочками насоложеного хліба. Білк, Луган, Стах. • Молоді відламують по шматочку від обрядового хліба, присолюють і дають покуштувати один одному (щоб не завдавати кривд у подружньому житті).

Раз на раз не приходиться. Буває по-всякому. Алч, Бул, Вівч, Гірс, Зугрес, Ка, КарС, Лисич, ЛозО, Луган, Ма, Мет, Мик, ОлП, Перш, Покр, Ребр, Риб'ян, Сєв, Сіверс, Сім, Стр, Хв.

Раз плюнути. Близько. – *До се^{ла} / рас пл'унути* (Білк).

***Снідали, обідали, раз їли.** За роботою ніколи й поїсти. Артем, Заайд, Лозов, Новган, Сух.

Сам себе раз в год любе. Злий, недобрий. Біл, НижД, Сніж.

Три рази виспатися можна. Дуже довго. Лут, Пров.

Ще раз і по росту. Усе спочатку. Амвр, Артем, Баб, Баг, Ілліч, Луган, Мак, Міус, Молгв, Нещер, Тор, Тр, Ус.

Ще раз і по-руські (по-руськи). Усе спочатку і ясно. – *Ш·ч'е раз і по^{рус}'к·і / ска^{зала} йа ^подруз'і на й'йї бистрого^{ворку}* (Калм); Артем, Вівч, Греч, Кар, Кір, Лисич, Луган, Нещер, Новкр, Пер, Прост, Сват, Сніж, Старб, Там, Чуг.

Що на раз. Легко, без перешкод. – *Да це йа шо на раз / тут не^{ма} ч'о ро^{бити}* (Луган).

***Як ні разу в школу не ходив.** Нічого не розуміє, не тямить; недосвідчений. Дем, Плот, Прох, Рад, СтЛ, Щот.

Як ні разу не грамотний. Нічого не розуміє, не тямить; недосвідчений. Анд, Білк, Брян, Дон, Іван, Кіров, Кррч, Марк, Проїж, Сіверс, Сніж, Старб, Тор, Шахт.

***Як ні разу не жонатий.** Нічого не розуміє, не тямить; недосвідчений. Криз.

***Як ні разу не замужем.** Нічого не розуміє, не тямить; недосвідчений. Анд, ВелЧ, Вес, Вовк, Дон, Іван, Ковп, Лисич, Луган, Марк, Міус, Пер, Поп, Прост, Рубіж, Сіверс, Сніж, Стах, Тор Тр.

***Як перший (первий) раз замужем.** Нічого не розуміє, не тямить; недосвідчений. Ган, Калм, Крим, Підг, Трет, Свердл.

***Як перший (первий) раз на світ народився.** Здивований, розгублений. Алч, Амвр, Артем, Греч, Зим, Кір, Луган, Мак, Міус, Молгв, НижД, Новкр, П-р, Скарг, Сват, Тор, Щот.

РАЙ *Відправитися (піти) в рай. Померти. Алч, Микіл, Рубіж.

Збиратися в рай, етн. Відвідувати на другий день хрестин породілля й пригощатися там [Иванов 1898: 78], Міст.

Піти в рай за документами. Померти. Міст, Сват.

РАЙКОМ Піти в райком за пайком. Звернутися в яку-н. установу з проханням про допомогу. Алч, Свердл.

РАК *Вертітися як рак в окропі. Бути постійно зайнятим, заклопотаним. Гонч, Марк.

З'їсти (здісти) рака. Почервоніти. Алч, Євсуг, Кір, Кр, Луган, НижД, Підл, Прост, Род, Сіверс, Трьохізб.

***І рак у морі (на перелазі, полі, річці, горі) свисне.** Дуже довго. Лисич, Луган, Лут, Перв, Пług, Сіверс, Хар.

Ні рак ні жаба. Дуже п'яний. – *Приїшоу уноч'ї / н'ї рак н'ї жаба* (Зол); Сіверс, Теп.

Піднести печеного рака. Відмовити сватам. Инд, МирД.

Як рак на териконі свисне, ірон. Невідомо коли, дуже довго; ніколи. – *Коли зарплату даватимут'?* / *йак рак на те"рикони свисне* (Артем); Антрац, БокП, Луган, Мороз, Ров, Шах.

РАНОК Ранок (утро) у курятнику. Неакуратна, скуйовджена зачіска. Алч, Анд, Білк, Бул, Вал, ВелЧ, Вес, Вівч, Золот, Зор, Зугрес, Крем, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Ма, Підг, Пів, Полов, Сніж, Сух, Стах, Сте, Теп.

РАТИЧКИ Протягнути ратички. Померти. Алч, Нижб, Ров.

РЕБРИКОВЕ Віднести за Ребрикове, місц. Поховати; померти. Комсом. • За місцем розташування кладовища (у с. Ребрикове).

РЕБРО Аж ребра світяться. Худий. Луган.

Одні ребра стирчать. Дуже худий. Брян, Вівч, Гірс, Ниж, Перв, Рубіж, ЧервПр.

Поцитать ребра. Побити . Алч, Біл, НижД, Сіверс, Сніж.

Ребра до спини присохли (пристали). Дуже худий. Алч, НижД.

РЕВА Рева бовдарева, знев. Плаксії. Хв.

РЕВІЗІЯ З ревізією на Білу гору їхати. Ставати дурнуватим. Сват.

Наводити ревізію, жарт. Прибирати в хаті. Трьохізб.

РЕВОЛЮЦІЯ Революція в животі. Бурчить у шлункові. БлокП, Вівч, Гар, Єсаул, Кр, КрЛ, Луган, Мороз, НижН, Сім, Сніж, Сте, Щот.

***Революція почалась, евф.** Місячні в жінок. Білк, Бон, Оріхов.

РЕДИСКА Дати редиски кому. Побити кого, вдарити. Литв, Перв.

Хоч (хоть) редиску сій. Про дуже брудні ноги, руки і т. ін. Артем, Бу, Кругл, Луган, Нещер, Новкр.

РЕДЬКА **Хоч (хоть) редьку сій.** Про дуже брудні ноги, руки й т. ін. Алч, Лисич, Луган, Маріуп, Олександр, Пер, Полов, Топ.

РЕЗИНА **Резину жувати.** Дуже повільно й довго щось робити. Єсаул, Зим, Кр, КрЛ, Мик, Мороз, Петровен, Ров, Сіверс, Сім, Шах, Ясен.

РЕЙС **На одинадцятому рейсі.** Те, що на одинадцятому автобусі. Свердл.

РЕЛЬСА **Дзвонити (звонити) / подзвонити (позвонити) в рельсу, ірон.** 1. Кричати, повідомляти. Амвр, Лен, Нещер, Ус. 2. *жарт.* Про відсутність телефонного зв'язку чи телефонного апарата. – *Ну йак ти позвониши? / х'їба шо ў 'рел'су?* (Луган); Алч, Зим.

З'їхати з рельсів. Збожеволіти, здуріти. Криз.

Як рельса. Дуже високий. Антрац, Верх, Вес, Міус, Перв, Стах.

РЕМІНЕЦЬ **Ремінцем погладити.** Побити, покарати. Алч, Брян, Вес, Кам, Лозов, Луган, Лут, Міус, Осин, Петров, Свердл, Стах, Хв.

РЕМІНЬ *Драти ремінь. Битися. Вахр.

*Затягнути ремінь. Зазнавати в чомусь обмежень. Євсуг, Криз, Марк, НижГ, Сіверс, Тарас.

Ремінь не сходиться. Дуже товстий. Новпск.

Ремінь ходє по спині в кого. Кого-н. б'ють за якусь провину. КрЛ.

РЕНТГЕН **Піти на рентген до кого.** Хто-н. буде сварити. – *П-їшоў Ва'сил' до 'ж-інки на ре'н'ген / 'зараз во'на йо'го про-с'їв-итит'* (МирД).

РЕПА **Рєпа репається, знев.** Дуже товстий. Амвр, Артем, Вівч, Кругл, Лоз, Мак, Молгв, Нещер, НижД, Новайд, Рубіж, Сіверс, Червон.

РЕПНУТИ *Скоро репне. Дуже товстий, ситий. Антрац, Брян, Булг, Карт, Крим, Кррч, Комсом, Лозов, Лут, Новган, Ров, Тар, Тр.

РЕПОТЕНЬ *Як репотень. Дуже товстий. Тал, Ціл.

РЕПТЯ *Як рептя. 1. Товстий. Білов, Бон, Велик, Заїк, Кон,

Молгв, Старб, Щот. 2. Неповороткий. Єсаул, НижД, Петр, Прох.
*Рѣптя – рептух?

РЕП'ЯХ Реп'яхи в голові в кого. Хто-н. дурнуватий. Білов, Кір, Рубіж.

Як реп'яхів на собаці. Дуже багато. Білов, БлокП, Вівч, Гар, Горл, Єсаул, КрЛ, Луган, Ма, Мороз, НижД, Плот, Риб'ян, Сміл, Сніж, Сте, Щот.

РЕШЕТО Загорати під решетом (через решето). Ставати веснянкуватим. ВесТ, Новб, Проїж, Сич, Ствч. • На основі метафоричного зближення веснянкуватого обличчя з решетом, коли цяточка на обличчі нагадують отвори в решеті.

Ловити решетом зірки у воді, жарт. Робити безглузду, нікому не потрібну роботу. Новб, Щас.

Як у решето дивитись. Діяти передбачливо. Рубіж. • Можливо, від поширеного раніше ворожіння на решеті.

РЕЯ Зірватися з реї. Накричати, не стриматися. Анд, Брян, Стах.

РИБА Жива риба наснилась кому, *евф.* Хто-н. завагітніла. – Так не^нре^нжи^нвайу / бо жи^нва |риба нас|нилас' (Лоз); Анд, Брус, Луган, Ми, Мир, Новл, Новн, Новсв, Сват, Сіверс. • На основі стійкого уявлення, відбитого в сонниках: риба насниться – буде дитина.

Залягти як риба на дощ. Замовкнути, заховатися, припишкнутити. Ін.

З'їсти рибу. Мовчати, нічого не говорити. Кр, Крем, Луган, Новзн, Старб, СтЛ.

Курити рибу. Не мати цигарок. – Оце цигарки |кон'ч'илис' / |буду ку|рити |рибу (Сіверс).

***Ловити рибу, евф.** Мочитися уві сні (звичайно про дітей). Біл, Білк, Білов, Бір, Вел, Ган, Дяк, Калм, Кам, Кр, Крем, Кррч, Куз, Лен, Лисич, Лоз, Лозов, Луган, Марк, Новолек, Новсв, Пер, Поп, Сіверс, Сух, Тар, Ящ.

***Ловити рибу [в кроваті], евф.** Мочитися уві сні (звичайно про дітей). Анд, Дон, Зим, Зол, Кр, Луган, Оле, Осин, Перем, Проїж, Прос, Рубіж, Сад, Сич, Сіверс, Сніж.

***Наловити риби [в кроваті], евф.** Помочитися уві сні в постіль (звичайно про дітей). – Ми|кола оп|їат' на|лов|виу уно'ч'і |риби у

крово¹ват'і (Золот); Алч, Амвр, Білк, Бунч, Дібр, Заайд, Заїк, Золот, Кам, Лан, Новдар, Ор, Оріхов, Риб'ян, Тал.

Ні риба ні м'ясо, ні галіфе ні рясa. Безвільна, безхарактерна людина. Вал, Велик, Кір, Луган, Марк, Мир, Перш, Старб, Сух. Пор. усталене **ні риба ні м'ясо.**

Піти рибам (ракам) на корм. Утопитися. Бахм, Вуглег, КрЛ, Луган, Мир, Марк, Мар'ян, Новб, Рубіж, Стах, Тал.

***Риба наснилась кому, евф.** Хто-н. завагітніла. – ої / ¹риба нас^нилас' ме^н'і / мат' / бе^нреме^н:а (Лут); Лоз, Луган, Новсв, Сват, Сіверс.

Тягти рибу за хвіст. Довго не відповідати. Кр, Ор, Оріх.

Удержати в руках рибу. Виконати складне доручення (завдання). Жд, Хар.

Упіймати рибу. Стати вагітною. Вес, Кам, Лозов, Луган, Лут, Павлів, ПетрМ, Род, Сміл, Свердл, Хв.

Як риба засушена. Дуже худий. Малм, Сім, Червп.

Як риба на сковороді, зі сл. *вертітися*. Дуже, надто. Алч.

***Як риба у воді,** зі сл. *мовчати*. Зовсім. Єсаул.

Як риби в бочці. 1. Багато. Дем, Новайд, Новпск. 2. Тісно. Дем, Новайд.

***Як риби забалакають.** Ніколи. Кр, Луган, Мет, НижД, Перв, Сіверс.

***Як рибі зонтик¹,** зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Алч, Луган.

Як рибі зонтик², зі сл. *потрібний, нужен, треба, ірон.* Зовсім не (потрібний). Алч, Луган, Лисич, Старб.

***Як рибі парасолька¹,** зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). КрК, Фр.

***Як рибі парасолька²,** зі сл. *потрібний, нужен, треба, ірон.* Зовсім не (потрібний). Лисич, Луган, Слсрб.

РИБАЛКА **З рибалки носить копчену рибу, евф.** Зраджувати в подружньому житті. – *Йак живеш?* / *було б усе гаразд / та м-їй поч'аў з рибалки носити копч'єчу рибу* (Анд).

РИБКА ***І рибка заспіває.** Дуже довго щось робити. Деб.

Ловити рибу в тазіку (у тазіку). Стати божевільним. Луган.

РИГА Поїхати в (на) Ригу, *евф.* Почати блювати. Ан, Луган, Новган, Новом, Перем, Проїж, Сич.

Поїхати в Ригу до баби Векли, *евф.* Почати блювати. Вес, Кругл.

Поїхати в Ригу через Горлівку, *евф.* Почати блювати. Амвр, Вал, ВерхД, ДарС, Ін, Кір, Кр, Крем, Комсом, Кррч, Лан, Підг, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Усп, Хар, Хв. • В основі виразу гра слів: **Рига** – від вульг. *rigати*; **Горлівка** – від *горло*. Додатковий ефект каламбуру ґрунтується ще й на тому, що на Донбасі є місто Горлівка.

Поїхати в Ригу через Горлівку із зупинкою в Тазівці, *евф.* Почати блювати. Перв.

Поїхати (бігати) через Ригу на Харків, *евф.* Те, що поїхати в Ригу через Горлівку. Анд, Сніж.

РИЛО *Свиняче рило, *грубо*. 1. Товстий, ситий. Кір, Крим, Луган, Миха, Молгв, Піс, Род, Старб. 2. Нахабний. БокП, Вовк, Зал, Шах, Шпот.

***Чорті шо і рило в сажі**, *грубо*. Щось непевне; нісенітниця. Біл, БокП, Дмит, Золот, Калин, Ков, Крем, Пер, Піс, Старб, СтЛ, Шах, Шпот.

РИЛЬЦЕ Підмазати рильце кому. Дати хабара. – *Досталос'а це м'ісце т'ікі то'му / хто п'ідмазаў рил'це ко'му нада* (НагТ); Кр.

РИМ Поїхати в Рим через Горлівку. Блювати. Артем, Бобр, Дяк, Зим, Луган, П-в, Сват, Ясен.

У Рим по пряники, *евф.* Те, що по проводах лазити. Фр. Див. **бікам хвосту крутити**.

РИНОК *На ринку найшли, *евф.* Відповідь на запитання про народження дитини (перев. в розмові з дітьми). – *Ишли / йшли і на ринку найшли* (Лен).

РИСАК Рисак з-під квочки, *ірон.* Хвастун. Ков, Обор.

Рисак підорваний, *ірон.* Хвастун. – *Ди'вис' / наїшоўс'а ри'сак п'ідорваний!* (Тит).

РИСТЬ В собачу ристь. Швидко. – *Ми'кола / не" огл'адаю-ч'ис' / по'біг з двора ў собач'у рис'т'* (Литв).

РІВЕНЬ На рівні асфальта, *жарг.* Нічого, анітрохи (не зна-ти). Лисич.

РІВНИЙ Перечіпатися на рівному (на рівному). Допуска-ти помилку там, де її можна уникнути. Алч, Брян, КрЛ, Свердл.

РІГ Вставити роги. 1. кому. Покарати, побити кого. – *Йо^уму |бистро ўстаўл'ат' |роги / |буде йак |шоўковий* (Бахм); Білк, Вал, Велик, КрЛ, Сіверс, Сніж, Стах, Сух, Тал. 2. чому. Поламати що. – *'Т'іки ўч'ора зробили грабл'і / а ўже йім ўставили |роги* (Кір); Луган, Проїж, Сич. 3. Приборкати. – *Йо^уму в |арм-ііі |бистро ўстаўл'ат' |роги* (Новом).

Давати поміж (між) ріг (роги), жарг. Бити, сварити. Бахм, Білк, Бір, Біллуц, Вал, Велик, ВелЧ, Золот, Іван, Кр, КрЛ, Луган, Мак, Мар'ян, Нев, Новб, Новган, Новпск, Пет, Петров, Прив, Ребр, Сніж, Старб, Стах, Ствч, Сух, Тан, Трьохізб, Ям.

Дивитися крізь коров'ячі роги. Сприймати не уважно, бай-дуже. Луган.

***Дивитися рогом.** Поглядати неприязно, бути злим. – *Не^и |дівис' на |мене |рогом / |я не^и |вину|вата* (Луган); Баг, Вівч, Іван, Новпск, Старб, Хом.

Зламати роги. Перевиховати (про дитину). Гар, Марк, Мороз, Ров.

Іти рогом. Різко виступати проти кого. – *Ти шо на |мене |і|деш |рогом?* (ВелЧ); Вівч.

Лізти на роги (на рога). Набиватися на неприємність, діяти проти кого. Алч, Арт, Артем, Зор, Ма, Осин, Підг, Риб'ян, Сте, Топ.

На роги вставати/встати. Ставати дуже впертим. ВесТ, Лу-ган.

Наставляти (ставити) / наставити роги. Зраджувати в под-ружньому житті. Луган, Червп.

Почесати роги кому, жарг. Побити кого. – *Ска|жу |бат'ков-і / |хаї в-ін то|б-і |трохи |роги по|ч'еше* (Ол); Вал, НижД, Ям.

Прийти на рогах, жарг. Бути дуже п'яним. Антрац, Кр, Лу-ган, Хв.

Роги в двері не проходять (не пролазять) у кого. Кого-н. зраджують у подружньому житті (звичайно про чоловіка). Єсаул, Новсв.

***Роги в землю, жарг.** Дуже п'яний. Велик, Карт, Кір, Старб, СтЛ.

***Роги в землю вперти.** Напитися горілки. Алч, ВесГ, Гірс, Мирн, Свердл, Сніж, Старб, Щас.

***Роги дерева чіпляють.** Те, що **Роги в двері не проходять.** Бір, Карт, Луган, Малм, Мар, Мілр, Перед, Ребр, Ров, Шир.

Роги збивати (зв'язувати) / збити (пооббивати, зв'язати) кому, *жарг.* Приборкувати, утихомирювати кого. – *Заспокоїс'а / бо тобі з'іб'йу |роги* (Білк); Бут, Кір, Кррч, НижД, Старб.

***Роги на вулиці не вміщаються.** Те, що **Роги в двері не проходять.** Кір, Кр, Лут, СтЛ, Тр.

Роги помочити. Нічого не впіймати (про невдалого рибалку). П в.

***Роги проводи чіпляють.** Те, що **Роги в двері не проходять.** – *Под'вис' / у ч'олов'іка |роги проводи ч'ін'л'айут'* (Гірс); Вр, Комсом, Кр, Ров, Тр.

***Роги оббити** кому. Те, що **роги спляти.** Анд.

***Роги скрутити** кому. Те, що **роги спляти.** Анд.

Роги спляти (вправити, вломити) кому, *жарг.* Приборкати, утихомирити кого. Кррч, Свист, Старб. • Метафора ґрунтується на тому, що тварина без ріг стає значно слабшою, їй важче боронитися чи нападати.

Рогом (рогами) землю рити. Бути розлюченим. Анд, Кр, Луган, Сім, Старб, Тетян, Ям. • На основі спостереження за розлюченою твариною, напр., бугаєм.

Рогом не шевелити. Нічого не розуміти. Поп, Ров, Роз, СтЛ, Тим.

Рогом у землю впертися; роги в землю уперти. Сильно напиться, бути дуже п'яним. Анд, ВелЧ, Зим, Лисич, НижД, ПетрМ, Сіверс, Сніж, Старб.

Устати/уоставати на роги. Упертися, не йти на примирення; не піддаватися, не згоджуватися з ким. Кр, Луган, Лут.

РІГОЛЕТТА Ріголетта приходила, *евф.* Блював. Арт, Білк, Карт, Ров, Усп.

РІД Не з роду, а в рід. Однакові своїми поглядами, думками, характером, поведінкою. Ган, Зел, Зол, Клим, Кр, НижД, Руд, Тан, Фр.

РІДНЯ Рідня на фронті в кого. Хто-н. розумово неповноцінний, дурнуватий. Зим, Слерб, Фр.

Рідня серед білого дня, *ірон.* або *жарт.* Дуже далека рідня. Стах.

Святим рідня. Щастить кому-н. – *І гор|оди ў нас |р'адам / і картошка одно|го за|воду / т'іки ў тебе ха|роша / а ў |мене не" |дуже / ну / їа ж св-а|тим р'ід'н'а* (Лл).

РІЖОК Ріжки та ніжки, та хвостика трішки. Нічого. Раф, Сім, Стр.

РІЗДВО Не к Різду, а к Великодню. Про настання тепла. [Іванов 1898: 250], Мик; Луган.

Од Різдва до колядки. Недовго. Молгв.

РІЗКА Роздавати / роздати різки, *обр.* Весільний обряд: сигнал-символ закінчення весілля, коли починають роздавати різки. Ман. • **Різка** – обрядове печиво: паличка або очеретинка, обкручена солодким тістом, яка випікається у грубі або над газом. У цей же день випікають і вутяток.

РІЗЬБА Зійти / сходити з різьби. Не контролювати себе, бути нерозбірливим, розпуститися. – *Ва|сил' |зоўс'ім з'і|шоў з р'із'би / с'тр'ч'айе'ц':а с ким заў|годно* (Кр); Новб, Сіверс, Стах.

З лівою різьбою хто. Недоумкуватий. – *Ван'а ў них / з |л'івойу р'із'бойу / ве|р|зе |казна шо* (Марк); Свердл, Стах.

Нарізати / нарізати різьбу, жарт. Длубатися в носі. Анд, Зим, КрЛ, Лис, Мак, Пер, Сніж, Ствч.

РІК До нового року. Надовго. – *Дамо так / ш-ч'об до |ново-го |году |помниў* (Лут); Ол, Ольх, Старб, Фр.

За минулі роки. Дуже давно. – *Пой'іхаў за ми|нул'і |роки* (ВелЧ); Обор, Сух.

У роки убраться / убиратися. Досягти повноліття; стати старшим. – *Вийшла |зам'іж / у |роки уб|ралас'а* (Нещер).

РІПА *Ріпа трісне в кого. Заперечна відповідь тому, хто багато просить. Білов, Брян, Велик, Дмитр, Кір, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Миха, Новайд.

Ріпу начистити / чистити. Побити (перев. голову). Амвр, Артем, Кругл, Міус, Сват, Тан, Ус.

Хоч (хоть) ріпу сій. Про людину з брудною шиєю, вухами, колінами та ін. Крас, Мус.

РІПИЦЯ Ріпиця повростала. Дуже брудний. – *До д'івок |б-ігайе'и / а на |шиї |р'іпиц'а поўро|стала* (Анд); Сніж.

РІСТ Ростом вийти. Бути дуже високим. Вуглег.

РІЧ Одібрало річ. Втрачено здатність говорити. Брян, Вівч, Молгв, Ниж, НижД, Перв, Рубіж.

РІЧКА Висадити в річку. Викинуть геть, перевести. – *Та Олен'ї шо не даваї / ўсе од'но висадит' у р'іч'ку* (НижМ); Новайд, Поп, Сніж.

З дурної річки. Недоумкуватий, пришелепуватий. Антрац, Бобр, Велик.

Зловили (виловили, спіймали, піймали) в річці кого, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). – *А де ви ўз'али Ми'колку? / та ос' 'д'ад'ко Іван ход'иў на р'ібалку та с'п-ї'маў й'ого ў р'іц':і* (Руд); Біл, Дяк, Калм, Кам, Кл, КрЛ, Лот, Мет, Ниж, Полов, Свист, Теп, Тор, Усп, ЧервП, Чмир, Чорн.

На річку за раками, евф. Те, що по проводах лазити. Свердл.

РОБОТА Не всі вдома: хтось на роботі в кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Тит.

РОВЕНЬКИ *У Ровеньки через Нагольну. Кружним шляхом. Ров.

РОГАЛИК Виводити рогалики. Бути п'яним; іти заточуючись. – *Позл'ан' / йак Максим в'иводит' рога'лики* (Мус).

РОГАТИЙ Зробити рогатим кого. Зраджувати в подружньо-му житті (про жінку). Кр, КрЛ, Луган, Мет, Пер, Прост, Сіверс, Стах.

РОГАЧ Дати рогача. Побити. Петров, Сват, Смол.

Лізти на рогач. Сваритися. Алч, Кр, КрЛ, Мик, Обор, Ров, Сіверс, Сніж, УрК, Хар, Червг, Шах, Щот.

Показати рогача. Відмовити у сватанні. КрЛ, Руд, Чмир.

РОДИЧ Дев'яносто дев'ять родичів дома [а один у від'їзді] в кого. Хто н. дурнуватий. НижН.

Дурному родич (брат). Дурень. Новтр, Старм.

***Пора до родичів [збираться]** кому. Хто-н. близький до смерті. Біллуц, Комне, Комне, Карт, Лим, Луган, Лут, Маріуп, Полт.

***Родич п'ятого коліна, жарт.** або *ірон.* Дуже далека рідня. Гонч.

***Родич орангутанга.** Волосатий. Білк, Збір, Кр, Кріп, Мус, Оріхов, Павлів, Петр, Рубіж, Старб.

***Родич через десяте коліно, жарт.** або *ірон.* Дуже далека рідня. Іл, Кр, Криз, Мак, Усп, Хар.

***Родич через п'яте коліно**, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Білк, Бунч, Гонч, Заїк, Кір, Крас, Новдар, Оріхов, Смол, Старб.

***Родич через сьоме коліно**, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Бунч, Гонч, Петров, Риб'ян, Смол, Старб.

Родич як корова з гусьми, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. – *На виход 'н'і у нас 'родич' з Волгограда / та в-ін такий 'родич' / йак корова з гус'ми!* (Луган).

Родичі гарбузові. 1. Дуже близькі, рідні. – *Здрастуйте / 'родич'і гарбузов-і! / да'нен'ко вас не" було* (Крем); Алч, Вал, Велик, ВелЧ, Зол, Кол, Луган, Марк, НижД, Новом, Ор, Проїж, Род, Сич, Сіверс, Сніж, Солон, Старб. 2. *ірон.* Дуже далекі родичі або й не родичі. Алч, Євсуг, Клим, Луган, НижД, Пер, Сіверс, Сніж, Тор, Шир, Щот.

Усіх родичів почухати. Грубо насварити, налаяти. Гол.

РОЖА Красива як рожа сива. Зовсім не (красива). Зим, Кар, Кр, Новкр, Прост, Щот.

РОЗА *Одна роза серед навоза, *жарт.* Те, що роза серед навоза. Зал, Кір, Крем, КрЛ, Лут, Миха, Новайд, Піс, Прив, Ров.

***Роза серед навоза**. Одна дівчина серед хлопців. Кррч.

***Серед роз один навоз**, *ірон.* Один хлопець серед дівчат. Бобр, Дяк, Новкрас.

РОЗБИТИ *Не розіб'є й не розіллє. Дуже повільний. НижД.

РОЗВІДКА Іти в розвідку, *етн.* Відправлятися оглядати хазяйство молодого. Алч, Арт, Артем, Брян, Вар, Дяк, Коляд, КрЛ, Лисич, Луган, Ма, Мороз, Нещер, Новсв, Підг, Полов, Риб'ян, Сев, Слсрб.

РОЗВОД Нема й на розвод. Нічого немає. Молгв, Підл, Руд, Свердл, Тит, ЧервПр, Шпот, Щас.

Не осталось (не оставили) і на розвод. Нічого немає. – *'Вибили ўс'іх 'кролик-іў / шо ї на роз'вод не" осталос'* (Тит); Підл, Рай, Щас.

РОЗГЛЯДИНИ *Іти на розглядини, *етн.* Те, що іти на оглядини. Бонд, Гарас, Дуб, Трет, Шульг, СтЛ, Червп.

РОЗГОВОР Без розговору. Не треба зайвих слів, без заперечень. Вес, Вівч, Зор, Лут, Ма, Мик, Осин, Підг, Полов, Риб'ян, Сіверс, Топ.

РОЗЗЯВА *Їхала роззява (роздява) і ось у колесі. Неуважний. Піс.

РОЗКВІТ *У розквіті віку. Молодий, повний сил. Влас, Кр, Лисич, Марк, Молгв, Сев.

РОЗКОПАНИЙ Погнати на розкопану, місц. Померти. Сват. • Кладовище знаходиться на розкопаній горі.

РОЗКУЛАЧУВАТЬ Розкулачують можна кого. Хто-н. багатий, заможний. – *Бабу 'Сон'у 'можно розкулачуват' / вона ў ц'ом го'ду ба'гато ч'ого купила* (Новолек); Ган, Крим, Кріп, Мар'ян, Підг.

РОЗМАХ На розмах, зі сл. *жити*. Розкішно, широко, з великим достатком. – *Жи'вут' на роз'мах і ш-ч'е 'б-іл'ше 'мати хоч'ут'* (Анд); Білк, Вал, КрЛ, Луган, Ниж, Новоайд, Ол, Сіверс, Сніж, Старб.

РОЗПИЛ Оддыхати на блатних (на блотних) розпилах, *гірн.* Байдикувати. – *О / оп'ят' од:и'ха на блат'них рос'пилах* (Новт). • **Блатній розпíл**, *гірн.* – дошка, яку звичайно використовують в шахті й на якій можна лежати.

Розпилом по голові торохнутий, *гірн.*, *жарг.* Дурнуватий. – *Не" л'із' до 'н'ого / в'ін у нас рос'пилом по голо'в-і то'рохнути-* (Кір); Підл, Поп.

Сушити (гріти) розпили [спиною], *гірн.*, *ірон.* Байдикувати, нічого не робити. – *Уч'ора 'ц'ілу з 'м-іну су'шили рос'пили* (Павлів); Антрац, Зим, Підл, Риб'ян, Ров, Тор, Червп.

Як розпил. Дуже худий. Єсаул, НижК, Павлів, Підл. • „Розпíл – дерев'яна зтяжка, яка вживається для кріплення й зтяжки. Коли деревину завдовжки 1 – 2 м розпилюють, виходить розпил” (Павлів).

РОЗПИСУВАТИСЯ Розписуватися за других. Висловлюватися за інших, не маючи на це права. Алч, Бул, Гірс, Зугрес, Ка, КарС, Лисич, ЛозО, Луган, Мет, Покр, Риб'ян, Сіверс, Стр.

РОЗСАДА Капустяна росада (росада) в голові в кого. Хто-н. недоумкуватий. Улян.

Хоч (хоть) розсаду (росаду) саджай (висаджуй, сади). Дуже брудний (про нігті, вуха). Луган, Рубіж.

РОЗСІЛ *Як з розсолу виліз. Про стан після похмілля. Підг.

РОЗТАПША Розтапша Іванівна. Забудько, незібрана лю-

дина. Білк, Вал, Вуглег, Зим, Кір, Малорл, Новайд, Новом, Обор, Осин, Св.

РОЗТОПТАНИЙ Сорок п'ятий розтоптаний, *жарт*. Дуже великий (про розмір взуття). Кр, Луган, Сіверс, Стах.

РОЗУМ Блошиний розум у кого. Хто-н. недоумкуватий, ні до чого не здатний. Маріуп.

Розум розв'язати. Стати грамотним, розумним. Груз, КарС, Мик.

Розум (ум) у реп'яхах у кого. Хто-н. дурнуватий, недалекий. Крем, Кррч, Щас.

РОЗЧІСКА *Потрібний (нужен, нада) як лисому розчіска (розчоска). Зовсім не (потрібний). Бобр, Дяк, Новкрас.

РОККИ *Як Роккі на сир, зі сл. *заглядати, дивитися*. Ласо, пристрасно. Кр, Стах.

РОЛИК [Одного] ролика (роліка) [в голові] не хватає (не хвата) в кого. Хто-н. дурнуватий. Алч, Арт, Біллуц, Кр, КрЛ, Луган, Підг, Ров, Свердл, Стах, Топ, Тр.

Роликів (роліків) не хватає (не хвата) [в голові] в кого. Хто-н. дурнуватий, пришепелуватий. Алч, Антрац, Арт, Єнак, Зор, Кр, КрЛ, Кудр, Лисич, Луган, Маріуп, Микіл, Мороз, Осин, Підг, Ров, Свердл, Сіверс, Сніж, Стах, Топ, Шульг.

РОМАХА Піти нюхати ромахи. Померти. Петров.

РОМАШКА З ромашки виріс (виросла), *евф*. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Чорн.

РОПАВКА Як ропавка. 1. *знев*. Дуже товстий. Велик, Кррч, Лисич, Новом. 2. зі сл. *сидіти*. Незрушно, на одному місці. Вовк, Захід, Сад. 3. зі сл. *надутися*. Дуже, сильно. Новб, Пів, Риб'ян. • „Ропавка – кліщ, що впивається в тіло худоби й стає товстим” (Риб'ян). Проте тут можливе й порівняння з жабою (*діал. ропавка*).

РОСА Божя роса. Худоба [Иванов 1898: XXIX], б/м.

По росі. Рано-вранці. Алч, Анд, КрЛ, Ма, Мик, Ров.

Скоро не буде роси топтати. Мало лишилося жити кому. Луган.

Умивається росою хто. Дуже вродливий (перев. про дівчину). Алч, Анд, Вес, Ілов, Мак, Стах, Хар.

РОТ Аби в роті не завонялось. Говорити будь-що, якби не мовчати. Лоз.

[Аж] у роті чорно в кого. Хто-н. дуже злий. – *Вона ўс'ігда така / бо ў нейі ў рот'і ч'орно* (Тор); Анд, Вівч, Вуглег, Горл, Дуб, Зор, Иван, Луган, Ма, Мик, Микіл, Олександр, Павлів, Пер, Перв, Ребр, Сев, Сім, Сніж, Старб, Стах, Сте, Теп, Тет, Тит, УрК, Фр, Хар, Червп. • „Спостерігаючи за собаками, цуценятами, вірять, що той собака, у якого піднебіння чорне, буде злий і гавкучий” (Гриц).

До рота не в'їдеш кому. Хто-н. дуже балакучий. Греч, Кр.

З рота піна, з носа дим. Дуже злий. – *Марфа йак розл'ути-ц':а / на нейі тод'і страшно гл'анут' / з рота п'іна / з носа дим* (Тр).

Завалити рота. Замовкнути. – *Завали рота / а то ч'е"ре"з тебе н'іч'о не" ч'уїу* (Тан); Алч, Зим, Луган, Мак, П-в, П-р, Ус.

Завонялося (протухло) в роті в кого. Хто-н. довго мовчить, не говорить, не відкриває рота. Благ, Бут, Велик, ВелЧ, Калм, Кір, Кр, Марк, НижД, Пів, Піс, Прив, Прос, Сад, Сват, Сніж, Старб, Ствч, Трьюхіб.

Ні в роті ні в животі. Дуже мало. – *Ну ї даў на'с'ін':а! н'і ў рот'і н'і ў живот'і* (Шахт).

Одірвать од свого рота. Обмежити себе в чомусь і віддати іншому. Брян, Вівч, НижД, Рай, Рубіж.

Повен рот язика в кого. Хто-н. нерозбірливо говорить. – *У лектора пове"н рот йазика / н'іч'ого не" розбе"реш* (Жд).

Рот заткнути. Нагодувати. Вівч, Євсуг, Клим, КрЛ, Луган, НижД.

Рот не говіє в кого. Хто-н. увесь час жує. Луган.

***Роти позакривати.** Те, що **рот заткнути**. – *А ше гу'с'ата / кури / по'ки ўсім роти позакри"вайіш / у'же ї ўморіўс'а* (Мороз).

У рот не в'їдеш кому. Хто-н. дуже розумний або хоче здаватися таким. – *На тебе гл'анеш / і ў рот не" ўїїдеш* (Старб); Кр.

У роті вітер віє в кого. Хто-н. голодний. – *Він хліліўс'а в-ід в-ітру / бо ўже даўно у рот'і в-ітер в-іє* (Луган); Алч, Арт, Георг, Пер, Стах.

***У роті не завоняється** в кого. Хто-н. говірливий, увесь час

говорить, не мовчить. ВесТ, Греч, Дмит, Калин, Ков, Крем, Крим, Парх, Розп, УрК, Чорн, Шах.

У роті слина кипить у кого. Хто-н. дуже злий. Алч, Байр, Пер.

У роті чорно в кого. Хто-н. дуже злий. – *Не хоч'е'ц':а з'їа-зуватис' / бо ў'нейі ў'рот'і ч'орно* (Жд); Анд, Вовк, Гірс, Оріхів.

У роті шерсть виросла в кого. Те, що голки в роті. Тр.

***У роті як коти нагадили (насрали).** Дуже погано (після вживання спиртних напоїв). Бунч, Гонч, Дібр, Заїк, Новдар, Лан, Луган, Оріхов, Риб'ян, Сіверс.

***У роті як кури нагадили.** Дуже погано (після вживання спиртних напоїв). Біллуц, Карт, Кр, Крас, КрЛ, Луган, Полт.

РОТА *В третю роту на роботу, евф. Те, що до баби Кудичихи. Бул, Новган.

РУБ З рубля десятку зробить. Гарна, ощадна хазяйка. Крем, Сім.

За руб з моста плигне. Дуже скупий. Алч, Анд, Антрац, Біл, Лот, Мет, Мороз, НижД, Пер, Полов, Руд, Смол, Стах, Тор.

***За руб [і] горобця в церкві заганяє.** Дуже жадний. ВесГ.

***За руб [і] горобця в [чистім] полі заганяє.** Дуже жадний. Бул, Вівч, Зугрес, Лисич, Ма, Покр, Поп, Топ, Ясен.

***За руб [і] зайця в степу заганяє.** Дуже жадний. Зугрес, Калм, Луган, Ма, Покр, Полов, Топ.

І рубля не стоє. Нікчемний, маловартісний. Макар.

***По рублю відро.** Нічого не вартий. – *Та таких мужи/к-іў у мене по рубл'у в-ідро* (Марк); Алч, ВесГ, Гірс, Кр, Сніж, Тор, Щас.

***Руб за сто.** Вірно, точно, саме так. – *Іа то/б-і ка/жу / це руб за сто* (Док); Антрац, Вахр, Ілліч, Карт, Кір, КрЛ, Луган, Новган, Свердл, Слерб, Сніж, Тан, Тор, Щас.

Руб кучка, два (півтора) штучка. Дешевий. Анд, Білк, Велик, ВерхП, ВесТ, Вуглег, Зол, Кр, Крем, КрЛ, Луган, Лут, Малорл, Ниж, Новб, Новпск, Ров, Сіверс, Старб, Стах, Трьохізб, Усп, Шахт, Щас.

Руб – п'ять, жарт. Про ходу кульгавого. Перв.

***Як руб (рубль) трояками должен,** зі сл. *дивитися*. Не розуміючи, спантеличено. Берез, Білк, Брус, Луган, Новсв.

Як сто рублів за пазуху. Потрібне, дороге, цінне. Білс, Сіверс.

РУБЕЛЬ Дати рубля. Побити. Гов. • **Рубель** – дерев'яний

ребристий прилад для качання білизни (зараз практично вийшов з ужитку).

РУБЕЦЬ І рубця не видно, зі сл. *заливатися, сміятися*.
Дуже, сильно. Райг.

РУБИ Руби та штиб у голові в кого. Хто-н. легковажний, не-серйозний. – У мо'го *сина* |т'іл'ки| *руби та штиб у голо'в-і* (КрЛ).

• Руби –?; штиб – дрібне кам'яне вугілля; пилюка.

РУДИЙ *Рудий замучив, *евф.* Про розлад шлунку. Біллуцк, Карт, Луган, Полт, Шт.

РУКА [Аж] руки горять [до роботи] кого. Хто-н. бажає щось робити. Лоз, Луган.

*[Аж] руки потирає. Про бажане передчуття щось зробити. Сват.

Великі руки мати. У кого-н. є цінні зв'язки. КрЛ.

***Волосата рука; волосаті руки.** Своя людина; той, хто допомагає влаштовувати різні справи. Алч, Антрац, Вахр, Гірс, Кір, КрЛ, Мирн, Поп, Розс, Сіверс, Сніж, Сух, Щас.

***Волохата рука; волохаті руки.** Своя людина; той, хто допомагає влаштовувати різні справи. – У його *у м-ін'істерств-і волохата рука* (Алч); Білк, Дмитр, Жов, Яц.

***Дві руки та й ті ліві** в кого. Хто-н. нездатний до якоїсь роботи. Горл, Іл, Кір, Кр, Луган, Лут, Мар, НижГ, Тор.

Дерев'яні руки мати. Бути нездатним до якоїсь роботи. – Та *у'нейі ж* |руки| *де"ре"у'йан'і / н'і зва'рити / н'і приб'рати* (Зим); Ан, Антрац, Біл, Кір, КрЛ, Лот, Луган, Новб, Тор, Шахт, Чорн, Юр.

***Жити на свою руку.** Бути незалежним, самостійним. Криз, Марк, Новайд.

***З довгою рукою під церкву [а з короткою до попа].** Відмова дати прохачеві-жебраку. Кір, Крем, Луган, Сух.

Зроблений лівою рукою. Неякісний, виконаний (виготовлений) абияк. Гонч.

І на (у) руку не плюнути. 1. Зовсім не допомагати. – *Бат'ки у' його ба'гат'і / та* |п-іс'л'а| *с'вал'би і на* |руку| *не" п'л'унули* (Старб); Іл, Старб, Усп, Ям. 2. Не подякувати. Адріан, Амвр, Мак, Міус, Новжд.

[І] руки помити. Закінчити якусь справу. – *До* |веч'ора| *ми і* |руки| *по'мийе'мо* (Шульг); Юр.

[П] руки скласти. Виконати всю хатню роботу. Олександр.

Мати волосату руку. Користуватися зв'язками; у кого-н. є впливовий покровитель. ВелЧ, Вуглег, Горл, Єнак, Кір, Кр, Крем, КрЛ, Луган, Лут, Мак, НижВ, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Ствч, Трьохізб, Хар, Шахт, Щул, Юр. • **Волосся, шерсть** – символи достатку, багатства, заможності.

Мати волохату руку. Користуватися зв'язками; у кого-н. є впливовий покровитель. – *‘Ран’ч’е злаўне / шоб була ў’ тебе во-лохата рука / а те^нперич’ки з’рош-і ўсе з’робл’ат’* (Нешер).

Мити руки, етн. Закінчувати весілля. Павлів.

На живу руку. Швидко, поспіхом, довго не готуючись, абияк. – *У ха’з’аств-і шос’ не^н ладиц’а / бо ўс’ігда ‘робит’ на живу ‘руку* (Ям); Мар’ян, НижД, Новбор, Стар, Стах, Тошк, Трьохізб.

На обидві руки кувати. Уміти все робити. Луган, Петр.

Не відтіля (не відтіль, не звідти) руки повиростали (поросли). Нічого не вмє робити. Брян, Вівч, Гірс, Голуб, Макар, Молгв, Ниж, Підл, Рай, Свист, Старб, Усп, Трет, ЧервПр, Шульг.

***Не під ту руку (попасти).** У момент роздратування. Трет.

Не туди руки стирчать. Нічого не вмє робити. Брян, Вівч, Гірс, Голуб, Перв, Підл, Рай, Руд, Свердл, Тит, ЧервПр.

***Обома руками загребти.** Забрати все. Вес, Зак, Луган, Рубіж, Свист, Степо, Сух.

Обома руками не обхопити (не охопити, не обхватити) кого. Хто-н. дуже товстий. Ан, Бут, Велик, Дон, КрЛ, Луган, Молгв, Новом, Обор, Стах, Щас.

Паганити (поганити) руки. Брати участь у сумнівній справі. Алч, Брян, Вал, КрЛ, Михайл, Ров, Свердл.

Під жарку руку. У момент великого збудження, роздратування. Зор, Юр.

Помазати руку. Дати хабаря. Глад, Кам, Кір, Лисо, Марк, Прост, Розс, Сіверс, Чмир, Шульг.

Пооббивати руки. Покарати (злодія або того, хто чинить не дозволене). Алч, НижД.

***Прикласти руку.** Побити кого-н., ударити. Бон, Кон, Лут, Микол, Мороз, Сте, Тар, Червг, Щот.

Робити із спущеними руками. Ледарювати. Калм, Новкр.

Руками не обхватиш. Дуже товстий. Луган.

Руки випустити. Померти. Теп.

***Руки відриваються** в кого. Хто-н. дуже втомився. Крем, Кррч, Луган, Стах.

***Руки з одного міста [виросли]** в кого. Хто-н. не вміє нічого робити; нічого не виходить. Білк, Бон, КрЛ, Стах, Тар, Червон.

Руки забули пришити кому. Хто-н. нездатний до роботи. Анд, Луган, Новбор, Пів, Сніж, Старб, Ям.

***Руки зв'язали** кому. Хто-н. одружився. Пер.

Руки зв'язати (зав'язати) кому. Одружитися. Алч, Брян, Бонд, Велик, Горл, Греч, ДемО, Ковп, Криз, Кругл, Лоз, Марк, Новкр, Олекс, Осин, Пер, Прос, Рубіж, Сніж, Старб, Тан, Хор, Шахт. • Від обрядової дії зв'язування рук молодих на весіллі; „Зв'язують руки, щоб не розставались молоді” (Перв).

Руки ззаду вирости в кого. Хто-н. не здатний до роботи. Кр, Новом, Юр.

Руки із задниці повиростали в кого, *грубо*. Хто-н. не вміє нічого робити. Алч, Білк, Бул, Вес, Вівч, Гірс, Зел, Зугрес, Ка, КарС, Лисич, ЛозО, Луган, Ма, Мет, Мороз, ОлП, Перш, Підг, Покр, Полл, Раф, Сев, Сіверс, Стр, Топ, Хв.

***Руки із сраки повиростали** в кого, *вульг.* Хто-н. не вміє нічого робити. Білк, Ган, Калм, Крим, Підг, Сverdл.

***Руки [й ноги] вже синіють (посиніли)** в кого. Хто-н. близький до смерті. Біллуц, Карт, Ком-не, Лут, Новайд, Пере, Полт, Привіл, Хрящ, Шт.

Руки-крюки. Невмілець; про людину, яка не вміє нічого робити. Алч, Бул, Вес, Гірс, Зугрес, КрЛ, Лисич, Луган, Ма, ОлП, Осин, Перш, Підг, Покр, Раф, Сім, Сте.

Руки кучеряві в кого. Те, що **руки ззаду вирости**. Лисич, МирД, НижД, Сіверс.

Руки матюком стоять у кого. Хто-н. не вміє нічого робити; нічого не виходить. – *Ш:иї о'бидв-і поло'вини! / не" у'м-йу / |руки мат'у'ком сто'йат' у' мене* (Попів).

***Руки – мов крюки.** Те, що **руки-крюки**. Берез, Брус, Крем, Лоз, Луган, Новсв, Оріхов.

Руки на вузол зв'язані (зав'язані) в кого. Хто-н. ні до чого не здатний. Артем, Брян, Георг, Луган, Мет, Мороз, Трет.

***Руки не відтіля ростуть (виросли)** в кого. Хто-н. не вміє що-н. зробити; нічого не виходить. Горл, Усп.

Руки не з того міста (місця) вирости в кого. Хто-н. не вміє що-н. зробити; нічого не виходить. Алч, Вес, Зим, Тор, Фр, Шахт.

Руки під лопату заточені в кого. Хто-н. здатний виконувати тільки фізичну роботу. Анд, Сніж.

Руки пожарити. Украсти, узяти чуже. Вуглег, НижД, Сват.

Руки розв'язати. Умерти. Пер.

***Руки скріпити.** Одружитися. Білов, Вовк, Горл, Кон, Лоз, Луган, Марк, Осин, Прох, Рад, Старб, СтЛ.

Руки як дриветні в кого. Хто-н. не здатний щось зробити. Новайд.

***Руки як ноги, а ноги як граблі** в кого, *жарт.-ірон.* Про незграбну людину. НижН.

Тому руку, тому ногу. Абияк, недбало. – *Ну ї пошили ме^ні плат':а! / то^уму /руку / то^уму /ногу* (Зим); ВесТ, Иван, Ниж, Новбор, Ор, Тошк, Юр.

У руках кисне в кого. Хтось робить повільно, погано. Риб'ян.

***У руку не поміщається.** Товстий (про дівочу косу). – *Ран'ше ко'са й'ака була / у /руку не^е пом'иш'ч'алас'а / тоу'ста та'ка* (Ман).

У твердих руках. Надійно; буде результат. – *Це д'іло у тве^рдих руках* (Брян).

Через три руки коліно, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Луган.

***Як не своїми руками,** зі сл. *зробити, зроблений.* Неякісно, погано. Білк, Бон, Тар, Червон.

РУКАВ *Не приший рукав. Непотрібний. Баб, Білк, Дмит, Єсаул, Лан, ЛісП, Молгв, Свердл.

***Рукав од жилетки.** Нічого. – *Пона'де то'б-і рукаў од жил'етки* (Оріхов); Луган.

Рукава не обмочить. Ледачий. – *Ох і син же у Мар'ійі! / п-ід'р'іс / а рука'ва не об'моч'ит' / коли до роботи* (Зол); Ан, Благ, Вал, Вахр, Кір, НижД, Новб, Ол, Свердл, Тошк, Шахт.

РУКАВИЦЯ Відкривати [свою] рукавицю (рукавичку), грубо. Голосно говорити, кричати, широко відкривши рота. – *На ч'е^тве^ргу наш на'ч'ал'ни'к й'ак в-ітк'риў сво'їу рука'виц'у*

(Ров); Анд, Антрац, Кір, Крем, Луган, Мак, НижД, Новган, Обор, Сват, Свердл, Сніж, Стах, Тошк, Шахт.

Голий, босий, в рукавицях. 1. Бідний. ВесТ, Лисич, НижД. 2. Одягнений не по сезону. ВесТ, Лисич, НижД.

Закрити [свою] рукавицю, грубо. Замовкнути, перестати говорити. Горл.

Хоч рукавицю виверни. Нічого немає. – *Заї'шоў у мага'з'ін / а там / хоч' рука'виц'у 'виве"рни* (Анд); Сніж.

Як безрукому рукавиці, зі сл. *потрібний, треба, нада.* Зовсім не (потрібний). Алч, Анд, Антрац, Кір, Луган, Ма, Мик, Пер, Свердл, Сіверс, Стах, Тр.

Як у рукавицях, зі сл. *робити.* Погано, абияк, неохоче. Біл, КрЛ.

РУЧКА *Ручки-розкарючки (закорючки) в кого. Хто-н. нездатний до роботи. Лан, ЛісП, Луган, Молгв, Нещер, Нижт.

РУЛЬ *Із-за руля не видно, ірон.* Дуже низький. Велик, Гарас, Горл, Кір, Кудр, Луган, НижД, Підл, Риб'ян, Род, Сміл, Смол, Шир.

РУСАЛКА Ганяти русалок. Утонути. КрЛ.

*Затягли русалки кого. Хто-н. утонув. Лисич.

*Сходить до русалки в гості. Утонути. Чмир.

РУЧКА Набратися до ручки. Напитися, бути п'яним. Білк, ВерхП, Вес, Дем, Калм, Лозов, Новпск, Осин, Рай, Рубіж, Сіверс, Хв.

РЬОВА Упіймати рьову. Змерзнути. Малорл.

РЮМКА *Заглядати в рюмку. Випивати. – *Ва'сил' з Іваном 'ч'асто загл'а'дайт' у' р'умку* (Тар); Старб.

*Збирати рюмки. Плакати. Ануф, Білк, Біллук, Карт, КрЛ, Нижт, Шт. • Пор. рюмати.

*Роздавити рюмку. Випити. Тар.

РЯД Ряд прийшов. Підійшла черга, настала пора. Бул, ЛозО, Покр, Сіверс, Стр.

РЯДОВИЙ *На рядову. Куди пошлють за нарядом. – *А у' кол'хоз'і ку'ди 'п-іде"ши / на р'адо"ву* (Біллук).

РЯХА *Наїсти ряху, *грубо.* Розтовстіти. Білк, Булг, Вахр, ДемО, Євсуг, Іл, Карт, Кір, Криз, Крим, КрК, Лисич, Лут, Нижб, Новган, Оле, Парн, Сніж, Тр, Ціл.

С

САВКА У Савці в лавці. Невідомо де; важко знайти. Стах.

САЛО *Виміняти на сало. Здобути щось за хабар. Буг, Євсуг, Кір, Клим, КрЛ, Луган, НижД, Новкр, Пер, Підг, Трьохізб.

Дати сала; дати в сало кому. Побити, вдарити кого. Лисич, Лу-ган, Лут, Пер, Петр, Поп, Стах.

Захотіти сала в шоколаді (в шиколоді). Забажати такого, чого немає і в природі, що важко дістати. Вал, Смол, Сніж, Стах .

Зійти на їжаче сало. Не вдатися, перевестися (про якусь справу). Донц, Піс.

Ні сала ні м'яса (ні мняса). Дуже худий. Антрац, Бір, Брян, Горл, ДемО, Дібр, Золот, Кір, Ковп, Криз, Лоз, Лут, Малм, Марк, Мілр, НижГ, Осин, Ребр, Світ, Старб, Сух, Чир, Шир.

Ні сало ні м'ясо (ні мнясо). Дуже худий. – *Йак гл'ане"ш на ту Кондр'уч'иху / так н'і 'сало н'і мн'асо* (Дяк); Марк, Ров.

***Одним салом мазані, несхвал.** Про людей з однаковими недоліками. Микол, Мороз, Плот.

***Помазаний салом, жарт.** Те, що **голова боса.** Бон, Миха, Новр, Петровен, Род, Розкв, Сват, Шульг.

Сало наїсти, грубо. Розповніти, поправитися. Алч, Кр, КрЛ, Луган, Ребр, Ров.

***Сало – сила, спорт – могила.** Товстий. Антрац, Брян, ВерхК, Вр, Гірс, Ілліч, Кр, Криз, Кррч, Лозов, Марк, Нижб, Новсв, Плуг, Поп.

***Салом об'їдатися [кажен день].** Жити заможнo, сито. Новпск.

***Салом по мусалам.** Ударити по обличчю. Дібр, Кір, Оріхов, Сіверс, Сніж, Старб.

Як дике сало на сковороді. Про злу людину. – *Не" стрі'бай в 'оч'і / йак 'дике 'сало на сковоро'д'і* (Лисич); НижД, Обор, Старб.

***Як сало в посилці, жарт.** Спокійний. Нов.

***Як сало в просолі.** Тихо (сидіти). Бобр, Дяк, Новкрас.

САМИЙ З самого спозарану. Дуже рано. Алч, Вал, Зим, Коміс.

САМОЛЬОТ На самольоті з прицепом, *жарт.* Пішки. Лу-ган, Пер, Трет, Хар.

САМОСВАЛ Упасти з самосвала. 1. Бути дурнуватим. Алч,

Кррч, Луган, Луг, Старб. 2. Мати погану зачіску. Анд, Іван, Мар'ян, Пер, Сіверс, Сніж, Тар, Ям.

САНДАЛІ Ледве сандалі притягти. Дуже втомитися. – *Жінко / рос.те^мли постел'у / а то йа ледве сандал'і прит'аг^ннуї додому* (Ниж).

САНИ Як не в тих санях. Почувати себе ніяково. Алч, Вес, КрЛ, Луган, Мик, Мороз, Осин, Пер, Підг, Полов, Раф, Стах, Хар.

САНОЧКИ Саночки зимою (зімою) загубити. Бути дурнувтим, розумово неповноцінним. – *Ве^рзеш таке / шо / мат' / саноч'ки зи^мойу загу^биї* (Усп).

САНЬКА Санька з Сватова. Божевільний. Лисич, Нужд, Новр, Полт, Рубіж, Сват.

САПОГ *В сапогах жаби квакають. Мокре взуття. Алч, Булг, Крим, Мирн, Мілов, Мус.

Сапоги дорогу знають, *жарт*. Про п'яного. Червп. Див. **ноги** **дорогу** знають.

САРАЙ *Гори (згорів) сарай, гори і хата. Байдуже. Антрац, Бір, Булг, Вр, Гірс, Дяк, Ілліч, Карт, Кір, Комсом, Кон, Кр, Крим, Кррч, Лисич, Міст, Новсв, Обор, Перед, Плот, Плуг, Прив, Прох, Ребр, Ров, Стах, Тан, Тар, Тр, Червг, Щот.

Двоюрідному сараю троюрідний плетінь, *жарт*. або *ірон*. Дуже далека рідня. Іл, Марк.

Покійному сараю двоюрідні ясла, *жарт*. або *ірон*. Те, що двоюрідному сараю троюрідний плетінь. Сват, Шап.

Сарай з прикалапком, *ірон*. Дуже товста людина. Рубіж.

Сарай з припічком, *ірон*. Дуже товста людина. – *Бач'ила Ган:у? / сараї с прип'іч'ком* (Свердл).

Сарай з пристройкою. 1. Неохайно одягнений. – *Оце од'аглас'а! / усе висит' / йак на же^рдин'і / сараї с пристройкою* (ПлП). 2. Про сильне перебільшення, вигадки. – *Нака^заї / ч'ого ї не^м було / сараї с пристройкою* (Ров). 3. *евф*. Вагітна. – *Зараз^м важко ї нахи^литис' / сараї с пристройкою* (Кррч); Єнак, Крем, Луг, Прив, Старб. 4. *ірон*. Товстий. – *Іде йак гора / сараї с пристройкою* (Кір); Новт, Прив. 5. Убога будівля, хата. Луган, Новр, Полт, Ров, Рубіж, Хор.

САТАНА *Сатана безрога, *лайл*. Погана людина. Сват

*Сатана – зелені очі, *лайл*. Про людину, яка зробила щось не так.

САЧОК Сачка травити, жарг. Байдикувати. Глад, Кам, Лут, Осин, Піщ, Рай, Род, Рубіж.

СВАЙБА *Грать свайбу (свальбу, свадьбу), обр. Справляти весілля. Берез, Білк, Бір, Брус, Крем, Лан, Луган, Новсв, Сіверс.

*Гуляти свайбу, обр. Те, що грать свайбу. – *!Ран'ч'е / п'іс'л'а воїни / йак гул'али свайбу / ч'амадан ўз'али і ўсе* (Нещер).

*Одкланятися свайбі (свальбі, свадьбі), обр. Погуляти в останній день весілля. Лисич, Лут, Мороз, Підг, Сіверс, Стах.

*Останню свайбу (свадьбу) скоро справить. Близький до смерті. Біллуц, Карт, Комне, Луган.

Рубати свайбу (свальбу), обр. Гуляти останній день весілля. Каб.

*Свадьба на столі, обр. Усе готове для проведення весілля. – *По се^цлу ўже не^слос' / шо свад'ба на стол'і* (Марк).

Собача свайба (свальба), несхв. Про подружжя, яке то сходиться, то розходиться. – *Дивис' / Мар'іа / Іван он'ят' ве^рп'нуўс'а до !Ган:и / собач'а свал'ба / х'іба то жиз'н'* (Кррч); Марк.

Як на Меланину (Меланькину) свайбу (свальбу, свадьбу), зі сл. *наготувати*. Дуже багато (про страви). Анд, Бір, Гриц, ДемО, Дібр, Іван, НижД, НижН, Міус, Петров, Сіверс, Сніж, Старб, Стах. • Первісно йшлося про переддень Нового року – Щедрий вечір, коли справляли жартівливе весілля Меланки (31 грудня за ст. ст. – день Меланії Римлянини) і Василя (1 січня за ст. ст. – день Василя Кесарійського). Звичайно в цей день готували багато всього. Див. **як Меланія (Меланья) на обіді.**

Як на Меланіну свайбу (свальбу, свадьбу), зі сл. *наготувати*. Дуже багато (про страви). Луган, Нещер, Сте.

***Як на Меланкину свадьбу.** Дуже багато (про страви). Ров.

***Як на Меланчину свадьбу.** Дуже багато (про страви). Новом, Ров.

***Як на Меланчину свайбу.** Дуже багато (про страви). Гонч.

* **Як на Меланчину свальбу.** Дуже багато (про страви). Шейк.

***Як на Меланіну свадьбу.** Дуже багато (про страви). Крем.

***Як на Мелашкину свайбу.** Дуже багато (про страви). Лантр, Луган.

***Як на Мелашкіну свальбу.** Дуже багато (про страви). Шейк.

* **Як на Мелашкіну свадьбу.** Дуже багато (про страви). Кір, Лантр.

Як на свайбу (свальбу, свадьбу) [наготовити]. Дуже багато (про страви). Антрац, Велик, Дібр, Золот, Луган, Лут, НижД, Новб, Павлів, Риб'ян, Род, Свердл, Сміл, Старб, Стах.

СВАТ Іти сватом, обр. Виступати в ролі свата. Антрац, Брян, Горл, ДемО, Карт, Криз, Лоз, Марк, НижВ, Новган, Осин, Старб, Сух, Тор, Чир.

Катати сватів, обр. Весільний обряд: на другий день весілля „переводять гості саджають у тачку сватів, везуть до річки й перекидають їх у неї” (Луган); Від звички катати сватів на тачці: „її обкладають камінням, сватів везуть до найближчої річки, щоб перекинути їх” (Трьохізб); „...у тачку „запряжені” здорові хлопці, яких усю дорогу обливають водою і поють горілкою” (Луган); Гре, НижД.

***Приймати / прийняти (приняти) сватів, обр.** Весільний обряд сватання. – Було *мати з бат'ком сват'їу прин'али / за-сватали дитину і нач'инають приго'тоўки* (Марк).

Сват бабі хрещена мати, жарт. або *ірон.* Дуже далека рідня. Лисич, Сім.

Сватів умивати, обр. Весільний обряд. • „Сватів возять, а потім кидають у калюжу” (Луган). Див. **катати сватів.**

СВАТАННЯ Гуляти сватання, обр. Весільний обряд: сватати дівчину; випивати. Трет. *Гулять сватання.* Мик. • Через декілька днів після могорича і розглядин *гуляють “сватання”*, яке починається тим, що батьки посилають молоду збирати дружок (подруг), з якими вона ходить до своїх родичів і знайомих і говорить їм так: “просив батько й мати і я прошу до нас на сватання” [Иванов 1898: 215], Мик.

***Закріпити сватання, обр.** Весільний обряд: випити горілки на знак остаточної згоди батьків дівчини на шлюб. Бар, Луган, Марк, Тор.

***Обмити сватання, обр.** Весільний обряд: випити горілки на знак остаточної згоди батьків дівчини на шлюб. Антрац, Брян, Горл, ДемО, Іл, Карт, Криз, Лоз, Марк, НижГ.

***Полити сватання, обр.** Весільний обряд: випити горілки на знак остаточної згоди батьків дівчини на шлюб. Бар, Криз, Мус.

Розсипалось сватання, обр. 1. Парубок одержав відмову від дівчини. Кр, Сух, Трет. 2. Свати не домовилися про весілля. Трет.

***Як на сватання.** Багато (чогось наготувати). Лоз, Старб.

СВАТАЧ Іти сватачами, *обр.* Бути сватами; відправлятися сватати дівчину. Луган.

Посилати сватачів, *обр.* Наряджати сватів; направлятися сватати дівчину. Луган.

СВАТОВЕ Відправити в Сватове кого. Хто-н. збожеволів. – *Пі-с'л'а ц'і'йейі бо'л'ач'ки йо'го в-ітн'правили ў Сватове* (Лисич); Воєв, Новайд; Ол. • У м. Сватовім знаходиться психіатрична лікарня.

***До Сватова в гості.** Божевільний. Кір, Лантр.

Жити в Сватовому. Бути дурнуватим. – *Чи не знайіте йо'го? / в-ін же ў Сватовому жи'є* (Лисич); Білов, Бут, Новб, Новом, Старб, Ям.

***З Сватова в Соснове.** Божевільний. НижД, Новр, Сват, Усп.

***На Сватове зібратися.** Зійти з розуму. Крем.

***На Сватово в гості** кого. Божевільний. Сіверс.

***Нада відправити в Сватове** кого. Хто-н. збожеволів; дурнуватий. Білов, Воєв, Смол.

Піти у Сватове через Муратове. Добиратися довшим (кружним) шляхом. Де, Михай, Цар.

***Поїхати через Сватове на Муратове,** *жарт.* Обрати довкружний, довший шлях. Греч.

Пора в Сватове кому. Хто-н. збожеволів; дурнуватий. Білк, Білов, Велик, ВелЧ, Гарас, ДавМ, Дібр, Золот, КрЛ, Лисич, Марк, Нев, НижД, Новм, Новпск, Пет, Петров, Плуг, Прив, Прос, Риб'ян, Руд, Сват, Свист, Слерб, Сміл, Смол, Старб, Тит, Тор, Тошк, Шир, Ям, Яс.

***Пора відправити в Сватове.** Божевільний. Новом, Риб'ян.

***Пора здати на Сватове** кого. Божевільний. Брус, Ков, Лисич, Луган, Новайд, Сіверс.

***Пора на Сватове.** Божевільний. Тит.

Прямо, прямо і на Сватове. Божевільний, дурнуватий. Білов, Вес, Заїк, Кір, Кудр, Лисич, Марк, Міл, Мороз, Нецер, Новсв, Підг, Полов, Старб, Топ, Трет, Чаб, Чмир.

Сватове плаче за ким, по кому. Хто-н. божевільний. Підг.

***Ти шо, зі Сватова?** Божевільний, дурнуватий. Сіверс.

У Сватове за білетом відправитися. Збожеволіти. Ков, КрЛ, Прив.

У Сватове через Муратове. Добиратися кружним шляхом. Де, Михай, Сміл, Цар.

Утекти із Сватова. Те, що жити в Сватовім. – *Шо за ч'олов'ік ст'ран:иї? / та в-ін же їт'ік іс Сватова* (Старб); Кір.

[Як] з Сватова. Недоумкуватий. Білк, Білов, Велик, Гарас, Гірс, Золот, НижД, Новт, Перв, Петров, Пил, Підг, Плуг, Прив, Райг, Сіверс, Сміл, Старб, Тошк.

СВАТОВСЬКА *Розпити сватовську, етн. Весільний обряд: випити горілки на знак остаточної згоди батьків дівчини на шлюб. Марк, НижГ, СтЛ, Сух, Тор.

СВАХА *Дурочкіна сваха. Придуркувата жінка. – *Твоїа сус'ітка / 'дуроч'к'іна с'ваха* (Лоз).

Катати свах, етн. Батьків молодих катати на 2-ий день весілля. – *На д'ругий ден' у 'возику ве'зут' свах до во'домш-ч'а* (Іл); Антрац, Гарас, Євсуг, Калм, Кір, Криз, Лоз, Мед, НижГ, Новган, Осин, Прост, Старб, Сух, Чир. Див. **катати сватів**.

Куминої свахи молотник, жарт. або *ірон.* Дуже далека рідня. Міл, Саб, Сосн.

Сваха мазала, розказувала. Говорити нісенітницю. Стах.

***Сваха кабичівська, знев.** Те, що сваха марківська. Марк.

***Сваха марківська, знев.** Балакуча жінка. Бонд, Каб.

Як сваха. Балакучий (перев. про жінку). Каб, Новсв, Рай, Усп.

СВЕКРУХА Ганьбити як свекруха невістку. Сварити, наговорювати. Макіїв.

Іти до свекрухи поклониться, обр. Весільний обряд: напередодні весілля батьки молодого частують молоду з подругами. Артем, Вес, Дуб, Криз, Ма, Ман, Мороз, Новкр, Новолек, Перш, Розк, Слсрб, Стах, ЧервЖ.

Катати свекруху (тещу), етн. Весільний обряд: на другий день весілля свекруху (тещу) саджають у візок, катають вулицями, намагаючись викупати її в калюжі або забруднити трохи у грязюці, „щоб молоді жили заможнo та щасливо” (Луган). Див. **свах катати**.

Купати свекруху, обр. Весільний обряд: вікупати матір молодого під час пародійного весілля. Ар, Каб, Кам, Кр, Лозов, Луган, Михай, Павлів, Сіверс, Стах, Топ, Хв. • “У вівторок приходять “похмиляцьця”, купають свекруху й виводять її на вулицю, щоб потанцювала. Купають так: кладуть її в рядно, виносять у двір, облива-

ють водою і надягають на неї невістчине плаття і всі її прикраси” (Мик) [Иванов 1898: 230]; Євсуг, Іл, НижГ, Старб.

СВЕКРУШИЩЕ *Справжня (справжнє) свекрушище, лайл.* Уживається для вираження незадоволення ким-небудь. – *Миколо / ти сп'раўжн'е све"к'рушиш-ч'е / хоч' не" лайе'ш / так бурч'иш* (НижН).

СВИН *Свин напав* на кого. Хто-н. голодний; дуже хочеться їсти. Єнак, Луган, Маріуп, Нижт, Новайд, Осин, Пере, Сир, Старб, Тор, Чир, Шт.

СВИНЮШНИК *Розвести свинюшник.* Довгий час не прибирати в кімнаті. Вівч, Мик, Микіл, Ребр, Сев, Сім, Сте.

СВИНЯ *Везти (повезти) свиню.* Бути п'яним. – *Миколо он сви'н'у пов'із* (Горл); Сев, Тар.

І свині одвертаються. Бридкий (звичайно про страву). Ниж.

І свиня не понюхає кого, що. Хто-н. (що-н.) поганий (погане). Білов, Ниж, Площ, Плул.

***[П] свиню з'їв би.** Дуже голодний. – *Му'жик 'п-іс'л'а робо-ти таки' голодний / шо сви'н'у зйї' би* (Дяк); Кір, Трьохізб.

***Із свинею цілуватися, знев.** Бути дуже брудним. Лисич, Луган, Підл.

Ламається як свиня на обривку. Про манірну людину. Артем, Баб, Баг, Ілліч, Тр.

Похожа свиня на їжа [тільки шерсть різна], ірон. Зовсім не (схожий). Зел.

Похожа свиня на коня [тільки шерсть не така], ірон. Зовсім не (схожий). Зел.

***Похожа свиня на коня [тільки грива не така], ірон.** Зовсім не (схожий). Бір, Золот, Ковп, Луган, Мар, Микол, Мілр, Ребр.

***Ритися як свиня в навозі.** Перебирати. Євсуг, Крем, Кррч, Тар.

***Свиней памсти, знев.** Ходити без діла; байдикувати. Первом.

***Свині по зад, ірон.** Низький на зріст. Молгв.

Свині по хвіст, ірон. Низький на зріст. – *Виросла сви'н'і по хв-іст* (Сніж); НижД, Старб, Тор, Усп, Хв.

***Свині по цицьки, ірон.** Низький на зріст. Алч.

Свині спали у вухах (в ухах) у кого. Про дуже брудні вуха в кого-н. Луган, Ма, Пе.

***Свиню з'їсти** на чому. Добре знатися на чомусь. Криз, Марк, Сіверс.

Свиню смоктати, *знев.* Бути дуже брудним (про лице). Бут, Вал, Велик, ВесТ, Золот, Кір, Ковп, КрЛ, Луган, Малорл, Пер, Сіверс, Стах.

***Свиню цілувати**, *знев.* Бути дуже брудним (про лице). Іван.

Свиня в касці сидить у колясці, *жарт.* Зібравши речі, чекати від'їзду. Свердл.

Свиня полудня не знає. Про людину, яка не знає міри, ігнорує певні норми. Вес.

Свиням хвости крутити, *знев.* 1. Виконувати брудну, некваліфіковану роботу. – *Не^и ўч'уєс' / си^{ди} дома / кру^{ти} сви^н'ам хвос^т'и* (Дяк); Мус, Трьохізб. 2. Байдикувати. Білк, ДавМ, Док, Луган, Свердл, Стах, Тал, Центр.

Скликати свиней. Голосно плямкати губами під час їжі. Алч, Лен, Полов, Топ.

Схожа (похожа) свиня на бика [тільки шерсть не така], *ірон.* Зовсім не (схожий). Луб.

***Тільки (тіки) для свиней.** Несмачний. Род, Смол.

Товста свиня, *грубо.* Дуже товста людина. Лут.

У свиней технікум закінчити, *знев.* Бути неохайним, неакуратним. Довж, Донц, Жд, Комиш, Кош, Свердл.

Хоч (хоть) свиней бий, *знев.* Дуже повний, одутлий; деформований ожирінням (перев. про обличчя). НижД, Ствч, Тр, Хар.

***Як свині бюстгальтер (бюзгальтер)**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). – *Но^{ве} плат':а под^{руз}'і іде йак сви^н'і б-уз^{гал}'те^р* (Рубіж).

***Як свині в береті**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Алч, Ров.

***Як свині в капелюсі**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Сват, Юр.

Як свині в картузі, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). – *Стар^р'і Мок^л'ач'у'і так лич'ит' шл'ана / йак сви^н'і ў карту^з'і* (Сват); Бунч, Кір, Луган, НижД, Новкр, Сніж, Старб.

***Як свині в костюмі**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Новайд.

Як свині в намисті, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Старб.

***Як свині в пасльоні**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Олк.

***Як свині в рукавицях**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Алч.

***Як свині гребінь**, зі сл. *личити, пристало, ірон.* Зовсім не (личити). Луган.

Як свині грива, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (пристало). Луган.

***Як свині зонтик**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Кір, НижД.

***Як свині кафтан**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Алч, Луган.

***Як свині куфайка (кухвайка)**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Білк, Заїк, Лан, Лут, Оріхов.

***Як свині намисто**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Білов, Кр, Марк, Риб'ян.

***Як свині парасолька**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Петр, Сух.

***Як свині роги**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Антрац, Род.

* **Як свині сідло**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Вахр, ВесГ, Док, Кір, Ниж, Поп, Свердл, Сніж, Тор, Щас.

Як свині свитка, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). КрЛ.

Як свині світер, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Клен.

***Як свині хомут (в хомуті)**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Білк, Калм, Новбор, Новкр.

***Як свині чоботи**, зі сл. *потрібний, нужен, ірон.* Зовсім не (потрібний). Антрац, НижД.

* **Як свині шляпа**, зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (пристало). Амвр, Луган, Слсрб, Старб, СтЛ.

Як свиню сосав хто. Дуже брудний (перев. про губи, обличчя). Антрац, Бір, Гарас, Кір, КрЛ, Марк, Міст, Молгв, НижД, Пер, Род, Сват, Слсрб, Сміл, Старб, СтЛ, Червп, Шир.

***Як свиня в апельсинах**, зі сл. *розбиратися, понімати, ірон.* Зовсім не (розбиратися). Кр, Марк, Зол.

Як свиня в горосі. Нахабно. Єнак, Шахт.

Як свиня в кориті, зі сл. *їсти*. Неохайно, неакуратно. Лут.

Як свиня в мішку, зі сл. *вередливий*. Дуже, сильно. Шахт.

***Як свиня в танцях**, зі сл. *розбиратися, понімати, ірон.* Зовсім не (розбиратися). Новт.

Як свиня з кущів, зі сл. *вискочити*. Зненацька, раптово. Щас.

Як свиня з пасльону, зі сл. *виглядати*. Обережно, страхаючись. Прив.

***Як свиня на бика**, зі сл. *схожий, похожий, ірон.* Зовсім не (схожий). Нижкр.

***Як свиня на великий Піст**, зі сл. *схожий, похожий, ірон.* Зовсім не (схожий). Лисич, Степ.

***Як свиня на їжа (на йожа)**, зі сл. *схожий, ірон.* Зовсім не (схожий). – *Бобриха похожа на Кузн'ич'иху / йак свін'а на йо'жа* (Дяк); Біл, Ковп, Кр, Луган, Малм, Мар, Мілр, Мллгв, Ребр, Ров, Сніж.

Як свиня на їжака, зі сл. *схожий, похожий, ірон.* Уживають для вираження повного заперечення змісту речення; зовсім не (схожий). КрЛ, Молгв, ЧервЖ.

***Як свиня на йожа**, зі сл. *схожий, похожий, ірон.* Зовсім не (схожий). – *Ми з ним похож-і / йак свін'а на йо'жа* (Ров); Молгв, НижВ.

***Як свиня на йожика**, зі сл. *схожий, похожий, ірон.* Зовсім не (схожий). Оріхов, Трьохізб.

***Як свиня на кобилу**, зі сл. *схожий, похожий, ірон.* Зовсім не (схожий). Тор.

***Як свиня на коня**, зі сл. *схожий, похожий, ірон.* Зовсім не (схожий). Тар, НижВ.

***Як свиня на коня [тільки грива не та]**, зі сл. *схожий, похожий, ірон.* Зовсім не (схожий). Микол, Обор, Шульг.

Як свиня на коня [тільки шерсть не така], зі сл. *схожий, похожий, ірон.* Зовсім не (схожий). Вівч, Зак, Малх, Мороз, Піщ, Полов, Сват, Чмир.

***Як свиня на коня [тільки хвіст не такий]**, зі сл. *схожий, похожий, ірон.* Зовсім не (схожий). Трьохізб.

***Як свиня на ката** [тільки шерсть не така], зі сл. *схожий, похожий, ірон.* Зовсім не (схожий). Раф.

***Як свиня на мотоциклі**, зі сл. *сидіти, ірон.* Незручно, невпевнено. Лисич.

***Як свиня на обривку**, зі сл. *ламатися, знев.* Манірно себе поводити. Артем, Баб, Баг, Ілліч, Лан, НижД, Прост, Тор, Тр.

***Як свиня на собаку**, зі сл. *схожий, ірон.* Зовсім не (схожий). Ган, Лисич.

***Як свиня недорізана**, зі сл. *кричати.* Дуже сильно, пронизливо. Білк, Булг, ВерхК, Карт, Кір, Криз, Крим, Лисич, Нижб, Оле, Оріхов, Парн, Різп, Розс, Тор, Тр, Ціл.

Як свиня під лопухом, зі сл. *виглядати, ірон.* Негарно, недоладно. Антрац, Біл, БокП, Вівч, Гар, Єсул, Зим, Кір, Криз, КрЛ, Лим, Мікіл, Мороз, Плот, Ров, Сіверс, Сте, Хар.

Як свиня поросна, зі сл. *товстий, гладкий, ситий, знев.* Дуже, надто. Білк, Булг, Вахр, ВерхК, Євсуг, Кір, Крим, Нижб, Оле, Парн, Розс, Тор, Тр, Фр, Ціл.

Як сто свиней. 1. зі сл. *розумний, дурний, ірон.* Зовсім дурний. Антрац, Баг, ВесТ, Док, Євсуг, Жов, Ков, Новган, Тр, Юр. 2. *знев.* Дуже товстий. Гірс, Жов, Кам.

Як сто свиней у кучі. Зовсім дурний, *знев.* Гриш, Ка, ЛозО, Сіверс, Хв.

СВИСТ У поросячий свист. Надто пізно. – *Просила ж те^нбе приїти ра^н'іш / а ти приїшоу у поро^с'ач'її свист* (Білг); Марк. Див. у **свинячу пору**.

СВИСТОК Набратися до свистка. Напитися, стати зовсім п'яним. НижД, Новр, Обор, Свист.

Свистком честь віддавати кому. Відзначати чию-н. смерть; повідомляти про смерть. Вахр, Хруст. • В основі виразу – метонімічне перенесення. “Залізниця проходить повз кладовище. Машиністи, бачачи похоронну процесію, сигналять свистком – ніби віддаючи честь померлому” (Вахр).

СВИСТУН Свистун прийшов, *гірн., жарг.* Поява в лаві метану, газу, який видає характерний звук (свист). – *О / оп'їат' свистун приїшоу* (Підл); Антрац, Кір, Підл.

СВИТА Клепачева свита, *місц.* Даремна справа. – *Йакич'о у ї'ому м'іс'ац'ї мастер не^н дас'т' роботи / то п'їду до ди^нрек-*

тора / та це ж Клепа^нч'ева світа / во^ни ж з ди^ректором
п^рийма^тл'і (Кррч). • В основі виразу лежить місцевий факт, коли
бідний чоловік Клепач, не домігшись правди в державних устано-
вах, змушений був зі злості й відчаю бити свою свиту.

СВІДОК Катати свідків, *обр.* Весільний обряд: на другий день
весілля „перевдягають у весільне вбрання свідків нареченої і наре-
ченого, саджають на якусь тачку, катають по вулицях, а вкінці пере-
вертають у річку” (Луган). Див. **свах катати**.

СВІЙ Треба (нада, пора) вже до своїх. Хто-н. близький до
смерті. Алч, Верг, Кр, Луган, Оле, Тим, Сіверс, Сніж, Чорн.

СВИТ *Відживас (оджива) на цьому світі. Близький до смерті.
Біллуц, Бонд, Карт, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Маріуп, Полт, Привіл,
Шт.

Збирається на той світ. Хто-н. скоро помре. Алч, Верхкам,
Ган, КрЛ, Матв, Мед, Оле, Райк, Сіверс, Сте, Тан, Тим, Фр, Щас.

Кругом світу зашморгом, зі сл. *обійти, несхв*. Навколо, круг
чого. Анд, Бонд, Литв, Сніж.

На тому світі його ждуть. Хто-н. близький до смерті. Алч,
Верхкам, Кр, КрК, Луган, Мед, Нижт, Новкр, Перв, Сніж, Стах, Усп.

***Пора на той світ кому**. Хто-н. близький до смерті. Біллуц, Карт,
КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Маріуп, Полт, Привіл, СтЛ, Хрящ, Шт.

Скоро з світом розпрощасться. Хто-н. близький до смерті.
Алч, Білс, Бір, Бунч, Зорик, Кр, КрК, Луган, Нижт, Оле, Перв, Райг,
Ров, Рубіж, Сіверс, Слерб, Сніж, Стах, Тим, Усп, Щас, Ясен.

Чудити світом. Вигадувати, капризувати. Лисич.

Шоб (щоб) [тобі] на тому світі горуда (огороду) не дали!
Лайливе побажання. Біл, Єсаул, Обор.

СВИТИТСЯ Аж світиться, зі сл. *худий*. Надзвичайно, дуже.
– *Пос'л'і бол'ез'ні приїшла додому / аж с'в'ітиц':а / зласу
не' зведе* (Сев); Антрац, БокП, Вівч, Єсаул, Руд.

СВИТЛИЙ По-світлому. Коли ще видно. – *Ми по с'в'ітлому
сходили до них* (Луган); Антрац, КрЛ, Олександрів, Павлів, Свердл,
Стах.

СВИТОФОР *Як світофор. Дуже високий. Білк, Ілліч, Карт,
Кір, Кр, Криз, Лут, Марк, Молгв, Нижб, Різн, Розс, Оле, Сніж, Тор,
Тор, Тр.

***Як світофор**, зі сл. *убратися, нарядитися*. Строкато, без
смаку (про одяг). Бір, Кір, Ковп, Кр, Мар, Мілр, Ребр, Ров, Шир.

СВІЧКА І з свічкою не найдеш (не знайдеш). Важко знайти. Алч, Микіл, Сім.

Ніде свічки не поставить. Що не зробить – усе не так. Бут, Вуглег, Донец, Кам, Кір, Новом, Полов, Хар.

Свічки не поставити. Бути дуже п'яним. – *Іде такий / ш-ч'о ї с'в-іч'ки не^н поставит'* (Юр).

Свічки поставити [в головах] кому. Хто-н. умер. – *Даўно ўже то^нму їд'ідов-і ї с'в-іч'ки поставили ў головах* (Слсрб).

Свічку (свічки) [в ногах] не держати. Не знати про кого, що. – *Н'іч'о про них не^н знайу / с'в-іч'ку ў ногах не^н де^нржаў* (Луган); Алч, Брян, ВелН, ВелЧ, Верх, Дмит, Кам, Кір, Кр, Луган, Лут, Марк, Новпск, Пер, Поп, Прос, Сіверс, Стах, Тр'юхізб.

***Як парафінова свічка.** Дуже худий. Ган.

СВОЛОК У сволок упирається. Дуже високий. ВерхП, Калм, Новпск, Стр.

СВЯТИЙ Бути серед святих. Користуватися непохитним авторитетом. – *Оле^нк'сандр Анд'р'ійович' їз'їжди буў се^нре^нт с'в-а^нтих* (Жд).

Не святі горшки ліплять, а брусяни. При бажанні можна навчитися багато чому. Брус. Пор. **не святі горшки ліплять.**

Не святі горшки ліплять, а бутківці. Те, що не святі горшки ліплять, а брусяни. Бут.

Святих не бачити. 1. Бути дуже п'яним. Білк, Велик, Луган. 2. Не заходить до хати; працювати надворі весь день. – *Рано ўстали / потом обли^нвалис' / ц'ілії ден' с'в-а^нтих не^н бач'или* (Де); ВерхП, Михай, Новайд, Цар. • **Святі** – у знач. іменника – «ікони».

СЕЙФ *Хоть сейфи ламай, зі сл. лоб. Міцний, твердий; великий. Бон, Кр, Марк, Тор.

СЕЛЕЗІНКА Знаходити селезінку. Бити. Луган.

СЕЛЕЗНІВКА Піти в Селезнівку через Бугайвку, місц. Обрати кружну, а тому довшу дорогу. Пер.

СЕЛИЩЕ Віднести (однести) в селище до діда кого. Хто-н. помер. Іван.

СЕЛО З села, з бур'янів. Про необізнану в чомусь людину, відсталу, забиту. – *Дайте б-їлет! / бе^нр'іт'! / а с'к-іл'ки с'тойе? / не^н знайе^нте? / н'і / їа с:е^нла / з бур'їа^н'їу* (Греч); Алч, Вал, КрЛ, Лоз, Міус, Ров, Свердл.

Не всі дома – другі поїхали в село в кого, *знев.* Те, що один в армії. Лут.

Ні до села ні до міста. Не до речі; нікуди не годиться. Білк, Щас.

Село-колхоз „Червоне дишло”. Хтось відсталий: щось відстале. – *Та шо ти од їйого хоч’ / в-ін же се^дло колхоз Ч’е^рвоне дишло* (Старб); Баб, Білк, Бунч, Гонч, Дібр, Дмит, Заїк, Іваш, Калм, Кас, Лан, Молгв, Нещер, Новдар, Оріхов, Риб’ян, Свердл, Сіверс.

Серед села дороги не знайти. Бути дуже п’яним. – *Так нализаўс’а / ш-ч’о се^ред се^дла дороги не^и з’наїде* (Сіверс).

***Чудне село і хата скраю.** Слова розходяться з ділом. Заайд, Крем, Тр.

СЕМЕН Про мене, Семене. Мені байдуже. Алч, Біл, НижД.

*** Про мене [хоч] Семене, а я Гнат.** Мені байдуже. Новган, Сєв, Тал.

***Про мене [хоч] Семене, а я Йван.** Мені байдуже. Тал, Ціл.

Семен босий, а в кожусі. Не зовсім гарно одягнений; одяг не пасує комусь. Ниж.

Семен-дівка, евф. Гермафродит. Ма, Тр.

Як до покійного Семена, зі сл. *ходитьи, місц.* Дуже довго. – *Ждала / ждала / а в-ін ходиў як до по^к-їного Се^дмена* (Новн).

СЕМИДІВКА Семидівка Горпина. Жінка, що встигає все робити. НижД.

СЕМИДІЛУХА Семиділуха Горпина. Те, що семидівка Горпина. НижД.

СЕРЕДА З середи на п’ятницю. Невчасно. – *Усе ти їякос’ робиш с:е^ре^ди на п’ятни^ц’у* (Георг); Анд, Антрац, Бахм, Білк, Вал, Вахр, Велик, Вуглег, Дон, Дяк, Іван, Кам’ян, Ковп, КрЛ, Луган, Лут, Мар’ян, НижД, Новб, Новбор, Обор, Оріхов, Пер, Сіверс, Сніж, Старб.

У кислу середу. Ніколи. Ниж.

У лису середу. Ніколи. Піс, Смол, Шахт.

СЕРЕДИНА Зупинитися на середині палиці. Помириться, прийти до згоди, обравши компромісне рішення. Ан, Новайд.

***Получити середину од бублика, жарт.-ірон.** Нічого не одержати. Брян, Луган.

СЕРЦЕ Горобине (гороб’яче) серце. Полохлива людина. –

Ход'ім наўпр'амки / ч'и ў тебе го|робйач'е |серце? (Підг); Білк, Весн, Вуглег, Горл, Комсом, КрЛ, Лисич, Луган, Мир, Петр, Пів, Сіверс, Сніж, Старб, Тал, Тор, Фр, Щас.

***За серце хвататися.** Бути у відчаї. – *А ш-ч'ас ч'ут' шо / за |серце хва|тайімос' і балакаймо / шо жит' н'і ш ч'ого* (Марк).

Заяче серце. Полохлива людина. Білов, Гарас, Крим, Лут, Марк, Новган, Петров, Підг, Смол, Старб, Степ.

Ні в серці радості, ні в роті сладості. Нічого гарного. Слерб, Юр.

Рвати серце. 1. Нервувати. Байд, Іващ, Кас, Кр, Кріп, Молгв, НижК, Нижт, Свердл. 2. Бути в розпачі. Брян, Во, Ган, Дяк, Калм, Кр, Луган, Новолек, Ров, Свердл, Ясен.

Серце в п'ятки втекло в кого. Хто-н. дуже перелякався; дуже страшно комусь. БокП, Вівч, Гар, Зим, КрЛ, Ма, Мик, Мороз, Перш, Плот, Ров, Сєв, Сім, Хар, Шах.

Серце впоперек стало в кого. Хто-н. злякався. Антрац, Білк, Новб, Новом, Новр, Ол, Осин, Плуг, Тр, Щас.

Серце з перцем, а душа з часником. З непокірним, норовистим, запальним характером. Кр.

Серцем кучерявий хто. Нова, багата ідеями, молода душею людина. Брян.

СЕСТРА Не всі дома, бо сестра в солдатах в кого, *знев.* Те, що один в армії. Варв, Перв.

***Не всі дома, сестра в армії** в кого, *знев.* Те, що один в армії. Біллуц, Гонч, КрЛ, Лисич, Маріуп, Сіверс.

Сестра в армії, а брат демобілізувався в кого, *знев.* Те, що один в армії. Поп.

***Сестра мінінгіту.** Дурень, людина, що робить дурниці. 1. Ілов, Мак, Хар. 2. Той, хто ходить з непокритою головою взимку. Кр.

***Сестра на красній машині, евф.** Місячні у жінок. Бон.

Сестра через третє коліно, жарт. або *ірон.* Дуже далека рідня. – *Ус'і |жите"л'і Д'акова / |сестри |ч'е"ре"з т'рет'е кол'іно* (Дяк); Ган, Марк, Мир.

СИБІРЯК Кімнатний сибіряк (сібiряк), *жарт.* Про того, хто говорить, що не боїться холоду, а насправді мерзлякуватий. Алч, Вуглег, Кір, КрЛ, Осин, Сніж, Старб, Фр.

СИДІР Де Сидір козам роги править, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Вуглег, Дяк.

Сидір бабі рідний Федір, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. ВерхД.

СИЛА *Виводити нечисту силу, *евф.*, *жарт.* Блювати. Старб, Тар.

***Кінська сила** в кого. Хто-н. дуже сильний. Зел.

Не в силах. Не спроможний щось зробити. Брян, НижД.

Нікуди силу дівають. Витрачати силу не на те, куди слід. Брян, Голуб, Макар, Підл, Рай, Рубіж, Руд, ЧервПр, Шпот.

***Сили не міряно** в кого. Хто-н. дуже сильний. – 'Сили не' м-ір'ано / а 'бат'ка на 'помоч' к'лич'е"ш (Крас).

Усі сили вбити. Дуже втомитися. Анд, Антрац, Калм, Піщ, Сніж.

* **Усі сили вбухати.** Дуже втомитися. – *На го'род'і йа ўс'і сили ўбухала* (Калм); Зал, Крем, Луган, Лут, Піс.

СИН Причепилівський син. Причіплива людина. Хруст.

Син футболіста, *жарт.* Те, що колесо між ніг.

Шахтарський син. Дуже брудна людина. – *Ну ї гр'азний! / шахтарс'кий син / мат' / ч'ис'т'іший* (Мороз); Зим, Ма, Мороз, Сніж, Сте, Червг.

СИНІЙ *Аж синій, зі сл. *скупий*. Дуже, надто. Вес.

СИНЬКА Ковтнути синьки. Випити спиртного. Біллуц, Кр, Луган, Маріуп, Нижт, Пере, Полт, Привіл, Риб'ян, Сіверс, Спів.

Синьки накидатися. Напитися горілки, стати п'яним. Сіверс.

Синькою торгувати. Мерзнути. Деб, Луган, Сват, Сіверс, Смол, Тан, Тор. • На основі створення ложної образності від слова *синіти* (від холоду). Див. **дріжджі продавати, зеленку продавати.**

***Синьку пити.** Пиячити. Алч, Арт, Білк, Бон, Тар.

Синьку продавати. Те, що **синькою торгувати.** Поп.

СИРИЙ Ні сирий ні варений. Ніякий; незрозуміло який. КрЛ.

СИРІСТЬ Сирість повиходила в кого. Хто-н. змерз. – *С'к-іл'ки 'бути на 'холод'і? / у 'мене ўже 'сир'іс'т' повиходи'ла* (Новган).

СИТО Світитися ситом. Бути худим. Байдикувати. Біллуц, Дібр, Карг, Кр, Луган, Лут, Маріуп, Новайд, Полт, Поп, Привіл, Шт.

***Як сич на погоду**, зі сл. *насутитися*. Булг, Криз, Лисич, Новган, Осин, Тар.

СИЧИК Симчика (симчиків) ловити (зловити, наловити,

схватити). Дуже мерзнути (змерзнути). – *Де ж ^вваша ^рриба? / о^то ^сич^ук^ію ^т'іки ї ^нало^вили!* (Вес); Білк, Бутов, ВесТ, Гриц, Луган, Миха, НижД, Ор, Пів, Підг, Ст, Хв.

Іти на сідало. Лягати спати. Велик.

СІДАЛО *Розшерепитися на все сідало, *несхв.* Розсістися. Антрац, Ануф, Велик, Лут, Привіл, Ров.

СІЛЬ Без солі їсти кого. Не давати спокою; настирливими до-ріканнями, лайкою допікати когось. Руд.

Наїстися солі. Одержати відмову при сватанні. Петр.

Насипати на суп солі. Нашкодити. Новган.

Як сіллю підстрелений. Метушливий, неспокійний. Антрац, Ве-лик, Кррч, Луган, Род.

СІЛЬОДКА *Як сільодки (сельодки, осільодки, оселедців) у бочці. Дуже тісно. НижД, Петров, Сміл, Смол, Старб.

*Як сільодок. Дуже багато (про людей). – *У ц'ом а^утобус'і л'удеї йак с'іл'одок* (Мак).

СІМ Сім (сєм) на вісім (на вoсїм) [вісім (вoсїм) на сім (на сєм)], *ірон.* Дуже товстий. – *Тв'її зна^комий / с'ем на ^вос'їм* (Ком-сом); Алч, Білг, Брян, Булг, Воєв, Зел, Кір, Крем, КрЛ, Кррч, Міус, Новб, Новган, Новк, Покр, Прос, Рубїж, Старб, Стах, УрК, Хом, Ям.

Сім (сєм) на сім (сєм), вісім (вoсїм) на вісім (на вoсїм), ірон. Дуже товстий. Лисич.

СІМЕЙКА Сімейка Адамсів. Родина божевільних. – *У них ^дома с'їмеїка ^адамс'їу* (Рубїж).

СІМНАДЦЯТКА Як сімнадцятка, *схвальн.* 1. Жінка, яка має гарний вигляд, здається молодшою, ніж є насправді. Алч, Анд, Сніж, Старб. 2. Моторна, працьовита жінка. Анд, Вал, Сват, Сніж.

СІЕНЕН Місцевий (месний) сієнен, *ірон.* Людина, що знає всі плітки й сама їх розповсюджує. – *О / ўже на рoбот'і ^месний ї с'їєнен! / те^мпер не^ре^трут' ус'і ^косточ'ки!* (Лоз); Кам'ян, Луган, Ясен. • Від англ. назви телеканалу CNN.

СІНО Сіно в голові в кого. Хто-н. дурнуватий, розумово не-пов-но-цінний. Луган.

Спати на сні. Бути ледачим. Старм.

Тут сіно, тут дрова, а тут шариків нема. Дурнуватий, розу-мово не повноцінний. Марк. Див. **тут літо, тут зима, а тут ша-риків нема.**

***У сіні найшли (знайшли), евф.** Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). КрЛ, Миха, ОлП.

СІНОВАЛ Упасти з сінвала. Мати розкуйовджене волосся. Арт, Білк, Збір, Кріп, Луган, Иван, Кр, КрЛ, Малорл, Мус, Нужд, Петр, Ров, Тар, Хор.

СІНЦЕ *Загризнути сінця. Закусити після випивки. Алч, Дяк, Коз, Міст, Орл, Плуг.

СІРИЙ Сірі завелися. Про запущений огород. Ка, ОлП, Стр, Хв, Штер.

Сіро-буро-пошкарябаний. Невизначеного кольору. – *Цей с'в-ітер с'іро буро пошкар'абаного ц'в-ета* (Рубіж).

СІРКО Вели-перевелі, аби Сірко та Рячко не схватив. Дуже повільно (йти, їхати). Крем, Кррч.

Лизнути Сірка [під хвіст], вульг. Дуже напиться, стати п'яним. – *Он-ат' Те^т'анин лизнуў С'ірка п-ід хв-іст / п-ішоў /'ноги запл'ітайуц':а* (Новайд); *Ус'і робоч'і Шапка пол'убл'айут' лизнути С'ірка п-ід хв-іст* (Дяк); Велик, Крем, Сват, Шульг.

***Сірка вхопити.** Випити спиртного, стати п'яним. Кір, Нижт, Риб'ян, Старб.

***Сіркові під хвіст, вульг.** Даремно, марно, без позитивних наслідків. Горл, Зак, Новтр, Тац.

Старий Сірко. Літній чоловік, що залицяється до молодих дів-чат. Анд, Иван, МирД, Сніж, Стах.

***Як сватів Сірко.** Винувато. Ор, Старб.

Як Сірко в маслині (в пасльоні), зі сл. *дивитися*. Винувато, злякано. Ган, Новб, Новбор, Новтр, Слз, Стах, Тор.

Як Сірко в (по) цибулі, зі сл. *носитися, бігати*. Дуже, безперервно. Иван.

СІРНИК Хоч сірники вставляй (підставляй). Дуже, сильно (хотіти спати). Алч, Анд, Білк, Горл, Дяк, Жд, КрЛ, Луган, Мик, Мир, Поп, Стах, Тор.

Хоч сірники підпалюй. Про червоне обличчя. Антрац, Ко, Луган, Лут, Микіл, Мороз, Стах, Трет.

СІСТИ Ще б зверху сів; хоч зверху сідай, жарт. Повно (налити). – *Налиў соку / ш-ч'е б зверху с'ідай* (Вівч); Бунч, Ган, Кам, Кр, Крем, Куз, Лен, Лозов, Луган, Лут, Новолек, Рубіж, Щас.

СІЧКА Перебиватися з січки на гичку. Жити дуже бідно, терпіти нестатки. Калм, Смол.

СКАРБ Скарб збирати, *обр.* Весільний обряд: заїжджати в крамницю за господарчими товарами для молодих (після рядженого поїзду). • „Скарб збирають, щоб піддержати молодих дарами” (Перв); Стах, Чмир.

СКВАЖИНА Хоч (хоть) у замочну скважину тягни кого. Хто-н. дуже худий. Гірс, КрЛ, Петр, Рубіж.

СКВОЗНЯК Сквозняк у голові в кого. Хто-н. легковажний, несерйозний; дурнуватий, *знев.* Анд, Антрац, Біллуц, Велик, ВелЧ, Вуглег, Гірн, Зор, Іван, Карт, Кір, Лисич, Луган, Міус, Новб, Осин, Петров, Підг, Прив, Свердл, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Степ, Сух, Трет, Фащів, Юр.

***Сквозняки ганяти.** Безперервно бігати по кімнаті (перев. про дітей). Білов, Велик, Дібр, Дмитр, Ілліч, Кір, Крас, Луган, Нужд, Новдар, Поп, Риб’ян, Ров, Сіверс.

Сквозняком продуло кого, *евф., жарт.* Невідомо від кого буде народжувати дитину. – *Нашу се^нкре^нтаришу / йак йес’т’ / сквозн’аком про^ндуло / ўс’корос’т’і / родит’* (Пер); Вес, Вівч, Луган, Старб, Там.

СКЕЛЕТ Один скелет (скілет). Дуже худий. Міус, Фащів.

***Як на скелеті (скілеті).** Те, що як на тремпелі. Сіверс.

СКИРТА Із скирти (із скирди) впав хто. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Піщ.

СКЛЯНКА Склянка об склянку і гайда на гулянку. Посваритися. Мілов.

СКРИНЬКА Скринькою причинили кого. Хто-н. дурнуватий. Мілов.

СКРИНЯ Везти (перевозити, торохтіти) скриню, *обр.* Везти до молодого посаг молоді. Бір, Гол, Марк, Нещер, НижД, Новк.

Зіграти в скриню. Померти. Анд, Білк, Вуглег, Кір, Малорл, Новбор, Сіверс, Старб, Усп.

Як у скрині. Гарно, чисто. – *У хат’і йак у скрин’і / н’і то’б’і тїлінки* (Осин); Баб, Брян, КрЛ, Марк.

СЛАВІК [Як] Славік Ліньовський. Лінивий; пустоголовий. Кудр, Рубіж.

СЛАВУТИЧ Порожньо як у Славутичі. Зовсім мало залишилось людей. – *А шо там у нас? / по’рожн’о / йак у Сла’вутич’і*

(Лоз). • Асоціація до Славутича, у якому після Чорнобильського вибуху залишилося мало людей.

СЛИВА Дати в сливу. Ударити, побити. Малорл.

Змінити / міняти сливи на сміття. Здійснити невігідний обмін; прогадати. – *І Гал'ка йім не^н н'равиц':а / не^нхаї то'д'і м'ін'айут' с'ливи на с'м'іт':а на Ребриков-ій* (Анд); Сніж.

***Ловити сливи.** Соромитися. Білк.

***Найшли (знайшли) в сливі, евф.** Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Зак.

Об'їстися слив. Бути не в настрої; бути незадоволеним. – *Ти ш-ч'о / слиў об'їїс'а? / усе то'б-і не^н так* (Прост); Сват.

Позаливати сливи; залити сливу. Напитися, бути п'яним. – *Ден' т'іл'ки по'ч'аўс'а / а су'с'іда ўже сливи позали'ваў* (Старб); Алч, Бул, Зор, Кр, КрЛ, Луган, Ма, Міст, Оріхов, Пер, Підг, Полов, Риб'ян, Сverdл, Хар, Чаб.

Посиніти як слива. Дуже змерзнути. БокП, Луган, Петр, Ров, Сніж.

Продавати сливи. Мерзнути, відчувати холод. Лисич, Тор, Шахт. • В основі виразу, очевидно, уявлення про синій колір слив. Див. **синькою торгувати, синьку продавати.**

Роздавати сливу. Випити спиртного. Бул, Жд, Лисич, Підг.

Як у сливах, зі сл. сидіти. Спантичено, ніяково. Горл, ВесТ, Петр, Рубіж, Сіверс. Пор. **сидіти як сорока у сливах** “ніяково почувати себе” [Номис: № 3193].

Як у сливу врізатися. Зробити щось невлад. Кап, Новпск.

СЛИНА Пускати слину¹. Чинити щось безпорадно (перев. про слабовільну людину). – *Своє не^н в-іт'стойіт' / т'іл'ки слину б'уде пускати* (Нещер); Білк, Білов, Ков.

***Пускати слину**². Хотіти їсти. Дяк, Ілліч, КрЛ, Кррч, Лисич, Лоз, Луган, Мілов, Міст, Обор, Прив, Сніж, Стах, Тан, Тр, Тр'юхізб, Щас.

***Сходити слиною.** Заздрити. Бон, Кір, КрЛ, Луган, Молгв, СтЛ.

СЛІД ***Кричати в пустий слід.** Подавати запізнілі поради. Гонч, Крас, Лут, Новдар, Риб'ян.

У козлячий слід. Дуже пізно; несвоєчасно. Де, Михай, Цар.

У свинячий слід. Дуже пізно, несвоєчасно. – *Приўшоў ти у св'ін'ач'иї с'л'ід / во'ни ўже ўсе р'ішили* (Комсом); Алч, Старб, Тор, Шахт, Юр.

Цілувати сліди. Підлабузнюватися. Алч, Мир.

СЛІПІЙ Сліпий лисого стриже, *ірон.* Нічого не розуміє, але повчає іншого (один одного). Гірн, Міус, Новб.

Сліпому світити / посвітити. Робити щось зайве, непотрібне, безнадійне. – *Ти ш-ч'є п-їди с'л'їному пос'в-їти* (Луган); Вівч, Зим, Новкр, Сват.

СЛОБОДА По слободі. У вільний час. – *По слобод'ї загл'а-ну до тебе* (Міус); Брян, Павлів, Сват, Свердл.

СЛОВО І слова путнього не стоє. Погана, лиха людина. Алч, Ар, Брян, Бул, Мороз, НижД, Підг, Тит.

Слова лишнього не скаже. Обачна в розмові людина. Алч, Біл, НижД, Сіверс, Сніж.

СЛОН [І] слона б з'їв (проковтнув). Дуже голодний. – *Сло на с'їч'ас ме^н'ї даї / їа б їодо з'їїла* (Трьохізб); Алч, Амвр, Артем, Білов, Ган, Горл, Лисич, Луган, Мак, Марк, Молгв, Нещер, Пер, Перв, П-в, Пів, П-р, Сад, Свердл, Сич, Сіверс, Сніж, Стах, Тан, Тор, Юр. Див. **корову б проковтнув.**

***Слона водити.** Ходити з хати в хату. Луган, Мак, Міус, П в.

***Слона задовбати.** Сильно чогось домагатися, прагнути. Марк, Плот, Прох, Старб, СтЛ.

***Як слон,** зі сл. *спати.* Міцно. Влас, Георг, Горл, Зак, Крим, СтЛ, Сух, Тац.

***Як слон по дому,** зі сл. *ходити.* Важко, незграбно. – *Ти ходиши / їак слон по дому / ходи тише* (Трьохізб).

***Як слон по хаті,** зі сл. *бігати.* Дуже, надто. Луган, Підл.

***Як слону пропелер,** зі сл. *личити, пристати, їти, ірон.* Зовсім не (личити). Луган.

СЛОНИК *Захотіти рожевого слоника. Забажати неможливого. Луган, Сіверс.

СЛЬОЗА Бабусині (жіночі) сльози. Горілчаний магазин. Іл, Луган, Ольх, Рубіж.

З Антонову сльозу, *жарт.* Дуже мало. Тр.

***Котячі сльози.** Невелика кількість чого-н. Бон, Кон, Микол, Мороз, Плот, Сте, Червг, Щот.

Сльози на кілочку в кого. Хто-н. ось-ось заплаче. – *Тонко-с'л'оза вона / не^н їс'п-їїе шос' поч'ути / їже ї'нейї с'л'ози на к-їлоч'ку* (Осин); Білк, Зол, Лисич, Марк.

***Сльози на колесах** у кого. Те, що **сльози на кілочку**. Алч.
Як горобинячі сльози, *жарт*. Дуже мало. Антрац, Велик, Крем, Новб, Сніж.

Як котячих сліз (сльоз), *жарт*. Дуже мало. – У тебе тих знан' / синку / як кот'а'чих сл'із (КрЛ); Білов, Дяк, НижД, Ребр, Ров, Сміл, Стах.

СЛЮНЯ *Слюня соплива. Молодий, недосвідчений. Антрац, Горл, Кір, Кр, Лисич, Луган, НижД, ОлП, Плот, Привіл, Прох, Усп.

СЛЬОТА Куряча сльота. Невідступна, надокучлива людина. Вискр, Поп.

СМЕРТЬ Близько до смерті [бути]. Безнадійно хворий, умираючий; дуже старий. Алч, Бунч, Верх, Ган, Гов, Кір, КрЛ, Луган, Матв, Оле, Перв, Сніж, Стах, Ціл, Чорн, Ясен.

Дождатися смерті. Бути близьким до смерті. Алч, Бу, Верхкам, КрК, Луган, Лут, Новкр, Перв, Ров, Сіверс, Стах, Тан, Ясен.

За смертю ганятися. Їздити швидко на мотоциклі (автомашині). Кррч, Новб, Ольх, Сніж.

На смерть. На випадок смерті. Алч, Анд, Вівч, Кр, КрЛ, Ма, Мет, Мик, Пер, Петровен, Ребр, Ров, Сіверс, Стах, Хар.

***Прийняти [свою] смерть**. Бути забитим. – Ве^нр'таїс'а на-зад / а то приймеш тут сво^нїу смерт' (Кул).

***Смерть погуляти відпустила (пустила)** кого. Хто-н. ось-ось помре. Брян, Зор, Кудр, Лисич, Луган, Мороз, Новол, Новолек, Новсв, Свердл, Сніж, Стах, Топ, Тр.

Смерть подихать відпустила кого. Хто-н. ось-ось помре. Усп.

***[Як] смерть з рогами**. Щось не до вподоби. – Ме^н'і короу^н пасти / як смерт' з рогами (Криз); Алч, Гірс, Кр, Сніж, Тор, Щас.

СМЕТАНА *Найшли (знайшли) в сметані кого, *евф*. Про народження дитини (перев. біленької). Золот, Луган, Сіверс.

***Сметана на голові устоялася б** у кого. Тихий, спокійний, сором'язливий. Вес.

Сметаною мазаний. 1. З білою шкірою, незагорілий. – На мор'і буу^н / а сме^нтанойу мазаній (Анд); Піщ, Риб'ян, Сніж. 2. Пещений, ніжений. – А ти як хот'ію? / уз'ау^н / сме^нтанойу мазану / і хоч'еши за не^нд'іл'у прац'овитойу зроби^нти? (Анд); Піщ, Риб'ян, Сніж.

СМІЛОСТЬ Напустити смілоість (сміліість). Осмілитися. Алч, Луган, Мет.

СМІТТЯ Збирати сміття, *несхв.* Розпускати плітки. – *Вона л'убе по се^длу с'м'іт':а зби^ерати* (Новол).

Сміття в голові в кого, *знев.* Хто-н. недоумкуватий, дивний. Горл, Юр.

Сміття віником прикривати. Приховувати сліди своєї безгосподарності. ВерхП, Стах.

СМОЛА Заливати смолу за шкіру (за шкуру) кому. Завдавати кому-н. горя, страждань; дошкуляти. – *Ме^н'і м'її син с'т'іки залиў смоли за шкуру* (Зим); Марк.

Смола шевська. Про людину, що до всіх чіпляється. Лут, Свердл.

Як смола до лаптя, зі сл. *липнути.* Дуже, сильно, набридливо. Велик, Вуглег, Ков, Кр, Марк, Ниж, Новб, Попів, Старб, Трьохізб, Фашів, Щас.

СМОЛЯНКА Піти на Смолянку, *місц.* Померти. Вал, Трьохізб.

• За місцем розташування кладовища.

СМОЛЯЧОК Упіймати смолячка, *гірн., жарг.* Улізти в смолу. • “Так кажуть лісогони, коли гонять ліс” (Малорл).

СНАРЯД Снаряд у голові в кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Дмитр, Лим.

СНІГ *Сніг на голову впав кому. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Лут.

*Снігом припорошений. Дурнуватий. Анд, Деб, Зор, Зугрес, Кр, Луган, Мет, Сте, Шульг.

Як сніг серед [білого] літа. Неждано, раптово, несподівано; раптовий. – *Чутка про закрит':а шахти с'ім с'ім у К'іроўс'ку була йак с'н'іг се^ред л'іта* (Кір); Вес, Калм, Кррч, Лозов, Луган, Мак, Марк, Пер, Прост, Сват, Сніж, Старб, СтЛ, Трьохізб, Хв, Шульг.

Як торішній сніг, зі сл. *грамотний.* Зовсім, абсолютно (безграмотний). Велик, Кір, КрЛ, Луган, Марк, НижД, Скарг.

СНІКЕРС *Український снікерс, *жарт.* Сало; хліб та сало з цибулею. Байд, Білов, Білс, Кас, Кріп, Лан, ЛісП, Молгв, Ниж, Нижт, Рубіж, Свердл.

СОБАКА Аби тебе собака понюхала! Погане побажання. Пер.

Базарні собаки, заст. Баришники. Б/м. [Іванов 1898: VIII]; КрЛ.

Була в собаки хата. Кажуть хвастунів, який хвалиться, що в нього є те й те. Алч, Хар.

***Вдень з собаками не найдеш (не знайдеш)**. Пропав, зник. Білов, Кір, КрЛ, Молгв, НижД, Петров, Род, Слсрб, Смол, Старб, Стах, Трет, Ям.

Всіх собак ганяти. Кричати, лаяти; злитися. – *Коли су'с'ід тве^лрезий / то надивитис'а не^л можно / а ви^лпйе / ўс'іх собак ган'айе / хоч' т'ікаї із дво^лра ку^лди* (Кррч); Крем, Обор.

***З комнатну (лежачу) собаку, ірон.** Низький на зріст. Стах.

З собаками дружити. Брехати. Рубіж.

За собаками ганятись. Байдикувати. Алч, Бір, Греч, Луган, Ма, Міус, Смол, Стах.

[І] на собаках не об'їдеш кого. Хто-н. дуже товстий. Жов, Зугрес, Мороз, ОлП.

[І] собака не їстиме. Про погану, несмачну страву. Білк, Білов, Велик, Марк, НижД, Ольх, Підл, Ров, Старб, Тар.

[І] собаки не з'їдять. Те, що і собака не їстиме. Трьохізб.

***[І] собаки не їстимуть**. Те, що і собака не їстиме. – *Не^лв'іска йак з'варе / і собаки не^л їстимут'* (Крем); Док.

[І] собаку з'їв би. Дуже голодний. Алч, Брян, Марк, Новпск.

Коли в собаки вуха заростуть. Ніколи; не скоро. – *Коли ўже тої газ 'буде? / коли ў собаки 'вуха заростут'* (Петр); Мет.

Не приший собаці (собакі) хвіст. Зайвий, не потрібний. Білов, Велик, Гарас, Марк, НижД, Новайд, Райг, Ров.

Не ходи собака в двір. Чисто, усе до ладу на подвір'ї. Єсаул.

***Ось де собака зарилась (порилась)**. Саме в цьому справжня причина. Алч, Дмитр, Ілліч, Кір, Поб. Пор. **ось де собака зарита**.

***Причепи собаці (собакі) вухо**. Те, що не приший собаці хвіст. Сніж.

***Собак злучати, знев.** Пити горілку. – *Хо^лд'ім / куме / собак злу^лч'ати / поки не^лма ж'інки* (Старб); Арт, Фр.

Собака бритий. Бувала, з досвідом людина. – *Хіба ж в'ін тобі до 'пари? / ти ж зе^ллене / а в'ін / собака б'ритий* (Анд); Піщ, Риб'ян, Сніж.

Собака зарита. Про щось привабливе. – *Те^дпер ми знайім / де собака зарита* (Білов); Марк, Сіверс. Див. **звір заритий**.

***Собакам дулі давати (тикати), знев.** Нічого не робити; байдикувати. Вівч, Дуб, Кір, Новр.

Собакам сіно косити. Ледарювати. Ров, Тал, Усп, Шахт.

Собакам хвосту крутити, знев. 1. Виконувати примітивну, брудну, часто низькооплачувану роботу. Анд, Антрац, ВелЧ, Сніж, Тор. 2. Байдикувати. Біл, Ковп, Оріхов, Піщ, Поп, Риб'ян.

Собаки виють [у животі] в кого. Хто-н. дуже голодний. Кол.

Собаки мудрили кого. Хто-н. хитрий. Алч.

Собаки обірвали. Про короткий одяг. Алч, Білк, Вал, ВерхП, Глад, Зак, Лисо, Міус, Новайд, Павлів, Рубіж, Свердл, Чмир.

Собаку зарити. Замовкнути. Алч, Анд, Бахм, ВелЧ, Кір, Ковп, КрЛ, Лут, НижД, Новайд, Новбор, Новом, Обор, Сніж, Стах, Шахт.

Собаку проковтнув на чому. Бувалий, досвідчений. Алч, Дем.

Тягнути (тягти) собаку за хвіст. Не поспішати, зволікати з чим н.; повільно говорити. Білов, Лисич, Луган, НижД, Новм, Сміл.

Усі собаки знають кого. Про людину, яку всі знають. Вівч, Микіл, Підл, Щас.

* **Хоч (хоть) на собаку вилий.** Несмачний. Док.

Хоч (хоть) сім (сем) собак бий, знев. Дуже повний, одутлий; спотворений ожирінням (перев. про обличчя). Ар, Ган, Зел, Ка, Ма, ОлП, Полов, Ров, Топ.

Хоч (хоть) собак вішай на кого, *ірон.* Хто-н. дуже високий. Вуглег, КрЛ, Сніж, Стах, Чмир, Шимш, Ям.

Хоч (хоть) собак ганяй, знев. Дуже повний, одутлий (про лице). Верг, Євсуг, НижД, Новкр, Пер, Обор, Сват, Трьохізб, Червп.

Хоч (хоть) собак стріляй, знев. Дуже брудний (перев. про вуха). Ков, Прос, Свердл, Старб, УрК, Фр.

Хоч (хоть) собакам викинь. Несмачний. Білов, Велик, НижД, Петров, Род, Слерб, Старб.

Шкіриться як мерзла собака на воротах. Постійно посміхається. Єсаул.

Як дика собака в мішку, зі сл. *сміятися, хихикати, чмихати.* Нестримно, сильно. Новпск, Осин, Пер, Поп.

Як заяшна собака. 1. зі сл. *бігати.* Дуже швидко, загнано. Іл, Лут, НижД, Новб, Новбор, Осин, Піщ, Покр, Прив, Пшен, Рог, Розс,

Сім, Ст, Тим. 2. хто. Худий, високий, поганий. – *Та там і д'їуч'и^ена / йак |зайашина собака* (НижД). • В основі висловів – образ швидкої, тонкої і довгої собаки (наприклад, гончої), яка привчена “гнати зайця”.

***Як собака бліх (блох)**, зі сл. *набратися, нахввататися*. Дуже багато. Свєрдл.

***Як собака в глек**, зі сл. *заглядати*. Ласо, жадібно. Бул.

Як собака з буди, зі сл. *вискочити*. Неждано, раптово. Пер, Слєрб, Сміл.

***Як собака з палкою**, зі сл. *жити, несхв*. Без злагоди, постійно ворогуючи, сварячись. Анд, Антрац, Бір, Гарас, Дем, Кір, Луган, Оріхов, Пер, Петров, Піщ, Риб'ян, Ребр, Слєрб, Сніж.

***Як собака з собакою**, зі сл. *жити*. Те, що **як собака з палкою**. Антрац, Білов, НижД, Старб, Шир.

Як собака з-під воріт, зі сл. *виплигнути, вискочити*. Раптово, неждано. Слєрб.

***Як собака лівою задньою**, перев. зі сл. *писати*. Недбало, неохайно. Зелен.

***Як собака на кість**, зі сл. *заглядати*. Ласо, жадібно. Свєрдл.

***Як собака на кішку**, зі сл. *дихати*. Ненавидячи, зле. Заїк, Лоз, Луган, Новсв.

***Як собака на кішку**, зі сл. *заглядати, дивитися*. Ласо, жадібно. Георг, Марк.

***Як собака на м'ясо**, зі сл. *заглядати*. Ласо, жадібно. Ган, Юр.

Як собака на попелищі, зі сл. *вити*. Дуже, голосно, тужливо. Оріх.

Як собака на прив'язі. Дуже злий. – *Ти пр'ам йак собака на прїуїяз'і! / шо с тобої?* (Білов); Золот, КрЛ, Ма, Марк, Мик, Микіл, Новм, Петров, Сєв, Смол, Сте, Шульг.

***Як собака на цєпу**. Дуже злий. Міст, Підл, Полов.

***Як собака палку**, зі сл. *любити*. Зовсім не любити. Ковп, Свєрдл.

Як собака по чувалу, зі сл. *бігати, мотатися*. Безцільно, нічого не роблячи. – *Куме / та не^е |б·ігаї ти с кут'ка ў кут'ок / йак собака по ч'увалу* (ЧервЖ); Луб, Малм, Мар, Новастр, Ор, Преоб.

Як собака [язиком] злизала кого, що. Безслідно зник, пропав хто-н.; безслідно зникло, пропало що-н. – *По'жму з'ат' бе"з |году не"д'іл'у / і йак собака злизала* (Марк); Антрац, Велик, Вуглег, Георг, Горл, Золот, Иван, Кам'ян, Кір, КрЛ, Марк, НижД, Ольх, Осин, Оріхов, Род, Сіверс, Старб, Усп, Шахт, Юр. Пор. **як коро́ва язико́м злизала**.

***Як собаки тягали**. Брудний, неохайний. Бобр, Дяк, Новкрас.

Як собаці боковий карман, зі сл. *потрібний, нужен, жарг*. Зовсім не (потрібний). Лисич, Поп, Трет, Шах.

***Як собаці другий хвіст**, зі сл. *потрібний, нужен, ірон*. Зовсім не (потрібний). Антрац, Булг, Вахр, Іл, Калм, Кр, Марк, Мирн, Ниж, Свердл, Слерб, Сніж, Тан, Тор, Щас.

Як собаці ковтун, зі сл. *потрібний, нужен, ірон*. Зовсім не (потрібний). Кррч.

Як собаці палка, зі сл. *потрібний, нужен, ірон*. Зовсім не (потрібний). Артем, Ниж, СтЛ.

***Як собаці п'ята нога**, зі сл. *потрібний, нужен, ірон*. Зовсім не (потрібний). Брус, Новол, Обор.

***Як собаці третє вухо**, зі сл. *потрібний, нужен, ірон*. Зовсім не (потрібний). Новт.

Як у собаки бліх. Дуже багато. – *Та ў йіх соро'ч'ок / йак у со'баки бл'іх* (Слерб); Гарас, Дібр, Зим, Перв, Петров, Підл, Ребр, Риб'ян, Сміл, Чмир, Шир, Юр.

Як у собаки хвіст. Про язик балакучої людини. – *Ну / у 'баби Ма'рини і йа'зик / йак у со'баки хв'іст* (Крем); Анд, Олександр, Малорл, Марк, НижД, Род, Сніж, Смол, Стах, Юр.

СОБАЧІВКА *Жити на Собачівці. Бути злим (про людину). КрасП.

СОВА *Як сова на зайця, зі сл. *заглядати, дивитися* і т. ін. Ласо, жадібно. Сіверс.

***Як сова на мишу**, зі сл. *заглядати, дивитися* і т. ін. Ласо, жадібно. Сіверс.

СОВІСТЬ Совість загубити. Не соромитися нікого й нічого. Алч, НижД, Сніж.

СОВХОЗ *З совхозу, знев. Про людину без смаку, без почуття прекрасного. – *Ну ї убралас'а / сказано / с:о'ухозу / і ў малинове / і ў 'жоўте / і ў 'син'е* (Новдар).

СОКИРА Заклинило сокиру. Натрапити на перешкоду, відчутти трудність у чомусь. – *Брати багато зробили / та тут заклинило сокиру* (Горл).

***Зроблений під сокиру**. Неякісно, неохайно виготовлений. – *Та там так-і в-ікна / п-ім сокиру зробле^ні* (Гірс); Алч, Артем, Влас, Євсуг, Крим, Луган, Новган, Перед, Сух.

Із сокирою кидатися. Божеволіти; удаватися до відчайдушних, незважених дій; лютувати. Сіверс.

***Кругловидий як сокира**, *ірон.* Дуже худий. Брус.

Підняти сокиру. Посваритися, полаятися. Луган, Микіл.

Спустити сокиру. Заспокоїтися. Райг, Хруст.

СОКИРКА Знайти сокирку під лавою. Взяти якусь річ і сказати, що ти її не знайшов. Луган.

СОЛДАТ Солдат бабі тітка, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Юр.

Солдат бабі хрещена мати, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Калин.

Як солдат на плацу, зі сл. *іти* і т. ін. Невпевнено; заточуючись, будучи п'яним. Лисич.

СОЛІТЕР Солітера з'їв, *жарт.* Худий (хоч і багато їсть). Єсаул.

СОЛОВЕЙ Заливатися солов'єм. Обманувати, брехати. – *Хоч' і заливайе^ц:а Іван солоу^їєм / та однаково його л'убл'у* (Поп); Білов, Вал, Велик, Заайд, Іван, Кір, Крем, Луган, Лут, Марк, Сіверс, Стах.

Солов'я заливати кому. Те, що заливатися солов'єм. Луган, Новкр.

Співати солов'я. Обіцяючи, прибріхувати. Луган.

Як соловей, зі сл. *заливати*, *співати*. Дуже, надто (прибріхувати). – *Заливайе / йак соловей / та ўсе б-ілими читками шито* (Ол); Білов, Єнак, Комсом, Луган, Лут, Петр, Петров, Поп, Шахт.

Як солов'ю кому. Байдуже. – *С'к-іки не^н казала не^н з'їязуватис' / а йо^нму йак солоу^їу* (Луган); Алч, Верх, Лозов, Михайл, Міус, Осин, Петров, Ров, Хв.

СОЛОВЕЙКО Свистіти соловейком. Брехати. НижН.

Слухати соловейка. Закохуватися. Вуглеґ, Зел.

Соловейко в голові щечече (співа) в кого. Хто-н. несповна розуму. Кір, Луган, Ниж, Сват, Сніж.

Як соловейко в Спасівку тьохне. Ніколи. – *В·ін то^д’і те^д’бе по^л’убе / йак соло^вейко ў Спас’іўку т’охне* (Луб); Луган, Шульг.

СОЛОМА В соломі найшли (знайшли), *евф.* Про народження дитини (перев. в розмові з малими дітьми). Мик.

Солома з половою в голові б’ється в кого. Хто-н. пришелепуватий, дурнуватий. Луган.

***Солома на голові** в кого. Некрасива зачіска. Артем, Байд, Білов, Білс, Бір, Кр, Лан, ЛісП, Молгв, Нижт, Новдар, Пер, Свердл, Сіверс, СтЛ.

Товкти соломую. 1. Марно витратити час. – *Ну / х’вате ўже тоўк’ти соломую! / даваї роби шо ‘небуд’* (Білов); Стах. 2. Довго повторювати одне й те ж. Білов, Стах.

Як бурий соломую, зі сл. *їсти, наминати* і т. ін. Жадібно. – *Дали йо^уму миску / так в·ін намі^нна йак ‘бурий соломую* (Деб).

СОЛЯРКА Зливати солярку. Закінчувати. – *Це ўсе / зли’ваї сол’арку* (Вовк); Білов, Оле, Солон. Див. **зливати воду**.

СОМ Як сом у вершу, зі сл. *вмішатися* і т. ін. Настирно, нахабно, неетично. Риб’ян.

СОН Займатися сном та голодом. Ледарювати, нічого не робити. Адріан, Вівч, Євсуг, Клим, Кругл, НижД, Підг, Тан, Трьохізб.

Плавати уві сні, *евф.* Мочитися. Антрац, ДемО, Іл, Карт, Кір, Криз, Лим, Лоз, Луган, Марк, НижГ, Новган, Осин, Старб, Сух.

Сон білої кобили. Нісенітниця, безглуздя, дурниця; пусті мрії. Вес, Калм, Прост, Стр.

***Сон дохлої кобили.** Нісенітниця, безглуздя, дурниця; пусті мрії. Карт, Луган, Ребр, Черт.

***Сон рябої корови.** Нісенітниця, безглуздя, дурниця; пусті мрії. Євсуг, Крем, Кррч, Лисич, Обор.

***Сон рябої корови в місячну ніч.** Нісенітниця, безглуздя, дурниця; пусті мрії. Баб, Іващ, Калм, Старб.

СОНЕЧКО *Красне сонечко, *жарт.·ірон.* Те, що голова боса. Крим, Лисич, Луган.

Поки сонечко в задницю не припече, зі сл. *спати, жарт.* Дуже довго. Вівч, Мик, Раф, Сім.

***Поки сонечко дулі крутитиме,** зі сл. *бути, перебувати.* Дуже довго. Литв, Сніж.

Посміхатися на сонечко. Бути дурнуватим. – *А Іван у т'ітки Ма'рини посм-і'хайе'ц':а на 'соне'ч'ко / так уро'диўс'а* (Пер).

СОНЦЕ Затуляти сонце, ірон. Вихвалятися. ДавМ, Луган, Перв.

На сонці світиться. Дуже худий. Вівч, Ма, Мик, Старб.

Перегрітися на сонці. Бути недоумкуватим, дурнуватим. – *Іван / на'в-ерно / не'ре'гр'іўс'а на 'сон'ц'і / меле йа'киїс' бр'ед* (Білов); Арт, Бон, Вес, Марк, Новпск, Стах, Тар.

***Помітений сонцем.** Веснянкуватий. КрЛ.

***Сонце сходе, жарт.** З'являється лисина. Бобр, Дяк, Новкрас.

Ще й сонце не снідало. Дуже рано. – *Ш-ч'е ї 'сонце не' с'н'ідало / а в-ін п-ід'н'аў своїїх си'н'іў* (Горл); Алч, Бір, Булг, Гірс, Горл, Кір, Плот, Сніж, Черт, Щас.

Як циганське сонце, зі сл. *холодний*. Сильно, дуже, надто. – *Та во'на така ж холодна / йак ци'ган'с'ке 'сонце* (Теп). Пор. **циганське сонце** “місяць”.

СОНЯШНИК Верхи на соняшнику, зі сл. *приїхати* і т. ін., *жарт*. Пішки. Білов, Заайд. • Первісно – дитяча гра.

Найти (знайти) в соняшниках кого, *жарт*. Хто-н. веснянкуватий. – *А ч'о'го в-ін та'киї р'а'бен'киї? / та ми ж йо'го ў 'сон'ашни'єках найш'ли* (КрЛ).

***Як в соняшнику насіння.** Дуже багато. Ров.

Як вибитий соняшник (подсолнух), зі сл. *лисий*. Те, що **голова боса**. Луган.

СОПЛИВИЙ Обійтися без сопливих, *знев*. Відмовлятися від допомоги людей, які не заслуговують на довір'я. Брян, Ма, Молгв, Ниж, Ребр, Рубіж, Сев, Сім, Сте, Тит.

СОПЛИ Соплі возити¹. Плакати. – *Во'на два дн'а во'зила 'сопл'і / не' зда'ла е'т'заме'на* (Білов); ВесТ, Марк, Нижб.

***Соплі возити².** Затягувати з якоюсь справою. Білов, Ілліч, Кір, Нижб.

Соплі жувать. Дуже повільно говорити або невпевнено розповідати. – *Хот'іла ўзнати / шо ро'биў у не'д'іл'у / а в-ін по'ч'аў 'сопл'і жу'ват'* (Сніж); Алч, Луган, Осин.

***Соплі лускать.** Затягувати з чим-небудь; лінуватися. – *Ну ч'о ти 'сопл'і луска'єчи? / даўно схо'диў би* (Заайд); ДемО, Кррч, Лут, Новган, Ціл.

***Соплі на кулак мотати.** 1. Плакати. Біл, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Новсв, Павлів, Ров, Сіверс, Старб. 2. Витирати ніс долонею. КрЛ, Лисич, Луган, Старб.

***Соплі розпускати.** Плакати. Вес, Влас, Георг, Зак, Іващ, Крем, Рубіж, Руд, Степо, СтЛ, Тац.

***Соплі сушити, несхв.** Повільно щось робити, зволікати з чимось. Луган.

***Соплі тягнути.** Зволікати з чимось. Лан, Молгв, Новдар, Поп, Риб'ян, Сіверс, Старб.

СОПЛО *В сопло дати. Ударити по обличчю. Білк.

СОПЛЯ *На соплях. Недбало щось зроблено; ледве тримається. Білов, Бон, Велик, Єсаул, КрЛ, Луган, Плот, Прох, Рад, Сте, Щот.

***Соплі на кулак мотати.** 1. Плакати. КрЛ. 2. Витирати ніс долонею. КрЛ.

Сопля в скафандрі. Дуже худий, слабосилий. Адріан, Амвр, Зим, Калм, Кругл, Міус, Стр, Ус.

***Сопля зелена.** Недосвідчений, молодий. Бунч, Гонч, Дібр, Ілліч, Кір, Лан, Молгв, Нужд, Новган, Новдар, Оріхов, Риб'ян, Сіверс, Старб, Тар.

СОПЛЯК Сопляк зелений. Те, що сопля зелена. Біллуц, Заїк, Карт, Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Пере, Полт, Привіл.

СОРОК Сорок сім на босу ногу, жарт. Те, що сорок третій розтоптаний. Зел.

Сорок сьомий розтоптаний, жарт. Те, що сорок третій розтоптаний. Анд, Ка, КрЛ, Луган, Мик, Пер, Петровен, Ров.

Сорок третій (п'ятий) розтоптаний, жарт. Про великий розмір взуття. Алч, Бунч, Бул, Вес, Вівч, Гірс, Греч, Зел, Зугрес, Лисич, ЛозО, Луган, Мак, Мет, Мик, Пер, Перш, Прост, Сіверс, Старб, СтЛ, Там, Хв, Щот, Ясен.

СОРОКА Сорок ловити, знев. Нічого не робити, байдикувати. Алч, Білов, ДарС, Золот, Ін, Новл, Ребр, Солон, Шир.

***Сорока (ворона) на хвості принесла, евф.** Відповідь на запитання „звідки (откуда) ти знаєш?“, коли не хочуть признаватися. Лисич, Сіверс, СтЛ.

Сорокам дулі крутити, *знев.* Байдикувати. – До ¹самого Печ²тра і Паула сорокам ¹дул'і к²руте / а то¹да поч'и²на ¹думат' про ¹топку (Анд).

Сороки вкрадуть кого. Хто-н. гарний, красивий, чистий, привабливий. – Те¹бе / Се²р¹г-ійу / сороки ¹ўк²радут' ¹с'од'н'і! / так ¹принар'ад²їс'а (Крем); Антрац, Арап, Білов, Бут, Велик, Вовк, Вуглег, Деб, Заайд, Іван, Іл, Калм, Кір, Крем, КрЛ, Малорл, Марк, НижД, Обор, Ол, Осин, Пер, Прос, Ров, Сіверс, Ст, Старб, Стах, Юр. • Можливо, натяк на схильність сорок красти всілякі блискучі (“красиві”) речі: ложки, виделки тощо.

***Сороки колодязь (колодизь, колодець) перекинули**, *жарт.* Про відсутність у хаті води. Білк, Гриц.

Як сорока в мерзлу кістку (в маслак), зі сл. *дивитися, заглядати.* Дуже уважно. Карт, Новган, Ольх. Пор. **як сорока в кістку.**

Як сорока на гілці, зі сл. *сидіти.* Незручно, неприродно. Воев.

Як сорока на горбі, зі сл. *сидіти.* Незручно. Центр.

***Як сорока на жердині**, зі сл. *сидіти, примоститися.* Незручно, невпевнено. Бір, Бондар, Старб.

***Як сорока на подвір'я**, зі сл. *дивитися.* Уважно. Спів.

Як сорока на припічку, зі сл. *сидіти, примоститися.* Незручно, неприродно. Білов, Дібр, Крем, КрЛ, Род, Смол, СтЛ. Пор. **як сорока на тину.**

***Як сорока на сир**, зі сл. *заглядати.* Ласо, жадібно. Артем, Сич.

СОРОЧКА *Без сорочки. Зовсім бідний, нічого немає. Луган.

В одній сорочці. Без верхнього одягу. Алч, Анд, Кр, КрЛ, Луган, Мик, Пер, Сіверс, Стах.

Вивернути сорочку. Показати свою справжню, непривабливу натуру, виявити себе. – Це ¹зараз Ма²рина с'в'а¹та та ¹божа / а ос' / йак не¹ видно ¹виве²рне сороч'ку (Осин); Брян, Золот, Новб, Свист, Сіверс, Сім, Усп. Див. **вивернути кожух.**

***Іти на сорочку дивитись**, *етн.* Весільний обряд: іти або їхати другого весільного дня на частування до батьків молодого (про родичів молодій). Вес, Лут, Перш, Сєв, Черв.

Остатися без сорочки. Зовсім збідніти. Алч, Анд, Кр, КрЛ, Луган, Мет, Мик, Петр, Петровен, Ров, Сіверс, Сім, УрК, Хар, Ясен.

Сорочка довша піджака в кого. Хто-н. одягнений без смаку. Брян.

Сплести сорочку кому. Помістити до психлікарні кого. – *Із цим нау^ч'ан':ам ме^н'і с^коро спле^ттут' сороч'ку* (КрЛ).

[Як] не в своїй сорочці (сорочкі), зі сл. *почувати себе, почувати[ся]* і т. ін. Незручно, невпевнено, зніяковіло. – *На іме^н'инах поч'увалас'а не^у ї своїй сороч'і* (Вахр); Білов, Велик, Вуглег, Деб, Зим, Зол, Іван, Калм, Кр, Крем, КрЛ, Луган, Лут, Малорл, Марк, Мир, Молгв, Новб, Пер, Род, Сіверс, Слов'ян, Сніж, Старб, Стах, Тал, Усп, Шахт, Щас, Ям.

СОСИСКА *Сосискою (сосіскою) кота лякати. Безуспішно залякувати. Велик.

СОСКА Дати (надавати) по сосці. Ударити, побити. – *Ви-де^ш на 'вулиц'у / дам по 'сос'ц'і* (КрЛ); Гарас, Зим, Іван, Кір, Мар, Марк, Новб, Новган, Новом, Оріх, Род, Сміл, Смол, Шахт, Шир, Юр.

***Соску смоктати**. Палити цигарку. Білк, Гонч, Дібр, Єнак, Заїк, Крас, Лан, Луган, Новдар, Оріхов, Поп, Риб'ян, Сіверс, Старб.

Ще соска в роті, ірон. Про дитину, яка удає з себе дорослого. Вал, Зим.

СОСНА *Однести (віднести) в сосни (в сосну). Поховати; померти. – *Стара бол'на л'удина 'каже / ме^н'е ўже 'нада одне^с'ти ў 'сосни* (Старб); *Ше 'прошлого 'году брига'д'іра одне^с'ли ў 'сосну / шос' усе^н'редин'і* (СтЛ); Вал, Гірс, Ілов, Крим, Лоп, Проїж, Сніж, Сverdл, Слсрб, Старб, Чмир, Щас.

Піти в сосну. Померти. – *Такий здо'ровий / і на ж / 'с'од'н'і ўже ї п'ішоў у 'сосну* (Проїж).

Поглядати в сосну. Бути близьким до смерті. Старб.

Пора в сосну кому. Хто-н. близький до смерті. Велик, Джем, Старб.

***Пора сторожувати в сосну.** Бути близьким до смерті. Бул.

Сосну класти. Вивертати під час ходьби носки назовні. – *Іде Гор'пина / 'сосну кладе* (Нещер); Новн, Підд.

***Сосну нюхати**¹. Померти. Горл, Кір, Новр, Петровен, Усп.

***Сосну нюхати**². Уживати наркотики. КрЛ, Луган, Павлів, Ров.

У сосну вдаритися. Бути не при своєму розумові. – *Ти / мат' / у 'сосну ўдариўс'а?* (Ям); Кр.

У сосну впилятися. Бути дурнуватим, розумово відсталим. – *Ти ў клуб·і буў? / та шо йа ў 'сосну ўпил'аўс'а?* (Дмитр).

***Як з сосни впав.** 1. Необізнаний у чомусь. Кар, Кір, Нижд. 2. Дурнуватий. Антрац, Булг, Вахр, Гірс, Ілов, Кір, КрЛ, Поп, Мирн, Ниж, Сіверс, Сніж, Щас.

***Як у соснах.** Щось незрозуміло. Новт.

СОСНОВЕ *Із Соснового втік. Божевільний. Лут, Ман, Старб.

СОСНОВКА Поїхати до Сосновки. Померти. Топ. • **Сосновка** – від *сосна*: кладовище, поросле соснами.

СОТНЯ Без одного сотня. Дуже багато. Довж, Калін, Марк, Нижд, Род, Старб.

СОЮЗ *Ні в Союз ні в Красну Армію. Нікуди не годиться. – *Шо ти на 'себе над'агла? / ну / пр'ам / н'і ў Со'юзу н'і ў Красну |Арм·ію* (Ман).

СОЯХ *Вибити як соях кого. Дуже сильно побити. Оріхов.

СПАС На Спаса. Ніколи. – *Та зробе в·ін ц'у роботу на Спа·са* (Луган).

СПАТИ Коли і спить? Багато працює; постійно зайнятий. Алч, Анд, Луган.

Спала, мазала, плакала, розказувала. Про пустопорожні розмови, пересуди. Ков, Обор, Рог.

Спати й бачити. Дуже хотіти чого-н., постійно мріяти про щось. – *Ва'сил' спаў і 'бач'иў / йак во'ни хара'шо жи'вут' у 'роскош·і* (Жд); Щас.

СПИНА *Аж спина покрасніла в кого. Кому-н. соромно. Бобр, Дяк, Новкрас.

Вийжджати на спині в кого. Вирішувати справу за рахунок кого-н. Кір, Луган, Пер, Сніж, Стах, Там, Чуг.

Кинути через спину кого. Відмовити кому. Вуглег, Зел, Комсом, Кр, Сич.

На спині верба виросла в кого. Хто-н. довго купається. – *Ви'лаз'те з води / у вас у'же на 'спин'і ве'рба 'виросла* (Старб); Карт, Новр, Слерб.

Не носити за спиною. Не завадить те, чого навчився чи що придбав. – *У 'жиз'н'і ўсе приго'диц'·а / а знан'йя за 'спиној не' носити* (Бунч); Шул.

Посидіти на спині, жарт. Поспати. КрЛ, Фр, Щот.

Почесати нижче спини, жарт. Ударити, побити. Вес.

Спина, спина і ноги, жарт. Про високу людину. Алч, Брян, Луган.

Срала, мазала, по спині розмазала, грубо. Не закінчивши одну роботу, розпочати другу. Лоз, Мороз.

У спину холоду нагнати кому. Винести догану, насварити, вилаяти кого. – *Оце ко!м-іс'ііа! / у с'пину 'холоду наг'нали та ї по'їхали* (Слерб).

СПИНКА З гадючих спинок (кожок, шкірок), знев. Злий, кусливий, лихий. – *У 'нейі су'с'ідка ск'ладе'на з га'д'уч'их с'пинок* (Райг); Анд, Дем, Клен, Кр, Луган, Осин, Ров.

СПИНОГРИЗ Завести спиногризів. Народити дітей. Адріан.

СПІДНИЦЯ Держатися (триматися) за спідницю, знев. Бути залежним від дружини (про чоловіка). – *Д'іла не' 'буде ш-ч'оло'в-і-ка / ко'ли ўсе ў'ремн'а 'держиц':а за с'п-ід'ниц'у* (Розк); Білов, Луган.

За спідницю ховається, знев. Бягуз. Вес, Кам, КрЛ, Лоз, Луган, Лут, Павлів, Свердл, Стах.

СПІДНИЙ *Вирядитися спіднім нагору, ірон.-жарт. Бути некрасивим. Крим.

СПРАВКА Наводити справки, етн. Довідуватися через сторонніх людей про хлопця (дівчину) та його (її) родину. Гарас, ЧервЖ

СПУСК Не давать спуску кому. Не прощати поганих вчинків. – *'П-іс'л'а 'того 'мати йо'му с'пуску не' дайє* (Сніж); Брян, Вівч, Гірс, Голуб, НижД, Підл, Свердл, ЧервПр, Шпот, Щас.

СПІРАЛЬ Іти по спіралі. Про ходу п'яного; п'яний. Зак, Кам, Лут, Новпск, Сіверс.

СПІЧКА *Хоч (хоть) спічки вставляй. Темно, пізно, нічого не видно. Поки доберешся з города в Дякову вечером, то хоч спічки вставляй (Дяк).

Хоч (хоть) спічку підставляй. Здоровий, червонощокий. – *Ну ї здоро'вило / а 'ника / хоч' с'п-іч'ку п-ітстаў'л'аї* (Кррч); Артем, Кррч, Луган, Мак, Молгв, П-в.

СПРАВЛЯТИ *Справляти ля-ля, знев. Говорити нісенітниці, базікати. ДемО, Карг, Лоз, Луган, Молгв, НижГ, Нижт, Старб, Сух, Чир.

СРАКА *Розсталася срака з віхтем, знев. Розлучилися близькі друзі. Білк, Гонч, Тар, Червон.

СРАТИ *Срати, мазати, казати. Робити все відразу й швидко. Амвр, Род, Тар.

*Срати, мазати, ліпити. Робити все відразу й швидко. Білов, Теп.

*Срати, мазати, по стіні розмазати. Кидати незакінчену роботу й починати нову. Мороз.

СТАВ На ставу найшли (знайшли), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Клен, Сіверс.

Хоч (хоть) із става та в воду. Безвихідне становище. Ма, Олександр.

СТАВАТИ *Руба стати. Рішуче виступити проти, заперечувати. Шахт.

Стати гопки перед ким. Рішуче виявити незгоду. Лоз, Михай, Червон, Чмир.

СТАВИТИ Ставити з себе, *несхв.* Зазнаватися; вести себе гоноровито. Алч, Вівч, КрЛ, Луган, Ма, Мет, Мик, Пер, Петровен, Ребр, Ров, Стах, УрК, Хар, Ясен.

СТАВНЯ Закрити ставню кому. Примусити замовкнути кого. Поп.

Ставні закрити; ставні закриються в кого. Померти; хто-н. помре. – *С'ус'ід наш с'таўн'і зак'риў / хо'вати 'будут'* (Горл); Анд, Гірн, Крам, Литв.

СТАВОК Зблукати в ставках. Піти й довго не повертатися. Комсом, Кр, ОрІв.

*Піти за ставок, *місц.* Померти; поховати. – *С'о'год'н'і п'ішоў наш д'і'дус' за ста'вок* (Дмитр); Поб.

*Хоч (хоть) ставок гати. Дуже багато. Гонч, ДемО, Дібр, Євсуг, Заїк, Криз, Лан, Марк, НижД, НижГ, Новдар, Смол.

СТАКАНИ *Стакани (рюмки) бити, *обр.* „На завершення весілля дружко розбиває стакан або рюмку – на щастя молодих”. Антрац, Вільн, ДемО, Кір, Криз, Лут, НижГ, Осин, Старб, Сух, Тор.

СТАНИЦЯ Піти в землянську станицю. Померти [Іванов 1898: 360], Білк.

СТАРЕЦЬ І старця роздіне. Ненажерливий, жадібний. НижД, Тит.

Як під дурним старцем. Дуже великий (про ногу). Буг, Дем, Лисич, НижД, Пер, Сват, Сте, Фр.

Як старці палками, зі сл. мінятися. Без усякого смислу. Не-
щер.

СТЕБЛИНА Рости стеблиною. Жити, почуватися самотнім.
– Не^н |думаў Гван / шо на с^тар'іс'т' ос'тане^нц':а рос^ти
сте^нблинойу (Стах); Брян, Верх, Перв, Ров.

СТЕЛЯ Аж під стелю. Дуже високий на зріст. Кр, Мик, Риб'ян,
Сім, Сте.

Відміряти з стелі до підлоги. Побити, покарати, відшмагати.
Брян, Зол, Лом, Мак, Новб.

До стелі. 1. Дуже високий на зріст. МирД, Новпр. 2. Високо. –
Пил'уку п-ід'н'али / до с^тел'і (МирД); Новпр, Райг, Талов.

Стеля в двері вискакує. Дуже брудно, немає порядку в хаті.
Міст, Сват, Сіверс, Шпот.

***Тулити горбатого до стелі.** Робити нереальні речі. Єнак.

СТЕП Гуляти по голодному степу. Нічого не робити, байди-
кувати. Мус.

Заїхати в степ. Збожеволіти, лишитись розуму. Антрац, Орі-
хов, Сіверс.

Як голий по степу, зі сл. бігти, нестися. Дуже швидко. Поп,
Ст.

СТЕРВО Стерво собаче. Лайливий вислів. – А ти / с^терво
собач'е / гет' з моїїх оч'ей! (Сніж); НижД.

СТЕРНЯ Як по стерні босяком. 1. Абияк (щось робити). –
Хату п-ідмазала йак по сте^нр'н'і бос'аком (Анд); Новр, Оріх,
Парх. 2. Обережно, повільно. – Гди ш^вич':е / шо ти йак по
сте^нр'н'і бос'аком (Вовк).

СТЕЦЬКО ***Стецько Іванович.** Людина, що має дивний, не-
доречний вигляд. Луган, Марк, Род, СтЛ, Усп.

***Стецько-Грицько,** *знев.* Дурнуватий, пришелепуватий.
Біллуц, Заїк, Зак, Карт, Кір, Лисич, Луган, Лут, Новайд, Привіл, Род.

***Стецько-дурко,** *знев.* Дурнуватий, пришелепуватий. Жд.

Стецько на прив'язі, *знев.* Неохайний, неакуратний. Іван.

***Як Стецько,** зі сл. *вирядитися, знев.* Немодно, некрасиво
(одягнутися). Карт, Марк, Осин, Степ.

***Як Стецько з Гончарівки,** *знев.* Дурнуватий, пришелепува-
тий. Луган, Малм, Прох, Щот.

СТИЦЬ [Як] Стиць з вечорниць. Дурнуватий. Вівч, Євсуг, Луган, НижД, Підг.

СТІЛ За стіл завести, *етн.* Весільний обряд: урочисто завести молодих на почесне місце за весільним столом. Брянь, Верг, Гер, Євсуг, Комне, Кр, Криз, Кір, Марк, Мик, Новган, Перв, Попів, Старб, Стах, Сте, Шульг. • “Піддружий продовжує: ...хто до кого, а я до Бога, до вашого здоров’я – благословить в сей чесний і важний дом молоду княгиню за *стиль завести*, і в другий раз, і в третій раз!” [Иванов 1898: 219].

Садовити за стіл, *етн.* Весільний обряд: урочисто заводити молодих на почесне місце за весільним столом. Дуб, Лен, Павлів, Ст, Чмир, Шульг. Див. **заводити на посад**.

СТІЛЕЦЬ Сидіти на красному стільці. Гарно жити. Ст, УрК.

СТІНА Білу стіну молоком білити, *ірон.* Говорити очевидне, усім зрозуміле. – *Хо’т’іў се^мбе пока’зати / та ^мвийшло / ш-ч’о б-ілу с’т’іну молоком б-ілиў* (Горл).

Гризти стіну. Голодувати. Зел, Зугрес, Ка, КарС, Лисич, Луган, Ма, Мет, ОлП, Сім, СтЛ.

Ліпити горбатого до стіни. Виконувати непотрібну роботу. Вівч, Лисич, Микіл.

***На глухій стіні**. Задвірок, частина двора за хатою. Вівч.

На стіні розписатися. Жити подружнім життям не зареєструвавшись. – *Вони ч’олов’ік і ж-інка? / та на с’т’ін’і роспи’салис’* (Комсом); Кррч. Див. **на заборі розписатися**.

Хоч стіну колупай. Прибрано, чисто; більше нічого робити. – *У хат’і п’рибрано / ч’исто / ўсе з’робле’но / хоч’ с’т’іну колупай* (щоб була якась робота) (НижД).

СТІНКА Нашій стінці двоюрідний плетінь, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Крас, Новган.

Ударений об стінку (об стєнку). Дурнуватий, пришелепуватий. Лут, Усп.

СТОВБНЯК *Стовбняк напав на кого. Хто-н. довго стоїть на одному місці. – *Та про’ход’ у’же ўпи’ред / ч’и стоўб’н’ак на’паў?* (Білов); Лисич, Луган.

СТОВБУР *Битися об стовбур. Не знати, що робити. Ясен.

Піти в стовбур. Вирости великим, але нерозумним. Кр, КрЛ, Сват, Стах.

СТОВБУХАНЕЦЬ **Стовбуханців дати кому.** Побити кого. Кррч.

СТОВП **Балакати із стовпом.** Бути п'яним. Луган.

До кожного стовпа, зі сл. *ревнувати*. Дуже, сильно. Лоз, Сніж.

До першого стовпа. Недалеко. – *Сашко / ти ж такий п'яний / що до першого стоуна т'їл'ки ї д'їдеши* (Тан); Алч, Амвр, Артем, Мак, Міус, Молгв, Нещер, Ус.

***З кожним стовпом здоровкається,** *ірон.* Часто зупиняється (про транспорт). Баб, Білк, Дмит, Кас, Крим, Лан, ЛісП, Луган, Молгв, Нещер, Ниж, Нижт.

Іти від стовпа до стовпа. Заточуватися, будучи п'яним. – *Ішоу уч'ора з роботи в-їд стоуна до стоуна* (НагТ).

Кожному стовпу кланяються. Часто робити зупинки (частіше про поїзд). Біл, Вівч, Луган, Молгв, НижД, Свердл, Шпот.

Стовпи дорогу перебігають кому. Хто-н. дуже п'яний. Антрац, БокП, Єсаул, Луган, Мик, Микіл, Мороз, Орїх, Орїхов, Плот, Сте.

Стовпи (стовби) збиває (збива). Дуже високого зросту. – *Н'єв-єста поналас' Шкурат'анім / лицем хароша / а йак їде / то стоуни збива* (Перв); Гарас, Золот, СтЛ, Шап, Шир.

Стовпи (стовби) обнімати (обіймати). 1. Бути дуже п'яним. Вівч, Кір, КрЛ, Лисич, Лозов, Луган, Ма, Мик, Прост, Ребр, Сєв, Сім, Тар, Теп, Шульг. 2. Блювати. Дмитр.

Стовпи (стовби) цілує. Дуже п'яний. – *Алкаш-ї ве'рталис'а до'дому і ц'їлували ўс'ї стоуни* (Біло); Біл, Вівч, Гірє, ДарЄ, Кррч, Нещер, Підл, Солон, Тар.

Усі стовпи перещитає. Дуже п'яний. Адріан, Алч, Амвр, Артем, Зим, Кір, Луган, Мак, Міус, Молгв, Нещер, НижД, Новкр, Перв, П-р, Прост, Тан, Щот, Ясен.

Шатати (хитати) стовпи. Бути дуже п'яним. Дон, Старб, Трет, Шахт.

Щитати стовпи. Невпевнено йти, хитатися; бути п'яним. Велик, Калм, Кір, Лисич, Луган, Нещер, Райг, Род, Свердл.

Як до третього стовпа. Далеко. – *Та туди ш-ч'є їти / йак до трет'ого стоуна* (Мус); Стр.

Як Іванів стовп, зі сл. *вимахати, вирости*. Дуже високий. ВесТ, Зим, Луган, НижД, Риб'ян, Стах, Усп.

***Як п'яний до стовпа**, зі сл. *пристати*. Невідв'язно. Гірс, Ллов, Поп, Свердл, Сніж, Щас.

***Як стовп**, зі сл. *високий*. Дуже, сильно. Хор.

Як стовп, зі сл. *упертий*. Дуже, сильно. Кррч, Новпск.

***[Як] стовп високовольтний**. Дуже високий (перев. про худого). Зак, Луган, Рубіж, Руд, Степо, СтЛ, Тац.

[Як] стовп дерев'яний. Дуже високий (перев. про худого). Марк, Новм, Риб'ян, Сіверс, Слсрб, Старб, Стах, Тим, Усп, Червп, Шахт.

***[Як] стовп телеграфний**. Дуже високий (перев. про худого). Антрац, Вар, ВесТ, Дібр, Дон, Зим, Лисич, Усп.

Як стовп укопаний, зі сл. *стояти*. Нерухомо. – *Ч'о|го сто|йиш йак сто|п у|копа|ний?* (Ров); Єнак, Марк.

[Як] стовп ходячий. Дуже високий (перев. про чоловіків). Бір, Вахр, Велик, Зав, Зим, Іван, Комсом, Марк, Мир, Молгв, Сіверс.

Як фонарний (хвонарний) стовп (стовб, столб), зі сл. *високий, довгий* і т. ін. Дуже, надто. Гарас, Зак, КрЛ, НижД, Новсел, Розс, Слсрб, Старб, Червп.

СТОВПЕЦЬ *Стовпці та млинці, напечуть та й нам дадуть, жарт.* або *ірон.* Говорити довго й щось незрозуміле. – *Йак при|їде на |вулиц|у бала|кат' / так |меле ї |меле / йак |о|то |ка|жут' / сто|пц|і та млин|ц|і / на|пе|ч|ут' та ї нам да|дут'* (Іл).

СТОПКА *По три стопки і по пиріжку.* Про поминки. – *Ско|ро ў|же |сорок д|н|і|ў / |буде нам по три |стопки і по пир|ішку* (Нев).

СТОРОЖ **Збиратися сторожем у сосну.* Бути близьким до смерті. Бул, Кр.

СТОРОНА *Горбата в одну сторону, жарт.* Вагітна. Калм, КрЛ.

Сміятися в одну сторону. Плакати. Вуглег, Єнак, Стр, УрК.

Стрибати (ходити, бігати) на сторону. Мати нешлюбні інтимні зв'язки. – *Те|р|о|ха хо|ди|ў на |сторону до Пол|іни* (Білов); Ан, Іван, НижВ, НижД, Ор, Рубіж, Сіверс, Стах, Шахт.

СТОЯТИ *Стою торгую.* Загавився (загавилася). – *Сто|й|у то|р|г|у|ї|у / а тут ма|шина / так і об|да|ла гр|а|з|у|кої|у* (Старб).

СТРАМ Набратися страму. Осоромитися. Гірс, Ка, Мик, ОлП, Сіверс, Стр, Топ, Хв.

Ні страму ні совісті. Безсоромний. Брян, Гірс, Голуб, Перв, Свердл, ЧервПр.

СТРАХ Страх загубити (потіряти). Стати безсоромним. – *Ти шо / страх загубиў таке казати?* (Ров); *Ти шос' соў'с'ім страх пот'ір'аў* (Білов); Амвр, Велик, Дем, Кір, КрЛ, Луган, Молгв, НижД, Сіверс, Старб, СтЛ, Усп, Щас.

СТРАШНИЙ Страшний і воснний. Дуже поганий, некрасивий. Зол, Крем, Кррч, Лом, Оріх.

СТРИБАТИ *Стрибати (бігати) наліво, *евф.* Зраджувати в подружньому житті. Новн.

СТРИЖЕНИЙ Ти йому стрижене, а він тобі смалене. Про вперту людину. Брян, Стах, Юр. Пор. **ти йому стрижене, він тобі кошене.**

СТРІЛА Випустити стрілу. Розгніватися. ДавМ, Новпск, Перв, Стах.

Забити стрілу, жарг. Призначити зустріч. Антрац, Кам, КрЛ, Перв, Луган, Лут, Павлів, Свердл, Стах.

Пускати стріли в кого. Загравати, залицятися до кого. – *Сус'іц'ка д'іу'чина даўно пускала стр'іли ў Пётра / ш'ч'е до 'арм-ійі* (Кррч); Анд, Білов, Брян, Гол, Житл, Зол, Інд, Ковп, Крем, Лоз, Луган, Мир, Рубіж, Сніж, Тал, Усп.

СТРІЛКА Забивати (набивати) стрілку (стрілки), *жарг.* Планувати щось або домовлятися про що-н. – *Йа не' 'можу то'б'і допомог'ти / бо ўже за'биў стр'ілки на 'заўтра* (Тор); Бар, Гірс, Зугрес, КарС, Лисич, ЛозО, Луган, Ма, Мет, Сіверс, Сім, Сте, Стр, Хв.

Малювати стрілки. Байдикувати, займатися дрібницями. Житл, Клим.

Переводити стрілки (стріли), жарг. 1. Перекладати вину на іншого. Анд, Білк, Вал, Вахр, Вуглег, Зим, Золот, Иван, Кір, Кр, КрЛ, Мар'ян, Ор, Перем, Ров, Рубіж, Сіверс, Сніж, Стах. 2. Змінювати тему розмови. Підг, Сіверс. • Можливо, відшарування з мовлення залізничників.

Пускати стрілки в кого. Те, що пускати стріли. Луган.

Стрілки ганяти. Те, що переводити стрілки (1).

СТРІЛЯТЬ З нього (з неї) **не стрілять**. Робити (зробити) щось абияк. Благод, Зел, Зугрес, Мороз, Покр, Стр, Хв.

СТРІХА [Аж] **під стріху**. Дуже високий. ЗапМ, Калм, КрасТ, Луган, Мет, Мілов, Перв, Шул.

Стріха здвинулась у кого, *жарг.* Збожеволів хто. Вел.

Стріха поїхала в кого, *жарг.* Хто-н. збожеволів. Алч, Крем, КрЛ, Кррч, Луган, Марк, Мет, Павлів, Пер, Петровен, Сіверс, Сім, Стах, Сте, Ясен.

Як з-під стріхи вилетів. Неждано з'явився. Амвр, Калм, П р.

Як у дурного стріха; як у дурного під стріхою. Неакуратний, розкуйовджений (про зачіску). Крем.

СТРОПИЛО ***Криві стропила**, *знев.* Те, що **колесо між ніг**. Біллуц, Велик, Лисич, Полт.

Як стропило (як стропила). Худий; високий. – *О* / *вимахало йак стропило* (Дмитр); *Виросла* *Л'уда йак стропила* (Луган); Ан, Антрац, Вуглег, Дон, Зор, Іван, Калм, Кір, Кудр, Лисич, Лоз, Лут, Ма, Мар, Молгв, Новган, Обор, Осин, Підг, Попів, Сіверс, Сніж, Стах, Усп, Шахт.

СТРОПИЛЯКА **Як стропиляка**, *знев.* Худий; високий (перев. про жінку). Дон, Кір.

СТРУМОК **Приплив (припливла) по струмку**, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з дітьми). Пер.

СТУПА **Як ступа**. Дуже товста людина. Піщ.

Як ступа, перев. зі сл. *дурний*. Дуже, сильно, надто. Новтр.

Як у ступі з мітлою, зі сл. *іти*. Некрасиво (про ходу). Алч, Кррч, Піщ, Роз, Старб, Чмир, Шульг.

Як у ступі стовкти, зі сл. *прожити*. Погано, нещасливо. – *Прожи*^{ла} *во*^{на} *за ним* / *йак у ступ-і стоу*^к*ла* (Міл); Велик.

СТЬОПА **Стьопа з Казановки**. Божевільний. ДемО, Євсуг, Іван, Молгв.

Стьопа-зальопа хто. Неакуратний. – *Ти йак то*^ї *С*[']*т*[']*опа зал*[']*опа* / *хоч*['] *би* *ў* *зеркало на* *себе поди*[']*виу*[']*с*[']*а* (Луган).

СУБОТА **До п'ятої суботи**, зі сл. *пам'ятати, помнити, нагадувати*. Дуже довго. – *Ти шо* / *зби*[']*райе*[']*с*[']*:а це помнити до п*[']*ятої суботи?* (Підг); Бобр, Калм.

У суботу сто років кому, чому. Хто-н. дуже старий; що-н. дуже

старе. – У вас ч'и штори нові? / ага / у суботу сто рок-іў буде (Лут).

СУГРОБ *Сугроб в снігу. Нісенітниця. Топ.

СУД Як німий на суд, зі сл. *попіншати*, *ірон.* Зовсім не (попіншати). Лим.

СУКА *Сука з дрюка. Вредна жінка. Зал, Крем, Луган, Миха, Стах.

СУКНЯ Бабина сукня, *знев.* Дівчачур. Кіров.

СУМА Кругла (кругленька) сума. 1. Тисяча (грошових одиниць). Луган. 2. Багато грошей. – *Круглен'ка сума ўже наб'ігла / пора одумац':а* (Луган).

СУМКА *Із сумкою за гривню, *ірон.* Про людину, що хизується своїми нібито вишуканими манерами. – *Іде така 'н'іби д'ілова 'с:ебе / а 'с:умкойу за 'гриўн'у* (Новдар).

СУНДУК Сундук болючий. Людина з важким характером. Гірн.

Іти на суп, *обр.* Гуляти другий день весілля. Кругл, Розп, Стах, Чмир. • Весільний обряд: „ранком на другий день весілля іти їсти суп, бо перша страва – це суп з курятиною” (Чмир).

СУП На суп солі насипати. Нашкодити. Новган.

СУРЛО *Сурло від'їв. Пикатий. Арт, Крас, Лан, Лисич, Молгв, Новдар, Оріхов, Сіверс, Усп, Хор.

СУРОК Як сурок, зі сл. *спати*. Міцно. Кур, Підл, Стах.

СУСІД Залетіти від (од) сусіда, *евф.* Завагітніти поза шлюбом. Брян, Влас, Золот, Ілліч, Криз, Лисич, Лоз, Луган, Малх, Миха, Молгв, Новган, Новсв, Піс, Сват, Сєв, Сіверс.

Не всі дома, в сусіда в кого, *знев.* Те, що один в армії (Тал).

Не всі дома, ще в сусіда. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий (Єнак).

Не всі дома, ще в сусідів. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий (Лот).

Сусід холодець позичив у кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Лиз.

***У сусіда плетінь горіла, а я руки грів**, *жарт.* або *ірон.* Дуже далекий родич. Ров.

СУСІДКА *Як сусідці гості, зі сл. *потрібний*. Зовсім не (потрібний). Гар.

СУСИК Як сусік. Неприємний (звичайно про людину). Лут.

СУСЛИК Кожен суслик агроном, ірон. або знев. Усякий вважає себе начальником. – У нас в отр'ад'і ¹коже^н ¹суслик агроном (Брян).

СУТИЧКА Держати в сутичкі. Берегти щось про чорний день. Оле.

СУХАРЬ *Викручуватися як сухарь у помийниці. Хитрувати. – Наїшла ў ¹кого про¹сит' / вона ўс'ігда вик¹руч'уйе¹ц':а / йак су¹хар' у по¹миїниц'і (Пар); Алч.

*Пока обійдеш, сухаря з'їси (здіси). Дуже товстий. Хом.

Сушити сухарі. Збиратися до в'язниці; передчувати ув'язнення. Алч, Анд, Луган, Ма, Мик, Пер, Сіверс, Сім, Хар, Ясен.

СУХЕНЬКИЙ Сухеньким зробитися. Бути близьким до смерті. Калм, Мир.

СУХИЙ На сухому мокро в кого. Хто-н. перебільшує в розповіді. – У ¹його ўс'ігда на су¹хому ¹мокро (КрЛ).

СУЧКА *Красива як сучка сива. Зовсім не (красива). Брян, Кір, Нужд, Луган, Тан, Тар.

Сучка подвірня, знев. Жінка, що ходить у гості без запрошення. Ган.

Як сватова сучка, зі сл. *сміятися*. Дуже голосно, безпричинно. Білк, Макар, Старб.

Як сучка в пасльоні, зі сл. *вити, ридати, знев*. Дуже, голосно. Проїж.

Як сучка по очерету, зі сл. *піти*. Не до смаку, погано (про одяг). – То шо / не^н до сма¹ку? / п-ішла йак ¹суч'ка по оч'е^нрету? (Поп).

Як у сучки хвіст, *грубо*. Про язик жінки-пліткарки. Новган.

СУЧОК Сучками греблю гатити. Робити даремну роботу. Олександр.

СХВАТКА Схватки беруть кого. Хто-н. починає народжувати. Луган, Ма, Мик, М-ка.

СХОВИЩЕ Сховище відьом, знев. Запущений город. – Не-^нўже ў ¹тому сховиш-ч'і ¹в-ід'ом ¹може шос' ¹вирости? (Білк).

СЯЙВО *Місячне сяйво, *евф*. Місячні в жінок. Білк, Бон, Заїк, Лут, Ров.

Т

ТАБУРЕТКА З табуретки крісло (кресло) зробить (зробе), схвальн. Умілець; майстер на всі руки. – *Ти попроси Івана / с табуретки кр'ісло зробит'* (КрЛ).

ТАЗ *Накритись мідним тазом. Пропасти. – *Мойа робота накр'илас' м'ідним тазом* (Молгв); Єсаул, Кон, Мороз, Рад, Сте, Червг, Щот.

ТАК Не так скраю. Не так скоро; не так просто. Мих.

Оце так так! Вигук, що означає вияв якогось почуття (радості, розпачу, здивування). Алч, Брян, Вал, Кір, Ров, Стах.

ТАЛІВСЬКА Піти на Третю Талівську, місц. Померти. Тал. • Каламбур. Є 1-а і 2-а Талівські шахти. А третя – то вже кладовище. Див. **віднести на Третю Черкаську**.

ТАЛОН Талон неотоварений. Недооцінений. Алч, Лут, Тал.

***Танки грязі не бояться**. 1. Неохайний. Бір, Золот, Кір, Ковп, Луган, Мар, Малм, Мілр, Ребр, Ров, Сніж. 2. Іти напролом. Бул, Карт, Криз, Лисич, НижГ, Новган.

ТАНК [І] танком не під'їдеш до кого. Хто-н. гордовитий, пихатий, чванливий. Артем, Байд, Білк, Білов, Гонч, Дібр, Дмит, Єнак, Заїк, Іващ, Калм, Кас, Кріп, ЛісП, Луган, Молгв, Нещер, Нижт, Оріхов, Риб'ян, Ров, Рубіж, Свердл, Старб.

Танком проїхати. Ідучи, зачіпати все, розкимдати, поламати. Калм, Лоз, Свердл, Стр.

ТАПКИ Готують (готовлять) білі тапки кому. Хто-н. скоро помре. Перв, Чорн.

Кинути тапки. Померти. КрЛ.

Купити білі тапки. Померти. Перв.

***Надіти білі тапки**. Померти. – *Уже на т'її не^дїл'ї на-д'їне в-ін б-їл'ї тапки* (Марк); Влас, Кр, Молгв, Новган, Тал.

***Одіти (вдіти) білі тапки**. Померти. Білк, Дібр, Єнак, Заїк, Кір, Крас, Новдар, Оріхов, Риб'ян, Старб.

Одкинути тапки. Померти. Зор, Луган, Пер, Ров, Сіверс.

Скоро білі тапки одягне (одіне). Хто-н. близький до смерті. – *В-ін бол'їє уже трет'її год / і кажут' / шо скоро б-їлі тапки од'їне* (Луган).

Скоро будуть білі тапки. Хто-н. близький до смерті. Алч, Верг, Кр, Луган, Оле, Перв, Сіверс, Сніж, Стах, Тим, Чорн.

Скоро куплять білі тапочки. Незабаром помре. Перв, Тим.

Скоро одіне білі тапки. Незабаром помре. Пер, Тан.

[Скоро] (уже) готувлять (готують) білі тапки кому. Хто-н. незабаром помре. Греч, Перв, Чорн.

Уже білі тапки приготував. Хто-н. незабаром помре. Трьохізб.

Шити тапки. Готуватися до смерті. Трьохізб.

ТАПОЧКИ Нада (треба) **купить білі тапочки** кому. Хто-н. незабаром помре. Кр.

Надіти (вдягнути) білі тапочки (тапки). Померти. Адріан, Калм, Кам'ян, Луган, Сіверс, СтЛ, Ясен.

Пора вже вдягати білі тапочки кому. Хто-н. незабаром помре. – *Стар'її ўже по'ра ўд'агати |б·іл'і |тапоч'ки* (Луган).

Скоро білі тапочки. Незабаром помре. Бу, Кр, Лисо, Сніж, Стах.

Скоро білі тапочки вбує (убує, обує, взує). Незабаром помре. Луган, Перв.

Скоро білі тапочки натягне (надіне, одіне, одягне, обує). Незабаром помре. – *У су'с'іда скоро / мат' / скоро |б·іл'і |тапоч'ки на'т'агне* (Луган); Антрац, НижД, Перв, Тим.

Скоро куплять білі тапочки кому. Хто-н. незабаром помре. Перв, Тим.

Скоро побачим у білих тапочках кого. Хто-н. незабаром помре. Луган, Там, Червп.

Треба (прийдеться) подарить білі тапочки кому. Хто-н. незабаром помре. – *Михайлоўна |зоўс'ім зда'ла / мат' / |придзе'ц':а подарит' їй |б·іл'і |тапоч'ки* (Дмитр).

У білі тапочки пора. Хто-н. скоро помре. – *Наша су'с'ітка ўже |м·іс'ац' не' ўста'іе / їй' ў |б·іл'і |тапоч'ки по'ра* (Луган).

ТАРАКАН *[І] **таракан повісився [у гуртожитку].** Голодно. Алч, Арт, Біл, ВесТ, Горл, Луган, Новайд, Новбор, Новр, ОлП, Сват, Старб, СтЛ, Тар.

***Таракани в голові** в кого. Хто-н. пришелепуватий, дивний, дурнуватий. Луган.

Як таракан на жиру. Дуже швидкий. Кр.

ТАРАНТАС *Тарантас **на колесах, знев.** 1. Автомобіль “За-

порожець”. Білов, Бон, Кір, Кон, Марк, Плот, Рад, Старб, Сте, СтЛ, Червг. 2. Поганий, старий автомобіль. Кон, Плот, Прох, СтЛ, Червг, Щот.

ТАРАНЬ Тарань варити. Нічого не робити, байдикувати; вести пустопорожні розмови. – *А / год'і вам таран' варити / нада'д'іло робити* (ВерхМ).

ТАРАНЬКА *Таранька підсушена. Дуже худа дівчина або жінка. Свердл.

ТАРАРАМ Підняти / піднімати тарарам. Зчинити галас. Алч, Брян, Вал, Кір, КрЛ, Луган, Михайл, Міус, НижД, Ров, Сват, Свердл, Стах.

ТАРАС Туди, де Тарас свині не пас, *евф.* Те, що до баби Кудичихи. Велик, Зим, Тал.

ТАРГАН *Тарган у голові в кого. Хто-н. дурнуватий, розумово неповноцінний. Кір, Луган, НижГ, Старб.

*Тарган у холодильнику повісився. Нічого їсти. Амвр, Дібр, Кір, КрЛ, Новдар, Поп, Риб'ян, Старб.

*Таргани і ті повиздыхали. Нічого їсти, голодно. Антрац, Лисич, Ров, Рубіж, Усп, Хор, Шт. Див. тарган у холодильнику повісився.

ТАРІЛКА Іти до своєї тарілки. Жити (перебувати) у звичайній обстановці (у колі своїх людей, оточенні звичних предметів); користуватися своїм і под. Усп.

Їсти з однієї тарілки. Дружити, бути близькими, допомагати один одному. Амвр, Артем, Вівч, Луган, Мак, Міус, Молгв, Нещер, Новжд, Олександр, П-в, П-р, Прост, Сват, Ус, Щас.

*Лізти в чужу (не у свою) тарілку. Втручатися не в свою справу. – *Просиў / не^м л'із' не^м ў сво^мйу тар'ілку* (Ров); Гірс, Кр, Крем, Підл, Сад, Стах, Червп.

Тарілки бити. 1. Сваритися. Білк, Вес, Вівч, Глад, Кам, Лоз, Луган, Лут, Новайд, Новпск, Осин, Піщ, Рубіж, Смол, Чмир, Шульг. 2. *обр.* „Весільний обряд: б'ють тарілки на щастя. Хто з молодих першим наступить на тарілку (уламки від неї), той буде головним у сім'ї” (Стах); Євсуг, Розп; „Б'ють тарілки на щастя” (Перв).

ТАТКО *Татко з мамкою не туди руки пришили кому. Хто-н. нічого не вміє робити. Булг, Гірс, КрЛ, Поп, Сніж, Щас.

ТЕАТР *Оперний театр. Нісенітниця. Амвр, Білов, Карт, Кір, Луган, Лут, Молгв, Род, Старб.

ТЕАТРАЛЬНА 3 Театральної втік, місц. Дурнуватий. Алч, Кар. • **Театральна** – назва вулиці з психлікарнею в Зоринську.

ТЕКЛЯ Язиката Текля, *знев.* Балакуча жінка; пліткарка. Антрац, Перв.

ТЕЛЕВІЗОР *По телевізору (тілівізору) на кожного в кого. Хто-н. живе заможнo. Гарас, Марк.

Як п'яний до телевізора, зі сл. *пристати*. Дуже, невідв'язно. Білк, Велик, Вуглег, Калм, Кір, Крем, КрЛ, Кррч, Марк, Обор, Осин, Попів, Св, Сіверс, Старб, Шахт. Див. **як п'яний до радіо**.

ТЕЛЕПЕНЬ Телепень вухатий, *знев.* Дурень. Захід, Новом, Новр, Осин, Сад, Старб.

ТЕЛЕПКА Телепки немає в кого, *знев.* Хто-н. дурний, розумово обмежений, ненормальний. Ковп, Кррч, Пів, Стах.

ТЕЛЕФОН Бабський (баб'ячий) телефон (тіліфон), *знев.* Непереверені чутки. Антрац, Бонд, Брян, Велик, Вес, Іван, Крем, КрП, Кррч, Кудр, Лут, Новдар, Осин, Пів, Орїх, Орїхов, Старб, УрК.

Місцевий (мсний) телефон (тіліфон), *знев.* 1. Непереверені чутки. Вес, Лут. 2. Плїткарка. Лут, Миха, Новайд, Піс.

Передавати по суконному телефону (тіліфону), *знев.* Розповсюджувати через бабські розмови непереверені чутки. Шап.

***Поламаний телефон (тіліфон)**, *знев.* Те, що **бабський телефон**. Свердл.

Телефон не дзвонить до кого, кому. Не стосується кого. Антрац, Білк, Бут, Велик, Вовк, Зол, Крем, Кррч, Марк, Міус, Новол, Обор, Орїх, Орїхов, Осин, Пер, Перв, Пів, Старб, Хв, Шахт, Ясен.

ТЕЛИЧКА [Не] ходити теличкою. Бути напівроздягненим (перев. про жінку). – *Од'аг'нис' / не^е хо^ди те^лич'койу* (Віскр).

ТЕЛІПАЛО Теліпало-мотало, *знев.* Дуже брехливий. Вівч, Зим, НижД.

ТЕЛЯ *Теля зализало [чуб] кому, *ірон.* Про вихор у волоссі чи неслухняні кучері. Кар, Ков, луган, Сіверс.

***Телят пасти**, *знев.* Ходити без діла; байдикувати. Петров.

Телятам хвости крутити, *знев.* 1. Виконувати примітивну, часто брудну, низькооплачувану роботу. Марк, Нев, Усп. Пор. **крутити бикам хвости**. 2. Байдикувати. Білк, Бунч, Гонч, Дїбр, Заїк, Крас, Лут, Орїхов, Род, Сіверс, Старб.

***Тягнути (тягти) теля за хвоста**. Працювати повільно; не поспішати, зволікати з чим-н. Хом.

***Уловити теля.** Народити теля (про корову). – *Наша Зор'ка* *утром уловила те^л'а* (Вівч).

Як дологоленкове теля, зі сл. *дурний*. Дуже, надто (дурний). Амвр, Бобр, Дяк, Новкрас.

***Як теля в танцях**, зі сл. *розбиратися, ірон.* Зовсім не (розбиратися). Трет.

***Як теля зализало.** Про вихор на голові. ВерхК, ДемО, Кар, Карт, Кр, Крим, Плуг, Степ, Тор.

***Як теля перегон**, зі сл. *пити*. Багато, жадібно (пити спиртного). – *Су^с'ід п^йе само^гон йак те^л'а не^ре^гон* (Ден); Алч, Влас, Єнак, Міст, Новган, Сіверс.

ТЕЛЯТКО Кручене телятко. Непосидлива дитина. Вуглег, НижД, Сват, Старб.

***Не ламай телятку (бичку, животному) спинку.** Не загадуй наперед. Марк. • Ремінісценція відомого анекдота про цигана.

ТЕНТИК Як тентик, зі сл. *худий*. Дуже, надто. Луган.

ТЕРЕВЕНІ Міряти теревені. Слухати пустопорожні розмови. Інд, Клим, Крем.

ТЕРЕВЕНЬКИ Розводити теревеньки. Розмовляти про дуряче, незначне, марнуючи час. Марк, Поп.

ТЕРЕН І через терен без дряботини вискоче. Викрутливий, що знайде вихід з будь-якого скрутного становища. Оріхов.

ТЕРИКОН Віднести за терикон. Поховати; померти. – *Пос'л'і а'вар'ійі на Суход'іл'с'к'ій в'ідне^сли за те^рикон ш-ісде^с'ат три шахт'ора* (Кр); Байр, Вуглег, Зор, Парх, Стах. • Кладовище на Донбасі часто розташовується за териконом (поблизу терикона).

Звалитися з терикона. Не розуміти очевидного, відомого всім. Вахр, Єнак, Кір, Кр, Малорл.

З-під терикона хто. Дуже брудний. Вахр, Сніж.

На териконі картоплю (картошку) садити (сажать, саджати). Деся пропасти, довго не повертатися. Пер.

ТЕРНИК У тернику вловили, евф. Про народження дитини (у розмові з малими дітьми). ВерхД.

ТЕТЕРЯ Сліпа тетеря. Про людину, яка не помічає чогось поряд. Адріан, Вівч, Греч, Зим, Кр, Новкр, Прост, Сват, СтЛ.

ТЕТЯНА Кирикова Тетяна Харитині рідна Мотря, жарт. або *ірон.* Дуже далека рідня. Микол.

ТЕХНІКА *Техніка на грані фантастики, *ірон.* Застарілий (про якісь технічні пристрої). Амвр, Білк, Кр, Кріп, КрЛ, Луган, Мус, Павлів, Ров, Рубіж, Хор.

ТЕЩА Жити як з тещею. Не ладити в сім'ї. Криз, Сніж, Цар.

Загальноноселищна теща. Мати дівчини з непристойною поведінкою. Топ.

Катати тещу, обр. Весільний обряд: на другий день весілля тещу садять у візок, везуть до найближчої калюжі й перекидають, „щоб молоді жили заможнo й щасливо” (Луган); „...це супроводжується піснями та танцями” (Луган); „теща сидить на подушці, під яку зять намагається підсунути більше каміння, щоб тещі нам'яло боки” (Оріхов).

Пішло як теща під лід, жарт. Хтось добре почуває себе після спиртного. Алч, Білк, Влас, Гонч, Док, Дяк, Єнак, Зим, Карт, Кір, Крим, Лисич, Луган, Міст, Нижб, Обор, Перед, Плуг, Сіверс, Старб, Тан.

Як теща до зятя. 1. зі сл. *ставитися.* Погано, непривітно. Цар.
2. зі сл. *з'явитися, приїхати.* Невчасно, неждано (приїзд її не бажаний). Лиз, Цар.

ТЕНТІК Тентік тентіком. Дуже худий. Адріан.

ТИГР *Як тигр по клітині, зі сл. *бігати.* Дуже, надто. Чуг.

ТИГРА [Як] Тигра Львівна (Львовна), *лайл.* Зла, деспотична людина (перев. про жінку). Брян, Дмитр, Пер, Стах, Юр. Див. [як] Кобра Львівна.

ТИЖДЕНЬ За тиждень не обійдеш кого. Хто-н. дуже товстий. Верг, НижД, Новкр, Перв, Тан.

ТИКОВКА Почухати тимковку. Подумати. Байдикувати. Біллуц, Карт, Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Маріуп, Новайд, Оріхов, Риб'ян, Спів.

ТИЛ *Ні в тил ні в Красну Армію. Ні до чого не здатний хто-н. – *Ну ї спец! / н'ї ў тил н'ї ў Красну Арм'їю* (КрК); Велик, Влас, Євсуг, Кр, Лисич, Молгв, Сєв.

ТИН Двоюрідний тин моєму забору, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Микол.

Найшли (знайшли) під тином, евф. Про народження дитини (у розмові з малими дітьми). Солон.

Ні в тин ні в ворота¹. Дуже товстий. Білг, Гірс, Луган, Підл, Рубіж, Юр.

***Ні в тин ні в ворота**². Розумово відсталий, дурнуватий. Алч, ДемО, Зор, Іллір, Ілліч, Карт, Криз, Лисич, Лоз, Луган, Лут, Марк, Молгв, НижГ, Новр, Ор, Осин, Сир, Старб, Сух, Тор, Фр.

Ні в тин ні в ворота, ні на голову одіти, зі сл. *говорити, казати*. Недоладне, недоречне, не те, що треба. – *В·ін шос' таке ка'заў / ш·ч'о н'і ў тин н'і ў ворота / н'і на |голову од'іти* (Луган).

Ні в тин ні в город хто. Зовсім нікуди не годиться. Амвр, Артем, Зим, КрЛ, Мак, Міус, Нецер, Новкр, П-в, П-р, Сват.

Ні в тин ні в дрин що. Зовсім нікуди не годиться; важко зрозуміти. – *Ко'нец' ў ц'ім |ф·іл'мі / н'і ў тин н'і ў дрин* (Тр); Білов, НижД, Новкр.

Ні в тин ні в загату хто. Нікуди не гожий. – *І та|кій в·ін / н'і ў тин н'і ў загату* (Бар); Ан, Сіверс. • **Загата** – тут плетений забор.

Ні в тин ні в лад що. Непідходяще; незручне. Род.

Ні в тин ні в млин хто. Пришелепуватий, дурнуватий. Біл, Дем, Іван, Комсом.

Ні в тин ні в Червону (Красну) Армію. 1. зі сл. *говорити*. Казна що, нісенітницю. КрЛ, Марк, Покр, Юр. 2. хто. Нікуди не гожий. Калм, Кам'ян, Лоз, Луган, Сніж, Щот, Ясен.

Ні тину ні двору в кого. Хто-н. зовсім нічого не має. – *Пове"р[†] нуўс' до'дому / а там н'і |тину н'і двору* (Перв); Ниж, Старб.

Під тином найшли (знайшли), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Солон.

***Попід (під) тином лежав**, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Зим, Солон, Старб.

Тин городити. Говорити абищо, пусте; займатися балачками. Алч, Анд, Кр, Луган, Мик, Нижб.

Тин об тин, зі сл. *жити*. Поряд, по-сусідськи. Амвр, Кр, Мак, Молгв.

Тин через плиг. Як-небудь, абияк. Сват.

Тин через плиг і дома. Зовсім близько. Рубіж.

Хоч кризь тин тягни. Дуже худий. Лоз, НижД, Новпск, Свист.

Через п'ятий тин наліво, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. НижН.

Через тин не перегнеться. Зовсім ледачий. – *Та в-ін такий / ш-ч'о ї ч'ере"з тин не" не"ре"гнец':а* (Пер).

Через тин та в яр. Абияк, сяк-так. – *Ди'вис' / йак це нада / а то пишеш / ч'ере"з тин та ў йар* (Байр).

Через тин шкереберть. Абияк, сяк-так (щось робити). – *Попи'саў / ч'ере"з тин шке"ребе"рт'* (ВелЧ).

***Через три тини калітка, жарт.** або ірон. Дуже далека рідня. – *Ну / не" д'ад'ко / а так / ч'ере"з три ти'ни кал'ітка* (Оріхов); Білк, Брян, Вахр, Крем, Лоз, Луган, Новсв, Плуг, Сніж, Чорн.

Як голий до тину, зі сл. *причепитися*. Набридливо, невідв'язно. – *Та шо ти прич'е"пиўс'а до мене / йак голий до тину?* (Луган); Ма.

Як під тин сходити, зі сл. *прожити*. Погано, нещасливо. – *Жит':а прожила / йак п-іт тин сходила* (Брян); Дмит, Юр.

ТИНОК Як у тинку застряти, зі сл. *кричати*. Дуже голосно. Вівч, Калм, Стр, Тан.

ТИРСА Дати тирси (тирсів) кому. Побити. – *От у'ч'ора дали йім тирс'іў!* (Лисич); Дмит, Кр, Лиз, НижД, Райг.

Тирса сиплеться з кого. Хто-н. старий. Алч, Антрац, Вес, Кр, КрЛ, Кудр, Луган, Мик, Новол, Риб'ян, Сіверс, Сніж, Стах, Сте, УрК.

ТИТЬКА У титьку (цицьку), зі сл. *п'яний*. Дуже, сильно, зовсім. КрЛ, Пер, Стах.

ТИШКО *Жориного Тишка племінниця. Дуже далека рідня. Єсаул, Марк.

ТІЛО Тіло просе землі в кого. Хто-н. близький до смерті. Верг, Перв, Чмир.

Тіло проситься в землю в кого. Хто-н. близький до смерті. Алч, Верг, Євсуг, КрЛ, Луган, Мілр, Слсрб, Стах, Фр, Ясен.

ТІНЬ Сідай на тінь покатаю. Недоумкуватий, пришелепуватий. КрЛ.

ТІПУН Тіпун [тобі] на язык [і вдобавок сорок прищиків], *лайл.* Недобре побажання з приводу недоречних висловлювань. Антрац, Білк, Велик, Дем, Кам'ян, Кір, Луган, Марк, Мир, Молгв, Новб, Новган, Новпск, Осин, Рубіж, Сєв, Сіверс, Сніж, Старб, Сух, Хар, Шахт, Щас.

Тіпун [тобі] на язык [і півкіла дусту], *лайл.* Те, що тіпун на язык. Алч, Артр, Вес, Вівч, Донец, Зор, Кр, Кудр, Луган, Лут, Ма,

Маріуп, Микіл, Мороз, Новол, Новсв, Осин, Підг, Полов, Ребр, Свердл, Сіверс, Сніж, Стах, Топ, Трет.

Тіпун [тобі] на язик [і прищик на верхню губу], *лайл.* Те, що **тіпун на язик.** Осин.

***Тіпун [тобі] на язик [і сто чиряків на задницю],** *лайл.* Те, що **тіпун на язик.** Єнак.

ТІСТО Дійти як тісто (кісто) [на пічці (на печкі)]. Легко померти. Баб, Баг, Ілліч, Тр.

З одного тіста (кіста), *ірон.* Однакові, схожі, подібні (перев. про людей з однаковими вадами). Білов, Злот, Зорик, Кррч, Малм, Марк, НижД, Новолек, Обор, Петров, Ребр, Сміл, Старб, Тор, Трет.

***З одного тіста (кіста) зроблені.** Однаковий з ким-, чим-н., подібний, схожий; однакові. Біл, Свердл.

З одного тіста (кіста) ліплений (виліплений, зліплений, печені). Однаковий з ким-, чим-н., подібний, схожий; однакові. Білк, Білов, Бір, Брян, Буг, Верг, Верхкам, Дяк, Зол, Золот, Клим, Кр, КрЛ, Лисич, Лоз, Луган, Мілов, Міст, НижД, Обор, Пер, Прив, Прост, Руд, Ров, Слсрб, Старб, Сніж, Смол, Тан, Тор, Трьохізб, Щот.

З одного тіста (кіста) ліплений (виліплений, зліплений). Однаковий з ким-, чим-н., подібний, схожий; однакові. Криз, Тор.

З одного тіста (кіста) печені. Однаковий з ким-, чим-н., подібний, схожий; однакові. Міст.

З тіста (з кіста) зліплений. Дуже товстий. – *Ти / Марко / мат' / с' т'іста з'л'іпле^ниї / не^н обх'ватиш* (ВесТ); Вал, Кір, Луган, Мар'їн, Марк, Мар'ян, Мир, Ниж, НижД, Новпск, Осин, Пер, Сіверс, Щас.

На однім тісті (кісті) мішані, *ірон.* Дуже схожі (на лице). – *Обидва на од'н'ім т'іс'т'і м'ішан'і / йак д'в'і капл'і во'ди* (Усп); Юр.

Одним тістом (кістом) мазані, *ірон.* Дуже схожі між собою (перев. у чомусь негативному); однакові (про людей). – *Ус'і во'ни / і голо'ва / і продаў'ц'і / однім т'істом мазан'і / у'с'ім п-ім суд* (Іван); Алч, Гірс, Іван, Кіров, Крем, Марк, Новм, Слсрб, СтЛ, Юр.

ТІТКА Троюрідної тітки двоюрідний племінник, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Вівч.

ТІЧКА *Водити тічку. Ходити компанією без діла. Бобр, Дяк, Новкрас.

ТОВКАЧИК Навішати товкачиків кому. Кого-н. побити. – *Бат'ко н'риїде / на\в-ішайе то\б-і тоў\кач'ик-іў* (КрЛ).

ТОК Током прибитий. Дурнуватий, пришелепуватий. Зим, Кр, КрЛ, Ров, Сіверс.

ТОЛІК *Толік з бумажною. Дурнуватий. Сіверс.

ТОЛК *Толку не буде з кого. Хто-н. близький до смерті. Біллуц, Карт, Кр, Лисич, Луган, Лут, Маріуп, Новайд, Пере, Полт, Привіл.

ТОННА Не одна тонна хліба вмре, *ірон.* Про здорову, із добрим апетитом людину, що удає із себе хвору. ВесТ.

ТОПОЛЬ Збиратися в тополя, *місц.* Бути близьким до смерті. Ров.

ТОПОЛЯ Віднести в тополі (у туполі), *місц.* Поховати; померти. Воєв, Ров.

Як тополя, зі сл. *високий*. Надто, дуже. – *Так |кажут' то\го / шо то\пол'а вироста за год на метр* (Чуг), Алч, Вал, Дяк, Зал, Ілліч, Крем, КрЛ, Лисич, Луган, Миха, Мілов, Міст, Новайд, Новган, Новсв, Піс, Прив, Рай, Сніж, Старб, Тан, Трьохізб.

ТОПОР Топором кинеш – не промажеш. Дуже товстий. Артем.

ТОПТАТИСЯ Хоч топчись по ньому. Дуже спокійна людина. Кррч, Мир, Новб, Новпск, Пів, Усп, Шахт.

ТОПТОБУС Приїхати на топтобусі (топтобусом, на тохтобусі, на топ-тобусі), *ірон.* чи *жарт.* Прибути пішки. – *Йак добралис'а? / до Рудового йа\киїс' і\д'ад'ко до\в-із / до\дому на топ\тобус'і при\їхаў* (Попів); *Ш |Ч'ег-іўки при\їхала на тох\тобус'і* (Калм); Бобрик, Бут, Велик, Вес, ВесТ, Заайд, Іван, Кір, Крем, Лисич, Луган, НижН, Новб, Новган, Осин, Пів, Попів, Свердл, Свист, Старб, Усп, Шап, Ям. • **Топтобус** – контамінація слів *топ-топ* і *автобус*. Вираз утворений за зразком: **приїхати на своїх двох, приїхати батьківськими**. Див. ще **приїхати на пішкарусі**.

***Приїхати (прибути) топ-тобусом**, *ірон.* чи *жарт.* Прибути пішки. Криз.

ТОРБА *[Як] торба з димом. Дурний. ВесТ.

*[Як] **торба з дустом**. 1. Дуже товстий. Вес. 2. Негарний, некрасивий (про дівчину). Вахр, Марк.

[Як] торба з салом. Дуже товстий. Алч, Білк, КрЛ, Луган, Мик, Стах, Ясен.

Як торба на дим, зі сл. *потрібний, треба, нада.* Зовсім не (потрібний). Слсрб.

ТОРМОЗ *Без тормозів хто. Немає комусь упину. – *Наш* ¹ба-т'ко ²бе³з ⁴тормоз'іу / ⁵робе / ⁶шо ⁷хоч'е (Вахр); Велик, Влас, Євсуг, Кр, КрК, КрЛ, Лисич, Новган, Сев, Тан.

ТОРМОЗОК Загубити тормозок. Відкласти поїздку. Кам, Перв.

Тормозок од (від) зайчика-побігайчика, *фольк., жарт.* Подарунок для дітей з дороги, з поля, з подорожі. – *Ко¹му тор-мозок в-ід* ²заїч'ика ³поб-ігаїч'ика? (Тор). • **Тормозок, розм.** – їжа, яку дають у сім'ї на роботу (звичайно шахтарям).

ТОРОХТІЛКА *Швидка торохтілка. Балакуча жінка. Біллуц, Велик, Карт, Луган, Новайд, Пере, Полт, Привіл.

ТОРОХТІТИ *Воно мені не торохтіло. Мене щось не обходить; мені байдуже. Берез, Брус, Крем, Лоз, Луган, Новсв, Сіверс, Тор.

ТОШКІВКА З Тошківки на Чеботарьовку. Добиратися кружним шляхом. Де, Михай, Цар.

ТРАВА Трава травою. Бліда, змучена людина. Єсаул, КрЛ, Кррч, Мик, Мороз, Ров, Руд.

Травою пошитий. Легковажний. КрЛ.

Як лугова трава. Дуже м'який, податливий, слухняний. Дяк.

***Як трава при дорозі [хто не хоче, той не обідить].** Одинокий. Алч, Антрац, ВесГ, Гірс, Криз, Плот, Сіверс, Сніж, Щас.

ТРАВІНА І травини не зачепа. Лагідний, добрий, тихий. Макар, Тит.

ТРАВКА [Як] зелена травка. Молода, гарна, свіжа; вродлива (звичайно про дівчину). Нещер.

ТРАКТОР *Гнати трактор на кого. Наговорювати на кого-н., безпідставно звинувачувати когось. Криз. Пор. **котити бочку.**

[П] **трактором (на тракторі) не об'їдеш** кого, *ірон.* Хто-н. дуже товстий. – *Нашу* ¹Дун'ку ²трактором ³не⁴ об'їде⁵ш (Бобр); Білк, Голуб, Луган, Мик, Новт, Сім.

Поперти трактором. Робити своє, незважаючи ні на що. ДавМ, Док, Молгв, Нещер, Новпск, Перв, Підг, Стах, Тор.

***Перти як трактор.** Робити своє, незважаючи ні на що. Алч, Антрац, Білс, Ров, Бір, Кас, Кр, Кріп, Лан, ЛісП, Луган, Лут, Молгв, Нещер, Нижт, Ров, Рубіж, Свердл, Сіверс, Стах, СтЛ, .

***Як трактором проїхати.** Утомитися. Крим, Марк, НижГ, Сіверс, Тар.

ТРАМВАЙ *І трамвай між ніг проїде, *ірон.* Те, що колесо між ніг. Луган, Ребр, Сніж.

На одинадцятому трамваї, з дієсл., *ірон.* або *жарт.* Пішки. Горл, Юр. Див. **приїхати на одинадцятій марці.**

***На тринадцятому трамваї,** з дієсл., *ірон.* або *жарт.* Пішки. – Ау^тобус одм·і^нили / приш^лос' на три^надз' ц' атому трам^ваї (Новпск).

Народитися в трамваї, *ірон.* Не зачиняти за собою дверей. Луган.

ТРАХТИ *З трахти-барахти. Несподівано, раптом. Ма, Микіл, Новган, Перш, Ребр, Сім.

ТРЕБА За так не треба (не нужно). Хто-н. або що-н. не представляє цінності. Алч, Вал, Зак, Коміс, Луган, Новсв.

ТРЕБУХА *Набити требуху. Наїстися. Біллуц, Зак, Карт, Лан, Лисич, Луган, Лут, Маріуп, Новдар, Пере, Сіверс, Спів.

ТРЕМПЕЛЬ *Тремпель (тремпіль) забув витягти, *жарт.* Дуже худий, але широкий у плечах. Луган, Новпск, Ров, Сіверс, СтЛ.

***Тремпель (тремпіль) ходячий,** *жарт.* Дуже худа й висока людина. Алч, Анд, Євсуг, Зор, Кр, Луган, Ма, Мари, Мик, Мороз, НижД, Осин, Підг, Прост, Риб'ян, Ров, Сіверс, Стах, Сте, Топ, УрК, Хар.

Як на тремпелі (тремпілі). Незграбно, неакуратно (про одяг, що висить на худій людині). Антрац, Брян, Бут, Георг, Золот, Іван, Изв, Кір, Ковп, Кр, КрЛ, Луган, Міус, МирД, Молгв, НижД, Новбор, Новпск, Оріх, Оріхов, Осин, Пер, Рубіж, Св, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Хар, Ям.

Як тремпель (тремпіль). Дуже худий. Білк, Воев, Ор.

***[Як] тремпель (тремпіль) на вішалці.** Дуже худий. Вівч.

ТРЕМПЕЛЬОК *Як тремпельок. Дуже худий. – ^лХоде / як тре^мпел^л'ок / о^дежа ўс'а висит' (Руд); Баб, Білк, Кас, Кріп, Лан, ЛісП, Луган, Молгв, Свердл.

ТРИ Три на три, *ірон. або жарт.* Дуже товстий. – *Фігура у* *нейі шо три на три* (Антрац); Білов, ВелЧ, КрЛ, Луган, Марк, Поп, Щас, Юр.

***Три на чотири (на чітирі)**, *ірон. або жарт.* Дуже товстий. ВелН, Новб.

***[У] три дброга (дброги)**. Дуже дорого. – *Сп-ікул'анти* *де^урут' у три дорога* (Розп); Дяк, Ілліч, Кр, КрЛ, Лоз, Лисич, Мілов, Міст, Обор, Прив, Сніж, Тан.

ТРИДЦЯТЬ *Од'їхати на тридцять шосту, місц. Померти. Щас.

Поглядати на тридцять шосту, місц. Бути близьким до смерті. Стах. • За місцем розташування кладовища біля 36-ої шахти.

ТРИНДИЧИХА *Триндичиха-ляпота. Балакуча жінка. Біллуц, Велик, Карг, Лисич, Луган, Лут, Маріуп, Пере, Полт, Привіл, Шт.

ТРИПАК Тріпака задати кому. Побити кого. Піщ.

ТРИСКА Тріска сушена (ходяча). Дуже худий (про людину). – *Мар'їа n-іс'л'а опе^урац'їїї стала тр'їска ход'ач'а* (Георг); Вар, Горл, Крем, Кррч, Луган, Новб, Новбор, Новпск, Осин, Рубіж, Сіверс, Фащів.

ТРОХ Трохом пахнути (відгонити), жарт. Бути в невеликій кількості. – *Гарна капуста / т'їл'ки трохом у'же пахне* (Підг); АйдМ, Алч, Білк, Білов, Бут, Велик, Гірс, Крем, Кррч, Лисич, Марк, Новгор, Новом, Проїж, Св, Сват, Сич, Ст, Старб.

ТРОШКО Трошком відганяти, жарт. Те, що трохом пахнути. Прос.

ТРУБА *[Аж] труби горять у кого. Хто-н. відчуває спрагу після спиртного. Алч, Амвр, Білк, Бір, Євсуг, Заїк, Золот, Колп, Кр, Криз, Лисич, Луган, Лут, Малм, Мар, Марк, Мілр, Молгв, Молод, НижГ, Нижт, Новган, Новжд, Новр, Осин, Пер, Перед, Ребр, Сир, Старб, Сух, Тар, Тор, Чир, Шир.

Звонити (дзвонити) по трубам, жарт. Про відсутність телефонного зв'язку. Крем, Новсв, Сват, Ясен.

У трубу на лавочку, евф. Відповідь на запитання “куди йдеш?”, коли не хочуть признаватися. Фр.

Чистий як труба паровоза (паравоза), ірон. Зовсім не (чистий). Крас.

Як домовий у трубі, зі сл. *завивати*. Дуже, лячно. Лисич.

Як з труби на лижах. Невчасно. – *Так у нас 'кажут' то'д'і / ко'ли ўл'ітку приго'туйу'а 'йіздити на сан'ч'атах* (Дем); Анд, Єнак, Ковп, Міус, Сніж, Фащ, ЧервЖ.

Як з труби на санчатах. Невчасно. ВелЧ.

ТРУБКА Із трубкою за юбкою, *жарт*. Дівчачур. Біл.

ТРУДОВИЙ *Заробити трудового. Натерти мозолі. Дібр, Крем, Лоз, Луган, Новсв, Сіверс.

ТРУНА Дивитися в труну. Бути близьким до смерті. Ров.

ТРУСИ *Аж до трусів промок. Зовсім промок. – *Оце 'ливе'н' / йа аж до тру'с'іў про'мок* (Гонч).

***Трусами не відмахатися.** Не позбутися. Амвр, Велик, Кір, КрЛ, Лут, Род, СтЛ.

У трусах і в шляпі. 1. Не по сезону (про одяг). Іван, Лоз, Рубіж, Чмир. 2. Бідно одягнений; бідняк. Алч, Білк, Берез, Дмит, Крем, КрЛ, Лан, Лоз, Луган, Новсв, Сніж, Чорн.

***Як труси без резинки,** зі сл. *вільний, свободний*. Зовсім, повністю.

ТРУХА Труха в голові в кого. Хто-н. дурнуватий. Алч, Анд, Артем, Кр, КрЛ, Луган, Мак, Мет, Сєв, Стах, Топ.

***Труха сипиться з кого.** Хто-н. старий, німецький. – *Хаї знайут' / шо 'баба не' ўс'іг'да ста'ра була / шо з 'нейі не' ўс'іг'да тру'ха 'сипалас'* (Ман).

ТРЮМ *Із заповненим трюмом, евф. Вагітна. Старб.

ТРЯСУЧКА *Трясучка напала на кого. Хто-н. злякався. Байд, Гірс, Дмит, Іван, Лан, Молгв, Підл, Свердл.

ТУДИ Туди-сюди, *гірн., жарг*. Кліть для перевезення шахтарів. – *Ч'о'го сиди'мо? / жеде'мо туди с'уди* (Кір); Підл.

ТУЗ *Чи й не туз король бубновий, ірон. Про того, хто перебільшує свої достоїнства чи роль. Бон, Марк, Новган.

ТУМАН *Насунути туману. Навмисне робити що-н. заплутаним. – *Ти 'т'іки на'сунуў туману ў 'наше 'д'іло* (Золот).

Піти в туман. Замовкнути. Калм, Клим, Перв, Розп, Сух.

Туман вилами ганяти. Робити даремну справу. НижН.

ТУМБА *І тумбою не одіб'єшся від кого. Хто-н. причіпливий. Бон, Луган, Павлів, Старб.

***Тумба з припічком, знев.** Дуже товстий. Алч, Велик, Горл, Кон, Маріуп, Полт, Род.

Як тумба. Дуже товстий. Глад, Дем, Лоз, Новайд, Новпск, Піщ, Рай, Сіверс, Червон, Чмир.

ТУРИСТ Ходити туристом. Байдикувати, нічого не робити. Брян, Комсом, Лисич.

ТУРОК Дивитися туркові у вухо. Ні за що не відповідати, нічого не робити, щоб покращити становище. – *І куди воно |диви-ц':а / те на|ч'ал'ство? / |турков-і у |вухо* (Лисич); НижД.

[Як] польський турок хто, *лайл.* Тупий, недалекий; дурнуватий. Гонч, Комсом, Новб, Сніж, Стах.

Як турок. Тупий. Бунч, Свердл.

[Як] турок гайовський. Очманілий, дурнуватий. – *Пос'л'і цих |видик-іу стайеш йак |турок гайоус'киї* (Георг); Усп.

[Як] турок єгипетський хто, *лайл.* Те, що польський турок. Перв.

[Як] турок завойований хто, *лайл.* Те, що польський турок. – *|Ходє йак ч'ме|ленії / от |турок завойованії* (Плот); Алч, БокП, Вівч, Иван, Луган, Новган, Плот, Проїж, Стах, Хар, Щот.

[Як] турок небесний хто, *лайл.* Те, що польський турок. – *Йа|киї же ти |турок небеснії / це ж так |дуже п|росто* (Вовк); Иван, Калм, Луган, Новл, Сад, Сіверс, Сух.

[Як] турок неотесаний, *лайл.* Те, що польський турок. Амвр, Артем, Луган, Лут, Мак, Міус, Молгв, Нещер, Ор, П-в, Тор, Ус.

[Як] турок німецький хто, *лайл.* Те, що польський турок. Алч, Луган, Тар.

[Як] турок османський. Дуже впертий. Кір, Осин, Рубіж.

[Як] турок татарський хто, *лайл.* Те, що польський турок. КрЛ.

Турок царя небесного хто, *лайл.* Хто-н. дурнуватий. Гірс, Перв, Підл, Руд.

ТУФЛЯ Красти / украсти туфлю (туфель), *обр.* Весільний обряд. – *По|том у н'е|в-ести к|радут' |туфл'у / за |нейі п|лат'ат'*

*в*икуп (Нижб). • Крадуть туфлю в нареченої в перший день весілля, а потім її викупають. Адріан, Антрац, Бу, Верг, Вівч, Греч, Док, Євсуг, Зим, Кал, Кір, Кр, Лен, Луган, Перв, Прост, Розп, Сват, Стах, Стр, Тан, Фр, Щот.

ТУЧА *Не боятись ні тучі ні грому. Нічого не лякатися. Брян, Шпот.

ТЬОТЯ *Визивати тьотю Веклу. Блювати. Білк, Бунч, Гонч, Дібр, Заїк, Риб'ян, Старб.

*Спасибі вашій тьоті. Вираз незадоволення, досади. Бір, ДемО, Малм, Перед, Шир.

ТЬФУ *За тьфу. За безцінь, майже задаром. Криз, Марк, Новайд.

ТЮЛЬКА *Гнати тюльку. Поспішати. Луган.

*Травити тюльку, *жарг*. Брехати або вести пустопорожні розмови. – *Та в-ін ўс'ігда траве т'ул'ку / а ўс'і дурн'і слухаїте* (Луган); Зел, Зим, Иван, Ковп, Кол, Крем, Кррч, Малорл, Нижб, Осин, Ясен.

Як тюлька, несхв. Дуже п'яний. – *Ти поди́вис' на н'ого / п-ішоў / йак т'ул'ка* (Свист).

ТЮТЬКА Нема чим тютюку виманити з-під столу. Дуже бідний. Кіров, Осин. • **Тютюка, діал.** – собака.

ТЮ-ТЮ Немає тю-тю [в голові] в кого. Хто-н. недалекий, дурнуватий. Алч, Білов, Бут, Крем, Кррч, Новпск, Оріх, Осин, Сніж, Стах, УрК.

Немає тю-тю, саме гав-гав в кого. Хто-н. недалекий, дурнуватий. Іл, Лут, Молгв, Ор, Осин, Сир, Старб.

***Тю-тю, вай-вай.** Дурнуватий. Алч, Артем, КрЛ, Лисич, Луган, Микіл, Мороз, Новкр, Старб, Трет.

ТЯМ Ні тяму ні ляму. Нічого (не знати). Вес, Влас, Зак, Лисич, Степо, СтЛ, Тац.

ТЯМА *При тямі. При свідомості. НижД, Сіверс, Сніж.

***Тяма заблудилась** у кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Анд, Сніж.

ТЯП *Тяп, ляп, абияк. Погано, неякісно (щось робити). Алч, ВесГ, Ілов, Кір, Плот, Поп, Свердл, Сіверс, Сніж, Тор, Щас.

ТЯПКА *Тяпка в шапці, *жарт*. Дуже високий. Кр, Луган, Ясен.

У

УБОЙЩЕ *Убойще господне, лайл. Погана людина. Сват.

УГОВОР З уговором. За домовленістю. Бул, Осин, Підг, Полов, Топ.

УГОДА Скласти угоду з чортом. Померти. Криз, Марк.

УГОЛ *Никать (тинятися) поза углами. Блукати без діла, байдикувати. – *Мати ї роботу йо^уму найшла / а в-ін усе тин'айе^ц:а поза углами* (Сніж); Вівч, Гірс, Голуб, Макар, НижД, Перв, Підл, Рай, Руд, ЧервПр, Шпот.

Об угол ударений. Дурень. Антрац, Лут, Стах.

***Чужі угли щитать.** Не мати власної домівки. Донц, Марк.

УДАРИТИ Ударити – не промажеш. Дуже товстий. – *Бач'уї Йурка / йа^кий в-ін? / сп'раўній / у^дариши / не^а промаже^аши* (Кррч); ВесТ, Малорл, Новб, Новпск, Сніж.

УКРОП Як не укроп, то петрушка. 1. Щось сталося на заваді планам. Оріхов. 2. Про людину-невдачу. Оріхов.

УКСУС Як уксус. Дуже п'яний. Шахт.

***Як уксусу напився.** Скривився (перев. від кислого). Кол.

УКУШЕНИЙ Як укушений. Дуже злий. Антрац, Гірс, Калм, Кріп, КрЛ, Луган, Мус, Усп, Рубіж, Свердл, Сух,

УМ Зібрати ума. Вигадати казна-що. – *Ха^д'ом на р'іч'ку! / оце так з'ібрала у^ама / ш-ч'е зранку ли^нуї холодної дош-ч'* (Старб); Ям.

З ума та з блиску. Утративши розум, збожеволівши. КрЛ.

***Крутиться на умі.** Постійно докучає якась думка. Ниж, НижД, Перв, Руд, Тит, ЧервПр.

Не йде на ум. Незмога щось згадати. Брян, Вівч, Гірс, Голуб, Макар, Молгв, Перв, Рай, Рубіж, Руд, Свердл, Тит, ЧервПр, Шпот.

***Нема ума – на базарі не купиш.** Тупий, недоумкуватий. Алч, Булг, Гірс, КрЛ, Свердл, Щас.

Неповний умом. Дурнуватий. Гірс, Луган, Пер, Підл, Стах.

***Ні ума ні фантазії.** Ні на що не здатний. Алч, Антрац, Вес, Вівч, Донец, Зор, Кр, Кудр, Луган, Лут, Ма, Микіл, Міл, Мороз, Новол, Осин, Перш, Підг, Полов, Ребр, Риб'ян, Род, Свердл, Сєв, Сіверс, Сніж, Стах, Топ, Трет, Хор, Чаб.

Прикласти ума. Додуматися, зрозуміти. НижД, Сіверс, Сніж.

***Пропити ум.** Стати алкоголіком; не вміти вже адекватно себе поводити. Луган.

***Ум гайда.** Дурнуватий, божевільний, розумово неповноцінний. – *Воно ї видно / що ум гайда / бо таке придумаў* (Крас).

Ум зашивати (пришивати). Пришивати гудзика або щось зашивати на одязі, надягнуеному на людину. Амвр, Вал, Дмитр, Док, Кар, Кругл, Нещер, Новкр, П-в, П-р, Розп, Тан. • „Не пришивають, щоб пам’ять короткою не була” (Луган); „Щоб не втратити пам’ять” (Луган); „А якщо вже довелось так робити, то в роті тримають нитку, доки не пришиють (зашиють)” (Луган); „Знай, Петре, що на собі пришивати – собі ум зашивати” (Луган).

Ум кучі не держитися в кого. Хто-н. дурнуватий. – *Коли ў кого не^ммає де^уї’атой к’ленки / то ў нас ш-ч’е кажут’ / ум куч’і не^м держиц’а* (Прив); Сіверс.

Ум розв’язати. Стати розумним, грамотним. Алч, Гірс, МирДо. Див. **пупка не розв’язати.**

***Ума вставити чому.** Зіпсувати що-н., поламати. Алч, Арт, Вес, Вівч, Кудр, Луган, Микіл, Осин, Полов, Свердл, Сіверськ, Сніж, Стах, Топ, Тр, Трет.

Ума киця нагепала кому, *ірон.* Хто-н. самовпевнений, але небагатий розумом. – *Підналили траву соўхо’з’ани / а загор’ілас’ по’садка / ума к’иц’а нагепала* (Брус).

***Умом поїхати.** Збожеволіти. Лоз, Перв.

УМЕРТИ Умре і дивиться, *несхв.* Про хитроумну людину. – *Не^м л’убл’у / йак о’то умре і д’ивиц’а / нада б’ути по’прош-ч’е* (Крем); Гірн, Оле, Стах.

Умреш – не встанеш. Смішно. – *Ми’кола ч’и’таў та йак сх’ва-тиц’а за жи’в-іт / ої / ум’реш / не^м ў’стане^мш* (Кррч).

УМНИК Зробити (робити) умника. Зробити розумний вигляд, показати, що ти щось знаєш. – *Та в-ін йак з’робе умни’ка / то ї пов-ірит’^мможно* (Осин); Ковп, Комсом, Луган, Лут, Новб, Новпск, Пів.

УНИТАЗ З унітазом обніматися, *евф.* Блювати. Білк, ДавМ, Док, Заайд, КрЛ, Луган, Миха, Підг, Розп, Свердл, Стах, Тал, Тор, Центр.

***Унігаз обнімати**, *евф.* Блювати. Амвр, Білов, Велик, Єнак, Молгв, НижД, Кір, КрЛ, Луган, Род, Старб, СтЛ, Усп.

УПРЯЖ Ставати в упряж. Братися до роботи, розпочинати справу. Коміс.

УПРЯЖКА В одній упряжці. Схожі, подібні (перев. з однаковими вадами). Алч, Антрац, Арт, Вес, КрЛ, Кудр, Лисич, Лут, Микіл, Мороз, Осин, Полов, Сніж, Стах, Сте, Топ.

УРАЛ Бути з Уралу (із Сибіру). 1. Бути непоінформованим, не знати чого-н. – *Ти шо / з Уралу / за 'кабе"л'не ўже 'нада да'вати ч'отир'надз'ц'ат' з'ривен'* (Стах); Брян, Житл, Крем, Криз, КрЛ, Саб, Тор. 2. Дурнувата людина. Крем. • Пор. прив'язку до місцевого факту: “Так кажуть про дурнів. По сусідству жив чоловік, а він до нас приїхав з Уралу. Він давно вже помер, а в нас і досі на дурнів так кажуть” (Тплг).

УРОК *Уроки на бочці вчив, *жарт.* Те, що колесо між ніг. Горл.

УС До усів, зі сл. *забрехатися*. Дуже, сильно, повністю. Антрац, Дяк, Сніж.

УТРО Утро в курятнику, *жарт.* Про скуйовджене волосся. Алч, Артем, Бул, Вівч, Зугрес, Ка, Лисич, ЛозО, ОлП, Покр, Сіверс, Хв.

УТЮГ *Погладить утюгом (отюгом), *жарт.* Ударити чимось важким. Кір, Міус, Сват.

Утюг вужастий. Недоумкуватий. Малорл.

Утюг, підперезаний ломом, *жарг, знев.* Дуже товстий. – *'Виїшла Олена на 'вулиц'у / у п'лат':а не" ў'лазе / у't'уэ / п-ітпе"резаний' ломом* (Сват); Ков, Кол.

УХНАЛЬ *Розтринькати на ухналь. Витратити всі гроші. Антрац, Ануф, Бір, Бон, Велик, КрЛ, Лисич, Луган, Павлів, Ров, Рубіж, Сух, Усп, Хор.

УХНАРЬ *На ухнарь, зі сл. *п'яний*. Дуже, зовсім. Амвр, Бон, Кір, Петровен, Род, Розкв, Сват, Усп, Шульг.

УЧОРА Як учора. Зовсім недавно. – *Школу 'кон'ч'ила с'ім го'д'іў то"му / а йак ў'ч'ора* (Брян); Підл.

УЩЕРБ *На ущербі. Положення місяця, при якому освітлена частина починає зменшуватися й доходить до серпа. – ... А шо посадиш на ущербі, усе плохе буде. Мик [Иванов 1898: 317].

Ф

ФАЗА Звихнутися по фазі, жарг. Стати божевільним. Амвр, Артем, Калм, Кір, Ковп, Луган, Мак, Міус, Молгв, НижД, Прост, Старб, Стр, Тор, Червп.

ФАНЕРА Пролетіти як фанера над Парижем, жарг., жарт. або *ірон.* Зазнати невдачі, програти. Алч, Вест, Гірн, Дмитр, Іван, Кір, Лисич, Луган, НижД, Ор, Осин, Поп, Рубіж, Сіверс, Старб. • Із жаргону естрадних артистів. *Фанера* – спів під фонограму, а слово *Париж* тут первісно «культурна, вимоглива аудиторія, яка не приймає халтури» [СКСИ: 271].

ФАНТИК *Фантики збирати. Класти гроші в ощадкасу. Антрац, Білк, Гірс, Луган, Рубіж, Сух, Усп.

ФАРШ *Курячий фарш. Неякісне м'ясо. Луган, Стах.

ФАШИСТ Не всіх фашистів війна забрала, знев. Злий, жорстокий, ненависний. Луган, Лут, Сват.

ФАЩІВКА *У Фащівку за помідорами, евф. Те, що до баби Кудичихи. Чорн.

ФЕДОРА До Федори збирати помідори, евф. Те, що до баби Кудичихи. Перв, Пів.

Федора на ноги наступас. Надходить осінь. Мет, Пер.

ФЕДЯ *Робити на Федю. Працювати без користі для себе. Білк, Булг, ДемО, Кір, Кр, Крим, Новган, Парн, Розс, СтЛ, Тор, Тр, Ціл.

Федя Бибик. Недоумкуватий. ПлП.

Федя з Балабуївки, знев. Недоумкуватий. – *Зро|биў / йак к·іт на глин'і / с|казано / |Фед'а з Бала|буйіўки* (Слов'ян); Зим, Поп, Сніж. • **Балабуївка** – очевидно, ойконім, що пов'язується з основою *бал-* “говорити, балакати, балабонити” (такого населеного пункту взагалі в Україні не фіксується). Загальновідомий також і семантико-стилістичний пейоративний “ореол” слова **Федя (Хведя)**, див. **Федя з бугра**.

Федя з бугра, знев. Недоумкуватий. Білов, Марк, Підл, Поп, Сніж.

Федя з десятої [шахти], місц. Дурнуватий. – *То ж |Фед'а з де|с'атой / ну шо з |н'ого ў|з'ати!* (Артем).

***Федя з Єпіфанівки, знев.** Недоумкуватий. Піщ, Сіверс.

ФЕНЬКА Язиката Фенька, знев. Той, хто багато й пусте говорить (перев. про жінку). Бут, ВелЧ, Лисич, Ниж, НовБ, Новпск, Ор, Осин, Піщ, Сіверс, Щас, Юр. Пор. **язиката Хвеська**.

Як Фенька без солі, зі сл. *бігати, мотатися* і т. ін. Про дуже непосидливу людину. – *Ну й жінка! / мо'тайіц':а / йак 'Фен'ка бе^мс сол'і* (Крас); Новган.

ФІГА *До фіга і ще трошки. Дуже багато. – *Бе^мри / бе^мри! / у мене ц'о'го (яблук, насіння і т. ін.) до ф-і'га і ш-ч'е т'рошки* (Оріхов); Берез, Брус, Крем, Лоз, Луган, Новсв, Сіверс.

ФІЗИОНОМІЯ Начистити фізіономію кому, *жарт*. Побити кого. – *Уч'ора Сте^мпанов-і на'ч'устили ф-із'іо'ном-ійу* (Луган); Антрац, БокП, КрЛ, Лут, Микіл, Молгв, Плот, Ров, Сім, Сніж.

ФІКУС *Цілуй фікус (хвікус), поливай бабусю, *жарт*. Формула прощання. Єнак.

ФІТІЛЬ Як фітіль (хвітіль). Дуже високий і худий (звичайно про чоловіка). Воев, Макіїв.

ФЛАГ *Красні флаги, *евф*. Місячні, менструація. Кам.

***Червоні флаги, евф**. Місячні, менструація. Кам.

ФОНАРЬ Збивати фонарі (хвонарі). Бути п'яним; заточуватися. – *Ти ў'ч'ора не^м ўс'і фонар'і позби'ваў?* (Луган); Іван, КрЛ, Луган, Мак, Міус, Нещер, П-в, Щас.

ФОРТОЧКА *Задуло через форточку (хворточку) кого, *евф*. Про вагітну жінку. Лисич, Луган, Миха, Ров, Сіверс, СтЛ.

ФОТОГРАФІЯ *Як на фотографії. Красивий, гарний. Баб, Байд, Білов, Білс, Дмит, Кріп, Лан, ЛісП, Молгв, Новжд.

ФОТОМОДЕЛЬ *Похожий на фотомоделль, *ірон*. Несимпатичний. КрЛ, Лисич, Луган, Піс, Ров, Сіверс, Шир, СтЛ.

ФРОНТ Всі пішли на фронт, знев. 1. у кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Анд, Білк, Велик, Захід, Лисич, Луган, Новбор, Новган, Новом, Ол, Ор, Осин, Проїж, Рубіж, Сад, Сич, Сіверс, Сніж, Старб, Стах, Сух. 2. Нікого немає (у якомусь будинку, установі і т. ін.). Алч, Андріан, Верг, Ган, Євсуг, НижД, Новом, Перв, Трьохізб, Фр.

Два на фронті, один на ремонті в кого, *знев.* Те, що всі пішли на фронт 1. Хв.

Дев'яносто дев'ять на фронті, а один на ремонті в кого, *знев.* Те, що всі пішли на фронт 1. – *Поч'ала таке ве^рзти / ш-ч'о н'і ў 'йак-і ворота / 'л'уди по^де^жкуйт' / ш-ч'о ў 'нейі де-^уйа^носто 'деўйат' на ф'рон'т'і / а один на ре^мон'т'і* (Міус); Кр, Лисич, Перв, Піщ. Див. **дев'яносто дев'ять у голові**.

Не всі дома: пішли на фронт у кого, *знев.* Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий; дивний. Білк, Кір, Кр, Лисич, Марк, Міус, Молгв, Новпск, Райг, Сніж, Шахт.

Не всі дома: поїхали на фронт у кого, *знев.* Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий; дивний. Луган.

ФРОСЯ *Фрося з водокачки, *знев.* Пришелепуватий. Бобр, Дяк, Новкрас.

Як Фрося (Хрося), *знев.* Неохайно одягнений (перев. про жінку). Антрац, Дон, Зим, Кір, Ковп, Кр, Лисич, Луган, Мар, НижД, Новом, Осин, Перв, Сіверс, УрК, Щас.

*[Як] **Фрося Бурлакова**, *знев.* Те, що як **Фрося**. Гонч, Кір, Луган, Новд, Новдар, Риб'ян, Сіверс.

[Як] **Фрося з бомбоскладу**, *знев.* Те, що як **Фрося**. Лисич.

[Як] **Фрося з пивзаводу**, *знев.* Те, що як **Фрося**. ВелЧ, КрЛ, Лисич, Новм, Петров, Род, Сміл, СтЛ.

[Як] **Фрося Кулакова**, *знев.* Те, що як **Фрося**. Новб, Пер.

ФУНДАМЕНТ *Поцілувати / цілувати фундамент. Повернутися до рідної оселі. Ясен.

ФУТБОЛ *Хоч (хоть) у футбол грай (ганяй). Дуже просторий (перев. про приміщення). – *У мо'йїй квар'тир'і та'кії зал / хот' у фуд'бол граї* (Вівч); Баб, Білк, Білов, Білс, Гонч, Дмит, Калм, Кас, Кол, Кр, Крим, Кріп, Лан, ЛісП, Луган, Нецер, Нижт, Новолек, Новсв, Ров, Свердл, Сіверс, Сніж.

Шо їв, шо в футбола грав, *ірон.* Голодний. – *З гост'ей пове-^рнуўс'а / шо їў / шо ў фуд'бола граў*.

*Як у футбол гралі. Витолочено. Тар.

Х

ХАЗЯЇН **Найти (знайти) хазяїна.** Бути вкраденим. – *Т'іки шо ле^мжала ло^пата / ўже не^мма / видно / найшла ха^з'айіна* (Піщ); Ан, Бут, Луган, Новом, Осин, Сват, Сніж, Старб.

Піти [кращого] хазяїна шукати. 1. Загубитися. – *Таке / хоч' приўйазуї / п'ішоў к'раш·ч'ого ха^з'айіна шукати* (Крем); Велик, Кр, Луган, Новгород, Новпск, Осин, Сіверс, Старб. 2. Те, що **найти хазяїна.** – *Видно / грабл'і п'ішли к'раш·ч'ого ха^з'айіна шукати / а т'іки ж оставиў!* (Старб); Крем, Марк, Новгород, Осин.

ХАЗЯЙСТВО ***Одділяти (обділяти) на хазяйство, етн.** Весільний обряд: обдаровувати молодих. Вес, КрЛ, Луган, Ма, Осин, Підг, Полов, Стах, Сте, Топ.

***Хазяйство держать.** Мати присадибну ділянку, живність, будівлі. – *Ми ж ха^з'аїство |держим / ко|роўка / те^мл'ата / куроч'ки* (Гонч).

ХАЙ ***Підняти хай, грубо.** Зчинити галас. Алч, Брян, Вал, Михайл, Кір, КрЛ, Луган, Міус, Ров, Свердл, Стах.

ХАЛАБУДА **Родитися в халабуді.** Не зачиняти двері. – *За-ч'іни двер'і! / ти шо / ў халабуд'і родиўс'а?* (Петр); Зим, Луган, НижД, Перем, Шахт, Ям. • **Халабуда** – тут, можливо, “буда, курінь”. Тоді мотивація фраземи виправдана тим, що в халабуді немає дверей, а отже, і нічого зачиняти.

ХАЛЯВА ***Ганяти халяву.** Нічого не робити. Трьохізб.

Давити халяву, жарг. Байдикувати, нічого не робити. Гірс, Перв.

Зачепити халяву, жарг. Познайти з дівчиною. Щас, Ям.

На халяву, жарг. Безплатно, даром. Алч, Горл, Греч, Іван, Кір, Луган, Мак, Молгв, Підл, П-р, Прост, Стах, Старб, Тор, Ям. • **Халля ва** – задоволення потреб, отримання чого-н. за чужий рахунок, безкоштовно [ССтав 2003: 278].

Як на халяві м'яса. Дуже мало; нічого. Анд, Риб'ян, Сніж, Шахт.

ХАНА **Хана приснилась чому.** Десь ділось або зламалось. – *Лван пока|таўс'а на |вел'іку / і йо^мму з|разу |хана прис|нилас'* (Трет); Алч, Вівч, Зор, Кр, Луган, Лут, Ма, Микіл, Підг, Полов.

ХАНЬКА **Давати/дати ханьку (ханькі), етн.** Відмовляти

тому, хто сватається. – Йо^вму ж дали ¹хан'ку / а в-ін зноў ту ди л'ізе (Луган); Вільх, НижВ, НижД.

Пити ханьку, обр. Гуляти на весіллі. – Ну / Іване / п-іде^мо ў суботу до Шарк-іў ¹пیتی хан'ку? (Осин); Алч, Луган, Макар.

Принести ханьку. Одержати відмову при сватанні. – Он ўже ї хан'ку прин'іс Васил' од ¹д'іўч'ини (Пер); ВелЧ.

ХАПАТИ Хапай-лапай. Виконане наспіх. – І шо це та'ке? / та'ке со'б-і ха'пай ла'пай! (Лисич); Іван, Нев, Осин, Сват, Сніж, Ст.

ХАРЦИЗЯКА Харцизяка з-під шлакової гори. Дуже брудний. Іл, Лут.

ХАРЧІ *Затачувати харчів на свайбу (на свальбу), етн. Весільний обряд: вносити гроші і продукти для продовження гуляння після власне весілля. Ма, Лисич.

Харчами хвастати[ся]. Блювати. Оріх, Старб, Шульг.

Харчі переводити. Бути худим, хоч і не мало їсти. Лут, Трет.

ХАРЯ Харя відморожена, вульг. Про безсовісну людину. Воев.

***Харя оддуга**, вульг. Одутлий, з великим обличчям. Білк, Кріп, Литв, Старб.

ХАТА Віднесли до нової хати кого. Хто-н. помер; кого-н. поховали. Калин. • **Хата** – тут “яма, могила”, де й буде далі “жити” покійник. Пор. також евфемізований “хатній” образ – *домовина* (від *дім*).

З білої хати. Дурнуватий. Вівч, Чмир.

З хати впасти. Бути дурнуватим. Лут, Сніж.

Заробити хату з чотирьох дощок. Померти. КрЛ, Луган, Щас.

***Згоріла хата, гори й сарай**. Байдуже; пропало щось значуще, хай пропада й менш значне. Антрац, Білк, Брян, Бутов, Вахр, ВерхК, Вр, ДемО, Ілліч, Карт, Кір, Крем, Криз, Крим, Лисич, Лозов, Лут, Молгв, Нижб, Підг, Піс, Розс, Сніж, Степ, СтЛ, Тар, Тр, Ціл.

***[І] в хату не заходити**. Працювати надворі цілий день не відпочиваючи. Глад, Де, Дем, Кам, Лисо, Луган, Лут, Михай, Новпск, Осин, Рай, Розс, Рубіж, Свердл, Цар, Шульг.

[І] в хату не плюнути. Зовсім не приходити, не з'являтися, не навідуватися. Старб, Шпот.

Кругом хати ганяти. Сварити, бити (перев. про жінку). – Ш-ч'о за ¹гам-ір? / су'с'ід знову сво'йу ¹ж-інку кру'гом ¹хати ган'айе! (Марк); Білк, ВелЧ, Георг, Гол, Крем, Криз, Марк, Молгв, Осин, Пів, Поп, Сніж, Шахт.

***Ладитись до Божої хати.** Бути близьким до смерті. Лут, Мет, Прох.

***Наступить на хвоста** кому. Скривдити кого-н. Алч, Антрац, ВесГ, Гірс, Кір, Кр, КрЛ, Марк, Щас.

Не всі дома і хата на клямці (на замку) в кого, *знев.* Хто-н. дурнуватий, недоумкуватий. Вахр, Зол, Іван, КрЛ, Кудр, Лисич, Лот, Тор, Юр.

Не всі у вашій хаті, *знев.* Дурнуватий, недоумкуватий. Алч, Анд, КрЛ, Луган, Ма, Мик, Пер, Петровен, Ров, Сіверс, Стах, УрК, Хар, Ясен.

Нема нікого і хата на замку в кого, *знев.* Те, що **не всі дома і хата на клямці.** Зим, Осин.

Пекти на хату. Їхати (йти) додому. Зел.

Під дурного хату. Невідомо куди (про адресу). – *Куди посилаєш? / під дурного хату* (Брус).

***Піти на хату.** Відправитися додому. Алч, Брян, Вал, Кір, Міус, Ров.

По хаті вітер ганяти. Гнати горілку. Марк, Слсрб.

Твоя хата моїй хаті троюрідний погріб, *жарт.* або *ірон.* Дуже далека рідня. Булг.

Тинятися по чужих хатах. Не мати притулку. – *Ус'у жиз'н' в-ін ти/н'аўс'а по ч'ужих хатах / не знаў / де голову прихилили* (КрЛ); Антрац, Бу, Кір, Кр, Перв, Стах, Сте, Тан, Фр.

***У хату не влізеш.** Не прибрано, розгардіяш у хаті. Вахр, ВесГ, Греч, Дмит, Жд, Калин, Крем, КрЛ, Парх, ПлП, Розп, Сніж, Тошк, УрК, Хар, Чорн.

***Урівні з хатою.** Багато, глибоко. – *То'д'і с'н'і'га ле'жали ур'і'н'і с хатої* (Заайд).

Хата без дверей, *ірон.* Пуста, недалеко людина. Антрац, До-нец, КрЛ, Луган, Мик, Осин, Свердл, Тр, Хар.

***Хата на хаті й куча на лопаті.** Безладдя. Алч, Білк, Ден, Перед, Сіверс.

Хату на трубу поставити. Наробити шуму, шелесту, зчинити гармидер. – *Уч'ора г'ос'т'і хату на трубу поставили* (Комсом); Іл, Сіверс.

Через хату перехилиться. Дуже високий. Артем, Хруст.

Шити з хати в хату. Ледарювати, тинятися скрізь, вирипувати

двері. – Уз'али таке ле^мдаш-ч'о / т'іки ^шийе с хати ў хату (Лисич); НижД, Сват, Старб.

Як у дурного на хаті. Неакуратний, неохайний (про зачіску). – *Оце вир'адилас'!* / *Йак у дурного на хат'і* (ВесТ); Горл, Золот, Карт, Крем, Луган, Марк, Молгв, Новол, Пер, Проїж, Старб, Тр.

Як у себе в хаті. Упевнено; затишно. Новл, Ров, Сніж.

ХАТИНА Ні хатини ні дитини. Нікого немає; самотній. Гірс, Ор, Підл, Юр.

***Особиста хатина, евф.** Труна. Артем, Бу, Луган.

ХАТИНКА Зробити особисту хатинку кому. Хто-н. помер. Бу.

Особиста хатинка, евф. Труна. Артем, Бу, Луган.

ХАТКА Не туди хатка (хата) в кого. Хто-н. дурнуватий. – *У Пилипенка не^м туди хатка / а в-ін ш-ч'е ї оже^мниўс'а* (ВелЧ); Анд, КрЛ, Луган, НижД, Шахт, Щас.

ХА-ХА Пійматися на ха-ха. Дуже довго сміятися. Зим.

ХВАТАТИ Не хватає в кого. Хто-н. недоумкуватий. Брян, Вівч, Гірс, Голуб, Макар, Молгв, НижД., Підл, Рай, ЧервПр, Щас.

ХВИЛЯ На своїй хвилі. Не схожий на інших. Перв, Підл.

ХВІРТОЧКА *На хвірточках кататися. Бути дурнуватим. Георг, Топ.

ХВІСТ Багато хвоста в кого. Хто-н. хвастається. – *Та хвос'та ў тебе ба'гато / йа'би ше й у'ма* (Старб); Білк, Булг, Бут, Іл, Кам'ян, Кір, Ков, Кол, Марк, Новб, Осин, Руд, Сад, Трьохізб.

Великого хвоста мати. 1. Хвастатися. – *Ц'а д'іўч'ина ве^м-ликого хвоста майе / з нейу не^м зго'вориш* (Тр); Бонд, КрП, Марк, Новб, Св, Юр. 2. Гуляти, зраджувати чоловікові. – *Та вона такоого ве^м-ликого хвоста майе / ш-ч'о б'ідний й'ій ч'олов'ік* (Кір).

Власного хвоста боятися. Бути полохливим. Поп.

Возити хвоста. Хвастатися. – *Не^м с'т'іл'ки д'іла / а ўже три д'ні 'возит' хвоста / у'с'ім 'голову протурч'аў* (Новпск). • **Хвіст** – тут, очевидно, результат каламбурного обігрування слова *хвастати[ся]*. Див. **великого хвоста мати** (1).

Держати (дерти) хвіст крючком. Задаватися. Луган, Старб, Чорн.

Держати (дерти) хвіст пістолетом. Задаватися. Білк, ВерхП, Дем, Кам, Кір, Лоз, Лозов, Рай, Стр, Червон, Чмир.

Держати хвіст трубою. Мати бадьорий вигляд. Лоз, Луган, Рай.

Держати хвоста за вітром. Бути бадьорим, триматися молодьцьки, самовпевнено. Анд, Георг, Зол, Комсом, Ниж, Руд, Свист, Сіверс, Старб, Хв, Чмир, Юр.

Дівчачий (коров'ячий) хвіст, знев. Дівчачур. ВелЧ, Калін, Калм, КрП, Луган, Новб, Новпск, Ров, Юр. • В основі виразу метафоричне представлення хлопця, що ходить позаду дівчат “хвостиком”, хвостом.

Довгого хвоста мати. Хвастатися. – *Ох і доўгого хвоста майе! / ўсе йа та йа!* (Свердл); Прос.

З куций хвіст, жарт. Зовсім мало; незначна кількість. – *Прин'іс Марко додому грошеї с куциї хв-іст* (Тор); Юр.

Заглядати під хвіст (під хвоста). 1. Сварити, бити, карати. – *Доки і вир'іс / ўсе загл'адали йо'му п-іт хв-іст. І н'ічого / л'у'диноу стаў* (Іван); Білк, Бобр, Бонд, Ган, Георг, Зак, Зим, Ков, КрасП, Крем, Кррч, Кудр, Лисич, Луган, Міус, НижД, Ол, Осин, Прост, Рубіж, Сіверс, Слз, Старб, Фр, Шимш, Юр. 2. Підганяти в роботі. – *Ти'н'айе'ц':а п-іўд'н'а / не" буде"ш загл'адати п-іт хв-іст / у стину штоўхати / н'іч'ого не" зробе* (Кррч); Осин. 3. Наглядати за дівчиною, щоб не загуляла. – *До хлопц'іў аж т'русиц':а / загл'адаї йї' б-іл'ше п-іт хв-іст / а то б-іда буде* (Крем); ВелЧ, Гірс, Кррч, Новпск, Осин, Сват.

Залупити хвоста. Утекти. Кір.

***Заносити хвіст на повороті, знев.** Догоджати. Анд, Луган, Юр.

***Заносити хвости, знев.** Підлабузнюватися. Луган, Стах.

Заячий хвіст, знев. Полохлива людина. Алч, Білов, Бір, Гарас, Золот, Калм, Луган, Марк, Мілов, Перв, Сев, Слсрб, Сніж, Юр.

Коров'ячий хвіст. Людина, яка постійно й нав'язливо ходить за кимось. Алч, Криз, Лен, Луган, Мет.

Ламати хвоста. Поводитися зухвало. Свердл, Сніж.

***Лизати хвіст.** Виконувати маловартісну роботу. Артем, Ден, Дяк, Єнак, Лисич, Луган, Перед.

Лисячий хвіст, знев. Підлабузник; хитрун. Алч, Сніж.

Надрубати (підрубати) хвоста кому. Провчити кого. – *Марин'і даўно с'л'ід п-ідрубати хвоста / бо дуже заносиц':а* (Свист); Юр.

Наколоти під хвостом (під хвіст) і податися. Поспішити. Дем.

Ні в хвіст ні в гриву. Нікуди не годиться. – *Ти та^ке ве^рзеш / шо н'і ў хв-іст н'і ў зриву* (Вівч); Заайд, Луган, Марк, Юр.

Носити хвоста. Хвастатися. Осин.

Падати на хвіст. 1. Жити, робити щось за чужий рахунок. – *Ігор буў ш^ч'едройу л'у^динойу / то^лму хлопц'і ч'асто падали йо^лму на хв-іст* (Луган); Білк, Вахр, Оріх, Оріхів. 2. Просити що-н. – *У тебе йе де^с'атка? / йе / падайу на хв-іст* (Алч); Брян, Луган, Стах. 3. Приєднуватися без запрошення. Гірна.

Під собачий хвіст, *вультг.* Даремно, марно, без позитивних наслідків. Адріан, Новкр, П-р, Тимон.

Під хвіст блоха попала кому. Хто-н. бурхливо виявляє ознаки неврівноваженого стану; вередує, капризує, пустує. Комсом, Сват, Юр. Пор. **під хвіст віжка попала.**

Під хвостом скипидаром намазаний. Про людину, що швидко біжить або метушиться. Кір, КрЛ, Лисич, Луган, Лут, Микіл, Новкр, Новсв, Стах, Тплг, Трет.

Підмігати хвостом хату. Брудно, неохайно щось робити (перев. у хаті). НижН.

Піднімати хвоста. Викаблучуватися. МирД.

***Помести (покрутити) хвостом.** Швидко побігти, піти, податися (перев. про жінку). Білов, Кррч, Луган, Стах, Юр.

Прикрутити хвоста. Приструнчити. Алч, НижД, Сіверс, Сніж.

Прикусити хвоста. Не зазнаватися. Новзн.

Рубати (обрубувати) хвости. Проганяти тих, хто приєднався без запрошення. – *Іде^лмо до парку т'іл'ки нашойу згрупойу / інішим / рубайе^лмо хвосту* (Андр); Красд, Перв, Прос, Сніж, Топ.

Сорочин хвіст, *знев.* Язиката жінка. – *Унейі н'іч'ого не^л удер-жиц'а / не^л ж-інка / а сороч'ин хв-іст* (Крем); Кррч.

Сорочин хвіст причеплено в кого, кому, *знев.* Хто-н. язика-тий, любить розпускати плітки, передавати вигадки. – *Унейі со-роч'ин хв-іст при^ч'епле^но* (Сват); Міст. Пор. **сорока на хвості принесла.**

У куций хвіст. Пізно, невчасно. – *Ну / те^лпер ц'і твоїї ба-лач'ки у куций хв-іст / ус'і даўно роз'ійш'лис'* (Артем); Ров.

Упасти на хвіст. 1. Приєднатися без запрошення. Антрац, Горл, Донец, Зим, Кам, Кам'ян, Кір, Кр, КрЛ, Луган, Малорл, Міус, Молгв, Новом, Новпск, Ор, Осин, Прос, Сіверс, Стах, Фашів, Фр, Хар, Червп.

2. Жити за чужий рахунок. – *Хлопц'і ч'асто не^в в-іт того / ш-ч'об у^пнасти йо^пму на хв-іст* (Луган); Білк, Вахр, Оріх, Топ.

***Ухопить (ухватить) хвоста**, *евф.* Завагітніти. – *Кате^врина о^п-ат' уxo^пила хвос^та / і трет'е буде* (Миха); Дібр, Лоз, Сіверс.

Хвіст [аж] теліпається (тіліпається) в кого. Хто-н. надто хвастливий. Ка, ЛозО, Підг, Сім, Топ, Хв.

Хвіст відпаде в кого. Хто-н. хвастає, заноситься, гонориться. Піс, Сват, Стах, Фашів, Хв.

Хвіст гачком, ноздрі пузирами в кого. Хто-н. знервований. Брян, Зор, Ма, Підг.

Хвіст зелений. Дуже молодий (про хлопця). Чорн.

Хвіст крючком, ніс п'ятачком у кого. Хто-н. задається, хвастає, пишається, зазнається. – *Хв-іст кр'уч'ком / н'іс п'ятач'ком і по^б-іг соб-і бо^ч'ком* (Комсом); Хар, Юр.

Хвіст крючком, ніс торчком у кого. Хто-н. задається, хвастає, пишається, зазнається. Трьохізб.

Хвіст пружинити. Сваритися. – *Знову су^с'ітка поч'и найе хв-іст пружинити* (Луган); Антрац, Дяк.

Хвіст [так і] теліпається (тіліпається) в кого. Хто-н. дуже хвастає. Прос. – *Гриц'ко / ти розкажеш / а хв-іст так і т'іл'іпайе^ц'а* (Прос); КрЛ, Луган, Микіл, Сім.

Хвоста захвостолупити. Швидко піти, податися, понестися. – *Ма^рина йа у^жале^на / хвоста захвостолупила / аж пил сто^упом* (Іван); Антрац, КрЛ, Сніж.

Хвоста поцілувати, жарт. Запізнитися (перев. на який-н. вид транспорту). – *А ч'ого ти не^в поїїха^у у город? / бо хвоста ау^тобусу поц'ілува^у* (ЧервЖ); Луган, Стах.

Хвости заносити, знев. Догоджати. – *Надоїло ўже у^кос'кувати ^кажного / хвост^и за^носити* (Марк); Горл, Слерб, Стах. Див. заносити хвіст на повороті.

Хвостом по воді вдарити. Швидко зникнути. Луган.

Хоч (хоть) за хвіст та палкою. Про погано зроблену роботу. Бобр, Дяк, Новкрас.

Хоч (хоть) на хвіст наступи кому. Хто-н. спокійний, незворушний. Брян, Кур, Марк, НижД, Оріх.

Як баранячий хвіст, зі сл. *теліпатися*. Слідком, позаду (ходити за ким-н.). Бонд.

Як коров'ячий хвіст. Дуже вредний. Пер, Шевч, Шир.

Як мишачий хвіст. Дуже тоненький. – У мене волос':а йак мишач'ий хв-іст (Горл); Крем, Стах.

Як на хвості сала, жарт. Зовсім мало. – С'ім год уч'уїс'а / а у'ма / йак на хвос'т'і сала (Анд).

***Як поросячий хвіст.** Дуже кручений. Біл, Зал, Золот, Ков, Крим, Луган, Пер, Піс, Старб.

Як собачий хвіст; як у собаки хвіст. Про язик балакучої людини (перев. про ту, яка пліткує). Алч, Ган, КрЛ, Луган, Ма, Ров, Хар, Юр, Ясен.

Як собачий хвіст, зі сл. *мерзнути, замерзнути.* Дуже, сильно. Алч, Дібр, Золот, КрЛ, Луган, Ма, Марк, Новом, Петров, Риб'ян, Сніж, Смол.

ХВОРОБА Вискочити із хвороби. Одужати. – На цеї раз пош-ч'астило / вискоч'уї із хвороби (Прок); ЧервЖ.

ХВОСТИК Дівчачий (бабський) хвостик, знев. Дівчачур (звичайно менший за віком). – Оце ш-ч'е д'іу'ч'ач'уї хвостик / т'іл'ки б'іл'а них йо'го ї видно (Луган); Молгв, Стах, Трет, УрК.

***На хвостик; до хвостика,** зі сл. *сходить, дит.* На свіжину. Новган, Піс, Різн, СтЛ.

ХИМКА *Носитися як Химка з маслом. Приділяти занадто багато уваги незначному. Луган, Павлів, УрК.

ХЛАМ *У хлам, зі сл. *п'яний, напиться.* Дуже сильно. – Уч'ора Пе"т'ро буї п'яний у хлам і зас'нуї п-ід лавойу (Новган); Луган.

ХЛІБ Відкусити хліб (хліба), етн. Весільний обряд: символічно поріднитися, згодитися вийти заміж. Комсом, Мак, НижК, Пів.
• Частина весільного обряду, коли батьки молодих під час сватання міняються хлібом і надкушують його. Часом хліб надкушують і молоді.

Захотіти хліба чорного з маслом машинним. Вимагати незвичного, недоступного. Лисич, Рубіж.

***Збирається хліб пекти Богу (батькам, родичам).** Близький до смерті. Вільн, Маріуп.

***[І] хліб не кажний день с.** Бідний; голодний. Марк, Сич, Хрящ.

[І] хліба ні за шо купить. Зовсім без грошей, бідний. Біл, Ниж, НижД, Перв, Тит, ЧервПр.

Іти хліба одвідать, *етн.* Весільний обряд: частувати в домі молоді ранком після першої шлюбної ночі. • „Вибирають кухарку на свайбі, аби попробувати за вкусом випечений хліб нареченої” (Перв); Вес, Мороз, Попів, Свердл.

***Істи білий хліб.** Жити заможно, сито. Білк, Прост.

На легкий хліб вийти. Домогтися кращого становища, не працюючи тяжко. ВерхП, Зак, Калм, Марк, Рай, Стр, Шульг.

Наїстися усіх хлібів. Усього зазнати в житті. Амвр. Кр, Нещер.

Перерізати хліб, *етн.* Весільний обряд: дати згоду на одруження. – *На талка не^и гул’аїе / ўже хл’ін не^ире^ир’ізали / ш·ч’е на /тому /тижн’і* (Кр); Анд, Вівч, Євсуг, Кір, Криз, Лисич, Обор, Пів, Поп, Сад, Св, Сіверс, Стах. • Час, особливості й символічний смисл цього весільного обряду пояснюють у різних місцях по-різному: “Це буває ще й тоді, коли молодий забирає молоду додому” (Старб); “Хліб перерізати означає посватати” (Лисич); “Дівчина пригощає свекра й свекруху й називає їх мамою і татом. Так же робить і хлопець” (Снак); “Батьки молодих міняються хлібом і надкушують його” (Мак); “У кого з молодих більший шматок, той і буде главою сім’ї” (ПетрМ); „Молода ріже хліб. Якщо рівно – молоді мають рівне сімейне право, а якщо ні – молода буде пиять чоловіка” (Перв); “Це означає: поділити щастя на двох” (Луган); “Відійти від батьків, одна половина й друга несуть мир у дві сім’ї – батьків дівчини й хлопця” (Дек); “Визначити, хто в сім’ї буде головним” (Підг).

Перестати їсти хліб. Померти. Теп.

***Прясти, мазати, ліпити, хліб пекти і борщ варити.** Багато роботи й робити її треба одночасно. Велик, Плот, Прох, Сте, Щот.

Розрізати хліб на дві частини, *етн.* Те, що перерізати хліб. Луган.

***Хліб до хліба.** Усього вдосталь. ОлП.

Хліб ламати, *обр.* 1. Свататися. НижД. 2. Погоджуватися вийти заміж. – *То шо /дон’у /буде^иш хл’іб ламати ч’и гарбуза да^ивати?* (НижН); Кругл, Луган, Стах, Тан. • „Наречена ламає хліб з молодим, у кого більший шматок, той буде старшим у родині” (Бу).

Хліб од (від) зайця, *фольк., жарт.* Подарунок для дітей з дороги, поля. – *У бат’ка остаўс’а хл’іб в-іт тормос’ка /д’іт’ам /каже / хл’іб од /зайц’а* (Тор); Криз, Луган, Різн, Тр.

Хліб од (від) лисички, фольк., жарт. Подарунок для дітей з дороги, полювання, поля, риболовлі. Красд, Криз, Марк, Молгв, Різн.

Хліб різати, етн. Сватати. – *Скоро прибудут' до нашоїї доч'ки хл'іб р'ізати* (Луган); Адріан, Зим, Кр, Мед, Тан. • „Хліб різати – узнають, хто буде управлять у сім'ї” (Перв).

Хліба одвідать, етн. Весільний обряд: частувати (частуватия) в домі молодої другого весільного дня [Иванов 1898: 845], Попів.

Хоч на хліб намазуй, знев. Улесливий, запобігливий. – *Не л'удина / а казна щ'о / ден' і н'іч' к'рутиц:а / б'іл'а на'ч'ал'ника / в'оч'і загл'адаїє / хоч' на хл'іб на'мазуї* (Крем); Кррч, Марк.

ХЛОПЕЦЬ Битий хлопець, несхв. Пройдисвіт. Кр, Марк, НижД, Новпск, Новт, Осин, Сіверс, Фащів.

Дубовий хлопець, несхв. Дурень. Ган.

***Зажигати з хлопцями.** Кокетувати. Білк, Луган, Новпск.

Лиманський хлопець, місц. Той, хто завжди знайде вихід у будь-якій скруті. – *Не жури голови / ўсе ти зробиши / ти ж у нас лиман'с'кий хлопец'* (Алч). • **Лиман** – пригород Алчевська.

***Нарядний хлопець.** П'яний. Лисич, СтЛ, Сух.

***Хлопець з крилами.** Турист або чоловік “проїздом” (Луган).

***Хлопець такий, що женить треба.** Хлопець шлюбного віку. Арт, Білов, Лисич, Луган, Нещер, Ров, Сніж, Стах.

ХЛУДИНА Як хлудина. Дуже худий. – *Ок'сана /п'іс'л'а /мор'а /стала йак хл'удина* (Вес); Білов, Кррч, НижД, Старб.

ХМАРА Зачіпає (зачіпа) хмари. Дуже високий. Антрац, Гар, Луган, Сім.

Зсунути хмари. Учинити сварку, заскандалити. – *Йак схоч'є све'круха приве'сти до покори не'в'істку / то зразу нама'гаїєц':а /с:унути х'мари* (Горл); Донец, Шахт.

У хмару заходити. Чванитися, хизуватися, виявляти погорду. КрЛ.

Хмара в штанях, ірон. Дуже товста людина. Стр, Хом.

ХМІЛЬ Хмелем посипати, етн. Весільний обряд: після одруження (як розписалися) молодих у домі молодого посипають хмелем (Чмир); Верг, Греч, Євсуг, Кір, Стах, Тан.

ХОДИТИ Ходити круголя (кругаля). Не відразу щось казати; дуже довго про щось говорити, оминаючи головне; заходити здалека. Лут, НижН.

Ходити (піти) наліво. Зраджувати в подружньому житті. Луган.

***Ходити такою, евф.** Бути вагітною. – „Усе, що пов’язане з дітородінням, вважається в нас таємним і святим. А того й про бременну кажуть: „Вона ходє такою!“ Якою – і так ясно” (Гриц); КрЛ.

ХОЛКА Заглядати в холку кому. Бити кого, сварити. Кам, Ковп, Комсом, НижД, Новбор, Новган, Свердл.

***Навідатись у холку** кому. Побити кого. Бобр, Дяк, Новкрас.

Наїсти холку, грубо. Ростовстити, погладшати. Булг, ЗолО, Зугрес, Кір, Крим, Лут, НижД.

Намилить холку. Побити. НижД, Шпот.

ХОЛОДИТИ *Ні холодить ні жарить. Байдуже, однаково. Кон, Микол, Мороз, Рад, Червг.

ХОЛОДНЕ Ні холодне ні гаряче не держиться в кого. Хто-н. ніяк не може зберігати таємниці. Нещер.

ХОЛОДРИГА Холодрига напала на кого. Хто-н. змерз, холодно кому-н. стало. – *На мене ўже холодрига напала / зуб на зуб не попаду* (Кр); Білк, Білов, Брян, ВерхП, Іван, Калм, Ковп, Луган, Мар’ян, Молгв, Новб, Обор, Осин, Пер, Пів, Підг, Рубіж, Сіверс, Старб, Шахт, Ям.

ХОЛОША Одна холоша (халоша) на середу, друга – на п’ятницю. Різної довжини (про частини одягу). Крем, Кррч.

ХОМА Водити як Хому за вуса. Постійно обдурювати. Калм.

***Зашитися як Хома в „Отче наш”.** Потрапити в безвихідне становище. Марк, Новган.

Хома Хасцький. Непутящий чоловік. Проїж, Сич. • Можливо, як каламбур від слова *хай* (під впливом відомого персонажа з “Прапороносців” О. Гончара).

ХОМУТ *Повісити хомут на шию. Одружитися. Воев.

Скинуть хомут. Позбавитися якогось тягара. Алч, Сіверс, Сніж.

ХОНДРИКИ Хондрики б’ють кого. Хто-н. вередує, злиться, нервує, кричить. – *Тебе знову хондрики б’ють? / ўсе од’но / йак йа сказала / так і буде* (Тор).

ХОР Як хор співає. Злагоджено (про якусь роботу). Ком, Сніж.

ХОТІТИ *Нічого (нічо) вже не хоче. Близький до смерті. Біллуц, Вільн, Лут, Карт, Лисич, Луган, Полт.

ХОПІТИСЯ *І хочеться й лоскочеться [і мати не велить]. Хочеться, але боязно. Євсуг, Крем, Кррч, Новган, Тар.

Не хочеться паганитися. Не має бажання встрявати в брудну справу. Брян, НижД, Шпот.

ХОХА *Хоха прийде. Фраза, якою лякають дітей. Бобр, Дяк, Новкрас. • Хоха – міфічна особа.

ХРАПІВКА Поїхати в Храпівку, *жарт.* або *ірон.* Заснути міцно, з хропінням. – Пашо / а де ж тв·іґ Саш|ко? / Х·і|ба не^н ч'уїе|ш? / по|їхау у Храп·іґку / аж с'т'іни др|жат' (Слз); Утк. • Храпівка – тут результат розкладу дієслова *хропити* з подальшим перетворенням іменної частини в топонім, що створює семантичну двоплановість, каламбур. Див. поїхати в Ригу через Горлівку; читати Храповицького.

ХРАПОВИЦЬКИЙ Співати Храповицького, *жарт.* або *ірон.* Міцно, з висвистом і хропінням спати. Ілов, Тор. Див. поїхати в Храпівку, читати Храповицького.

Читати Храповицького, *жарт.* або *ірон.* Міцно спати. – Д'ід у|же п·і|шоу ч'и|тати Храп|овиц'кого (Топ); ВелЧ. Див. поїхати в Храпівку.

ХРАПОВСЬКИЙ Читати Храповського, *жарт.* або *ірон.* Те, що читати Храповицького. – Йа |думала / в·ін шос' |робе / а в·ін ч'и|та Храп|оус'кого (ВелЧ).

ХРЕБЕТ [П] хребет можна побачити через живіт. Дуже худий. Верг, ВерхП, Глад, Марк, Піщ, Рай, Сват, Стах, Чмир.

[Самі] хребет та кості. Дуже худий. Антрац, Артем, ВерхП, Вес, Глад, Зак, Зим, Кам, КрЛ, Лисо, Луган, Лут, Марк, Міус, Нецер, Новпск, Ор, Рубіж, Свердл, Стах, Чмир, Шульг.

Чухати хребет через живіт. Бути дуже худим. Анд, Білов, Ковп, Комсом, Міус, Новб, Пер, Пет, Сіверс, Тор, Фашів, Хв, Юр.

ХРЕСТ *Зовсім немає хреста в лобі в кого. Хто-н. безсовісний. Вільн, Гарас, Луган, СтЛ.

Накласти хрест. Перелякатися. Роз, Сніж.

*Нема хреста в душі в кого. Хто-н. безсовісний. Біллуц, Донц, Зак, Новпск.

Піти на хрест. Померти. Ковп, Луган, Утк, Червп.

Придбати дерев'яного хреста. Померти. – Су|с'ід на |тому |тижн'і ў|же прид|баў де^нре^нў|йаного хре^нста (Маріуп); Бу|ла л'у|дина і не^нма / прид|бала ў|же де^нре^нў|йаного хре^нста (Маріуп).

У три хрести. Дуже швидко; негайно. – *Пове^ртаймо / бат^{ку} швидко / у три хре^сти!* (Зор). Пор. **алюр три хрести.**

***Хрестом собачим,** зі сл. *спати*. Уперемішку, як попало (спати). Трет.

ХРЕСТАТИЙ Дивитися (поглядати) на хрестаті. Бути близьким до смерті. Ган.

ХРЕСТИК Не шити хрестиком, краще гладдю. Не шуміти, не балуватися. – *Д'іти! / утихомиртес'!* / не^ш *шийте хрестиком / краш·ч'е глад'·у* (Литв).

Піти на хрестик. Померти. Старб.

Через хрестик кабачками. Сяк-так, неякісно (про погано виконану роботу). – *Хата поб·іле^{на} ч'е^{ре}з хрестик кабач'ками* (Сіверс); Пів, Підг, Покр, Попів, Райг.

ХРИСТЯ [Як] Христя в намисті, *знев.* Неохайно одягнена дівчина чи жінка. – *Ви т'іки подив·іц'·а! / спраўжн'а Хрис'т'а ў намис'т'·і!* (Лисич); Білов, Крем, Кррч, НижН, Новгор.

[Як] Христя з труднодем. Заклопотана жінка. Іван.

ХРІН І хрін з'їсть. Дуже голодний. – *Прийде додому / і хр·ін зійс'т' / не^ш те ш·ч'о кашу;* Верхдер, Ниждер.

Ставати хроном у носі кому. Сильно докучати, заважати. Лут, Усп.

ХРОНЬ Хронь нещасна, *знев.* або *лайл.* Алкоголік. – *Хрон' не^ш·ч'асна! / де пїє / там і вал'айе'ц'·а* (Комсом); Кр, Луган, НижД, Пер, Перем, Підг, ПлП, Сіверс, Шахт. • **Хронь** – афективне утворення від *хронічний* (алкоголік).

ХРУЩ Хрущів ганяти, *несхв.* Байдикувати, нічого не робити. Антрац.

ХРЮШКА Розбити хрюшку кому. Утихомирити кого, розбивши лице. Новдар, Новн, Фр, Хар.

ХУРДЕЛИЦЯ Гнати хурделицю. Нести нісенітницю; грубіянити. Хом.

ХУТІР *На хутір бабочок ловити, *евф.* Те, що до баби **Кудичихи.** Білк, ДалМ, Калм, Кір, Луган, Миха, Розп, Тал, Тор, Шахт, Юр.

*На хутір метеликів ловити, *евф.* Те, що до баби **Кудичихи.** Калин, Кір, Лисич, Ров.

Сидіти хутором. Жити на відділеній землі. – *І пор'атки були ў них своїй / пото^му шо сид'іли хутором* (КрЛ).

Ц

ЦАП Цап храпа знайде. Погана людина завжди зустріне таку ж. Лут, Фр.

***Як від цапа червивого**, зі сл. *воняти*. Дуже, сильно. Велик, Кір, НижД, Ціл.

Як цап з конопель, зі сл. *вискочити*. 1. Невчасно (вступити до розмови). Дмитр, Поб. 2. Неждано (з'явитися). Лисич.

Як цап на льоду, зі сл. *танцювати*. Незграбно, невміло. Антрац, Рубіж.

ЦАР *До царя Гороха. Дуже давно. – *Хата пост'ройіна ш'ч'е до цар'а Гороха* (Сіверс); Антрац, Гірс, КрЛ, Сverdл, Сух, Усп.

Як до царя на іменини, зі сл. *летіти, поспішати*. Дуже, зі всіх ніг. – *Куда це в'ін ле'тит'?* / *йак до цар'а на іме'нини?* (Лисич); Рубіж, Сіверс.

Як у царя за дверима (за пазухою), зі сл. *жити, сидіти*. Безтурботно, дуже добре, привільно, у найкращих умовах. Воев, Дібр, Золот, Луган, Новб, Рубіж.

ЦАРСТВО Піти в царство. Умерти. Старм. • Частина ширшого вислову **піти в царство небесне**.

ЦАПКИ *Цапки-пецки. Іграшки. – *Дитину вос'питуват' / це то'б'і не' цапки |пецки* (Крем).

ЦАЦКИ *Цацки-пецки. 1. Іграшки. Ган. 2. Легкодоступне, нескладне. – *Це то'б'і не' цацки |пецки / а о'пасна по'їїздка* (Ган); Луган, Стах.

ЦВІРКУН Цвіркуни тріщать у голові в кого. Хто-н. легковажний чи дурнуватий. Кр, КрЛ.

ЦВІТ Як цвіт калини. Гарна, красива (про дівчину). Ган, Новзн. • Символіка калини, цвіту калини стосовно дівчини – загальновідома.

ЦЕБЕРКА Остатися (бути) з пустими цеберками. Залишитися нещасливим, зазнати невдачі. – *Оже'ниїс'а Михаїло / |думаї ш'ч'ас'т'а йо'їму с'в'ітит' / а ост'аїс'а с пустими це'берками* (Мих); Крем, Луган, Новайд, ОрІв, Підг, Ям. • На основі народної прикмети: якщо є пусті (порожні) відра, то буде “пусто” (не буде

удачі). Пор. **перейти дорогу з пустими (порожніми) відрами**; антонім: **перейти дорогу вповні**.

Послати з цеберкою за електричною енергією, *гірн., жарт*. Показати чиюсь непрофесійність, недосвідченість (шахтарський жарт). Павлів.

ЦЕЛЮЛІТ *Целюліт **ходячий**, *жарт*. Дуже товстий. – *Штани ўже не“ с’ход’ ац’ :а / це“л’ул’ім хо’д’ ач’уї* (Кіп); Бон, Брян, Вахр, Кріп, Литв, Луган, Плуг, Сім, Сніж, Чорн, Штер.

ЦЕПОК Як з цепка зірвався. Не володіючи собою, різко (про поведінку, дії, рухи і т. ін.). Малм. Пор. **як з гіллі (з ланцюга, з цепу) зірвався**.

ЦЕРКВА Їхати до церкви, *обр.* Відправлятися в церкву вінчатися. Антрац, Ар, Бу, Верг, Фр. • „Їхати до церкви – це вінчання в церкві” (Перв).

Легше з церкви на борону стрибнути кому, *несхв.* Хто-н. дуже скупий. – *Та йо“му лєгше з церкви на борону стрибнути / ч’им признатис’* (Зор); Луган, Маріуп, Трет.

Підвести під церкву кого. Обдуривши, поставити кого-н. у скрутне становище. Лиз. Пор. **підвести під монастир**.

ЦИБУЛЯ Найшли (знайшли) в цибулі, *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Антрац, Бонд, Вахр, Георг, КрасП, Лугт, Миха.

Цибулі дулю давати, *жарт*. Зав’язувати цибулю вузлом, щоб не викидала стрілки (дудки). Анд, Ниж, Новб.

***Як цибулю після чаю**, зі сл. *любити, ірон.* Зовсім не (любити). Луган, Тан.

***[Як] цибулю (хрін) тер**. У когось течуть сльози. Ков, Лисич, Ров, Оріхов.

ЦИГАН Білі цигани, *знев.* Баришники. – „Хлібороби” ...разом з ремісниками сміються над баришниками, називаючи їх „крутих-востами”, „курощупами”, „бълыми цыгбнамы”, „базарними собаками” [Іванов 1898: VIII], б/м.

Іти в цигани, *етн.* Весільний обряд: “На 2-ий день ряджені йдуть по дворах просити щось дати на весілля” (Стах); Ар, Тан. • „На третій день свайби гості-ряжені йдуть, крадуть курей” (Перв).

***Носитися як циган з сонцем.** Приділяти надмірну увагу чомусь незначному. Марк, Молгв, Тал, Ціл.

Пристати як циган до кого. Сильно надокучити кому-н. Вівч, Луган.

Роздавали цигани, евф. Те, що **найшли в цибулі.** Підг.

***Старий циган.** Хитрий; обманщик. Кр, Молгв, Новпск, Сев.

Сховався як циган за бороною. Зовсім не (сховався). Ниж.

Тепло як циганові за бороною. Дуже холодно. Слз. • Відгомін народних оповідань про цигана, який ховався за бороною від вітру.

У циган купили, евф. Те, що **найшли в цибулі.** Па.

Цигани підкинули, евф. Те, що **найшли в цибулі.** – *Те^мбе нам цигани п-іт'кинули / а ми ўже виростили* (Луган); Алч, Вес, КрЛ, Луган, Миха, Новб, Новсв, Теп, УрК, Усп, Шульт.

Цигани принесли, евф. Те, що **найшли в цибулі.** Зал, Лоз, Луган, Миха, Новсв, Сват, Сіверс, Червп.

***Як циган за батька,** зі сл. *просити.* Дуже дорого. Білк, Вр, Кр, Молгв, Поп.

Як циган кобилі, зі сл. *радіти.* Дуже, сильно. Деб, Марк. • Натяк на улюблене заняття циган – розводити чи продавати коней.

Як циган копійки, зі сл. *не хотіти, ірон.* Дуже, сильно (хотіти). НижН, Сич, Шахт.

Як циган на перелазі. Дуже п'яний; сам не може йти. Сіверс.

Як циган на ярмарку, зі сл. *поводити, вести* (себе). Сторожко, обережно. – *Ш-ч'о з ним не^м за т'їйе^ши / в-ін поводит' се^мбе / йак циган на йармарку* (НижД); Білк, Сіверс, Шахт.

Як циган у вівцях, зі сл. *розбиратися, ірон.* Зовсім, ніскільки не (тямити). Ков, Крам, Лом, Сват. • Цигани звичайно вівцями не займаються.

Як цигану до сонця. Дуже далеко, не можна зрівняти. – *Тоб-і до мене / йак цигану до сон'ц'а* (Червг); Пер, Сте.

ЦИГАНЧА Як циганча за пужално, зі сл. *чіплятися, держатися.* Міцно. Міл.

ЦИРК *Цирк на дроті (на дротях). Щось смішне, незвичайне; іноді скандальне. – *С'од'н'і ў нас у груп-і таке було / ну /*

п'р'амо цирк на дрот'і (Сват); *Цирк на дрот'і / а не^м с'в-ато* (Луган); Вес, Кар, Кір, Лисич, Ниж, Петр, Прост, Сніж, СтЛ, Чуг.

Цирк поїхав, клоуни остались (залишились). Недоумкуватий. Горл, Луган, Проїж, Сват.

ЦИРЛА На цирлах ходити перед ким. Догоджати, прислужувати кому. Нещер, Новпр, Новр, Стах.

ЦИЦЬКА *Просити в жаби цицьки. Бідувати. Зал, Ков, Крим, Лисич, Луган.

***Цицьки м'яти (мняти).** Щось довго робити, зволікати з чимось. Біллуц, Карт, Луган, Лут, Новдар, Привіл, Спів, Шт.

ЦИЦЯ *Ні циці, ні пиці і жопа з кулачок. Худа, неприваблива жінка. Арт, Білк, Бон, Род, Тар.

ЦІДИЛОК Натягти цідилок, *несхв.* Надягти легку, прозору сукню, узагалі одяг. Арап.

Остатися на цідилку. Залишитися ні з чим. Марк, Пів.

ЦІНА Не виходити з ціни. Постійно мати високу ціну. Брян, Вівч, Перв, Рубіж.

ЦІП Згоріло і ціп і мотовило. Немає за чим шкодувати. Білов, Кррч.

***Не можна й ціпом навернути кого.** Хто-н. ніжний, не можна й доторкнутися. Крем, Кррч.

Не ціпом махати. Що-н. робити легко, без надмірних зусиль. – *Йазиком вихл'ати / не^м 'ц'іпом махати* (Петр); КрЛ, Мик, Петровен.

У три ціпи бити. Голосно кричати, сваритися. НижН.

[Як] у три ціпи молоти. Дуже швидко говорити. Бобр, Брус.

[Як] у ціпи в'язати. Дуже швидко говорити. Бобр, Брус, Новпск.

ЦІПА *Як з ціпи зірвався. Не володіючи собою, різко (про людину, що втратила витримку, контроль над собою). – *Наша 'т'от'а 'с'од'н'і йак з' 'ц'іпи з'ір'валас' / ре^мне^мтуйе / у'с'ім не^мдо'вол'на* (Крем).

ЦІПКИ *Ціпками покритися. Дуже змерзнути. Антрац, БокП, Кр, Крем, КрЛ, Луган, Ма, Пер, Ров, Сіверс, Сніж, Хар, Червг, Ясен.

ЦПОК Як з ціпка зірвався. Не володіючи собою, різко (про людину, що втратила витримку, контроль над собою). – *Йак с'ц'іп'ка з'ір'ваўс'а / с'лина з'рота лє'тит' / кри'ч'ит'* (Марк); Кр, УрК. • Очевидно, фонетичний варіант форм **цепок, цепка (як з цепка зірвався)**. Пор. ще **як з цепу зірвався**.

ЦОБ Ні цоб ні цабе, знев. Не розбиратися, не розумітися в чомусь. – *Пос'тавили 'нового на'ч'ал'ника / та'ке / н'і цоб н'і ца'бе* (Микол); Клим, Ком, Новл. • Слова, що спонукають волів повертати вліво чи вправо.

ЦУЦИК Здоїти (зарізати) цуцика. Украсти. – *Де ви моло'ка ўз'али? / та здо'їли 'цуцика / а м'йаса? / та зар'їзали 'цуцика* (Ган).

***Лизнуть цуцика.** Випити спиртного, напитися. Білк, Бон, Оріхов.

***Лизнуть під хвіст цуцика.** Те, що лизнуть цуцика. Берез, Оріхов.

Ловити цуциків. Мерзнути. Кір, КрЛ, Молгв, Маріуп, НижД, Род, Старб, Шир.

Хоч (хоть) цуциків бий, знев. Дуже повний, одутлий, деформований ожирінням (про обличчя). Білов, Велик, Марк, НижД, Стах. Див. **хоч свиней бий**.

***Як цуцик**, зі сл. *замерзнути*. Дуже, надто. Луган.

Як цуцик мухою, зі сл. *наїстися, ірон.* Зовсім не (наїстися). Трет.

***Як цуцик на вірвовці.** Слухняний. Алч, Вахр, Гірс, Кір, Кр, Марк, Ниж, Сіверс, Сніж, Тор, Щас.

Як цуцикові після ціпа, зі сл. *помоглося, ірон.* Зовсім не (помоглося). – *У'же ї комп'реси ставили / та й'о'му помог'лос'а / й'ак 'цуциков'і 'п'іс'л'а 'ц'іпа* (Новпск); Новб, Риб'ян, Ствч.

ЦУЦЕНЯ *Хоч (хоть) цуценят дави. Товстий, одутлий (про лице). Гриц, Дмит, Калин, Крем, ПлП, Сніж, Тошк, УрК, Шах.

ЦЯЦЬКА Цяцьки-пецьки. Те, що **цацки-пецьки** (2). – *Полу'ч'ити диплом / не' 'ц'у'ац'ки 'пец'ки* (Жд).

Ч

ЧАВУНЧИК Ударився чавунчиком. Дурнуватий, пришелепуватий. Нижб, Новастр, Новн.

ЧАЙ Із зеленим чаєм. Несмачний. – С'од'н'і 'борш-ч' із зе^нленим 'ч'айем (Поп); Олек, Ор.

ЧАЙКА Донбаська чайка, *жарт.* Ворона. Єнак, Луган.

ЧАЙКОВСЬКИЙ Ганяти Чайковського. Пити чай, чаювати. Лоз, Луган, Новн, Шахт. • На основі каламбурного утворення псевдовласної назви (хибна образність): чай ® Чайковський.

ЧАЙНИК Заторохтіти чайником. Одержати відмову при сватанні. – Приде^{чи} свататис' / заторох^{тиши} 'ч'айником (Сад); Сосн, Старб.

Повісити чайника. 1. Відмовити тому, хто сватається. – Д-і'ч'уна по'вісила 'парупков-і 'ч'айника (Зак); Крем. 2. Зрадити, обманути (у подружньому житті). НижД, Гал.

Чайник дзвенить у кого. Відмовили у сватанні кому. – По-ве^ртайуц':а свати / і 'ч'айник у них дзв^енит' (Сват); Пил, Свист.

Чайник на стіл поставити. Те, що повісити чайника (1). Пров, Свердл, УрК.

Чайник не варе (рідше не варить) у кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Білов, Бір, Велик, Вівч, Гарас, Кір, Кол, КрЛ, Луган, Микіл, Молгв, Петров, Род, Рубіж, Старб, Шир. • *Чайник, мол., жарт.* – голова.

Чайником прикинутись, мол., жрм. Удавати із себе необізнаного, незнаючого. – До 'його кри'ч'ат' / а йо^лму ї за 'вухом не^есве^рбит' / 'ч'айником прикину^є'а (Брян); Вовк, Ков, Луган, Стах.

Як у дурного в чайнику. Доволі, усього багато, але воно звалене до купи, немає порядку. Коміс, Мак, Міус, Ниж.

ЧАЛДОН Надавати по чалдону, *жарг.* Побити по голові. Трьохізб.

ЧАН *Як чан, зі сл. товстий. Криз, Лут, Тр.

ЧАПЛЯ Чапля ходяча. 1. Дуже високий. Калм, Кар, Кр. 2. Довгоногий. Вівч, Кр.

Як чапля (цапля). Дуже високий (перев. про жінку). Макіїв.

Як чапля на каблуках. Дуже високий (перев. про жінку). Сват.

ЧАПЧИКИ Чапчики грають у кого. Хто-н. гнівається, сва-

ряться. – У тебе шо / ч'апч'уки з'райт'? / напала на ч'олов'і-ка мокрим р'адном (Лисич); Кррч, Марк, Сват, Сіверс.

ЧАРКА Чарка з'їла кого. Хто-н. став п'яницею, перевівся в нінащо. – Такиї буї гос'подар / та кл'ата ч'арка з'їла йо'го (Новастр).

ЧАС *За часів дубового сала. Дуже давно. – Шахту ст'ройили за ч'ас'іу дубового сала.

*За часів революції. Дуже давно. Білк, Карт, Криз.

*Приходе час на Божий млин воду лить кому. Хто-н. близький до смерті. Каб.

Свого часу жде. Близький до смерті. Петр.

У свинячий час. Несвоечасно, пізно (прийти). Ковп, Луган, Марк, Новайд, ОрІв, Сіверс, Шахт. Пор. у свинячий голос.

Часу жде. Близький до смерті. Антрац, Усп.

ЧАСИ *Голий, босий і при часах. Одягнений не по сезону (Рубіж, Червон, Шульг).

Поміняти часи на труси. Здійснити не вигідний обмін; прогадати. – То знач'ит' прогадаў? / виходе / шо так! / пом'ін'аў ч'аси на труси! (Новпск); Крем, Кррч, Луган, Старб, Шахт.

ЧАХЛИК Чахлик невмирущий. Дуже худий. Білк, ВерхП, Вівч, Глад, Зак, Калм, Лисо, Новпск, Оріхов, Піщ, Рай, Рубіж, Чмир, Шульг.

ЧАШКА *У свинячу чашку. Дуже пізно, несвоечасно. Сич, СтЛ.

ЧЕМЕРИКА Брати чемерику. Збирати дрібну ягоду. Іван, КрЛ, Новпск, Риб'ян, Стах.

ЧЕМЕРИЦЯ Піднести чемериці кому. Зробити кому-н. неприємність. – Йа п'ідне'су йім та'кої ч'е'ме'риц'і / шо доўго будут' оп'ходит' мо'йу хату стороної (Хруст); Іван, КрЛ, Панч, Род. • Образно-семантична основа виразу ґрунтується на тому, що чемериця – отруйна рослина.

Чемериці наїстися (об'їстися). Збожеволіти. К-к, Луган.

ЧЕПІГИ *Уже Чепіги піднялись. Дуже пізно. – Ўста'ваї / уже Ч'е'п'іги п'ід'н'алис' / Волосо'жар / на неб'і п'ят' зв'озд у'м'іс'т'і (Павл).

ЧЕРВ'ЯК Зав'язувати черв'яків. Байдикувати; нічого не робити. Луган, Щас, Ям.

Замочити черв'яка (черв'ячка). 1. Наїстися. – *Так замоч'или ч'є'р'їй'ака / шо 'дихати 'важко* (Комсом); Алч, Георг, Зим, Новпск, Прос, Свист, Стах, Шахт. 2. Напитися (спиртного). – *Ох уч'ора ї замоч'иў ч'є'р'їй'ака! / і 'зараз гуде ў голов'і* (Брян); Марк.

Піти черв'яків годувати. Померти. Антрац, Луган, Ребр, Червп.

Притравити черв'ячка. Попоїсти. Трьохізб.

***Черв'яки заведуться.** Брудно (в кімнаті). Артем, Байд, Дмит, Кріп, Крим, Луган, Молгв, Нижт, Новжд, Ров, Рубіж.

ЧЕРДАК Чердак пустий у кого. Хто-н. дурнуватий. – *У Касп'їров'їч'а Івана ч'є'р'їдак пус'тїй ш'ч'є з дїтинства* (Калм); Кір, Луган, Нешер, Пер, Сват, Чуг.

ЧЕРЕВИК *Обути в черевики кого. Обманути. Ор.

Черевик (черевики) [у молодї] викупляти, *обр.* Весільний звичай (на другий день весілля): “На весіллі у молодї крадуть черевики. Це можна робити тоді, коли вже гості подарували подарунки. Ті, що вкрали, або просять щось за черевики (пляшку, гроші), або для дружка й дружки вигадують якісь конкурси й по цьому вже віддають черевик (черевики)” (Фр); Верг, Гре, Кр, НижН, Новкр, Перв, Стах, Сте, Тан.

ЧЕРЕМХА Черемхи (черемухи, черьомухи) надихатися. Збожеволіти. НижН.

ЧЕРЕПОК Черепки збирати. Миритися. Луган, Марк, Новб, Перш, Сич.

***Черепок не робе.** Хто-н. пришелепкуватий, дурнуватий. Білов, Марк, Смол.

ЧЕРЕШНЯ На черешні найшли (знайшли), *євф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Єнак.

ЧЕРКАСЬКА Виправити на Третю Черкаську, *місц.* Те, що віднести (однести) на Третю Черкаську. Зим.

Віднести (однести) на Третю Черкаську, місц. Поховати; померти. – *Скоро ўже / йак не" видно / в'їдне"сут' на Трет'у Ч'є'р'кас'ку* (Зим). • Каламбурний вислів, мотивований кальним фактом: у місті є тільки дві шахти (Перша Черкаська і Друга Черкаська), а Третя Черкаська – то вже “кладовище”.

ЧЕРПАК Прикидатися черпаком, *жарг.* Корчити з себе дурня. Алч, Анд, Антрац, Вес, Єнак, Лисич, Луган, Пер, Свердл, Сіверс, Стах.

ЧИЛИ *Через Чилі на екватор. Довкружно, в об'їзд. Бобр, Дяк, Новкрас.

ЧИМЕРЬ Чимерь б'с; чимері (чімарі) б'ють кого, жарг. Хто-н. сердиться, чинить нерозважливо; нервує. Верх, Лозов, Кррч, Фр, Хв.

ЧИНИТИ *Лежеки чинити. Нічого не робити; ледарювати. Криз, Кррч, Лен.

ЧИРЯК Як чиряк на носі. Дуже докучливий. Лут, Марк, Сніж.

ЧИСЛО Всипати по заднє число. Покарати, побити. – *А за ц'у |вит'іўку Микол'і у|сипали по |зад'н'е ч'исло* (Бул); Марк. Пор. **всипати по перше число.**

***Красне число**, *евф.* Місячні у жінок, менструація. Антрац, Брян, Виш, Горл, Іл, Карт, Лоз, Луган, Марк, НижГ, Осин, Ребр, Старб.

По перше число. Дуже довго. Алч, Антрац, Вахр, Ком, Крем, Луган, Новпск, Ольх, Осин, Прос, Рубіж, Сіверс, Червп.

ЧІП Забивати чіп (чоп). Обрядова дія, яка чиниться на 2-й чи 3-й день весілля. 1. Сигналізувати про завершення весілля. Велик, Вес, Зим, Кам'ян, Осин, Прос. 2. Одружувати останню дитину в сім'ї. – *У траўн'і Микола Лопата за|биў ч'ип* (Перв); Білов, Бір, Гарас, Дон, Зим, Калм, Клен, Комсом, Кр, Луган, Марк, Мик, Міус, Мороз, Оріх, Петров, Підг, Ребр, Ров, Род, Старб, Сте, Трет, Усп, Шульг. 3. Випивати під час цієї обрядової дії. – *Ч'оло|в'ік м'її с'о|год'н'і |ледве добраўс'а до|дому / за|би|ваў у |кума ч'ип* (Лут); Георг, Дяк, Зор, Кір, Ко, Луган, Лут, Микіл, Міл, Мороз, Нещер, Новолек, Новсв, Підг, Полов, Ров, Свєрдл, Сіверс, Слєрб, Сніж, Старб, Стах, СтЛ, Чаб, ЧервЖ, Чмир. Див. **кіл (кілок) забивати, забивати клинок (клин)**. 4. *перев. док.* Уся робота зроблена, закінчена. – *Уч'ора |викопали |погр'ип і за|били ч'ип* (Перв); Мет, Перш, Пів, Ребр, Сіверс, Сте. • Символіка обрядодії: “Якщо чіп заб'ють не повністю, то бути ще одному весіллю” (Усп); “Забивати чіп все одно, що ставити вартового, щоб не пускав у двір поганого. А кору не можна обдирати, щоб не був голий: щоб не оголити цей двір” (Бобр).

ЧІПОК Назабиватися чіпка. Дуже напиться під час весілля. – *А м'її |с'од'н'і наза|би|ваўс'а ч'ип|ка / при|л'із до|дому наўка|рач'ки* (Донец); Тор. Див. **забивати чіп** (2).

ЧИЧИ *Чічі роздерти. Широко відкрити очі або дивитися з подивом. Свердл.

ЧМАЧКО Як чмачко, зі сл. *їсти, грубо*. Дуже голосно; неакуратно, чавкаючи. Крем, Прив. • Пор. **чмакати** – “їсти”.

ЧМО Чмо болотне (болотяне), *жарг., грубо*. Невихований, грубий, невмілий. Вівч, Воєв, КрЛ, Кррч, Мик, Ребр, Сім, Сте. • Результат контамінації жаргонізма злочинців *чмо* “брудний чи принижений ув’язнений; ув’язнений, що працює в господарчій обслузі; погана людина; людина, що опустилась” й уснонародними висловами чи словами *чорт болотний (болотяний), мара (мара болотна), кікімора болотна* (нечиста сила найтісніше зв’язана з болотом) [ИЭСВЖ: 182].

ЧОБИТ Два чоботи (чобати) пара [і обидва на ліву ногу], *несхв.* Однакові, схожі, варті одне одного. НижН.

Не в ті чоботи (чобати) взутися. Говорити не те, що треба. Зорик. • “Якщо чоловікові не подобається, що говорить жінка, то він каже: ”Жінко, не в ті чоботи взулася” (Зорик).

***Поставити чоботи біля дверей.** Померти. Арт, Рубіж, Старб.

Простягтись у чоботах (у чоботях, у чобатях). Померти. Лен, Луган, Новпск.

У чоботі найшли (знайшли), *евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Вівч, Зим, Миха, ОлП.

Чоботи (чобати) ведуть кого. Хто-н. дуже п’яний. – *Його ч’оботи до|дому приве|ли* (Кр).

Чоботи (чобати) витягти (простягти). Померти. Алч, Баран, Кір, Комиш, КрЛ, Пер, Сім, Топ.

Чоботи (чобати, сапоги) дорогу знають. Дуже п’яний. Алч, Бон, Зор, Крас, Луган, Осин, Раф, Хар.

Як порваний чобіт, зі сл. *потрібний, треба, нада, ірон.* Зовсім не (потрібний). Новайд, Прив, Теп.

Як старі чоботи (чобати), зі сл. *пам’ятати.* Дуже добре. – *Памі|а|тай|у |про|ше / |як| стар’|і| ч’|оботи* (Сват).

***Як чобіт,** зі сл. *дурний.* Дуже, надто. КрЛ.

***Як чоботом одбитий.** Дуже схожий. Риб’ян.

ЧОВЕН Човни топити. Плакати. КрЛ, Ров, Ствч.

ЧОВНИК *У човнику [на річці] найшли (знайшли), *евф.*

Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Миха, ОлП.

ЧОЛОВІК *П'ять чоловік не обхватять (не обхоплять, не охоплять). Дуже товстий. Верг, Кр, НижД.

Сім чоловік не обхватять (не обхоплять, не охоплять). Дуже товстий. Алч, БокП, Кр. КрЛ, Луган, Мет, Мик, Пер, Ров, Руд, Сіверс, Сніж, Червг, Шах.

***Шість чоловік не обхватять (не обхоплять, не охоплять).** Дуже товстий. – Там ба'бега / ш-іс'т' ч'олов-ік не о'хопл'ат' (Кр); НижД.

ЧОБ Забивати чоб, обр. Одружувати останню дитину в сім'ї. Вахр, Свердл.

ЧОП Забивати чоп, обр. Одружувати останню дитину в сім'ї. Антрац, Гірс, Ілов, Кр, КрЛ, Ниж, Слерб, Сніж, Тор, Щас.

ЧОРНИЙ *По-чорному. Дуже, нестримно. – Йїї 'т'іко 'сорок шостий год / пила по 'ч'орному і ў'мерла (Риб'ян).

ЧОРНОБИЛЬ [Як] на Чорнобилі побував. Дуже блідий, зне-силений, худий. – Зустр'їла Васил'а ї не^у п-ізнала / Й'ак на Ч'о-р'нобил'і побу'ваў (Вуглер); Брян, Новб, Риб'ян.

ЧОРНОБИЛЬСЬКИЙ *Як чорнобильський. Худий, висна-жений. Арт, Бон, Новпск.

ЧОРНОГУЗ Чорногуз підкинув, евф. Про народження дити-ни (перев. у розмові з малими дітьми). Стармл.

ЧОРТ Аж чортам тошно. Про те, що виявляється з особли-вою силою. Бул, Вівч, Ма, Мик, Перш, Підг, Полов, Сіверс, Сім, Сте.

***Аж чорти вздріваються.** Напитися; бачити те, чого насправді немає. Ор, Тан, Тор.

Вискочити як чорт з очерету. 1. Неждано з'явитися. Вол, Зугрес, Ілов, Кір, Лисич, Молгв, НижД, Новайд. 2. Недоречно вис-ловитися. Вол, Зугрес, Ілов, Лисич, Новайд.

***Вловити (впіймати, зловити) чорта за роги.** Напитися п'я-ним. Ануф, Білк, Кр, КрЛ, Лисич, Луган, Рубіж, Хор.

До лисих чортів. Бути сильно п'яним; напитися. Велик, Влас, Кр, Микол, Новган, Сев.

До чорта в зуб, евф. Те, що до баби Кудичихи. Марк, Чорн.

До чортів податися. Померти. Гл, Комсом, Тор. • Власне, пасти до пекла, де хазяйнують чорти.

З чортами припертися. Прийти дуже пізно, опівночі. Підг, Полов, Поп, Шахт. • Пізно вночі, коли ще темінь і не чути співу півнів, – це час чортів, узагалі нечистої сили.

З чортом в очах. Погано; поганими очима. – *Хоч' Мар'їя і гарна жінка / але дивує: а на їс'їх шч'ортом в оч'ах* (Новбор); Осин. • В основі виразу віра у злі (“урочливі”) очі.

З-під чорта яйце витягне. Спритний, удатливий. Петр.

І чорт по копійку! Ото йому і все; кінець. – *Свекруха показує невіс'ц'ї / оце в'їзмеш б'їлизни / випе'реш / вивариш / пополошч'єш п'їт фонтаном / і ч'орт по коп'їрку!* (Кррч); Крем.

[І] чорта з'їв би. Дуже голодний. Баг, Вівч.

[І] чорти дітей колишуть кому. Комусь усе допомагає, щастить. – *У Ле'їк'ї'ї с'к'їки грошеї / шо їм і ч'орти д'їтеї колишут'* (Свердл).

***Лизнути чорта в задницю, грубо.** 1. Випити спиртного. – *Сашко їже утром лизну'ї ч'орта ї задниц'у / їзикоком не' во'роч'а* (Тан); Осин, Ус. 2. Усього зазнати в житті. Міус, Тан.

Лизнути чорта під хвостом. Випити спиртного; бути напідпитку. – *О / їже м'її лизну'ї ч'орта п'їт хвостом / на ногах не' їстойїт'* (Хв); Кррч, Теп.

***Лисий чорт, лайл.** Негарна людина. Луган.

Ні чорт ні зозуля. Непевне; ні се ні те. Артем, Міл.

***Однести до чорта.** Поховати. Ков, Сіверс, Шир.

Побачити чорта. Заблукати. Розд.

***Побувати у чорта в зубах.** Зазнати лиха, усіляких пригод. Алч.

***Розказувати про чорта.** Обманювати. Шульг, Гал.

Сам чорт не збалакає. Про того, з ким важко домовитися. Ма, Микіл, Сім.

Скласти угоду з чортом. Померти. Криз, Марк.

Твій чорт старший, а в мого роги більші. Про намагання за будь-яку ціну довести свою перевагу. Бунч, ВесТ.

***У чорта за зубами.** Дуже далеко. Адріан, Антрац.

У чорта на болоті. Дуже далеко. Гарас, Ковп, Крим, Лисич, Род, Смол.

У чорта на колючках. Дуже далеко. Ма, Мороз, Пер, Сіверс, Шах.

У чорта на куличках, де трава не росте. Дуже далеко. Антрац, Білк, Білов, Бір, Велик, Гарас, Зел, Золот, Кір, Крем, Марк, Молгв, Оріхов, Петров, Прив, Слсрб, Сміл, Старб, Шахт, Шир.

Хай твій чорт рогатіший. Чимось поступитися, щоб досягти згоди. Воев.

***Хоч чорта дай.** Дуже впертий, непоступливий. Луган.

***Чорт гидомирний.** Про некрасиву людину. Адріан.

Чорт козі дядько, жарт. або *ірон.* Дуже далека рідня. Бір, Бут, Нижб, Олександр, Ор, Прок, Старб, Стах, Тал.

Чорт летів і крила звів. Про зроблене наспіх, абияк. НижД, Новом, Новпск.

Чорт летів і крила розставив (розвів). Про зроблене наспіх, неохайно. Білк, Білр, Брус, ВесТ, Кррч, Лисич, НижН, Підг, Піс, Піщ, Площ, Полов, Попів, Сад, Шахт.

Чорт на язик сів кому. Хто-н. довго сміється. Лут.

Чорт солом'яний. Зла людина. Кррч, Марк.

***Чорт укусив** кого. Хто-н. сердитий. Кір, Крем, Кррч, Нужд.

***Чорт штрикнув у ребро** кого. Хто-н. скоїв необдумане. ВесГ, Гірс, Кр, КрЛ, Марк, Ниж, Плост, Сніж.

***Чорти з квасом з'їли** кого. Хто-н. зник, пропав. Амвр, Зал, Ков, Крем, Луган, Піс, Свєрдл.

Чорти кавуни їдять. Про безпорядок, сміття, гармидер у хаті, на подвір'ї (Прок).

***Чорти кинули** кого. Хто-н. упав. Кір, Молгв, Ор, Род.

Чорти крейду косять. Те, що **чорти кавуни їдять.** Прок, Ст.
• „Кругом села крейдяні гори. Люди там ходять і несуть грязь у хату” (Прок).

Чорти мак товчуть. Безладдя, нерозбериха. Тр, Фащів. Див. **чорти крейду косять.**

Чорти мордують кого. Хтось не може вгамуватися, щось вигадує, капризує. БлокП, Вівч, Гар, Єсаул, КрЛ, Луган, Ма, НижН, Ребр.

Чорти на кулаки (навкулачки) підіймають кого. Хто-н. рано встає (коли ще чорти навкулачки б'ються). НижД, Новр, Риб'ян.

Чорти підкували кого. Хто-н. швидко біжить. Лисич, Покр, Риб'ян, Ров.

***Чорти підкушують** кого. Хто-н. схиляється до негарного вчинку. Луган, Новом.

Чорти поїздили по кому. Хто-н. перебуває в поганому настрої. – *По то'б-і ч'и ч'ор'ти по'їздили?* (НижН); Антрац, Дяк, Ко, Ма, Новолек, Осин, Полов, Слсрб, Стах, Тплг.

Чорти пострибали. Про розгнівану, нервову людину. Білк, Міус.

Чорти яром погнали кого. Хто-н. швидко пішов, побіг. Арап, Тр.

***Чортів ганяти.** Напитися й галасувати. – *Чо в-ін кри'ч'ит'?' / ч'ор'т'ї'ї' г'ан'а'йе* (Луган); Ануф, Білк, Бон, Заїк, Мус, Новбор, Полт, Ров, Рубіж, Сват, Сух, Усп.

***Чортів колихати.** Виходити вночі гуляти. – *Ку'ди? / ч'ор'т'ї'ї' коли'хати?*

Чортів копиця. Дуже багато. – *У його цих г'рошеї ч'ор'т'ї'ї' ко'пиц'а* (Рубіж).

Чорту брат і сват. Про людину, що вміє до всіх підійти, усе зробити. Старб.

Ще чорти в булки не грають. Дуже рано. – *Ш-ч'е ч'ор'ти ї'булки не' г'райт' / а |Дун'ка ўже ш-ч'ос' |пораїе'ц':а со'б-і |б-іл'а п-і'ч'і* (Новр); Антрац, Бір, Марк, Мороз, Сіверс.

Як з чорта смальцю. Зовсім немає користі. Алч, ДарЄ.

Як на ньому чорти катались. Дуже зла людина. Калм, КрасТ, Кррч, Лен, Луган, Мілов, Новган, Перв.

Як сто чортів, зі сл. *гасати*. Дуже швидко. КрК.

Як сто чортів разом. Неохайний, непривабливий, некрасивий. Марк, Павл, Юр.

Як три чорти вкучі взяті. Про людину сувору, ревниву. Лисич.

Як у чорта на сковороді. Погано, незатишно. Перв.

Як у чорта на хаті. Неакуратний (про зачіску). Білк, Калм, КрасТ, Луган, Ман, Перв.

Як чорт з конопель, з сл *вискочити*. 1. Неждано з'явитися.

Благод, Зугрес, Ка, Луган, Марк, НижД, Сте, Хв. 2. Недоречно висловитися. Благод, Вол, Зугрес, Ка, Хв.

[Як] чорт копієчку (копійку) [на голові] шукав. 1. Про погану, неохайну зачіску. – У тебе на голо^в-і ч'орт ко^п-і^йч'ку шу^ка^у (Луган); ВесТ, Крем, Кррч, Марк, Ниж, Осин, Пів, Прок. 2. Про безладдя в хаті, на подвір'ї, шафі і т. ін. – У ша^х-і йак ч'орт ко^п-і^йч'ку шу^ка^у (Луган); Крем, Орїх, Пер, Свердл, Трет.

Як чорт на вінику, зі сл. *крутитися*. Сильно, дуже. Бунч, Там.

Як чорт на колісниці, зі сл. *носитися*. Швидко, не перестаючи. – Ш-ч'о ти ^носис':а / йак ч'орт на кол'існиц'і (Обор).

Як чорт на колючці, зі сл. *сидіти*. Незручно. Велк, Новб, Новпск.

Як чорт на мітлі, зі сл. *швидкий*. Дуже, надто. – Там та^ка не^в-істка / йак ч'орт на м-іт^л'і (Обор); Антрац, Вахр, ВелЧ, Вовк, Георг, Горл, Зим, Крем, Лут, Малорл, Марк, Микол, Мих, НижВ, Новб, Новбор, Новган, Новом, Ор, Орїв, Осин, Пів, Піон, Прос, Риб'ян, Сіверс, Стах, Шахт, Юр.

Як чорт на млині, зі сл. *швидкий*. Те, що як чорт на мітлі. – Поди^вис' / в-ін йак ч'орт на мли^н'і (Сіверс); Обор, Риб'ян.

***Як чорт на Паску,** зі сл. *витріцатися*. Неприязно, вороже. Лиз.

Як чорт на попа, зі сл. *дивитися*. Неприязно. Гірн, Новбор, Стах.

***Як чорт у боклазі,** зі сл. *товктися*. Клопочучись. Розс.

Як чорт у колесі, зі сл. *крутитися*. Дуже жваво, постійно, безперервно. – Кру^тиц':а ч'оло^в-ік / йак ч'орт у ^коле^с'і (Прос); Георг, Крем, Тр.

Як чорт у пеклі, зі сл. *втомитися*. Дуже сильно. Білк, Вахр, Георг, Єсаул, Теп, Шахт, Юр.

Як чорт у суху вербу, зі сл. *закохатися*. Дуже сильно, без пам'яті. Рубіж. • За народним віруванням, місцем побутування нечистої сили є суха верба, груша.

Як чорт у суху грушу. 1. зі сл. *влипнути*. Дуже, неждано. – С'од'н'і на у^роц'і ^йа ^улип / йак ч'орт у су^ху г^рушу (Теп); Джем, Довж, Кап, Комс, Старб. 2. зі сл. *вчепитися, прискіпатися*. Дуже, сильно, міцно. Луган. 3. зі сл. *втріскатися*. Закохатися. КрК.

*[Як] чорти вкрали. Щось безслідно поділося, щезло. Луган.

Як чорти гребінку шукали. Неохайно, брудно. – У *хат'і / йак ч'орти гре^нб-інку шукали* (Петр).

Як чорти з бубном, зі сл. *носитися*. Заклопотано, стурбовано. Сverdл.

***Як чорти з квасом з'їли (здїли)** кого. Хто-н. раптово щез. Антрац, Кріп, Марк.

Як чорти з неба спустили. Невчасно. Петр.

[Як] чорти на вилах носять кого. Хто-н. спритний, непосидючий. Білов, Іван, НижД, Новб, Пил, Пів, Сват.

[Як] чорти на вилах підкидають кого. Хто-н. дуже голосно кричить, сікається битися. Іл, Луг, Марк, Усп.

*[Як] чорти пройшлися по кому. Хто-н. злий, не в настрої. Біллуц, Вільх, Донц, Луган, СтЛ.

ЧОРТИТИ *Чортити-сатанити. Згадувати чорта чи сатану під час розмови. Новган, Рїзн.

ЧОРТИВНЯ Городить (пороть) чортівню. Верзти казна-що. Алч, Брял, Вал, КрЛ, Міус, Павлів, Руд, Сverdл.

ЧОТИРИ Чотири (чітирі) на чотири (на чітирі) хто, *ірон*. Дуже товстий. МирД, Ст.

ЧУБ Крутити чуба. Парубкувати. – *Микола наш уже к'руте* ^{ч'}уба (Бул); Марк.

***Намилити чуба** кому. Виляяти, покарати кого-н. Розд.

ЧУВАЛ Прибитий [пустим] чувалом із-за угла. Дурнуватий. Ниж, Червп.

*[Як] чувал з навозом, *знев*. Дуже товстий. Амвр, Артем, ВерхП, Зак, Лоз, Мак, Нещер, Новайд, Рай, Рубїж, Сїверс, Тор, Червон, Чмир, Шулг.

ЧУГУНКА Відвезти за чугунку, *місц*. Поховати; померти. Міл.

• **Чугунка** – тут “залізниця” (за нею розташоване кладовище).

ЧУГУНОК *Чугунок варе в кого. Хто-н. розумний, умілий. Білов, Велик, ДемО, Ілліч, Євсуг, Кір, НижД, Старб.

***Чугунок не варе** в кого. Хто-н. прищелепуватий, дурнуватий. Кір, КрЛ, Луган, Старб, СтЛ.

ЧУДО Чудо в лаптях. 1. Жартівник, людина з почуттям гумо-

ру. Кругл, Мед, НижД, Олександрів. 2. Людина, якій не до лица одяг, взуття. Стах, Чорн.

Чудо в пір'ях. Людина, якій не до лица одяг, взуття. Антрац, Бонд, Вовч, Иван, Зим, НижД, Новайд, Підг, Поп.

Чудо горохове. Людина, якій не до лица одяг, взуття, наряди. Бунч, Иван, Марк, Юр.

ЧУМА *Напала якась чума на кого. Комусь стало зле. – *От йак напала на мене й'кас' ч'у'ма / не' ұ'стати / не' с'істи* (Полов); Зал, Крем, КрЛ, Миха.

***Чума б'є** кого. Хто-н. п'яний. Ор, Старб.

Чума болотяна (болотна); чума з болота, лайл. 1. Зла, вредна людина. – *От уже ч'у'ма болот'ана! / т'іл'ки ї з'нає 'гадос'т'і робити* (Карт); Антрац, Вовк, Иван, Марк, Піщ, Слзн, Стах. 2. Брудна людина. Луган, Малорл, Новб, Перв, Тор.

Чума вдарила кого. 1. Хто-н. п'яний. Вахр, Лисич, Новб, Ор, Пів, Фр. 2. Хто-н. розсердився. Лисич.

Чума городня, знев. Неохайний, некрасиво одягнений (перев. про жінку). Дон, Захід, Кір, Сад.

Чума горохова (горохляна), знев. Дурнувата людина. Калм, Кір, Шевч, Ясин.

***Чума заморська, знев.** Неохайний, некрасиво одягнений (перев. про жінку). Райг.

Чума ходяча. 1. Лайливий вираз. – *Ти / ч'у'ма ход'ач'а / а'ну с'у'ди!* (Осин); Сніж, Стах. 2. Дуже худа людина. – *Подивис' / на кого ти ўже по'хожий / ч'у'ма ход'ач'а!* (Крем); Осин, Сніж.

[Як] чума в пір'ї, знев. Дуже брудний. КрЛ, Ст, Шахт, Юр.

ЧУМИЗА Чумиза неполена, знев. Неохайна, брудна людина. – *Приве'ди се'бе до по'р'атку / 'ходиш / ч'у'миза не'поле'на* (Нев); Шелест.

ЧУРКА [Як] чурка неотесана. Дурнуватий, тупуватий, несерйозний. – *Ох і 'ч'урка не'отесана! / не'ўже так 'вашко одо'л'іти цеї мате'р'іал?* (Луган); *Се'мен 'Сидорович' та'киї / йак 'ч'урка не'отесана* (Пер); Кір, Лисич, Мак, Новкр, П-в, Прост, Сніж, Старб, Чуг.

[Як] чурка стосорова. Дурнуватий, несерйозний. Кір, Луган, Мак, Пер, Старб.

Ш

ШАБЛЯ Як турецька шабля, зі сл. *кривий*. Дуже (п'яний). Гл, Сіверс, Шахт, Яковл.

ШАВКА Шавка миршава. Негідниця. Антрац, Велик, Карт, Луган, Лут, Перем, Усп.

ШАГ **Курячим шагом*. Дуже повільно. Марк, Тар.

**Мишачим шагом*. Дуже повільно. Білк, Бон.

Ні на шаг. Ніскільки не відступати; ні на крок. Брян, Вівч, Макар, Перв, Руд, Шпот.

ШАЙБА Без шайби в голові. Дурний, недоумкуватий. Кар, Кір, Луган, Міус, Пер, Сват, Старб.

ШАЙБОЧКА Загубити шайбочку від болтиків. Стати дурнуватим. Ган.

ШАЛАШ Розбирати шалаш, *етн.* Закінчувати весільне гуляння. Греч, Дуб, Круг, Перв, Прост, Стах, Тан, Шульг.

ШАЛЬНИЙ Шальні та блатні, *несхв.* Молодь. Луган, Мед.

ШАЛЬОВКА Як шальовка, зі сл. *худий*. Надзвичайно, дуже (перев. про високу й кістляву жінку). Крем, Кррч.

ШАПКА Вийти заміж за шапку. Дати згоду на одруження, не бачачи свого судженого. Микіл. • На основі звичаю присилати дівчині тільки шапку як символ бажання взяти її за дружину.

Загубити шапку, жарт. Стати лисим. Перв.

Поправляти шапку на п'яниці. Намагатися робити щось марне. Сіверс.

Приїхати шапки розбирати. Прибути пізно. Марк, Піс.

ШАР Шар ковтнути, *евф.* Бути вагітною. Вахр, Гарас, Кір, Ковп, КрЛ, Лут, Молгв, Слсрб, СтЛ, Шахт.

Шари вилупити, грубо. Уважно, не відриваючи погляду, дивитися. Луган, Тан.

ШАРАШ Шараш-монтаж, *знев.* Нікчемні установа або заклад, які не викликають ніякого довір'я; де можна трудитися суто символічно. Луган, Мед, Тим.

ШАРИК Шарик (шарік) за ролик (за ролік) закотився в кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Крем, Луган.

Шарики (шаріки) за ролики (за роліки) зайшли (забігли, заїхали, закотилися) в кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. – *Жи^eве т'іки за ш-ч'от 'пен'с'ііі / а шш'куіе / видно / шаріки*

за|рол'іки за|б'ігли (Новган); Анош, Бобрик, Вівч, Вовк, Восв, Глад, Зорик, Кррч, Лозов, Піщ, Прост, Ров, Розс, Сіверс, Тет.

Шарики за ролики (за роліки) позаскакували в кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Алч, Анд, Вахр, Вівч, Дек, Зак, Калм, КрЛ, Мет, Осин, Пер, Прив, Рай, УрК, Ров, Стах, Стр, Шульг.

Шарики повипадали в кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Ган, КрЛ, Чист.

***Шариків у голові нехватає** в кого. Хто-н. дурнуватий, пришелепуватий. Ілов, Мак, Хар.

***[Як] більярдний шарик, жарт.-ірон.** Те, що голова боса. Лисий. Кір, Ков, Крим, Миха, Піс, Старб, СтЛ.

ШАТРО Розбирати шатро, етн. Те, що розбирати шалаш. Бу, Верг, Калм, Перв, Чмир. • „Розбирати шатро – розбирають місто, де сиділи гості” (Перв).

***Як циганське шатро.** Швидко, неорганізовано. – *У нас во|ни [н'і|мц'і] прої|ж:али й|ак ц|ган'с'ке шатро* (Заайд).

ШАХТА *Відпровадити до п'ятдесят третьої шахти. Божевільний. Оріхов. • За назвою селища з психіатричною лікарнею.

З п'ятдесят третьої шахти. Божевільний. Антрац, Дяк.

***Збігти з [шахти] читирі біс.** Божевільний. Іван.

Ні в шахту ні в Красну Армію. Ні до чого не здатний. – *Школу за|кон'ч'и|у / а та|ке шо н'і |у шахту н'і |у Красну |Арм-і|у* (Сват); Шелест, Шир. Див. **ні в колгосп ні в Красну Армію.**

Перебратися на двадцять третю [шахту], місц. Померти. Вахр. • Біля 23-ої шахти розташоване кладовище.

[Як] із шахти (лави) виліз. Дуже брудний. Антрац, Білк, Бір, Велик, Георг, Горл, Зим, Золот, Калм, Кір, Крем, КрЛ, Лут, Малорл, Молгв, НижД, Петров, Пер, Пів, Прив, Ребр, Род, Свердл, Старб, СтЛ, Шахт, Тал, Шул, Ясин.

ШАХТАРКА Шахтарки палити, гірн. Проводжати на пенсію. КрЛ, Лут, Підл, Усп. • На основі звичаю палити ті предмети, з якими була пов'язана праця: у водіїв – шини, у бухгалтерів – рахівниці, у шахтарів – шахтарки.

ШВАБРА За шваброю не видно кого. Хто-н. дуже худий. Іван, Марк, Пр, Шнур, Ясен, Юр.

Сховатися за швабру. Бути дуже худим. Алч, Білов, Гарас, Георг, Горл, Дон, Золот, Кір, КрЛ, Луган, Лут, НижН, Новб, Новорл,

Новпск, Перем, Пр, Прос, Риб'ян, Ров, Род, Рубіж, Свердл, Слерб, Сміл, Стах, Шахт, Шир.

***Швабра в бігудях, знев.** Висока, худа й неприваблива жінка. Бобр, Дяк, Молгв, Міус, Новкрас, П-р.

***Швабра в кедах, ірон.** Дуже худий. Кр, Луган.

***Швабра з вухами, ірон.** Дуже худий. – *У нас у дво'р'і жиїу 'дуже худиї х'лопец' / так його називали ш'вабра з вухами* (Луган); Кр, КрЛ, Луган, Сте.

***Швабра з руками, ірон.** Дуже худий і високий. Зак, Дем, Кам, Ров.

Як швабра. Дуже худий, високий (перев. про жінку). – *Колі ўже йа поспраўн'ішайу / бо хо'їжу / йак ш'вабра* (Брян); Алч, Амвр, Артем, Бір, Вівч, Зим, Золот, Іван, Калм, Кір, Кр, Криз, Кррч, Кудр, Луган, Мак, Міус, Нев, Нещер, НижД, Новкр, Ол, Ор, П-в, Підг, П-р, Прост, Ров, Сват, Свист, Світл, Старб, Стах, Тан, Тор, Червп, Шахт.

[Як] швабру (шпагу) проковтнув. Ходить або сидить неприродно виструнчено, прямо. Дон, Золот, Іван, К-к, Крем, Новастр, Новбор, Новорл, Новпск, Петров, Род, Шахт.

ШВИДКІСТЬ На другій космічній швидкості. Дуже швидко. Новт, Сіверс, Хар.

ШВИДКО *Швидко та гидко. Абияк, неякісно (робити). Алч, Антрац, ВесГ, Велик, Гірс, Ілов, Кр, Криз, Кір, Марк, НижД, Сіверс, Сніж, Тор.

ШВОРКА *З одною шворкою ходять. Однакові; чимось зв'язані (у якійсь непривабливій справі). Кр, Молгв, Сух.

ШЕВЕЛИТИСЯ *Чуть шевелиться. Близький до смерті. Карт, КрЛ, Лисич, Луган, Марк, Новайд.

ШЕЛУХА Шелуху підняти. Розсердитися. Петр, Хар, Шах.

ШЕЛЬМА Як шельма (відьма) в ополонці. Вертлявий; роботящий. – *Гав'рило л'інивиї / а 'ж-інка / йак 'шел'ма в ополон'ц'і* (Кррч).

***Як шельма по ярмарку,** зі сл. *мотатися, бігати, носитися*. Швидко, поспішаючи; у всі боки. Марк, Обор, Сват, Тор.

ШЕРСТЬ Драти шерсть з кого. Сварити, лаяти кого-н. Жд, Сніж.

Обрости шерстю. Довго не голитися. Вес.

***Шерсть гусяча. Про щось несправжнє.** Біл, КрЛ, Лисич, Сіверс, Старб, Тар

ШИВОРОТ Шиворот-навиворот. Не так, як треба; навпаки. Заайд, Калм, Крим, Павлів, Сердл.

ШИЛО *Поміняти шило на мило (на швайку). Здійснити невігідний обмін. Бір, Золот, Петров.

Шило в задниці в кого, *жарт*. Непосидливий, рухливий (перев. про дитину). Вівч, Греч, Калм, Кар, Лен, Луган, Нов, Новкр, Ор, Прост, Стр, Тан.

***Шило в задньому місці (місті)** в кого, *жарт*. Непосидливий, рухливий (перев. про дитину). Алч, Арт, Білк, Бір, Бон, Тар, Червон.

***Шило в одному місці (місті)** в кого, *жарт*. Непосидливий, рухливий (перев. про дитину). Білк, Луган.

***Шило з'їв (здів)**. Кручений, непосидливий (перев. про дитину). Луган.

Шило шильне. Неспокійний, вертлявий, балуваний (перев. про дитину). Алч, КрК, КрЛ, Луган, Стах, Чорн.

Шилом борщу вхопити (схватить). Зовсім мало заробити. – *Не^н заробиў / а шилом борш·ч'у ўхо^ниў* (Луган).

Шилом бритий. 1. Який має подзьобане, у ямках обличчя. – *Оце вибрала! / у н'ого ж вид шилом бритий!* (Велк); ВесТ, Зим, Ман, Прив, Сват, Скарг, Старб, Стах. 2. Із веснянками на обличчі. Вруб, Гірс, Зим, Кррч, Лисич, Ман. 3. Досвідчений, усього зазнав у житті. Анд, Лут, Чист.

Як шило в ополонці, зі сл. *крутитися*. Дуже швидко (про моторну людину). – *Та ш·ч'о ти к'рутиш':а / йак шило в ополон'ц'і?* (Кріп).

ШИРИНА Що (шо) в ширину, що (шо) в довжину, *жарт*. Дуже товстий. Рубіж.

ШИТИ Шиє і бриє. Про вертляву людину. Лоз, Михайл, Міус, Лоз, Фр.

***Шити й брити**. Вихвалятися. Бобр, Дяк, Новкрас.

ШИШКА Давати шишки, *обр*. Весільний обряд: запрошувати на весілля. Ман. • Запрошуючи на весілля, молодий і молода дають шишки, супроводжуючи це такими словами: “Казали батько й мати і ми кажемо, щоб ви приходили на весілля” (Ман).

Іти на шишки, *обр*. Весільний обряд: відправлятися пекти шишки та коровай на весілля. Лен, Павлів, СтЛ, Трет, Червп, Чмир.

***Іти по шишки**, *обр.* Відправлятися на весілля. – У суботу нада їти по шишки до Івана (Заайд).

Носити шишки, *обр.* Весільний обряд: запрошувати на весілля. Білк, Вовк, Іл, Кір, Криз, Марк, НижВ, НижГ, Осин.

***Ходить на шишки**, *обр.* Весільний обряд: відправлятися пекти шишки та коровай на весілля. Білк, Вовк, Луган.

ШИЯ *Гнати в три шії та подалі кого. Проганяти геть. Берез, Бір, Брус, Заїк, Лоз, Луган, Новсв.

***Звалити на свою шию.** Узяти на себе якийсь тягар. Баб, Байд, Білк, Білс, Дмит, Кас, Кр, Кріп, Кряк, Лан, Луган, Лут, ЛісП, Молгв, Нижт, Рубіж, Сад, Свердл.

***Надрати шию** кому. Побити. Алч, Антрац, Булг, Вахр, Гірс, Ілов, Іващ, Кір, КрЛ, Мирн, Ниж, Поп, Свердл, Сіверс, Слерб, Сніж, Трьохізб, Фащ, Щас.

***Повиснути на шії.** Знахабніти. Антрац, Ануф, Білк, Гірс, Кр, Кріп, Луган, Мус, Павлів, Свердл, Ст, Сух, Усп.

Ходити (бути, сидіти) з помитою шисю. Обманутися в сподіваннях, прорахуватися; почувати себе незручно. НижД, Сват, Сіверс, Старб, Усп.

ШІСТЬ Ні шість (шесть) ні п'ять. Ніякий, абиякий, невиразний, дуже посередній. – Ну йак /\добра\риба? / та так / н'і шес'т' н'і п'ят' (Крем); Марк, Обор, Ол, Чист, Юр.

Шість (шесть) на дев'ять; шість (шесть) на шість (на шість), *ірон.* Дуже товстий. Крем, Кррч, Поп, Шимш.

ШКУРА *[Аж] шкура світиться. Дуже худий. Адріан, Луган, НижД, Тан.

Дві шкури отягти кому. Побити кого. Вуглег, Новпск, Старб.

З шкури дерти. Підкоряти своїй волі, знуцатися. Сніж.

На своїй шкурі почувувать. Переконатися особисто. Брян, Гірс, Голуб, Рай, ЧервПр.

Ні шкури ні шерсті. Зовсім нічого. – Об-ібрали \д'іти \Мот-р'у / не\ оставили н'і шкури н'і \шерс'т'і (Нещер).

[Одна] шкура та арматура, жарт. або *ірон.* Дуже худий. – Об та\кого страшно поколотис' / одна шкура та арма\тура (Трет).

Одна шкура та маслаки, жарт. або *ірон.* Дуже худий. Кругл, Підл, Сват.

Пропасти із шкурою. Щезнути, довго не приходити, не повертатися. Усп.

Тягти шкуру. Ити дуже повільно. Анд.

У шкуру не потовпиться. Дуже товстий. Булг, Сват.

Шкуру вивернути. Показати своє справжнє, неприваблिवе обличчя, виявити себе. – *Думаў / шо добра / а во́на / бач' / шкуру виве^рнула!* (Лиз). Див. **вивернути сорочку; кожух вивернути.**

Як шкуру зняв. Дуже схожий. Смол.

ШКУРИНКА Як шкуринка на молоці, зі сл. *закотитися*. Надто, дуже, голосно (сміятися). – *Ш-ч'о там і росказували / а во́на зако^тилас'а / йак шку^ринка на моло^ц'і* (Міус); Литв, Луб.

ШКУРКА Дерти шкурку з кого. Сварити кого-н. Крем.

Заробити на шкурку від кожуха. Зовсім мало заробити. Бул, Весел, Деб, Зел, КрЛ, Штер.

ШЛАНГ Як шланг, зі сл. *довгий*. Дуже високий. Брян, Вал, Вес, Георг, Кір, Кррч, Луган, Міус, Ров.

ШЛАНГА Прикидатися шлангою, *жарг.* Робити вигляд, що нічого не сталося. Білк, Донец, Зим, Кір, Кол, Комсом, Крем, Луган, Лут, Міус, Павлів, Пер, Руд, Свердл, Старб, Тал, Тор, Ям.

Протягувати шлангу (шланг) через вуха. Брехати. Комсом, Тор.

[Як] шланга двохметрова. Дуже високий. Глад, Зак, Новпск, Полов, Червон, Чмир.

ШЛЯПА Голий, босий і при шляпі (в шляпі). Дуже бідний. Білк, Брян, Гарас, Кір, Сіверс, Трет, Шахт, Шир, Юр.

ШМАТОК Схопити шматок неба. Залишитися ні з чим. Жд.

ШНУРОК (Бути) прикидатися шнурком, *жарг.* 1. Корчити з себе дурня. Антрац, Вес, Вівч, Донец, Луган, Лут, Род, Свердл, Стах, Топ, Тр. 2. Заявляти про себе, що працює в шахті під землею, а насправді – на поверхні. Кол, Лисич, Лоз, Руд, Сіверс, Старб.

• **Шнурок,** *жарг.* – хто-н. молодий, недосвідчений, зокрема, солдат першого року служби; молодший офіцер; недосвідчений юнак; підліток, що прислужує злодіям.

***На шnurку за копіюку повіситься.** Дуже жадний. – *От курку^л'ака м-її сват! / на шнурку за ко^п-ї^юку по^в-іси^ц'а* (Єнак).

Шnurки жувати. Мимрити, говорити невиразно, нерозбірливо. Спів, Степ, Тал, Фр.

Шnurки поглядити, *жарг.* 1. Не поспішати або й не думати йти, щось робити. – *Ч'и скоро ўже ти там? / а'йатже / зараз*

*шнур*ки поглажу ї б'іхтиму (Кррч); Вахр, Георг, Іван, Крем, Луган, Лут, Прив, Прос, Старб, Тал, Шахт. 2. Зробити непотріб. Алч, Брян, КрЛ, Луган, Ров, Сват, Стах.

***Як шнурок.** Високий. Дібр, Луган, Поп, Старб.

ШОВ *По швах розходитьсь, ірон., знев. Дуже товстий. – Такиї тоуєстий / шо по швах розходиц':а / ос' ос' репне / йак гарбуз (Сіверс); Криз, Лисич, Марк, Новган.

ШОКАЛО *Страшне шокало, фам. Зовсім глуха людина. Литв.

ШПАГА *[Як] шпагу ковтнув (проковтнув). Неприродно виструнчений, випрямлений. Крем, Ма, Род, Тан.

ШПАК *Шпаки весною прилетіли, на крилах принесли, евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Миха, ОлП.

ШПАКІВНЯ Народитися в шпаківні. Не зачиняти за собою двері. – Зач'їни двер'ї! / ти ш·ч'о / народиує'а ў шпак·їўн'ї? (Свердл).

ШПАЛА *Шпала з рельсою в обнімку, жарт. Про друзів, один з яких високий, а другий – низький. Алч, Антрац, Вес, Луган, Мет, Підг, Свердл, Сніж, Стах, Трет.

Як шпала. Довгий, високий. Ан, Білк, Бір, Брян, Вес, Дібр, Золот, Іл, Кір, Кррч, Кудр, Лисич, Мар'ян, Новб, Ол, Олек, Ор, Оріх, Петров, Поп, Риб'ян, Сіверс, Смол, Хар, Червп, Шахт, Юр.

ШПЕНДИК *Шпендик маціпусінький. Дуже низький на зріст. Антрац, Білк, Брем, Вр, Комсом, Кр, Крем, Криз, Лут, Новсв, Поп, Степ, СтЛ, Тор, Тр.

***Як шпендик,** зі сл. *низький*. Дуже, зовсім. Білов, Велик, Євсуг, Ілліч, Кір, Лисич, Луган, Молгв, Нижб, НижД, Новган, Старб.

ШПИЛЬ *[Як] зі шпиля впав. Виявив необізнаність, сказав щось недоречне. Благод, Луган.

ШПИЛЬКА Підставити шпильку кому. Зробити комусь неприємність. Свист, Сіверс, Старб.

Шпильки на язиці в кого. Хто-н. злий, сварливий, ненависний. Марк, Свист.

ШРУБ Як на шрубях, зі сл. *ходити*. Дуже жваво, постійно. – В-ін бує таким рухливим / шо / ка'залос' / |ходе йак на шрубях (КрЛ); Стах, Сте.

ШТАКЕТ Штакет (штахет) перещитає. Дуже п'яний. Новкр, П-в.

ШТАКЕТНИК *Хоч (хоть) крізь штакетник тягни. Дуже худий. Білов, Бон, Марк, Новган, Тал.

*Як штакетник. Високий на зріст і худий. Брус, Дібр, Лоз, Сіверс.

ШТАНИ *Аж з штанів вискакувати. Працювати старанно, важко. – *Прац'уйе там в-ін / аж ш:та|н'іў вис|какує* (Нещер).

*Батькові штани по коліна. Дуже високий. Бон, Молгв, Новган, Тар, Ціл.

Без штанів остаться. Збідніти. Алч, Буг, Вівч, Зол, Калм, Клим, Кр, КрЛ, Луган, Лут, Ма, Мик, Новкр, Павлів, Прост, Ребр, Свердл, Стах, Тан.

*Вдягнути коричневі (коричньові) штани, *жарт.-ірон.* Те, що Накласти в штани. Луган.

*Накласти в штани, *грубо.* Дуже злякатися. Лисич.

Не замочити штани й по коліна. Не довго витратити час. – *Про це на|ч'ал'ство |бисто|р|с|такну|лос'а з ін|с|пек|ц'і|ей|у / так шо не^н замоч'ило шта|ни і по кол'іна* (Кудр); Горл, Ст.

Нужен (потрібний) як приший штаням рукав. Зовсім не (потрібний). Білов.

*Переступив штани. Зовсім худий, тонкий. Свердл.

*Повні штани. Дуже багато. – *Зале^нт'іла од |Вас'і |В-етро-ва / а |радош-ч'іў |поўн'і шта|ни* (Миха); Новайд, Лисич, Луган, Ров, Сіверс, СтЛ.

У штанях, зі сл. *картошка*. Неочищена, з козушками. Підг.

Штанами (штаньми) трусити. Нічого не робити, ледарювати. – *Йа|киї Ва|сил' хлопец' буў! / а те^нпер |ходе |т'іки та шта|на-ми |тресе / шу|кає / де б |випити* (Байр); Луган, Марк, Сіверс, Хар, Шт.

Штани не сходяться. Дуже товстий. СтЛ.

*Штани носять кого. Хто-н. дуже п'яний. СтЛ.

ШТИК Кував штик, а вийшов пшик. Зіпсував, перевів. Кррч.

ШТОПОР *В штопорі. П'яний. Велик, Влас, Лисич, Оле, Тал.

ШТОРКА Тримати в шторках кого. Підкоряти своїй волі, владі, ставити в залежність від себе кого-н. – *Йа свого ч'олов'іка |три|майу ў |шторках / |ходе |як по |струн'ц'і* (Усп); Суход, Тац, Тер, Тим, Ушак, Шпот.

ШТОС Узяти в штоси. Насварити, полаяти. Вугл, Шевч, Шелест, Шир, Шпот.

ШТРАФ Брати штраф (штрахв), *обр.* Викупати право на участь у післявесільному гулянні. Алч, Зор, Кр, Лисич, Лут, Підг, Сіверс, Стах.

ШТРЕК Лякати (полякати) штрек, *гірн., жарг.* Блювати. – Ш·ч'ос' му^тит' ме^дне / н'їду пол' а^ккайу штрек (Поп); Підл, Шевч, Шт.

Штрек поцілувати, *гірн.* Загинути або одержати професійну хворобу в шахті. Анд, Кіров, Малорл, Підл, Стах.

ШТУКА Відлити штуку. Говорити неправду. Вугл, Розс, Світл, Сів, Сосн.

ШТУКАТУРКА Аж штукатурка зі стелі сиплеться. Міцно спить, хропе. Луган, Орїх.

ШТУЧКА *Ще та штучка. Про людину собі на умі, непостійну у вчинках. – На так-її же^днитис' н'із':а / ш·ч'е та ш^туч'ка (Луган).

ШУБА *Аж шуба завертається в кого. Хто-н. багато, інтенсивно працює. Ков, Крим, Лисич, Луган.

Не до шуби рукав кому. Хто-н. не підходить один одному. Ров, Сніж.

ШУБІН До Шубіна ходив, *гірн.* Був на роботі в шахті. Кір.

Добрий Шубін, *гірн.* Своєрідний шахтарський домовик. • Шахтарі не люблять говорити про Доброго Шубіна, бо вірять, що розповіді призведуть до зустрічі з ним і тоді повернення не буде. Існує багато варіантів легенди (багато легенд) про Доброго Шубіна:

“Добрий Шубін – дух, який охороняє підземні багатства. Існував ще задовго до того, як побудували шахти, а тепер забирає до себе тих людей, які порушують його спокій”.

“Добрий Шубін – дух загиблого шахтаря, якого завалило в шахті, і тепер він попереджає шахтарів про небезпеку завалу”.

“Добрий Шубін – це привид загиблого шахтаря, тіло якого так і не знайшли. Тепер він ходить по шахті в пошуках виходу, але знайти його не вдається. Той шахтар, який побачить цього привида чи пильний погляд або почує його кроки, вже ніколи не вийде з шахти”.

“Добрий Шубін не любить п'яних у шахті, бо сам загинув, коли випив”.

„Шубін – чорт”.

„Перед спуском в шахту не можна говорити про Шубіна” (Алч, Тор).

Піти до Шубіна на чарку, *гірн.* Убезпечувати себе в шахті. – *Шахтар'і ч'асто говор'ат' / н'їду до Шуб'іна на ч'арку!* (Кір). • “**Шубін** – від *шу-шу-шу*, звуків, що супроводжують викиди газу” (Кір). Коли трапляються вибухи в шахті, то кажуть: “Шубін обрався!”

Шубін гуляє, *гірн.* Сідає в шахті лава. – *Ос' ч'уйе'ш / з'нову Шуб'ін гул'айе!* (Міус); КрЛ, Підл, Сніж, Тор. • “Шубін був начальником на шахті “Полтавська”. Він був дуже злим. Загинув у шахті. До цих пір його бояться шахтарі. У забої ніколи ніхто не лається, бо стане завал. Кажуть, що це Шубін злиться – “розгулявся” (Єнак); “Шахтарські казки, вигадані байки” (Брян); “Шубіним шахтарі називають чорта” (Підл).

Шубін забрав кого, *гірн.* Хто-н. загинув у шахті. – *Не^ммайе ўже Печ'тра / Шуб'ін забраў до себе* (Шахт); Антрац, Кр, Лен, Микіл, Підл, Ясен. • “Шахтарі вірять у духа шахти й називають його *Шубін*. Колись шахтою ходила людина в шубі й перевіряла, де призбирується газ. Часто газ вибухав від вогню, людина гинула. Шахтарі вірять, що її дух і досі залишається в шахті” (Лен).

Шубін крис розігнав. Є загроза обвалу в шахті. Зор, Лен, Микіл, Підл, УрК, Хар. • Звичайно криси (взагалі тварини) зарані чують якусь природну загрозу.

Шубін прибрав кого, *гірн.* Хто-н. загинув у шахті внаслідок обвалу. Антрац, Кр, Лен, Луган, Микіл, Підл, УрК. • “Існує легенда, що був такий шахтар – Шубін. І ось одного разу його привалило в шахті. Він просив про допомогу, але друзі були не в змозі це зробити. З того часу його розгніваний дух бродить по шахті й чинить обвали. Коли якогось шахтаря засипає при обвалі, то кажуть – Шубін прибрав” (Лен).

Шубін пробіг, *гірн.* Валиться (сиплеться) лава. Луган, Підл.

Шубін розсердився, *гірн.* Валиться (сиплеться) лава. Луган.

Шубін товчеться, *гірн.* Лава сідає. Підл.

Шубін ходить (ходе), *гірн.* Посадка породи, що супроводжується тріском покрівлі. Павлів, Підл. • “Раніше в шахті були робітники, які випалювали газ в порожнинах довгими жердинами з факелами, щоб запобігти його збиранню й вибухові. Від опіків та ударів

вибухової хвилі вони надягали овечі шуби, шапки та валянки (їх тому й називали шубініми)” (Павлів).

Шубін поміг, гірн., міф. Виконання плану за допомогою невідомої сили (Шубіна).

***Легенда перша.** Шубін – це хазяїн шахти. Інколи він може допомогти чоловіку, а інколи навредить. Якщо хтось побаче в шахті сідого старика, то случиться обвал, затоплення, посадка кровлі. А бува, що дає заробить, ганя вагонетки з угльом. Був такий случай. У молодій шахтьорській сім’ї не було грошей. І молодий шахтьор спустився під Різдество в шахту і побачив там седовласого старика с крючком. І начали вони робить удвох. Парень побачив, як горять очі в старика, за ним парень не поспівав. Старик послав парня полізти по лаві й подивитись, чи весь угіль одбит. А коли звітті виліз, то побачив, що все було заставлено вагонетками. У нього волос став дибом. Коли піднявся нагора, то шахтьори спросили, де він вимазав голову білим. А це він посідів. Дойшов до бані, упав лицем і заснув. А на другий день получив він зароботані гроші за виход у празничний день. С тих пір його ніхто і ніколи не бачив (Сніж).

Легенда друга. Молодого шахтьора привалило в забої. І ось невідомо откуда появилсь старий дід і поміг молодому вибратися із завалу. Але предупредив, що помагає один раз. Молодий розказав жінці, та умовляла не лізти в шахту – грішми щастя й життя не заробиш. Та пройшов час – усі забули про це. І вдруге поліз шахтар у забой. Повернувся благополучно. Проте втретє він уже не встиг заробити грошей і видати уголь. За первим ударом одбойного молотка кровля обвалилася – і молодого хлопця привалило. Спасти його не пощастило. З того времені, заробивши в шахті „бутильок”, шахтьори обявательно першу стопку п’ють за Шубіна як за домового, „хранителя угля”.

ШУРУП Шурупів [у голові] не хвата в кого. Хто-н. дурнуватий. Алч, Вес, Зор, Кр, Луган, Микіл, Мороз, Новол, Осин, Підг, Свердл, Стах, Сте, Топ, Тр, Шульг.

ШУРФ [Як] з шурфу виліз. Дуже брудний. Анд, Кір, Перв, Стах, Тплг. Див. як із шахти виліз.

ШУТКА Не на шутку. Дуже сильно. Брян, Вівч, Гірс, Голуб, Молгв, Підл, Рай, ЧервПр.

ШУХА Під шухюю. Напідпитку, випивши. Сніж, Шахт.

Щ

ЩАБЕЛЬ [Як] із **щабля** злетів. Недоумкуватий, дурнуватий. Брян, Литв, Чорн.

Як щабель. Дуже худий. Мак, Микіл, НижК, Хар, Червг.

ЩАВЕЛЬ *У **щавлі** **найшли** (знайшли), *евф.* Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Лут, Усп.

ЩАСТЯ **Позеленіти од щастя**, *ірон.* Стати нещасним, нещасливим. – *Йак жи'веш?* / *хара'шо* / *'бач'у* / *шо позе"ле"н'іла от ш·ч'ас'т'а* (Мих).

Шахтарське щастя, *ірон.* Горілка. Свердл, Стах.

Шукати щастя, *евф.* Те, що до **баби Кудичихи**. Біл.

***Щастя повні штани** в кого. 1. Хто-н. розчарований. Ров. 2. Хто-н. дуже задоволений. Зал, Кір, Крем, КрЛ, Луган, Лут, Миха, Новайд, Піс, Прив, Старб.

ЩЕГОЛЬ **Спіймати щегля**. Замерзнути, задубнути. Бахм, Новб, ОрІв, Панч, Саб.

ЩЕПКА **І на щепки не годиться**. Поганий. – *Гра була та'ка / шо ї на ш·ч'епки не" годиц'а!* / *'луч':е б с'пати л'іг* (Кррч); Род, Фащів.

ЩОКА **Здути щоки**. Пересердитися. – *В·ін 'доўго не" м·іг 'сердитис'а і здуў ш·ч'оки* (Зал); Гарас, Иван, Луган, Новб, Сіверс.

Надути щоки. 1. Розсердитися. Алч, Антрац, Білов, БокП, Єсаул, Кр, КрЛ, Луган, Мет, Новм, Пер, Плот, Ребр, Ров, Сіверс, Слсрб, Сніж, Стах, УрК, Хар, Червг, Шах. 2. Образитися. Новган.

Щоки видно із-за спини. Хто-н. мордатий, ситий. Иван, Луг, НижД, Чорн.

***Щоки з-за вух стирчать** у кого. Хто-н. мордатий, ситий. Арт, Бон, Иван, КрЛ, Рубіж, Старб.

Щоки хоч повиріжай у кого. Хто-н. мордатий, ситий. Ствч.

ЩОСЬ **Щось, десь, коло цього**. Про відсутність точної відповіді чи точного формулювання. – *Шос' / дес' / 'коло 'ц'ого ска'заў і Анд'р'ії* (Сват); Лозов, Сніж, Стах, Хв.

ЩОТ **І щоту не знаць**. Дуже багато. Брян, Макар, Молгв, НижД, Шпот.

ЩУКА **Щука в животі** в кого. Хто-н. голодний. Лим, Райг, Степ.

Як шука. Дуже худий. Луган, Петр, Підл.

***Як щуці презерватив,** зі сл. *личити, пристати, іти, ірон.* Зовсім не (личити). Луган.

Ю

ЮПКА Бабина юпка (юбка), *знев.* Дівчачур. Білк, Глад, Дем, Новайд, Рубіж, Чмир.

ЮРЧЕНКО Віднести до Юрченка, *місц.* Поховати; померти. МирД. • Юрченко живе біля кладовища. В основі виразу – метонімічне перенесення назви.

ЮХИМ *Юхим бабі тьотка, *ірон.* або *жарт.* Далека рідня. Брус.

Я

ЯБЛУКО Гнилі яблука їсти. Бути обманутим. – *Ш·ч'о / з'нову гнил'і й'яблука й'іси?* (Мус).

Надкушеного яблука не випросиш у кого. Хто-н. дуже скупий. Кр, КрЛ, Микіл, Ров, Сніж.

Розсипатися дрібними яблуками, *ірон.* Хвастатися, пускати пилюку у вічі. НижН, Сніж.

ЯБЛУНЯ З однієї яблуні. Однакові. – *Сказано / шо бра'ти / н'р'амо з од'н'і'йейі й'яблун'і* (Алч); Георг, Зим, Луган, Лут, НижД, Новб, Новбор, Новпск, Ол, Поп, Прос, Св, Сіверс, Тал, Фащів.

ЯБЛУЧКО *Наливне яблучко, *схвальн.* Частіше у множині. Червоний, гарний, красивий, здоровий (про щоки в дитини чи дівчини). – *Ш·ч'іч'ки ў'нейі / налиўн'і й'яблуч'ка* (Новпск); Мус, Стах.

ЯВДОХА Як Явдоха на коньках, зі сл. *виламуватися, ірон.* Дуже, без міри (хвастати, чванитися, пишатися). – *Й'ійі п'росит' публ'іка ш·ч'ос' засп·івати / а во'на ви'ламуей'ц'а / й'ак Й'аў'доха на кон'ках* (Сват); Ман.

ЯГОДА Вовчих ягід наїстися. Збожеволіти. Вес, Біллуц, Макіїв, Пер, Свердл, Сіверс, Хар.

Спіла ягода, *схвальн.* Дівчина на виданні. – *Ма'рус'а / сп·іла*

йагода / с^{коро} ве^лс^{іл}:а (Обор); Анд, Зим, Кір, Коміс, Новб, Обор, Петр, Сіверс, Тал, Усп, Шахт.

ЯД *Яд на язиці в кого. Хто-н. жовчний, злий. Золот, Кір, Молгв, Род.

ЯЄЧКО *Котитися як яєчко. Робити все старанно, добре. Свездл.

Як писане яєчко. Дуже гарний, красивий. – *А дитина ў ¹нейі / йак ¹писане йа¹йеч¹ко* (Кррч); Білов, Марк, Юр.

ЯЄШНЯ *Хоть яєшню печи, жарт. Дмит, Лисич, Парх, Чорн.

ЯЗВА Язва потрійного шлунку, несхв. Сварлива дружина. НижН.

***[Як] язва сибірська.** Привередливий, злий (перев. про жінку). Амвр, Артем, Зим, КрЛ, Луган, Мак, Міус, Молгв, Нещер, Новкр, П-в, П-р, Сват, Тор.

ЯЗИК Впіймати за язик. Виявити брехню. Олександр.

Зарубати [собі] на язиці. Добре, надовго запам'ятати. Анд, Білк, Білов, Булг, Вахр, Горл, Захід, Зим, Калм, Кр, Литв, Луган, Марк, Новб, Новорл, Обор, Ол, Пів, Сад, Сіверс, Старб, Ям.

Зачепитись язиком. Дуже довго говорити телефоном. – *Те^ле^фо^нуї / ¹т^іки не^л зач^етис^л ¹йазиком* (Горл); Мал, Мар.

Зимієний язик у кого, лайл. Хто-н. злий, жовчний. – *Не^л ¹ж-інка / а з^м-¹йієний ¹йазик* (Молгв); Білов, Золот, Кр, КрЛ, Марк, НижД, Полов, Ребр, Риб'ян, Род, Рубіж, Сіверс, Сніж, Старб, Тал, Юр.

Зчепитися язиками. Дуже довго розмовляти. Бар, КрЛ, Луган, Ров, Сім, УрК.

Кинути (покласти) язик (язика) на плече (на плечі).

1. Дуже втомитися. Вовк, Дон, Кір, КрЛ, Луган, Марк, Новб, Поп, Ров, Рубіж, Сіверс, Старб, Тал, Ям. 2. Поспішати, бігти. – *Йа за то^бойу не^л ¹усти¹гайу / у¹же і ¹йазик ¹кину¹ на плеч¹е* (Поп); Новб, Ров, Шахт.

Класти язик (язика) на полку. Бути голодним, голодувати. – *А з¹імоу шо робитимеш? / кластимеш ¹йазик на ¹полку?* (Свист); Піс, Прос, Юр.

***Мотати язиком.** Говорити нісенітницю, непотрібне. Горл, ДемО, Кір, Лут, Марк, НижГ, Старб, Тор, Чир.

На язиці перець росте в кого. Хто-н. лихий, злий. Благ, Верх, Вискр, Деб, Коміс, Лисич, Мал, Полов.

На язичі скраю в кого. Хто-н. не втаїть, усе розповідь. Карт, Юр.

Підрізати язик кому. Змусити замовкнути кого. Луган, Стах, Яр.

Простягати язика (язик). Говорити зайве. ВелЧ, Зим, Карт, Мих.

Розігрівати язика (язик), *несхв.* Судачити, займатися пусто-порожніми розмовами. – *Он стоїят' / роз'ігр'івайут' йазика* (Вискр); Жов, Крам.

Слабкий на язик. Балакучий. Крем, Кудр, Ман, Новр.

***Схватити за язик** кого. Спіймати на брехні кого-н. Алч, Кр, КрЛ, Луган, Мет, Мик, Мороз, Олександр, Пер, Петровен, Підг, УрК, Хар.

Чичикати язиком. Швидко говорити, торохтіти. МирД, НижК, Обор, Петров, Прок, Сіверс.

Язык аж на дорозі лежить у кого. Хто-н. багато говорить, розмовляє. Луган.

Язык в горло зтягло в кого, кому. Хто-н. довго мовчить. Перв, Юр.

Язык високо підвішений у кого. Хто-н. язикатий, балакучий. – *У тебе йазик хоч' і високо п'ідв'іше"ний / та не"сеи ч"е"пуху* (Білов); Баб, Брян, Донец, КарлЛ, КрО, Малорл, Марк, Шап, Юр.

Язык до землі в кого. Хто-н. нестриманий, не держить таємниці. – *При н'її не" кажи / ї'нейі йазик до зе"мл'і / у'с'і знати-мут'* (Вовк); Луган, Новган, Новом, Поп, Ров, Сіверс, Усп, Ям.

Язык до колін у кого. Хто-н. багато розмовляє; пліткує. Гарас, Зав, Марк, Род, Сміл, Шир, Юр.

Язык з ногами спілітається в кого. Хто-н. швидко говорить. Друж, Криз, Ст, Теп, Шелест.

Язык за зуби чіпляється. Дуже п'яний. Слсрб, Сніж, Юр.

Язык кудись потягло в кого. Хто-н. мовчить. Дем, Марк.

***Язык на плечі й пішов**. Швидко йде, біжить. Брян, Кр, Марк, Новб, Ор, Оріх, Род, Сіверс, Старб, Стах, Юр, Ям.

Язык на прив'язі не держиться в кого. Хто-н. не може втриматись, щоб не розповісти про щось, видати секрети. – *Та в Ан'і йазик на п'риуїаз'і не" 'держиц':а / на'заўтра ўже ўс'і знайут'* (Трет).

Язык на телефоні в кого. Хто-н. багато говорить телефоном. КрЛ.

***Язык на роликаx** у кого. Хто-н. дуже балакучий. Кр, Крим, Лут, Нижб, Підг, Різн, Тор.

Язык поза вухами теліпається в кого. Хто-н. бреше. Зар, Луган, Макар, Нещер, Новр.

Язык уперед біжить у кого. Хто-н. не може тримати таємниці. Кр.

Языка жувати. Не знати, що говорити. Вал, Зим, Кір, КрЛ, Перв.

***Язиком плести – не мішки ворочати.** Надто балакучий. – *Ш·ч'ос' во'на росте"ре"венилас'?* / *Йази'ком пле"сти / не"м-іш'ки вороч'ати* (Сіверс): Євсуг, Криз, Марк, НижГ, Новган, Осин.

Язиком по воді. Марно, безрезультатно; обіцяти нездійсненне. Білов, Лом, Ниж, Петров, Пшен, Ствч, Тр, Фр, Юр.

***Як за язык підвішений.** Балакучий. Зим.

[Як] **язика продати.** Мовчати. Деб, Кіров, Луб, Новган, Ольх.

ЯЙЦЕ ***Блистіти (блищати) як котячі яйця.** Бути лисим. Білк, Гонч, Заїк, Кір, Новдар, Оріхов, Риб'ян, Род, Сіверс, Старб.

Дерти яйця. Брати із гнізд яйця диких птахів. – *Саш'ко !лазиу' по де"реваx / дер'й'айц'а* (Старб); Вільх, Дач, Кам, Лим, Лут, Нещер, Ольг, Старб.

Курячі яйця бовтати. Обманювати, брехати. Крем, Кррч, НижК.

Однакові яйця пити, жарт. Співати однаково погано, невлад. – *С'п-ій'вайут' / хот' т'і'каї' / видно / од'наков-і'й'айц'а' пили* (Лом); Новк, ОрІв, Попів, Сич, Тац. • Звичайно співакам радять пити сирі яйця – щоб голос був чистим, дзвінким.

***Ті ж яйця, тіки в профіль.** Те ж саме; однаково. Білк, Луган, Поп.

***Ті ж яйця, тіки збоку.** Те, що ті ж яйця, тіки в профіль. Білк, Кір, Луган, Поп.

Хоч яйця бий, жарт.-ірон. Те, що голова лиса. Єнак.

***Яйце на голові несе.** Дуже гордий. Комсом, Крем.

***Яйця м'яти (мняти).** Зволікати з чим-н., щось довго робити. Білк, Бон, Бунч, Кір, Тар.

Яйця сирі й не крутяться в кого. Хто-н. обманює, бреше. Осин. • В основі образу здатність курячих яєць, приведених у рух

на поверхні стола, певний час крутитися, чого не буває з вареними. Осин.

Як два яйця. Однакові. Литв, Перв, Райг, Тал.

[Як] з одного яйця [вилупились]. Зовсім однакові, схожі. – *Вони так-і л'їнив-і / мабут' / з одного йайц'а виїшли* (Мак); Воев, Ков, Криз, Лан, Ма, Марк, Микіл, НижД, Петров, Поп, Руд, Сіверс, Смол, Старб, Сте, Трет.

Як з яйця вилупився. Дуже здивований. Алч, Анд, Вес, КрЛ, Луган. Ма, Мет, Новбор, Осин, Пер, Полов, УрК, Хар.

Як коб'яче яйце. У веснянках, рябий. – *Вона ж уїс'а / йак кобйач'е йайце / а бач' / йакого хлопц'а вибрала* (Крас).

Як яйце на Паску. Строкато, без смаку (про одяг у жінки). Крем.

ЯК Ну як таки так. Виражає докір, розчарування. Гірс, Підл.

ЯКИМ Яким таким; з яким таким. Пришелепуватий, чмелений. – *Погл'ан'те / п'їшоу додому йаким таким* (Фаш); КрЛ, Свердл.

ЯЛИНКА *Під ялинкою найшли (знайшли), евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). – *Мама ка' зала / шо ме^нне нашли п'їд йалинкоюу ч'е^нтвертого йанвар'а* (Миха); Берез, ОлП.

ЯЛОВИЙ Хоч яловий телись. Про необхідність виконати неможливе, за всяку ціну. Перш, Піс, Сад, Сват.

ЯМА Вкинути в яму кого. Хто-н. помер; поховати. СтЛ, Стр.

***Закидати в яму кого.** Те, що **вкинути в яму**. Баб, Греч, Лисич, Луган, Сіверс.

Заткати яму. Замовкнути, стулити губи. КрЛ, Полов, Сіверс, Тор, Чорн.

Міряти ями. Іти заточуючись (про ходу п'яного). Лут.

Яма по йому плаче. Хто-н. близький до смерті. Алч, Красл, КрК, Усп, Чмир.

ЯМКА Загортати ямки¹. 1. *обр.* Весільний обряд: 1. Рівняти землю з-під стовпів, які тримали весільний намет. Проїж, Сич. 2. Випивати під час цього обряду; Закот, Зах, Іл. 3. Гуляти в останній день весілля. Іл, Криз, Проїж, Прос, Сич, Хв, Ямк.

Загортати ямки². Запізнюватися. – *П'їшоу на ба'зар' загортати йамки* (Поп).

Ямки копати (рити). Байдикувати, нічого не робити. Байр, Комсом, Луган, НижД, Новпск, Сіверс.

ЯР *Віднести за яр (через яр), місц. Поховати; померти. Луган, Марк.

ЯРИНА Рання ярина, схвальн. Добра, уміла господарка, котра рано навчилася всьому. Луб, Новол, Новпск.

ЯРМАРКА Купили на ярмарці, евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Бутов, Калм, Крас Т, Луган, Мет, Перв, Шул.

ЯРОК По ярках собак ганяти, знев. Байдикувати, нічого не робити. Луган, Марк.

У ярку найшли (знайшли), евф. Про народження дитини (перев. у розмові з малими дітьми). Ган, Сніж.

ЯСЛА Хоч у ясла запрягай. Дуже товстий. Антрац, Білк, Крем, Криз, Марк, Плуг, Степ, СтЛ, Тор.

ЯШКА *Яшка з Коноплянівки. Наркоман, обкурений. НижД, СтЛ.

ЯШНИК Яшник покотити, обр. Одержати відмову дівчини під час сватання. Заайд.

ЯЩИК Заторохтіти в ящик. Померти. Марк, Прок, Роз, Стр.

Зіграти в дерев'яний ящик. Померти. Антрац, БокП, Гар, Єсаул, Кр, КрЛ, Перем, Плот, Сєв, Сім, Сніж, Хар, Червг, Шах.

***Зіграти в ящик.** Померти. Ям.

У поштовому (почтовому) ящику найшли (знайшли), евф. Те, що у ярку найшли. Луган.

Ящик з немощами. Дуже худий. Алч, Калм.

Довідкове видання

УЖЧЕНКО Віктор Дмитрович
УЖЧЕНКО Дмитро Вікторович

Фразеологічний словник
східнослобожанських
і степових говірок Донбасу

Видання 6-е, доповнене й перероблене

За редакцією авторів
Комп'ютерне макетування – О. С. Дем'яшкіна

Здано до склад. 23.11.2011 р. Підп. до друку 23.12.2011 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 32,09.
Наклад 1000 прим. Зам. № 31.

Видавець

Видавництво Державного закладу
“Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”
вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. Т/ф: (0642) 58-03-20.
e-mail: alma-mater@list.ru
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК 3459 від 09.04.2009 р.

Виготовлювач

ТОВ “Поліграфічний центр “Максим”
вул. Челюскінців, 16-а, м. Луганськ, 91011. Т/ф: 34-40-21
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3036 від 17.12.2007 р.